IDEI CONTEMPORANE

RESTRUCTURAREA ORDINII INTERNAŢIONALE

Raport către Clubul de la Roma

Coordonator
JAN TINBERGEN

Comentariu Introductiv la ediţia in limba română <
COSTIN MURGESCU
Traducere din limba engleză :
RADU CHICULESCU şi VIRGIL GOIAN
Control ştllnţlfle :
SILVIU BRUCAN

1978

EDITURA POLITICĂ
BUCUREŞTI
Coperta : VALENTINA BOKOŞ

R.I.O.
RESHAPING THE INTERNAŢIONAL ORDER
A Report to the Club of Rome

Jan Tinbergen, coordinatos
Antony J. Dolman, editor
Jan van Ettinger, director

E.P. DUTTON & Co., INC. — NEW YORK, 1976

COMENTARIU INTRODUCTIV

1. Cunoscută şi sub denumirea de „al treilea raport către Clubul de la Roma", lucrarea „Restructurarea ordinii internaţionale† (R.0.1.)‡ exprimă dorinţa comună a iniţiatorilor (în frunte cu Dr. Aurelio Peccei) şi realizatorilor (sub conducerea profesorului olandez Jan Tinbergen, laureat al Premiului Nobel în ştiinţele economice) de a se angaja în marele dialog mondial pe care îl implică cu necesitate procesul de edificare a unei noi ordini economice internaţionale.

Rezultat nemijlocit al activităţii desfăşurate de un grup de 21 de specialişti, din diferite domenii, veniţi din mai multe ţări şi cu variate orientări filozofico-politice, raportul

---

†International Order). Primul raport către „Clubul de la Roma" a fost intitulat *Limitele creşterii;* al doilea raport, pregătit de M. Mesarovic şi E. Pestel, a apărut în limba română sub titlul : *Omenirea la răs- pîntie* (Editura politică, 1975).

‡ Desemnat de unii autori şi ca raportul „R.I.O." după denumirea în limba engleză (Reshaping the

ţine seama, totodată, de unele concluzii pe care autorii le-au tras de pe urma numeroaselor schimburi de opinii avute timp de peste doi ani în cadrul unor dezbateri ştiinţifice internaţionale mai largi, dezbateri care au culminat cu sesiunea spe- dală organizată de Clubul de la Roma în octombrie 1976 la Alger [§] [**].*

Un merit incontestabil dl cărţii de faţă — demonstrat şi prin ecoul ei internaţional — decurge din faptul că reprezintă cea mai substanţială contribuţie ştiinţifică apărută în Occident şi care are ca puncte de referinţă documentele adoptate în ultimii ani de Adunarea Generală a Naţiunilor Unite în legătură cu instaurarea unei noi ordini economice în lume. Raportul „R.O.L" deschide, astfel, unor largi cercuri ştiinţifice şi politice din Occident drumul spre reflecţii comune cu exponenţii ţărilor în curs de dezvoltare în legătură cu problematica vastă şi complexă pe care viaţa o pune în faţa omenirii în acest moment de răscruce al istoriei mondiale.

Faptul acesta trebuie apreciat la justa lui valoare deoarece, aşa cum a subliniat în repetate rînduri tovarăşul Nicolae Ceauşescu, „forţele progresiste, toţi cei care doresc întronarea unor relaţii noi, bazate pe egalitate şi colaborare între state şi popoare, indiferent de concepţiile lor politice şi filozofice, de credinţele lor religioase, trebuie să-şi unească eforturile, pentru a asigura dezvoltarea democratică, progresistă a societăţii omeneşti*[1] [2].

Lucrarea de faţă îndeplineşte un rol pozitiv în această importantă direcţie de acţiune. Ea

---

§[1] Asupra dezbaterilor de la Alger, vezi observaţiile subtile din articolul lui Mircea Maliţa publicat în *Rra Socialistă* nr. 23/1976 sub titlul *Restructurarea ordinii internaţionale : raportul Tinbergen.*

** Nicolae Ceausescu, *Raport la cel de-al XI-lea Congres al Partidului Comunist Român,* Editura politică, Bucureşti, 1974, p. 46.

contribuie la trezirea conştiinţei opiniei publice din ţările capitaliste dezvoltate asupra faptului că actuala ordine mondială este desuetă şi că se impune ca tematica unei noi ordini internaţionale să fie aşezată cu hotărîre în centrul dezbaterilor publice şi programelor de activitate ale tuturor statelor. Această preocupare este cu atît mai semnificativă cu dt cercuri conducătoare din multe ţări industrializate caută fie să frî- neze procesul de instaurare a unei noi ordini internaţionale, fie să-l golească de conţinut, în faţa conservatorismului guvernelor, care se cramponează de stătu quo-ul internaţional, autorii raportului „R.O.I." socotesc de datoria lor să atragă atenţia că „noua ordine internaţională nu este un slogan lipsit de conţinut; ea este un fenomen, iar dezbaterea asupra căilor şi mijloacelor realizării lui de-abia a început" (p. 125). Ei denunţă sistemul de informare a opiniei publice din ţările industrializate „controlat de o mină de agenţii de ştiri occidentale" care fac ca informaţiile să formeze obiectul a diferite maşinaţiuni şi să fie folosite „ca un mijloc de perpetuare a unor idei preconcepute, a ignoranţei şi apatiei, servind la menţinerea sistemelor, şi nu la transformarea lor" (p. 206).

Din asemenea constatări lucide decurge sarcina primordială pe care şi-o asumă raportul „R.O.I." şi care defineşte locul său în mişcarea contemporană de idei: „Trebuie depus un efort coordonat şi intensificat, în special în ţările industrializate, pentru a face cunoscută publicului necesitatea creării unei ordini sociale şi economice internaţionale care să fie considerată de toţi oamenii ca fiind mai echitabilă. Este neîndoielnic faptul că fără ca opinia publică să fie conştientă de nevoia de schimbare şi de beneficiile pe care întreaga omenire le poate obţine de pe urma instaurării unei lumi mai echitabile, progresul către o nouă ordine socială şi

economică internaţională va fi foarte lent şi că tensiunile şi conflictele actuale ar putea avea ca rezultat o criză mondială acută" (p. 221).

In perspectiva acestui obiectiv de trezire şi de mobilizare a opiniei publice occidentale în jurul necesităţii de a se crea o nouă ordine internaţională trebuie înţeleasă şi preocuparea autorilor pentru explicarea cauzelor care au determinat acuitatea şi dimensiunile crizei ciclice din 1974—1975. Luînd indirect poziţie faţă de argumentele simplificatoare şi simpliste ale celor către au privit problema exclusiv prin prisma schimbării preţului la ţiţei, raportul „R.O.l." recunoaşte că această criză s-a grefat pe însăşi criza structurilor şi mecanismelor economice impuse pe plan mondial de capitalism. De unde şi concluzia că procesul lent de redresare economică din lumea occidentală „s-ar putea dovedi doar un scurt răgaz, o acalmie vremelnică înaintea unui uragan economic şi mai mare, nu prea îndepărtat şi mai devastator decât ultimul" (p. 59).

S-ar putea spune că întreaga lucrare este străbătută de preocuparea de a schimba optica opiniei publice occidentale în legătură cu problematica noii ordini internaţionale : aceasta nu este numai o chestiune de echitate sau numai o revendicare a ţărilor în curs de dezvoltare ; ţările industrializate sînt la rîndul lor interesate — dacă vor, cu adevărat, să evite convulsii economico-sociale şi mai mari în viitor — să participe efectiv la crearea unor noi structuri internaţionale bazate pe o cooperare echitabilă între toate statele.

Din această preocupare decurg merite incontestabile ale cărţii, ca şi multe din limitele ei.

2. Adevărat manifest al unor savanţi ataşaţi cauzei cooperării internaţionale

echitabile pentru toate naţiunile, raportul „R.O.l." oglindeşte încrederea nelimitată a autorilor în „puterea ideii", în capacitatea acesteia de a juca un rol decisiv în edificarea unei lumi mai drepte.

In acest spirit, ei construiesc un tablou vast — bazat pe fapte şi date revelatoare — al inechităţilor existente în lumea contemporană, al împărţirii societăţii mondiale în ţări sărace şi ţări bogate. Convinşi că propunerile de schimbare nu se pot întemeia decît pe analiza deficienţelor existente în sistemul de relaţii internaţionale, autorii raportului resping din capul locului poziţiile de aparentă „neutralitate" şi se situează pe o poziţie critică faţă de modul in care s-a dezvoltat lumea pînă astăzi.

S-a obiectat, pe bună dreptate, că raportul „R.O.I." nu denunţă explicit rolul imperialismului, colonialismului şi neocolonialismului în crearea şi perpetuarea gravelor decalaje existente astăzi pe arena internaţională.

Remarcînd această lacună serioasă, cititorul nu poate, totuşi, să treacă cu vederea faptul că autorii raportului atrag atenţia atît asupra impactului istoriei coloniale (accesul liber al unor ţări occidentale la materii prime ieftine, ceea ce a favorizat deopotrivă creşterea lor rapidă, precum şi extravaganţa şi risipa, p. 56), cit şi asupra impactului epocii postcoloniale, cînd „dominaţia economică şi tehnologică postcolo- niălă este aproape la fel de sufocantă ca şi cea exercitată prin metode coloniale directe" (p. 204).

Critica societăţii de consum şi a strategiilor de dezvoltare adoptate de aceasta se îmbină logic cu critica mecanismelor şi instituţiilor economice internaţionale create imediat după cel de-al doilea război mondial. Raportul nu ezită să sublinieze deschis că marea majoritate a acestor mecanisme şi

instituţii au fost puse la punct de ţările capitaliste avansate, în interesul lor şi al rezolvării problemelor cu care ele sînt confruntate. Nu este omis nici faptul că, ulterior, schimbarea radicală a realităţilor politice mondiale — ca urmare a prăbuşirii sistemului colonial — nu s-a oglindit în toate instituţiile internaţionale.

In acest cadru de preocupări trebuie subliniată corectitudinea ştiinţifică a criticilor pe care „R.O.I." le face mecanismelor internaţionale întemeiate pe jocul „forţelor libere ale pieţei". Autorii nu se rezumă la evocarea faptului că „piaţa liberă" nu este atît de „liberă" pe cît afirmă unii economişti occidentali, ci subliniază cu tărie că mecanismele economiei de piaţă „funcţionează în avantajul naţiunilor industrializate, care au utilizat-o pentru a-şi construi un zid protector în jurul bogăţiilor şi modului lor de viaţă. Şi chiar dacă ar fi «liberă» ea ar lucra tot în avantajul naţiunilor industrializate, din cauza enormei lor puteri politice şi economice" (p. 61).

O asemenea luare de poziţie netă are o deosebită semnificaţie teoretică şi practică şi se cuvine înscrisă printre principalele merite ştiinţifice ale raportului deoarece tocmai în jurul acestei probleme se desfăşoară, în ultimă instanţă, principalele confruntări dintre adepţii şi adversarii ideii de nouă ordine economică internaţională, aşa cum au dovedit-o din plin lucrările celei de-a IV-a sesiuni a Conferinţei Naţiunilor Unite pentru Comerţ şi Dezvoltare (Nairobi, mai 1976).

„R.O.I." facilitează mai buna înţelegere a poziţiilor care se cristalizează în reuniunile internaţionale atunci cînd constată : „Experienţa politică a ultimului secol, întărită de tendinţele recente, a învăţat naţiunile occidentale că legile pieţei mondiale lucrează în mod sistematic în avantajul lor şi că, de aceea, cea mai bună tactică este de a

continua să le permită să acţioneze «liber»" (p. 117).

In faţa presiunilor exercitate de ţările în curs de dezvoltare, imperialismul este gata să pună la punct chiar noi instituţii de „asistenţă financiară" şi să accepte noi forme de „concertare mondială" cu condiţia ca acestea să nu vicieze mecanismele economiei de piaţă prin care decizia şi profitul final rămîn apanajul exclusiv al celor dezvoltaţi şi puternici.

A înţelege contradicţia ireductibilă dintre legile pieţei şi cerinţele ideii de echitate înseamnă a înţelege şi tactica imperialismului în dezbaterile contemporane referitoare la restructurarea ordinii internaţionale.

3. Raportul „R.O.I." constată în mod obiectiv că întreaga dezvoltare postbelică a convins popoarele care au scuturat jugul colonial de unitatea indisolubilă dintre independenţa politică şi independenţa economică a statelor : „Naţiunile siPrace au constatat că, dispunînd de mai puţine resurse, de mai puţine cunoştinţe şi pricepere şi de posibilităţi limitate de a utiliza ceea ce aveau, erau în realitate mai puţin libere decît ţările bogate. Ele au descoperit că eliberarea politică nu atrage după sine în mod necesar eliberarea economică şi că acestea două sînt inseparabile : fără independenţa politică este imposibil să se realizeze independenţa economică, iar fără putere economică independenţa politică a unei naţiuni este incompletă şi nesigură" (p. 61).

Autorii abordează astfel o problemă crucială pentru orice analiză a societăţii contemporane şi pentru orice proiectare a dezvoltării relaţiilor internaţionale în viitorul previzibil.

Concepţia românească cu privire la noua

ordine economică şi politică internaţională porneşte de la o realitate fundamentală a întregului mers istoric contemporan: existenţa şi întărirea statelor naţionale concomitent cu lărgirea interdependenţelor universale. De aici decurge şi cerinţa primordială de adîncire a colaborării dintre toate statele pe baze democratice, prin respectarea strictă a principiilor suveranităţii şi *independenţei naţionale, egalităţii în drepturi, neamestecului în treburile interne, avantajului reciproc, nerecurgerii la forţă sau la ameninţarea cu forţa.*

în lumina acestei concepţii, nu se poate să nu relevăm că, spre deosebire de mulţi autori occidentali care văd în exercitarea de către ţările în curs de dezvoltare a suveranităţii lor naţionale asupra resurselor naturale una din cauzele instabilităţii din economia mondială, raportul „R.O.I." apreciază că „fiecare naţiune trebuie să fie responsabilă pentru bunăstarea şi dezvoltarea ei, bazate pe suveranitatea asupra propriilor resurse umane şi naturale şi pe utilizarea creatoare a acestora — conceptul de dezvoltare bazată pe forţele proprii" (p. 163).

Autorii recunosc că această orientare a ţărilor în curs de dezvoltare se înscrie în procesul de edificare a unei noi ordini mondiale, iar unii dintre ei afirmă chiar că „arma suveranităţii" trebuie folosită în acest scop : „Date fiind dezechilibrele din actuala structură internaţională de putere, exercitarea suveranităţii naţionale asupra resurselor naturale este o armă care trebuie folosită în lupta pentru o nouă ordine internaţională" (p. 425).

In aceeaşi direcţie de preocupări, „R.O.I." semnalează în mod just principiul democratic că „fiecare naţiune trebuie să aibă garanţii că eforturile ei de dezvoltare nu vor fi periclitate de consecinţele deciziilor celorlalte naţiuni", ceea ce impune acorduri internaţionale

deoarece „naţiunile ai căror cetăţeni sint afectaţi de efectele externe ale deciziilor luate în altă ţară şi care nu participă la luarea acestor decizii îşi pierd practic suveranitatea" (p. 163— 164).

Din păcate, autorii nu sînt consecvenţi pînă la capăt acestei concepţii. Teze clare cum sînt cele citate mai sus se întrepătrund cu tentative confuze de „reinterpretare" a ideii de suveranitate naţională ca „suveranitate funcţională". Conceptul de „patrimoniu comun al omenirii" este treptat extins de la „res nullius" la resurse oare sînt astăzi şi nu pot fi decît sub incidenţa suveranităţii naţionale. în proiectarea soluţiilor de viitor sînt formulate obiective ceţoase de „suveranitate planetară descentralizată", sînt propuse ambigue formule de „planificare mondială" şi de „administrare mondială" care ar implica un periculos „transfer conştient al puterii — cu siguranţă un transfer treptat — de la statul naţional către organizaţia mondială" (p. 314). Lucrarea plăteşte astfel un tribut greu ideilor de autorităţi supranaţionale şi emite ipoteza cu care nu putem fi de acord că „o formă adecvată este aceea în care o autoritate supranaţională autentică ia decizii bazate pe principiul unei majorităţi calificate" (p. 195) ş.a.m.d.

Este drept că, uneori, asemenea teze şi propuneri sînt atenuate prin precizări potrivit cărora ele s-ar referi la momente viitoare „după ce obiectivul suveranităţii depline asupra resurselor a fost realizat" sau „după ce suveranitatea naţională a contribuit la crearea unei ordini internaţionale mai echitabile" etc.

Independent de aceste nuanţări, formularea unor teze cum sînt cele menţionate arată că lucrarea, în pofida sentimentelor nobile care-i animă pe autori, resimte încă — în unele capitole — presiunea teoriilor neocolonialiste, după care

exercitarea deplină de către state a suveranităţii naţionale ar frîna îndeplinirea cerinţei obiective de adîncire a cooperării internaţionale echitabile.

In concepţia noastră, o asemenea apreciere este principial eronată. „Colaborarea internaţională — *preciza tovarăşul Nicolae Ceauşescu* — înseamnă că, pînă la urmă, statele, naţiunile se înţeleg să-şi facă între ele anumite concesii. Principalul este însă ca fiecare naţiune să poată hotărî în deplină libertate, fără nici o constrîngere, formele şi căile de colaborare internaţională. Aceasta înseamnă pînă la urmă însăşi o manifestare a independenţei şi suveranităţii" *.

Unele inconsecvenţe existente în modul în care raportul „R.O.I." abordează relaţia dintre principiul suveranităţii naţionale şi cerinţele cooperării internaţionale au implicaţii directe asupra felului în care sînt analizate şi unele probleme concrete. Problema companiilor su- pranaţionale este semnificativă în acest sens. Autorii cunosc nu numai imensa forţă economică, financiară, comercială şi tehnologică acumulată de marile companii transnaţionale sau disproporţiile de putere dintre acestea şi ţările în curs de dezvoltare în care se implantează, dar şi practicile neocolonialiste la care se dedau. In pofida acestor realităţi, ei consideră

[1] Nicolae Ceauşescu, *România pe drumul construirii societăţii socialiste multilateral dezvoltate, voi.* 6, Editura politică, Bucureşti, 1972, p. 569. *că prin sporirea poziţiei de putere a ţărilor în curs de dezvoltare în negocierile lor cu companiile supranaţionale şi prin „acorduri echilibrate", aceste monopoluri ar putea să îndeplinească obiectivele planurilor de dezvoltare ale ţărilor în curs de dezvoltare şi să joace „un rol pozitiv în îmbunătăţirea condiţiilor de trai ale maselor sărace din lumea a treia, în*

măsura în care se conformează regulilor formulate la nivel naţional şi internaţional, orientate către acest obiectiv" (p. 272).

Se uită însă un detaliu : dacă s-ar conforma „regulilor" sugerate de autori, monopolurile respective şi-ar nega însăşi raţiunea existenţei lor.

Cu deplin temei, capitolul dedicat companiilor supranaţionale a fost unul dintre cele mai criticate de economiştii ţărilor în curs de dezvoltare, iar Asociaţia economiştilor din aceste ţări a considerat necesar să precizeze : „Apariţia transnaţionalelor este rezultatul unui proces istoric de concentrare a capitalului. Pentru ţările în curs de dezvoltare transnaţionalele înseamnă secătuirea resurselor, dependenţa şi amestecul în treburile lor interne" [††].

Este evident că raportul „R.O.I." nu ţine seama de contradicţia obiectivă şi flagrantă dintre politica companiilor supranaţionale care urmăresc mondializarea vieţii economice prin subminarea statelor naţionale şi ideea de făurire a unei noi ordini economice internaţionale prin adîncirea cooperării echitabile dintre statele naţionale ca celule de bază ale societăţii mondiale contemporane.

4. Unul din meritele lucrării „R.O.I." decurge din faptul că nu se rezumă la analiza critică a actualului sistem de relaţii internaţionale, ci încearcă sd definească şi conţinutul conceptului de lume „mai bună" care ar implica : „acceptarea de către societate a responsabilităţii de a asigura satisfacerea nevoilor individuale şi colective ale oamenilor şi crearea unor sisteme internaţionale şi naţionale in care posibilităţile şi mijloacele de a folosi aceste

†† Citat după revista *Afrique-Asie* nr. 121—122 din 15—28 nov. 1976.

posibilităţi sînt mult mai echitabil distribuite decît în prezent" (p. 46).

Cititorul român, obişnuit să vehiculeze concepte lipsite de echivoc, va reţine din această definiţie că, pe fondul idealurilor de progres care-i animă, autorii nu îşi propun să formuleze ceea ce s-ar putea denumi „ţelul final" al mişcării sociale contemporane, ci doar obiectivele unei etape intermediare : o lume mai echitabilă decît cea actuală.

In acest cadru şi cu aceste limite, raportul Tinbergen se distinge de alte lucrări publicate în Occident şi marchează un important pas înainte faţă de acestea prin respingerea unei abordări a problematicii noii ordini în termeni pur economici: „Instaurarea unei noi ordini economice internaţionale implică schimbări fundamentale în aspectele politice, sociale, culturale, precum şi în alte aspecte ale societăţii, schimbări care ar conduce la o nouă ordine internaţională. *Pentru acest motiv, în acest raport ultima expresie este preferată celei dinţii" (p. 47).*

Relevînd observaţia pertinentă şi poziţia ştiinţifică a autorilor în această problemă, nu putem să nu constatăm că ei nu ajung, totuşi, pînă la conţinutul profund al conceptului românesc de nouă ordine economică şi politică mondială, *fundamentat amplu, pe baza materialismului dialectic şi istoric, în lucrările tovarăşului Nicolae Ceauşescu şi în alte documente ale partidului nostru.*

In acelaşi timp, plasînd apelul pentru o nouă ordine într-un context istoric-concret, „R.O.I." subliniază cu curaj necesitatea ca ţările în curs de dezvoltare să respingă calea evoluţiei capitaliste, modelul occidental de viaţă: „Ţările sărace trebuie să respingă ţelul imitării tiparelor occidentale de viaţă... Multe aspecte ale vieţii occidentale s-au dovedit a fi lipsite de sens şi generatoare de risipă şi nu

contribuie la fericirea reală a oamenilor. încercarea de a-i imita pe cei bogaţi nu poate însemna pentru naţiunile sărace decît înlocuirea unor probleme cu altele, fapt însoţit şi de înlăturarea sau distrugerea unor valori şi resurse umane" (p. 146).

Critica ascuţită făcută poziţiei adoptate de ţările capitaliste industrializate în dezbaterea problemelor unei noi ordini internaţionale („politicienii occidentali sînt conduşi spre mesele de negocieri ale lumii nu de situaţia grea a naţiunilor sărace, ci de situaţia grea a propriilor lor economii şi de dislocările serioase survenite în sistemul internaţional, sistem care a făcut ca ţările bogate să devină bogate", p. 108), cit şi critica aspră făcută însuşi modelului occidental de viaţă (despre a cărui imitare se afirmă limpede : „a crede că este posibilă constituie o iluzie ; a încerca să o construim ar fi o nebunie", p. 151) este, probabil, cea mai substanţială contribuţie a raportului la marile confruntări de idei din lumea contemporană.

Trăgînd concluzii logice din asemenea critici, „R.O.I." pledează nu numai pentru întărirea independenţei economice a ţărilor în curs de dezvoltare şi pentru întărirea unităţii lor de acţiune („bazarea colectivă pe forţele proprii"), dar cheamă totodată aceste ţări să lupte pentru propria lor „eliberare intelectuală". Problema are o deosebită importanţă în lupta ideologică angajată în jurul problematicii noii ordini internaţionale date fiind formele variate în care se manifestă astăzi imperialismul cultural al celor care caută să-şi perpetueze relaţiile de dominaţie.

Spre deosebire de alte lucrări care tind în mod evident să circumscrie problematica făuririi unei noi ordini internaţionale la un simplu dialog de compromis între ţările capitaliste dez- voltale şi ţările în curs de

dezvoltare din Africa, Asia şi America Latină, raportul Tin- bergen are meritul de a aborda şi problema locului ţărilor socialiste in acest proces, fapt facilitat, credem noi, şi de participarea unui specialist român la faza finală de redactare a unor părţi din lucrare.

Ideea de la care porneşte raportul în această privinţă este că o adevărată reorganizare a sistemului internaţional „nu trebuie concepută şi nu poate fi realizată" fără participarea activă a ţărilor socialiste. Este o teză fundamentală care condiţionează întregul conţinut pe care-l va căpăta procesul de edificare a unei noi ordini mondiale, teză promovată de multă vreme, din primul moment, şi cu perseverenţă de ţara noastră, aşa îndt nu putem să nu menţionăm cu satisfacţie audienţa de care se bucură ea astăzi în cercurile ştiinţifice internaţionale.

în legătură cu aceasta, raportul face o serie de observaţii corecte şi interesante referitoare la experienţa construcţiei economice din ţările socialiste, aminteşte cu obiectivitate că „ţările din estul Europei au făcut paşi mari pe calea industrializării şi au demonstrat că se pot obţine beneficii rapide ca urmare a unei educaţii tehnologice şi a unor politici de cercetare bine orientate" (p. 155), acordă atenţie deosebirilor existente între nivelurile de dezvoltare ale diferitelor ţări socialiste şi subliniază că „naţiunile cu planificare centralizată au dat dovadă de un înalt simţ al responsabilităţii în salvgardarea păcii în perioada postbelică" (p. 123).

Cu toate acestea, analiza experienţei ţărilor socialiste este departe de a fi satisfăcătoare ; baza documentară însăşi este săracă şi nu se ridică la nivelul de ansamblu al raportului, iar rolul decisiv al socialismului în marile transformări mondiale din ultima jumătate de secol nu este suficient relevat. Am impresia că prof. Jan Tinbergen este

primul care a resimţit insatisfacţii faţă de modul în care este rezolvată în lucrare această problemă, atunci cînd constată în prefaţă că „din păcate, nu a fost posibil să se asigure reprezentarea corespunzătoare a naţiunilor cu planificare centralizată".

Sînt încredinţat că o asemenea „reprezentare corespunzătoare" din primul moment al constituirii colectivului ar fi contribuit — pe calea schimbului liber de idei — la clarificarea multor aspecte referitoare la conţinutul şi căile de înfăptuire a unei noi ordini internaţionale.

Desigur, într-o lucrare colectivă cum este cea la care ne referim apar, inevitabil, şi păreri diferite într-o problemă sau alta. Cititorul nu poate să nu confrunte, însă, aceste opinii cu realităţile lumii contemporane. Intr-unui din materialele pregătitoare anexate se afirmă, de exemplu, că „experienţa comunistă" ar fi nepotrivită pentru ţările în curs de dezvoltare. Or, cititorul ştie că, în fapt, tot mai multe popoare din ţările în curs de dezvoltare optează pentru o cale socialistă. Această opţiune este rezultatul propriei experienţe de viaţă din epoca postcolonială, experienţă care convinge, zi de zi, tot mai multe ţări în curs de dezvoltare că „trecerea la socialism se impune astăzi ca o necesitate obiectivă a progresului economico-social rapid, a lichidării intr-un timp istoric cit mai scurt a stării de subdezvoltare" [x].

Dealtfel, nu numai accelerarea progresului economico-social din ţările în curs de dezvoltare, dar însuşi conceptul de nouă ordine internaţională este indisolubil legat de ideile socialismului. Raportul Tinbergen dă expresie acestei convingeri care pătrunde tot mai adine în conştiinţa opiniei publice mondiale atunci cind se referă la conţinutul conceptului de ordine socială echitabilă, pe

plan internaţional şi naţional.

[1] *Programul P.C.R. de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi înaintare a României spre comunism,* Bucureşti, Editura politică, 1975, p. 192.

Desigur, există deosebiri substanţiale între unele concepţii exprimate în raportul „R.O.I." şi propriile noastre concepţii privind conţinutul şi practica edificării socialismului, ca orînduire chemată să promoveze consecvent şi pentru absolut toţi cetăţenii valorile umane fundamentale.

A *ţine seama de aceste deosebiri nu înseamnă, însă, a subaprecia meritele raportului Tinbergen atunci cînd formulează ideea unei alternative socialiste la modelul de viaţă creat de capitalismul avansat.*

In concepţia noastră, aşa cum se precizează în Programul Partidului Comunist Român, „orînduirea capitalistă şi-a încheiat misiunea istorică şi trebuie să facă loc noii orînduiri sociale în stare să asigure progresul rapid al tuturor popoarelor, realizarea unei lumi mai drepte. Această misiune istorică revine orîn- duirii socialiste, care deschide noi perspective pentru creşterea forţelor de producţie şi pentru satisfacerea cerinţelor în mod raţional şi echitabil" *.

5. *In analiza disparităţilor contemporane, ex- perţii reuniţi de „Clubul de la Roma" ajung la concluzia că, la începutul deceniului actual, raportul dintre venitul mediu din ţările cele mai bogate ale lumii şi cel din ţările cele mai sărace era de 13 :1. Pe bună dreptate, raportul Tinbergen consideră un asemenea raport, ca şi tendinţa lui, drept „inacceptabil din motive de decenţă umană şi din cauza pericolului instabilităţii politice pe care îl implică", precizînd imediat că „Existenţa unor astfel de inegalităţi este incompatibilă cu o ordine socială şi econo-*

mică echitabilă; înlăturării lor trebuie să i se acorde cea mai înaltă prioritate de către comunitatea internaţională" (p. 169).

[1] *Programul P.C.R. de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi înaintare a României spre comunism,* p. 188.

In ce măsură ar putea fi *reduse practic aceste decalaje ? Spre a răspunde la această întrebare, „R.O.l." elaborează cîteva scenarii alternative.*

Nu îmi propun să intru în prezentarea lor ; cititorul le va examina singur. Nu se pot lăsa însă nesubliniate două fapte :

— potrivit calculelor autorilor, pentru a se reduce raportul amintit la 13 :4 sau aproximativ 3 :1, echivalent raportului actual dintre regiunile bogate şi sărace ale Pieţei comune, ar fi nevoie de aproximativ 42 de ani, ceea ce determină „R.O.l." să pună o întrebare întemeiată : „problema este dacă cei săraci sînt pregătiţi să aştepte o jumătate de secol pentru a ajunge la ceea ce este astăzi cu greu acceptat în cadrul lumii industrializate" (p. 179—180);

— unii specialişti consideră ipotezele privind atingerea unui raport de 3 :1 sau chiar de 6 :1 ca fiind optimiste, ceea ce a făcut pe prof. Jan Tinbergen să precizeze că nu este vorba de previziuni, deoarece ca *previziuni ele ar fi cu adevărat optimiste ; este vorba de* obiective *care ar fi de dorit să fie atinse*

Sînt evaluări cantitative, ipoteze şi dezbateri care evidenţiază mai puternic complexitatea şi gravitatea problemelor umane, economice, sociale şi politice pe care le creează marile decalaje existente astăzi în lume, pericolele pe care ele le generează pentru dezvoltarea mondială contemporană. In lumina lor, capătă dimensiunea sa reală

spiritul de înaltă responsabilitate faţă de destinele omenirii care caracterizează consecventele şi fermele luări de poziţie ale tovarăşului Nicolae Ceauşescu dnd subliniază că ..Lichidarea subdezvoltării, asigurarea progresului economico-social mai rapid al ţărilor rămase în urmă constituie o cerinţă primordială pentru

[1] Convorbirea lui Jan Tinbergen cu Jelica Minic apărută sub titlul *Necessite du nouvel ordre econo- mique* în *Revue de politique internaţionale,* Belgrad, nr. 638 din 5 noiembrie 1976. dezvoltarea întregii omeniri, pentru realizarea unei colaborări şi păci trainice în lume" [x].

în acest cadru de preocupări, „R.O.I." construieşte un amplu tablou al politicilor de urmat atît pe planul mobilizării resurselor materiale, umane şi financiare ale ţărilor în curs de dezvoltare şi al adîncirii cooperării lor reciproce spre a-şi crea anumite poziţii eficiente în negocierile angajate cu ţările industrializate, cît şi pe planul organizaţiilor de colaborare economică internaţională.

Punctul de vedere de la care pornesc autorii este corect şi cititorul va găsi în multe din tezele enunţate o confirmare a justeţei concepţiilor principiale care călăuzesc România în întreaga sa politică îndreptată spre făurirea unei noi ordini internaţionale : eliminarea subdezvoltării nu este o problemă de filantropie internaţională, ci o problemă de bază a vieţii contemporane în care sînt vital interesate toate statele lumii; metodele de asistenţă practicate pînă acum de ţările industrializate sînt necorespunzătoare, deoarece diferitele „ajutoare" se întorc pînă la urmă amplificate spre donatori, încît autorii sînt în drept să se întrebe la un moment dat : „cine pe cine ajută" ? ; schimbările marginale nu sînt suficiente, abordările simpliste şi

parţiale nu fac decît să perpetueze şi să agraveze problemele care cer astăzi transformări reale, de structură ; nici o problemă nu poate fi rezolvată pînă la capăt în mod izolat, interdependenţele universale sînt de asemenea natură încît se impun soluţii corelate şi globale care includ toate sferele relaţiilor dintre naţiuni.

Propunerile concrete de măsuri şi de acţiuni conţinute în raport şi în anexe sînt extrem de variate şi de numeroase ; ele fac dovada unui remarcabil efort de imaginaţie, dar creează şi

[1] Nicolae Ceauşescu, *România pe drumul construirii societăţii socialiste multilateral dezvoltate*, voi. 11, Bucureşti, Editura politică, 1975, p. 36. *pericolul unei dispersări a atenţiei, al amalgamării soluţiilor urgente şi esenţiale cu altele de interes secundar sau valabile, poate, într-o altă etapă a dezvoltării sociale. Autorii sînt con- ştienţi de vulnerabilitatea lucrării sub acest aspect : „Poate exista totuşi sentimentul că au fost făcute prea multe propuneri şi că acestea sînt prea puţin integrate" (p. 299). Spre a remedia o asemenea deficienţă, autorii caută să grupeze propunerile pe mari capitole, să le eşaloneze în timp şi să elaboreze „pachete de propuneri de negocieri".*

Nu este în intenţia acestui comentariu introductiv să intre în analiza vreuneia dintre propunerile concrete formulate. Cititorul va regăsi uneori ecouri ale unor propuneri care-i sînt familiare din programul partidului nostru, lucrările preşedintelui Nicolae Ceauşescu şi documentele prezentate în ultimii ani de România la O.N.U. şi în diferite organisme economice internaţionale ; va constata că sînt sugestiv valorificate unele propuneri formulate de ţările în curs de dezvoltare, în special în Declaraţia şi Programul de acţiune de la Manilla, sau unele teze şi idei din documentele adoptate de sesiunile a Vl-a şi a Vil-a speciale ale Adunării Generale a O.N.U., ca şi concluziile unor

dezbateri purtate în ultimii ani în diferite organizaţii economice internaţionale. Alături de acestea, specialiştii vor regăsi unele idei cunoscute dinainte din literatura economică, ca de exemplu ideea profesorului Tinbergen privind impozitul internaţional de solidaritate sau alte teze cu largă circulaţie, în special în literatura scandinavă. Sînt însă şi multe idei care se dezvoltă sau se cristalizează acum, în efortul colectiv al echipei conduse de economistul olandez. Unele dintre acestea stimulează pe cititor la reflecţii şi s-ar putea dovedi fertile ; altele stârnesc însă justificate nedumeriri.

Din această ultimă categorie atrage atenţia, în primul rînd, multitudinea de „autorităţi mondiale" şi de „agenţii mondiale" propuse. Nu este vorba numai de o tendinţă de proliferare a organizaţiilor internaţionale care ar urma să rezolve problemele concrete analizate de autori, nu este vorba numai de faptul că cititorul nu are întotdeauna o imagine clară asupra raţiunilor specifice care să motiveze fiecare asemenea „agenţie" în parte sau asupra măsurii în care acest adevărat sistem de „agenţii" ar fi de natură să întărească efectiv rolul O.N.U. în procesul de edificare a unei noi ordini internaţionale. Este vorba, înainte de toate, despre faptul că aceste agenţii sînt propuse ca un soi de „autorităţi supranaţionale".

Nu de mult, Jan Tinbergen a recunoscut mai clar chiar decît în „R.O.I." caracterul suprana- ţional al agenţiilor propuse : „Considerăm că pentru cele zece sectoare care reprezintă zece capitole din apendice este necesar să existe un fel de gestiune supranaţională... Ne-am putea gîndi, pînă la urmă, ca la ministere de gestiune ale unui guvern mondial, dar noi nu am mers atît de departe" <

Care sînt argumentele care au dus la

această deviere serioasă de la punctul de pornire, unde se recunoaşte şi se afirmă necesitatea întăririi independenţei economice şi politice, a suveranităţii naţionale a ţărilor în curs de dezvoltare, pînă la propunerile privind înfiinţarea unor „autorităţi supranaţionale" ?

Explicaţia coordonatorului „R.O.I." este următoarea : „Ceea ce noi subliniem înainte de toate este că trebuie lăsat la un nivel mai scăzut de luare a deciziilor cît mai multe lucruri posibil, din cauza participării, din cauza democraţiei. Există, însă, zece sectdare în care structura tehnică a problemelor este de asemenea natură încît implică decizii la nivel ridicat. De exemplu, problema poluării aerului şi apelor, pentru

[1] Convorbirea lui Jan Tinbergen cu Jelica Minic, *loc. cit.*

simpla raţiune că poluarea este un fenomen care se poate întinde asupra lumii întregi şi atunci trebuie rezolvată în mod global" ##.

Cu toată consideraţia pe care o am faţă de un remarcabil economist al epocii noastre şi faţă de un democrat combatant pentru progresul social, trebuie să mărturisesc că, de această dată, explicaţia nu m-a convins. în primul rînd, admi- ţînd că mediul înconjurător ar reprezenta un caz specific, aceasta nu ar motiva propunerile de a se extinde sistemul de „ministere supranaţionale" în domenii ca industrializarea, materiile prime, resursele alimentare ş.a.m.d. în al doilea rînd, reprezintă mediul înconjurător chiar un caz atît de specific încît problemele pe care le pune să nu poată fi rezolvate printr-o largă cooperare internaţională voluntară între state, pe baza egalităţii lor suverane ?

Loc. cit.

Răspunsul îl găsim chiar în „R.O.I.“ şi chiar în capitolul dedicat mediului înconjurător al omului în aceşti termeni: „Dată fiind sensibilitatea guvernelor la problema controlului suveran asupra resurselor, o agenţie supranaţională nu pare realizabilă nici măcar pe termen lung. Prin urmare, eforturile trebuie orientate către o formă de continuă formulare şi coordonare voluntară a politicilor cu privire la resursele naturale, la mediul înconjurător şi la localizare. în cele din urmă, o astfel de procedură va implica armonizarea într-o mare măsură a planurilor economice, care vor include mediul înconjurător ca o dimensiune a dezvoltării" (p. 284).

Nu pot să nu subscriu la această concluzie realistă, formulată clar în raportul „R.O.I.“.

întărirea suveranităţii naţionale a tuturor statelor şi promovarea consecventă a democraţiei, singura capabilă să mobilizeze efectiv toate energiile creatoare ale unei ţări, constituie premisa esenţială pentru lichidarea subdezvoltării şi progresul economico-social al tuturor statelor, asigurarea egalităţii şanselor între toate naţiunile şi promovarea largă, echitabilă a cooperării între ele.

Nu există nici o problemă cu care este confruntată societatea contemporană care să nu poată fi rezolvată pe această bază.

6. S-ar părea că, deşi nu intră în detalii, comentariul introductiv pune un accent special pe aspectele care determină pe semnatarul acestor rînduri să se distanţeze de „R.0.1.“ în unele probleme.

S-ar putea ca observaţia să fie adevărată, cu precizarea că aceasta nu impietează asupra aprecierii generale privind contribuţiile reale, indiscutabile, ale lucrării la dezbaterea şi promovarea conceptului de

nouă ordine internaţională.

Aşa cum observă, pe bună dreptate, cunoscutul politolog român prof. Silviu Brucan, participant la faza finală a redactării raportului, acesta a fost conceput ca o propunere de platformă comună *a unor autori aparţinînd unor naţiuni şi şcoli filozofice diferite, reflectă* un compromis *între interesele şi punctele de vedere ale forţelor sociale mondiale interesate în restructurarea actualei ordini internaţionale inechitabile.*

Tocmai din acest efort de unire a forţelor progresiste contemporane — condiţie esenţială pentru edificarea unei lumi mai drepte — decurg principalele merite ale raportului Tin- bergen.

A recunoaşte deschis aceste merite nu înseamnă însă şi un acord implicit cu toate tezele şi formulările sale.

România nu este numai adepta făuririi unei noi ordini economice şi politice în lume. Prin lucrările de mare circulaţie şi prestigiu internaţional ale Preşedintelui ţării, Nicolae Ceauşescu, prin propunerile de măsuri concrete prezentate în ultimii ani în toate forurile internaţionale, prin participarea la „Grupul celor 77" al ţărilor în curs de dezvoltare, din care face parte, ca şi la mişcarea nealiniaţilor, ca invitată, România socialistă se numără printre ţările din „prima linie" a luptei pentru impulsionarea acestui uriaş şi complex proces istoric. S-a format astfel o întreagă concepţie teoretică şi practică, o adevărată doctrină românească referitoare nu numai la necesitatea, dar şi la căile concrete şi ţelurile finale ale edificării unei lumi mai bune şi mai drepte. Este inevitabil ca orice nouă contribuţie în problemă să fie raportată astfel la propria noastră concepţie.

O concepţie care, se dezvoltă permanent şi se completează cu noi aspecte şi teze în nemijlocită relaţie cu întregul mers social

contemporan şi cu confruntările de idei care decurg de aici. Ne preocupă, ca atare, nu mimai combaterea tezelor adversarilor făţişi sau camuflaţi ai i- dealului de nouă ordine internaţională, dar şi schimburile deschise de opinii cu adepţii acestui ideal care, într-o problemă sau alta, pot avea păreri diferite de ale noastre. Sîntem convinşi că cei ce militează pentru o nouă ordine internaţională, indiferent de convingerile lor filozo- fico-politice, trebuie să se cunoască mai bine, să identifice atît zonele de convergenţă a ideilor, cit şi problemele în care au păreri diferite, să ajungă la reflecţii comune deoarece numai în felul acesta pot ajunge, în final, şi la concluzii comune în interesul cauzei care-i uneşte.

în acest spirit, al politicii româneşti de largă promovare a schimburilor ştiinţifice şi culturale internaţionale, apare „R.O.I." în limba română în prestigioasa colecţie „Idei contemporane" a Editurii politice; în acelaşi spirit sînt formulate mai sus şi cîteva rezerve de principiu faţă de unele teze ale lucrării.

Cred că acest mod de lucru este util pentru specialiştii români care lucrează în problemă şi care au încă o posibilitate de a-şi aprofunda analizele şi a-şi fundamenta astfel mai temeinic poziţiile. Cred că şi pentru echipa profesorului Jan Tinbergen care îşi propune, de asemenea, să continue cercetările în problemă, acest mod de lucru este cel puţin tot atît de util, chiar cu riscul ca la evantaiul destul de larg şi divergent de aprecieri făcute de înşişi participanţii la „R.O.I." (şi publicate, cu probitate ştiinţifică, de savantul olandez în încheierea cărţii) să se adauge una în plus.

COSTIN MURGESCU

R.O.I.: RESTRUCTURAREA ORDINII INTERNAŢIONALE

Sub conducerea competentă a lui Jan Tinbergen, laureat al Premiului Nobel, acest Raport către Clubul de la Roma face apel pentru instaurarea unei noi ordini internaţionale, ca un prim pas către soluţionarea celor mai presante probleme ale omenirii. Lucrarea reprezintă munca în comun a unor experţi din domeniile producţiei de hrană, sistemelor monetare, comerţului internaţional, controlului armamentului, resurselor naturale şi mediului înconjurător.

Sînt examinate realizările omenirii, ale economiilor din ţările occidentale industrializate, din ţările cu planificare centralizată şi din lumea a treia, avînd în vedere elaborarea unei noi strategii, care să asigure satisfacerea nevoilor individuale şi colective ale oamenilor şi crearea unor sisteme naţionale şi internaţionale în care şansele şi mijloacele de a utiliza aceste şanse să fie distribuite mai echitabil decît în prezent.

Succesoare valoroasă a „Omenirii la răspîntie" şl a „Limitelor creşterii", lucrarea „R.O.I. : Restructurarea Ordinii Internaţionale" face parte din acele **lu**crări rare, fecunde, care depăşesc controversa şi-i conduc pe cetăţenii inteligenţi ai lumii la deciziile **ne**cesare pentru îmbunătăţirea instituţiilor umane.

Prefaţă

Proiectul „Restructurarea ordinii internaţionale” (R.O.l.) îşi are originea în iniţiativa luată de Comitetul executiv şi, în particular, de preşedintele Clubului de la Roma, dr. Aurelio Peccei. Această iniţiativă a urmat „întrunirii de la Salzburg”, ţinută în februarie 1974, la care preşedintele Mexicului, Luis Echeverria, a susţinut cu tărie propunerile conţinute în „Carta drepturilor şi îndatoririlor economice ale statelor” şi în rezoluţiile adoptate la cea de-a Vl-a sesiune specială a Adunării Generale a O.N.U. Realizînd importanţa rezoluţiilor O.N.U. şi a Cartei, dar fiind în egală măsură conştient de caracterul imprecis şi controversat al problemelor din acest domeniu, dr. Peccei a propus ca eu să formez şi să coordonez un grup de specialişti căruia să i se adreseze următoarea întrebare : ce nouă ordine internaţională ar trebui recomandată oamenilor de stat şi grupurilor sociale, în aşa fel încît aceasta să satisfacă, într-o măsură practic şi realist posibilă, nevoile urgente ale populaţiei din zilele

noastre şi nevoile probabile ale generaţiilor viitoare ? Un răspuns în mod inevitabil cu titlu de experiment la această întrebare este prezentat în paginile următoare. Activitatea grupului a devenit posibilă ca urmare a sprijinului financiar generos acordat de ministrul olandez al cooperării pentru dezvoltare, Jan Pronk. Nici Clubul de la Roma şi nici guvernul olandez nu au impus grupului nici un fel de restricţii, lă- sîndu-i deplina libertate de a-şi formula şi exprima propriile opinii.

Grupul a cuprins 21 de specialişti proveniţi din diverse ţări, sisteme sociale şi specialităţi. Doresc să le adresez tuturor mulţumiri pentru că au dedicat o mare parte din timpul lor proiectului R.O.I. şi pentru spiritul de colaborare în care au lucrat. La formarea grupului R.O.I. s-au făcut eforturi considerabile pentru a se asigura o participare echilibrată din lumile în- tîi, a doua şi a treia. Sînt ferm convins că instaurarea unei noi ordini internaţionale depinde de participarea activă a tuturor statelor. Din păcate, însă, nu a fost posibil să se asigure numărul cuvenit de participanţi din ţările cu planificare centralizată. Această reprezentare insuficientă a fost compensată de participarea lui Silviu Brucan şi de consultaţiile pe care le-am primit în unele probleme de la Jozef Pa- jestka şi Kazimiers Secomski.

Activitatea mea de coordonator nu ar fi fost posibilă fără sprijinul consistent al unui colectiv auxiliar format din 6 persoane. Le mulţumesc tuturor, menţionînd-o pe Carolien Bos, care, prin îndeplinirea admirabilă a dificilei sarcini de organizare a fluxului de informaţii, ne-a uşurat tuturor munca. în plus, munca ne-a fost mult uşurată de numeroasele servicii oferite de Bouwcentrum

din Rotterdam, unde grupul şi-a ţinut majoritatea întrunirilor (decembrie 1974 ; iunie şi octombrie 1975 ; februarie, aprilie şi iunie 1976) şi unde s-a desfăşurat cea mai mare parte a activităţii noastre.

Dată fiind complexitatea subiectului, proiectul R.O.I. nu putea avea ca ţel realist decît încercarea de a aduce o modestă contribuţie Ia dialogul tot mai amplu asupra noii ordini internaţionale. De aceea, în loc să pună accent pe contribuţie ca atare (orientare spre produs), proiectul a ţinut în decursul întocmirii lui să sporească dialogul dintre diferitele grupuri antrenate în încercarea de a modela o nouă ordine internaţională, nu numai între specialiştii care lucrează la problemele implicate, ci şi între specialişti şi politicieni pe de o parte şi marele public pe de altă parte (orientare spre proces). Primele texte ale documentelor R.O.I. au fost trimise unui număr de peste 350 de persoane şi institute din întreaga lume. Au fost distribuite peste 5 000 de exemplare ale raportului provizoriu, schiţat la întrunirea noastră din iunie 1975 ca o contribuţie la cea de-a VII-a sesiune specială a Adunării Generale a O.N.U. Multe din comentariile primite pe marginea acestor materiale formează acum o parte din text şi ţin să le mulţumesc sincer tuturor celor care au consimţit să gîndească şi să lucreze alături de noi. Folosesc de asemenea această ocazie pentru a mulţumi organizatorilor întrunirilor de la Alger, Bruxelles, Copenhaga, Da- vos, Geneva, Haga, Linz, Philadelphia, Roma. Santa Barbara şi Stockholm, unde unii dintre noi au prezentat concluzii provizorii şi s-au făcut comentarii utile din partea specialiştilor consultaţi şi a auditoriului.

S-au făcut toate încercările posibile pentru ca raportul R.O.I. să reflecte rezultatele numeroaselor discuţii aprinse ale grupului. Totuşi, aceasta nu înseamnă că fiecare cuvînt tipărit întruneşte în mod necesar acordul tuturor celor 21 de membri ai grupului. Acei membri ai grupului care au considerat că este necesar şi-au clarificat poziţia faţă de raport prin scurte declaraţii, care pot fi găsite la sfîrşitul raportului. Intenţionez să-mi închei sarcina asumată cu ocazia prezentării oficiale a raportului la Alger, în octombrie, şi la Amsterdam, în noiembrie 1976. Aceste întruniri vor marca punctul de început al activităţilor Fundaţiei R.O.I., ca o continuare a proiectului şi raportului său. Fie ca aceste strădanii să se bucure de succes şi să contribuie la un dialog permanent şi tot mai larg asupra încercărilor de a făuri o lume mai dreaptă.

JAN TINBERGEN

PARTICIPANŢII LA PROIECTUL R.O.I.

Ibrahlm Helmi Abdel Rahman (Egipt) :
Consilier prezidenţial ; fost director executiv al O.N.U.D.I.

Silviu Brucan (România) :
Profesor de ştiinţe politice, Universitatea din Bucureşti ; fost ambasador in S.U.A. şl reprezentant permanent la O.N.U.

Sukbamoy Chakravarty (India) :
Profesor de ştiinţe economice, Delhl School of Eco- nomlcs and Planlng ; fost membru al Comisiei de planificare a Indiei.

Robert Gibrat (Franţa) :
Consultant în probleme de ecologie şl preşedinte de onoare al Federaţiei mondiale a organizaţiilor Inginerilor.

James P. Grant (S.U.A.) :
Preşedinte, Overseas Development Council ; fost asistent al administratorului USAID şi asistent adjunct al secretarului de stat.

Maurice Guernicr (Franţa) :
Economist şl consultant în probleme de alimentaţie ; fost colaborator al lui Jean Monnet la Planul naţional al Franţei.

Mahbub ui Haq (Pakistan) :
Director al Departamentului de planificare a politicii şi control al programelor. Banca Mondială.

Helmut Hesse (R.F.G.) :
Director. Institutul lbero-amerlcan de cercetări economice şl profesor de ştiinţe economice la Universitatea din Gottlngen.

Idriss Jazairy (Algeria) :
Consilier prezidenţial.

Alexander Ring (M. Br.) :
Preşedinte al Federaţiei Internaţionale a Institutelor de studii post-universltare t fost director general pentru ştiinţă şi educaţie al O.E.C.D.

Pieter Ruin (Olanda) :
Profesor de administraţie economică la Facultatea de comerţ, Delft-Rotterdam ; fost membru al consiliului directorilor, Unilever.

Akilu Lemma (Etiopia) :
Asistent al directorului pentru ştiinţă al O.N.U. ; fost director al Institutului de

patoblologle, Universitatea din Addls Abeba.

Elisabeth Mann Borgese (S.U.A.) :
Centrul de studiere a Instituţiilor democratice ; preşedinte al consiliului de planificare la Internaţional Ocean Institute.

Duncan N. Ndegwa (Kenya) :
Guvernator al Băncii Kenyel.

Tetsuo Noguchi (Japonia) :
Director, Laboratorul de cercetări solare.

Arvid Parvo (Malta) :
Profesor de ştiinţe politice, Unlverslty of Southern California, Los Angeles ; fost reprezentant permanent la O.N.U.

Ignacy Sachs (Franţa) :
Director, Centrul internaţional de cercetări în problemele mediului înconjurător şi dezvoltării.

Juan Somavia (Chile) :
Director, institutul latlno-amerlcan pentru studii transnaţionale ; fost raportor al grupului de persoane eminente al O.N.U. pentru corporaţiile transnaţionale.

Inga Thorsson (Suedia) :
Subsecretar de stat pentru dezarmare, membră a parlamentului şl membra în delegaţii la numeroase organisme ale O.N.U.

Robert Triffin (S.U.A) :
Profesor de ştiinţe economice. Yale Unlverslty şl consilier, (sub) Regional Monetary and Economic Co- operation.

Victor L. Urquidi (Mexic) :
Preşedinte, Universitatea din Mexlco.

CONTRIBUŢII

Strategiile schimbării
Silviu Brucan (România)
Inga Thorsson (Suedia)
Victor L. Urquidi (Mexic)

Ordinea monetară internaţională
Duncan N. Ndegwa (Kenya)
Robert Triffin (S.U.A.)

Redistribuirea veniturilor şi finanţarea internaţională a dezvoltării
James P. Grant (S.U.A.)

Mahbub ul Haq (Pakistan)

Producţia şi distribuţia alimentelor
Sukhamoy Chakravarty (India) Maurice Guemier (Franţa)

Industrializarea comerţului şi diviziunea internaţională a muncii
Ibrahim Helmi Abdel Rahman (Egipt) Helmut Hesse (R.F.G.)

Energia, minereurile şi mineralele
Robert Gibrat (Franţa)
Tetsuo Noguchi (Japonia)

Cercetarea ştiinţifică şi dezvoltarea tehnologică
Alexander King (Anglia) Aklilu Lemma (Etiopia)

întreprinderile transnaţionale
Idriss Jazairy (Algeria) Pieter Kuin (Olanda) Juan Somavia (Chile)

Mediul înconjurător al omului
Ignacy Sachs (Franţa)

Reducerea armamentelor
Inga Thorsson (Suedia)

Administrarea oceanelor
Elisabeth Mann Borgese (S.U.A.) Arvid Pardo (Malta)

Coordonator
Jan Tinbergen (Olanda)

Aparat
Carolien J. Bos, administrator Wim A. Brekelmans, grafician Antony J. Dolman, redactor al versiunii engleze Jan van Ettinger, director
Dick A. Leurdijk, redactor al versiunii olandeze Jan van den Oudenhoven, casier

Cuprins

Comentariu introductiv, de Cost in Murgeecu ; 5

Prefaţă, de Jan Tinbergen.....31

Participantii la proiectul R.O.l.....35

Capitolul 1
Ţelurile şi sfera raportului ..ii..

45

1. 1 Introducere generală.....45
1. 2 Alcătuirea raportului.....**47**

PARTEA I
**NECESITATEA UNEI NOI ORDINI INTERNA
TIONALE SI PRINCIPALELE SFERE DE PROBLEME.....**53

Capitolul 2
De la dezordinea mondială la ordinea internaţională 55

2. 1 Lumea industrializată : de la cornul abun
dentei la cutia Pandorei.....55
2. 2 Lumea a treia : de la deferenţă la sfidare **61**
2. 3 Naţiunile cu planificare centralizată : „Nu trăim într-o seră“.....63
2. 4 Necesitatea unei noi ordini internaţionale 67

Capitolul 3

Principalele sfere de probleme.....76

3. 1 Introducere.....76
3. 2 Cursa înarmărilor.....76
3. 3 Populaţia.....78
3. 4 Alimentaţia.....81

3. 5 Aşezările omeneşti 85
3. 6 Mediul înconjurător al omului 86
3. 7 Sistemul monetar internaţionnal şi sistemul comercial internaţional ; asistenţa concesională.....88
3. 8 Resursele naturale şi energia 92
3. 9 Ştiinţa şi tehnologia ; întreprinderile transnaţionale 95
3. 10.....Oceanele 98
3. 11 Spaţiul extraterestru.....100
3. 12 Instituţiile internaţionale.....101
3. 13 Interdependenţele planetare 103

Capitolul 4
Progresele obţinute în negocierea noii ordini .

107

4. 1 Unele evoluţii recente.....107
4. 2 Poziţia ţărilor occidentale.....116
4. 3 Poziţia ţărilor cu planificare centralizată 121
4. 4 Responsabilităţile ţărilor din lumea a treia.....124
4. 5 Calea ce trebuie urmată.....125

PARTEA A II-A
ARHITECTURA NOII ORDINI INTERNAŢIONALE ; INIŢIEREA ŞI DIRIJAREA PROCESULUI DE SCHIMBARE PLANIFICATA . . 128

Capitolul 5
Ţelurile şi cadrul dezvoltării: către o ordine socială echitabilă.....130

5. 1 Ţelurile fundamentale ale unei lumi noi 130
5. 2 Principii călăuzitoare pentru atingerea ţelului fundamental.....130
5. 3 Către o ordine socială echitabilă : necesitatea unor noi strategii de dezvoltare .

133
5. 4 Componentele principale ale noilor strategii de dezvoltare.....135
5. 5 Noile strategii de dezvoltare şi lumea a treia.....145
5. 6 Noile strategii de dezvoltare şi ţările industrializate 150

5. 7 Progresul la zi : experienţa ţărilor cu planificare centralizată.....155
5. 8 Necesitatea reinterpretării conceptului de suveranitate naţională.....163

Capitolul 6
Reducerea diferenţei dintre bogaţl şi săraci .

167

6. 1 Introducere.....167
6. 2 Inegalităţile veniturilor : situaţia in prezent 169

blemelor.....170
6.4 Rezumat : problemele care rezultă din ilustrarea cantitativă.....178

Apendicele 1 : Expliçaţii în legătură cu ilustrarea cantitativă.....183

Capitolul 7
Strategiile schimbării.....187

7.1 Mijloacele schimbării.....187
7. 2 Instituţiile schimbării.....189

6. 3 Perspective ele viitor. O ilustrare a pro
7. 3 Dirijarea procesului schimbării : alterna tive ; soluţii de rezervă ; compromisuri .

193
7. 4 Schimbările în structura puterii 196
7. 5 în căutarea unor idei relevante : respon sabilităţile specialiştilor.....199
7. 6 Opinia publică din ţările industrializate : sarcini de viitor şi necesitatea reformelor cu privire la informaţii.....202
7. 7 Politicile de reglementare.....207
7. 8 Aspectele juridice ale noii ordini interna ţionale : necesitatea unui tratat-cadru .

211

PARTEA A III-A
PROPUNERI DE ACŢIUNE .....

218

Capitolul 8
Propuneri de schimbare.....219

8. 1 O agendă pentru acţiuni internaţionale . 219
8. 2 Propuneri pe termen lung : urmărirea rea lizărilor şi organizarea efortului de cerce-tare necesar.....220

Capitolul 9
Ordinea monetară internaţională 225

Capitolul 10

Redistribuirea veniturilor şi finanţarea dezvoltării 230

Capitolul 11
Producţia de hrană.....239

Capitolul 12
Industrializarea, comerţul şi diviziunea internaţională a muncii.....247

Capitolul 13
Energia, minereurlle şi mineralele ....

255

Capitolul 14
Cercetarea ştiinţifică şi dezvoltarea tehnologică 263

Capitolul 15
întreprinderile transnaţionale.....271

Capitolul 16
Mediul Înconjurător al omului.....277

Capitolul 17
Reducerea armamentului.....285

Capitolul 18
Administrarea oceanelor.....290

Capitolul 19
Pachete de propuneri pentru negocieri cuprinzătoare 298

19. 1 Introducere.....298
19. 2 Selecţia priorităţilor.....299
19. 3 Necesitatea unor pachete de propuneri cuprinzătoare 301
19. 4 Pachetele de propuneri şi structura internaţională a puterii.....303
19. 5 Pachetele prioritare.....307
19. 6 Cadrul temporal.....314
19. 7 Procesul de negociere.....315
19. 8 Concluzii.....316
Apendicele 2: Propunerile pe termen mediu 317

PARTEA A IV-A
RAPOARTE TEHNICE .

333

Anexa 1
Ordinea monetară internaţională,
de Duncan Ndegwa şi Robert Triffin . 333

Anexa 2
Redistribuirea veniturilor şi finanţarea internaţională a dezvoltării, de James Grant şi Mahbub ul Haq . 353

Anexa 3
Producţia şi distribuţia hranei,
de Sukhamoy Chakravarty şi Maurice Guernier 378

Anexa 4
Industrializarea, comerţul şi diviziunea internaţională a muncii, de Ibrahim Helmi Abdel Rahman şi Helmut

Anexa 5
Energia, minereurile şi mineralele,
de Robert Gibrat şi Tetsuo Noguchi ....

424

Anexa 6
Cercetarea ştiinţifică şi dezvoltarea tehnologică,
de Alexander King şi Aklilu Lemma . 449

Anexa 7
întreprinderile transnaţionale,
de Idriss Jazairy, Pieter Kuin şi Juan Somavia

477 **Anexa** 8

Mediul înconjurător al omului,
de Ignacy Sachs.....496

Anexa 9
Reducerea armamentului,
de Inga Thorsson

518

Anexa 10
Administrarea oceanelor,
de Elisabeth Mann Borgese şi Arvid Pardo . 536

Lista prescurtărilor 561

Luări de poziţie ale participanţilor Ia elabo

rarea raportului R.O.1.....563

Silviu Brucan.....563
Sukhamoy Chakravarty.....563
Robert Gibrat.....564
James P. Grant.....565
Maurice Guernier.....565
Mahbub ul Haq.....566
Helmut Hesse.....567
Idriss Jazairy.....567
Alexander King.....568
Pieter Kuin.....569
Elisabeth Mann Borgese.....570
Arvid Pardo.....571
Juan Somavia.....572
Victor L. Urquidi.....573

Capitolul 1
Ţelurile şi sfera raportului

1.1 Introducere generală

Acest raport tratează un subiect de importanţă vitală pentru generaţiile actuale şi cele viitoare : înlăturarea nedreptăţilor endemice manifeste din cadrul sistemului actual de relaţii între naţiuni şi popoare, în scopul creării unei noi ordini internaţionale, în care o viaţă demnă şi prosperă să devină dreptul inalienabil al tuturor. El este inspirat de rezultatele celei de-a Vl-a sesiuni speciale a Adunării Generale a O.N.U., ţinută în aprilie şi mai 1974, ca urmare a iniţiativelor luate de Algeria şi sprijinite de grupul ţărilor nealiniate. Sesiunea a culminat cu adoptarea a două rezoluţii importante, prima exprimînd dorinţa colectivă a statelor membre de a acţiona pentru „Instaurarea unei noi ordini economice internaţionale", cea de-a doua privind „Programul de acţiune" necesar pentru realizarea noii ordini. Aceste rezoluţii reflectă acordul general asupra necesităţii unor reforme internaţionale ; sugerează că sistemul actual de relaţii între naţiuni nu reuşeşte să servească interesele comune ale omenirii în ansamblu şi că numai prin instaurarea unei noi ordini internaţionale pot

fi corectate

nedreptăţile existente şi poate fi creată temelia unei lumi mai drepte şi mai paşnice.

Raportul de faţă îşi propune să contribuie la dezvoltarea necesară a ideilor importante conţinute în Declaraţie şi în „Programul de acţiune", să stimuleze şi să fie un aport la continuarea *schimbului de idei* necesar între numeroasele părţi implicate în încercarea de a modela o lume mai dreaptă.

Cu toate că propunerile şi recomandările sînt, atunci cînd este cazul, exprimate cantitativ, acest raport nu are pretenţia să contribuie în mod direct la cercetarea ştiinţifică cantitativă. Mai curînd, el încearcă să transpună în primi paşi realizabili din punct de vedere politic liniile de acţiune pe care comunitatea internaţională contemporană le-ar putea alege în direcţia unei ordini internaţionale mai umane şi mai echitabile, pe *baza cunoştinţelor disponibile în prezent cu privire la funcţionarea comunităţii.*

Autorii nu cred că este posibil ca propunerile de schimbare să fie susţinute de pe o poziţie de neutralitate axiologică. Mai mult, deoarece propunerile de schimbare trebuie să se bazeze de asemenea pe o analiză a deficienţelor sistemului existent de relaţii internaţionale, ei se simt obligaţi să precizeze în mod clar care sînt, după opinia lor, motivele acestor deficienţe. Acest fapt implică în sine o poziţie axiologică. Ei au încercat să definească această poziţie, numind-o ordine socială echitabilă. Ca atare, aşa cum se va vedea din paginile următoare, ei consideră că construirea unei lumi „mai bune“ implică acceptarea de către societate a responsabilităţii de a asigura satisfacerea nevoilor individuale şi colective ale oamenilor şi crearea unor sisteme internaţionale şi naţionale în care posibilităţile şi mijloacele de a folosi aceste

posibilităţi sînt mult mai echitabil distribuite decît în prezent.

Autorii nu sînt de părere că propunerile de schimbare ar trebui să se limiteze exclusiv la relaţiile economice dintre naţiuni. într-adevăr, preocuparea aproape exclusivă din trecut pentru chestiunile economice a contribuit la exacerbarea multora dintre problemele economice ale zilelor noastre. Lumea este prea complexă pentru a fi considerată în termeni pur economici. Instaurarea unei noi ordini economice internaţionale implică schimbări fundamentale în aspectele politice, sociale, culturale, precum şi în alte aspecte ale societăţii, schimbări care ar conduce la o *nouă ordine internaţională.* Pentru acest motiv, în acest raport ultima expresie este preferată celei dintîi.

1.2 Alcătuirea raportului

Raportul constă din patru părţi principale, în partea I, „Necesitatea unei noi ordini internaţionale şi principalele sfere de probleme", sînt schiţate amploarea şi complexitatea cîtorva dintre problemele cu care este confruntată omenirea şi sînt descrise procesele care conduc la formularea unui apel pentru o nouă ordine internaţională şi progresele făcute pînă acum în negocierea acesteia.

Odată discutată amploarea sarcinilor ce ne stau în faţă, partea a II-a, „Arhitectura noii ordini internaţionale ; iniţierea şi dirijarea procesului de schimbare planificată", discută modurile în care schimbarea necesară poate fi şi trebuie să fie organizată. Ca atare, ea se ocupă de procesul de iniţiere, organizare şi orientare a schimbării în direcţiile vizate. Deoarece direcţiile vizate implică declaraţii

explicite cu privire la ţelurile şi obiectivele dezvoltării, în partea a II-a grupul îşi prezintă părerea asupra a ceea ce ar trebui să constituie dezvoltarea. Datorită faptului că grupul „ia poziţie" cu privire la dezvoltare, această parte are un caracter deliberat normativ.

în partea a III-a, „Propuneri de acţiune", sînt prezentate principalele propuneri şi recomandări ale grupurilor de lucru participante la proiect. S-a încercat să se prezinte propunerile în ordinea priorităţii presupuse, cele considerate importante avînd termene medii, iar cele mai generale avînd termene lungi. Diferitele propuneri au fost grupate selectiv în trei pachete, care ar fi de preferat să fie negociate pe larg. Aceste pachete sînt destinate să contribuie la negocierea ulterioară a noii ordini internaţionale.

Partea a IV-a este dedicată rapoartelor tehnice pregătite de grupurile de lucru ale proiectului. în cadrul ei sînt discutate în profunzime zece subiecte importante pentru instaurarea unei noi ordini internaţionale şi se fac propuneri şi recomandări de schimbare. Partea a IV-a este cea mai întinsă şi reprezintă temelia pe care sînt construite cele trei părţi precedente.

Organizarea acestui raport în patru părţi principale asigură diferite intrări în subiectul tratat. Cea mai importantă împărţire este aceea între părţile I—III şi partea a IV-a. Primele trei părţi reprezintă ceea ce s-ar putea numi „textul principal[11], partea a IV-a oferind principalele „puncte de sprijin". Cei interesaţi numai în general în subiectul tratat pot considera suficient să citească numai primele trei părţi. Cei familiarizaţi cu literatura tot mai vastă referitoare la noua

ordine internaţională şi la diferitele puncte de vedere predominante vor găsi, sperăm, că lectura părţii a IV-a constituie o experienţă utilă.

în sfîrşit, se cuvine să menţionăm că acest raport se inspiră din lucrările publicate ale unor participanţi la proiectul R.O.I.

Unele concepte şi definirea lor

Pentru a analiza interdependenţele generale între naţiuni şi interacţiunile între sferele de probleme şi pentru a formula propunerile de acţiune, în acest raport este utilizat un număr de concepte bază. Unele dintre cele mai importante sînt definite mai jos.

Ţelurile (sau obiectivele) *fundamentale* sînt definite ca idealuri exprimabile în termeni ab- stracţi. Ele cuprind idealuri spre care trebuie să se tindă, chiar dacă sînt rareori susceptibile de a fi îndeplinite în întregime. Ele îmbrăţişează toate elementele bunăstării omenirii şi au un caracter atît material, cît şi nematerial. Gama lor se întinde de la fluxul bunurilor de consum necesare unei vieţi sănătoase pînă la principiile dreptăţii sau echităţii, participării şi libertăţii.

Desigur, ţelurile fundamentale sînt mult prea generale pentru a servi drept bază pentru extragerea unor recomandări politice specifice. De aceea este necesar ca ele să fie transpuse în declaraţii mai ferme de intenţii. Acestea vor fi numite *ţeluri* (sau obiective) *derivate sau intermediare.* Exemplele de obiective derivate includ producerea hranei necesare, construirea locuinţelor necesare, edificarea sistemului legal necesar exercitării justiţiei şi garantării unor forme de libertate sau de participare la elaborarea deciziilor.

Opţiunile politice sau strategiile pot fi

definite ca propuneri de acţiune concertată pentru realizarea obiectivelor derivate. Ambelor le sînt comune *mijloacele pe* care autorităţile — chiar şi naţionale, la nivel inferior sau superior — le au la dispoziţie pentru a atinge obiectivele. Exemplele includ taxele vamale de import şi alte taxe, lucrările publice (de exemplu, construcţia de drumuri), utilităţile publice (de exemplu, aprovizionarea cu energie şi apă), sistemul şcolar ; pe scurt, întreaga maşină guvernamentală şi interguvernamentală. Se poate face o distincţie între *mijloacele directe* (cele aflate sub control direct) şi *mijloacele indirecte* (de exemplu, producţia privată stimulată prin- tr-un anumit preţ sau prin compensarea preţurilor). Un lanţ logic începe de la ţelurile fundamentale, trece prin obiectivele derivate şi mijloacele indirecte, ajungînd în final la mijloacele directe. Un lanţ cauzal leagă nivelurile în sens invers ; mijloacele (directe) sînt folosite pentru a obţine mijloacele indirecte ; prin acestea se realizează obiectivele intermediare şi, în sfîrşit, ţelurile fundamentale. In unele cazuri lanţul poate fi lung ; de exemplu, de la subvenţiile publice pentru încurajarea unui producător de alimente privat, el trece prin producţie şi comerţ, vînzare cu ridicata şi cu amănuntul, ajungînd la consumatorul final. în alte cazuri, lanţul poate fi atît de scurt, încît mijloacele coincid cu ţelul, aşa cum se poate spune despre o şcoală.

Mijloacele sînt controlate nu de o autoritate abstractă atotcuprinzătoare, ci de un număr de *instituţii* mai mult sau mai puţin separate. Instituţiile sînt organizaţii fie în sens *concret,* fie în sens *abstract.* Exemple de instituţii concrete sînt ministerele şi părţile lor constituente, sindicatele şi partidele politice. Exemplele

de instituţii abstracte includ pieţele şi alte moduri de comportare spontană sau obişnuită.

Prin *ordine socială* vom înţelege grupul sau setul tuturor instituţiilor care împreună constituie o societate şi controlează mijloacele de realizare a obiectivelor acelei societăţi. Sînt incluse nu numai instituţiile *formale* cu caracter legal sau cutumiar, ci şi structurile *informate,* cum ar fi comitetele de acţiune care se formează spontan într-o anumită situaţie şi care adesea există doar pînă la realizarea obiectivului.

O parte a ordinii sociale mondiale va fi numită *ordine internaţională,* noţiune care ne aduce la subiectul nostru principal. *Vom defini ordinea internaţională ca fiind constituită din totalitatea relaţiilor şi instituţiilor, atît formale, cit şi informate, care leagă între ele persoanele şi indivizii ce trăiesc în naţiuni diferite.* Ea se întinde de la familia agenţiilor O.N.U. pînă la toate formele de contacte bilaterale şi multilaterale, incluzînd organizaţii ca Grupul andin, C.E.E., C.A.E.R., O.E.C.D., un mare număr de organizaţii internaţionale neguvemamentale, întreprinderi transnaţionale şi organizaţii profesionale internaţionale — pe scurt, toată partea icebergului mondial aflată deasupra nivelului naţional.

Un ultim concept de bază folosit este acela de *structură a puterii.* Dintre toţi indivizii şi toate instituţiile din lume, unii (unele) au mai multă „putere" decît alţii (altele). Puterea lor se reflectă în faptul că sistemul actual permite ca obiectivele unora să fie realizate mai deplin decît obiectivele altora. Forţele care conferă mai multă putere unora sînt de origini diferite. Puterea este un concept multidimensional şi constă din diferite componente. Considerăm că acestea sînt,

în esenţă, de cinci tipuri. In primul rînd este *violenţa fizică,* aşa cum este ea folosită de armate, forţele poliţieneşti şi grupurile informale sau chiar de extremiştii şi teroriştii politici care acţionează individual. Componentele a doua şi a treia au un caracter economic : puterea ce derivă din *coaliţii şi organizaţiile monopoliste; şi* puterea care derivă din *posedarea unor resurse deficitare,* fie ele resurse naturale sau calităţi umane (de exemplu, inteligenţă, calităţi de conducere sau atractivi- tate personală). A patra componentă este *puterea cutumei sau a legii,* recunoscută uneori ca bază legală pentru anumite tipuri de comportament. Cea de-a cincea componentă pe care ne propunem să o identificăm este *puterea ideilor,* raţională sau etică.

Structura existentă a puterii este un produs al forţelor exercitate de aceste cinci componente pe măsura dezvoltării lor în timp. Ea îi avantajează pe unii, dezavantajîndu-i în acelaşi timp pe alţii. La nivel internaţional, componentele puterii se combină cu diferenţele de mărime, forţă şi dezvoltare dintre naţiuni. Ca urmare, schimbările în ordinea internaţională menite să înlăture inegalităţile şi dezechilibrele existente reclamă schimbări ale forţelor care definesc structura puterii.

PARTEA I

NECESITATEA UNEI NOI ORDINI INTERNAŢIONALE ŞI PRINCIPALELE SFERE DE PROBLEME

„Multe naţiuni noi care şi-au cucerit independenţa politică se află încă într-o situaţie de dependenţă economică. Mult timp s-a considerat că soluţia acestei probleme ar fi ajutorul şi asistenţa. Devine însă tot mai clar că, dacă se urmăreşte ca relaţiile dintre naţiunile bogate şi cele sărace să fie transformate într-o cooperare reciproc avantajoasă, o nouă ordine economică este esenţială. Altfel, prăpastia existentă între aceste grupuri de naţiuni va deveni tot mai mult o ameninţare potenţială la adresa păcii şi securităţii internaţionale.

Mai mult, dependenţa lumii în curs de dezvoltare de lumea dezvoltată suferă un proces de schimbare — de fapt, în unele cazuri ea s-a inversat. Multe naţiuni dezvoltate întîmpină şi ele serioase dificultăţi economice. Sistemul internaţional de relaţii economice şi comerciale imaginat cu 30 de ani în urmă este actualmente evident necorespunzător pentru nevoile comunităţii mondiale în ansamblu. Acuzaţia adusă acestei ordini în trecut era că ea funcţiona bine în favoarea bogaţilor şi împotriva săracilor. Acum nu se mai poate spune nici măcar că ea funcţionează bine în favoarea bogaţilor. Acest fapt reprezintă un îndemn suplimentar

pentru elaborarea unei noi ordini economice...".

Kurt Waldheim, 1975

Introducere Ia partea I

Partea I este consacrată motivaţiei noii ordini internaţionale. Ea cuprinde trei capitole. Primul dintre acestea — cap. 2 — recapitulează pe scurt problemele cu care sînt confruntate lumile întîi, a doua şi a treia şi procesele care au dus la apelul pentru o nouă ordine internaţională. Cap. 3, cel mai lung dintre cele trei, trece în revistă 11 sfere de probleme concrete majore şi unele din conexiunile lor, în scopul de a identifica domeniile în care trebuie acţionat pentru a se obţine progrese în direcţia creării unei lumi mai drepte. El nu se ocupă de soluţiile posibile; propunerile de schimbare sînt prezentate în partea a III-a. De asemenea, cap. 3 discută pe scurt natura complexă a interacţiunilor dintre probleme şi a interdependenţelor planetare. în sfîrşit, cap. 4 încearcă să treacă în revistă etapele principale ale procesului de negociere a unei noi ordini mondiale, precum şi

poziţiile, rolurile şi responsabilităţile principalelor părţi implicate.

Capitolul 2

De Ia dezordinea mondială la ordinea internaţională

„...Sistemul economic internaţional nu este atît de liber cît s-a pretins adeseori şi alegerea pe care trebuie să o facem nu este o alegere între un sistem liber bazat pe libera întreprindere şi o economie planificată în întregime centralizat. Alegerea reală pe care trebuie să o facem este între a ne crampona de sistemul nostru actual, care în mare măsură este orientat şi manevrat în avantajul ţărilor bogate, şi a opta pentru un sistem orientat către găsirea unor soluţii pentru problemele unei împărţiri echitabile a venitului şi proprietăţii, ale insuficienţei resurselor naturale şi ale spolierii mediului înconjurător".

Joop den Uyl,
prim-ministrul Olandei, 1975

2.1 **Lumea industrializată: de la cornul abundenţei la cutia Pandorei**

Apelul pentru o nouă ordine internaţională a fost făcut într-o perioadă de tulburări economice fără egal în lumea postbelică. Ţările industrializate sufereau dislocări economice nemaicunoscute lor de pe vremea chinurilor marii crize din anii ’30. Sistemul internaţional, pe care în mare ele îl creaseră şi care păruse că le serveşte bine, se afla într-un serios dezechilibru.

Ele lăsaseră în urmă o perioadă de creştere economică fără egal. Producţia planetei, la care contribuţia lor era pe departe cea mai mare, se triplase în cei 20 de ani dintre 1950 şi 1970, perioadă în care a fost creată cea mai mare parte a capacităţii

industriale a lumii. Această creştere atrăsese după sine prosperitate materială pentru majoritatea cetăţenilor lor, o distribuţie mai echitabilă a venitului în cadrul societăţilor lor şi realizări în multe domenii ale ştiinţei.

Ţările bogate creaseră o maşină industrială cu o putere uriaşă. Stimulată de cerere, ea era alimentată în lumea occidentală din surse ieftine şi abundente de petrol. La preţul de ceva mai mult de un dolar barilul, aprovizionarea cu petrol a stimulat creşterea consumului de energie cu 6—11% pe an. însăşi ieftinătatea aprovizionării asigura creşterea rapidă. De asemenea, ea încuraja extravaganţa şi risipa.

O istorie colonială favorizase de asemenea accesul multor ţări din lumea occidentală la rezervele ieftine de alte materii prime ale lumii a treia. Dintre cele nouă minerale majore (exclusiv petrolul) necesare pentru a susţine o economie industrială, ţările industrializate cu o economie de piaţă consumau aproape 70% din producţia mondială. Lumea a treia, legată din punct de vedere economic de maşina industrială, era obligată să vîndă la preţul stabilit de mecanismele pieţei internaţionale, care funcţionau în avantajul ţărilor importatoare industrializate.

Cele două naţiuni mai puternice au avut posibilitatea să-şi dezvolte o imensă capacitate militară şi să născocească arme cu o forţă distructivă incredibilă, în scopul de a-şi proteja sistemele lor sociale aflate în competiţie. Această capacitate militară nu numai că avea nevoie de maşina industrială pentru a o susţine, dar totodată a făcut posibilă creşterea în continuare a acesteia. Mai mult, această capacitate ameninţă viaţa fiecărui individ — bărbat, femeie sau copil.

în primii ani după 1970 devenise clar că creşterea economică se transformă dintr-un

corn al abundenţei într-o cutie a Pandorei. Principalele reazeme pe care se sprijinea sistemul economic începeau să se prăbuşească într-o succesiune neplăcut de rapidă pentru ţările industrializate. Sistemul monetar mondial, adoptat

TABELUL 1

Produsul naţional brut şi populaţia, 1978 (in procente)

	P.N.B.	Populaţia
America de Nord	30,0	6.1
Europa (exclusiv U.R.S.S.)	31,8	13,2
U.R.S.S.	10,7	6,5
Asia (inclusiv Orientul Mijlociu şi exclusiv Japonia	10,2	52,7
Japonia	8,3	2,8
America Centrală şi de SudW	5,2	7,9
Africa	2,4	10,2
Oceania	1,5	0,6
Total	100,0	100,0
Economiile dezvoltate de piaţâ^)	65,7	17,9
Economiile cu planificare centralizată^[0])	20,2	32,0
Ţările în curs de dezvoltare	14,2	50,1
Total	100,0	100,0

(a) inclusiv Mexicul.
(b) Australia, Austria, Belgia, Canada, Danemarca, Elveţia, Finlanda, Franţa, R.F.G., Irlanda, Islanda, Italia, Japonia, Luxembrug. Marea Britanie, Noua Zeelandă, Norvegia, Olanda, Portugalia, Porto Rico, Republica Sud-Africană, Suedia. S.U.A.
(c) Albania. Bulgaria. Cehoslovacia, R.P. Chineză. R.P.D. Coreeană, Cuba, R.D.G., Polonia, România, Ungaria, U.R.S.S., R.D. Vietnam.

NOTA. în 1973, P.N.B. mondial era de 4,8 trilioane de dolari ; populaţia era de 3,3 miliarde.

SURSA : World Bank Atlas, 1975 : Population, per Capita Product, and Growth Rates (Washington, D.C. : World Bank Group, 1975).

de puterile occidentale la Bretton Woods către sfîrşitul celui de-al doilea război mondial, s-a prăbuşit aproape total în 1971. In ciuda faptului că această prăbuşire a generat gigantice dezbinări financiare, inflaţie la scară mondială, tulburări ale comerţului şi, pentru unele ţări, enorme dificultăţi în balanţele de plăţi, puterile occidentale nu au prea reuşit să coopereze în privinţa reformelor monetare internaţionale.

Tulburările au contribuit la violente mişcări de preţuri în cazul majorităţii produselor primare, care, din cauza pieţelor lor instabile, tindeau deja spre fluctuaţii serioase. Preţurile produselor industriale au crescut tot mai mult, pe de o parte ca o consecinţă *a cererii* sporite şi, pe de altă parte, din cauza revendicărilor de mărire a salariilor, revendicări care depăşeau cu mult creşterea productivităţii muncii. Aceste evoluţii nu numai, că au periclitat perspectivele de creştere ale ţărilor industrializate, dar, de asemenea, au avut ca rezultat creşteri continue ale notelor de plată pentru importuri ale majorităţii ţărilor din lumea a treia.

Strategia dezvoltării pentru cel de-al doilea deceniu de dezvoltare organizat de O.N.U., adoptată în mod solemn de către Adunarea Generală a O.N.U. în 1970 şi revizuită în 1973, a fost prea puţin luată în serios de ţările industriale mai mari şi, ca urmare, printre ţările lumii a treia a predominat un sentiment general de frustrare. Totuşi, în 1973 s-a produs o schimbare bruscă, de importanţă istorică ; atunci, Organizaţia ţărilor exportatoare de petrol (O.P.E.C.) a decis să-şi folosească puterea şi a ridicat preţul petrolului brut — care în termeni reali scăzuse de fapt între anii 1950 şi 1970 — de circa patru ori. Această creştere, facilitată de o coincidenţă de interese temporară şi probabil neaşteptată între companiile petroliere occidentale şi naţiunile O.P.E.C., a cauzat ţărilor industrializate pagube considerabile şi a condus la ameninţări cu represalii militare. Totuşi, această acţiune a avut ca rezultat un transfer temporar de 2% din produsul naţional brut al ţărilor industrializate către naţiunile O.P.E.C. ; ea a contribuit, de asemenea, la accelerarea recesiunii activităţii economice, care începuse în 1972.

Situaţia mondială a fost agravată suplimen-

tar de condiţiile meteorologice neprielnice, care au cauzat scăderi catastrofale ale recoltelor în multe părţi ale lumii şi de acţiunea concertată a principalilor producători de produse alimentare de bază, care le-a permis să-şi mărească preţurile în 1974 la un nivel de 3—4 ori mai ridicat decît nivelul din 1970. Acest fapt a provocat presiuni enorme asupra stocurilor mondiale de rezervă de cereale comestibile — care in 1972 şi în 1975 au fost practic epuizate — şi asupra importatorilor de alimente de bază, în special ţările cele mai sărace.

Impactul complet al tuturor acestor evenimente a fost resimţit în lumea industrializată în 1974 şi 1975, cînd recesiunea a atins proporţii mai mari decît oricînd în perioada postbelică. Economiştii s-au străduit să explice „stagflaţia", combinaţie unică între inflaţia ridicată şi recesiunea industrială ; economia key- nesiană, care în trecut ajutase la găsirea unor căi de evitare a crizelor, a părut de această dată cu totul neadecvată. Producţia industrială din multe ţări industrializate a scăzut în 1975 pentru prima oară după cel de-al doilea război mondial. în luna septembrie a aceluiaşi an, 17 000 000 de oameni au luat cu asalt birourile de plasare ale celor mai bogate ţări. Nu numai maşina industrială se defectase ; unele sectoare ale agriculturii occidentale, care doar cu cîţiva ani mai înainte păreau puternice, se aflau în dificultate.

Pentru mulţi a devenit tot mai evident că criza economică care lovise lumea occidentală era mai mult decît un fenomen temporar, decît un val de tulburări economice apărut în calea către bogăţii şi mai mari. Pentru aceştia este o criză a înseşi structurilor şi mecanismelor internaţionale pe care, în mare, le-a creat însăşi lumea occidentală. Dacă acţiunile inexorabile ale forţelor pieţei contribuiseră la apariţia

problemelor, este clar că acestea, lipsite de propriile lor instrumente, nu vor fi capabile să le rezolve. Unii economişti ne avertizează chiar că mult trîmbiţata „redresare" s-ar putea dovedi doar un scurt răgaz, o acalmie vremelnică înaintea unui uragan economic şi mai mare, nu prea îndepărtat şi mai devastator decît ultimul.

Prosperitatea a adus după sine nelinişte în lumea occidentală, o teamă chinuitoare că s-ar putea ca timpurile bune să se fi sfîrşit, chiar dacă aspiraţiile către beneficii materiale şi mai mari se menţin. Dacă este ca lumea occidentală să scape de această teamă cu lista ei cres- cîndă de probleme — atît sociale cît şi economice —, ea trebuie să creeze, în propriul său interes, pe termen lung, noi structuri internaţionale bazate pe cooperarea generală.

Fig. 1. Dependenţa unor ţări dezvoltate de energia importată, 1973 (In procente)

Importuri nete de petrol, ca procent din totalul consumului de petrol

Importuri nete de energie, ca procent din consumul total de energie.

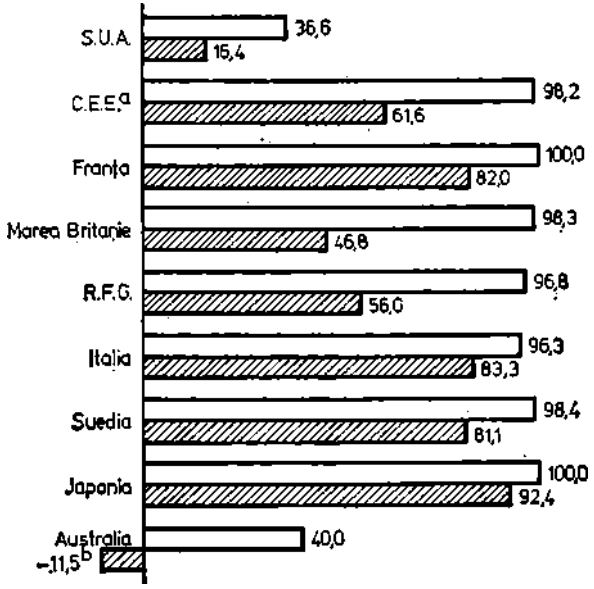

a) Belgia, Danemarca. Franța. HF.G., Irlanda, Italia, Luxemburg, Marea Britanie şl Olanda.

b) exportator net de energie.

SURSA : Comitetul pentru dezvoltare economică, Comitetul pentru cercetari şi politici, Internaţional Economic Con- sequences of High-Priced Energy : A statement on Naţional Policy, New York, septembrie 1975, p. 77.

2.2 **Lumea a treia : de Ia deferenţă la sfidare**

Dacă perioada de după cel de-al doilea război mondial a reprezentat o eră de creştere pentru lumea industrializată, pentru lumea a treia ea a fost era eliberării politice. în ceva mai mult de un deceniu, o treime din populaţia lumii s-a eliberat de sub dominaţia străină. însă naţiunile sărace au constatat că, dispunînd de mai puţine resurse, de mai puţine cunoştinţe şi pricepere (know-how) şi de posibilităţi limitate de a utiliza ceea ce aveau, erau în realitate mai puţin libere decît ţările bogate. Ele au descoperit că eliberarea

politică nu atrage după sine în mod necesar eliberarea economică şi că acestea două sînt inseparabile : fără independenţa politică este imposibil să se realizeze independenţa economică, iar fără putere economică independenţa politică a unei naţiuni este incompletă şi nesigură. Această dependenţă economică îşi are rădăcinile în principalele instituţii ale sistemului internaţional create în mare parte de ţările industrializate pentru a face faţă propriilor lor probleme, într-o perioadă în care vocile săracilor lumii nu se făceau auzite în forumurile internaţionale. Naţiunile sărace au fost forţate să pună sub semnul întrebării premisele fundamentale ale unui sistem internaţional care duce la inegalităţi tot mai mari între naţiunile cele mai bogate şi naţiunile cele mai sărace şi la o continuă negare a egalităţii şanselor. Ele consideră că piaţa ,,liberă“ nu este de fapt „liberă[11], ci funcţionează în avantajul naţiunilor industrializate, care au utilizat-o pentru a-şi construi un zid protector în jurul bogăţiilor şi modului lor de viaţă. Şi chiar dacă ar fi „liberă", ea ar lucra tot în avantajul naţiunilor industrializate, din cauza enormei lor puteri politice şi economice. La nivel naţional, mecanismul pieţei tinde să-şi bată joc de sărăcie sau pur şi simplu o ignorează, deoarece săracii nu dispun de o putere de cumpărare care să influenţeze deciziile pieţei. Acest lucru este şi mai valabil la nivel internaţional, deoarece nici un guvern din lume şi nici unul din mecanismele create în cadrul ţărilor nu creează presiuni pentru redistribuirea veniturilor şi a şanselor.

în mod inevitabil şi pe bună dreptate lumea a treia reclamă o schimbare a sistemului internaţional, considerînd că el face în mod sistematic discriminări în defavoarea intereselor sale şi că este caracterizat prin deformări instituţionale care, după unele

estimări, aduc naţiunilor sărace prejudicii de ordinul a 50—100 de miliarde de dolari anual. Ea insistă asupra unei schimbări structurale fundamentale ; nu o „cîrpăceală" a instituţiilor internaţionale, ci o nouă ordine mondială, care va modifica structurile de dependenţă lipsită de orice speranţă din trecut şi va oferi şanse reale pentru o participare mai echitabilă la creşterea generală.

Întîlnindu-se la Dakar în 1975, naţiunile sărace au declarat că, pentru a-şi dobîndi „deplina şi completa emancipare economică", este necesar ca ele „să-şi recupereze şi să-şi controleze propriile resurse şi bogăţii, precum şi mijloacele de dezvoltare economică". Ele au căzut de acord că se resimte „o nevoie urgentă ca ţările în curs de dezvoltare să-şi schimbe modul lor tradiţional de abordare a negocierilor cu ţările dezvoltate, care consta pînă în prezent în prezentarea unei liste de revendicări adresate ţărilor dezvoltate şi într-un apel la bunăvoinţa lor politică, apel care în realitate arareori era luat în seamă". Trebuie subliniat faptul că lumea a treia nu reclamă o redistribuire masivă a veniturilor şi a bogăţiilor din trecut ale naţiunilor bogate. Ea nu face apel la mila celor prosperi şi nici nu reclamă egalitatea veniturilor. Ea reclamă egalitate în ceea ce priveşte şansele şi insistă asupra dreptului de a participa la creşterea viitoare. Obiectul fundamental al „sindicatului" pe cale de formare al naţiunilor sărace este să negocieze „o nouă învoială" cu naţiunile bogate, pe baza unor revendicări raţionale, utilizînd instrumentul negocierii colective şi al participării. în tentativa de a asigura o mai mare egalitate a şanselor, naţiunile sărace insistă asupra dreptului de a participa ca egali în jurul meselor de negocieri ale lumii.

2.3 **Naţiunile cu planificare centralizată : „Nu trăim într-o seră“**

Crizele economice şi financiare care chinuie lumea industrializată îşi propagă undele şi spre estul Europei. De exemplu, efectul sporirii preţurilor petrolului de către O.P.E.C. a fost resimţit de toate ţările importatoare de petrol membre ale C.A.E.R., şi în special de Ungaria, Cehoslovacia, R.D.G. şi Bulgaria. Deoarece cele mai multe dintre ele obţin petrolul din Uniunea Sovietică, şocul a fost întîrziat ; de-abia în 1975 C.A.E.R.-ul a urcat substanţial preţul petrolului, aducîndu-l la nivelul pieţei mondiale. Polonia şi România au fost cel mai puţin afectate : Polonia îşi procură peste 80% din energie din resursele sale de cărbune, în timp ce România este un producător de petrol. Totuşi, nici măcar România nu a reuşit să evite efectul creşterii preţului. Capacitatea ei de rafinare este mai mare decît producţia sa şi diferenţa trebuie compensată prin importuri provenite din Orientul Mijlociu (1).

Cele mai multe naţiuni est-europene au înregistrat în 1974 şi 1975 deficite ale balanţelor de plăţi faţă de Occident şi au fost serios afectate de inflaţia mondială. Un articol editorial neobişnuit dintr-un ziar maghiar, sub titlul sugestiv „Nu trăim într-o seră", observa : „Acum câtva timp credeam că nu sîntem afectaţi de ceea ce se întîmplă pe pieţele capitaliste mondiale ; că inflaţia ar putea fi stopată, ca un oaspete nedorit, la graniţele noastre şi că aici în ţară am putea trăi şi lucra în aceleaşi condiţii ca mai înainte. Această atmosferă de «seră» ne-a costat 20 de miliarde de forinţi" (2).

Situaţia este oarecum diferită în ceea ce priveşte Uniunea Sovietică, o putere economică globală. U.R.S.S. produce circa 8 000 000 de barili de petrol zilnic (aproape cît Arabia Sau- dită), dar exportă doar o cincime.

De asemenea, creşterea preţurilor aurului a avantajat Uniunea Sovietică, ca dealtfel creşterea generală a preţurilor materiilor prime. Exporturile U.R.S.S. către ţările occidentale s-au ridicat numai la petrol la 3 miliarde de dolari în 1974, iar în 1975 se estima că ele vor creşte la 3,5 miliarde de dolari (3).

în ciuda acestui fapt, naţiunile vest-europene au înregistrat în 1973 un surplus comercial de 1,6 miliarde de dolari din schimburile cu Europa de est (cifră puţin mai mare decît în 1974) (4). Comerţul sovieto-american din 1975 a avut ca rezultat un surplus de 1,5 miliarde de dolari în favoarea S.U.A., în principal ca rezultat al importurilor substanţiale de cereale ale U.R.S.S. Acordul sovieto-american referitor la cereale indică în continuare un surplus comercial în favoarea S.U.A.

Principala cauză a deficitului comercial al Europei de est constă în structura asimetrică a comerţului Est-Vest. Ponderea bunurilor industriale în exporturile est-europene este relativ mică (mai mică de 20% în ultimii ani dinainte de 1970 şi în primii ani după 1970), în timp ce utilajele importate din Occident reprezintă peste 40% din volumul schimburilor Est-Vest. Structura extrem de nefavorabilă a comerţului este agravată de poziţia privilegiată a valutelor occidentale în tranzacţiile financiare. Aşa cum arăta economistul sovietic Piciughin, ,,...o astfel de situaţie poate deveni o frînă pentru creşterea în continuare a exporturilor din ţările capitaliste industriale către naţiunile socialiste, dat fiind că capacităţile de cumpărare ale acestora din urmă faţă de ţările capitaliste sînt determinate-, în ultimă instanţă, de mărimea exporturilor în aceste ţări“ (5).

Naţiunile cu planificare centralizată sînt dezavantajate pe pieţele internaţionale de

faptul că bunurile produse de industriile lor aflate încă în faşă concurează cu greu, atît ca preţuri, cît şi ca performanţe tehnologice, ou produsele ţărilor industriale avansate. Mai mult, datoriile contractate de ţările est-europene la băncile occidentale se menţin permanent la un nivel ridicat şi însumează miliarde de dolari. Aceste observaţii duc în mod inevitabil la concluzia că aici avem de-a face cu *un model specific generat de o inegalitate a dezvoltării* şi că dificultăţile întîmpinate în relaţiile economice Est-Vest sînt în unele cazuri mai curînd rezultatul nivelurilor diferite de dezvoltare decît al diferenţelor între sistemele sociale şi economice (6). într-adevăr, dezvoltarea nu este o problemă exclusiv a raporturilor Nord-Sud sau Vest-Sud şi care afectează numai continentele nedezvoltate. Europa are *„propriul ei decalaj al dezvoltării",* desigur într-o versiune mai temperată, dar care constituie totuşi un factor important în înţelegerea corectă a însemnătăţii vitale pe care o are pentru Europa de est restructurarea relaţiilor economice internaţionale.

Aşa cum stau lucrurile în prezent, în ciuda eforturilor uriaşe ale naţiunilor est-europene de a se industrializa şi de a-şi dezvolta o economie modernă, principalii lor indicatori economici rămîn încă în urma celor ai naţiunilor occidentale. în timp ce produsul naţional brut pe locuitor în Europa de est este cuprins, în mare, între 1 000 şi 3 000 de dolari anual, acelaşi indicator atinge în Europa occidentală între 2 500 şi 6 000 de dolari (7). Acesta este un dezechilibru cu serioase consecinţe economice, politice şi ideologice.

Pentru a înţelege cu adevărat caracterul deosebit al acestui fenomen, trebuie realizat faptul că originea sa este mult mai veche decît consideră în mod curent autorii care tratează conflictul Est-Vest ca şi cum ar fi

vorba în mod exclusiv de un antagonism ideologic, care a început odată cu revoluţia rusă şi a căpătat formă după cel de-al doilea război mondial, odată cu extinderea revoluţiei în Europa de est. O asemenea abordare poate explica în cel mai bun caz originile războiului rece, nu însă şi baza lui economică. Aceasta ne duce înapoi la înseşi începuturile sistemului internaţional modem de state, cînd cele două procese majore convergente, şi anume expansiunea viguroasă a capitalismului şi formarea statelor naţionale în Europa, au conferit părţii occidentale a continentului un puternic ascendent asupra părţii lui răsăritene.

Renaşterea a fost aceea care, combinînd antichitatea cu feudalismul, a produs dintr-o dată salturile în ştiinţă şi punctul de cotitură istorică de la care Europa s-a distanţat de toate celelalte continente. Şi deoarece Renaşterea a fost un fenomen prin *excelenţă* vest-european, atît apariţia timpurie a statului absolutist, ca realizator al naţiunilor modeme, cît şi impulsul expansionist capitalist au contribuit ca centrul noului sistem internaţional să se stabilească *acolo.*

Acestea au fost condiţiile istorice care au permis naţiunilor occidentale să beneficieze din plin de revoluţia industrială. Popoarele est- europene (dintre care multe încă mai luptau pentru formarea naţiunii) au rămas cu economii predominant agrare, cu structuri feudale care au supravieţuit pînă în secolul al XX-lea. Şi, deoarece revoluţia socialistă a început în înapoiata Rusie şi ulterior s-a extins în ţări subdezvoltate sau puţin dezvoltate, acestea au fost puse toate în faţa sarcinii enorme a industrializării într-un ritm cît mai rapid posibil, sarcină atît de copleşitoare, încît întregul edificiu social, economic şi politic al acestor societăţi noi îi poartă pecetea.

Este deci logic ca Europa de est să

manifeste un interes vital în crearea unei noi ordini internaţionale, care ar elimina decalajele existente între naţiuni. într-adevăr, toate naţiunile cu o planificare centralizată au sprijinit campania iniţiată în acest sens de „Grupul celor 77“ ; România chiar s-a alăturat recent acestui grup (8).

2.4 **Necesitatea unei noi ordini internaţionale**

Inechităţile sistemului internaţional au o semnificaţie uriaşă. Ele au dat naştere, în esenţă, la două lumi şi decalajele dintre acestea cresc neîncetat. Una este lumea bogaţilor, cealaltă este lumea săracilor, uniţi prin moştenirea suferinţei comune. O cortină a sărăciei împarte cele două lumi atît din punct de vedere material, cit şi din punct de vedere filozofic. O lume este învăţată, cealaltă în cea mai mare parte analfabetă ; una este industrială şi urbană, cealaltă predominant agrară şi rurală ; una este orientată spre consum, cealaltă luptă pentru supravieţuire. In lumea bogată se manifestă grijă pentru calitatea vieţii ; în lumea săracă pentru viaţa în sine, care este ameninţată de boli, foame şi subnutriţie ; în lumea bogată se manifestă grijă pentru conservarea resurselor care nu se regenerează şi se studiază modul în care lumea ar putea fi menţinută într-o stare staţionară. In lumea săracă preocuparea o constituie nu primejdia epuizării resurselor, ci exploatarea şi distribuirea lor în folosul întregii omeniri, şi nu doar al cîtorva naţiuni privilegiate. In timp ce lumea bogată îşi face griji cu privire la efectul activităţilor poluante asupra sistemelor de menţinere a vieţii, lumea săracă este îngrijorată chiar de poluantul sărăcie, deoarece problemele ei nu apar dintr-un

exces de dezvoltare şi de tehnologie, ci dintr-o lipsă de dezvoltare şi de tehnologie şi dintr-un control nesatisfăcător al fenomenelor naturale.

Astăzi, aproape două treimi din populaţia lumii trăieşte, dacă se poate spune că trăieşte, cu mai puţin de 30 de centi pe zi. In lume există aproape un miliard de analfabeţi, deşi lumea dispune atît de mijloacele, cit şi de tehnologia pentru răspîndirea culturii. Aproape 70", o din copiii lumii a treia suferă de subnutriţie, deşi omenirea are resursele necesare ca să-i hrănească. Resursele mondiale sînt prost distribuite, astfel incit ţările industrializate consumă cam de 20 de ori mai multe resurse pe locuitor decît ţările sărace. S-a creat o situaţie în care milioane de oameni din lumea a treia trudesc sub un soare arzător de dimineaţă pînă seara pentru o recompensă mizerabilă şi o moarte prematură, fără a descoperi vreodată motivele acestei sorţi.

Atît lumea bogată, cît şi cea săracă au de rezolvat probleme presante fără precedent. Ele nu sînt separate şi nu pot fi rezolvate independent. Situaţia grea a omenirii îşi are originea în trecutul ei, în structurile economice şi sociale care au apărut în cadrul naţiunilor şi între ele. Criza actuală din economia mondială şi din relaţiile între naţiuni este o criză a structurilor internaţionale. Ambele lumi trebuie să lupte

TABELUL *2*

Decalaje erescînde între venituri: venitul pe locuitor (in dolari) in regiunile se> leetate, 1913 şi 1957

Regiunea	1913		1957	
	Populaţia (milioane)	Venitul pe locuitor .dolari)	Populaţia (milioane	Venitul pe locuitor (dolari)
America de Nord	1 f	917	188	1 8<iS
Europa de nord-vost	184	454	211	790
Asia de sudest	323	65	519	u7
China	370	50	640	CI

Populaţia lumii	**1 4C3**	**2 373**

SURSA : L.J. Zlmmerman. Arme en Rljke Landen, Haga, 1959, p. 29, 31.

Fîg. 2. Ţările, In funcţie de populaţie

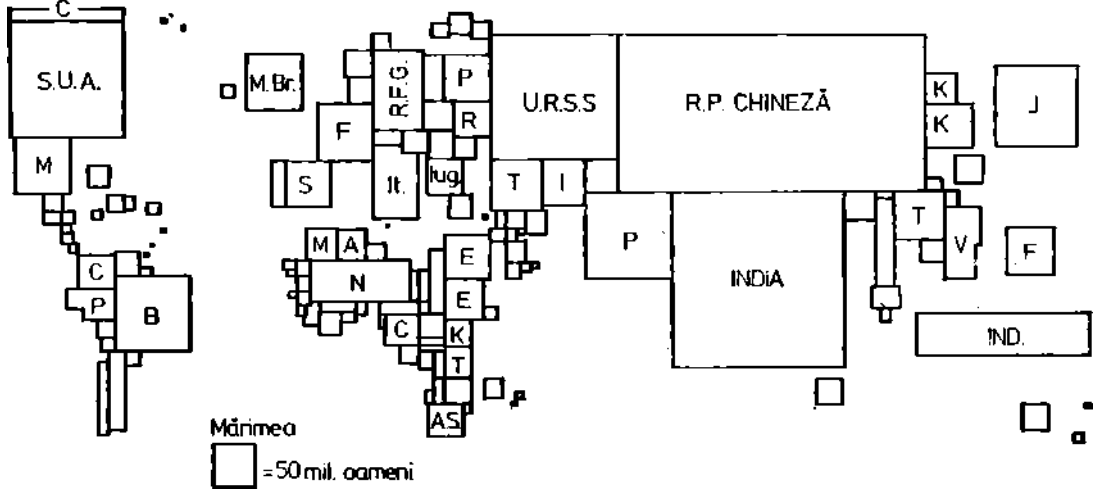

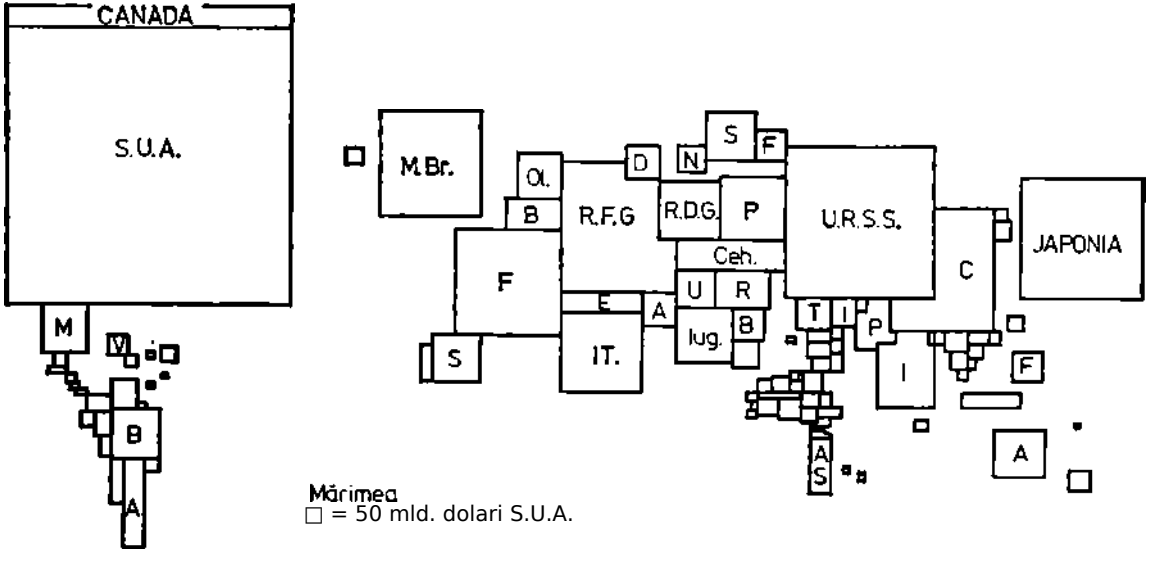
CANADA
S.U.A.
M
V
B
A
M.Br.
Ol.
B
D
R.F.G
F
S
IT.
E
A
N
S
F
R.D.G.
P
Ceh.
U
R
lug.
B
U.R.S.S.
T
I
P
I
C
JAPONIA
F
A
A
S
Mărimea
□ = 50 mld. dolari S.U.A.

Fig. 4. Ţările, in funcţie de consumul de energie

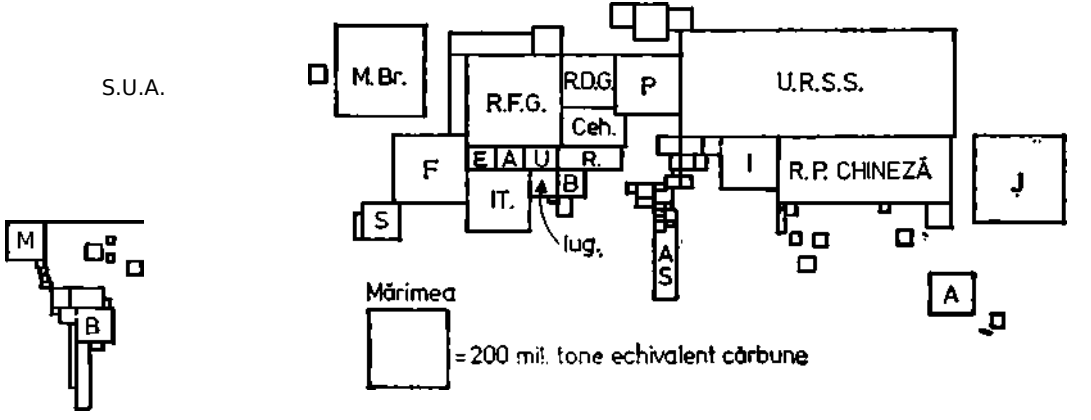

SURSA (fig. 2, 3, 4) : Oosthoek-Times Wereldatlas, Times Newspapers Ltd/Kluwer, 1973, p. 21 şl 24.

în esenţă împotriva unui sistem bolnav, care nu poate fi vindecat prin acordarea unui prim ajutor economic rapid. Schimbările marginale nu sînt suficiente. într-o lume tot mai independentă sînt necesare reforme instituţionale fundamentale, bazate pe o recunoaştere a interesului comun şi a grijii reciproce. Soluţia este o nouă ordine internaţională, în cadrul căreia toţi să beneficieze de pe urma schimbării.

Orice acorduri ar fi negociate, ele trebuie să asigure un echilibru între interesele naţiunilor bogate şi ale celor sărace. Toate naţiunile trebuie să cîntărească cu grijă costurile perturbărilor în comparaţie cu costurile acomodării şi să ţină seama de faptul că orice cost imaginabil al unei noi învoieli va reprezenta foarte puţin în comparaţie cu creşterea lor viitoare într-un cadru de cooperare ordonată.

Procesul schimbării sociale este subiectul unei varietăţi de *modele cantitative de dezvoltare.* Aceste modele, lucru familiar in multe ştiinţe, au o dimensiune temporală şi se pot aplica oricărui sistem de interacţiune. *Ciclurile* (,,1'his- toire se repete" — „istoria se repetă") sînt o componentă familiară a unor astfel de modele. Exemple binecunoscute includ cicluri ale climei şi cicluri ale afacerilor. Alte componente sînt mai degrabă mişcări unilaterale decît ciclice. Acestea pot fi ascendente sau descendente, accelerate („dezlănţuite" sau „de escaladare") sau decelerate, evoluînd către un nivel de *saturaţie* („copacii nu cresc pînă la cer"). In unele cazuri, saturaţia ar putea constitui un optim şi, ca urmare, este o ţintă dorită. în alte cazuri, ea poate evolua către un nivel considerat prea scăzut, sugerînd,

printre alte stări posibile, *stagnarea.* Dintre aceste prototipuri diferite ale evoluţiei, numai o mişcare care evoluează către saturaţie sau armonie este considerată în general dezirabilă. Dimpotrivă, ciclurile sau stagnarea înseamnă adesea risipă sau pagube, iar mişcările dezlănţuite sînt înclinate să conducă la dezastre.

Toate tipurile de mişcare descrise pot fi întrerupte brusc prin „mutaţii" mari sau interferenţe neaşteptate. în domeniul dezvoltării tehnologice aşa s-au dovedit a fi, de exemplu, descoperirea maşinii cu abur, a electricităţii şi a energiei nucleare. Mutaţiile sociale au îmbrăcat uneori forma *revoluţiilor,* revoluţiile din Franţa, Rusia, Cuba, China şi Algeria constituind exemple importante. în termenii procesului de schimbare, evenimentele au cuprins un moment de mare „discontinuitate istorică" pentru ţările în cauză şi au fost de o asemenea importanţă, încît au schimbat modelul relaţiilor mondiale. După revoluţii a fost nevoie de decenii de schimbare evolutivă pentru atingerea ţelurilor urmărite ; faza comunistă, în termeni marxişti, sau echitatea socială, în democraţiile vest-europene, nu au fost nicidecum realizate peste noapte şi nu au fost realizate pe deplin nici pînă în prezent.

In primul rînd, una din supraputerile mondiale a fost obligată, împotriva voinţei sale, să părăsească o parte a lumii unde intervenise pentru a sprijini un regim nereprezentativ. Faptul că această naţiune cu o putere imensă nu a fost capabilă să-şi utilizeze întreaga capacitate militară are o importanţă enormă. In al doilea rînd — revendicările lumii a treia, întărite prin acţiunile O.P.E.C., fenomen care este şi va fi

tot mai mult resimţit în forumurile internaţionale în deceniul următor. în al treilea rînd — incapacitatea naţiunilor bogate şi privilegiate, a lumii industrializate, de a face faţă dezechilibrelor economice din cadrul sistemului internaţional actual şi de a combate în mod creator eşecul propriei lor invenţii; la acest fapt se adaugă alienarea, frustrarea crescîndă, ameninţările la adresa valorilor umane fundamentale şi a mediului înconjurător al omului, generate de presiunile consumului. în al patrulea rînd — recunoaşterea tot mai largă a interdependenţelor globale şi a faptului că nici o naţiune, oricît de puternică s-ar crede, nu-şi poate urmări în mod realist interesele rămînînd izolată.

Apelurile pentru o nouă ordine internaţională trebuie privite în contextul acestui proces istoric. La un anumit nivel de raţionament, ele constituie o evoluţie naturală a filozofiei deja acceptate la nivel naţional : aceea că guvernele trebuie să intervină activ în interesul celor mai sărace grupuri ale populaţiilor lor („cei 40% de la fund"), care altfel sînt ocolite de dezvoltarea economică. Pe o planetă care se îngustează rapid era inevitabil ca această „nouă" filozofie să nu se oprească la graniţele naţionale ; şi, deoarece nu există un guvern mondial, naţiunile sărace îşi împărtăşesc grijile substitutului lui cel mai apropiat, Naţiunile Unite. La un alt nivel, apelul pentru o schimbare structurală constituie, aşa cum am văzut, o a doua stare naturală în evoluţia ţărilor din lumea a treia ; o mişcare de la egalitatea politică către cea economică.

Desigur, nu este nimic nou în faptul că există bogaţi şi săraci. Istoria nu a cunoscut altă situaţie şi, în parte, a fost produsul luptelor dintre ei. Dar bogăţii şi săracii au existat

în trecut mai ales în cadrul unor societăţi individuale. Ceea ce este relativ *nou* este enorma diferenţă între societăţi. Mai mult, este vorba de o diferenţă vizibilă. Cei bogaţi nu-şi pot ascunde bogăţia într-un „sat global". Aceste diferenţe evidente sînt percepute de cei săraci, poate în mod paradoxal, datorită abilităţii tehnologice a lumii bogaţilor. Iar perceperea acestor diferenţe într-o lume care se îngustează va exercita presiuni tot mai mari asupra instituţiilor internaţionale deja fragile.

Viitorul omenirii depinde de capacitatea ei de a ajunge la o înţelegere în privinţa acestor diferenţe, de a ajunge la o nouă conştiinţă, bazată pe interdependenţă şi pe interesul reciproc de a munci şi trăi împreună. Discontinuităţile recente ale procesului de schimbare au plasat omenirea în pragul unor noi opţiuni. Făcînd opţiunea, omenirea va trebui să accepte realitatea crudă că, probabil contrar timpurilor trecute, ea are în faţă un singur viitor sau nici unul.

Note $1 referiri

(1) In timp ce tn trecut România plătea 21 de dolari pe tonă la astfel de Importuri, In 1974 preţul a crescut la 126 de dolari, pierdere care a trebuit să fie compensată prin exporturi de produse petroliere. Acest fapt, combinat cu creşterile de preţuri la alte materii prime importate, a dus in 1974 la un deficit al balanţei de plăţi a României cu ţări nesocialiste de peste 200 000 000 de dolari.
(2) Magyar Nemzet, Budapesta, 1974.
(3) OII and Gold-Prlce Increases Russians Windfall Profita, In The New York Tlmes, 11 Ianuarie 1976.
(4) Economic Bulletln for Europe nr. 1, voi. 26, 1974.
(5) B. Piciughln. East-West Economic Cooperalion, in Internaţional Affairs, Moscova, nr. 8, 1973.
(6) Vezi Gunnar Adler-Karlsson. Economic and

Trade Poli- cies, Institutul naţional pentru pace, Viena, nr. 3, septembrie 1972, p. 36—37.
(7) Aceste cifre se bazează pe cursurile de schimb oficial şl nu reflectă diferenţele de putere de cumpărare.
(0) Intr-un document oficial înaintat la O.N.U., guvernul României ia poziţie fermă în favoarea noii ordini : „In condiţiile accentuării interdependenţei economice dintre state, cind nici o ţară nu se poate izola de procesele economice mondiale, apare ca o necesitate obiectivă ca toate statele, indiferent de orinduire socială, de mărime sau de potenţial economic, să-şi aducă contribuţia activă la soluţionarea marilor probleme economice care confruntă lumea contemporană".

Capitolul 3

Principalele sfere de probleme

3.1 **Introducere**

Acest capitol este dedicat unei scurte treceri în revistă a cîtorva dintre sferele de probleme relevante pentru crearea unei noi ordini internaţionale. Scopul acestei treceri în revistă este acela de a defini amploarea sarcinilor ce stau în faţa comunităţii internaţionale şi dc a identifica domeniile în care este necesar să se acţioneze pentru a se obţine progrese în direcţia făuririi unei lumi mai drepte. Nu ne vom ocupa aici de soluţiile posibile. Acestea sînt prezentate în partea a IlI-a. Secţiunea finală a acestui capitol este dedicată unei scurte discuţii asupra naturii interdependenţelor planetare.

3.2 **Cursa înarmărilor**

Trebuie să începem prezentarea problemelor majore ale lumii cu întrecerea în cursa înarmărilor, deoarece aceasta poartă în sine, mai mult decît oricare alta, ameninţarea foarte reală a distrugerii tuturor formelor de viaţă de pe planeta noastră. Cheltuielile militare mondiale se apropie în prezent de

cifra de 300 de miliarde de dolari anual — aproape 35 000 000 de dolari pe oră — şi ele continuă să crească. Alianţele militare în general, şi supraputerile in particular, sînt cei mai mari consumatori de fonduri în scopuri militare, ponderea lor în cheltuielile militare mondiale fiind de 80% şi respectiv 50% (1). De notat însă că, într-o măsură tot mai mare, ţările lumii a treia îşi consacră o proporţie crescîndă din resursele lor limitate achiziţionării armamentului. Contribuţia lor la cheltuielile militare mondiale, inclusiv cele pentru armament, a crescut de la 6%

Fie. 5. Cheltuielile militare mondiale tn perioada 1908—1971, în miliarde de dolari, in preţuri constante (1970)

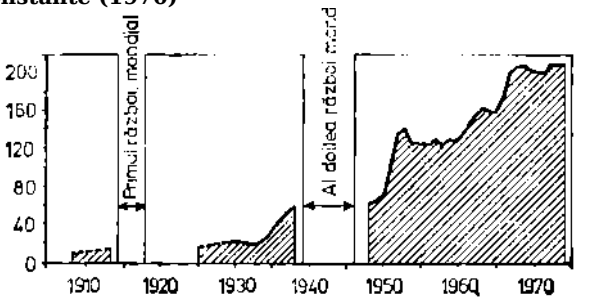

SURSA : AMBIO, vol. 4, nr. 5—6, p. 231

în 1954 la 17% în 1974 ; un număr tot mai mare de ţări din lumea a treia posedă în prezent propria lor capacitate de a fabrica arme.

Orice ţară care dispune de un reactor nuclear mare şi de acces la instalaţii pentru separarea uraniului şi plutoniului (produs secundar fisionabil al reactoarelor) constituie o putere nucleară potenţială. După unele estimări, la sfîrşitul deceniului ar fi posibil să existe 500 de reactoare, funcţionînd în 52 de ţări. în deceniul viitor, reactoarele lumii vor produce circa 500 000 kg de plutoniu, suficiente pentru a fabrica 50 000 de dispozitive explozibile. Şi chiar dacă ţările s-

ar dovedi destul de înţelepte pentru a nu fabrica arme nucleare, există un pericol tot mai mare ca materialul fisionabil să cadă în mîinile extremiştilor politici sau ale grupurilor teroriste.

Aceste împrejurări plasează negocierile curente privind reducerea armamentului într-o lumină complet nouă. Ele indică necesitatea absolută ca aceste negocieri să ducă la rezultate imediate şi concrete. Deoarece întrecerea în cursa înarmărilor are cauze structurale profunde, va fi nevoie de mai mult decît de cîteva convenţii de compromis pentru a schimba o tendinţă care, dacă i se permite să continue, poate duce numai la un rezultat inevitabil. Problema care se pune este nu de a face o trecere de la o economie de război la o economie de pace, ci de la o mentalitate războinică la una paşnică. Faptul că omenirea va fi sau nu capabilă să realizeze acest lucru va determina în mare măsură şansele ei de a supravieţui secolului al XX-lea (3). Ar fi într-adevăr un dezastru ca această concluzie să apară numai din ruinele unui holocaust nuclear.

3.3 **Populaţia**

Tema creşterii populaţiei lumii a constituit cauza multor controverse. Unele dintre ţările industrializate o privesc mult prea simplist, grăbindu-se să atribuie multe, dacă nu cele mai multe, dintre problemele mondiale „creşterii vertiginoase a ratei naşterilor** pe continentele în curs de dezvoltare. Pe de altă parte, unele ţări sărace s-au opus sau au refuzat să iniţieze programe de control al populaţiei chiar şi atunci cînd s-a demonstrat clar că asemenea programe ar putea constitui mijloace puternice pentru realizarea unora dintre obiectivele lor de dezvoltare.

Creşterea populaţiei este un subiect

complex care sfidează generalizările făcute cu uşurinţă. Unii demografi consideră că referirea permanentă la „creşterea vertiginoasă a ratelor naşterilor** din ţările sărace „dispune de o bază faptică săracă şi în multe cazuri nu are nici o bază**. Unele societăţi sărace, esenţialmente agricole, suferă în mod clar „mai curînd de pe urma presiunilor subpopulaţiei** decît ale „suprapopulaţiei**. în alte ţări, problema populaţiei este mai mult o problemă de distribuţie decît de număr total : rata migraţiei din regiunile rurale către oraşe este adesea de două ori mai ridicată decît rata creşterii populaţiei totale, iar periferiile cresc mult mai rapid decît oraşele luate în ansamblu. Nici o persoană cu judecată nu se poate aştepta ca un bărbat şi o femeie să opteze în mod deliberat pentru limitarea mărimii familiei lor atunci cînd ei se aşteaptă ca cinci din cei şase copii ai lor să moară înainte de a atinge vîrsta de 3 ani şi cînd o familie numeroasă este singura salvare în faţa mizeriei şi lipsei de speranţe a bătrîneţii. Aşa stînd lucrurile, nu este surprinzător că unele ţări din lumea a treia consideră îndemnurile ţărilor bogate referitoare la controlul populaţiei drept o dovadă a incapacităţii acestora de a soluţiona problemele reale.

Cu toate acestea, este evident că, date fiind multiplele incertitudini şi necunoscute care stau în faţa omenirii, este foarte necesar să se manifeste precauţii în aprecierea populaţiei pe care planeta noastră o poate suporta în ultimă instanţă. Acest lucru se aplică deopotrivă naţiunilor bogate şi celor sărace, din cauza distribuţiei puternic inegale a roadelor pămîntului pe care le consumă şi a perturbării pe care o generează în ecosistemele lumii. Este evident că trebuie să existe limite în ceea ce priveşte capacitatea

de subzistenţă a Pămîntului, chiar dacă noi nu ştim care sînt acestea.

Cele mai conservatoare previziuni privind creşterea arată că în primele decenii ale secolului al XXI-lea populaţia Pămîntului va fi de două ori mai mare decît este în prezent — peste 7 miliarde de oameni, în comparaţie cu cele 4 miliarde din prezent. Deşi rata creşterii este în scădere, anii *70 vor fi martorii celei mai mari creşteri a populaţiei înregistrate pînă acum în istorie : în acest deceniu se vor naşte peste 800 000 000 de oameni — mai mult de 6 000 000 pe lună — din care aproape 88%, adică aproape 700 000 000, în ţările din lumea a treia. Asupra sistemelor sociale şi economice ale ţărilor sărace se vor exercita în mod evident presiuni uriaşe. Fără schimbări majore, dublarea populaţiei lumii a treia va necesita o dublare a tuturor investiţiilor legate de infrastructura socială şi fizică chiar numai pentru a menţine nivelul de trai existent. Trebuie notat că o dublare a populaţiei reclamă o triplare a numărului de locuri de muncă necesare.

Demografii nu sînt de acord pînă unde şi pînă cînd poate continua această creştere exponenţială a populaţiei. Probabil că rata creşterii se va încetini în prima parte a secolului al XXI-lea, iar ceea ce se discută în prezent este posibilitatea de a se ajunge la o populaţie staţionară rezonabilă pe la mijlocul sau în cea de-a doua jumătate a acestui secol — în jurul a 12, 15 sau 20 de miliarde de oameni.

Evident, că nu este lipsit de importanţă unde şi la ce nivel poate fi oprită creşterea. Chiar şi estimarea cea mai scăzută — într-o situaţie în care oamenii comparativ săraci existenţi atunci în lume vor constitui aproape 90% din populaţia lumii — ne va prezenta o situaţie cu tensiuni şi conflicte internaţionale

serioase, conducînd la o încordare extraordinară în cooperarea internaţională, în special dacă lumea va continua să evolueze pe aceleaşi linii ca în prezent.

Noile date privind creşterea populaţiei ne-au arătat că nu poate exista decît o singură soluţie pentru echilibrarea ratelor naşterilor şi deceselor. Ratele ridicate ale naşterilor se află în mod clar într-o relaţie cauzală cu sărăcia, analfabetismul şi subdezvoltarea. Pentru a stopa ratele de creştere ridicate este nevoie de un asalt concertat asupra sărăciei, şomajului, analfabetismului, foamei, subnutriţiei şi bolilor, de asigurarea unor servicii sociale esenţiale, ca şi de aplicarea unor măsuri de limitare a populaţiei. Acest pachet de măsuri trebuie să fie corelat cu condiţiile specifice predominante în ţara respectivă. Este evident că încetinirea creşterii populaţiei nu va putea fi realizată fără dezvoltarea economică. întrebarea centrală este dacă „cercul vicios al sărăciei" şi al ratelor ridicate ale naşterilor poate fi rupt.

3.4 **Alimentaţia**

Estimările privind numărul de oameni care suferă în mod curent de foame şi subnutriţie variază de la aproape o jumătate de miliard pînă la un miliard şi jumătate. Femeile şi co-piii sînt principalele victime ale foamei. Circa 40% din persoanele subnutrite din lume sînt copii, iar în lumea a treia se estimează că jumătate din totalul copiilor sînt subnutriţi. Ca un rezultat direct, se crede că mai mult de 300 000 000 de copii suferă de pe urma creşterii şi dezvoltării fizice mult întîrziate. Numărul absolut al înfometaţilor şi subnutriţilor lumii în primii ani după 1970 a fost mai mare decît oricînd, cu excepţia perioadelor de foamete, înainte de cel de^al doilea război mondial, toate ţările în curs de

dezvoltare exportau cereale ; astăzi ele sînt importatori importanţi (vezi tabelul 3).

TABELUL 3

€om«r|ul internaţional de cereale in perioada 1931—1938 şl în 1975; importuri şl exporturi în milioane de tone

		1934 — 1938		1975	
		Impor tun	Exnor- turi	Impor- turi	turi
	America Latină		9	3	
Au trecut de la surplus la deficit	Africa		1	10	
	Asia		2	47	
	U.R.S.R.		5	25	
S-a monjinut In deficit	Europa occidentală	24		17	
Au devenit importanţi	America de Nord		5		94
	Australia/Noua Zeelandă		3		9

SURSA : Lester R. Brown. The Politics and Responsability of the North American Brcadbaskct, Worldwatch Paper, 2 octombrie 1975.

Ritmul anual de creştere a producţiei de alimente la nivel mondial a fost de 3,1% în anii ’50 şi de 2,7% în anii ’60, în comparaţie cu rata de creştere a populaţiei de 2,0% şi respectiv 1,9%. Deşi ritmurile de creştere a producţiei alimentare din lumea a treia în ultimele două decenii au fost identice cu cele înregistrate în ţările industrializate, sporurile au fost mult reduse din cauza ratei mai ridicate de creştere a populaţiei (în medie 2,4% pe an în aceeaşi perioadă). Creşterea producţiei alimentare pe locuitor în lumea a treia s-a restrîns în realitate de la 0,7% pe an în anii ’50 la 0,2% în anii ’60. Un ritm de creştere de 0,2% reprezintă un spor anual de numai 400 g pe locuitor. Sporul în ţările industrializate în aceeaşi perioadă a fost de aproape 30 de ori mai mare, cifrîndu-se în medie la 11,250 kg.

în primii ani după 1970, dezvoltarea producţiei mondiale de alimente, deja precară pentru sute de milioane de oameni, a înregistrat o înrăutăţire bruscă. în 1972 producţia mondială de alimente a scăzut

pentru prima oară după 20 de ani, deoarece vremea potrivnică a afectat Uniunea Sovietică, China, India, Asia de sud-est şi unele părţi ale Africii. Aproximativ în acelaşi timp, ritmurile de creştere a producţiei agricole din multe ţări sărace, stimulate numai în unele dintre acestea de „revoluţia verde“, au început să scadă. Acest lucru a fost urmat în unele părţi ale lumii de secetă şi de absenţa musonului.

Pe măsură ce cererile mondiale de alimente au crescut, rezervele mondiale de cereale — un tampon şi aşa necorespunzător pentru a face faţă capriciilor vremii şi bolilor plantelor — au scăzut la nivelurile cele mai joase din ultimul deceniu (4). Aceste scăderi au dus la lipsă, iar lipsa a dus la creşterea preţurilor pe pieţele mondiale de cereale, evoluţie care a făcut ca principalele produse alimentare să nu mai fie la îndemîna multora dintre cele mai nevoiaşe ţări.

Situaţia a fost agravată şi mai mult de rata crescută a inflaţiei, generată de ţările industrializate cu o economie de piaţă în cursul anilor ’70. Acest lucru s-a datorat în parte închiderii uzinelor de îngrăşăminte din Statele Unite, începînd cu anul 1970, ca urmare a pe- nuriei de gaze naturale. Rezultatul a fost o creştere substanţială a preţurilor principalelor categorii de îngrăşăminte, care s-au dublat în intervalul iunie 1972—septembrie 1973, 85% din producţia mondială de îngrăşăminte fiind controlată de ţările industrializate. în 1974 Statele Unite, Japonia şi Europa occidentală au luat o serie de decizii care au avut ca rezultat o reducere a exporturilor de îngrăşăminte ; numai reducerea la exportul Statelor Unite — de 2 000 000 de tone — a împiedicat producţia a 20 000 000 de tone de cereale în lumea a treia. Pe măsură ce inflaţia a făcut ravagii în ţările industrializate, preţul echipamentelor

agricole a început să crească vertiginos ; tractoarele, de exemplu, şi-au dublat preţul în doi ani. Unele pesticide şi ierbicide şi-au triplat preţul într-un an, în timp ce preţurile seminţelor au crescut de asemenea spectaculos. Aceste aspecte, ca şi altele, nu numai că au adus sute de milioane de oameni flămînzi din lumea a treia mai aproape de pragul inaniţiei, dar au determinat, de asemenea, ca unele sectoare ale agriculturii din ţările industrializate cu o economie de piaţă — dependente de un grad sporit de mecanizare şi de cantităţi mari de îngrăşăminte, pesticide, ierbicide şi fungicide — să fie puse în faţa unor mari dificultăţi.

Problema alimentaţiei mondiale nu are o singură cauză. O parte din explicaţie trebuie căutată în funcţionarea multora dintre sistemele internaţionale ale lumii, care privează ţările lumii a treia de posibilităţile şi şansele de a-şi dezvolta resursele necesare pentru satisfacerea propriilor lor nevoi alimentare. O altă parte poate fi găsită în distribuţia alimentelor disponibile şi, în particular, în creşterea exagerată a consumului de carne în ţările industrializate, ca o consecinţă a bogăţiei, evoluţie care, pentru a fi susţinută, necesită un consum indirect enorm de cereale (5). Este, de asemenea, adevărat că multe ţări din lumea a treia au contribuit ele însele, uneori neintenţionat, la problema alimentaţiei mondiale. în unele cazuri ele nu au acordat producţiei interne de alimente prioritatea necesară, optînd în schimb să-şi investească puţinele resurse în construirea oraşelor sau în unele proiecte „de prestigiu“. Uneori ele şi-au subordonat necesităţile alimentare proprii necesităţilor lumii industrializate, utilizînd unele dintre cele mai productive suprafeţe ale lor pentru culturile cerute la export de ţările industrializate, şi nu pentru producerea hranei proprii. De asemenea, în multe cazuri ele nu au reuşit să-

l elibereze pe micul fermier din starea de sărăcie, ignoranţă, exploatare şi discriminare — soarta lui tradiţională —, împiedicîndu-l deci să aducă marea contribuţie la dezvoltare de care este capabil. Uneori, din motive politice, ele au menţinut preţurile produselor agricole la un nivel foarte scăzut, rezultatul fiind că micul fermier suportă cea mai mare parte din povara dezvoltării. Multe din aceste ţări au ezitat să iniţieze reformele agrare necesare pentru extinderea producţiei alimentare şi nu au reuşit să o scoată la capăt cu pierderile de alimente de după recoltare, care în unele ţări reprezintă 50% din totalul producţiei de cereale.

Nici o ţară nu-şi poate permite să fie permanent şi în mare măsură (să zicem peste 20%) dependentă de alte ţări în ceea ce priveşte produsele alimentare. Fără reforme internaţionale şi, acolo unde este necesar, naţionale, umilul snop de grîu pare predestinat să devină o armă puternică în războiul economic, iar milioanele de înfometaţi din Africa şi Asia — pioni în jocul politicii internaţionale. Un raport C.I.A. pregătit cu puţin înainte de Conferinţa mondială a alimentaţiei de la Roma indica faptul că surplusurile de alimente ale Statelor Unite le conferă acestora „puterea virtuală de viaţă şi de moarte asupra soartei mulţimilor de nevoiaşi". Această putere a fost recunoscută, de exemplu, de secretarul american pentru agricultură, care observa : „Alimentele reprezintă o armă. Ea constituie unul din principalele instrumente din arsenalul nostru în cadrul ne- gocierilor“ (6). Fără o schimbare majoră de direcţie, criza actuală a foamei pare destinată să devină o criză a inanitiei.

3.5 Aşezările omeneşti

Secolul al XX-lea este într-o măsură tot mai mare martorul unei schimbări uimitoare a tipului aşezărilor omeneşti. La începutul acestui secol, planeta noastră era aproape în întregime rurală ; la sfîrşitul lui, ea va fi în mare măsură urbanizată. Populaţia urbană a lumii s-a dublat în ultimii 25 de ani, şi este de aşteptat ca ea să se dubleze din nou în cursul generaţiei viitoare. Se aşteaptă ca aproximativ 3,2 miliarde de oameni — jumătate din populaţia lumii — să trăiască la sfîrşitul secolului în oraşe şi ca doi locuitori urbani din trei să trăiască în lumea a treia.

în mod tradiţional, mărimea oraşelor a servit ca un indice al „progresului" şi „dezvoltării", în 1950 populaţia urbană a ţărilor bogate era aproape dublă faţă de cea a ţărilor sărace (439 000 000, faţă de 265 000 000). Astăzi, jumătate din populaţia celor mai mari 15 oraşe ale lumii trăieşte în oraşe din lumea a treia. La sfîrşitul deceniului viitor, aproape 6O[n]/o din populaţia urbană a lumii va trăi în oraşele lumii a treia. La sfîrşitul secolului, dacă tendinţele actuale de urbanizare se menţin, trei sferturi din latino-americani şi o treime din asiatici şi africani vor trăi în oraşe. Dacă mărimea oraşelor era cîndva un indice satisfăcător al prosperităţii, astăzi cu greu mai poate fi vorba de aşa ceva, iar în viitorul apropiat cu siguranţă că nu va mai fi aşa.

Creşterea uriaşă a nivelului de urbanizare este în mare măsură rezultatul migraţiei în masă din regiunile rurale. S-a estimat că între anii 1970 şi 1975 aproximativ 106 000 000 de persoane s-au deplasat din regiunile rurale către zonele urbane. Dintre acestea, 70% (73 000 000) aparţineau naţiunilor lumii a treia. In general, oraşele cele mai mari sînt cele care atrag cel mai mare număr de noi veniţi. în 1950 erau 75 de oraşe cu o populaţie de un milion de locuitori, reprezentînd 25% din populaţia urbană a

lumii. Astăzi există aproape 200 de oraşe cu un milion de locuitori sau mai mult. în 1985 numărul lor se va apropia de 300 şi ele vor adăposti aproape 40% din populaţia urbană a lumii. Oraşele mari se vor dezvolta cel mai rapid în lumea a treia.

Decalajele izbitoare între „cei ce au“ şi „cei ce nu au“ sînt cele mai evidente tocmai în oraşe. De asemenea, în oraşe sînt concentrate, în cel mai înalt grad, sărăcia şi dificultăţile. Cei ce migrează la oraş nu sînt oameni obişnuiţi. Ei au luat decizia curajoasă de a-şi rupe rădăcinile rurale ca să caute o „viaţă nouă“ pentru ei şi copiii lor. Venind la oraş, aduc cu ei speranţele şi aspiraţiile lor. Dacă oraşele nu pot împlini aceste aşteptări şi aspiraţii, dacă nu pot oferi nici o alternativă la sărăcie, atunci tocmai aici este locul unde vor trebui efectuate viitoarele schimbări structurale în sistemele naţionale. în trecut, modernizarea a avut tendinţa să mijlocească urbanizarea. în viitor, acest lucru nu va mai fi posibil.

3.6 **Mediul înconjurător al omului**

Faptul că sistemele noastre de susţinere a vieţii sînt ţinta unor atacuri fără precedent din partea efectelor combinate ale urbanizării, industrializării, agriculturii şi stilurilor noastre de viaţă cotidiană nu este contestat de nimeni. Totuşi, pur şi simplu nu se ştie cît de multe dereglări pot suporta aceste sisteme fără să iasă din funcţie. Unii oameni de ştiinţă se tem că, în anumite domenii, s-ar putea să ne aflăm mai aproape decît ne imaginăm de încălcarea „limitelor extreme“ pe care le impune activităţilor noastre mediul înconjurător. Şi este de conceput că depăşirea limitelor stabilite de natură poate avea ca rezultat incapacitatea planetei de a mai susţine viaţa.

Ieşirea noastră din epocile întunecate ale ignorării aproape totale a mediului înconjurător a atras după sine descoperirea îngrozitoarei lacune existente în cunoştinţele strategice necesare pentru a face faţă unei game complexe de probleme. Desigur, lista întrebărilor fără răspuns este lungă şi în continuă creştere. Care vor fi, de exemplu, efectele pe termen lung provocate de expunerea continuă la o jumătate de milion de substanţe otrăvitoare pe care le manipulăm fără nici o grijă ? Cît de mult pot tolera ciclurile oxigenului şi azotului intervenţia omului înainte de a-şi înceta funcţionarea ? Ce influenţă exercită aerosolii asupra stratului de ozon şi care va fi efectul transporturilor cu avioane supersonice cu reacţie ? Va constitui poluarea continuă a aerului, rîurilor, lacurilor şi mărilor o limită eventuală pentru expansiunea activităţilor umane ? Reprezintă poluarea termală o ameninţare mai mare pentru supravieţuirea omului decît generarea continuă a bioxidului de carbon ? Care vor fi efectele despăduririlor masive, cauzate de nevoia de lemne de foc, de sporirea suprafeţelor pentru păşunat, de urbanizare şi de exploatarea comercială a lemnului de construcţie asupra mediului nostru terestru şi, în ultimă instanţă, asupra atmosferei şi climei planetei noastre ? Şi, mai presus de toate, cum interacţionează multiplele şi variatele probleme ale mediului înconjurător ; sînt ele „sinergisme“ care vor accelera călătoria noastră către „limitele extreme'* ?

Poate că interdependenţele între naţiuni sînt evidenţiate cel mai bine tocmai în sfera mediului înconjurător. Ţările din lumea a treia ştiu că, departe de a constitui o problemă exclusivă a lumii industrializate, degradarea mediului înconjurător şi suprasolicitarea naturii explică în mare parte situaţia lor grea. Ţările industrializate

recunosc tot mai mult faptul că modul de utilizare şi proasta distribuire a resurselor constituie un aspect important al „crizei mediului înconjurător[11]. Ambele părţi subscriu la conceptul „Pămîntul — navă spaţială[11]. Este trist că pînă acum s-au luat foarte puţine măsuri practice pentru a traduce conştiinţa acestei situaţii într-un veritabil plan de acţiune pentru supravieţuirea ecologică. Negocierile curente privind administrarea spaţiului şi resurselor oceanice demonstrează dificultăţile implicate.

Lipsa unor asemenea măsuri, date fiind proporţiile fără precedent ale interferenţelor omului cu natura şi cu echilibrele ecologice, s-ar putea dovedi dezastruoasă pentru toţi. Grija pentru mediul înconjurător trebuie să se reflecte într-o administrare mai echilibrată a resurselor lumii şi a mediului înconjurător al omului. Administrarea echilibrată trebuie să aibă ca obiective simultane combaterea imediată a sărăciei şi salvgardarea generaţiilor viitoare prin moştenirea unei planete locuibile. Ambele obiective constituie probleme predominant politice, şi nu tehnice ; ambele ţin de încercările de a modela o nouă ordine internaţională.

3.7 **Sistemul monetar internaţional şi sistemul comercial internaţional ; asistenţa concesionată** §§

§§mulările de dolari de către băncile centrale străine între anii 1950 şi 1969 s-au ridicat la aproximativ 14,5 miliarde de dolari, cu alte cuvinte cam jumătate din creşterea totală de 31 miliarde de dolari a rezervelor mondiale, adică la 2,5% pe an. Totuşi, între anii 1970 şi 1972 rezervele mondiale, exprimate în dolari, au crescut tot atît de mult cît de la Adam şi Eva pînă atunci. Pasivul S.U.A. faţă de băncile centrale străine a sporit, reprezentînd aproape 69% din totalul

Sistemul internaţional a evoluat odată cu mecanismele intrinseci şi autopropulsante destinate să asigure ţărilor industrializate capacitatea nu numai de a-şi menţine poziţia privilegiată, ci, de asemenea, în multe cazuri, de a şi-o îmbunătăţi.

în cadrul actualului *sistem monetar internaţional,* lichiditatea internaţională este creată în mare prin deciziile naţionale ale celor mai bo-

datoriilor noi faţă de aceste bănci, în timp ce pasivul de rezervă al altor ţări a crescut cu 24%, creşterea totală fiind de 93%.

Dezavantajele ţărilor lumii a treia în sistemul monetar internaţional şi în sistemul comercial nu au fost compensate prin *asistenţa*

gate naţiuni industrializate, deoarece valutele lor naţionale de rezervă se află în circulaţia internaţională. Din cauza bazării excesive pe dolarul american, creşterea rezervelor internaţionale a devenit tot mai mult un efect secundar neintenţionat al deficitelor balanţei de plăţi a Statelor Unite. Acest sistem a servit ţările bogate destul de bine — în ceea ce priveşte crearea lichidităţii *globale —,* cu condiţia ca deficitele de plăţi ale Statelor Unite să nu fi depăşit necesităţile normale pentru creşterea rezervelor mondiale, într-o economie mondială aflată într-un proces de expansiune. Acu-

Fig. 6. Ponderea ţârilor în curs de dezvoltare în comerţul mondial (1950—1973)

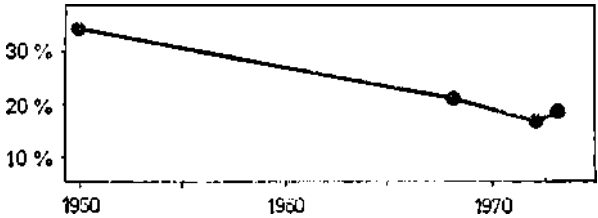

con

cesionată acordată de naţiunile industrializate. încă din 1961, ţările bogate cu o economie de piaţă au căzut de acord în principiu să aloce 1% din produsul lor naţional brut naţiunilor sărace, din care 0,7% sub formă de „Asistenţă oficială pentru dezvoltare'[1] (transferuri concesionate din partea guvernelor sau garantate de ele). în 1974, ca urmare a reafirmărilor constante privind obiectivele transferului, o singură ţară, Suedia, a atins cifra planificată, fiind de aşteptat ca exemplul ei să fie urmat în 1976 de Olanda. în 1975, fluxul AOD din ţările bogate cu o economie de piaţă s-a cifrat la 0,3% din produsul lor naţional brut total. Însumînd

Fig. 7. Reţeaua comerţului mondial pe grupe principale de ţări, 1973 (în miliarde de dolari şi în procente din exporturile mondiale)

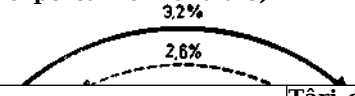

Târi dezvoltate cu o economie 1 de piaţă	**Târi cu planificare centralizaţi a economiei**
-populaţie: 20,4% din popu- / Icrţia tot^lâ a lumii f	**-populaţie: 31,3%dm popu- laţia totolă a lumii**
-comerţ: 7J.£% din comerţul 1 / mondial total . 1 i	**-. comerţ; 10,1 % din comerţul mondial total**

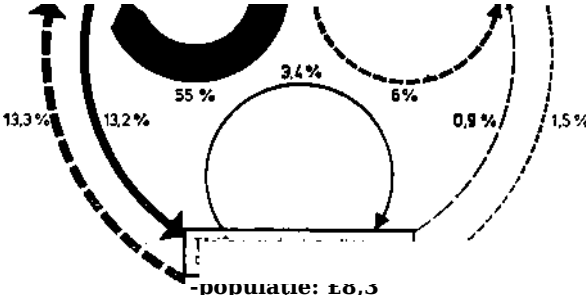

-populatie: 18,3

-comert: 17,5%
din comertul

SURSA : Banca Mondială, Annual Report 1974 ; U.N.C.T.A.D. TD/B/530/Add. 1, part. I.

11 miliarde de dolari, acest transfer reprezintă 6 miliarde de dolari în preţurile anului 1970, cel mai scăzut transfer „real“ al anilor ’70. Există puţine semne care să indice că transferurile concesionale ale principalilor donatori vor creşte în viitorul apropiat. Conform estimărilor Băncii Mondiale, se aşteaptă ca această asistenţă să scadă la 0,28% la sfîrşitul deceniului.

Acolo unde transferurile internaţionale de resurse au avut loc, s-a acordat o atenţie insuficientă termenelor şi condiţiilor. Dobînzile la împrumuturi au crescut constant şi au atins 2,5 miliarde de dolari în 1973. Circa 11 centi din fiecare dolar cîştigat de ţările din lumea a treia s-au întors înapoi pentru plata datoriilor şi dobînzilor. Mult mai mari decît dobînzile au fost pierderile reprezentate de profiturile obţinute din investiţiile directe. Potrivit rapoartelor privind 73 de ţări, aceste pierderi s-au ridicat în 1973 la 12 miliarde de dolari (7). Fluxul invers

Fig. 8. Transferul invers de tehnologie : „fuga creierelor** ††† ‡‡‡ §§§ in perioada 1960—1972**

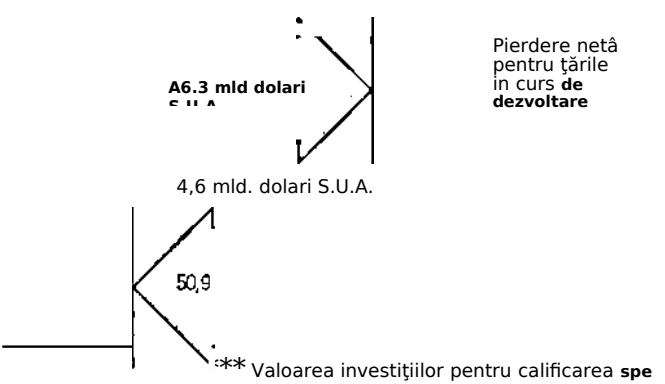

*** Valoarea investiţiilor pentru calificarea **spe**
†††cialiştilor emigrafi în S.U.A., Canada şi Mareo
‡‡‡Britanie din ţările în curs de dezvoltare

§§§**SURSA : Secretariatul U.N.C.T.A.D.**

de fonduri — dobînzi şi profituri — reduce la aproximativ jumătate asistenţa acordată in fiecare an. Sumele diferă în funcţie de ţară, dar în unele ţări fluxul invers însumează cam o treime din cîştigurile lor de pe urma exporturilor. Fluxul invers s-ar putea să fie chiar mai mare dacă se ţine seama şi de avantajele obţinute de ţările industrializate de pe urma „fugii creierelor".

3.8 **Resursele naturale şi energia**

Temerile privind epuizarea resurselor naturale, combinate cu acţiunile ţărilor O.P.E.C. au adus materiile prime, în general, şi resursele care nu se pot regenera, în particular, în primplanul discuţiilor internaţionale. Acţiunile O.P.E.C. şi înţelegerea faptului că ţările industrializate sînt vulnerabile faţă de presiunile colective ale ţărilor producătoare de materii prime din lumea a treia au conferit resurselor naturale o importanţă strategică.

Totuşi, trebuie notat că ţările lumii a treia nu sînt singurele posesoare de materii prime. Aproximativ jumătate din producţia mondială totală de materii prime este realizată de fapt în ţările industrializate. Ca urmare, adoptarea unor măsuri generale de sporire a preţurilor materiilor prime nu va avea un impact major asupra distribuţiei mondiale a veniturilor. Această distribuţie poate fi schimbată în avantajul lumii a treia numai prin măsuri selective.

Situaţia actuală este caracterizată prin trei reacţii ale naţiunilor lumii a treia bogate în resurse : o tendinţă crescîndă către posedarea şi administrarea resurselor naturale controlate în mod tradiţional de companiile „multinaţionale" occidentale ; un nou impuls al îndelungatei aspiraţii de a prelucra local materiile prime pe care le produc şi de a obţine astfel un procent

mai mare din preţul final plătit de consumatori; şi realizarea faptului că informaţiile asupra propriilor lor rezerve cunoscute sau potenţiale au devenit o chestiune politică şi că ele nu posedă încă toate datele importante. Schimbările de atitudine i-au condus pe mulţi oameni din ţările industrializate la concluzia că, din punctul de vedere al intereselor şi necesităţilor propriilor lor societăţi, sînt necesare schimbări în ceea ce priveşte investiţiile actuale în resursele minerale, producţia, comerţul, cercetarea şi modelele de dezvoltare. Mai mult, pentru mulţi a devenit evident că, chiar înainte de „criza energiei", unele ţări industrializate aveau probleme legate de produsele primare a căror rezolvare reclama crearea unor noi structuri internaţionale. Problema mărfurilor primare constituie deci un domeniu în care negocierea înţelegerilor — în acest caz particular garantînd ţărilor producătoare din lumea a treia un preţ corect şi stabil pentru produsele lor, iar ţărilor industrializate consumatoare o aprovizionare neîntreruptă — este în interesul ambelor părţi.

Analize recente au arătat că temerile exprimate în ultimii ani în legătură cu epuizarea resurselor naturale s-ar putea să fie exagerate, cel puţin în unele cazuri. De exemplu, în privinţa unor materii prime oceanele reprezintă o sursă potenţială de enorme cantităţi. Există motive să credem că pot fi elaborate tehnologii noi care vor ajuta la rezolvarea problemelor de exploatare, extracţie, înlocuire, ca şi a problemelor degradării mediului înconjurător. Totuşi, cîteva dintre aceste noi tehnologii vor necesita mai mulţi ani, posibil decenii, pentru a fi elaborate. De asemenea, ele vor presupune cheltuieli mai mari atît în bani, cît şi în energie, făcînd prin aceasta tot mai dificil accesul ţărilor din lumea a treia la resursele naturale şi sporind deci inegalităţile, în loc să extindă posibilităţile.

Necesitatea unor asemenea tehnologii este

intim legată de evoluţia tipurilor de consum, în special în ţările industrializate.

Cele două probleme principale legate de resurse sînt probabil energia şi alimentarea cu apă. Ţările industrializate au o istorie a consumului abundent de energie, combinat cu o risipă enormă. Aproape 86% din consumul global de energie apare într-o bandă cuprinsă între paralela 30 şi paralela 60 din emisfera nordică : lumea a treia, care reprezintă 71% din populaţia lumii, consumă doar 16% din energia produsă (vezi fig. 4). Problema care se pune în prezent este de a dezvolta noi surse de energie curată, diversificate ca tip şi sursă, adecvate pentru a asigura o aprovizionare sigură pe termen lung şi la un cost acceptabil, în special pentru cele mai sărace ţări.

Problemei alimentării cu apă i s-a acordat pînă acum mai puţină atenţie decît problemei energiei. 1% (38 000 km^3) din apa planetei — adică aceea care se află în „ciclul hidrologic" — este disponibil pentru consumul omului ; restul este înmagazinat în oceane, calotele polare de gheaţă şi în subteran. Acest 1%, deşi suficient pentru a satisface nevoile previzibile, este distribuit în mod inegal. De exemplu, întreaga Africă primeşte doar 12% din apa distribuită prin ciclul hidrologic, în timp ce Statele Unite primesc peste 33%.

Apa poate constitui cel mai important factor pentru sporirea bunăstării majorităţii săracilor lumii. Circa 70% din populaţia lumii nu dispune de surse sigure şi durabile de apă, consecinţele fiind enorme. Se estimează că bolile transmise prin intermediul apei provoacă moartea a mai mult de 25 000 de oameni zilnic. Şistozomiaza şi filarioza, cele mai răspîndite cauze de orbire in lume, afectează 450 000 000 de oameni în peste 70 de ţări. Multe alte boli, cum ar fi febra tifoidă, holera, dizenteria şi hepatita, sînt răspîndite prin intermediul apei contaminate.

Unele ţări industrializate se află în situaţia de a consuma mai multă apă decît este produsă prin ciclul lor natural. Începînd cu anii ’50, necesarul de apă în ţările industrializate pentru scopuri industriale a depăşit necesarul pentru agricultură. Tehnologia modernă necesită cantităţi foarte mari de apă, ca parte a proceselor ei chimice pentru eliminarea reziduurilor şi, mai presus de toate, pentru răcire. Ea face adesea risipă de apă, aceasta putînd fi însă suplinită prin reciclare multiplă. într-adevăr, buna gospodărire a resurselor de apă la toate nivelurile este în prezent de cea mai mare importanţă. Intervenţia în ciclul hidrologic, în scopul de a capta apa şi de a o redistribui în mod mai egal, pare să ofere unele posibilităţi. Cu toate acestea, consecinţele ecologice şi climatice ale unei astfel de intervenţii sînt dificil de prevăzut şi pot produce efecte puternice la distanţe mari de locul intervenţiei. Toate aceste probleme vor fi trecute în revistă de Conferinţa mondială a apei, care va avea loc sub egida O.N.U. în martie 1977 la Buenos Aires.

3.9 Ştiinţa şi tehnologia ; întreprinderile transnaţionale

în nici un domeniu decalajul dintre ţările industrializate şi cele din lumea a treia nu este mai marcat decît în domeniul cercetării ştiinţifice şi al dezvoltării tehnologice. Deşi 90% din totalul tehnicienilor şi oamenilor de ştiinţă care au trăit în toate timpurile se află astăzi în viaţă, peste 90% lucrează în ţările industrializate. Peste 90% din activităţile lor sînt concentrate în cercetări în slujba lumii bogate şi pentru convertirea descoperirilor lor în procese tehnice exclusive. Minoritatea bogată comandă deci o proporţie covîrşitoare a dezvoltării teh- nico-

ştiinţifice.

Ştiinţa şi tehnologia oferă încă mari perspective pentru îmbunătăţirea condiţiilor umane. De exemplu, este nevoie să se întreprindă urgent noi cercetări asupra ameliorării agriculturii şi producţiei de alimente, înţelegerii sistemului climatic, producerii de noi surse de energie şi elaborării de noi tehnologii pentru extracţia metalelor din minereurile sărace, minereuri care în prezent nu pot fi folosite. Totuşi, trebuie reamintit că timpul necesitat de cercetare şi dezvoltare este foarte lung ; planificarea cercetării trebuie întreprinsă cu mulţi ani înainte de a fi nevoie de rezultatele ei.

Ţările lumii a treia au fost în mare măsură dependente de întreprinderile transnaţionale în ceea ce priveşte dobîndirea şi extinderea capacităţii lor de dezvoltare tehnologică şi creşterea rapidă a aşa-numitelor „multinaţionale[1]' constituie una din forţele majore care modelează sistemul internaţional. Ele reprezintă un fenomen occidental. Dintre cele mai mari 650 de întreprinderi transnaţionale, 638 îşi au sediul în America de Nord, Europa occidentală sau Japonia. Cele mai mari 300 de întreprinderi din S.U.A. şi cele 5 200 de filiale ale lor din străinătate au o contribuţie de 28% la exporturile mondiale, adică 47% din exporturile de produse primare şi 20% din exporturile de bunuri manufacturate. Dacă nu au loc schimbări în tendinţele actuale, întreprinderile transnaţionale ar putea controla înainte de sfîrşitul acestui deceniu mai mult de 40% din producţia mondială (exclusiv naţiunile cu planificare centralizată).

Asemenea fapte, combinate cu faptul că unele întreprinderi transnaţionale s-au dovedit a fi elemente perturbatoare din punct de vedere politic, constituie obiectul multor controverse. în realitate, se cunosc surprinzător de puţine lucruri despre întreprinderile transnaţionale, şi acest fapt a condus la tendinţa de a recurge la generalizări în ceea ce le priveşte. Fără îndoială că ele excelează în două domenii : au acumulat

vaste cunoştinţe tehnologice şi de marketing şi au dezvoltat un proces foarte eficace de luare a deciziilor la nivel transnaţional. Utilizarea acestor capacităţi, în afară de cazul cînd acestea sînt canalizate către interesele publice, se va ciocni tot mai mult de dimensiunile umane şi sociale mai mari ale dezvoltării care apar pretutindeni, atît în lumea bogată, cît şi în lumea săracă. Este evident că întreprinderile transnaţionale nu constituie doar o problemă a relaţiilor Nord-Sud, ci o problemă globală.

A devenit evident că dezvoltarea sprijinită de companiile transnaţionale, în special în lumea a treia, nu corespunde întotdeauna nevoilor sociale şi în special celor ale săracilor. Din cauza nevoii lor de a se extinde şi de a creşte continuu, ele trebuie să aibă un număr crescînd de cumpărători. Deoarece capacitatea lor de a vinde determină în linii mari capacitatea lor de a-şi spori profiturile, ele trebuie în mod inevitabil să producă mai curînd pentru cei care îşi pot permite să cumpere, decît pentru cei lipsiţi. Ele au ajuns astfel să fie, în esenţă, legate şi dependente de sectoarele bogate ale societăţii, acestea fiind principalii consumatori. Acest fapt nu a reprezentat în mod necesar politica conştientă a întreprinderilor transnaţionale ; în unele cazuri el este o consecinţă a eşecului guvernelor de a dirija capacitatea productivă a întreprinderilor transnaţionale în* direcţiile dorite. Deşi ele pot constitui motoare puternice ale creşterii, activităţile lor nu sînt de la sine corelate cu obiectivele dezvoltării şi, în absenţa unor politici guvernamentale corespunzătoare şi în unele cazuri a unor reforme sociale, ele tind mai curînd să accentueze decît să reducă inegalităţile veniturilor în societăţile sărace. Odată ce li se permite să acţioneze pe principiul cererii stimulate artificial (şi deci al risipei), este inevitabil ca ele să reflecte tiparele societăţilor occi-

dentale cu o economie de piaţă printr-un tip de

tehnologie care foarte adesea este nepotrivit pentru necesităţile ţărilor lumii a treia.

în ciuda acestui fapt, se ştie în general că aceste întreprinderi pot contribui la eforturile de dezvoltare ale unei ţări sărace. Deşi puterea de negociere între aceste întreprinderi şi guvernele-gazdă pare să se fi modificat în ultimii ani în favoarea acestora din urmă, există încă aranjamente anacronice datînd din epoca colonială, aranjamente care au nevoie de ajustare. Principala problemă este deci aceea de a reconcilia interesele companiilor transnaţionale, legate de securitatea investiţiilor şi de beneficii rezonabile, cu obiectivele de dezvoltare ale ţării-gazdă.

3.10 **Oceanele**

Abia în ultimele decenii omenirea a ajuns să-şi dea seama de potenţialul imens oferit de oceane — un spaţiu uriaş, în mare măsură neexplorat, acoperind două treimi din suprafaţa Pămîntului şi avînd toate caracteristicile uscatului aflat la suprafaţă. Vastitatea oceanelor a stîrnit în mod constant imaginaţia noastră. Ea ne-a dus la presupunerea implicită că resursele lor de viaţă sînt inepuizabile şi că ar putea fi adoptate cu uşurinţă toate utilizările imaginabile, fără să-fie necesară vreo reglementare. Ea ne-a încurajat să privim oceanele ca pe o ultimă „cloacă" în care putem vărsa toate lucrurile prea periculoase sau neplăcute pentru a fi înmagazinate sau aruncate pe uscat. Mai mult, am ajuns să credem că oceanele fiind atît de vaste, iar utilizările lor atît de limitate, n-ar fi posibile conflicte serioase legate de utilizarea lor.

Această credinţă este acum învechită. Oceanele sînt importante şi vor deveni tot mai importante pe măsură ce căutăm noi căi de rezolvare a unora dintre problemele noastre de pe

uscat. Ele sînt importante din punct de vedere economic : conţin 95% din apa planetei, probabil o cantitate mai mare de hidrocarburi şi cu siguranţă o gamă mai largă de minerale solide decît uscatul. Exploatarea nodulilor de mangan ar putea aduce, după unele estimări, beneficii cifrate la 15—20 de miliarde dolari în următoarele cîteva decenii. Mai mult, într-o lume însetată de energie, oceanele constituie o sursă potenţială de uriaşe cantităţi de energie. Oceanele au o importanţă militară, atît pentru flotele navale convenţionale, cît şi pentru cele nucleare. Oceanele sînt importante din punctul de vedere al nutriţiei, ele conţinînd vaste resurse de viaţă care, recoltate judicios, ar putea aduce o contribuţie enormă la satisfacerea necesităţilor crescînde de hrană ale lumii. Oceanele sînt importante pentru mediul înconjurător şi, efectiv, pentru viaţa pe Pămînt. Un sfert din oxigenul pe care îl respirăm este produs prin acţiunea luminii solare asupra fitoplanctonului de pe suprafaţa oceanelor, care este exact zona cea mai vulnerabilă faţă de volumul crescînd al agenţilor poluanţi şi al reziduurilor toxice produse de societatea noastră industrială aflată în expansiune. De asemenea, oceanele sînt de o importanţă fundamentală pentru climă. Rămîne de văzut cum vor fi influenţate aceste aspecte de dorinţa noastră vădită de a transforma oceanele într-o ultimă hazna.

Oceanele constituie ultimele şi, în unele privinţe, cele mai mari resurse ale planetei noastre. Ele reprezintă totodată un teren pe care se ciocnesc interese opuse. Oceanele sînt un „patrimoniu comun" şi, ca urmare, nu „aparţin" nici ţărilor care au capacitatea de a le exploata şi nici în exclusivitate statelor riverane sau celor cu puternice interese maritime legitime. Fiind un patrimoniu comun, de pe urma explorării, exploatării şi conservării lor trebuie să beneficieze

întreaga omenire. A devenit evident că acest

lucru nu poate fi garantat prin dreptul maritim tradiţional sau prin politici naţionale unilaterale. De asemenea, este clar că nici o încercare de a făuri o nouă ordine internaţională nu-şi poate permite să excludă oceanele. Această problemă reprezintă o ocazie istorică nu numai pentru a asigura ca toţi să beneficieze de pe urma exploatării oceanelor, ci, de asemenea, pentru a dezvolta noi forme de cooperare internaţională.

3.11 Spaţiul extraterestru

Spaţiul extraterestru, denumit adesea „noua frontieră", posedă un vast potenţial, atît în bine, cît şi în rău. în primii ani de după 1970 se roteau în jurul planetei noastre aproximativ 900 de sateliţi americani şi sovietici utilaţi cu aparatură complexă. Despre mulţi dintre aceş-tia se ştia că servesc unor scopuri utile ; scopul altora constituia un secret militar. Spaţiul a oferit supraputerilor noi posibilităţi de a-şi extinde sfera de influenţă, şi aşa enormă : prin spionaj, prin detectarea rezervelor şi resurselor necunoscute şi prin posibilităţile pe oare sateliţii de comunicaţii le oferă pentru influenţarea atitudinilor şi percepţiilor oamenilor de pretutindeni. De asemenea, spaţiul este mediul folosit de cele mai distrugătoare arme ale omului, iar armele spaţiale au devenit un domeniu al faptelor şi totodată al speculaţiilor.

Problema ridicată de spaţiul extraterestru înseamnă, de aceea, ca şi oceanele planetei, mult mai mult decît adaptarea la un număr crescînd al celor ce-l folosesc sau decît repartizarea unor disponibilităţi limitate — frecvenţe, culoare orbitale etc. Spaţiul extraterestru, ca şi oceanele, trebuie privit ca un exemplu evident de entitate geografică

care formează un patrimoniu comun al omenirii. Astfel, principala problemă

este aceea de a asigura ca toate naţiunile, nu numai cele puternice şi bogate, să beneficieze de pe urma explorării şi exploatării lui. Faptul că acest lucru este posibil este evidenţiat de utilitatea pe care spaţiul şi-a demonstrat-o deja pentru programe dirijate de pe Pământ, cum ar fi prognoza vremii, observaţiile geodezice şi unele forme de comunicaţii. S-ar părea că există un potenţial considerabil în unele domenii, cum ar fi învăţământul şi asistenţa medicală. Chiar şi „spionii cerului", dacă ar fi utilizaţi de către o agenţie mondială şi nu tot de un stat naţional, ar avea un potenţial evident pentru menţinerea păcii internaţionale.

Administrarea eficientă a spaţiului, administrare care să asigure utilizarea lui în scopuri paşnice şi în avantajul tuturor, devine tot mai necesară şi mai importantă. Este îngrijorător faptul că în prezent, în afară de INTELSAT, nu există nici un organism internaţional responsabil cu administrarea spaţiului extraterestru.

3.12Instituţiile internaţionale

Multe din instituţiile internaţionale au fost înfiinţate de naţiunile bogate în perioada imediat următoare celui de-al doilea război mondial, în special pentru a se ocupa de problemele considerabile cu care erau confruntate în acea vreme. Cea mai mare parte a populaţiei lumii trăia atunci sub suzeranitate străină, iar mişcarea de eliberare politică, care avea să cuprindă lumea în deceniile următoare, abia lua avînt. Lumea a treia, aşa cum o înţelegem astăzi, pur şi simplu nu exista şi, ca urmare, nevoile şi cerinţele ei nu figurau la loc de frunte — dacă figurau în vreun fel — în marile proiecte de instituţii internaţionale care se elaborau

atunci. O.N.U., de exemplu, avea în 1945, cînd a fost înfiinţată, 41 de membri. în prezent O.N.U. are

peste 140 de membri, iar majoritatea populaţiei actuale a lumii nu se născuse în momentul adoptării Cartei O.N.U.

Dacă în perioada imediat următoare celui de-al doilea război mondial lumea a fost în mare măsură o lume a bogaţilor, lumea de astăzi este mai ales lumea săracilor. Realităţile politice s-au schimbat, dar schimbările nu s-au reflectat în toate instituţiile internaţionale. Urmărindu-şi interesele proprii, lumea a treia a descoperit că politicile şi practicile sînt încă acelea stabilite în mare de cei bogaţi, iar instrumentele de care dispun sînt încă, în esenţă, cele create în diferite împrejurări de lumea industrializată.

Este evident că lumea a treia nu mai este dispusă să accepte situaţia sa de *fado* marginală şi că este hotărîtă să folosească pe deplin întreaga maşină internaţională existentă în urmărirea obiectivului unei ordini mondiale mai echitabile. Multe instituţii internaţionale au devenit părţi inamovibile ale stătu quo-ului internaţional şi apărătoarele unor puternice interese legitime. Capacitatea lor de a se adapta la realităţile în continuă schimbare a devenit una din problemele-cheie ale timpurilor noastre.

Faptul că unele instituţii internaţionale sînt capabile să se adapteze a fost demonstrat de sistemul O.N.U. prin înfiinţarea unor noi agenţii şi programe. Totuşi, adaptarea parţială a instituţiilor internaţionale nu va fi suficientă pentru instaurarea unei noi ordini internaţionale ; ele trebuie integrate într-o abordare atotcuprinzătoare, avînd ca scop rezolvarea problemelor globale ale zilelor noastre. In orientarea acestei abordări trebuie să se ţină seama de trei obiective fundamentale, şi anume : o mai mare democraţie, o mai mare eficienţă şi o mai mare solidaritate.

Cît timp nu va fi demonstrată în mod clar necesitatea schimbării şi nu se va înţelege fap-

tul că toţi vor putea beneficia de pe urma ei, nu va putea fi stabilită o bază echitabilă de cooperare prin intermediul instituţiilor internaţionale. în căutarea acestei baze trebuie să ne concentrăm atenţia asupra sistemului O.N.U. : cu toate slăbiciunile şi imperfecţiunile sale, el rămîne singurul mecanism care dispune de potenţialul necesar pentru construirea unei lumi mai drepte.

3.13Interdependenţele planetare

Nici o problemă majoră din lumea de astăzi nu poate fi atacată izolat. A încerca aşa ceva înseamnă a mări aproape inevitabil dificultăţile din alte sfere de probleme care aparent nu au nici o legătură cu problema atacată. Este evident că în trecut ne-am făcut vinovaţi de abordări simpliste ale problemelor complexe — un rezultat inevitabil al „viziuniitunel“ generată de specializarea ştiinţifică. In domeniul tehnologiei, de exemplu, dorinţa omului occidental de a cuceri natura a însemnat adesea că probabilitatea inconvenientelor mici a fost redusă cu preţul creşterii posibilităţii unor foarte mari dezastre. Dezvoltarea tehnologică a fost ea însăşi deformată de cursa strategică a înarmărilor.

Nu numai că problemele lumii au devenit în mod specific mai complexe, dar, de asemenea, lumea a devenit mai complexă din punct de vedere politic. Naţiunile lumii reprezintă mai mult decît o colecţie de giganţi şi pitici. Există un mare număr de puteri mijlocii cu o importanţă şi o forţă crescînde, atît în lumea industrializată, cît şi în lumea a treia. De asemenea, astăzi există multe niveluri suplimentare de relaţii şi interacţiuni în afară de cele pur strategice, politice sau economice : energia şi

relaţiile tehnologice sînt exemple elocvente. O lume în care un mare număr de puteri — supraputeri,

puteri mari şi puteri mijlocii — încearcă să menţină stabilitatea prin mijloacele diplomaţiei bilaterale la diferite niveluri de interacţiune, dintre care unele sînt vitale pentru o parte din aceste puteri, dar nu şi pentru restul lor, sporeşte şansele de confuzie şi de tensiuni atît pe plan intern, cît şi pe plan internaţional. Organizarea internă a naţiunilor nu este potrivită în general pentru tratarea eficace a problemelor de interacţiune la nivelul politicii de stat. De exemplu, ministerele au în mod tradiţional o competenţă sectorială, iar comitetele interministeriale ajung de obicei la un acord pe baza celui mai mic numitor comun.

întrepătrunderea problemelor interne cu cele internaţionale a făcut ca naţiunile să devină tot mai interdependente. Interdependenţele au existat dintotdeauna, deşi în trecut ţările industrializate, judecind după acţiunile lor, în general nu s-au grăbit să le recunoască. Acţiunea concertată întreprinsă de naţiunile O.P.E.C. a dus în mod evident la o schimbare de optică în perceperea relaţiilor internaţionale de către ţările industrializate ; în prezent interdependenţa este recunoscută în general ca fiind caracteristică pentru relaţiile Nord-Sud.

Interdependenţele Nord-Sud sînt, în esenţă, de patru feluri. în primul rînd sînt interdependenţele generate de nevoia de alimente. Există ţări, de obicei bogate, cu surplusuri de alimente, şi ţări, adesea sărace, cu deficite de alimente. în al doilea rînd sînt interdependenţele generate de nevoia de energie şi minerale într-o lume în care oferta şi cererea au traiectorii geografice diferite. în al treilea rînd sînt interdependenţele generate de posibilitatea dereglării sau distrugerii sistemelor de susţinere a vieţii pe „nava spaţială-Pămînt",

aceste consecinţe putînd afecta întreaga omenire. în sfîrşit, sînt interdependenţele generate de speranţele de a reduce decalajele izbitoare între

bogăţii şi săracii lumii. Naţiunile acordă diferite priorităţi acestor tipuri diferite de interdependenţe. Este evident deci că interdependenţele pot fi, au fost şi vor fi interpretate în mai multe moduri, perspectiva fiind alta de pe poziţiile naţiunilor bogate şi de pe poziţiile naţiunilor sărace. Fiecare tip de interdependenţă îşi are propriile posibilităţi, ameninţări şi implicaţii politice şi interacţionează cu celelalte. Dată fiind natura acestor interdependenţe, este clar că nici o naţiune nu poate opta să trăiască într-o completă izolare faţă de celelalte. Nici chiar cea mai puternică naţiune nu poate evita contactul cu alte naţiuni şi nici nu se poate izola de efectele acţiunilor altor naţiuni.

Interdependenţele sînt, de fapt, de asemenea natură, încît relaţiile internaţionale sînt sensibile la trepidaţii cît de mici sau la acţiunile insuficient gîndite ale unei singure naţiuni. Am văzut, de exemplu, că stabilitatea sistemului monetar internaţional a devenit extrem de sensibilă la acumularea surplusurilor şi deficitelor unei singure naţiuni şi că astăzi economia unei naţiuni este mult mai rapid şi mai drastic afectată de schimbările petrecute în economia altei naţiuni decît cu un deceniu mai înainte. Lumea cunoaşte puţine sanctuare — sau chiar nici unul — fie ele economice, tehnologice sau ecologice.

Puţine probleme presante ale omenirii au soluţii pur naţionale. Ele reclamă soluţii bazate pe cooperare : acţiuni organizate multilateral şi global. Necesitatea acestor acţiuni unite demonstrează că naţiunile sînt interdependente nu numai din punct de vedere economic, tehnologic şi ecologic, ci şi din punct de vedere politic. Ar fi totuşi nerealist, date fiind inegalităţile internaţionale actuale şi naţionalismul resurgent, să ne

aşteptăm ca naţiunile să se angajeze în cooperare numai pentru că este în

interesul lor să procedeze aşa şi pentru că vor avea de suferit dacă nu procedează aşa. în prezent este mai uşor să se indice domeniile în care cooperarea internaţională eficace este virtual inexistentă, decît domeniile în care este evident că ea funcţionează bine.

Totuşi, descoperirea noilor interrelaţii şi recunoaşterea crescîndă a faptului că, în unele cazuri, interesele pot fi urmărite cel mai bine printr-o acţiune unită încep să aibă un impact major asupra gîndirii politice. Fără preocuparea pentru interesul comun, agenda „politicii înalte" riscă să devină iremediabil supraîncărcată, iţele, fără îndoială, se vor încurca, vor apărea aproape sigur conflicte. Adevărata interdependenţă nu poate fi separată de independenţa suverană.

Note şl referiri

(1) Cele două mari puteri Însumează 83% din comerţul mondial de armament ; S.U.A. contribuie cu 53'i, iar U.R.S.S. cu 30%.

(2) Punct de vedere exprimat de Gheorghl A. Arbatov în cadrul discuţiei Prezentul in contextul viitorului, ca parte a Conferinţei internaţionale Japonia şi lumea de miine, Tokio, 30 octombrie 1974.

(3) Savanţli atomiştl şl specialiştii In politică de la Universitatea Harvard şi de la Institutul de tehnologie din Mas- sachusetts, întilnindu-se în noiembrie 1975, au tras concluzia că înainte de anul 2000 se va declanşa cu siguranţă un război atomic. După părerea lor, acesta ar putea fi împiedicat numai prin hotărîrea statelor de a-şl supune suveranitatea unui guvern mondial autoritar, posibilitate pe care ei o considerau improbabilă.

(4) In 1961 stocurile de rezervă de cereale se ridicau la 163 000 000 de tone sau 105 zile de consum anual. Estimările preliminate pentru 1976 situează stocurile de rezervă in jurul a 100 000 000 de tone sau 31 de zile de alimentare din rezervă. Cifrele pentru 1976 sînt cele mal mici din perioada de 16 ani 1961—1976.

(5) Intre 1951 şi 1971, perioadă în care producţia de cereale s-a dublat, cel puţin o treime din cererile crescute de ali-

mente reflectau nu creşterea populaţiei, ci creşterea dietei ţărilor bogate. Numai în America de Nord, consumul de ccrcalc pe locuitor a crescut dc la 450 kg anual la aproape 800 kg. Numai 68 kg din această cantitate sînt consumate direct, restul fiind consumat indirect, sub formă de carne, lapte şi ouă. în S.U.A., consumul de carne de vită pe locuitor s-a dublat în perioada 1940—1972. între anii 1960 şi 1972, consumul de came a crescut cu o treime în R.F.G., s-a dublat în Italia şi a crescut de peste 3,5 ori în Japonia. S-a estimat că numai şeptelul S.U.A. consumă alimente suficiente pentru a hrăni 1 300 000 de oameni.

(6) Ambele citate în Raportul Dag Hammarskjold What Now, 1975, p. 32.

(7) Totuşi nu trebuie uitat că plăţile reprezentînd profiturile sînt însoţite de un nivel mal ridicat al producţiei în ţara respectivă decît nivelul care ar fi existat fără investiţiile făcute în trecut, ale căror profituri sînt transferate. In acest sens, cifrele pe un singur an oferă un tablou incomplet.

Capitolul 4

Progresele obţinute în negocierea noii ordini

...A presupune că sărăcia globală şl-ar putea găsi rezolvarea prin ajustări de la caz la caz, cu un caracter în esenţă marginal, nu este altceva decît autoînşelare. Pentru a ajunge la un rezultat in privinţa sarcinilor ce îi revin In acest domeniu, comunitatea internaţională trebuie să facă dovada unei noi hotărîrl de a acţiona urgent şl cu imaginaţie".

Grupul de experţl al Commonwealth-ului, 1975

4.1 Unele evoluţii recente

Desfăşurarea negocierii noilor relaţii internaţionale într-un număr de domenii legate

între ele a şi început. Deşi ultimii cîţiva ani au fost caracterizaţi printr-o confruntare acerbă şi uneori amară între ţările industrializate cu

o economie de piaţă şi lumea a treia, există un număr de semne încurajatoare indicînd că politicienii aflaţi de o parte şi de alta a „cortinei sărăciei[11] încep să manifeste o nouă conştiinţă a intereselor comune generate de interdependenţele globale şi să devină mai flexibili în căutarea soluţiilor. în acest capitol vom trece pe scurt în revistă progresele obţinute în negocierea unei noi ordini mondiale, poziţiile adoptate de principalele părţi implicate şi responsabilităţile ce le revin.

Este adevărat, desigur, că politicienii occidentali sînt conduşi spre mesele de negociere ale lumii nu de situaţia grea a naţiunilor sărace, ci de situaţia grea a propriilor lor economii şi de dislocările serioase survenite în sistemul internaţional, sistem care a făcut ca ţările bogate să devină bogate. De aici preocuparea lor pentru salvgardarea fluxului de materii prime şi petrol. Lumea a treia a refuzat să discute aceste probleme independent de o reformă instituţională mai profundă. S-a accentuat în repetate rînduri că orice încercare de a construi o nouă ordine mondială va trebui să fie cuprinzătoare, nu trunchiată. Se consideră că o astfel de reformă trebuie să se bazeze pe dreptul naţiunilor de a controla şi expropria proprietăţile şi întreprinderile posedate de străini, în concordanţă mai curînd cu legile naţionale decît cu cele internaţionale. De asemenea, ea trebuie să implice transferul resurselor reale către lumea a treia şi să includă un cod de conduită pentru transferul de tehnologie de la naţiunile bogate la cele sărace. Lumea a treia cere restructurarea sistemului monetar mondial şi a comerţului internaţional. Ea urmăreşte nu numai stabilizarea preţurilor mărfurilor primare la niveluri echitabile, ci şi o corelare sau „indexare[11] a acestor preţuri cu cele ale mărfurilor industriale produse de

ţările industrializate.

Toate acestea, împreună cu alte elemente, sînt încorporate în „Planul de acţiune" adoptat fără vot, la 1 mai 1974, de Adunarea Generală a O.N.U., la cea de-a VI-a sesiune specială a sa. Ele au fost reafirmate în „Carta drepturilor şi îndatoririlor economice ale statelor", adoptată de Adunarea Generală la 12 decembrie 1974. Carta caută să stabilească „norme general acceptate care să guverneze sistematic relaţiile economice internaţionale" şi să promoveze crearea unei noi ordini econo-

Principalele recomandări ale sesiunilor speciale a VI-a şi a VII-a ale Adunării Generale a O.N.U.

I. Comerţul internaţional

a) Instituirea unor stocuri internaţionale corespunzătoare de mărfuri primare şi a altor forme de aranjamente de piaţă pentru asigurarea unor preţuri stabile, convenabile şi echitabile la mărfurile primare care prezintă interes pentru exporturile ţărilor în curs de dezvoltare.

b) înlesniri internaţionale adecvate privind finanţarea acestor stocuri şi aranjamente de piaţă.

c) O finanţare compensatorie îmbunătăţită a fluctuaţiilor veniturilor obţinute din exporturi prin extinderea facilităţilor existente.

d) Promovarea prelucrării materiilor prime în ţările în curs de dezvoltare.

e) O participare sporită a ţărilor în curs de dezvoltare la transportul, comercializarea şi distribuirea mărfurilor lor primare.

f) Reducerea sau desfiinţarea barierelor netarifare care afectează produsele ce prezintă interes pentru exportul ţărilor în curs de dezvoltare. Sistemul generalizat de

preferinţe trebuie îmbu-

nătăţit prin asigurarea unei acoperiri mai largi, a unor reduceri mai substanţiale şi prin alte măsuri.

II. Transferul de resurse reale

a) Ajutorul financiar trebuie sporit substanţial, termenele şi condiţiile lui trebuie uşurate, iar fluxul său trebuie să devină „previzibil, continuu şi tot mai sigur".
b) Ţările dezvoltate trebuie să reconfirme angajamentul lor de a ajunge pînă în 1980 la transferuri anuale de resurse concesionale care să se ridice la 0,7% din produsul lor naţional brut.
c) Fondul Monetar Internaţional trebuie să ia în consideraţie stabilirea unei legături între drepturile speciale de tragere (D.S.T.) şi ajutorul pentru dezvoltare atunci cînd creează noi D.S.T.-uri. Trebuie înfiinţat un fond de credit ce urmează a fi finanţat prin vînzări de aur din F.M.I. şi din contribuţii benevole. Trebuie avute în vedere şi alte mijloace de transfer previzibile, sigure şi continue.
d) Organizaţiile internaţionale trebuie să sporească valoarea reală a ajutorului. Capitalul grupului Băncii Mondiale şi, în particular, resursele Asociaţiei Internaţionale pentru Dezvoltare trebuie sporite substanţial în viitorul apropiat.
e) Trebuie sporite resursele instituţiilor de dezvoltare ale O.N.U., şi în particular ale P.N.U.D., precum şi fondurile băncilor regionale de dezvoltare. Aceste creşteri ale ajutorului multilateral şi regional trebuie să aibă loc fără prejudicierea fluxurilor bilaterale.
f) Toţi donatorii trebuie să asigure ca ţările în curs de dezvoltare să obţină cea mai mare parte posibilă în procurarea echipamentului şi a serviciilor de

consulting. Ca regulă generală, asistenţa bilaterală trebuie să fie necondiţionată.
g) U.N.C.T.A.D. a fost invitată să studieze convocarea unei conferinţe a principalelor ţări donatoare, creditoare şi debitoare, pentru a sta-

bili căile şi mijloacele de a reduce povara datoriilor ţărilor în curs de dezvoltare, ţinînd seama de nevoile lor de dezvoltare şi acordînd o atenţie deosebită situaţiei grele a ţărilor care au fost cel mai serios afectate de tulburările economice din anii 1973—1974.

h) Ţărilor în curs de dezvoltare trebuie să li se acorde un acces mai bun, în condiţii favorabile, la pieţele de capital ale ţărilor dezvoltate. Organismele O.N.U. şi alte agenţii interguverna- mentale trebuie să examineze mijloacele de sporire a fluxului resurselor publice şi particulare destinate ţărilor în curs de dezvoltare, cum ar fi un trust internaţional de investiţii şi mărirea capitalului Corporaţiei Financiare Internaţionale.

i) Ţările dezvoltate, precum şi cele în curs de dezvoltare care au posibilitatea sînt îndemnate să contribuie cît mai curînd posibil la Fondul Special al O.N.U.

j) Ţărilor cel mai puţin dezvoltate şi ţărilor fără ieşire la mare sau insulare în curs de dezvoltare trebuie să li se acorde ajutor în principal sub formă de subvenţii. Toate ţările donatoare tradiţionale sau noi trebuie să întreprindă măsuri specifice pentru a ajuta ţările cele mai serios afectate de tulburările economice din 1973—1974.

k) Rolul valutelor naţionale de rezervă trebuie redus, iar drepturile speciale de tragere (D.S.T.) trebuie să devină principalul activ internaţional de rezervă. Trebuie să existe un control internaţional sporit asupra creării de lichidităţi. Rolul aurului trebuie diminuat. Noile lichidităţi internaţionale trebuie distribuite în mod echitabil, punîndu-se accent pe necesităţile ţărilor în curs de dezvoltare.

l) Luarea deciziilor în cadrul instituţiilor internaţionale trebuie să fie corectă, receptivă la schimbare şi să reflecte noua

influenţă economică a ţărilor în curs de dezvoltare.

III. Ştiinfa şi tehnologia

a) Ţările dezvoltate şi cele în curs de dezvoltare trebuie să coopereze pentru stabilirea, întărirea şi dezvoltarea infrastructurii ştiinţifice şi tehnologice a ţărilor în curs de dezvoltare.
b) Ţările dezvoltate trebuie să extindă ajutorul acordat ţărilor în curs de dezvoltare pentru sprijinirea directă a programelor lor ştiinţifice şi tehnologice şi să mărească proporţia activităţilor de cercetare şi dezvoltare întreprinse de ele şi dedicate problemelor care interesează ţările în curs de dezvoltare.
c) Trebuie adoptat un cod internaţional de conduită pentru transferul de tehnologie, cod care să corespundă în special nevoilor ţărilor în curs de dezvoltare.
d) Deoarece exodul personalului calificat din ţările în curs de dezvoltare impietează asupra dezvoltării, trebuie adoptate politici naţionale şi internaţionale care să contracareze „fuga cre- ierelor".

IV. Industrializarea

a) Ţările dezvoltate trebuie să promoveze politici noi pentru a încuraja relansarea industriilor lor care fac mai puţină concurenţă ţărilor în curs de dezvoltare.
b) Ţările dezvoltate trebuie să-şi încurajeze întreprinderile să participe la proiectele de investiţii din cadrul planurilor şi programelor de dezvoltare ale ţărilor în curs de dezvoltare, în concordanţă cu legile şi reglementările ţărilor în curs de dezvoltare interesate.

V. Alimentaţia şi agricultura

a) Trebuie introduse schimbări necesare şi urgente în ceea ce priveşte tipul producţiei mondiale de alimente şi trebuie adoptate măsuri de politică comercială avînd ca scop

creşterea producţiei agricole şi a cîştigurilor obţinute de

ţările în curs de dezvoltare de pe urma exporturilor.
b) Ţările dezvoltate şi cele în curs de dezvoltare care au posibilitatea trebuie să mărească substanţial volumul ajutorului acordat ţărilor în curs de dezvoltare pentru agricultură şi producţia alimentară.
c) Ţările în curs de dezvoltare trebuie să acorde o înaltă prioritate dezvoltării agriculturii şi pisciculturii, să sporească investiţiile corespunzător şi să adopte politici care să ofere stimulente adecvate producătorilor agricoli.
d) Toate ţările trebuie să accepte atît principiile ajutorului alimentar minim, cît şi conceperea unei planificări viitoare a ajutorului alimentar.
e) Ţările dezvoltate trebuie să-şi sporească donaţiile de alimente şi să accepte canalizarea multilaterală a acestor resurse într-un ritm tot mai susţinut.
f) Toate ţările trebuie să subscrie la Acţiunea Internaţională pentru securitatea alimentaţiei mondiale. Ele trebuie să formeze şi să menţină rezerve mondiale de cereale comestibile, care trebuie păstrate la nivel naţional sau regional şi localizate strategic în ţările dezvoltate sau în curs de dezvoltare, importatoare sau exportatoare ; aceste rezerve trebuie să fie suficient de mari pentru a acoperi **eventualele scăderi importante ale producţiei.**

mice internaţionale. Iniţiată de preşedintele Mexicului, L. Echeverria, şi pregătită într-o perioadă de 17 luni de către un grup de lucru format din reprezentanţii a 40 de state membre sub auspiciile U.N.C.T.A.D., Carta elaborează standarde care ,,să protejeze drepturile tuturor ţărilor şi în special pe cele ale ţărilor în curs de dezvoltare[11] şi prezintă

15 principii de bază care ar trebui să guverneze relaţiile economice internaţionale.

„Carta drepturilor şi îndatoririlor economice ale statelor"

Carta se bazează pe 15 „principii fundamentale ale relaţiilor economice internaţionale". Acestea sînt:

- integritatea suverană teritorială şi independenţa politică a statelor ;
- egalitatea suverană a tuturor statelor ;
- neagresiunea;
- neintervenţia ;
- avantajul reciproc şi echitabil ;
- coexistenţa paşnică ;
- egalitatea în drepturi şi autodeterminarea popoarelor ;
- reglementarea paşnică a diferendelor ;
- repararea nedreptăţilor cauzate prin forţă şi care privează o naţiune de mijloacele naturale necesare pentru dezvoltarea ei normală;
- îndeplinirea cu bună-credinţă a obligaţiilor internaţionale ;
- respectarea drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale ;
- abţinerea de la orice tentative de hegemonie şi de dobîndire a unor sfere de influenţă;
- promovarea justiţiei sociale internaţionale ;
- cooperarea internaţională pentru dezvoltare;
- accesul liber la şi dinspre mare pentru ţările fără litoral, în cadrul principiilor de mai sus.

Revendicările lumii a treia, aşa cum sînt formulate în „Planul de acţiune" şi în Cartă, au găsit nepregătite multe din ţările industriali-

zate şi au fost respinse pe motiv că merg prea departe. Dintre ţările occidentale industrializate cu o economie de piaţă, numai Suedia a adoptat Carta ; S.U.A., R.F.G., Marea Britanie, Belgia, Danemarca şi Luxemburgul au votat

împotriva ei ; majoritatea celorlalte ţări occidentale industrializate s-a abţinut de la vot. Pradă propriilor crize interne, cele mai multe ţări industrializate au fost incapabile să răspundă apelurilor la echitate internaţională.

La mai puţin de un an după adoptarea Cartei, Adunarea Generală s-a întrunit din nou într-o sesiune specială pentru a dezbate noua ordine economică internaţională. De această dată atmosfera a fost în mod evident mai propice tratativelor şi mai constructivă. Ţările bogate cu o economie de piaţă, după ce au analizat cu grijă rezultatele acţiunilor O.P.E.C. şi costurile potenţiale ale perturbărilor, au manifestat o mai bună înţelegere a problemelor şi revendicărilor lumii a treia şi în mod evident au fost mai bine pregătite. Unele dintre ele, şi în mod deosebit Statele Unite, au prezentat propuneri modeste de schimbare. Unii delegaţi s-au referit la o deplasare de la confruntare către conciliere şi către un dialog constructiv. Henry Kissinger, într-o cuvîntare citită de ambasadorul S.U.A. la O.N.U., a mers atît de departe, încît a spus lumii a treia : „V-am auzit vocile. Vă împărtăşim speranţele. Ne vom alătura eforturilor voastre" (1).

De atunci încoace am asistat la o serie de declaraţii edificatoare făcute de conducătorii naţiunilor bogate şi privilegiate. Un număr neobişnuit de mare de publicaţii, conferinţe şi seminarii şi-au concentrat tot mai mult atenţia asupra pericolelor unui eşec în căutarea soluţiei pentru decalajele globale tot mai mari şi asupra măsurilor ce trebuie întreprinse. Acestea au contribuit la perceperea urgenţei problemei de către anumite grupuri. Sîntem, de asemenea, martorii unei „explozii a negocierilor", în cadrul cărora se fac încercări serioase de a se ajunge la acorduri asupra unei game întregi de probleme.

Totuşi, mai sînt necesare dovezi concrete care să arate că naţiunile cele mai bogate sînt

convinse de necesitatea unor schimbări structurale. Consimţămîntul făţiş al naţiunilor industrializate de a dezbate problemele internaţionale nu poate fi încă interpretat ca o recunoaştere a necesităţii unei *noi* ordini internaţionale. Desigur, majoritatea naţiunilor privilegiate îşi dau seama de faptul că revendicările lumii a treia sînt legitime, că aoestea nu mai pot fi tratate cu uşurinţă şi că pentru a ajunge la o soluţionare a unora din propriile lor probleme presante este necesară o schimbare în structurile internaţionale. Dar pînă în prezent, în majoritatea cazurilor înţelegerea acestui fapt nu s-a reflectat decît în recunoaşterea necesităţii unei ajustări selective a sistemului internaţional.

Această şovăială în a accepta necesitatea unor schimbări structurale poate fi atribuită nu numai încercărilor inevitabile de a păstra poziţiile existente de privilegii şi de putere, ci, de asemenea, celor două credinţe greşite : prima, că sistemul internaţional mai serveşte lumea în condiţii satisfăcătoare şi că regulile jocului internaţional sînt corecte, avînd nevoie doar de unele ajustări ; şi a doua, că pentru cele mai puternice naţiuni, în ciuda referirilor repetate la interdependenţă, independenţa în sens autarhic constituie încă o opţiune valabilă. Nici una **din aceste credinţe nu rezistă** unei verificări serioase.

4.2 **Poziţia ţărilor occidentale**

In tactica majorităţii ţărilor industrializate occidentale mai mari a apărut o schimbare semnificativă în faţa cerinţelor formulate de lumea a treia referitoare la o nouă ordine internaţională. Ele nu mai par să subscrie la apelul făcut de Statele Unite după cea de-a VI-a sesiune specială, care cerea ca toate naţiunile occidentale să-şi unească forţele într-

un bloc

puternic şi unit pentru a înfrunta naţiunile lumii a treia, în special pe cele producătoare de materii prime. Acest bloc îşi foloseşte acum puterea colectivă pentru a amîna schimbarea printr-o politică de „tergiversare a negocierilor" şi recurge la diferitele mijloace pe care le are la dispoziţie (de exemplu, taxe preferenţiale, promisiuni de ajutor, împrumuturi concesionate, amînarea plăţii datoriilor şi vânzările de arme) fie pentru a influenţa acţiunile naţiunilor lumii a treia, fie pentru a le slăbi solidaritatea.

Experienţa politică a ultimului secol, întărită de tendinţele recente, a învăţat naţiunile occidentale că legile pieţei mondiale lucrează în mod sistematic în avantajul lor şi că, de aceea, cea mai bună tactică este de a continua să le permită să acţioneze „liber". în blocul occidental, opiniile asupra rolului pieţei diferă. S.U.A. şi R.F.G. au subliniat în mod deosebit importanţa „forţelor libere ale pieţei". Dar pieţele internaţionale nu sînt libere. O piaţă liberă implică mişcarea liberă a mîinii de lucru şi a capitalului şi, de asemenea, a bunurilor şi serviciilor. Cu toate acestea, legile privind imigraţia în aproape toate statele bogate fac imposibilă orice mişcare masivă a mîinii de lucru calificate aflate în căutare de avantaje economice (cu excepţia unui „export limitat de inteligenţă") ; volumul capitalului care a trecut graniţele internaţionale nu este mare, atît din cauza sensibilităţii naţiunilor sărace, cît şi din cauza propriilor nevoi ale ţărilor bogate ; barierele suplimentare s-au opus mişcării libere a bunurilor şi serviciilor — de exemplu, subsidii de peste 20 de miliarde de dolari pentru fermierii din ţările bogate, menite să protejeze agricultura, precum şi taxe şi contingentări la importurile de bunuri simple de consum provenite din ţările în curs de dezvoltare, cum ar fi textilele şi obiectele din piele. Ţările bogate au folosit de fapt piaţa „liberă" pentru a construi un zid protector care le întăreşte şi mai

mult poziţia privilegiată. în acest fel, o mare parte din pierderile de „petrodolari" suferite în 1974 de ţările industrializate au fost deja recuperate prin preţurile umflate ale bunurilor lor manufacturate şi prin alte mecanism^ care susţin „cortina sărăciei[1]*. Multe ţări occidentale care înregistraseră în 1974 deficite ale balanţelor de plăţi au realizat în 1975 surplusuri substanţiale, care se vor menţine şi în 1976.

în mod paradoxal, chiar şi puterea pe piaţă dobîndită recent de ţările exportatoare de petrol, odată absorbită de sistemul internaţional, mai curând sporeşte decît micşorează influenţa ţărilor bogate în afacerile internaţionale. Cum- părînd mari cantităţi de tehnologie modernă şi armament din Occident şi depozitîndu-şi activele lichide în băncile occidentale sau investind în ţările occidentale, unele ţări exportatoare de petrol descoperă că devin mai dependente de aceste surse şi se simt astfel obligate să menţină prosperitatea şi bunăstarea ţărilor bogate.

In general, pe măsură ce creşte diferenţa dintre preţurile exporturilor de mărfuri primare şi preţurile bunurilor manufacturate, creşte şi deficitul comercial al lumii a treia, constînd din împrumuturi de la băncile occidentale, cu dobînzi care urcă vertiginos şi cu condiţii de rambursare tot mai dificile. La Nairobi, U.N.C.T.A.D. a fost pusă în faţa situaţiei că, în timp ce datoria colectivă anuală a naţiunilor lumii a treia în anii '60 a fost de numai 12 miliarde de dolari, ea a sărit în 1972 la 30 de miliarde de dolari, fiind de aşteptat ca în 1976 să se ridice la 45 de miliarde de dolari. Aceste cifre nu sînt nici pe departe compensate prin programele de asistenţă ale ţărilor industrializate (vezi paragraful 3.7). în această situaţie pare justificată întrebarea : în ce direcţie se îndreaptă în realitate fluxul net de fonduri şi, ca urmare, *cine pe cine ajută ?*

în timp ce discuţiile care au avut loc în Statele Unite şi Canada în legătură cu folosirea alimentelor ca armă politică au relevat că costurile politice ar cîntări mai greu decît orice cîştig imaginabil, unele manipulări mai subtile ale acestei arme au intrat deja în practica obişnuită (avantaje în ceea ce priveşte preţurile, gratificaţiile, limitarea livrărilor, tactici de tergiversare etc.).

Devine însă tot mai evident că aceste tactici sînt periculos de mioape. Cu toate că rezultatele obţinute la U.N.C.T.A.D. IV nu pot fi considerate satisfăcătoare, conferinţa a evidenţiat unele semne politice importante. Solidaritatea lumii a treia a rezistat tuturor presiunilor, atît din cadrul, cît şi din afara conferinţei. De asemenea, lumea a treia a refuzat să ia în consideraţie propunerile făcute intr-un tîrziu de Statele Unite, Franţa şi Japonia ; ea a privit aceste propuneri ca reprezentînd mai curînd mişcări diversioniste decît o contribuţie serioasă la o negociere constructivă. Lumea a treia şi-a demonstrat, de asemenea, hotărîrea de a continua singură finanţarea Fondului comun de mărfuri primare. Acestea sînt semne politice importante care nu pot fi ignorate de ţările industrializate.

Mărimea şi puterea S.U.A. impun responsabilităţi speciale legate atît de continuarea operaţiilor organizaţiilor internaţionale al căror membru este, cît şi de eforturile de a asigura stabilirea unor înţelegeri asupra mijloacelor de a face cooperarea mai eficace. în special, ea trebuie să ia iniţiativa în stimularea dialogului Nord-Sud. Exercitarea responsabilităţii reale implică mai mult decît bunăvoinţa de a ţine cont de punctul de vedere al altora ; & implică şi dispoziţia de a se întreba asupra validităţii poziţiei proprii.

Henry Kissinger remarca recent că „direcţia

în care se îndreaptă lumea depinde într-o

măsură importantă de Statele Unite" (2). Şi acest lucru este adevărat. De aceea, este regretabil faptul că S.U.A., ca şi multe alte state, nu şi-au dezvoltat încă mecanismele interne care să le permită să disceamă direcţiile cele mai indicate. Graniţele dintre politica internă şi cea externă au devenit neclare într-o lume în care practic fiecare problemă internaţională are consecinţe asupra politicii interne şi fiecare problemă internă este parţial internaţională. Este posibil ca reprezentanţii aceleiaşi naţiuni să adopte poziţii diferite în cadrul unor discuţii internaţionale, aşa cum a fost cazul S.U.A. la Conferinţa mondială pentru alimentaţie. Mai mult, această lipsă în crearea unor mecanisme instituţionale corespunzătoare înăuntrul ţărilor periclitează discutarea serioasă a opţiunilor şi împiedică guvernul să vină în întîmpinarea oamenilor într-o serie de probleme care trebuie să afecteze vieţile lor şi ale copiilor lor.

La cea de-a Vil-a sesiune specială a devenit evident că, cu puţine excepţii, ţările *vest-europene* cu o economie de piaţă şi *Japonia,* deşi au în mod potenţial mai mult de pierdut decît S.U.A. de pe urma nereuşitei în făurirea unor noi structuri internaţionale, nu numai că au ezitat să ia iniţiative în reorientarea procesului de schimbare, dar au preferat să se refugieze în spatele poziţiei S.U.A. atunci cînd discuţiile au devenit serioase. Că ele nu doresc sau nu sînt capabile să ia iniţiative serioase o dovedesc rezultatele primei întruniri pe tema dezvoltării a miniştrilor cooperării din ţările C.E.E., ţinută după cea de-a Vil-a sesiune specială (3). Aceasta s-a încheiat cu un eşec total ; nu s-a ajuns la nici un acord asupra vreunui punct important de pe ordinea de zi. De asemenea, în ciuda unor eforturi considerabile, „cei nouă“ nu au reuşit să

formuleze o poziţie comună pentru U.N.C.T.A.D. IV.

4.3 **Poziţia ţărilor cu planificare centralizată**

Există pericolul real ca negocierea unei noi ordini internaţionale să fie redusă la o dezbatere între continentele în curs de dezvoltare şi ţările industrializate cu o economie de piaţă. Adevărata reformă a sistemului internaţional nu trebuie concepută şi nu poate fi realizată fără participarea lumii a doua — ţările cu planificare centralizată. Presupunerea că negocierea unei noi ordini mondiale ar constitui o afacere exclusiv Vest-Sud este eronată atît din punct de vedere teoretic, cît şi practic. în primul rînd, dată fiind natura interdependenţelor globale, sistemul Vest-Sud nu există şi nu poate exista izolat ; el constituie o parte a sistemului internaţional şi, ca urmare, este intersectat de celelalte subsisteme, fie Est-Vest, fie Est-Sud, şi interacţionează cu ele. Interdependenţa dintre diferitele sisteme sau subsisteme nu elimină autonomia fiecăruia, şi invers. în al doilea rînd, şi între ţările cu planificare centralizată *există* inegalităţi serioase şi decalaje economice (vezi paragraful 2.3). Acesta este şi motivul pentru care ţări cum sînt China, Iugoslavia, Cuba şi România se declară ţări în curs de dezvoltare şi pentru care unele dintre ele s-au aliniat în mod oficial lumii a treia.

în cadrul elaborării strategiilor de schimbare, cele trei lumi nu pot fi privite ca blocuri sau ca entităţi monolitice aflate în opoziţie. Lumea este prea complexă şi problemele ei sînt prea importante pentru asemenea puncte de vedere simpliste. Ţările cu planificare centralizată trebuie să fie incluse organic în negocierea unei noi ordini mondiale. Cum pot fi practic dezbătute în mod serios schimbări substanţiale în sistemul comercial internaţional şi în sistemul monetar, precum şi în structura puterii şi în sistemul

O.N.U. fără a integra un subsistem mondial care cuprinde peste un miliard şi ju-

mătate de oameni şi este responsabil pentru mai mult de 35% din producţia industrială mondială ?

Dacă ţările cu economie planificată vor participa sau nu în mod activ la negocierea noii ordini, va depinde în mare măsură de poziţiile adoptate de U.R.S.S. şi China. Deşi, din motive politice evidente, ambele au sprijinit apelul „Grupului celor 77" pentru o nouă ordine economică internaţională, ele au preferat pînă în prezent să nu participe la diferitele activităţi iniţiate în acest scop. Uniunea Sovietică s-ar părea că are două rezerve principale în privinţa încercărilor făcute în prezent pentru a remodela structurile internaţionale. Prima priveşte natura instituţiilor organizaţionale existente : toate organizaţiile economice şi financiare internaţionale importante (G.A.T.T., F.M.I., Banca Mondială etc.) sînt considerate de U.R.S.S. ca fiind instituţii create de naţiunile capitaliste bogate în scopul de a le servi propriile interese. Cea de-a doua emană din binecunoscuta teză marxistă după care o schimbare menită să transforme ansamblul relaţiilor economice internaţionale trebuie să afecteze în mod necesar şi relaţiile politice internaţionale, şi anume actuala structură mondială a puterii, care nu ţine exclusiv de principii ideologice, în forumurile internaţionale, purtătorii de cu- vînt sovietici au argumentat mereu că noua ordine mondială ar trebui să reprezinte de fapt o despăgubire pentru exploatarea colonială anterioară şi că, deoarece ţările cu planificare centralizată nu au participat la această exploatare, nu se poate aştepta ca ele să contribuie la această compensaţie.

Argumentul *despăgubirii* pentru păcatele din trecut a fost accentuat în mod deosebit atunci cînd a fost dezbătută în Adunarea Generală a O.N.U. propunerea ca naţiunile bogate să pună la dispoziţia naţiunilor sărace

1% din produsul lor naţional brut. Totuşi, crearea unei noi or-

dini internaţionale se referă la ceva mult mai important, atît în timp, cit şi în spaţiu. Ea priveşte lumea de mîine şi toate naţiunile. O acţiune de o asemenea amploare şi cu implicaţii atît de adînci nu poate fi ignorată şi nici nu poate fi dusă la bun sfîrşit fără participarea unei puteri atît de mari cum este Uniunea Sovietică. în afară de aceasta, lumea de mîine, în termenii noii ordini, nu înseamnă numai un efort general de a elimina inegalităţile strigătoare dintre naţiuni, efort care a constituit un obiectiv major al socialismului încă de la publicarea „Manifestului Comunist", ci şi acţiuni practice importante, cum ar fi reforma sistemelor internaţionale monetar şi comercial, soluţionarea problemei alimentaţiei, industrializarea lumii a treia, precum şi transformarea diviziunii internaţionale a muncii, administrarea raţională a resurselor mondiale, transferul de tehnologie etc., — toate reprezentînd domenii în care Uniunea Sovietică şi celelalte naţiuni cu planificare centralizată au interese vitale şi, ca urmare, au de jucat un rol semnificativ.

Nu trebuie uitat că trăim în era nucleară şi că prea multă „dezordine sub soare" poate oferi foarte bine un teren propice pentru acţiuni desperate şi aventuri militare. Intr-un raport important, liderul comunist italian Enrico Berlin- guer atrăgea atenţia că o exacerbare a tuturor contradicţiilor imperialismului poate împinge lucrurile către o catastrofă de proporţii fără precedent şi că, în consecinţă, o criză în politica mondială trebuie evitată prin toate mijloacele (4). Vestitul dicton potrivit căruia numele păcii este astăzi dezvoltarea trebuie să găsească ecou îndeosebi în Asia de sud-est. într-adevăr, naţiunile cu planificare centralizată au dat dovadă de un înalt simţ al responsabilităţii în salvgardarea păcii în perioada postbelică, şi atît U.R.S.S. cit şi China au susţinut în mod

convingător că coexistenţa paşnică constituie un *imperativ* în era nucleară. Este momentul să se înţeleagă că, date fiind condiţiile actuale, acest

principiu vital impune înainte de toate o ordine internaţională bazată pe o distribuţie mai echitabilă a veniturilor, resurselor şi cunoştinţelor mondiale.

4.4 **Responsabilităţile ţărilor din lumea a treia**

Acţiunile preconizate pentru a se ajunge la o distribuţie mai echitabilă a veniturilor şi şanselor nu constituie o responsabilitate exclusivă a ţărilor industrializate. Realizarea acestei distribuţii va depinde totodată de acţiunile interne ale guvernelor ţărilor sărace. Aşa cum a arătat însăşi lumea a treia „...reformele în ordinea internaţională vor fi lipsite de sens şi adesea imposibil de realizat fără reforme corespunzătoare pe plan naţional" (5).

Deşi elitele care guvernează în toate ţările din lumea a treia s-au declarat în general în favoarea unei mai mari egalităţi a veniturilor şi, în particular, în favoarea ridicării nivelului de trai al maselor sărace, tendinţa reală în multe din aceste ţări este către o inegalitate şi mai mare, deşi aceasta este adesea rezultatul mai curînd al problemelor structurale decît al unei politici deliberate (6).

Totuşi, există o legătură intimă între reforma orînduirilor naţionale şi reforma ordinii internaţionale. Dacă orînduirile economice naţionale din ţările sărace rămîn nereceptive la nevoile propriilor lor săraci, şi dacă strategiile lor de dezvoltare continuă să-i avantajeze pe cîţiva privilegiaţi, apelurile justificate pentru reforma structurilor internaţionale vor fi ineficace, deoarece o mare parte din avantajele acestor reforme s-ar scurge în buzunarele elitelor privilegiate.

Date fiind inechităţile din sistemul internaţional, aplicarea reformelor internaţionale nu poate fi condiţionată de transformările sociale interne. Ţările lumii a treia ar trebui totuşi

să-şi dea seama că schimbările în propriile lor orînduiri naţionale, acolo unde sînt necesare, au o ,,importantă decisivă" — ca „atu" hotărîtor — în impulsionarea unor reforme structurale la nivel internaţional.

4.5 **Calea ce trebuie urmată**

Orice naţiune care preferă să se cramponeze rigid de stătu quo-ul internaţional trebuie să se aştepte să se găsească în defensivă în virtual orice forum internaţional, deoarece revendicările pentru o nouă ordine internaţională se extind asupra tuturor relaţiilor dintre naţiuni. Noua ordine internaţională nu este un slogan lipsit de conţinut ; ea este un fenomen, iar dezbaterea asupra căilor şi mijloacelor realizării lui de-abia a început.

Criza structurilor internaţionale şi primii paşi făcuţi pentru a se ajunge la înţelegere într-o lume care se schimbă rapid se pot dovedi a fi un moment al istoriei în care toate naţiunile ajung să-şi dea seama de deficienţele unui sistem internaţional învechit şi să-şi promoveze interesele în cadrul unei noi ordini mondiale ; să-şi dea seama că toate pot avea de cîştigat de pe urma unei participări creatoare şi că toate vor avea de suferit în cele din urmă de pe urma unei lupte fără odihnă şi fără orizont care aruncă o naţiune împotriva alteia — pe bogat împotriva săracului.

Noua ordine internaţională nu este un panaceu pentru tot ce este greşit în lumea de astăzi. Ea nu poate duce la egalitatea deplină şi reală între toate naţiunile. Ea poate avea însă ca rezultat o reducere a inegalităţilor şi o distribuţie echitabilă a şanselor, punînd astfel bazele unei cooperări reale. Strategiile

noastre de schimbare trebuie să se bazeze pe recunoaşterea acestui fapt.

Note şi referiri

(1) 11. Kissingcr spunea Adunării Generale a o.N.U. : „Sin- tem de părere că o strategie eficace a dezvoltării trebuie să se concentreze asupra a cinci domenii fundamentale :

— In primul rînd trebuie să aplicăm cooperarea internaţională în problema asigurării securităţii economice de bază. S.U.A. propun unele măsuri de protecţie împotriva şocurilor economice, la care ţările în curs de dezvoltare sînt deosebit de vulnerabile : scăderea accentuată a cîştigurilor lor de pe urma exporturilor, cauzată de ciclul mondial al cererii şi ofertei, criza de alimente şi dezastrele naturale.

— In al doilea rînd trebuie să punem bazele pentru o creştere accelerată. S.U.A. propun măsuri pentru îmbunătăţirea accesului ţărilor în curs de dezvoltare la pieţele de capital, pentru concentrarea şi adaptarea noilor tehnologii la necesităţile specifice dezvoltării şi pentru ajungerea la un consens asupra condiţiilor investiţiilor străine.

— In al treilea rînd trebuie să îmbunătăţim posibilităţile fundamentale oferite ţărilor în curs de dezvoltare în cadrul sistemului comercial mondial, în aşa fel incit ele să se poată descurca pe baza cîştigurilor, şi nu a ajutorului.

— In al patrulea rînd trebuie să îmbunătăţim condiţiile comerţului şi investiţiilor în ceea ce priveşte mărfurile pri- mare-cheie de care sînt dependente multe ţări în curs dc dezvoltare şi trebuie să dăm un exemplu de îmbunătăţire a producţiei şi disponibilităţii alimentelor.

— In al cincilea rînd să luăm în considerare necesităţile speciale ale celor mai sărace ţări, care sînt cele mai lovite de condiţiile economice actuale, împărţind responsabilitatea între vechile şl noile ţări donatoare bogate".

Unele ţări din lumea a treia, după ce au examinat cu atenţie propunerile, şi-au pus întrebarea dacă ele reflectau dorinţa de a negocia o nouă ordine mondială sau dacă, de fapt, ele nu reprezentau decît o încercare de a salva vechiul sistem. Ele au constatat, de exemplu, că este dificil să se pună de acord spiritul propunerilor cu cel al Legii asupra comerţului S.U.A., care ameninţă cu măsuri punitive ţările care încearcă să-şi sporească controlul asupra resurselor lor naturale prin naţionalizare şl prevede restricţii privind ţările care încearcă să-şi îmbunătăţească poziţia de negociere faţă de ţările industrializate prin acţiuni colective, ca membri ai cartelurilor materiilor prime.

(2) H. Kissinger, intervievat în „Time Magazine", 27 octombrie 1975.

(3) întrunire ţinută la Luxemburg la 14 octombrie 1975. Întrunirea a fost descrisă pe larg ca „un fiasco". Ministrul olandez al cooperării în scopul dezvoltării şi-a exprimat profunda dezamăgire cauzată de neputinţa de a se obţine un rezultat şl s-a referit la poziţiile „rigide" adoptate de unele ţări ale C.E.E.

(4) „L'Unită", Roma, decembrie 1974.

(5) Corpul de acţiune specială a Forumului lumii a treia : Proposals for a New Internaţional Economic Order, Mexico, 21—24 august 1975.

(6) In multe din ţările lumii a treia pur şl simplu nu este adevărat că, atunci cînd în sistem există mai multe bunuri materiale şi servicii, ele pot fi redistribuite în mod necesar, în aşa fel încît să se ajungă la mal multă mulţumire socială. Acest lucru nu este adevărat din cel puţin trei motive. In primul rînd, societăţile sărace dispun adesea de mijloace foarte reduse de redistribuire a veniturilor. Raza de acţiune a sistemului fiscal este în general foarte limitată. Chiar atunci cînd distribuţia veniturilor este extrem de inegală, este dificil să se realizeze redistribuirea prin impunere directă. Ca o ilustrare a acestui fapt, chiar dacă 60% din venituri sînt acumulate de numai 20% din populaţia Indiei, acest lucru implică totuşi un nivel mediu al venitului pe locuitor de 300 de dolari pentru cei bogaţi, cifră aflată sub limita de scutire de taxe, care este de 400 de dolari. Cu alte cuvinte, transferurile de venituri dintr-un sector in altul pot fi reglementate in societăţile sărace doar intr-o foarte mică măsură prin mecanismul impozitelor. In al doilea rînd, fluxurile veniturilor nu sînt întotdeauna financiare : ele se prezintă adesea sub forma unor bunuri şi servicii fizice. Acestea sînt Influenţate de distribuţia iniţială a veniturilor. Dacă societatea şi-a sporit veniturile sub formă de locuinţe luxoase şi automobile, cum pot fi acestea convertite în locuinţe ieftine şl transport în comun, cînd împărţirea lor fizică nu este posibilă ?

In al treilea rînd, instituţiile care creează creşterea nu sînt neutre în ceea ce priveşte distribuţia acesteia. Astfel, dacă instituţiile de creştere se caracterizează prin decalaje mari în ceea ce priveşte proprietatea asupra terenurilor şi concentrările de bogăţii industriale, procesul creşterii le va întări şi mal mult şi ele vor rezista şl se vor sustrage oricăror încercări de a 11 se lua puterea şl privilegiile prin forme obişnuite.

PARTEA A II-A

ARHITECTURA NOII ORDINI INTERNAŢIONALE ; INIŢIEREA ŞI DIRIJAREA PROCESULUI DE SCHIMBARE PLANIFICATĂ

„Pace înseamnă progres, pace înseamnă creştere şi dezvoltare. Pace înseamnă bunăstare şi demnitate pentru toţi oamenii. Naţiunile — dezvoltate şi în curs de dezvoltare — trebuie să colaboreze ; fiecare parte are propria-i responsabilitate în atingerea acestui deziderat. Colaborarea nu trebuie să se rezume la transferarea de resurse de la cei care au la cei care nu au, în condiţii care să permită progresul. Trebuie să existe politici internaţionale, economice şi financiare, care să recunoască interdependenţa tuturor naţiunilor şi care să ajute pe cei mai săraci să crească. Dacă după experienţele politice, economice şi financiare din ultimii ani mai putem crede că statele, oricît de mîndre şi independente s-ar considera, îşi pot rezolva singure problemele, neţinînd cont de interesele celorlalte state şi în primul rînd de interesele statelor sărace şi înapoiate, atunci nu ne va rămîne nici o scăpare. Nu va trece mult timp şi vom simţi în societatea noastră îmbelşugată, industrializată, computerizată mînia oamenilor nenorociţi din întreaga lume.

Nu va mai fi pace“.

Lester B. Pearson, 1968

Introducere la partea a n-a

Partea a Il-a este axată pe conţinutul noii ordini internaţionale. Ea cuprinde 3 capitole. Primul — capitolul 5 — este în mod deliberat normativ. El este consacrat definirii scopurilor şi orizonturilor dezvoltării, atît la nivel internaţional cît şi la nivel naţional. El argumentează că realizarea unei lumi paşnice şl drepte depinde de crearea unei ordini sociale şi economice echitabile şi defineşte principalele ele-4 mente care trebuie să ghideze eforturile pentru realizarea ei. Totodată, el relevă necesitatea unor strategii de dezvoltare noi în ţările bogate şi în ţările sărace, identifică componentele cele mai importante ale acestor strategii şi trece pe scurt în revistă progresele făcute în aplicarea lor în diferite părţi ale lumii.

Capitolul 6 este axat pe diferenţele crescînde între veniturile bogaţilor şi săracilor lumii. Printr-o ilustrare cantitativă a dezvoltării mondiale în domeniul populaţiei, producţiei de alimente şi veniturilor (pe locuitor şi din industria prelucrătoare), el relevă amploarea sarcinii cu care este confruntată comunitatea internaţională dacă vrea să pună capăt unei dezvoltări ce va primejdui pînă la urmă pacea mondială în caz că va continua.

Capitolul 7 este consacrat strategiilor schimbării. El se ocupă pe scurt de procesul iniţierii .şi stimulării schimbării şi discută unele dintre problemele principale care

trebuie să fie abordate şi unele opţiuni posibile în formularea şi realizarea acestor strategii.

Capitolul 5

Ţelurile şi cadrul dezvoltării : către o ordine socială echitabilă

„Ideea înfrăţirii nu este nouă, dar ceea ce este specific pentru timpurile noastre este că înfrăţirea a devenit condiţia prealabilă a supravieţuirii".

Leon Elsenberg, 1974

5.1 **Ţelurile fundamentale ale unei lumi noi**

Ţelul fundamental al comunităţii mondiale trebuie formulat astfel : *făurirea unei vieţi demne şi prospere pentru toţi oamenii.*

Acest ţel trebuie să îmbrăţişeze toate grupurile etnice, inclusiv pe acelea reprimate ca minorităţi, deşi au o identitate culturală proprie. De asemenea, trebuie incluse grupuri cu capacităţi umane diferite : acelea dotate cu puţine talente, cit şi cele dotate cu multe talente, precum şi cu posibilităţi de a le manifesta ; tinerii, ca şi bătrînii ; cei slabi, ca şi cei puternici. Ţelul fundamental trebuie, de asemenea, să includă ambele sexe, ţinînd cont de faptul că discriminarea împotriva femeilor constituie în multe părţi ale lumii o practică insti- tuţionalizată şi implică nedreptăţi comparabile cu cele mai rele dintre injustiţiile de ordin social.

5.2 **Principii călăuzitoare pentru atingerea ţelului fundamental**

Ţelul fundamental formulat mai sus îşi are originea în convingerea că toate făpturile umane au acelaşi drept la o viaţă de demnitate şi satisfacţii în tripla lor calitate, de cetăţeni, de producători şi de consumatori.

Acceptarea acestei idei ca fundament al încercărilor de edificare a unei lumi noi implică necesitatea unor principii călăuzitoare care să servească la modelarea eforturilor de dezvoltare. Şase astfel de principii au o importanţă deosebită. Deşi nu se exclud reciproc, aceste principii pot fi rezumate după cum urmează :

Echitatea este o expresie a valorii egale pe care o au toţi oamenii şi a necesităţii combaterii tuturor formelor pe care le iau prejudecăţile şi discriminările la adresa unor grupuri sociale în întreaga lume. Echitatea sau justiţia poate fi considerată ca un deziderat larg răspîndit şi în creştere, de reducere a inegalităţii ce există în distribuţia consumului şi efortului la un minim compatibil cu nişte niveluri adecvate de bunăstare şi producţie. Pornind de la acest punct, sîntem martorii unor cereri de reducere a inegalităţilor dintre indivizi, dintre naţiuni şi în cadrul naţiunilor. în plus, distribuţia resurselor finite trebuie să ţină seama atît de generaţiile de astăzi, cît şi de generaţiile viitoare.

Libertatea. Istoria a arătat că o creştere a libertăţii unui individ sau a unei naţiuni poate duce la reducerea libertăţii altora, în acelaşi domeniu sau într-un alt domeniu. Prin urmare, libertatea trebuie privită ca un maximum compatibil cu libertatea celorlalţi. Pot fi identificate multe forme de libertate, imaginabile sau existente. Aici libertatea este definită ca recunoaşterea şi acceptarea drepturilor fundamentale cuprinse în „Declaraţia drepturilor omului".

Democraţia şi participarea. O societate deschisă este o premisă absolută pentru realizarea ţelului fundamental. Acesta nu poate fi realizat într-o societate închisă, în care indivizii şi grupurile sînt lipsite de dreptul fundamental de exercitare a puterii şi influenţei. Democraţia trebuie să fie prezentă în toate sensurile termenului : *democraţia*

politică, prin forme în acord cu preferinţele culturale ; *democraţia so-*

cială, asigurîndu-se accesul egal la toate formele de securitate socială ; şi *democraţia economică,* asigurîndu-se dreptul tuturor celor angajaţi în procesul de producţie de a influenţa acest proces, avîndu-se permanent în vedere necesitatea realizării unui nivel de producţie corespunzător. Democraţia şi participarea trebuie realizate la diferite niveluri. în cazul structurilor complicate vor fi necesare forme de participare prin reprezentare. într-o lume cu cîteva miliarde de locuitori, singura formă posibilă de participare la problemele mondiale este cea indirectă. Cu toate acestea, nu există nici un motiv ca forma indirectă de participare să nu fie democratică.

Solidaritatea. Nu va avea loc nici o reorientare a procesului de schimbare a societăţii atîta timp cît majoritatea locuitorilor Pămîntului nu va recunoaşte importanţa strategică a formării unui front unit în lupta pentru libertate şi echitate. De asemenea, solidaritatea trebuie să pătrundă în societate şi să dea naştere sentimentelor de interes comun şi frăţie. Solidaritatea este o condiţie prealabilă pentru instaurarea drepturilor sociale, a securităţii şi a participării. Fără solidaritate va fi imposibil să se mobilizeze capacitatea imaginativă şi voinţa reală, necesare pentru împărţirea resurselor societăţii.

Diversitatea culturală. Dezvoltarea trebuie să se bazeze pe recunoaşterea diversităţii culturale şi pe acceptarea dreptului fundamental al grupurilor — naţionale şi internaţionale — de a-şi urmări obiectivele în cadrul contextului cultural propriu. într-o lume care se îngustează, influenţele dintre culturi sînt mai intense decît au fost vreodată. Din păcate, aceste influenţe sînt departe de a fi reciproce, lumea occidentală tinzînd să domine schimburile culturale, fapt ce a dus la omogenizarea continuă a culturilor. Recunoaşterea diversităţii culturale ca o

trăsătură *pozitivă* a lumii viitoare, nu ca o trăsătură periculoasă, precum şi măsurile

selective, urmărind menţinerea integrităţii culturale, vor contribui în mare măsură la reducerea tensiunilor sociale atît între ţări, cît şi în interiorul lor.

Integritatea mediului înconjurător. O viaţă demnă şi prosperă implică grija pentru mediul înconjurător. Atingerea ţelului fundamental este condiţionată de necesitatea ca ecosfera, de care în cele din urmă depinde viaţa tuturor, să fie respectată, astfel ca eforturile de dezvoltare să nu aibă ca rezultat depăşirea „limitelor extreme[1]" impuse de natură desfăşurării activităţilor oamenilor.

Acceptarea celor de mai sus garantează drepturile tuturor indivizilor în tripla lor calitate, în calitate de *cetăţean,* individul este prezent la toate nivelurile planificării şi luării deciziilor ; nu numai prin exercitarea în mod inteligent a dreptului de vot, ci şi printr-o atitudine activă în societate. La fiecare nivel, opinia cetăţeanului este la fel de importantă. în calitate de *producător,* individul, oferindu-şi calităţile de muncitor, are posibilitatea să-şi exercite influenţa şi puterea. Şi în calitate de *consumator* individul intervine în procesul de producţie, influenţînd nu numai modul cum trebuie produse bunurile, ci şi gama bunurilor ce trebuie produse pentru satisfacerea nevoilor de bază ale societăţii. Aceste drepturi implică şi acceptarea de către individ a unor obligaţii şi în special a obligaţiei de a-şi folosi competenţa în interesul realizării unui nivel corespunzător al producţiei şi a obligaţiei de a respecta drepturile celorlalţi.

5.3 **Către o ordine socială echitabilă : necesitatea unor noi strategii de dezvoltare**

Principiile de mai sus trebuie să servească ca linii directoare pentru modelarea încercărilor noastre de a construi o nouă

ordine internaţio-

nală şi de a urmări atingerea ţelului fundamental — o viaţă demnă şi prosperă pentru toţi oamenii. Este din ce în ce mai clar că, în multe cazuri, încrederea exagerată în forţele pieţei poate periclita atingerea ţelului fundamental şi că nici societăţile care dau o atenţie deosebită drepturilor omului, dar neglijează nedreptăţile sociale, nici societăţile care caută să înlăture nedreptăţile sociale, dar neglijează drepturile omului, nu pot să atingă efectiv acest ţel.

Obligaţiile morale şi politice implicate de principiile călăuzitoare şi nevoia crescîndă de a construi o lume dreaptă şi paşnică indică clar necesitatea unor noi strategii de dezvoltare — naţionale şi internaţionale —, definite şi concepute nu atît pentru a corespunde din punctul de vedere al criteriului profitului particular sau de stat, cit, mai degrabă, pentru a acorda prioritate exprimării şi satisfacerii valorilor umane fundamentale. Societatea, ca un tot unitar, trebuie să accepte responsabilitatea garantării unui nivel minim de prosperitate pentru toţi cetăţenii ei şi să tindă către egalitate în relaţiile umane. Crearea unei *ordini sociale echitabile* — internaţionale şi naţionale — poate fi astfel considerată ca o condiţie prealabilă pentru urmărirea în practică a ţelului fundamental.

Mulţi membri ai grupului R.O.I. consideră că această ordine socială echitabilă ar putea fi cel mai bine descrisă ca *socialism umanist,* deoarece această ordine este orientată spre egalizarea şanselor atît în cadrul naţiunilor, cît şi între naţiuni, şi se bazează pe valori umane fundamentale.

Edificarea progresivă a unei ordini sociale echitabile nu va fi uşurată de răspunsurile dogmatice la problemele naţionale şi internaţionale. Toate ideologiile dogmatice pretind că ele reprezintă întregul adevăr şi astfel tind să

fie restrictive. Concepţiile ortodoxe şi dog-

matice sînt duşmanii unei societăţi deschise şi, prin însăşi natura lor, au tendinţa de a menţine sistemul, nu de a-l transforma. Ele funcţionează ca nişte corsete intelectuale şi operaţionale care inhibă spiritul deschis necesar pentru a face faţă ansamblului, în continuă creştere, de probleme care se regenerează şi cu care omenirea este confruntată în prezent.

5.4 **Componentele principale ale noilor strategii de dezvoltare**

Una din principalele deficienţe ale abordărilor tradiţionale ale dezvoltării se referă la însăşi definiţia dezvoltării. Confuzia s-a datorat identificării „creşterii** cu „dezvoltarea**. Aceste două noţiuni sînt compatibile, dar nu sînt sinonime. O astfel de simplificare arbitrară ignorează unul din cele mai importante aspecte ale dezvoltării : creşterea prosperităţii pentru toate grupurile populaţiei. Aici prosperitatea este sinonimă cu o bunăstare crescută.

Noile strategii de dezvoltare trebuie modelate cu ajutorul a cinci componente principale : acestea sînt „pilonii** pe care trebuie să se sprijine încercările de edificare a unei ordini sociale şi economice echitabile. Aceste componente au importanţă, în principiu, atît pentru ţările industrializate, cît şi pentru ţările lumii a treia, şi în următoarele paragrafe vom încerca să le raportăm la ambele grupuri de ţări.

5. 4. 1 *Satisfacerea nevoilor.* Cheia dezvoltării rezidă în satisfacerea nevoilor individuale şi colective, materiale şi nemateriale, în cadrul unor politici adaptate unor condiţii specifice şi unor instituţii relevante. în general, nevoile materiale sînt în mare măsură individuale, în

timp ce cele mai importante nevoi nemateriale sînt predominant colective, deşi liniile care le despart nu coincid complet.

Majoritatea nevoilor materiale de bază ale indivizilor se referă la *supravieţuire.* în astfel de cazuri, ecuaţia este simplă : eşecul în satisfacerea acestor nevoi înseamnă incapacitatea de a menţine viaţa. Acest lucru este adevărat în ceea ce priveşte hrana şi apa, îngrijirea sănătăţii şi, într-o măsură diferită, adăpostul şi îmbrăcămintea. Faptul că milioane de oameni nu pot să-şi satisfacă nevoile fundamentale şi au acces limitat sau nu au acces deloc la multe servicii esenţiale — apă potabilă, salubritate, transport, asistenţă sanitară şi altele — nu izbuteşte să ilustreze complet mizeria existenţei lor. în legătură cu aceasta trebuie să ne ocupăm de identificarea minimelor necesare pentru garantarea unei existenţe care să aibă un sens şi, odată definite, să asigurăm ca ele să devină dreptul sutelor de milioane care în prezent trăiesc sub nivelul lor.

După ce a fost garantată supravieţuirea, satisfacţia *derivată din muncă* capătă un rol mai important. Satisfacerea nevoilor implică ca fiecare persoană aptă şi dornică de muncă să aibă o slujbă remunerată corespunzător. Această slujbă trebuie să-i permită individului să-şi satisfacă nevoile materiale şi să-şi extindă gama serviciilor de care poate beneficia şi implică în plus satisfacerea unor nevoi de natură mai mult calitativă : un mediu sănătos, uman şi aducător de satisfacţii, participarea la luarea deciziilor care afectează viaţa şi mijloacele de trai, precum şi libertatea lor individuală.

Educaţia este cea mai importantă componentă nematerială pentru desăvîrşirea aspiraţiilor individuale. La cel mai coborît nivel, educaţia practică poate fi considerată, printre altele, ca un mijloc de a realiza niveluri superioare de igienă şi standarde îmbunătăţite, de exemplu pentru casele construite cu forţe proprii. Ca atare, educaţia constituie o armă pentru rezolvarea problemelor sănătăţii şi locuin-

ţelor. La un nivel mai înalt, educaţia nu numai

că contribuie direct la satisfacţia individuală, prin dezvoltarea înzestrării spirituale a individului, dar şi indirect, pregătind individul din punct de vedere intelectual şi moral pentru rolul său viitor într-o lume în continuă transformare.

Ţelurile educative trebuie exprimate atît cantitativ, cît şi calitativ. Din punct de vedere cantitativ, educaţia trebuie să fie dreptul majorităţii, şi nu privilegiul minorităţii ; ea trebuie să-i cuprindă pe toţi cei care doresc să o folosească. Din punct de vedere calitativ, educaţia — atît formală, cît şi neformală — trebuie să se adapteze culturii fiecărei ţări sau regiuni şi ţelurilor social-economice viitoare ale societăţii respective. Cantitatea şi calitatea educaţiei pe care o ţară este capabilă să le ofere depind parţial de resursele de care aceasta dispune.

Numai după ce au fost satisfăcute nevoile de bază pot fi urmărite în mod realist obiectivele din domeniul *recreaţiei, timpului liber* şi al *activităţilor social-culturale* generale. în prezent astfel de obiective sînt în mare măsură prerogativele lumii industrializate.

Conceptul de nevoi de bază are o aplicabilitate universală. Grupul de obiective specifice va varia, desigur, în funcţie de nivelurile de dezvoltare, de condiţiile de climă, de instituţiile relevante şi de contextul cultural. Conceptul este astfel într-o mare măsură relativ. Dar există, de asemenea, anumite niveluri minime care trebuie acceptate în mod universal ca fiind esenţiale pentru o viaţă decentă şi, prin urmare, acestea trebuie considerate ca obiective minime pentru ridicarea de către întreaga comunitate internaţională a nivelului de trai şi a bunăstării celor săraci. Mai mult, satisfacerea unui nivel absolut al nevoilor de bază trebuie plasată într-un cadru mai larg, şi anume realizarea drepturilor de bază ale omu-

lui, care nu constituie scopuri în sine, dar care contribuie la atingerea altor obiective.

5.4.2 *Eradicarea sărăciei.* Satisfacerea nevoilor de bază trebuie îmbinată cu măsuri vizînd eradicarea sărăciei. Trebuie observat că sărăcia nu este o problemă exclusivă a lumii a treia ; ea există, de asemenea, sub forma unor enclave în interiorul societăţilor îmbelşugate, afectîndu-i pe cei care, dintr-un motiv sau altul, participă mai puţin la procesul de producţie. Cu toate acestea, sărăcia are dimensiuni catastrofale în ţările nevoiaşe.

După datele Băncii Mondiale, aproape jumătate din populaţia lumii trăieşte în condiţii de sărăcie relativă sau absolută, condiţii ce constituie o insultă la adresa demnităţii umane. Se estimează că circa 900 000 000 de oameni au venituri mai mici de 75 de dolari pe an, trăind într-un mediu de mizerie cumplită, foamete şi desperare. Dintre aceştia, 650 000 000 trăiesc într-o sărăcie absolută, avînd venituri anuale de 50 de dolari sau mai mici, în condiţii atît de mizerabile, încît sfidează orice definiţie a decenţei umane. Date fiind actualele tulburări în structurile economice internaţionale şi eşecul tipurilor tradiţionale de dezvoltare, pare improbabil ca venitul real al celor foarte săraci să crească cu mai mult de 1% pe an în anii care au rămas pînă la sfîrşitul deceniului. în cazul naţiunilor sărace, eforturile de dezvoltare trebuie îndreptate către cei 40—50% care reprezintă partea cea mai săracă a societăţii. în planificarea obiectivelor producţiei naţionale trebuie luate în consideraţie nevoile de bază minime ale celor mai săraci. Simultan, trebuie făcut un efort concentrat pentru a modifica distribuţia veniturilor, în aşa fel încît cei mai săraci să obţină mijloace cu care să cumpere produsele şi serviciile necesare satisfacerii nevoilor lor de bază.

Rezultă că problema dezvoltării trebuie redefinită ca fiind un atac selectiv asupra formelor celor mai grave ale sărăciei. Scopurile dezvoltării trebuie exprimate în termeni ai

reducerii progresive şi eventual ai eliminării

subnutriţiei, bolilor, analfabetismului, mizeriei, şomajului şi inegalităţilor. Trebuie concepuţi- indicatori sociali care să permită măsurarea progresului în termenii obiectivelor specifice şi cantitative din aceste domenii,

5.4.3 *Dezvoltarea bazată pe forţele proprii şi participare.* Dacă dezvoltarea înseamnă dezvoltarea individului ca fiinţă socială, ea trebuie în mod necesar să-şi aibă izvoarele în miezul fiecărei societăţi. Dezvoltarea unei naţiuni trebuie să folosească în mod plenar forţa, creativitatea şi înţelepciunea poporului, precum şi propriile resurse, moştenirea culturală şi naturală. Aceasta nu exclude faptul că societatea trebuie să-i protejeze pe indivizi împotriva lor înşişi prin stabilirea unor norme cu privire la un minim de educaţie, la respectul pentru dreptul celorlalţi şi pentru proprietatea comunităţii.

Dezvoltarea pe baza forţelor proprii sau endogenă prezintă multe avantaje. Ea permite naţiunilor să-şi asume responsabilitatea deplină pentru propria lor dezvoltare în cadrul unei independenţe politice şi economice lărgite. în acest caz, dezvoltarea este adusă la îndemîna oamenilor şi grupurilor, şi nu invers, lucru realizat prin folosirea resurselor şi eforturilor locale. Mobilizarea energiilor creatoare ale oamenilor înşişi — o resursă neglijată în multe eforturi anterioare de dezvoltare — contribuie direct la formarea unor noi sisteme de valori, la atacul direct împotriva sărăciei, alienării şi frustrării şi la utilizarea mai creatoare a factorilor productivi. Dezvoltarea bazată pe forţele proprii, şi mai curînd pe instituţiile şi tehnologiile locale decît pe cele importate, constituie un mijloc prin care o naţiune îşi poate reduce vulnerabilitatea faţă de deciziile şi evenimentele care se află în afara controlului ei ; o comunitate autosusţinută va

rezista mai uşor în timpurile de criză. Şi deoarece este un stil de dezvoltare întemeiat pe recunoaşterea diversi-

tatii culturale, dezvoltarea bazată pe forţele proprii este un instrument împotriva omogenizării excesive a culturilor.

Bazarea pe forţele proprii se aplică la diferite niveluri : *local, naţional* şi *internaţional.* La nivel naţional ea înseamnă că fiecare naţiune este responsabilă pentru propria-i bunăstare şi dezvoltare, că are dreptul de a se organiza din punct de vedere politic, economic şi social după cum doreşte şi că nici o naţiune nu trebuie să se amestece în treburile interne ale altor naţiuni. în acest fel, bazarea pe forţele proprii asigură cadrul social şi economic al independenţei politice lărgite. La nivel internaţional, bazarea pe forţele proprii poate fi extinsă prin cooperare cu alte naţiuni in condiţii de egalitate, luîndu-se în consideraţie interesele comune, avantajul reciproc şi schimburile de produse şi servicii deficitare ; ea devine astfel *bazare colectivă pe forţele proprii.*

Cu toate acestea, dezvoltarea prin forţele proprii îşi atinge pe deplin ţelurile la nivel local atunci cînd comunităţile locale sînt capabile să o practice. Participarea pe plan local a cetăţenilor activi şi informaţi constituie o premisă pentru participarea la nivel mondial ; grija şi interesul pentru problemele internaţionale îşi au rădăcinile în posibilităţile de exercitare a puterii şi influenţei pe plan local. Bazarea pe forţele proprii la nivel local implică descentralizarea — politică, economică şi administrativă — şi, în cele din urmă, dezvoltarea unor comunităţi mici autodeterminate şi autoguvernate.

Bazarea pe forţele proprii nu poate să însemne „autoseparare", izolaţionism sau autarhie. Nici o naţiune, dată fiind natura interdependenţelor globale, nu se poate retrage din sistemul internaţional. Lumea a devenit prea complexă pentru aceasta (vezi paragrafele 3.

13 şi 5.8). Cu toate acestea, bazarea pe forţele proprii este o încercare de a atinge un grad

(milioane)

înalt de independenţă în satisfacerea nevoilor de bază.

Datorită faptului că fiecare ţară trebuie să-şi hotărască calea proprie de realizare în practică a dezvoltării prin forţele proprii în funcţie de capacităţile şi resursele endogene specifice, nu pot exista abordări sau soluţii universale : diversitatea punctelor de plecare implică o diversitate de răspunsuri. Stilurile de dezvoltare endogene şi bazate pe forţele proprii pot fi înţelese numai la plural. Prin urmare, nu este necesară o singură abordare universal valabilă, ci un schimb sistematic de experiente relevante.

5.4.4 *Exercitarea puterii pubiice.* Satisfacerea nevoilor de bază, eradicarea sărăciei şi

TABELUL 4

Distribuţia regională a populaţiei mondiale după venitul pe

	P.N.B. pe locuitor sub 200 dolari	P.N.B. pe locuitor 200 — 449 dolari	P.N.B. pe locuitor 500 — 999 dolari	.B. e lo tor 000 99 olar		
Ameriea Latină şi regiunea	6	46	204	38	-	294
Africa	223	123	*	2	-	346
Asia, Orientul Mijlociu şi zona						
cului	1 818	153	69	10	108	2
Europa, America dc Nord şi	-	44	32	102	477	655
U.B.Ş.S. şi Europa de ost	-	-	30	326	-	356
Total	2 047	366	33	478	585	3
	(procente		din			mondială
	54%	10%	9%	127.	15%	

promovarea unui stil de dezvoltare bazat pe forţele proprii, pe resursele endogene reclamă exercitarea puterii publice. Acesta este unul din principalele instrumente de realizare a unei ordini sociale echitabile şi fără el nu poate fi vorba decît de cîrprrea superficială, pe termen scurt, a sistemelor sociale. Priorităţile acordate de guverne diferitelor cheltuieli publice au o mare importanţă pentru bunăstarea şi prosperitatea diferitelor grupuri ce alcătuiesc

societatea. Implicit, hotărîrile luate cu privire la impozite, subvenţii şi asigurarea de servicii, inclusiv educaţia, influenţează distribuţia veniturilor.

Obiectivul aplicării puterii publice trebuie să fie asigurarea unei distribuţii echitabile a bunăstării, pe cit permite ordinea socială. Echitatea completă, definită ca egalitatea absolută a bunăstării (= satisfacerii), pare imposibil de atins cu ajutorul instrumentelor de politică social-economică cunoscute în prezent.

Puterea publică nu exclude neapărat proprietatea privată existentă în unele sectoare ale economiei. Pentru a maximiza prosperitatea nu este neapărat necesar ca sectorul public să controleze toate mijloacele de producţie. în Suedia, de exemplu, ţară în care puterea publică este folosită pe scară largă pentru a proteja şi mări prosperitatea cetăţenilor, aproximativ 90% din capacitatea de producţie este proprietate privată. în multe ţări, proprietatea privată asupra unor mici întreprinderi de producţie şi distribuţie va fi, probabil, considerată mai potrivită pentru maximalizarea prosperităţii decît proprietatea publică. Acolo unde proprietatea privată asupra marilor întreprinderi este preferată socializării, va fi necesară o putere cu caracter de contrapondere, sub formă de control public, pentru a garanta că puterea economică învestită în marile întreprinderi nu este folosită greşit, că activităţile lor urmăresc binele public şi că forţa de muncă are o poziţie de egalitate în organizarea procesului de producţie. Cu toate acestea, în multe ţări din lumea a treia, exercitarea suveranităţii naţionale asupra resurselor interne a necesitat ca statul să preia administrarea acestor resurse prin întreprinderi de stat. Pămîntul, acest important bun social primar, este alt domeniu în care puterea publică trebuie utilizată pentru a asigura folosirea lui în interesul comunităţii. în multe ţări din lumea a treia, reforma agrară implicînd proprietatea publică sau cooperatistă

şi distribuirea pămîntului de către stat este un element esenţial pentru adaptarea structurilor sociale la obiectivele dezvoltării (1).

Puterea publică trebuie folosită pentru a asigura ca educaţia să fie astfel organizată în- cît să satisfacă atît nevoile indivizilor, cît şi nevoile societăţii, adică nevoile tuturor indivizilor. Oferta de forţă de muncă calificată trebuie astfel planificată, încît să egaleze, pe cît posibil, cererea societăţii (adică a „organizatorilor producţiei"). Această planificare trebuie să contribuie la reducerea inegalităţilor dintre venituri, la creşterea satisfacţiilor derivate din muncă şi la acoperirea necesarului de forţă de muncă al unei societăţi în curs de dezvoltare.

De asemenea, societatea trebuie să urmărească în mod deliberat să creeze *locuri do muncă* pentru cei care le caută şi să asigure ca distribuţia diferitelor tipuri de ocupaţii să realizeze un echilibru între satisfacţia derivată din muncă şi satisfacerea nevoilor societăţii. Satisfacerea nevoilor societăţii impune şi efectuarea unor activităţi neplăcute (grele, murdare, periculoase). Dacă aceste activităţi pot fi învăţate relativ uşor, ele ar putea fi efectuate de către toţi cetăţenii. Eforturile lor ar putea fi organizate sub forma unor „armate agrare" sau „de cartier", care să lucreze în regiunile rurale, în domeniul protecţiei mediului înconjurător, în serviciile de asistenţă socială şi sanitară, de exemplu în spitale, sau prin ajutorarea celor bătrîni, infirmi sau handicapaţi. Dacă activităţile neplăcute necesită calificări superioare, trebuie efectuate de persoane special pregătite. în astfel de cazuri, puterea publică trebuie să asigure ca lipsa de satisfacţie să fie compensată prin diferenţe de salariu sau de ore de lucru, sau în ambele forme.

Folosirea eficace a puterii publice necesită o planificare *pe termen mediu şi pe termen lung* la diferite niveluri. Pregătirea unor planuri indicatoare la nivel naţional şi internaţional sau a unor sisteme de date compatibile constituie o

parte necesară a încercărilor de modelare a unor ordini sociale echitabile. în prezent activitatea de planificare a luat o mare amploare, dar este necesară o coordonare pentru realizarea unei abordări unificate într-un sens mai larg. Cel mai indicat pentru o astfel de coordonare este Consiliul economic şi social al Naţiunilor Unite, asistat eventual de Comitetul Naţiunilor Unite pentru planificarea dezvoltării.

5.4.5 *Dezvoltarea ecologică echilibrată.* O dezvoltare în armonie cu mediul înconjurător poate contribui, mai ales la nivel local, la satisfacerea unei game largi de nevoi fundamentale şi la promovarea dezvoltării prin forţele proprii. De exemplu, există o relaţie evidentă între modul în care este tratat mediul înconjurător şi producţia locală de alimente. Păşunatul şi despăduritul iraţional pot duce la degradarea accelerată a solului prin eroziune şi denudare ; sistemele de irigaţie prost concepute pot duce la creşterea salinităţii solului şi la răspîndirea unor boli ; folosirea fără discernămînt a îngrăşămintelor poate avea ca rezultat eutroficarea rîurilor şi lacurilor şi, prin distrugerea peştilor, pierderea unor proteine valoroase şi şomaj pentru pescarii rămaşi fără lucru ; iar folosirea la întîmplare a ierbicidelor, pesticidelor şi fungicidelor constituie un pericol pentru sănătatea oamenilor şi pentru viaţa animalelor.

Noile strategii de dezvoltare trebuie să se bazeze pe»o evaluare atentă a comportării ecosistemelor locale şi să includă o apreciere a impactului pe care diferitele procese îl pot avea asupra lor. Ele trebuie, de asemenea, să încurajeze reciclarea, mai ales la nivel local; de exemplu, excrementele animale şi umane împreună cu cultivarea zambilelor de apă pot fi folosite pentru producerea de metan, îngrăşăminte şi proteine — posibilitate ce ar mări şansele dezvoltării locale prin forţele proprii.

Atît la nivel naţional, cît şi internaţional, datoria noastră este de a promova stiluri de dezvoltare capabile să satisfacă „limitele minime“ ale nevoilor de bază ale tuturor oamenilor, fără a viola „limitele extreme" ale resurselor şi **me**diului înconjurător ale planetei noastre.

5.5 Noile strategii de dezvoltare şi lumea a treia

Fiind puse în faţa anvergurii deosebite a problemelor nevoilor de bază şi sărăciei, naţiunile sărace nu au o altă alegere decît să se orienteze spre interior, în măsura permisă de interdependenţele globale. în timp ce militează cu vigoare pentru noi structuri internaţionale şi pentru o distribuţie mondială mai echitabilă a şanselor, naţiunile sărace trebuie să urmărească stiluri de dezvoltare prin forţele proprii orientate spre atacarea directă a sărăciei şi spre dezvoltarea mijloacelor de satisfacere a nevoilor proprii de bază.

în multe ţări, două decenii de dezvoltare au produs rezultate slabe. în ultimii douăzeci de ani, pentru aproximativ două treimi din populaţia lumii, creşterea venitului pe locuitor a fost mai mică de un dolar pe an. Chiar şi această creştere, oricît de mică ar părea, a fost distribuită inechitabil, cei 40% care reprezintă pătura cea mai săracă a populaţiei continuînd să lupte pentru existenţă şi primind uneori pentru munca lor chiar mai puţin decît primeau cu douăzeci şi cinci de ani îrf*urmă.

Conceperea obiectivelor de dezvoltare în termenii standardelor de trai occidentale nu poate crea decît confuzie. Ţările sărace trebuie să respingă ţelul imitării tiparelor occidentale de viaţă. Dezvoltarea nu este un proces liniar şi *ţelul dezvoltării nu este „de a prinde din urmă“* ţările occidentale din punct de vedere economic, social, politic sau cultural. Multe aspecte ale vieţii occidentale s^au dovedit a fi lipsite de

sens şi generatoare de risipă şi nu contribuie la fericirea reală a oamenilor. încercarea de a-i imita pe cei bogaţi nu poate însemna pentru naţiunile sărace decât înlocuirea unor probleme cu altele, fapt însoţit şi de înlăturarea sau distrugerea unor valori şi resurse umane.

Sărăcia cu caracter de masă nu trebuie în mod necesar atacată prin ritmuri înalte de creştere, ale căror avantaje se vor „prelinge" pînă la urmă spre mase. Nu este întotdeauna adevărat că, întrucît ritmurile înalte de creştere lărgesc opţiunile societăţii, aceste ritmuri sînt invariabil de preferat ritmurilor lente de creştere. Dacă un ritm înalt de creştere este obţinut prin sporirea cheltuielilor militare sau prin producţia de articole de lux pentru cei bogaţi şi privilegiaţi, el nu este în mod necesar mai bun decît un ritm mai scăzut de creştere, care însă este distribuit mai echitabil. Cu alte cuvinte, judecăţile cu privire la nivelurile diferite ale ritmurilor de creştere nu pot fi făcute independent de distribuţia veniturilor, pe care acestea o implică. Nu este numai o problemă referitoare la cît se produce, ci şi la ce se produce şi cum se distribuie. Din păcate, măsurătorile cu privire la P.N.B. nu înregistrează şi satisfacţia socială.

Ţările sărace trebuie să încerce să-şi satisfacă singure nevoile alimentare fundamentale, depăşind astfel capriciile şi incertitudinile pieţelor internaţionale de alimente. Naţiunile mici vor trebui să-şi organizeze acest efort în cadrul bazării colective pe forţele proprii. Pentru aceasta, *reforma agrară* este una dintre cele mai importante premise, pămîntul fiind considerat un bun social esenţial, şi nu o sursă de profituri. Reforma agrară trebuie făcută în interesul fermierilor mici şi săraci, eliberîndu-i de exploatare, discriminare şi robie, şi din această cauză trebuie considerată ca un mijloc de promovare a justiţiei sociale şi a demnităţii umane. în multe cazuri, reforma agrară poate necesita introducerea sistemelor cooperatiste

sau colective de proprietate asupra pămîntului. Fermierilor trebuie să li se ofere suficiente stimulente, precum şi şansa de a-şi vinde avantajos produsele, pentru a obţine astfel recompensele materiale necesare unor producţii sporite. Dezvoltarea agrioulturii trebuie, de asemenea, să încurajeze formarea unor venituri care să asigure o piaţă pentru bunurile produse de industria în curs de dezvoltare a naţiunii.

Crearea de locuri de muncă trebuie tratată ca un obiectiv primar, nu secundar, al dezvoltării, deoarece este cel mai puternic mijloc de redistribuire a veniturilor într-o societate săracă. Aceasta implică promovarea proceselor în care ponderea muncii este mai mare în defavoarea proceselor în care domină investiţiile mari de capital, peste tot unde există alternative tehnologice cu o eficacitate comparabilă şi unde factorul dotare şi în particular resursele naturale ale ţării implicate o permit. Capitalul nu trebuie concentrat în mod necesar într-un sector modern, restrâns, cu o mare productivitate şi economicitate. în unele cazuri va fi mai avantajoasă utilizarea mai puţin concentrată a capitalului, dar într-un sector larg al economiei — prin programe de lucrări publice dacă este necesar —, chiar cu riscul scăderii productivităţii muncii şi a ritmului viitor al creşterii (2). în general, naţiunile sărace trebuie să tindă „să meargă pe două picioare" : crearea unui sector modern necesar pentru creşterea productivităţii şi pentru obţinerea unei poziţii competitive pe pieţele internaţionale, îmbinată cu tehnologii „corespunzătoare" care să folosească capacitatea inventivă a populaţiei locale şi care să genereze procese de producţie bazate în special pe muncă.

Unele preţuri la consumator pot fi ţinute sub nivelul lor real prin *subvenţii* şi, unde este cazul, prin *scutiri de impozite.* Astfel de măsuri sînt potrivite în caziul unor produse de primă necesitate şi în cazul „bunurilor de merit“, adică

acele bunuri cărora făuritorii politicii le acordă o mare importanţă în eforturile de dezvoltare. Din aceeaşi cauză, preţurile bunurilor şi serviciilor considerate marginale sau chiar contraproductive în raport cu direcţia principală a strategiei de dezvoltare pot fi ridicate prin aplicarea unor impozite speciale.

Perceperea impozitelor trebuie îmbunătăţită acolo unde este necesar. Acest lucru este necesar atît pentru a garanta utilizarea completă a resurselor financiare naţionale pentru dezvoltare, cît şi pentru a constrînge clasele mai bogate să participe mai corect la eforturile naţionale de dezvoltare. Perceperea impozitelor trebuie astfel concepută, încît să se pună capăt practicilor de dezertare fiscală prin evaziune şi prin transferarea capitalului în străinătate. în cazul ţărilor celor mai sărace, impozitele pe vînzări vor fi, probabil, considerate ca fiind cel mai uşor de administrat. Aceste impozite pot fi progresive, produsele de primă necesitate fiind exceptate. Cele mai indicate locuri pentru perceperea impozitelor sînt la frontieră (taxe de import) şi la nivelul producţiei (în fabrică) pentru bunurile manufacturate.

în multe cazuri va trebui acordată o atenţie specială asigurării *locuinţei.* Programul de construcţie va trebui realizat într-o mare măsură chiar de către indivizi. Pentru aceasta trebuie ca ei să fie ajutaţi de o comunitate organizată, care să le acorde ajutor tehnic şi material şi care are sarcina de a mobiliza capacităţile creatoare, capabile să rezolve problemele. Acest sprijin trebuie asigurat prin strategia de dezvoltare. De asemenea, trebuie folosite mai intens planurile de servicii şi de amplasare. O atenţie specială trebuie acordată şi îmbunătăţirii *transportului public* şi subvenţionării lui, în aşa fel încât să fie accesibil grupurilor celor mai sărace.

Realizarea unei distribuţii echitabile a veniturilor va fi determinată pe termen lung de deciziile privind educaţia, sănătatea publică,

structura locurilor de muncă şi dezvoltarea tehnologică şi prin măsuri de control al populaţiei. Se aşteaptă ca procesul de înnoire tehnologică să ducă la creşterea cererii de forţă de muncă calificată şi, ca urmare, în domeniul educaţiei trebuie luate măsuri pentru a face faţă acestei cereri. Măsurile de control al populaţiei au drept consecinţă indirectă importantă restrîn- gerea ofertei de forţă de muncă necalificată, ducînd prin aceasta la creşterea preţului ei (3).

Satisfacerea nevoilor de bază şi eradicarea sărăciei cere ca unele ţări să acorde o prioritate de prim ordin măsurilor de control al populaţiei, care formează o parte integrală a efortului lor de dezvoltare. Familiile numeroase sînt încurajate, de exemplu, de cercul vicios al subnutriţiei, care duce la rate ridicate ale deceselor. în unele ţări sărace, în mediul rural, alimentaţia copiilor este puternic influenţată de mărimea familiei. Aproape 70% din cele mai grave cazuri de subnutriţie cu deficit de proteine întîlnite în clinici afectează pe cel de-al patrulea sau următorii născuţi. De asemenea, incidenţa altor boli de nutriţie tinde să fie mai mare la copiii născuţi mai tîrziu. Aceasta sugerează că prin practici de planificare a familiilor se poate realiza o îmbunătăţire importantă în problema subnutriţiei. Totuşi, aceste practici vor fi cu adevărat eficace numai dacă sînt îmbinate cu o gamă de măsuri corelate.

5.6 Noile strategii de dezvoltare şi ţările industrializate

Deşi lumea săracă suferă de privaţiuni generate de „prea puţin", lumea bogată suferă tot mai mult din cauza problemelor provocate de „prea mult". Prosperitatea materială a ţărilor industrializate a adus cu ea o cerere stimulată — „nevoi" temporare şi create artificial — şi o industrie puternică şi persuasivă care poate asigura satisfacerea acestor nevoi.

Consumul de masă a provocat o risipă enormă într-o lume cu resurse finite şi deficitare în ceea

ce priveşte majoritatea materiilor prime. Deşeurile industriale, practic indestructibile în cazul unor reziduuri radioactive care rămîn letale timp de sute de ani, şi deşeurile menajere, adesea „nebiodegradabile" (care nu se pot descompune pe cale naturală) se acumulează într-un ritm ameninţător pe pămînt, în oceane şi chiar în spaţiul cosmic din jurul Pă- mîntului.

Nicăieri supraconsumul nu este mai evident decît în modul de alimentaţie al celor bogaţi. Belşugul a devenit unul dintre cei mai mari consumatori ai resurselor mondiale de hrană. Naţiunile bogate consumă mai multe cereale pentru hrana şeptelului decît sînt consumate ca alimente de către imensa populaţie a lumii sărace, şi în mod inevitabil piaţa internaţională a furajelor generează interese financiare mai mari decît piaţa de alimente pentru sutele de milioane de flămînzi, bărbaţi, femei şi copii. Consumul indirect de cereale sub formă de carne şi produse lactate a atins în ţările bogate asemenea proporţii, încît a devenit chiar contraindicat pentru o viaţă sănătoasă. Risipa de alimente din ţările bogate este evidenţiată de estimări recente care arată că 65% din mîncarea pregătită în restaurantele nord-americane sfîrşeşte în lăzile de gunoi, iar 25% din alimentele cumpărate de o familie cu un venit mediu sînt de asemenea aruncate.

Nici o persoană ou mintea întreagă nu poate lua în mod serios în considerare o lume în care cei săraci vor trăi ca minoritatea îmbelşugată de astăzi, vor adopta standardele ţărilor bogate privind folosirea automobilelor (în prezent 96% din automobilele proprietate personală se află în ţările O.E.C.D.), vor folosi sub formă de bunuri de consum şi fleacuri inutile 11 tone de resurse naturale şi vor polua de 50 de ori mai mult decît îtn prezent. Nimeni nu poate lua în mod serios în considerare un sistem agricol care să permită fiecăruia să-şi însuşească apetitul pentru cereale al minorităţii îmbelşugate. O astfel de lume n-ar

fi nici posibilă, nici de dorit. A crede că ea este posibilă constituie o iluzie ; a încerca să o construim ar fi o nebunie. Singura soluţie este de a recunoaşte necesitatea unor schimbări în formele de consum şi dezvoltare ale celor bogaţi.

încercarea omenirii de a construi o lume nouă nu se poate baza pe filozofia unică a creşterii economice şi a bogăţiei materiale. Experimentele ţărilor bogate arată că pînă şi o creştere economică fără precedent nu duce în mod necesar la creşterea egalităţii sociale şi la o participare mai mare la exercitarea puterii. Viaţa în lumea industrializată a fost adesea marcată de folosirea greşită a ştiinţei şi tehnologiei şi de desconsiderarea costurilor sociale ale progresului tehnologic. Ideologia creşterii — care este caracteristică lumii bogate, atît în cazul economiilor de piaţă, ât şi în cazul economiilor cu planificare centralizată — s-a arătat a fi un stimul pentru supraconsumul de bunuri ; goana după cantitate şi folosirea extravagantă şi iraţională a resurselor a avut loc în detrimentul unei distribuţii corecte a avuţiei şi al calităţii vieţii. Vedem tot mai clar că preocuparea pentru creştere poate să vicieze etica şi că valorile umane fundamentale sînt periclitate de filozofia care stă la baza maniei de a consuma.

Aceste caracteristici ale societăţii de consuni generează insatisfacţie, nesiguranţă şi nelinişte, simptomele unei societăţi alienate, şi acestea vor fi resimţite cu tot mai multă dezamăgire. Cazurile motorizării în masă şi problema risipei constituie două exemple bune care ilustrează natura autodistructivă a filozofiei creşterii materiale.

Lumea bogată trebuie să aibă grijă să urmeze noi direcţii. Aceste noi direcţii sînt necesare nu numai ca o parte a încercărilor de modelare a unei ordini sociale şi economice internaţionale

Fig. 9. Ponderile comparate ale unora dintre resursele şi cheltuielile ţărilor dezvoltate şi in curs de dezvoltare, 1960 şl 1972 (procente)

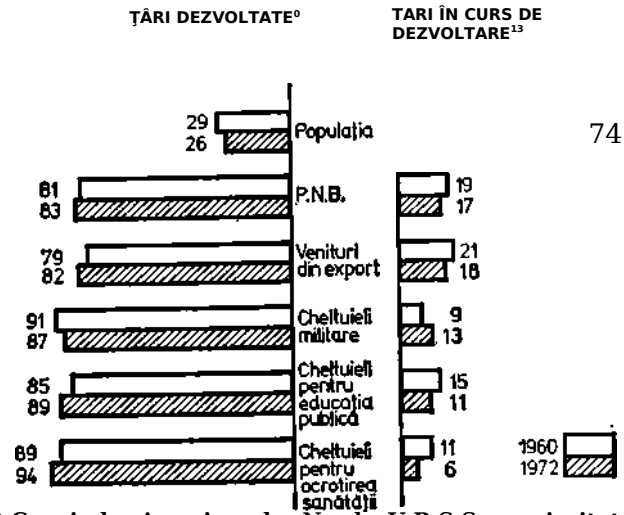

a) **Cuprinde America de Nord, U.R.S.S., majoritatea ţărilor europene, Oceania, Israel, Japonia şi Africa de sud.**

b) **Cuprinde America Latină, cîteva ţări din sudul Europei, Asia (fără Israel şi Japonia) şi Africa (fără Africa de sud).**

SURSA : Ruth Leger Sivard, World Mllltary and Social Ex- penditures, 1974, publicată sub auspiciile Institutului pentru ordinea mondială (New York), p. 6 şl 17 ; cifrele pentru export, din Internaţional Trade, 1973—1974 (Geneva. Acordul general pentru tarife şl comerţ, 1974), Numărul de vîn- zare al publicaţiei G.A.T.T. 1974—4, tabelul E.

echitabile, ci şi pentru a face faţă propriilor probleme, care capătă proporţii ameninţătoare.

In primul rînd, naţiunile bogate trebuie să demonstreze că sînt pregătite să treacă de la filozofia creşterii la un *concept de prosperitate globală,* înlocuind actuala noţiune îngustă de „profit economic" prin noţiunea mai largă de „profitabilitate socială". Ţările bogate trebuie să treacă de la risipa ostentativă a societăţii belşugului la administrarea înţeleaptă a resurselor.

în al doilea rînd, tehnologia trebuie subordonată valorilor noii societăţi. *Controlul dez-*

voltării tehnologice este în multe cazuri mai important decît planificarea economică, deoarece folosirea necontrolată a tehnologiei — care permite ca realizabilul să devină admisibil şi care pune mai presus ceea ce „se poate" decît ceea ce „s-ar cuveni" — predetermină viitoarele opţiuni economice. în special trebuie supravegheate cu atenţie costurile sociale ale progreselor tehnologice; trebuie recunoscut deschis că dezvoltarea tehnologică afectează direct şi profund atît relaţiile dintre indivizi şi dintre grupurile de indivizi, cît şi structurile sociale.

In al treilea rînd, naţiunile bogate trebuie să promoveze utilizarea economică a resurselor disponibile, punînd un mai mare accent pe calitate decît pe cantitate, în ideea unei distribuiri mai drepte a resurselor la nivel naţional şi internaţional, cu un flux mult sporit dinspre lumea afluenţă către lumea săracă. Se poate încerca, de exemplu, stabilirea unui plafon maxim pentru consumul de carne, mărirea durabilităţii bunurilor de consum şi promovarea activă a folosirii transportului în comun. în ceea ce priveşte consumul de carne, ţările bogate ar putea lua iniţiativa popularizării calităţilor unor surogate şi înlocuitori, de exemplu uleiuri vegetale în locul grăsimii animale şi proteine vegetale în locul proteinelor animale, evoluţie care ar avea ca rezultat avantaje ecologice, economice şi în domeniul sănătăţii pentru înseşi ţările bogate. De asemenea, aceste ţări ar trebui să instituţionalizeze mecanisme care să adune economiile rezultate din reducerea consumului de carne sub forma unor proiecte cooperative oficiale de dezvoltare. Din principiu, ţările bogate trebuie să-şi bazeze politica pe o serie de „maxime" care să definească un stil corespunzător de viaţă civilizată într-o lume plină de lipsuri şi să declare că consumurile ce depăşesc aceste maxime reprezintă nu numai o

risipă, ci şi o acţiune conştientă împotriva prosperităţii mulţimii celor săraci şi lipsiţi de privilegii, împotriva prosperităţii propriilor copii şi împotriva perspectivelor unei lumi a păcii.

în al patrulea rînd, ţările bogate trebuie să găsească o rezolvare celei mai presante probleme cu care sînt confruntate, cheltuielile pentru înarmare, cheltuieli ce cresc vertiginos şi expun întreaga omenire riscului permanent al exterminării, constituind totodată cea mai îngrozitoare risipă a resurselor, şi aşa limitate, ale Pămîntului şi contribuind substanţial la poluarea mediului înconjurător.

Aceste schimbări necesită inovaţii masive în sistemele formale şi informale de educaţie, precum şi reorientarea lor (vezi paragraful 7. 6). O lume nouă poate fi construită numai prin solidaritatea tuturor oamenilor lumii şi prin participarea unor mase largi de oameni — sute de milioane, nu sute de mii. Dezvoltarea unei conştiinţe globale este o premisă pentru crearea paşnică a unei noi ordini mondiale. Se poate chiar spune că îmbunătăţirea pe plan cultural şi educaţional, pe care conştiinţa globală o implică, impune — sau este egală cu — noua ordine.

5.7 Progresul la zi: experienţa ţărilor cu planificare centralizată

Sînt ţări a căror politică conţine multe din elementele recomandate mai sus. In lumea occidentală, Suedia, de exemplu, şi într-o mai mică măsură Olanda demonstrează avantajele ce rezultă din dirijarea dezvoltării prin aplicarea selectivă a puterii publice şi dovedesc că economiile mixte ale naţiunilor industrializate sînt compatibile cu o ordine socială echitabilă. Totuşi, în această scurtă trecere în revistă ne vom concentra atenţia asupra experienţei în materie de dezvoltare a,ţărilor cu planificare centralizată.

Ţările din estul Europei au făcut paşi mari pe calea industrializării şi au demonstrat că se pot obţine beneficii rapide ca urmare a unei educaţii tehnologice şi a unor politici de cercetare bine orientate. Deşi cooperarea economică şi tehnologică în cadrul C.A.E.R. a fost un factor extrem de important, ponderea cea mai mare în strategiile de dezvoltare a avut-o mobilizarea totală a potenţialului naţional material şi uman, mobilizare însoţită de alocarea cu regularitate a unei părţi importante din venitul naţional (vezi tabelul 5).

Conform teoriei dominante în est (estul Europei), ritmul înalt şi eficienţa investiţiilor constituie factorul intern decisiv al dezvoltării,

TABELUL 6

C.A.EJL: Ponderea fondului de dezvoltare In venitul naţional (procente)*

Ţara	19G0	1970	1974
Bulgaria	**27,4**	**29,2**	**28,5**
Cehoslovacia	**17,6**	**27,0**	**27,7**
R.D.G.	**18,1**	**24,0**	**22,8**
Polonia	**24,2**	**27,9**	**37,3**
România	**20,1**	**29,2**	**33,7**
Ungaria	**23,1**	**27,2**	**29,9**
U.R.S.S.	**26,8**	**29,5**	**28,0**

*** Calculat pe baza buletinelor anuale C.A.E.R.**

fapt ce explică de ce acest ritm a fost menţinut la un nivel ridicat în ultimele decenii, înregistrînd chiar o creştere în ultimii ani. In ceea ce priveşte eficienţa practică a investiţiilor, criticile repetate din documentele oficiale relevă supracentralizare, proastă conducere şi lipsă de stimulente, deficienţe cărora le sînt prescrise diferite remedii.

Deşi ca rezultat al acestei strategii ponderea din venitul naţional destinată consumului a rămas comparativ mică, fondurile alocate pentru educaţie au fost întotdeauna considerabile. Ritmul accelerat la toate nivelurile de educaţie — de la eradicarea analfabetismului şi pregătirea forţei de muncă calificate la înfiinţarea unor noi institute şi universităţi — a avut

ca rezultat un avînt cultural care este probabil cea mai remarcabilă realizare a economiilor cu planificare centralizată. Numărul oamenilor de ştiinţă şi al inginerilor a crescut rapid ; în România, de exemplu, procentul an- gajaţilor cu pregătire medie (licee şi şcoli profesionale — 12 ani) a crescut de la 2% în 1960 la 3,7% în 1974, în timp ce procentul angaja- ţilor cu pregătire superioară (universităţi şi institute tehnologice) a crescut de la 0,1% în 1960 la 1,6% în 1974. în acelaşi an, 80% din cadrele de conducere din ministerele economice şi întreprinderile de interes republican erau absolvenţi ai institutelor superioare şi universităţilor, în timp ce 70% din cei care conduceau unităţile de industrie locală şi fermele de stat au făcut studii superioare prin cursuri serale sau fără frecvenţă. Toate aceste date demonstrează clar că un *atac susţinut pe frontul educaţiei* este o premisă esenţială pentru un ritm rapid de dezvoltare.

In politica de investiţii, deşi partea cea mai mare a investiţiilor a fost dirijată către sectorul industrial (maşini-unelte, mijloace de producţie) — considerat din punctul de vedere al teoriei ca sectorul-cheie al industrializării —, au fost totuşi situaţii cînd o reevaluare a rolului minor acordat sectorului bunurilor de consum şi agriculturii a dus la o deplasare temporară în distribuţia investiţiilor ; aşa s-a întîmplat în U.R.S.S. la mijlocul deceniului şase (Malenkov) şi mai recent la stabilirea obiectivelor planului cincinal 1971—1975 (cînd premierul Kosîghin a argumentat că, deşi sectorul industrial rămîne prioritar pe termen lung, aceasta nu este o *necesitate* pentru fiecare plan cincinal). în legătură cu această declaraţie oficială, economiştii sovietici au demonstrat în mod convingător că rămînerea în urmă a producţiei agricole poate afecta negativ chiar ritmul creşterii industriale, teorie care este confirmată în mod remarcabil de obiectivele actualului plan cincinal (1976—1980), obiective stabilite după recolta slabă de cereale din 1975.

în acest context trebuie menţionată şi politica de investiţii a Bulgariei (vezi tabelul 6). în perioada anilor ’50, politica de investiţii a Bulgariei a deviat de la modelul general prin creşterea substanţială a fondurilor destinate agriculturii, fapt ce a permis irigarea practic a tuturor suprafeţelor de teren arabil. Deşi aici sînt probabil implicaţi şi alţi factori, politica mai raţională de investiţii trebuie cu siguranţă inclusă printre motivele care explică de ce Bulgaria, ţara cea mai săracă din C.A.E.R., a făcut saltul cel mai spectaculos dintre toate ţările din estul Europei, sărind de la o pondere a bunurilor industriale în totalul exporturilor de 4% în 1950 la peste 55% în 1973(4) şi de la un produs naţional brut pe locuitor de 250 de dolari înainte de război la aproximativ 1 500— 1 600 de dolari în 1973 şi la aproape 1 800 de dolari în 1975(5).

Egalizarea nivelurilor de dezvoltare economică ale naţiunilor cu planificare centralizată, care a fost considerată în documentul de bază al C.A.E.R. din 1971 ca „un proces istoric obiectiv în dezvoltarea sistemului mondial socia-

TABELUL 6

Bulgaria: Investiţii totale (in procente) *

Sector	1955 1950	1960 1955	1965	1970 1965	1973 1970
Industrie	193	204	190	182	110
Agricultură	322	342	97	145	118

*** Extras din Buletinul anual C.A.E.R. 1974 Moscova**

list“, s-a dovedit a fi un proces mai îndelungat decît s-a crezut iniţial. Cehoslovacia şi R. D. Germană, care au pornit acum 30 de ani de pe o treaptă avansată, menţin încă un avans substanţial la toţi indicatorii economici importanţi. în timp ce produsul lor naţional brut pe locuitor a atins în 1973 aproximativ 3 000 de dolari, cifra estimată pentru U.R.S.S. şi Polonia a fost de 2 030 de dolari, pentru Ungaria 1 850 de dolari, pentru Bulgaria 1 590 de dolari,

pentru România 900 de dolari şi pentru Albania 460 de dolari (6). în anii din urmă s-a desfăşurat un efort mai concertat spre egalizare în cadrul ţărilor C.A.E.R., efort care s-a desfăşurat pe trei direcţii principale : (a) ritmul accelerat de dezvoltare în economiile naţionale rămase în urmă, reflectat de o rată relativ mai înaltă a investiţiilor ; (b) specializarea şi reorganizarea producţiei industriale în funcţie de condiţiile cele mai favorabile existente în fiecare ţară din C.A.E.R. ; (c) optimizarea interacţiunilor dintre economiile naţionale prin comerţ, transfer de tehnologie, precum şi prin finanţarea şi construirea în comun a unor proiecte industriale. Tabelul 7 arată efectele unui ritm mai înalt al investiţiilor în cele două ţări din C.A.E.R. cel mai puţin dezvoltate, comparativ cu ţările C.A.E.R. cele mai dezvoltate.

Se prevede că în condiţiile în care se menţin ponderile actuale ale fondurilor de dezvoltare în P.N.B. şi se realizează o optimizare a interacţiunilor în cadrul C.A.E.R., nivelurile de dezvoltare se vor egaliza, în mare, în jurul anului 1990. Deocamdată o astfel de optimizare se află la nivelul unui deziderat, deoarece specializarea producţiei industriale continuă să avantajeze naţiunile cele mai dezvoltate, care se bucură de o gamă mai diversificată de ramuri industriale (în 1970, gama ramurilor industriale din Cehoslovacia şi R. D. Germană era de două ori mai largă decît cea a României). Acest dezechilibru este reflectat cu claritate de ponderea maşinilor-unelte în totalul exporturilor către ţările C.A.E.R. : în 1971, Cehoslovacia şi R.D.G. 59,8%, Polonia 57,4%, Ungaria 52,2%, în timp ce România, cu numai 29,6%, a trebuit să^şi orienteze cea mai mare parte a exporturilor sale industriale către alte pieţe, în condiţii nefavorabile. în acest caz trebuie avute în vedere două aspecte : (a) şi într-o economie planificată, producţia bunurilor industriale este afectată de piaţa ei externă chiar dacă nu este

complet reglementată de aceasta; şi (b) exporturile de maşini-unelte asigură un curs de revenire mult mai înalt decît celelalte mărfuri.

în ceea ce priveşte realizarea unor proiecte industriale în comun, date recente arată că

TABELUL 7

Prezentarea comparativi a Indicatorilor economici al României, Bulgariei, Cehoslovaciei şl R.D. Germane (evaluări medii anuale In procente)*

Indicatorii economici de dezvoltare	România	Bulgaria	Cehoslovacia	R.D.G.
Ponderea fondurilor de dezvoltare				
1966-1970	**30,5**	**31,7**	**22,0**	**21,4**
1971-1973	**33,0**	**25,2**	**25,7**	**22,5**
Creşterea venitului naţional				
1966-1970	**7,7**	**8,7**	**6,9**	**5.2**
1971-1973	**114**	**7.8**	**5,0**	**5,2**
Creşterea producţiei industriale				
1966-1973	**16,0**	**12,2**	**7.8**	**7.1**
Ponderea echipamentului industrial tn totalul exportului				
1960	**16,7**	**12,9**	**45,57**	**49,0**
1973	**24,4**	**38,9**	**48,7**	**51,4**

*** Calculat pe baza buletinelor anuale C.A.E.R.**

numărul contractelor semnate cu întreprinderile occidentale depăşeşte cu mult aranjamentele dintre partenerii est-europeni. Potrivit unei publicaţii sovietice, din 1971 au fost concretizate 30 de proiecte implicînd acorduri multilaterale între ţările C.A.E.R. (7), în timp ce în 1974 şi 1975 Uniunea Sovietică singură a semnat un număr aproape egal de contracte de cooperare cu mari întreprinderi din R. F. Germania, Franţa, Italia, Austria, Finlanda, Japonia şi S.U.A., unele dintre ele cifrîndu-se la miliarde de dolari (8). Acest lucru este destul de normal atît din punct de vedere economic, cît şi tehnologic, deoarece scopul strategic fundamental al naţiunilor est-europene impune achiziţionarea celei mai modeme tehnologii. Cerinţele comerciale generale şi concurenţa de pe pieţele mondiale din actualul sistem internaţional au crescut într-o asemenea măsură, încât interdependenţa a devenit o *lege mondială.*

Interdependenţa este un factor atît de puternic, încît învinge chiar şi diferenţele ideologice ; în fiecare zi se încheie contracte de cooperare între naţiunile cu planificare centralizată şi mari întreprinderi capitaliste.

Conceptul *iugoslav* de proprietate socială, pe care se bazează întregul sistem de autoconducere, este de fapt un concept de non-proprietate asupra resurselor sau a mijloacelor de producţie. Resursele sau mijloacele de producţie au trei atribute. în primul rînd, ele nu pot fi posedate — nici de către stat, companii sau întreprinderi, nici de către particulari — şi nu pot fi însuşite. în al doilea rînd, ele necesită un sistem de conducere la care participă toţi utilizatorii, acesta fiind modul în care proprietatea socială formează baza autoconducerii ; proprietatea socială şi autoconducerea nu pot exista una fără cealaltă. Autoconducerea, la rîndul ei, necesită un sistem politic bazat pe participare, în care reprezentanţii tuturor întreprinderilor cu autoconducere participă la procesele decizionale ale sistemului politic. în al treilea rînd, proprietatea socială din Iugoslavia implică împărţirea beneficiilor în cel mai larg sens, adică nu numai împărţirea beneficiilor financiare, ci şi împărţirea prerogativelor conducerii şi a achiziţionării de „know-how".

Relaţiile bazate pe proprietatea socială şi pe autoconducere nu sînt stabilite o dată pentru totdeauna, ci sînt redefinite într-un proces continuu de amendare şi completare a Constituţiei. în ultima perioadă s-a desfăşurat o muncă intensă de îmbunătăţire a autocondu- cerii, mai ales în ceea ce priveşte latura ei economică. A fost pregătit proiectul legislaţiei cu privire la munca asociată, legislaţie ce trebuie să reglementeze relaţiile dintre toţi subiecţii economici, îmbinînd integrarea la nivel politic cu un maximum de flexibilitate şi descentralizare la

nivel operaţional, cu organizaţia de bază a muncii asociate în centrul întregului sistem de autoconducere. Fiind bazate pe interesele acestei unităţi economice — care constituie fundamentul întreprinderii —, toate celelalte relaţii sînt coordonate, inclusiv planificarea la nivelul republicilor, al provinciilor şi al federaţiei. Teoreticienii iugoslavi speră că aceste procese vor constitui o contribuţie importantă atît la creşterea producţiei şi a productivităţii, cît şi la stabilizarea tendinţelor economice.

Teoria şi practica iugoslavă dovedesc o cunoaştere aprofundată a *interacţiunii dintre politica internă şi politica externă.* Politica externă iugoslavă are în vedere nealinierea şi instaurarea noii ordini economice internaţionale. Şi este evident că principiile şi practicile elaborate în interior de către această comunitate multinaţională, cu republicile ei dezvoltate sau în curs de dezvoltare, pot reprezenta o contribuţie majoră la elaborarea noii ordini internaţionale. Conceptul de proprietate socială şi atributele lui sînt evident aplicabile conceptului de „patrimoniu comun".

China a arătat întregii lumi ce înseamnă dezvoltare bazată pe forţe proprii. In ciuda unor ritmuri modeste de creştere economică şi a unui venit nominal pe locuitor de 250 de dolari pe an, China a reuşit să asigure niveluri adecvate de alimentaţie şi asistenţă medicală întregii populaţii şi, de asemenea, să lichideze aproape în întregime analfabetismul. China a dovedit că, chiar într-o ţară dens populată, este posibil să se obţină un grad ridicat de independenţă în ceea ce priveşte asigurarea alimentelor necesare, precum şi celelalte avantaje ce rezultă din acordarea unui grad înalt de prioritate dezvoltării agriculturii şi a regiunilor rurale. în industrie, China a arătat că este posibilă crearea unei largi reţele de unităţi industriale rurale, dispersate din punct de vedere geografic şi

folosind tehnologii corespunzătoare condiţiilor locale. In acest fel s-a urmărit o politică de independenţă tehnologică şi s-a dovedit că — în ciuda experienţei din celelalte părţi ale lumii — industrializarea nu trebuie să aibă în mod necesar ca rezultat urbanizarea pe scară largă. De asemenea, s-a demonstrat că diferenţele mici de venituri combinate cu recompense modeste pot constitui într-o societate socialistă un stimulent suficient pentru organizarea unei economii complexe eficiente, cu o creştere satisfăcătoare a producţiei.

Mai presus de orice, China a demonstrat că dezvoltarea poate fi axată pe oameni şi poate fi concepută în aşa fel încît să răspundă nevoilor acestora ; că dezvoltarea bazată pe participare este nu numai posibilă, ci chiar necesară pentru atacarea directă a sărăciei şi pentru satisfacerea nevoilor umane.

5.8 Necesitatea reinterpretării conceptului de suveranitate naţională

O ordine socială şi economică echitabilă cere ca un mare număr de decizii să fie luate la cel mai jos nivel posibil, în aşa fel încît să sporească participarea şi satisfacţia ce rezultă ca urmare a participării. Deciziile cu efecte externe, adică deciziile care au consecinţe pentru alţii decît cei care le iau, trebuie luate la un nivel care să-i implice pe aceşti „alţii“, adică la un nivel mai înalt. Deci, în general, nivelul optim de luare a deciziilor este acela la care efectele externe sînt neglijabile. Aceasta impune ca anumite tipuri de decizii — deciziile cu consecinţe globale — să fie luate de foruri internaţionale, reprezentînd populaţia globului. Ordinea internaţională trebuie organizată în consecinţă.

Aceasta presupune o renunţare voluntară la suveranitatea naţională aşa cum este ea concepută astăzi. într-un viitor previzibil, fiecare naţiune trebuie să fie responsabilă pentru bu-

năstarea şi dezvoltarea ei, bazate pe suveranitatea asupra propriilor resurse umane şi naturale şi pe utilizarea creatoare a acestora — conceptul de dezvoltare bazată pe forţele proprii. Pentru ca acest lucru să fie posibil, fiecare naţiune trebuie să aibă garanţii că eforturile ei de dezvoltare nu vor fi periclitate de consecinţele deciziilor celorlalte naţiuni. Aceste garanţii nu pot fi asigurate decît prin acorduri internaţionale şi deci prin forurile internaţionale în care sînt negociate aceste acorduri. Deci, instituţiile internaţionale şi acordurile internaţionale încheiate între parteneri cu drepturi şi obligaţii egale şi preferabil conţinînd mecanisme de arbitraj cu caracter de obligativitate constituie o premisă pentru exercitarea efectivă a suveranităţii teritoriale. Fără aceasta, credinţa că suveranitatea poate fi exercitată în toate aspectele ei este în cel mai bun caz o iluzie, iar în cel mai rău caz o premisă pentru conflicte şi tensiuni internaţionale cu perspective de escaladare şi cu toate consecinţele extreme ale acesteia.

Naţiunile ai căror cetăţeni sînt afectaţi de efectele externe ale deciziilor luate în altă ţară şi care nu participă în nici un fel la luarea acestor decizii îşi pierd practic suveranitatea. Protestele guvernelor Australiei şi Noii Zee- lande ca urmare a experienţelor franceze cu arme nucleare constituie o ilustrare a celor de mai sus. Guvernul australian a declarat că depunerea de căderi radioactive pe teritoriul Australiei şi răspîndirea lor în spaţiul ei aerian fără consimţămîntul ţării a constituit o violare a suveranităţii Australiei. Rezultă, de asemenea, că eşecul înfiinţării unor mecanisme de cooperare care să rezolve gama complexă a problemelor mondiale presante trebuie pus pe seama responsabilităţilor implicate de suveranitatea naţională. Acest fapt este recunoscut, de exemplu, de o recentă convenţie încheiată între ţările nordice cu privire la protecţia mediului înconjurător. Ea permite oricărui cetăţean din

ţările nordice să adreseze plîngeri oficiale împotriva unui guvern cu privire la pagubele provocate mediului său înconjurător de către o activitate desfăşurată în oricare din ţările membre.

în plus, aşa cum s-a subliniat adesea în acest raport, lumea a devenit prea complicată pentru ca vreo naţiune să încerce măcar să-şi realizeze toate obiectivele în condiţii de izolare. Atingerea obiectivelor în multe domenii depinde de legăturile cu alte naţiuni ; există o necesitate funcţională privind exercitarea suveranităţii în comun cu naţiunile cu poziţii sau cu orientări similare — noţiune ce stă la baza conceptului de bazare colectivă pe forţele proprii. Faptul că nu se încearcă să se armonizeze exercitarea suveranităţilor în scopul rezolvării problemelor care nu permit soluţii la nivel naţional — chiar atunci cînd aceste soluţii reclamă limitarea suveranităţii — este echivalent cu o decizie care mai degrabă erodează prerogativele naţionale, în loc să le întărească. Lipsa unor astfel de încercări va dăuna intereselor tuturor naţiunilor şi, în condiţiile actualei structuri internaţionale a puterii, mai ales celor mai mici şi mai slabe naţiuni.

Multe din principiile călăuzitoare prezentate în paragraful 5.2 se aplică nu numai la nivel naţional, ci şi la nivel internaţional. Acceptarea acestor principii reclamă reinterpretarea conceptului de suveranitate naţională. Participarea şi controlul social sugerează o interpretare *funcţională* a suveranităţii mai degrabă decît una teritorială, sau o jurisdicţie asupra unor utilizări determinate, nu asupra unui spaţiu geografic. Conceptual, această interpretare va face posibilă internaţionalizarea şi socializarea progresivă a tuturor resurselor mondiale — materiale şi nemateriale — pe baza principiului „patrimoniului comun al omenirii". Această interpretare permite, de asemenea, adaptarea sigură a utilizărilor în comun şi în exclusivitate a

acestor resurse sau, cu alte cuvinte, împletirea jurisdicţiilor naţională şi internaţională în acelaşi spaţiu teritorial.

O astfel de abordare este propusă pentru oceane (vezi capitolul 18). Ea se bazează pe cinci atribute ale conceptului de „patrimoniu comun". Primele trei au fost menţionate cînd a fost prezentat conceptul iugoslav de proprietate socială şi sînt : patrimoniul comun al omenirii nu poate fi însuşit ; el necesită un sistem de administrare şi cere împărţirea beneficiilor în cel mai larg sens, inclusiv transferul de tehnologii şi participarea la luarea deciziilor. La acestea se pot adăuga : resursele şi mijloacele de producţie care constituie patrimoniul comun al omenirii pot fi folosite numai în scopuri paşnice — adică este irnpli- cată dezarmarea ; resursele şi mijloacele de producţie trebuie conservate pentru generaţiile viitoare — aici este implicată protecţia mediului înconjurător. Aceste principii şi atribute ar trebui aplicate în cele din urmă atmosferei terestre, resurselor minerale ale lumii şi mijloacelor de producţie, precum şi moştenirii ştiinţifice şi tehnologice.

Acceptarea conceptului de suveranitate funcţională va necesita crearea unor noi tipuri de instituţii internaţionale, care să includă un sistem echilibrat de interese funcţionale. Ţelul urmărit în acest caz trebuie să fie realizarea confederaţiilor funcţionale ale organizaţiilor internaţionale, descentralizate la nivel operaţional şi centralizate la nivelul elaborării politicii. în cele din urmă trebuie să ţintim către *suveranitatea planetară descentralizată* şi către reţeaua de instituţii internaţionale puternice care fac posibilă o astfel de suveranitate.

Note şl referiri

(1) Impozitele funciare, acolo unde pămîntul este proprietate privata, pot fl aplicate fără dificultăţi prea mari. Ele prezintă avantajul suplimentar că pot fl folosite ca stimulent puternic pentru folosirea cit mal bună a pămîntului disponibil. Dată fiind gama largă a metodelor de calculare a impozitelor, trebuie asigurată posibilitatea folosirii la început a metodelor simple, In timp ce se pregătesc condiţiile pentru folosirea unor metode mal complexe. Modul de stabilire a Impozitelor funciare trebuie să ţină cont de faptul că funcţionarii care fac evaluarea au dovedit în trecut că nu au fost întotdeauna imuni la încercările de mituire. Practicile de corupere pot fl reduse, cerîndu-se proprietarilor de terenuri să-şi evalueze singuri proprietăţile, în condiţiile în care autorităţile publice le pot cumpăra la valoarea declarată plus un procent fix.

(2) Natura procesului de dezvoltare variază în mod necesar de la o ţară la alta ; ceea ce este potrivit pentru o ţară poate fi necorespunzător pentru alta. De exemplu, în cazul unor sisteme sociale, în sectorul terţiar s-ar putea folosi procese bazate pe utilizarea largă a forţei de muncă (cu un cuantum redus de capital), crescînd prin aceasta cimpul de acţiune pentru procese mai complicate in sectoarele primar şl secundar. O astfel de orientare poate fi stabilită numai pe baza unor calcule concrete care să acopere ansamblul economiei.

(3) Efectele pozitive pe termen lung pe care le pot avea, asupra distribuţiei veniturilor, măsurile de control al populaţiei au fost ilustrate de estimări făcute in cazul Indiei. Se poate arăta că dacă creşterea populaţiei din 1941 încoace ar fi fost limitată la 1% pe an, venitul pe locuitor al familiilor de muncitori necalificaţi şl de ţărani săraci ar fi fost in 1971 cu 75% mal mare. Aceeaşi creştere ar putea fi realizată peste 30 de ani dacă mărimea medie a familiilor cu venituri mici ar fi stabilizată la 3,95 persoane, mărimea actuală a familiilor cu venituri mari.

(4) I. Dudlnskl. Creative Power of Socialist Internaţionalism, in „Internaţional Affalrs", Moscova, nr. 9/1975.

(5) Atlasul Băncii Mondiale şl buletinele anuale C.A.E.R. (Deşi cifrele diferă puţin, ordinea naţiunilor rămine aceeaşi)

(6) Calculate pe baza Atlasului Băncii Mondiale şl a buletinelor C.A.E.R. ; deşi metodologia de calcul diferă şl cursul de schimb al valutelor ridică probleme dificile, ordinea naţiunilor este aceeaşi şl diferenţele sînt foarte mici.

(7) I. Dudinskl, op. cit., p. 4.

(8) B. Piciughin. East-West : Economic Cooperatlon, în „Internaţional Affalrs", Moscova, nr. 8/1975, p. 63—84.

Capitolul *6*

Reducerea diferenţei dintre bogaţi şi săraci

„Dacă o societate liberă nu-l poate salva pe cei mulţi şl săraci, atunci ea nu-l poate salva nici pe cei puţini şi bogaţi".

John F. Kennedy

6.1 **Introducere**

în acest capitol se va face o încercare de definire a proporţiilor inegalităţilor dintre veniturile celor bogaţi şi veniturile celor săraci şi de trecere în revistă a perspectivelor de reducere a acestor diferenţe. în acest scop trebuie să trecem de la analiza calitativă la analiza cantitativă a problemelor mondiale şi a mijloacelor de a le rezolva. Analiza cantitativă prezintă un număr de avantaje importante. Ea ne permite să determinăm măsura şi caracterul tendinţelor nefavorabile din dezvoltarea mondială şi, ca atare, să evaluăm mărimea sarcinilor ce ne stau în faţă. Ţinerea la zi a rezultatelor constituie o bază pentru supravegherea realizărilor prin identificarea măsurii în care eforturile noastre au determinat deplasări în direcţiile dorite.

Vom discuta perspectivele reducerii inegalităţilor dintre veniturile celor bogaţi şi veniturile celor săraci cu ajutorul unei *ilustrări cantitative* bazate pe patru parametri : creşterea populaţiei, producţia mondială de alimente şi venitul (pe locuitor şi din industria prelucrătoare). Inegalităţile dintre venituri vor fi exprimate luînd ca bază venitul pe locuitor, în ciuda imperfecţiunilor acestui indicator. Trebuie subliniat că analiza întreprinsă are un caracter pur ilustrativ şi este concepută pentru a servi ca

bază parţială pentru identificarea obiectivelor calitative şi a sarcinilor importante. Alternativele prezentate nu sînt proiecţii care se bazează pe o analiză statistică de mari proporţii şi nici rezultatul utilizării unor modele de simulare complexă. Scopul lor este de a explora amploarea problemelor globale, realizabilitatea diferitelor scenarii de dezvoltare şi de a da substanţă analizelor calitative. Mai presus de orice, rezultatele analizei sînt folosite pentru a evalua mărimea obstacolelor ce stau în calea edificării unei ordini economice şi sociale echitabile în lume.

înainte de a investiga alternativele ce ne stau în faţă, să examinăm pe scurt situaţia actuală.

6.2 **Inegalităţile veniturilor : situaţia în prezent**

Pentru a trece în revistă situaţia actuală vom lua ca termen de referinţă anul 1970, pentru simplul motiv că, fiind an de recensămînt general, este cel mai recent an pentru care sînt disponibile date semnificative.

Anumite date-cheie cu privire la populaţie şi la veniturile reale sînt prezentate în tabelul 8. Puterea totală de cumpărare şi veniturile reale pe locuitor pentru lumea a treia şi pentru ţările industrializate sînt prezentate în coloanele 2 şi respectiv 4 ; pentru cei mai săraci 10% din populaţia lumii şi pentru cei mai bogaţi 10% din populaţia lumii (zecimile inferioară şi superioară), în coloanele 3 şi respectiv 5. Tabelul arată că, chiar şi atunci cînd se fac corecţiile necesare (nota din subsolul tabelului), un individ care trăieşte în partea cea mai bogată a lumii are un venit mediu de 1 100 de dolari (zecimea superioară) în comparaţie cu venitul mediu de numai 85 de dolari al unui individ care trăieşte în partea cea mai săracă a lumii (zecimea inferioară). Raportul acestor venituri este deci 13:1. S-a luat ca unitate de măsură

puterea de cumpărare a dolarului american în ţările cele mai sărace. Raportul de 13 :1, ca şi tendinţa lui, trebuie considerate *inacceptabile din motive de decenţă umană şi din cauza pericolului instabilităţii politice pe care îl implică.* Existenţa unor astfel de inegalităţi este incompatibilă cu o ordine socială şi economică echitabilă ; înlăturării lor trebuie să i se acorde cea mai înaltă prioritate de către comunitatea internaţională. Reglementarea acestor diferenţe este nu numai o premisă pentru o lume mai dreaptă ; de ea depinde într-o mare măsură capacitatea omenirii de a supravieţui secolului douăzeci.

TABELUL 8

Populaţia, venitul pe locuitor şi venitul total în 1970, exprimate în dolari americani cu puterea de eumpArare in ţările cele mai airaee, în lume şi in patru grupe de (Ari

	întreaga lume	Ţările lumii a treia*		Ţările industrializate**	
		Toate	Zecimea cea mai săracă a lumii	Toate	Zecimea cea mai bogată a lumii
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Populaţia (milioane)	3 667	2 588	368	1 089	368
Venitul total dolari)	152G	490	31	925	405
Venitul pe locuitor în 1970, în dolari americani	415	190	85	1010	1100

★ Ţările incluse în zecimea inferioară : Afganistan, Bir- mania, Ciad, Dahomey, Etiopia, Indonezia, Malawi, Mall, Nepal, Niger, Pakistan + Bangladesh (parţial). Ruanda, Somalia, Volta Superioară, Republica Arabă Yemen, Zair.

***★ Ţările incluse în zecimea superioră : Belgia (parţial), Canada, Danemarca, Elveţia, Franţa, R.F. Germania, Norvegia, Suedia, S.U.A.**

NOTA. Veniturile din 1970 exprimate în dolari americani. Veniturile ţărilor celor mai bogate sînt divizate prin 2,25 pentru a ţine cont de nivelul mai ridicat al preţurilor şi de duplicare (Tobln-Nordhans) şi corectate pentru a ţine cont de diferenţele de nivel al preţurilor (legea 4/9 a lui David).

SURSA : Trends Ln Developing Countries, Banca Mondială, Washington, 1973.

6.3 **Perspective de viitor. O ilustrare a problemelor**

6.3.1 *Incertitudini : Necesitatea unor alternative în ceea ce priveşte punctele de plecare.* Din cauza unor lacune în cunoştinţele noastre nu există şi probabil că nu va exista într-un viitor apropiat un acord general asupra cunoştinţelor pe baza cărora să poată fi construit un cadru de lucru pentru o analiză cantitativă a dezvoltării mondiale. Mai mult chiar, diferenţele de opinii dintre oamenii de ştiinţă în ceea ce priveşte punctele de plecare sînt de-a dreptul spectaculoase. Cel mai mare contrast în ceea ce priveşte punctul de vedere intuitiv se constată în prezent între majoritatea economiştilor, tehnologilor, geologilor şi unii agronomi, pe de o parte, şi majoritatea ecologilor (mai ales biologi), pe de altă parte. In ceea ce priveşte punctele de plecare cantitative, diferenţele de opinii ne constrîng să adoptăm diferite alternative. Vor fi prezentate două alternative principale : prima o vom numi punct de plecare „maximal" (reprezintă punctul de vedere al primului grup), iar a doua, punct de plecare „minimal" (punctul de vedere al ecologilor). Prin schimbarea ponderilor relative ale punctelor de vedere de mai sus sînt reţinute posibilităţile de introducere în analiză a unor versiuni secundare.

6.3.2 *Ipoteze.* Analiza a fost limitată la un număr de indicatori selectaţi, care să ilustreze situaţia social-economică a lumii, limitîndu-se alternativele în aşa fel încît să se păstreze claritatea, fără a se pierde însă din esenţă. Un număr de cifre au trebuit să fie estimate şi sîntem conştienţi de caracterul foarte aproximativ al multor asemenea estimări (1).

Analiza ia în consideraţie patru aspecte : creşterea populaţiei, creşterea veniturilor (pe

locuitor şi din industria prelucrătoare) şi necesarul total de hrană. în tabelele următoare, alternativa B — alternativa „maximală" — reprezintă un punct de vedere eminamente optimist atît cu privire la producţia viitoare de hrană, cît şi cu privire la energia care poate fi produsă fără a perturba clima planetei. Alternativele A(i) şi A(ii) — alternativele „minimale" — sînt mult mai prudente în ceea ce priveşte ambele probleme şi pot fi considerate chiar pesimiste. Cea de-a doua alternativă de tipul A a fost introdusă cu scopul de a examina mai cu atenţie intercondiţionările dintre populaţie, venituri şi producţia de hrană. Totuşi, toate trei alternativele au un punct comun : toate presupun ritmuri accelerate de dezvoltare în lumea a treia.

Trebuie subliniat că alternativele examinate se bazează pe cîteva ipoteze importante, care sînt explicitate în cele ce urmează. Ele presupun absenţa cataclismelor, a dezintegrării în ţările industrializate şi a schimbărilor economice şi sociale violente. Ele presupun că lumea industrializată va depăşi în anii următori problemele depresiunii actuale, deşi, dată fiind natura structurală a problemei, nu se vor mai obţine niciodată ritmurile de creştere de dinaintea depresiunii. Cifrele menţionate reprezintă medii pe o perioadă de 42 de ani şi sensul lor este de a sugera schimbări treptate în direcţia indicată. De asemenea, ele presupun că legăturile dintre ţările industrializate şi lumea a treia se vor reduce treptat, de exemplu prin apariţia unor grupări regionale în cadrul lumii a treia. Aceasta presupune că în prima parte a perioadei de 42 de ani creşterea ţărilor lumii a treia va depinde în mare măsură **de** ritmurile de creştere din ţările industrializate, care vor fi aproximativ acelea din anii ’60. Aceste legături vor mări perspectivele de creştere a ţărilor lumii a treia. Totuşi, treptat, producţia de bunuri importate în prezent de ţările lumii a treia se va

deplasa către acestea din urmă şi, ca urmare, creşterea lor va depinde mai puţin de importurile lor din ţările industrializate şi de exporturile lor în aceste ţări.

înainte de a trece la discutarea alternativelor, trebuie să ne referim la perspectivele producţiei mondiale de hrană. Deoarece hrana formează domeniul celei mai grave lipse cu care este confruntată astăzi omenirea, trebuie să i se acorde o poziţie predominantă în analiza noastră cantitativă a dezvoltării mondiale.

6.3.3 Perspectivele producţiei mondiale de hrană. în principal, există două moduri de a mări fondul mondial de hrană, pornind de la formele convenţionale de agricultură. Primul este de a extinde suprafeţele cultivate; al doilea, de a spori productivitatea terenurilor cultivate în prezent. în ceea ce priveşte prima opţiune, este greşit să presupunem că planeta noastră are suprafeţe întinse de pămînturi virgine care aşteaptă să fie desţelenite. O treime din suprafaţa globului este deja utilizată pentru producerea hranei, fie sub formă de terenuri cultivate, fie sub formă de păşuni. Deşi lumea a treia a extins în ultimii ani suprafaţa terenurilor cultivate cu O,7°/o pe an, există un consens general asupra faptului că în prezent se folosesc pentru producţie practic toate suprafeţele adecvate. Multe din suprafeţele rămase în afara circuitului agricol sînt inferioare şi pot fi făcute productive numai cu cheltuieli enorme. Mai mult, s-a estimat că pînă în 1985 toate suprafeţele de pămînt, cu excepţia celor din regiunile reci sau a celor situate la o altitudine atît de mare încît sînt incompatibile cu viaţa omului, vor fi ocupate şi folosite de om. S-ar părea că speranţa creşterii producţiei mondiale de hrană se leagă de sporirea productivităţii terenurilor deja cultivate. Produc- tivităţile mari obţinute în ţările industrializate nu sînt în mod

necesar indicatori corespunzători pentru productivităţile ce pot fi obţinute în ţările lumii a treia. Aceste productivităţi mari sînt obţinute frecvent cu cheltuieli foarte mari şi cer adesea consumuri enorme de îngrăşăminte şi de energie. în plus, multe ţări sărace sînt confruntate cu dificultăţi speciale, cane le reduc şansele de a-şi spori substanţial producţia agricolă în viitorul apropiat (2).

Există şi alţi factori care limitează producţia mondială de hrană. Sursele de apă, de exemplu, se pot dovedi a fi cea mai iminentă „limită externă" a producţiei mondiale de hrană (3). în legătură cu apa există şi constrîngerea potenţială impusă de ciclurile climatice naturale. Deşi încă nu s-a dovedit acest lucru, climatologii susţin că planeta noastră a trecut nu de mult printr-o perioadă optimă în ceea ce priveşte producţia de hrană. Ei sînt de părere că deceniile următoare vor fi caracterizate prin extreme — cald şi frig, umed şi uscat —, fără ca aceasta să însemne o schimbare a temperaturilor medii (4).

In ciuda limitărilor evidente ce stau în faţa creşterii producţiei mondiale de hrană, în analiza cantitativă a alternativelor dezvoltării mondiale s-a presupus că va avea loc totuşi, o creştere modestă a acestei producţii. Procentul de 4% propus de F.A.O. în planul indicator mondial pare prea optimist şi de aceea nu a fost adoptat. S-a adoptat o cifră mai mică, de 3% pe an. Dacă acest ritm de creştere ar putea fi atins şi menţinut în următorii patruzeci sau cincizeci de ani, atunci volumul producţiei agricole ar fi de 3 pînă la 4,5 ori mai mare decît volumul producţiei agricole din 1970. Evaluări mai recente, bazate pe analize foarte cuprinzătoare, făcute de H. Linnemann şi colegii săi, arată că şi acest procent de 3% s-ar putea dovedi prea optimist pe termen scurt şi mediu (5). Aceste evaluări asupra volumului probabil al producţiei mondiale de hrană în jurul anilor 2010—2020 sînt mai mici şi se cifrează la numai de 3 ori

nivelul anului 1970 (6).

6.3.4 Rezultatele. Exemplele Europei de est, Japoniei şi ale unor ţări producătoare de petrol au demonstrat realizabilitatea unor ritmuri anuale de creştere a venitului pe locuitor de 5% sau mai mult. Vom lua acest procent ca un obiectiv cantitativ pentru o primă explorare a alternativelor ce ne stau în faţă şi ca o primă încercare de a concretiza „Planul de acţiune" adoptat de Adunarea Generală a O.N.U. Realizarea acestui obiectiv ar avea ca rezultat dublarea venitului pe locuitor în 14 ani sau o creştere de opt ori a venitului pe locuitor în 42 de ani. Pentru cei mai săraci 10% din lume, aceasta reprezintă o creştere de la 85 de dolari pe an la 680 de dolari pe an în 2012. Această cifră este mult sub media tuturor ţărilor industrializate în 1970. Dacă se presupune că şi ţările industrializate îşi păstrează în următoarele decenii ritmul de creştere din perioada 1960—1970 (aproximativ 3,3%) — alternativa B din tabelul 9 —, atunci venitul pe locuitor ar creşte de 4 ori în 2010. Media pentru toate ţările industrializate ar fi atunci de 3 670 de dolari, iar pentru cei mai bogaţi 10% din lume ar fi de aproximativ 4 400 de dolari.

Rezultă de aici că chiar dacă lumea a treia ar fi capabilă să realizeze un ritm ambiţios de creştere şi să-l menţină timp de 40—50 de ani, un individ care trăieşte în partea cea mai bogată a lumii (zecimea superioară) va avea încă un venit real de 6 ori mai mare decît al unui individ care trăieşte în partea cea mai săracă a lumii (zecimea inferioară). Cu alte cuvinte, un obiectiv de 5% pentru lumea a treia, atunci cînd este combinat cu o extrapolare aproximativă a creşterii din lumea industrializată, nu reuşeşte să reducă diferenţele dintre venituri în mod substanţial.

Este de asemenea discutabil dacă toate ţările lumii a treia vor fi capabile să atingă şi să menţină un ritm anual de creştere de 5% a

veniturilor pe locuitor.

în plus, necesarul total de hrană al lumii în aceeaşi perioadă ar trebui să crească cu 3,6o/o pe an şi deci ar trebui să atingem un nivel al producţiei de hrană de 4,5 ori mai mare decît cel din 1970. Date fiind limitele impuse producţiei mondiale de hrană, acest nivel este probabil mult peste nivelul posibil discutat în paragraful 6.3.3.

în cazul alternativelor A(i) şi B au fost luate ca bază demografică estimările O.N.U., care presupun menţinerea unui ritm lent de creştere a populaţiei, dat fiind că precauţia în ceea ce priveşte creşterea demografică este în interesul tuturor continentelor. Alternativa A(i) a

TABELUL 9

Cifrele sînt date in dolari americani en puterea de cumpărare din 1970 („dolari reali") pentru Africa, Asia, America Latini şi firile industrializate; alternativele A(i), A(il) şi B*

Alternativa Anul		197C	A(i) 1 2012		A (ii) 2012		B 2012	
		a	a	b	a	b	a	b
Populaţia (milioane)	Afrioa	349	750	1,8	720	1,7	750	1,3
	Asia	1958	3 700	1,5	3 560	1,4	3 700	1,5
	America Latină	281	550	1,6	530	1.5	550	1,6
	Ţările industri-alizate tn 1970	1089	1600	0,9	1540	0,8	1600	0,9
	întreaga lume	3 677	6600	14	6 350	1.3	6 600	1,4
Venitul pe lo* cuîtor (dolari aii 1970 in pul cel mai sărac de ţări)	AIrica	200	1500	5,0	1550	5,0	1550	5,0
	Asia	150	1170	5,0	1170	5,0	1170	5,0
	America Latină	483	1500	2,8	1830	3,3	3G70	5.0
	Ţările industrializate	925	1500	1.2	1830	1,7	3 670	3,3
	întreaga lume	407'	1320	2,9	1430	3.4	2 030	3,9
Venitul total (miliarde reali în cel mai sărac de ţări)	Africa	73	1130	6,7	1 120	6,7	1170	6,7
	Asia	280	4 330	6,6	4170	6,5	4 330	6,6
	America Latină	140	830	4,5	980	5,0	2 020	6,7
	Ţările industri-alizate tn 1970	1010	2 400	2,1	2 850	2,5	5 870	4,3
	întreaga lume	1500	8 700	4.3	9120	4,7	13 380	5,3
Necesarul total de hrană (mi* liarde dolari aii în grupul cel mai sărao ţări)	Aîrioa	30	200	4,6	193	4,5	203	4,6
	Asia	140	870	4,5	830	4,4	877	4,5
	America Latină	45	147	2,8	163	3,1	243	4,1
	Ţările industri-alizate în 1970	240	427	1,4	457	1,5	707	2,6
	întreaga lume	450	1640	3,1	1640	3,1	2030	3,6
Venitul din in-dustria prelu-crătoare arde dolari în grupul oel sărac de ţări)	Aîrioa	10	430	9,4	410	9,3	430	9,4
	Asia	30	1730	10,1	1670	10,-	1630	10,-
	America Latină	30	310	5,7	390	6,3	750	8,0
	Ţările industri-alizate în 1970	420	950	2,0	1080	2,3	2 200	4,0
	întreaga lume	490	3 420	4,7	3 550	4,8	5 020	5,7

(a) Cifre absolute

(b) Ritmul de creştere în procente pe an, media pe 42 de ani

*** Mal multe Informaţii despre metodele folosite se dau în Apendicele 1 al acestui capitol**

NOTA. Ţările incluse în „zecimea superioară" în 1070 : Belgia (o parte), Canada, Danemarca, Elveţia, Franţa, R.F. Germania, Norvegia, Suedia, S.U.A. Adăugate în 2012 : Australia, Belgia (partea rămasă), R.D. Germană, Olanda, Marea

Britanie, Noua Zeelandă. Ţările incluse In „zecimea

inferioară" in 1970 : Afganistan, Birmanla, Ciad, Dahomey, Etiopia, Indonezia, Malawl, Mali, Nepal, Niger, Pakistan + Bangladesh (o parte), Ruanda, Somalia, Volta Superioară, Republica Arabă Yemen, Zair. Adăugate In 2012 : Pakistan + Bangladesh (încă o parte).

presupus că creşterea veniturilor în ţările mai prospere nu va depăşi un nivel compatibil cu o creştere a producţiei mondiale de hrană de 3,1% pe an pe o perioadă de 42 de ani. Această presupunere reprezintă un ritm de creştere a venitului pe locuitor de numai 1,2% sau o creştere de la 925 de dolari în 1970 la 1 500 de dolari în 2012. Acest ritm de creştere este mult mai mic decît cele realizate de lumea industrializată în ultimele decenii. Aceeaşi limită superioară de 3,1% în ceea ce priveşte creşterea producţiei de hrană se aplică şi Americii Latine, rezultînd un ritm mediu de creştere a venitului pe locuitor de 2,8%. Pornind de la aceste supoziţii, se poate vedea că creşterea în Africa va fi mai modestă.

în alternativa A(ii) procentul 3,1 a fost menţinut, dar a fost combinat cu o creştere ceva mai modestă a populaţiei. Ca atare, această alternativă reprezintă o altă abordare a adaptării necesarului de hrană. în acest caz, creşterea populaţiei este redusă cu 0,1% în toate părţile lumii.

Tabelul 9 conţine, de asemenea, estimări ale veniturilor ce ar putea fi obţinute din industria prelucrătoare (exclusiv mineritul) pe diferite continente (7). Aceste estimări ilustrează proporţiile industrializării necesare pentru atingerea obiectivelor dezvoltării.

Tabelul 10 prezintă contribuţia fiecărui continent la producţia industrială mondială, exprimată atît în dolari nominali, cit şi în dolari reali, în condiţii corespunzătoare seturilor de ipoteze făcute în cele trei alternative (8). Cifrele arată că în 1970 Africa avea o pondere

TABELUL 10

Veniturile lin Industria prelucrătoare in Africa, Asia, America Latină şi in fărlie Indutrlalixate in 1970, ca proeent din veniturile totale mondiale din industria prelucrătoare: in 1970 şl in 2012; estimări nominale pi reale; trei alternative

	1970	2012 A(i)		2012 A(ii)		2012 B	
	Nom.	Real	NOUL Real	Nom.	Real	Nom.	Real
Afrioa	0,5	1,0	16,1	12,6	14,9	11,6	9,8	8,5
Asia	2,6	5,9	36,4	50,6	32,5	46,9	21,4	32,5
America Latină	4,0	6,0	11,8	9,0	13,1	11,1	17,2	15,0
Ţările în								
1970	92,9	86,3	35,7	27,8	39,5	30,4	51,6	44,0
întreaga lume	100,0	100,	100,	100,	100,	100,	100,	100,

nominală de numai 0,5% din producţia industrială totală a lumii, Asia 2,6%, iar America Latină 4,0%. Toate cele trei alternative prevăd creşteri substanţiale ale ponderilor respective. Aceasta atrage după sine o scădere substanţială a ponderii lumii industrializate în cazul alternativei Aţi), de la 92,9% în 1970 la 35,7% în 2012.

6.4 **Rezumat : problemele care rezultă din ilustrarea cantitativă**

Pentru a determina amploarea sarcinilor de dezvoltare ce ne stau în faţă au fost examinate trei alternative ale viitorului lumii, avîndu-se în vedere creşterea populaţiei, producţia de hrană şi veniturile. Investigaţiile arată că dacă (alternativa B) :

— limitarea producţiei mondiale de hrană este mai puţin severă decît s-a propus în paragraful 6.3.3;

— ţările lumii a treia sînt capabile să realizeze un ritm de creştere a venitului pe locuitor de 5% pe an;

— creşterea veniturilor pe locuitor în ţările industrializate se menţine la ritmul ei actual (aproximativ 3,3% pe an) ; şi

— creşterea populaţiei se va încadra în previziunea făcută de O.N.U.,

atunci raportul veniturilor celor mai bogaţi 10% şi celor mai săraci lO°/o ar putea fi redus de la 13:1 la 13:2 după 42 de ani.

Acest raport ar putea fi redus la 13:4 şi producţia de hrană s-ar putea încadra în limitele menţionate în paragraful 6.3.3 în cazul în care se realizează următoarele (alternativa A(ii)) :

— un ritm de creştere de 5% a veniturilor pe locuitor în ţările lumii a treia;

— un ritm de creştere de numai l,7»/o în ţările industrializate (aproximativ jumătate din ritmul actual, în aşa fel încât să se atingă creşterea zero în aproximativ de 40 de ani) ;

— o creştere maximă a producţiei mondiale de hrană de 3,l°/o pe an (în comparaţie cu 2,7% în prezent); şi

— o creştere a populaţiei cu 0,1% mai mică decît cea estimată de O.N.U.

Acelaşi raport de 13:4 ar putea fi de asemenea obţinut peste 42 de ani, pe baza estimărilor O.N.U. cu privire la creşterea populaţiei, deşi în acest caz, presupunând o creştere de 3,1% a producţiei de hrană şi atingerea ritmului de creştere de 5% de către ţările lumii a treia, creşterea veniturilor pe locuitor în ţările industrializate ar trebui limitată la 1,2% pe an (alternativa A(i)).

Raportul de 13:4, sau aproximativ 3:1, este echivalent actualului raport, considerat acceptabil la limită, dintre *regiunile* bogate şi cele sărace ale C.E.E. De asemenea, el este mai mare decît raportul dintre cele mai bogate şi cele mai sărace *ţări* din lumea industrializată, unde este mai mic de 2:1. Cîteva ţări industrializate au ajuns chiar la un raport de iy$_2$:l- plus, acest raport de 3:1, presupus ca necesar pentru stabilitatea politică mondială, ar putea fi realizat între regiunile şi ţările lumii, cel puţin pe baza presupunerilor făcute, abia peste 42 de ani. Problema este dacă cei săraci sînt pregătiţi să aştepte o jumătate de secol pen

tru a ajunge la ceea ce este astăzi cu greu acceptat în cadrul lumii industrializate.

In cele trei alternative s-a presupus o creştere anuală de 5% a veniturilor pe locuitor în ţările lumii a treia. Numai 15 ţări au reuşit să atingă această medie în perioada 1965—1972. Mai mult chiar, 12 ţări au avut în aceeaşi perioadă ritmuri de creştere negative. Strategia pentru al doilea Deceniu de dezvoltare a cerut un ritm de creştere de 3,5% a venitului pe locuitor în toate ţările sărace. Numai ţările O.P.E.C. şi ţările exportatoare de produse finite realizează acest obiectiv. în foarte multe ţări sărace creşterea veniturilor pe locuitor a fost în medie de numai 2,3°/o, ritm de creştere ameninţat de actuala recesiune (tabelul 11 şi fig. 10).

TABELUL 11

Previziunile Băncii Mondiale cu privire la populaţie, PJT3. pe locuitor şi ritmul de creştere al P.N.B. In ţările In cun de dezvoltare şl In ţările dezvoltate®) în perl, oida 1970—1980

	Populaţia [b])	P[6]itor[U]	P.N.B. 1970-1980	Ritmul do creş-tere al P.N.B. pe Iocuitor 1970-1980
	(milioane)	(dolari 1970)		(procente)
Ţări In curs do dezvoltare cu venituri mici (P.N.B. pe locuitor sub 200 dolari)	**1000**	**105**	**108**	**0,**
Ţări tn curs de dezvoltare venituri medii (P.N.B. pe ... or peste 200 dolari)	**725**	**410**	**540**	**2,**
ări dezvoltate	**675**	**3 100**	**4000**	**2,**

a) Nu sînt incluse ţările cu planificare centralizată şi ţările O.P.E.C.
b) Estimări pentru a doua Jumătate a anului 1970.

NOTA. Aceste cifre presupun că fluxurile de capital către ţările în curs de dezvoltare vor creşte între 1975 şl 1980 în valoare nominală, dar nu şl reală ; că ţările Industrializate îşi vor reveni rapid din actuala recesiune ; şl că ritmurile de creştere pe locuitor pentru restul deceniului vor fi de 1.2% pentru ţările cu venituri mici şi de 2,8% pentru ţările cu venituri medii.

SURSA : Robert S. McNamara. Address to the Board of Govcrnors, Washington, D.C., 1 septembrie 1975, p. 7.

Fig. 10. Ritmurile de creştere ale P.N.B. pe locuitor în principalele categorii de ţări în curs de dezvoltare. Modificări procentuale anuale medii în perioadele 1960—1970 şi 1970—1974

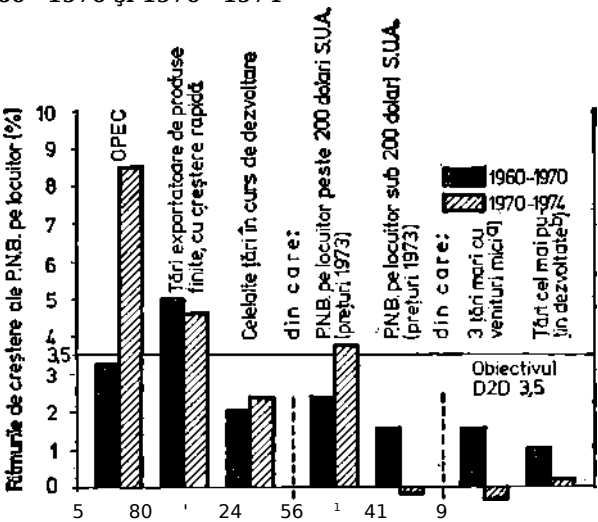

Populaţia: procente din populaţia totală a ţărilorîn curs de dezvoltare (1974)

N o t â: [a]) Bangladesh, India, Pakistan,- 29 de **ţări SURSA : Secretariatul U.N.C.T.A.D.**

Chiar şi aşa media maschează faptul că, în multe cazuri, o mare parte din noua bogăţie nu a ajuns la cei mai săraci şi mai nevoiaşi. Prin urmare, obiectivul pe care îl reprezintă ritmul de creştere de 5% ar putea fi considerat ca ambiţios.

Atingerea ritmului de creştere de 5% depinde într-o mare măsură de mărirea ponderii ţărilor lumii a treia în industria prelucrătoare mondială. Conferinţa Organizaţiei Naţiunilor Unite pentru dezvoltare industrială (O.N.U.D.I.) ţinută la Lima în 1975 a stabilit sarcinile în acest domeniu : s-a adoptat recomandarea ca ponderea lumii a treia în producţia industrială mondială să crească de la nivelul actual de 7®7o la 25% în anul 2000. Acesta este un obiectiv, nu o previziune. Cu

toate acestea este un obiectiv necesar. Atingerea lui va depinde parţial de realizarea politicilor de ajustare în ţările industrializate. Acestea sînt discutate în paragraful 7.7.

Note şi referiri

(1) Detalii şi explicaţii în legătură cu principalele Ipoteze sînt prezentate în Apendicele 1 de la sfîrşltul acestui capitol.

(2) Iată cîteva dintre aceste dificultăţi : solurile sînt uneori mult prea fragile, înclinate spre eroziune şi cu proprietăţi nutritive şi minerale inferioare ; ameninţarea invaziei rozătoarelor, Insectelor, ciupercilor şl buruienilor este în mod frecvent mai mare ; folosirea neraţională a îngrăşămintelor, ierbicldelor şi pesticldelor are şanse mai mari să aibă efecte nefavorabile asupra ecosistemelor locale ; ploile şi, în general, clima sînt mai capricioase ; există o probabilitate mal mare ca proiectele de irigaţii şl alte proiecte de acest gen să ducă la boli endemice la om şi animale datorate deteriorării mediului înconjurător şi la o creştere a salinltăţil solului ; vulnerabilitatea noilor soiuri este adesea mai mare ; micii fermieri consideră adesea agricultura egală cu sărăcia, sînt supuşi discriminării şl exploataţi şl caută cu desperare să părăsească agricultura. Toţi aceşti factori, precum şl interacţiunile lor numeroase şl complexe explică productivităţlle mici realizate In unele regiuni din lumea a treia.

(3) Unele evaluări sugerează că, pentru a face faţă nevoilor de hrană, trebuie irigată o suprafaţă cu 50% mal mare. Agricultura, aşa cum este ea practicată în ţările Industrializate, consumă foarte multă apă. In Statele Unite ale Amerlcil, de exemplu, sînt necesari zilnic 13 000 1 de apă pentru a produce hrana necesară alimentaţiei medii a unul individ şl cel puţin încă 950 1 de apă pentru a o depozita şl pentru a o face utilizabilă din punct de vedere alimentar. Deşi regimurile alimentare vegetariene necesită mult mal puţină apă, trebuie reamintit că cu cît o plantă primeşte mai puţină apă pe cale naturală, cu atît mal multă apă trebuie să 1 se asigure (de exemplu, solurile de grîu australian necesită de peste două ori mal multă apă decît solurile americane — 050 1 faţă de 350 1 pentru 1 kg de substanţă organică). Solurile sărace cu fertilitate scăzută, tl- nu este bine integrată şi

suferă din cauza tensiunilor dintre sudul italian şi nordul continentului. în India raportul este aproape de 3. Am încercat să rezumăm aceste date pentru a evidenţia faptul că raportul de 3:1 este însoţit de o oarecare tensiune, nu prea departe însă de echilibrul politic.

Propunerea noastră pentru următorii patruzeci de ani este că trebuie să urmărim realizarea unui raport de 3:1 pentru întreaga lume. De asemenea, am considerat şi o alternativă în care raportul este 6:1. Am folosit aceste două alternative ca o bază serioasă pentru încercarea de a realiza o unitate de idei cu cei a căror responsabilitate este de a apăra interesele maselor sărace din lume.

Există şi alte motive pentru care am ales aceste cifre ambiţioase. Aşa cum se arată în Anexa 2, va fi necesară o redistribuire drastică a veniturilor în ţările sărace. Cu greu însă ne putem imagina cum s-ar putea realiza aceasta. O condiţie prealabilă ni se pare a fi creşterea substanţială a venitului mediu pe locuitor în ţările în curs de dezvoltare şi am optat pentru 5% pe an. Corelată cu limitele prevăzute pentru producţia mondială de hrană, această cifră de 5% pe an nu lasă însă intacte posibilităţile de creştere a veniturilor pe locuitor în ţările prospere. Din acest motiv, principalele două alternative au prevăzut menţinerea creşterii la nivelul din trecut (alternativa B) sau reducerea ritmului de creştere la aproximativ jumătate (alternativa A).

Cea de-a doua alternativă a fost considerată de către unii economişti ca fiind incompatibilă cu ritmul accelerat de creştere propus pentru ţările în curs de dezvoltare. Argumentul este că, în cazul realizării alternativei A, exporturile către ţările dezvoltate vor creşte mai puţin decît în trecut. Trebuie avut însă în vedere că cifrele considerate reprezintă medii pe următorii patruzeci de ani şi că aceste medii se realizează prin schimbări treptate. în prima parte se vor aplica mai mult sau mai puţin cifrele din trecut.

Odată cu trecerea timpului avem însă în vedere posibilitatea ca ţările în curs de dezvoltare să se „bazeze colectiv pe forţele proprii", fapt echivalent cu creşterea legăturilor comerciale dintre ele. în acest fel, ele vor deveni pas cu pas mai puţin dependente de ritmul de creştere al ţărilor dezvoltate. Prin urmare nu există nici o contradicţie între creşterile propuse de noi, mai lentă pentru ţările dezvoltate şi mai rapidă pentru ţările în curs de dezvoltare.

Estimările necesarului de hrană s-au bazat pe statisticile naţionale din 1965 centralizate de O.N.U., din care s-a extras procentul din produsul intern brut (P.I.B.) alocat hranei de 40 de ţări aflate în toate etapele de dezvoltare. Cifrele au fost comparate cu cele din 1970 şi nu s-au constatat schimbări apreciabile. Problema cea mai dificilă este să se estimeze procentul pentru venituri considerabil mai mari decît venitul pe locuitor în 1970 în S.U.A. Pentru S.U.A. nu sînt disponibile cheltuielile casnice pentru familiile cu veniturile mai mari decît media. în cele din urmă au fost găsiţi cîţiva indicatori pentru R.F. Germania[1] şi pentru Suedia[**** ††††]. Aceştia au fost integraţi într-o formulă : consumul pe locuitor = 210 + 0,13 X venitul pe locuitor pentru gama veniturilor mari, în dolari reali din 1970 (puterea de cumpărare în S.U.A.), sau 70 + 0,13 X venitul pe locuitor, la puterea de cumpărare din ţările cele mai sărace.

Estimările privitoare la venitul din industriile prelucrătoare s-au bazat pe materialul statistic pus la dispoziţie de Institutul de cercetări pentru dezvoltare socială al O.N.U. în lucrarea *Compilation of De- velopment Indicators* (pentru 1960), Geneva, 1969, Index 56 (P.I.B. derivat din industriile prelucrătoare ca procent din P.N.B.). Pentru ţările cu relativ puţine resurse naturale s-a luat ca limită superioară 40’/»; iar pentru ţările cu mari resurse naturale — 37%, re-

**** *Statistisches Jahrbuch 1971,* p. 477—480.
†††† *Svensk ekonomi fram till 1977,* Statens Offentliga Utredningar, voi. 21, 1973, p. 124.

zultînd din aceasta că 3% sînt acoperite de agricultură şi minerit.

Nu s-au luat în consideraţie reduceri de tipul celor propuse de Jean Fourastie pentru veniturile pe locuitor mai mari, în afara acelora care sînt în prezent răspîndite în cele mai prospere ţări. Aceasta probabil că va duce la o supraestimare a volumului activităţilor de prelucrare în ţările bogate şi deci la o subestimare a procentului din activitatea industrială mondială ce va reveni în anul 2000 ţărilor care acum sînt în curs de dezvoltare.

Din cele de mai sus rezultă clar caracterul aproximativ brut al ilustrării cantitative. Vor fi deci necesare programe de perfecţionare.

Distribuţia veniturilor personale în cadrul ţărilor rămîne cel puţin la fel de importantă ca distribuţia între ţări. Cititorul poate consulta studiile făcute asupra acestui subiect de către Irma Adelman şi Cyn- thia Morris Taft, rezumate în lucrarea *Policies for Equitable Growth,* prezentată la Conferinţa asupra dezvoltării economice şi distribuţiei veniturilor, ţi nută la Institutul de ştiinţă a comportamentului, Universitatea Colorado, aprilie 1967.

Capitolul 7

Strategiile schimbării

„...Legile şi instituţiile trebuie să meargă mină în mină cu progresul minţii omeneşti. Odată cu schimbarea circumstanţelor, instituţiile trebuie să progreseze şi ele pentru a ţine pasul cu timpul".

Thomas Jefferson

7.1 Mijloacele schimbării

Pentru realizarea unei ordini sociale şi economice internaţionale echitabile, fiecare va

trebui să depună eforturi ; nu numai politicienii şi cei care iau decizii, ci, în principiu, fiecare membru al comunităţii mondiale. Schimbările în direcţiile dorite necesită acţiuni bazate pe niveluri înalte de cooperare ; nu numai formele mai formalizate de cooperare în cadrul şi între instituţiile specializate, dar, de asemenea, multe alte forme de cooperare informală şi voluntară care pot fi şi trebuie să fie organizate între indivizi, între indivizi şi instituţii şi între instituţii.

La cel mai înalt nivel, nivelul problemelor mondiale, instituţiile internaţionale trebuie să constituie forţa motrice a schimbării avute în vedere. Eforturile ce trebuie făcute de către instituţiile de la nivelurile superioare pot fi considerate ca „mijloace" ce pot fi mobilizate pentru atingerea obiectivelor urmărite. Aceasta implică ca instituţiile să controleze un număr de „pîrghii" care.să poată fi folosite pentru dirijarea schimbării prin eforturile indivizilor şi instituţiilor mai mici. Totuşi, controlul pe care îl pot exercita instituţiile nu este nelimitat, fiind mai degrabă determinat de *structura de putere* în care ele funcţionează. în cazul unor instituţii puternice, mijloacele pe care acestea le au la dispoziţie sînt adesea organizate sub forma unor *politici.* Ca atare, politicile se pot referi fie la funcţionarea ordinii social-econo- mice actuale, fie la acţiuni concepute pentru realizarea unor schimbări planificate în ordinea existentă. Cu alte cuvinte, politicile pot fi orientate spre consolidarea sau spre transformarea stătu quo-ului internaţional.

în ordinea internaţională actuală, o putere imensă este concentrată în statele naţionale industrializate. Din punct de vedere mondial, acest fapt trebuie considerat ca fiind nedorit. Unele mijloace care ar putea fi folosite pentru atingerea obiectivelor de importanţă vitală pentru comunitatea internaţională pot fi manevrate mult mai eficace la niveluri mai înalte de luare a deciziilor. Aceasta vine însă în con-

tradiţie cu naţiunile lumii a treia, pentru care întărirea statului constituie o premisă a atingerii unor ţeluri, cum ar fi, de exemplu, reducerea inegalităţii dintre cetăţeni. Chiar şi aşa, pentru ţările mai mici din lumea a treia, atingerea unor ţeluri cum ar fi crearea unor pieţe mai mari prin cooperare regională şi sub- regională (bazare colectivă pe forţele proprii) ar fi facilitată prin luarea deciziilor la un nivel mai înalt decît cel al statului naţional.

7.2 Instituţiile schimbării

Cele mai importante opţiuni pentru organizarea instituţiilor privesc trei domenii principale. Prima opţiune se referă la modul în care sînt grupate mijloacele de conducere a societăţii în *seturi* ce pot fi manipulate în mod corespunzător de o singură instituţie. Din punctul de vedere al eficienţei, cel mai convenabil ar fi să se grupeze împreună mijloacele care necesită tehnici similare de control. A doua opţiune se referă la diferitele *niveluri de luare a deciziilor* şi la ierarhia asociată acestor niveluri. Această importantă consideraţie structurală se aplică atît instituţiilor considerate izolat, cît şi relaţiilor dintre persoane şi dintre instituţii. Pentru atingerea anumitor ţeluri, de exemplu, trebuie avute în vedere confederaţii de organizaţii internaţionale, aşa cum s-a propus în cazul oceanelor (vezi cap. 18). A treia opţiune se referă la condiţiile ce privesc *calitatea de membru* al instituţiilor. Calitatea de membru nu trebuie acordată numai guvernelor naţionale ; ea trebuie, de asemenea, acordată organizaţiilor neguvernamentale de tot felul care funcţionează la diferite niveluri. Bineînţeles, obiectivele instituţiilor vor diferi, de asemenea şi rolurile pe care ele le pot avea.

Aceste opţiuni vor trebui judecate pe baza unor *criterii* derivate din ţelurile generale ale comunităţii. Deşi nici un criteriu nu va fi în-

deplinit în întregime, trei dintre ele trebuie să se bucure de o atenţie specială :

(a) *Participarea.* Dacă structura aleasă nu este cu adevărat participatorie, ea nu are şanse de reuşită. Printre altele, structura trebuie să definească gradul de participare corespunzător tuturor grupelor de interese reprezentate.

(b) *Realizabilitatea politică.* Are o importanţă crucială mai ales in fazele iniţiale ale transformării ordinii existente şi este prin natura ei strîns legată de criteriul participării, deoarece participarea reflectă în general poziţiile de putere. Totuşi, în timp ce se ţine cont de structura de putere existentă, trebuie făcute încercări pentru a o schimba în direcţii compatibile cu realizarea unei ordini sociale şi economice internaţionale echitabile (1) (vezi paragraful *7.* 4).

(c) *Eficienţa.* Opţiunea făcută trebuie să fie caracterizată printr-un raport favorabil între rezultate şi eforturi. Acest criteriu se va reflecta în fiecare din trăsăturile structurale principale : în numărul de niveluri al ierarhiei luării deciziilor, cel mai înalt nivel fiind ales pentru un anumit set de mijloace ; în structura instituţiilor, în îndatoririle şi drepturile membrilor lor ; în importanţa acordată părerii specialiştilor.

Instituţiile trebuie să funcţioneze ca nişte catalizatori ai schimbării. Totuşi, ştim din experienţă că instituţiile internaţionale sînt înclinate către rigiditate din cauza incapacităţii de a progresa şi de a ţine pasul cu schimbarea condiţiilor. Constituite pentru a iniţia şi orienta un proces de schimbare, instituţiile internaţionale pot deveni un drept cîştigat şi, în consecinţă, activează pentru menţinerea stătu quoului, opunîndu-se schimbărilor ; în felul acesta ele supravieţuiesc scopului pentru care au fost create. în cele din urmă se poate în- tîmpla ca astfel de instituţii să-şi dedice cea mai mare parte a energiei şi resurselor lor pentru păstrarea poziţiei lor de putere şi pentru

garantarea supravieţuirii lor.

Aceasta ar sugera că unele instituţii noi ar trebui să funcţioneze numai pentru perioade limitate de timp, de exemplu pentru realizarea unei anumite sarcini sau a unui anumit set de sarcini, nedevenind o trăsătură permanentă a ordinii internaţionale. Astfel de instituţii ar trebui să conţină de la bun început un mecanism de autodistrugere ; evaluarea periodică a utilităţii viitoare a instituţiei în lumina condiţiilor schimbate trebuie să devină obligatorie şi să aibă ca rezultat decizii fie de încetare a activităţii, fie de adaptare a rolului şi funcţionării instituţiei respective.

Sistemul Naţiunilor Unite

Viitorul noii ordini internaţionale nu trebuie confundat cu viitorul sistemului Naţiunilor Unite. Omenirea este confruntată cu o gamă complexă de probleme care nu pot fi rezolvate la nivel naţional. Ele necesită cooperarea internaţională, cooperare organizată prin intermediul instituţiilor internaţionale. În ciuda faptului că numeroase realizări ale O.N.U. în diferite domenii sînt adesea uitate sau denigrate, Organizaţia Naţiunilor Unite rămîne singurul mecanism înzestrat cu un potenţial real de a construi o lume mai dreaptă.

Rolul ei viitor va depinde în mare măsură de capacitatea de a se adapta la schimbarea raporturilor de forţe, la nevoile unei comunităţi mondiale în plină expansiune, precum şi la decizia guvernelor, în special a celor mai puternice, de a folosi O.N.U. ‡‡‡ ca instrument principal în formularea şi realizarea politicilor care îi afectează pe ceilalţi.

Faptul că aparatul Naţiunilor Unite are nevoie de o restructurare nu este contestat de

‡‡‡ *A new U. N. Structure for Global Economic CoopeTation,* O.N.U., New York, mai 1975, E/AC 62/9.

nimeni. Deja au fost formulate de către „Grupul celor 25“ recomandări pentru îmbunătăţirea eficienţei economice a O.N.U. *. Aceste recomandări constituie o bază esenţială, deşi parţială, pentru viitoarea adaptare şi, cu toate că unele recomandări au dat naştere la controverse, trebuie făcute toate eforturile pentru îmbunătăţirea eficienţei organizaţiei în direcţiile propuse. Cîteva dintre cele mai importante recomandări ale Grupului sînt rezumate mai jos :

(a) Trebuie numit un director general pentru dezvoltare şi cooperare economică internaţională, care să-i urmeze ca rang secretarului general al O.N.U. Directorul general ar urma să asigure conducerea întregului sistem economic internaţional, răspunzînd de coordonarea iniţiativelor economice importante la nivel mondial.

(b) Toate fondurile destinate activităţilor de preinvestiţii (cu excepţia U.N.I.C.E.F.) trebuie centralizate într-un „fond al fondurilor", care să fie numit Autoritatea de dezvoltare a Naţiunilor Unite şi care să fie dirijat de un administrator cu rang de director general adjunct. Identitatea fondurilor actuale ar urma să fie menţinută pentru a permite identificarea contribuţiilor la scopuri ca : programele privind protecţia mediu- ! lui înconjurător sau programele cu privire la | populaţie. Autoritatea de dezvoltare va fi guvernată de un comitet executiv care va fi răspunzător în faţa ECOSOC.

(c) Departamentul afacerilor economice şi sociale al Secretariatului O.N.U. trebuie să fie reorganizat şi subordonat unui director general adjunct pentru cercetare şi politică. Departamentul ar urma să întreprindă cercetări, planificări politice şi analize economice pentru ECOSOC şi pentru celelalte organisme ale Naţiunilor Unite. La realizarea acestor sarcini va colabora un colectiv mixt de

cercetare, planificare şi programare.
(d) Directorul general va prezida un comitet consultativ pentru cooperare şi dezvoltare economică, compus din conducătorii agenţiilor specializate importante şi ai comisiilor economice regionale.
(e) Consiliul economic şi social trebuie consolidat pentru a putea asigura o orientare de bază în problemele economice şi sociale. Cele mai multe comisii şi organe subordonate ar urma să fie desfiinţate.

(f) Trebuie creat un mic grup de experţi care să evalueze realizarea activităţilor economice ale O.N.U.

7.3 Dirijarea procesului schimbării : alternative ; soluţii de rezervă ; compromisuri

Dată fiind lista în continuă creştere a problemelor cu care este confruntată omenirea, trebuie făcute toate eforturile pentru a stimula procesele care duc spre direcţiile dorite. Un exemplu de astfel de proces îl constituie tendinţa spre centralizarea luării deciziilor în problemele cu efecte externe importante. Promovarea luării deciziilor dincolo de frontierele naţionale trebuie considerată ca o continuare logică a procesului de schimbare şi ca o premisă pentru afirmarea efectivă a suveranităţii naţionale. Din aceleaşi motive, continuarea tendinţelor spre luarea descentralizată a deciziilor pe baza necesităţii unei participări veritabile este de asemenea în pas cu dezvoltările istorice, de genul desfiinţării sistemului colonial. Nu este nimic paradoxal sau incompatibil în aceste tendinţe spre centralizare şi spre descentralizare. Ele sînt feţe diferite ale aceleiaşi monede şi împreună reprezintă o mişcare în direcţia a ceea ce a fost numit în paragraful 5.8 „suveranitate planetară descentralizată".

Pe lîngă stimularea şi dirijarea proceselor favorabile, trebuie să fim destul de înţelepţi pentru a aprecia în ce domenii sînt necesare „mutaţii". în aceste cazuri, ţelul trebuie să fie întreruperea proceselor care, dacă ar continua, ar înrăutăţi perspectivele unei schimbări reale. Astfel de procese pot fi de tip „escaladare" sau stagnante. Exemple de primul tip sînt cursa înarmărilor, proliferarea capacităţilor nucleare, decalajele în continuă creştere dintre naţiunile bogate şi naţiunile sărace, supraconsumul din ţările industrializate bogate şi incapacitatea crescîndă a ţărilor lumii a treia de a asigura mijloacele pentru satisfacerea nevoilor de bază ale celor nevoiaşi. Procesele stagnante, care reclamă o intervenţie, includ, printre altele, inactivitatea în domeniul cooperării în scopul dezvoltării şi inerţia manifestată în reînnoirea unor sisteme sociale învechite.

Dată fiind actuala structură a puterii şi actualele idei despre „realizabilitatea politică[11], proiectele deterministe cu privire la schimbări pe termen lung trebuie evitate : acestea pot mai degrabă să pericliteze decît să îmbunătăţească perspectivele de reorientare a evoluţiei sociale. Este necesar deci să ne limităm la un număr de principii călăuzitoare care să poată servi ca bază pentru dirijarea schimbărilor în direcţiile dorite (vezi caseta). în aplicarea acestor principii trebuie să tindem spre un optim, deşi s-ar părea că incapacitatea atingerii lui este caracteristică condiţiei umane. Urmărind optimul, trebuie să examinăm cu sinceritate alternativele ce ne stau în faţă, fiind gata să facem compromisuri dacă refuzul de a le face nu contribuie la un progres şi fiind gata să acceptăm o soluţie de rezervă dacă prima variantă nu poate fi realizată. §§§§

---

§§§§**Principii călăuzitoare pentru stabilirea alternativelor de luare a deciziilor**

(a) Luarea deciziilor la nivel internaţional poate îmbrăca diferite forme, de la forme **slab organizate la cele strict organizate.** Forma **cea**

de consultare fără a se ajunge la decizii care să fie obligatorii. A treia formă ca grad de organizare include încercările de a ajunge la decizii unanim acceptate, iar a patra cuprinde încercările de a lua decizii pe bază de majoritate. O formă şi mai organizată se obţine prin introducerea unor proceduri de rezolvare a dezacordurilor. Totuşi, o formă adecvată este aceea în care o autoritate supranaţională autentică ia decizii bazate pe principiul unei majorităţi calificate. O majoritate calificată poate cuprinde un sistem devoturi bazat fie pe o majoritate simplă, fie pe un sistem în care nu numai numărul total al reprezentanţilor, dar şi reprezentanţii unor grupuri bine definite trebuie să formeze împreună o majoritate. De asemenea pot fi concepute combinaţii ale acestor alternative.

(b) Un organism de luare a deciziilor poate fi iniţiat de cîteva ţări care să-şi asume pe bază voluntară sarcina de deschizători de drum. Apoi, acest organism poate fi extins în mod treptat. Unele din mijloacele folosite ar putea fi întîi aplicate Ia niveluri inferioare, de exemplu un impozit pe bunuri de consum de folosinţă îndelungată, care să fie apoi **urcate** treptat şi extinse pentru a include mai multe categorii şi eventual mai multe ţări.

(c) Apartenenţa la organismul internaţional de luare a deciziilor trebuie să fie permisă atît autorităţilor publice, cît şi organizaţiilor particulare, fie că sînt sau nu realizatoare de profit, sau unei combinaţii a acestora.

(d) Deoarece o ordine internaţională eficientă necesită instituţii atît la nivel regional, cît şi la nivel mondial, organismele de luare a deciziilor la nivel regional pot fi înfiinţate înaintea instltuţionalizării unui organism similar la

---

mai
slabă o constituie, de excmpb.i. cazul în care o ţară aplică o anumită politică, dar informează ţările care ar putea fi afectate de acţiunile sau intenţiile ei. O a doua formă include un proces

nivel mondial. în anumite cazuri ar putea fi mai potrivit să se înceapă de la un nivel subregional, pe baza elementelor enunţate la punctul (c).

(e) Este preferabil ca propunerile să cuprindă un **plan** care să descrie viitoarea acţiune în domeniile în care s-a realizat un acord. Planul ar permite introducerea în propuneri a unui control politic, deşi aceasta va depinde, bineînţeles, şi de experienţele şi rezultatele fazelor anterioare.

7.4 **Schimbările în structura puterii**

Crearea unei ordini sociale şi economice internaţionale echitabile necesită schimbări în actuala distribuţie a puterii. Dezvoltarea conştiinţei globale nu a atins încă stadiul în care naţiunile bogate şi privilegiate sînt pregătite — în perspectiva propriului lor interes — să transfere în mod voluntar o parte a puterii lor instituţiilor internaţionale. Este de aşteptat ca conştiinţa necesară să se dezvolte încet. Cu toate acestea, lumea a treia aşteaptă cu nerăbdare schimbarea şi, prin urmare, ea trebuie să-şi încordeze forţele şi resursele pentru a-şi mări puterea în raport cu ţările industrializate. Redresarea dezechilibrului de putere este necesară nu numai pentru stabilirea unei baze mai echitabile a viitoarelor negocieri asupra unei ordini mondiale ; ea trebuie să contribuie, de asemenea, la promovarea schimbărilor necesare în atitudinile naţiunilor industrializate.

Schimbările în structura puterii pot fi efectuate în timp scurt numai prin acţiuni violente, şi, într-adevăr, în deceniile următoare sînt de aşteptat multe reacţii violente faţă de inegalităţile existente, atît în cadrul naţiunilor, cît şi între ele. Cu toate acestea, recurgerea la violenţă în relaţiile internaţionale ar duce omenirea aproape de marginea prăpastiei nucleare.

Rezolvarea conflictelor prin forţă deschide calea escaladării, şi aceasta este una dintre premisele războiului nuclear, posibilitate pe care părinţii ideologiilor revoluţionare nu o cunoscuseră. Prin urmare, pentru redresarea dezechilibrelor de putere, naţiunile lumii a treia trebuie să caute mijloace care să evite violenţa.

Lumea a treia poate să-şi îmbunătăţească poziţia de putere prin exercitarea *controlului asupra resurselor sale naturale deficitare la nivel mondial.* Eficacitatea acestei strategii a fost parţial demonstrată de grupul O.P.E.C. Prosperitatea ţărilor industrializate depinde de aprovizionarea ritmică cu materii prime din lumea a treia (vezi tabelul 12). în 1950 S.U.A. depindeau de importuri, cu mai mult de jumătate din necesarul economiei, la numai 4 materii prime din cele 13 materii prime de bază pentru o economie industrială modernă. în 1970 numărul acestora a crescut la 6, iar în 1985 se aşteaptă ca numărul lor să crească la 9.

în lipsa unor reglementări internaţionale, ţările lumii a treia îşi pot mări puterea prin exercitarea *controlului asupra investiţiilor străine.* Acest lucru este posibil datorită faptului că multe ţări industrializate au interese mari şi în continuă creştere în economiile multor ţări sărace. De exemplu, cîştigurile realizate de S.U.A. din investiţii directe în străinătate au reprezentat în 1950 9% din totalul profiturilor, pentru ca în 1969 să crească la 28%. Controlul asupra investiţiilor făcute de ţările industrializate, stipulat în Carta drepturilor şi îndatoririlor economice ale statelor, constituie o armă puternică şi trebuie folosit cu discemămînt.

De asemenea, unele ţări ale lumii a treia îşi vor putea spori puterea de negociere şi ca rezultat al *reevaluării* unor produse naturale în raport cu produsele sintetice. în unele cazuri, această posibilitate poate creşte pe măsură ce ţările industrializate se apropie de limita rezervelor de apă (2).

Noile structuri pot fi construite prin crearea le

„noi coaliţii". Acestea pot fi formate la ni- zel naţional şi internaţional şi pot avea un caracter politic, avînd ca scop realizarea unor combinaţii noi de influenţă şi putere. Este de la sine înţeles că astfel de coaliţii trebuie formate pe baza unei egalităţi depline, ca dealtfel orice alte implicaţii practice ale conceptului de „interdependenţă" între naţiuni. Propunerea „Grupului celor 25“ cu privire la constituirea unor grupuri de „negocieri" sau „consultative" în cadrul ECOSOC ar putea oferi posibilităţi de explorare a unor astfel de „noi coaliţii".

Pot fi concepute multe alte tipuri de noi coaliţii, de exemplu, între uniunile consumatorilor din ţările industrializate şi U.N.C.T.A.D., între producătorii de mijloace de producţie şi O.N.U.D.I. şi între producătorii de hrană şi materii prime şi F.A.O. Interesele consumatorilor din ţările bogate merg mînă în mînă cu reducerea obstacolelor din calea importurilor ; interesele producătorilor de mijloace de producţie merg mînă în mînă cu creşterea finan-

TABELUL 12

Dependenţa S.U.A., C.E.E. şl Japoniei de Importai de materii prime industriale de bazâ in 1878 (in procente)

	S.U.A.	C.E.E.	Japonia
	(importul, în procente din consum)		
Bauxită^	80	60	100
Crom	01	100	100
Cobalt	96	100	100
Cupru	6	96	83
Minereu de fier	20	59	99
Plumb	26	70	70
Mang&n	88	99	86
Cauclue natural	100	100	100
Nichel	72	100	100
Forfaţi	(>>)	100	100
Cositor	87	99	93
Tungfiten	68	100	100
Zinc	63	60	68

(a) materie primă pentru producerea aluminiului
(b) exportator
SURSA : Internaţional Economic Report of the President, transmis Congresului american în martie

1975. U.S. Govern- ment Printlng Office, Washington, D.C., 1976, p. 61.

ţării dezvoltării ; interesele producătorilor de hrană şi materii prime merg mină în mină cu aprovizionarea corespunzătoare cu hrană a omenirii.

De asemenea, pot fi realizate coaliţii între ţările industrializate mici şi mijlocii cu interese comune, împotriva marilor puteri. în ceea ce priveşte lumea a treia, este deosebit de importantă explorarea limitelor cooperării între ţările acestei lumi în cadrul politicilor menite să promoveze dezvoltarea prin forţele proprii. în cadrul lumii a treia cooperarea poate fi organizată la mai multe niveluri şi în jurul unor probleme diferite : între ţările vecine ; între ţările cu niveluri de dezvoltare asemănătoare; între ţările care au aceleaşi mărfuri de vîn- zare; între ţările care oferă la schimb produse complementare ; şi între ţările care au probleme comune, de exemplu plata dobînzilor. Ţările O.P.E.C. din Orientul Mijlociu, o regiune lipsită de apă, şi ţările din sudul Asiei cu surplusuri de apă ar putea profita de pe urma unei cooperări. Există multe posibilităţi atrăgătoare pentru încheierea unor alianţe de cooperare între O.P.E.C. şi lumea a treia. Acestea, ca şi alte tipuri de coaliţii noi ar putea şi eventual ar trebui să aibă ca rezultat institu- ţionalizarea unei noi structuri a puterii.

Cea mai mare putere a lumii a treia este *solidaritatea* ei. Este foarte important ca lumea a treia să-şi păstreze „puterea colectivă a sărăciei". Fără aceasta, va fi mult mai dificil să se obţină concesii importante din partea naţiunilor bogate şi să se aranjeze un transfer real al resurselor.

7.5 **în căutarea unor idei relevante : responsabilităţile specialiştilor**

în ultimă analiză, lumea noastră este guvernată de idei — raţionale şi etice — şi nu de

drepturi cîştigate. „Puterea ideii", arma oamenilor de ştiinţă, a moraliştilor şi a cetăţenilor activi, va avea o importanţă decisivă în construirea unei lumi mai drepte şi mai paşnice, şi deci căutarea unor idei relevante trebuie organizată şi intensificată în aşa fel încît să o sprijine.

Una din principalele noastre arme în această căutare este vastul arsenal de oameni de ştiinţă pe care avem posibilitatea potenţială de a-i folosi. Pentru a utiliza cât mai bine această resursă, trebuie să dirijăm deliberat cercetările în direcţiile pe care le considerăm cu adevărat relevante. Dată fiind situaţia actuală a lumii, relevanţa trebuie determinată prin măsura în care gîndul sprijină acţiunea menită să uşureze sărăcia zdrobitoare de care suferă cea mai mare parte a omenirii şi să reducă diferenţele enorme dintre şansele şi veniturile celor bogaţi şi şansele şi veniturile celor săraci.

Un domeniu important de cercetare este *reciclarea în sens mai larg,* adică trecerea deliberată a frontierelor dintre sectoarele industriale şi domeniile cunoaşterii. Cercetări recente au demonstrat posibilitatea folosirii deşeurilor unui proces industrial ca materiale utile pentru un altul. Mulţi tehnologi şi mulţi industriaşi au crescut în mediul strimt al monoin- dustriilor şi din această cauză le-au scăpat multe posibilităţi de reciclare, inclusiv economiile potenţiale de resurse neregenerabile, care însoţesc de obicei reciclările. Aşa cum cercetarea interdisciplinară s-a dovedit a fi deosebit de productivă, este de aşteptat ca găsirea unor legături interindustriale să fie de asemenea foarte rodnică. Justificarea unei astfel de cercetări este sprijinită şi de faptul tot mai evident că nefolosirea unor produse secundare, rezultate în urma unui proces productiv, ca materiale utile pentru un alt proces, constituie la nivelul întregii societăţi o risipă inutilă de resurse umane şi fizice.

Şi în procesele politice este de aşteptat ca găsirea unor *„noi combinaţii"* să producă rezul-

tate valoroase. Căutarea unor noi combinaţii va pune probabil în evidenţă responsabilităţile pe care le au oamenii de ştiinţă, precum şi alţi specialişti nu numai faţă de propriile naţiuni, ci şi faţă de întreaga omenire. în trecut, specialiştii au evitat să se angajeze în dezbateri politice sau să-şi împărtăşească cunoştinţele şi temerile marelui public. Date fiind controversele sociale, ei au preferat adesea să adopte poziţii neutre, să dea mai degrabă sfaturi decît să pledeze deschis. Această generalizare nu mai este valabilă. în multe domenii ale ştiinţei au loc mişcări radicale. Atît în ţările bogate, cît şi în ţările sărace, oamenii de ştiinţă participă în număr din ce îr ce mai mare la propagarea activă a unor idei, activitate pe care oamenii de ştiinţă o consideră ca o datorie intelectuală şi morală.

în lumina complexităţii problemelor contemporane, părerea că oamenii de ştiinţă ar trebui să fie consilieri, iar politicienii să fie cei care iau deciziile este, fără îndoială, discutabilă. Pentru a putea lua decizii responsabile, cel care ia decizii trebuie să fie conştient de consecinţele acţiunilor sale şi să ia în consideraţie aceste consecinţe. Complexitatea problemelor contemporane nu-i permite celui care ia decizii să se bazeze pe intuiţie sau să-şi orienteze acţiunile către expediente pe termen scurt. Ca urmare, trebuie cerută într-o măsură din ce în ce mai mare părerea specialiştilor (3).

Aceste observaţii pledează în favoarea creşterii participării specialiştilor la luarea deciziilor în domeniile ce au o importanţă vitală pentru viitorul omenirii. Prin aceasta nu vrem să sugerăm că ar trebui creată o tehnocraţie sau că voinţa politică ar putea fi înlocuită de expertiza ştiinţifică. Am vrut doar să atragem atenţia că ar fi o dovadă de miopie să nu utilizăm în mod eficient cunoştinţele ce ne stau astăzi la dispoziţie şi care sînt necesare pentru construirea drumurilor către o lume mai dreaptă. Specialiştii trebuie să servească ca

apărători ai celor nenăscuţi încă şi creşterea rolului lor poate fi considerată ca un exemplu de *reprezentare funcţională* în luarea internaţională a deciziilor.

Specialiştii trebuie nu numai să susţină anumite direcţii de acţiune în forurile internaţionale, ci, de asemenea, să se angajeze deplin în eforturile de dezvoltare la nivel local. Angajamentul lor trebuie să fie fără rezerve, iar ataşamentul lor faţă de o problemă sau faţă de o comunitate nemărginit. Experţii care au acţionat prin canale bilaterale sau multilaterale nu au corespuns întotdeauna acestor cerinţe. „Expertul nou“, promovînd activ dezvoltarea locală prin forţele proprii, trebuie să-şi subordoneze propriile valori şi chiar şi cunoştinţele comunităţii pe care încearcă să o slujească. Am asistat la apariţia „medicilor desculţi" ; trebuie să încurajăm apariţia unor „experţi desculţi".

Pentru a se dezvolta în cadrul independenţei lărgite şi al bazării colective pe forţele proprii, lumea a treia trebuie să lupte pentru propria-i eliberare intelectuală. Astăzi este foarte necesar ca lumea a treia să dezbată sincer şi deschis alegerile pe care le are de făcut în forumurile ei proprii. In această ordine de idei organizarea Forumului lumii a treia reprezintă o iniţiativă deosebit de oportună. Misiunea acestui forum este de a elabora strategii relevante de dezvoltare în cadrul sistemelor naţionale de valori şi de a asigura bazele analitice ale negocierilor în vederea edificării unei noi ordini internaţionale. Prezenţa intelectuală a acestuia s-a făcut deja simţită în dezbaterile internaţionale.

7.6 Opinia publică din ţările industrializate : sarcini de viitor şi necesitatea reformelor cu privire la informaţii

Posibilitatea traducerii în viaţă a ideilor cu

privire la noua structură a puterii va necesita în societăţile democratice acceptarea de către opinia publică a unor astfel de idei. Prin urmare, are o importanţă uriaşă găsirea unor noi moduri şi mijloace de stabilire, în cadrul ţărilor industrializate, a unor contacte între grupuri oficiale şi neoficiale de cetăţeni, oameni de ştiinţă şi politicieni şi de menţinere a unui dialog permanent înăuntrul acestor grupuri şi între ele, cu scopul de a găsi şi accepta noi abordări ale problemelor comune.

În stimularea şi organizarea unor astfel de dezbateri este esenţial să se renunţe la idei de genul : „caritate creştinească'[1], „ajutarea săracilor", „umanitarism[1]*, care sugerează, de fapt, „firimituri pentru cei ce mor de foame". Problemele nu mai sînt şi, de fapt, nici nu au fost vreodată rezolvabile prin filantropie internaţională. întrebările care aşteaptă răspunsuri trebuie plasate într-o perspectivă mult mai largă. La ce fel de viaţă aspiră indivizii prosperi din ţările industrializate pentru ei înşişi şi — probabil chiar mai important — pentru copiii lor ? Nu pot oare naţiunile bogate, care în prezent luptă să menţină „viaţa bună" pe insulele lor de prosperitate şi calm relativ, să perceapă primele semne ale eşecului lor, tratînd mai serios cererile lumii a treia : incertitudinile cu privire la investiţiile în străinătate şi la activităţile viitoare ale întreprinderilor lor transnaţionale, creşterea numărului de muncitori imigranţi, intensificarea activităţii extremiştilor politici şi continua ameninţare a escaladării disputelor interne în conflicte internaţionale ?

Este îndoielnic că opinia publică ar fi atît de potrivnică schimbărilor pe cît vor să ne facă să credem unii politicieni occidentali. Dimpotrivă, mulţi cetăţeni din ţările industrializate par să înţeleagă mai clar necesitatea găsirii unor noi moduri şi mijloace de abordare a problemelor acute de astăzi, precum şi consecinţele pasivi-

tăţii atît pentru ei, cît şi pentru familiile lor, decît o fac mulţi dintre reprezentanţii lor aleşi şi mulţi dintre oficialii numiţi (4).

Guvernele subestimează frecvent şi în mod inerent pe cei pe care îi conduc. Istoria a arătat adeseori că oamenii, în timpuri de criză şi odată convinşi de necesitatea schimbării, sînt gata să accepte politicile care cer schimbări în comportamentul lor, în aşa fel încît să ajute la asigurarea unei vieţi mai bune pentru ei şi pentru copiii lor. Crearea unei ordini sociale şi economice echitabile ridică asemenea cerinţe : de exemplu, necesitatea ca oamenii să-şi modifice treptat stilurile de viaţă şi obiceiurile legate de consum. Guvernele ţărilor industrializate trebuie să se adreseze cetăţenilor în legătură cu opţiunile ce le stau în faţă. Guvernele trebuie să ia iniţiativa organizării unor dezbateri la nivel naţional nu numai cu privire la problemele interne sau la anumite aspecte ale politicii externe, ci cu privire la o gamă de opţiuni politice care vor afecta viaţa cetăţenilor în anii ce urmează.

Faptul că recunoaşterea politică a multor probleme de astăzi se regăseşte puţin în politicile naţionale nu este numai o reflectare a inerţiei şi a conservatorismului înnăscut, ci, de asemenea, a unui refuz al guvernelor majorităţii ţărilor industrializate de a admite că dominaţia economică şi tehnologică postcolonială este aproape la fel de sufocantă ca şi cea exercitată prin metode coloniale directe.

Guvernele naţiunilor industrializate nu pot invoca opinia publică pentru a-şi justifica împotrivirea faţă de schimbările structurale la mesele de negocieri ale lumii. Opinia publică nu este un fenomen *sui-generis.* Ea este în parte rezultatul politicii guvernului, şi prin definiţie politicienii nu se pot ascunde în spatele propriei lor creaţii. Dacă anumite sectoare ale opiniei publice sînt potopite de retorică şi lozinci, asociate unei stări de confuzie, o mare parte din vină revine conducătorilor politici. Şi dacă aceşti

lideri sînt parţial răspunzători pentru o situaţie care împiedică acceptarea schimbărilor, atunci tot ei trebuie să fie făcuţi răspunzători de schimbarea acestei situaţii.

în timp ce opinia publică naţională poate exista la singular, pe plan internaţional ea există la plural. Grupurile similare cu roluri şi funcţii asemănătoare din diferite societăţi devin mult mai repede conştiente de poziţiile, tacti- cile şi acţiunile celorlalte grupuri decît cu numai douăzeci de ani în urmă. Grupuri de tipuri cît mai diferite, atît din sfera productivă, cît şi din afara acesteia — studenţi, sindicate, oameni de ştiinţă —, atît din lumea a treia, cît şi din ţările industrializate, trebuie să-şi unească forţele pentru modelarea opiniei publice şi politice. Ţelul ce trebuie urmărit este internaţionalizarea încercărilor de „ridicare a conştiinţei". în acest domeniu există o vastă sferă de acţiune pentru o gamă întreagă de organizaţii neguvernamentale şi pentru cooperarea dintre ele.

în ultimii zece ani s-au făcut mari eforturi în unele ţări industrializate pentru a aduce în atenţia unor mase mari de oameni obstacolele ce stau în faţa ţărilor lumii a treia. Faptul că s-a obţinut doar un succes limitat se datoreşte probabil incapacităţii de a evidenţia interde- pendenţa dintre ţări şi probleme. în viitor trebuie acordată mai multă atenţie informării şi educării în legătură cu modul în care funcţionează planeta noastră şi în legătură cu „realitatea supravieţuirii", care demonstrează că cerinţele întregului sînt mai largi şi mai profunde decît ale părţilor care îl alcătuiesc. De asemenea, se simte nevoia fundamentală de a forma o clasă politică educată, capabilă să înţeleagă atît ştiinţa, cît şi marile implicaţii, posibilităţi şi pericole ce însoţesc progresul tehnologic şi care să poată orienta progresul tehnologic către obiective constructive din punct de vedere social.

Trebuie, de asemenea, să recunoaştem că răspîndirea informaţiilor pe plan internaţional a

fost multă vreme obiectul unor practici discriminatorii. Fluxul informaţiilor din lumea a treia către ţările industrializate este controlat de o mină de agenţii de ştiri occidentale ; informaţiile sînt cumpărate şi vîndute pe o piaţă extrem de restrînsă. Ca atare, informaţiile constituie obiectul unor maşinaţii şi pot fi folosite ca un mijloc de perpetuare a unor idei preconcepute, a ignoranţei şi apatiei, servind la menţinerea sistemelor, şi nu la transformarea lor.

Opinia publică din ţările industrializate nu va avea un acces real la informaţii complete cu privire la lumea a treia, la cerinţele, aspiraţiile şi nevoile ei atîta timp cit modelele de comunicare şi informare nu se vor elibera de spiritul comercial al goanei după senzaţional în prezentarea ştirilor, spirit care le caracterizează în prezent, şi atîta timp cît nu vor fi îndepărtate din sfera informaţiilor prejudecăţile etnocen- t riste. *Lărgirea capacităţii de informare* trebuie considerată o componentă esenţială a încercărilor de a crea o nouă ordine internaţională şi, ca atare, practicile monopoliste şi centriste inerente în actuala distribuire a informaţiilor la nivel internaţional trebuie considerate ca una dintre cele mai negative, deşi subtile, caracteristici ale sistemului actual.

Este evidentă deci nevoia unei reforme. O astfel de reformă- trebuie să includă crearea unui centru de informaţii al lumii a treia, care să servească nevoilor specifice ale acestei lumi şi care să faciliteze distribuirea informaţiilor despre lumea a treia atît în ţările industrializate, cît şi în ţările lumii a treia. Există, de asemenea, un cîmp de acţiune considerabil pentru creşterea cooperării între agenţiile naţionale de ştiri ale ţărilor din lumea a treia. Aranjamentele bilaterale şi schimburile multilaterale existente trebuie utilizate mai bine şi, acolo unde este cazul, trebuie create altele noi.

7.7 **Politicile de reglementare**

Una dintre cele mai urgente cerinţe ale strategiilor de schimbare este creşterea productivităţii naţiunilor sărace — individual, ca state naţionale, şi colectiv, în cadrul grupurilor regionale. Cel mai puternic mijloc de creştere a productivităţii este sporirea numărului de locuri de muncă, care este ea însăşi unul dintre principalele mijloace de îmbunătăţire a distribuţiei veniturilor. Aceasta implică faptul că, pentru crearea unei noi ordini internaţionale, naţiunile bogate trebuie să fie pregătite să renunţe la o parte din viitoarea lor capacitate productivă. Pentru ca acest proces să fie lin, fără discontinuităţi, sînt necesare politici de reglementare, şi astfel de politici trebuie să constituie o parte a strategiilor de dezvoltare în ţările bogate. Majoritatea ţărilor bogate folosesc deja politici de reglementare pentru rezolvarea propriilor dezechilibre regionale ; C.E.E. au înfiinţat recent un fond de dezvoltare regională pentru promovarea dezvoltării regiunilor mai sărace din unele state membre. Stabilirea unei diviziuni internaţionale a muncii şi, ca atare, dezvoltarea selectivă a activităţilor economice în ţările lumii a treia reclamă extinderea substanţială a unor astfel de politici de reglementare, pentru a ţine cont nu numai de inegalitatea şanselor în cadrul lumii bogate, ci şi de inegalităţile mult mai mari dintre naţiunile bogate şi naţiunile sărace.

Productivitatea ţărilor lumii a treia trebuie crescută din două motive principale. în primul rînd, pentru a spori capacitatea ţării de a răspunde nevoilor de bază ale celor săraci, obţinîndu-se astfel un nivel superior de bazare pe forţele proprii. Această problemă trebuie rezolvată de fiecare ţară în parte. în al doilea rînd, pentru a îmbunătăţi poziţia competitivă a produselor finite ale lumii a treia pe pieţele

internaţionale. Această problemă poate *fi* rezolvată cel mai bine la nivel regional şi subregional, în cadrul bazării colective pe forţele proprii.

Nu mai este cazul ca ţările industrializate să adopte politici de protejare a industriilor lor care utilizează multă forţă de muncă. Ele ar trebui, ca dealtfel şi ţările lumii a treia, să dezvolte acele industrii în care deţin un avantaj în comparaţie cu celelalte ţări. Aceasta nu înseamnă că ţările industrializate trebuie „să abandoneze" industrii întregi. Din punct de vedere politic, aceasta nu ar fi nici posibil şi nici necesar. Aşa cum există o diviziune a muncii între industrii, tot aşa există o diviziune şi în interiorul industriilor. Urmează a fi menţinute acele sectoare ale industriilor care deţin un avantaj ; nu trebuie făcut nici un efort pentru protejarea sectoarelor necompetitive. Ţările industrializate, de exemplu, deţin un avantaj în ceea ce priveşte producţia de maşini pentru industria textilă, dar nu în mod necesar şi în producţia de textile. Unele produse textile ar putea fi produse mai bine în ţările lumii a treia. Alte industrii în care ţările industrializate deţin un avantaj în comparaţie cu ţările lumii a treia sînt industriile de prelucrare a metalelor, electronica şi industriile care beneficiază de cercetare intensivă.

Procesul descris se desfăşoară deja, deşi cu deformări. Astfel, unele sectoare ale industriei occidentale prelucrătoare de bunuri se mută în ţările lumii a treia. Un exemplu îl constituie deplasarea industriei de confecţii din Europa occidentală în nordul Africii. în ceea ce priveşte această ajustare, o mare parte din responsabilitate va reveni, fără îndoială, iniţiativei particulare. Faptul că în prezent aceste reglementări sînt insuficiente este dovedit de milioanele de muncitori care imigrează din lumea a treia pentru a căuta de lucru în ţările occi-

dentale industrializate. în măsura în care ajustările pe care iniţiativa particulară le face forţelor internaţionale se dovedesc a fi necorespunzătoare şi ţinînd cont că întreprinderile particulare s-ar putea să nu fie suficient de creative şi sensibile la nevoile ţărilor, reglementările trebuie stimulate şi orientate prin impozite diferenţiate şi subvenţii. Subvenţiile vor trebui acordate industriilor oare pot avea o contribuţie semnificativă la eforturile de dezvoltare ale ţării sau regiunii. Aceste subvenţii vor putea fi folosite, dacă este cazul, pentru a finanţa schimbările legate de diversificarea producţiei.

Guvernele lumii a treia, pe lîngă faptul că trebuie să facă tot ce le stă în putere pentru mărirea numărului de locuri de muncă, trebuie să ia măsuri pentru a găzdui industriile din ţările industrializate. Ele trebuie să ştie ce vor. Experienţa ne-a arătat că industriile nu se mută în ţările sărace din altruism ; decizia lor este motivată fie de mîna de lucru ieftină şi numeroasă, fie de dorinţa de a scăpa de măsuri antipoluante prea severe, fie în căutarea unor condiţii generoase de concesionare sau de alte motive asemănătoare. în cel mai rău caz, industriile lipsite de scrupule constituie o extindere directă a neocolonialismului.

Nu se poate reproşa industriilor străine obţinerea unor profituri rezonabile în urma activităţii lor în ţările lumii a treia atîta timp cît aceste activităţi contribuie direct la eforturile de dezvoltare ale ţărilor-gazdă. Dar pentru a putea aprecia contribuţia, ţările sărace trebuie să aibă o strategie de dezvoltare declarată, care să includă politica de industrializare, care, la rîndul ei, să specifice clar cerinţele ei industriale, tehnologice şi de forţă de muncă.

Procesul de reglementare include spectrul şomajului în ţările industrializate. Acest spectru poate fi alungat prin programe de calificare şi

recalificare a forţei de muncă, combinate cu măsuri de dezvoltare industrială şi stimulare financiară. Acestea vor fi necesare nu numai în cazul aplicării unor politici de încurajare a industrializării lumii a treia, dar şi în anticiparea forţelor de pe piaţa internaţională. Puţine ţări folosesc asemenea politici în măsura şi cu precizia necesară.

Pentru a asigura eficacitatea politicilor de reglementare, este necesară o coordonare a politicilor atît între ţările industrializate, cît şi între autorităţile publice şi sectorul particular, în cazul în care industrializarea lumii a treia nu se realizează cu ajutorul unui efort comun al tuturor ţărilor industrializate, ci la întîm- plare, unele ţări industrializate vor pierde mai mult decît altele. Pentru a evita această situaţie, ar trebui creat un mecanism pentru ajustarea dezechilibrelor ce pot apărea între ţările industrializate. Aceste dezechilibre ar putea fi cel mai bine redresate cu ajutorul unui fond O.C.D.E. destinat creării de noi locuri de muncă sau finanţării programelor de recalificare, sau ambelor scopuri. Dezechilibrele posibile în cadrul ţărilor C.E.E. ar putea fi redresate cu ajutorul unui fond special de reglementare. De asemenea, ar trebui reconsiderate posibilităţile oferite de micşorarea numărului de ore de muncă.

Fără îndoială că traducerea în viaţă a politicilor de reglementare la scara necesară este împiedicată de actuala recesiune. Pentru planificarea unor politici pe termen mai lung putem presupune că recesiunea va fi depăşită, chiar dacă o întoarcere la ritmurile foarte înalte de creştere din perioada 1945—1970 pare foarte improbabilă. Este totuşi neîndoielnic că un remediu pentru recesiune şi totodată o reglementare necesară pe termen lung se va realiza numai printr-un flux crescut de fonduri de la naţiunile bogate către naţiunile sărace.

7.8 **Aspectele juridice ale noii ordini internaţionale : necesitatea unui tratat-cadru**

Ţelurile, mijloacele şi instituţiile noii ordini internaţionale trebuie în cele din urmă exprimate în reguli şi norme juridice care să guverneze comportarea statelor, organizaţiilor internaţionale, întreprinderilor transnaţionale şi altor subiecţi ai legii. Legea trebuie să asigure, de asemenea, remedii şi sancţiuni eficiente în cazul încălcării acestor reguli şi norme.

Strategia schimbărilor planificate poate folosi puterea ideilor raţionale şi etice cuprinse în anumite principii dezvoltate în cadrul dreptului economic naţional, cum ar fi principiul nediscriminării în forma sa cea mai echitabilă, care interzice nu numai tratamentul diferit al cazurilor egale, ci şi tratamentul egal al unor situaţii neegale. Astfel de principii trebuie adaptate contextului internaţional pentru a-şi găsi o acceptare mai largă în societatea internaţională decît în prezent.

Problema de drept pusă de noua ordine internaţională poate fi considerată ca fiind transformarea unui sistem juridic bazat pe cultura vest-europeană în dreptul comunităţii mondiale (vezi caseta). Pentru a rezolva această problemă trebuie luate în considerare contribuţiile pe care le pot aduce la această dezvoltare progresistă, pe baza moştenirii lor spirituale, statele hinduse, budiste şi musulmane.

Sursele dreptului internaţional

Dreptul internaţional îşi are originea într-o lume creştină şi eminamente europeană. El a trecut printr-o serie de faze calitative : perioada „naţiunilor creştine", încheiată la mijlocul secolului al XlX-lea ; perioada

„naţiunilor civilizate", în care atenţia a fost în principal orientată spre reglementarea libertăţii unui număr mic de naţiuni puternice ; şi, urmînd decolonizării şi creării Naţiunilor Unite, perioada „na- | ţiunilor iubitoare de pace", dragoste de pace ce constituie o condiţie pentru toţi membrii Naţiunilor Unite (articolul 4). Ţinînd seama de originile şi evoluţia sa, dreptul tradiţional al naţiunilor este înclinat să servească intereselor celor puternici.

Perioada „naţiunilor iubitoare de pace“ a adus cu sine nu numai o creştere enormă a numărului de ţări ale căror relaţii sînt reglementate de un sistem de legi, dar, de asemenea, şi necesitatea unor schimbări calitative ale legilor. Majoritatea subiecţilor nu mai sînt state puternice, ci state slabe şi lipsite de privilegii. Ele au nevoi juridice diferite. Ele cer mai mult de la lege decît simpla reglementare a libertăţii. Ele cer, în primul rînd, măsuri pentru **participarea la libertate** (de exemplu, participarea la procesul de formulare a legilor, apartenenţa la Naţiunile Unite) şi, în al doilea rînd, **înlăturarea tuturor formelor de discriminare negativă,** fapt ce coincide mai mult sau mai puţin cu realizarea propriu-zisă a libertăţii, dar şi acceptarea „discriminării pozitive", cum ar fi **protecţia** prin lege împotriva membrilor mai puternici ai comunităţii internaţionale. Aceasta sugerează necesitatea includerii în dreptul internaţional a unor **drepturi ale celor slabi,** cum ar fi : dreptul de a-şi hotărî propriul sistem social şi economic ; dreptul de a forma asociaţii ale producătorilor (ca un mijloc de a deveni mai puternici) ; dreptul de a naţionaliza (de exemplu, resursele naturale), cel puţin atîta timp cît în afacerile internaţionale prevalează inechitatea ; şi dreptul de a formula condiţii cu privire la investiţiile străine. De asemenea sugerează anumite **obligaţii ale celor puternici,**

cum ar fi : neintervenţia şi obligaţia de a nu recurge la sancţiuni ca rezultat al exercitării de către cei slabi a drepturilor lor ; respectarea suveranităţii celorlalţi. Actualele surse ale dreptului internaţional asigură posibilităţi pentru stabilirea bazei legale a unei noi ordini mondiale. Deşi instrumentul tradiţional este tratatul dintre state suverane, juriştii recunosc, de asemenea, sursa care constă din deciziile luate de **organizaţiile internaţionale permanente.** Conform articolului 38 al statutului Curţii Internaţionale de Justiţie, alte surse ale dreptului internaţional sînt formulate astfel: „(c) principiile generale de drept recunoscute de naţiunile civilizate" şi, ca mijloc auxiliar important pentru precizarea legilor, „(d)... deciziile judecătoreşti şi lucrările celor mai calificaţi publicişti din diferite ţări..." în plus, reglementările legale ale organizaţiilor regionale existente şi ale multor agenţii specializate oferă o mare varietate de instituţii, proceduri şi instrumente menite să promoveze calitatea şi eficacitatea luării măsurilor şi supravegherii, care pot fi adoptate şi adaptate de alte organizaţii însărcinate cu traducerea în viaţă a strategiei schimbărilor planificate. Exemple interesante cu privire la astfel de tehnici sînt procedura cvasilegislativă a Organizaţiei Internaţionale a Muncii, folosirea stimulentelor financiare convenţionale de către Banca Mondială, Fondul Monetar Internaţional şi Comunităţile europene, sistemul rafinat de sancţiuni al Fondului Monetar Internaţional, forţa de convingere a procedurilor Revizuirii Anuale şi supravegherea „clauzei de scăpare" în cadrul Organizaţiei pentru cooperare şi dezvoltare economică şi conceptul de „drepturi comunitare executorii", care

permite indivizilor să ceară tribunalelor naţionale din Comunităţile europene să aplice legea comunităţii pentru a forţa administraţia să respecte obligaţiile internaţionale cuprinse în respectivele legi.

9.1.3

Trebuie să recunoaştem totuşi că ţine de natura dreptului pozitiv să legalizeze schimbările după ce acestea au avut loc şi după acceptarea lor generală ; astfel, dreptul pozitiv serveşte rareori ca instrument de catalizare a schimbărilor. Trebuie, de asemenea, recunoscut că dezvoltările din dreptul internaţional din ultimele două decenii au avut ca rezultat o creştere a numărului de obiecţii ale statelor faţă de conţinutul tratatelor la care aderaseră. Participarea la tratatele multilaterale a devenit mai numeroasă, dar conţinutul legal al tratatelor a devenit mai superficial. De fapt, noile incertitudini cu privire la conţinutul legal al tratatelor s-au adăugat la obstacolele ce stau în calea unei noi ordini internaţionale.

Aceste probleme pot fi depăşite în mod eficient prin negocierea şi adoptarea atît de către naţiunile bogate, cît şi de către naţiunile sărace a unui *tratat-cadru* care să stabilească clar legile de bază ale cooperării internaţionale şi principiile călăuzitoare ce urmează a fi adoptate de statele naţionale în construirea noii ordini. Acest tratat-cadru urmează să fie un tratat atotcuprinzător bazat pe cooperare, şi nu pe competiţie, tratat care va demonstra clar că toţi pot beneficia de pe urma schimbărilor organizate.

Tratatul nu va reprezenta o încercare de a negocia o nouă ordine mondială într-o singură etapă. Nu acesta va fi scopul său. De asemenea nu este cazul amînării negocierilor în curs pînă după negocierea unui astfel de tratat-cadru. Negocierile vor fi totuşi uşurate prin separarea problemelor de procedură de problemele pro- priu-zise. Tratatul urmează să definească procedurile şi principiile pe

baza cărora problemele propriu-zise vor putea fi negociate treptat.

Prin faptul că urmează să stabilească „regulile jocului internaţional*', tratatul-cadru ar putea semăna cu Tratatul de la Roma, deşi în mod inevitabil va fi mult mai puţin detaliat. Odată ratificat de o naţiune, tratatul, în conformitate cu principiul de drept *pacta sunt servanda,* va deveni din punct de vedere legal obligatoriu. Pentru a fi eficace, tratatul trebuie să conţină proceduri specifice de aplanare a disputelor, probabil urmînd direcţiile stabilite în partea a IV-a a Textului unic de negociere al Conferinţei asupra dreptului mării (vezi capitolul 18 şi anexa 10).

Pe lîngă stabilirea bazelor legale ale creării noii ordini internaţionale, tratatul-cadru, care ar putea fi negociat în cadrul sistemului Naţiunilor Unite, ar mai prezenta o serie de avantaje. De exemplu, tratatul-cadru ar putea uşura sarcina • guvernelor din ţările industrializate şi, mai mult, le-ar putea încuraja să prezinte popoarelor lor o gamă întreagă de opţiuni politice care ar putea fi discutate într-o perspectivă largă. Tratatul ar demonstra clar solicitudinea ţărilor industrializate de a accepta schimbări structurale internaţionale, precum şi bunăvoinţa ţărilor lumii a treia de a întreprinde, dacă este necesar, reforme interne. In plus, deoarece tratatul urmează să asigure temelia pe care se va construi noua ordine, va fi greu pentru economiile cu planificare centralizată să se autoexcludă la negocierea lui.

Carta drepturilor şi îndatoririlor economice ale statelor (vezi paragraful 4. 1) a stabilit deja principiile fundamentale care trebuie să guverneze relaţiile economice internaţionale. Transformarea, în timp, a cartei în tratatul-cadru propus anterior ar uşura mult stabilirea unei noi ordini internaţionale. Pentru aceasta

ar trebui incluse în tratatul-cadru o serie de clauze specifice care au fost omise în cartă. Printre acestea se numără :

(a) toate statele trebuie să faciliteze accesul la tehnologie şi la informaţiile ştiinţifice ;

(b) toate statele au obligaţia să extindă şi să liberalizeze comerţul internaţional ;

(c) oceanele şi atmosfera din afara graniţelor naţionale sînt bunuri comune ale întregii omeniri ; ca atare trebuie administrate exclusiv în scopuri paşnice prin mecanisme internaţionale la care să participe toate statele, iar resursele lor trebuie exploatate cu precădere în interesul ţărilor sărace ;

(d) ţările dezvoltate au datoria să asigure ca transferul net de resurse reale către ţările sărace să nu fie mai mic decît cel stabilit de Adunarea Generală a Naţiunilor Unite ;

(e) nici un stat nu-şi poate permite să depindă în permanenţă şi în mare măsură de alţii pentru satisfacerea nevoilor de bază cu privire la hrană ;

(f) toate statele trebuie să încurajeze utilizarea raţională a energiei, acordînd o atenţie specială surselor care nu se regenerează, şi trebuie să dezvolte noi surse de energie neconvenţională, care urmează să contribuie mai ales la consolidarea creşterii pe baza forţelor proprii a ţărilor celor mai sărace ;

(g) toate statele trebuie să accepte evoluţia spre o organizaţie mondială care să aibă puterea necesară de a planifica, a lua decizii şi a le pune în practică.

Transformarea Cartei într-un tratat prevăzut cu proceduri de aplanare a disputelor va garanta că încercările de stabilire a unei noi ordini internaţionale sînt sprijinite de forţa dreptului internaţional. în această ordine de idei trebuie menţionat că articolul 34 al Cartei prevede ca Adunarea

Generală a O.N.U. să analizeze la fiecare cinci ani atît progresele realizate în aplicarea ei, ,,cît şi orice îmbunătăţiri sau completări care ar putea deveni necesare".

Note şl referiri

(1) Din acest punct de vedere trebuie observat că problemele funcţionale se pretează mal bine la luarea coordonată a deciziilor decît problemele politice şi economice mal generale. In fazele iniţiale trebuie făcută o distincţie clară între relaţiile oare pot fi lnstltuţlonallzate şl acelea care, cel puţin în viitorul Imediat, trebuie să rămină politice. Chiar şl aşa, după cum a demonstrat experienţa C.E.E., cooperarea funcţională nu elimină în mod necesar fricţiunile politice.

(2) Sînt necesare, de exemplu, 4 700 de litri de apă pentru a prelucra firele sintetice necesare pentru un costum bărbătesc. Pentru a produce un kilogram de nylon este necesară de 400—500 de ori mal multă apă decît pentru a produce un kilogram de bumbac.

(3) Utilitatea opiniei ştiinţifice este ilustrată de experienţele Comitetului Pugwash. In anumite probleme privind controlul armamentului, oamenii de ştiinţă au ajuns la un acord înaintea politicienilor pur şl simplu pentru că înţelegeau mai bine chestiunile în discuţie, de exemplu posibilităţile de detectare şl limitările experienţelor nucleare. Şl în cazul Încercărilor actuale de a stabili un regim al oceanelor, opinia specialiştilor a jucat un rol crucial în formarea opiniei publice.

(4) Afirmaţia că cetăţenii S.U.A. sînt indiferenţi faţă dc cooperarea internaţională şl ignoranţi în ceea ce priveşte dependenţa lor de alţii pentru o parte din prosperitatea lor este infirmată de un sondaj Harrls, efectuat la sfîrşitui anului 1974 la cererea Consiliului din Chicago pentru relaţii externe. 88% din cei chestionaţi credeau că Statele Unite ale Americil au „o responsabilitate reală de a adopta un rol foarte activ în lume" ; 88% considerau că cooperarea internaţională este esenţială pentru guvernul american în lupta cu problemele inflaţiei, hranei şi energiei ; 87% considerau că politica externă are un impact direct asupra disponibilităţii materiilor prime ; 59% considerau că ea are influenţă asupra locurilor de muncă, în timp ce 56% considerau că are influenţă asupra dobînzilor interne ; 60% considerau că guvernul S.U.A. ar trebui să-şi desfăşoare politica externă prin intermediul organizaţiilor internaţionale.

PARTEA A III-A

PROPUNERI DE ACŢIUNE

„S-au spus destule despre teoria îmbogăţirii ; să trecem acum la latura ei practică".
Aristotel

Introducere la partea a IlI-a

Partea a III-a este dedicată principalelor recomandări şi propuneri de acţiune rezultate în urma activităţii grupului R.O.I. Ea cuprinde 12 scurte capitole. Capitolul 8 serveşte ca introducere generală la aceste propuneri şi tratează pe scurt cadrul temporal pentru aplicarea lor. Capitolele 9—18 sînt dedicate propunerilor şi recomandărilor pentru fiecare din cele zece domenii principale luate în consideraţie în proiectul R.O.I. Fiecare capitol constituie un rezumat al principalelor propuneri conţinute în rapoartele tehnice care alcătuiesc împreună partea a IV-a a acestui document. Cititorii care vor să cunoască modul în care au fost stabilite aceste propuneri şi totodată argumentele care stau la baza lor trebuie să consulte deci paragrafele corespunzătoare din partea a IV-a. în capitolul 19 sînt prezentate trei pachete de propuneri care ar putea să formeze subiectul unor negocieri cuprinzătoare. Aceste pachete, alcătuite prin combinarea selectivă a propunerilor

făcute în capitolele 9—18, se concentrează : asupra necesităţii de a reduce inegalităţile evidente, asupra necesităţii de a asigura o creştere economică generală armonioasă şi asupra creării unui sistem de planificare globală.

Capitolul 8
Propuneri de schimbare

8.1 O agendă pentru acţiuni internaţionale

Propunerile şi recomandările făoute în capitolele ce urmează sînt prezentate sub forma unei agende pentru o acţiune internaţională eşalonată. Dacă vor fi adoptate şi puse în aplicare de comunitatea internaţională, ele vor ajuta la asigurarea condiţiilor pentru instaurarea unei ordini sociale şi economice internaţionale şi vor face ca toţi să beneficieze, către sfîrşitul secolului, de o viaţă demnă şi prosperă.

Propunerile sînt grupate, în concordanţă cu importanţa atribuită lor, pe termen mediu şi lung. Termenul mediu este definit aici ca reprezentând următorii zece ani, adică perioada 1976—1985. Prin termen lung se înţelege perioada cuprinsă între mijlocul deceniului 1980— 1990 şi sfîrşitul secolului. Deoarece acest raport se concentrează asupra schimbărilor structurale necesare pentru remodelarea sistemului internaţional, propunerile pe termen scurt şi cu un caracter de remediere au fost excluse.

în fiecare din cele zece domenii considerate, propunerile făcute se inspiră

puternic din discuţiile care au loc şi din analizele făcute în cadrul sistemului Naţiunilor Unite. Propunerile sînt destinate să identifice în mod selectiv măsurile cele mai urgente ce trebuie întreprinse de comunitatea internaţională în principalele domenii relevante pentru crearea unei noi ordini internaţionale.

Ordinea în care sînt discutate domeniile de interes nu trebuie interpretată ca avînd legătură cu importanţa atribuită lor. în esenţă, această ordine se bazează pe procesul istoric care a condus la formarea sistemului internaţional actual. Totuşi, s-a încercat ca ea să fie pusă în concordanţă cu logica economică. Din acest motiv, propunerile pentru schimbările din cadrul instituţiilor financiare şi monetare sînt prezentate primele ; mijloacele de plată constituie un instrument întîlnit în aproape toate activităţile legate de relaţiile internaţionale, deşi în unele cazuri mai curînd în mod indirect decît ca atare.

8.2 **Propuneri pe termen lung : urmărirea realizărilor şi organizarea efortului de cercetare necesar**

Deşi s-a făcut o distincţie între acţiunea pe termen mediu şi cea pe termen lung, aceasta nu înseamnă că propunerile pe termen lung pot fi neglijate în prezent. Este adevărat că cele mai multe din propunerile pe termen mediu constituie primele faze ale unei acţiuni planificate pe termen mai lung ; că ele servesc pentru stabilirea căii ce trebuie urmate pentru a realiza schimbările structurale cerute ca parte a noii ordini internaţionale. Cu toate acestea, este de asemenea adevărat că preocuparea excesivă pentru viitorul imediat poate distrage atenţia de la problemele şi de la ocaziile care ar putea apărea peste mulţi ani.

O preocupare pentru termenul mediu —

chiar într-o măsură mai mare decît pentru termenul scurt — nu garantează în nici un fel atingerea obiectivelor pe termen lung. Abordările bazate doar pe „rezolvarea problemei" nu vor fi şi nu pot fi suficiente. De exemplu, preocuparea faţă de actuala criză a energiei este de conceput că ar putea avea ca rezultat extinderea programelor privind energia nucleară şi dezvoltarea reac- toarelor de fisiune. Aceasta ar putea duce la satisfacerea nevoilor de energie, dar la un cost ce trebuie plătit de generaţiile viitoare. O asemenea soluţie poate deschide calea pentru o întreagă serie de probleme noi — reziduuri nucleare, proliferare, poluare termică ş.a.m.d. —, probleme asupra cărora în prezent putem face doar speculaţii. Preocuparea pentru termenul lung necesită o intensificare a eforturilor de a dezvolta noi surse de energie care, spre deosebire de fisiunea nucleară, par să nu conţină ameninţări potenţiale la adresa omenirii sau a mediului ambiant.

Perspectiva generală privind propunerile

Propunerile enumerate în capitolele ce urmează trebuie privite în următoarea perspectivă generală :

(a)Acţiunea de convingere a publicului şi opinia politică. Trebuie depus un efort coordonat şi intensificat, în special în ţările industrializate, pentru a face cunoscută publicului necesitatea creării unei ordini sociale şi economice internaţionale care să fie considerată de toţi oamenii ca fiind mai echitabilă. Este neîndoielnic faptul că fără ca opinia publică să fie conştientă de nevoia de schimbare şi de beneficiile pe care întreaga omenire le poate obţine de pe urma instaurării unei lumi mai echitabile, progresul către o nouă ordine socială şi economică internaţională va fi

foarte lent şi că tensiunile şi conflictele actuale ar putea avea ca rezultat o criză mondială acută. Sarcina de bază a multor organizaţii neguvernamentale trebuie să fie aceea de a întreprinde efortul sugerat.

(b) Reforma sistemului Naţiunilor Unite. Eficienţa politică şi economică a sistemului Naţiunilor Unite trebuie îmbunătăţită în contextul Cartei Naţiunilor Unite, care rămîne un ghid de inestimabilă valoare pentru comunitatea mondială. Sub aspect politic, reforma trebuie să ţintească în particular la democratizarea Consiliului de Securitate. Sub aspect economic, ea trebuie să se desfăşoare conform majorităţii punctelor sugerate de „Grupul celor 25". Pentru ca Naţiunile Unite să poată deveni un instrument major eficace al cooperării politice şi economice internaţionale în beneficiul tuturor este nevoie de o sporire a eficienţei acestui sistem. O astfel de îmbunătăţire este de fapt esenţială pentru traducerea în viaţă a multora dintre propunerile făcute în acest raport.

(c) Asigurarea securităţii mondiale. Una dintre preocupările vitale ale omenirii de astăzi este aceea de a face ca lumea să fie asigurată împotriva riscului distrugerii nucleare. Deoarece şansa unor conflicte este cu mult mai mare în- tr-o lume nedreaptă, trebuie recunoscut faptul că traducerea în viaţă a propunerilor pentru a îmbunătăţi egalitatea şanselor şi pentru a face ca lumea să devină tot mai dreaptă va reduce totodată şansele unor asemenea conflicte. Reducerea planificată şi concertată a cheltuielilor mondiale în scopul apărării, întărirea forţei de pace a Naţiunilor Unite, alături de democratizarea Consiliului de Securitate şi înfiinţarea unei agenţii mondiale pentru dezarmare trebuie să contribuie la asigurarea unei mai mari securităţi mondiale. Trebuie subliniat, de

asemenea, faptul că un efort major de a dezvolta noi surse de energie, cum ar fi cea solară, geoter- mală şi cea rezultată din fuziunea nucleară, ar face ca toate ţările să fie mai independente şi ar încetini în mare măsură proliferarea uzinelor pentru fisiunea nucleară, reducînd totodată toate riscurile implicite privind mediul ambiant şi pericolul răspîndirii armelor nucleare.

(d) Negocierea unui tratat-cadru. Atunci cînd se vor întreprinde măsuri importante pentru crearea unei noi ordini mondiale, ar fi **reco**mandabil să se ia în consideraţie negocierea unui tratat-cadru bazat pe Carta drepturilor şi îndatoririlor economice ale statelor, adoptată de Naţiunile Unite în 1974. Scopul unui asemenea tratat ar fi, pe de o parte, de a pune bazele legale ale unei noi structuri a relaţiilor economice între toate statele şi, pe de altă parte, de a asigura o bază legală pentru negocierea unor acorduri internaţionale necesare pentru instaurarea unei noi ordini mondiale. In legătură cu aceasta se subliniază faptul că negocierea unui tratat-cadru n-ar trebui să întîrzie traducerea în viaţă a principalelor propuneri conţinute în acest raport şi că, mai mult chiar, el n-ar trebui avut în vedere înainte ca elementele majore ale noii ordini să fi fost adoptate printr-un acord internaţional.

(e) Suveranitatea şi patrimoniul comun al omenirii. Pentru ca toţi oamenii să poată trăi într-o lume mai bună şi mai stabilă, în care toţi membrii comunităţii internaţionale să se considere parteneri egali, primul obiectiv ce trebuie realizat este obţinerea de către ţările lumii a treia a suveranităţii depline asupra resurselor lor, în conformitate cu Carta drepturilor şi îndatoririlor economice ale statelor. Numai după ce acest obiectiv va fi fost realizat, conceptul de patrimoniu comun al omenirii,

limitat în mod tradiţional la resursele considerate „ale nimănui" („res nullius"), cum sînt oceanele şi spaţiul extraterestru, va putea fi extins la noi domenii, cum sînt resursele minerale, ştiinţa şi tehnologia, mijloacele de producţie şi alte surse de bogăţie. După ce exercitarea suveranităţii naţionale va fi contribuit la crearea unei ordini internaţionale mai echitabile, obiectivul ar fi ca toate resursele mondiale — materiale şi nemateriale — să fie comasate în scopul de a asigura planificarea şi administrarea eficace a economiei mondiale şi a utilizării resurselor globale într-o manieră care să satisfacă obiectivele duble de echitate şi eficienţă. In această perspectivă, resursele ar trebui să fie administrate pe baza suveranităţii planetare descentralizate (vezi paragraful 5.8). Propunerile conţinute în capitolele următoare referitoare la aplicarea conceptului de patrimoniu comun în domenii particulare trebuie privite deci în acest context mai larg.

Totodată, este de cea mai mare importanţă ca în oele din urmă să se ajungă la un echilibru între populaţia totală a lumii şi capacitatea „navei spaţiale Pămînt“ de a satisface nevoile generate de condiţiile unei vieţi demne şi prospere. Şi în acest caz putem face doar speculaţii referitoare la momentul şi modul cînd poate fi realizat acest echilibru. Cu toate acestea, este clar că el nu poate fi atins doar prin planificarea populaţiei, ci mai degrabă prin crearea unor condiţii care să conducă la rate mai scăzute ale naşterilor, pe de o parte, şi prin recunoaşterea de către cei prosperi a necesităţii de a-şi modifica stilul de viaţă şi tiparele de consum, pe de altă parte. Aceasta, la rîndul ei, necesită aplicarea unei serii de măsuri intercore- late, dintre care unele sînt de cea mai mare urgenţă.

Obiectivul pe termen lung, acela de atingere a unui echilibru global, depinde deci de deciziile luate astăzi şi mîine.

Din cele de mai sus pot fi trase două concluzii principale. în primul rînd, este important să se facă un efort pentru a urmări realizările obţinute în stabilirea unei ordini sociale şi economice echitabile şi pentru a evalua în mod sistematic eficacitatea strategiilor adoptate de comunitatea internaţională. De exemplu, eradicarea sărăciei, o precondiţie pentru atingerea unei echităţi economice generale, necesită formularea unor indicatori ai sărăciei care să poată servi ca bază pentru ghidarea acţiunilor către acest scop (vezi capitolul 10). Crearea unei lumi mai drepte nu depinde numai de formularea corectă a ţelurilor şi obiectivelor ; ea este dependentă, de asemenea, de înfiinţarea unui sistem de supraveghere pentru măsurarea progreselor obţinute, sistem care să ţină seama nu numai de nevoile generaţiei de astăzi, ci şi de cele ale generaţiei viitoare.

în al doilea rînd, rezultă că centrele de dezvoltare şi institutele de cercetări din lumea întreagă trebuie să dedice o mare parte din timpul şi energia lor pentru a analiza temeinic propunerile concrete conţinute în acest raport şi pentru a efectua cercetările necesare în acest scop. Rezultă, de asemenea, că unele grupuri trebuie să-şi dedice astăzi eforturile pregătirii propunerilor pe termen lung, în scopul de a asigura ca ele să fie operative la timpul cuvenit. Aceasta se aplică în special investigaţiilor referitoare la realizabdlitatea propunerilor pe termen lung mai ambiţioase, cum ar fi crearea unei Trezorerii mondiale. Se aplică, de asemenea, dezvoltării noilor tehnologii, **deoarece** multe dintre acestea necesită un timp lung de pregătire.

Capitolul 9

Ordinea monetară internaţională

9.1 **Principalele propuneri şi recomandări**

Propunerile privind reforma monetară internaţională trebuie inspirate de consensul — sau cvasiconsensul — la care s-a ajuns, după mai bine de zece ani de dezbateri şi negocieri intensive, asupra deficienţelor majore ale sistemului monetar şi asupra reformelor celor mai esenţiale necesare pentru corectarea acestora.

Acestea au fost schiţate clar în diferite documente oficiale, şi în special în documentele publicate de „Comitetul celor 20“. Din păcate, ele au fost lăsate la o parte în amendamentele propuse privind articolele acordului asupra Fondului Monetar Internaţional, amendamente apărute în urma întrunirii Comitetului interimar al F.M.I., care a avut loc în ianuarie 1976, în Jamaica. Aceste amendamente, aflate în prezent în curs de ratificare, ignorează în mod evident problemele şi propunerile referitoare la lichiditatea globală, ajustări şi convertibilitate, chestiuni considerate mult timp ca fiind cruciale chiar de către negociatori şi, de asemenea, de către experţii din afară. Ele pot fi privite numai ca o întrerupere importantă — dar, să sperăm, temporară — a negocierilor privind o ordine monetară mondială viabilă.

De aceea, propunerile pentru o acţiune constructivă trebuie să ţintească înainte de toate la reafirmarea şi traducerea în viaţă a consensului care fusese stabilit înainte de întrunirea din Jamaica referitor la cerinţele esenţiale ale unei noi ordini monetare internaţionale, capabilă să servească obiectivelor clare ale comunităţii internaţionale. Aceste cerinţe esenţiale sînt următoarele :

(a) crearea rezervelor trebuie să urmărească ajustarea expansiunii rezervelor mondiale în funcţie de cerinţele unei creşteri realizabile, neinflaţioniste şi reale a comerţului şi producţiei mondiale. Ea ar trebui să îmbrace mai întîi forma depozitelor de rezerve internaţionale din cadrul F.M.I. — similare în mare măsură, dar mai flexibile şi mai atractive decît actualele drepturi speciale de tragere —, a căror mărime ar urma să fie decisă în mod colectiv de comunitatea internaţională. Redefinirea provizorie a D.S.T.-urilor şi sporirea cîştigurilor din dobînzi asupra cererilor de D.S.T.-uri constituie un prim pas util în această direcţie ; şi

(b) puterea de a acorda împrumuturi, derivată din acceptarea unor astfel de depozite de rezervă pentru reglementarea plăţilor de către ţările ce dispun de surplusuri, trebuie folosită pentru obiective acceptate şi aprobate în colectiv, cu accent pe dezvoltarea finanţării lumii a treia. Acest lucru ar permite o redistribuire democratică a puterii de vot între toţi membrii F.M.I.

Aceste două reforme fundamentale implică în mod evident — pentru a folosi jargonul oficial — „eliminarea" aurului şi, în particular, a „valutelor de rezervă" naţionale din operaţiile internaţionale de decontare şi din sistemul de rezerve şi ar ajuta totodată la reglementarea balanţelor de plăţi. De asemenea, ele ar reduce la o dimensiune mai manevrabilă şi ar facilita „reciclarea" oficială a mişcărilor perturbatoare ale capitalului particular sprijinite de speculare a cursurilor de schimb, mişcări care explică în mare măsură fluctuaţiile violente reversibile şi excesive ale cursurilor de schimb din ultima perioadă. Este evident că alte măsuri necesare pentru reconstruirea unei ordini monetare viabile pot fi cu greu negociate în mod serios în absenţa unui acord asupra acestor reforme fun-

damentale.

De asemenea, trebuie notat că adoptarea mai din timp şi aplicarea acestor reforme ar fi împiedicat inflaţia mondială violentă care a contribuit la explozia preţurilor petrolului şi ar fi asigurat în orice caz cel mai potrivit mecanism pentru investiţii şi pentru reciclarea surplusurilor temporare ale ţărilor exportatoare de petrol, ca şi ale tuturor celorlalte ţări. Aceasta face cu atât mai bizară şi mai regretabilă — ori- cît ar fi de explicabilă în contextul actual — decizia de a amîna, şi nu de a accelera reformele monetare internaţionale, proclamate în mod repetat şi pe bună dreptate a fi urgente şi imperative, avînd în vedere prăbuşirea definitivă a sistemului de la Bretton Woods.

Cu toate acestea, este acceptată în general părerea că obstacolele politice vor bloca, probabil, pentru lunile şi chiar pentru anii ce urmează negocierea *la scară mondială* a acestor reforme indispensabile pentru crearea unei noi ordini monetare internaţionale, care să-i servească pe toţi membrii săi în mod echitabil şi constructiv, reforme sprijinite în principiu — chiar dacă nu în unanimitate — de „Comitetul celor 20“, „Grupul celor 25“ etc. Evident, trebuie făcute toate eforturile pentru a încuraja voinţa politică necesară pentru a modifica această previziune sumbră.

intre timp, progresele realizabile nu trebuie sacrificate de dragul regulii unanimităţii.

Ca urmare, cea mai urgentă recomandare este aceea de a stimula eforturile şi hotărârea tuturor ţărilor pregătite să acţioneze de a adopta şi a traduce în viaţă oricare din reformele de mai sus pe care le pot aplica unilateral sau prin acorduri regionale. Grupurile regionale existente sau aflate în curs de formare — cum ar fi Comunitatea europeană, C.A.E.R., ţările America Centrale, ţările andine, ţările E.S.C.A.P., ţările Africii

vestice — trebuie să facă tot ce este cu putinţă pentru a atenua haosul monetar actual prin progrese mai rapide privind obiectivul lor declarat de cooperare şi integrare economică şi monetară mai strînsă.

Aceste aranjamente regionale trebuie privite ca fiind mai curînd complementare şi indispensabile decît alternative pentru obiectivul pe termen lung al progresului continuu către un sistem monetar la scară mondială. Ele pot contribui la satisfacerea necesităţii convergente duble, de centralizare şi descentralizare a ordinii mondiale, şi trebuie să faciliteze intrarea ţărilor cu planificare centralizată în noul fond monetar internaţional.

9.2 Propuneri pe termen mediu

(a) Eliminarea valutelor naţionale de rezervă şi a aurului din crearea rezervelor şi restrângerea acestora din urmă la active de tipul D.S.T.-urilor create prin decizii comune şi utilizate pentru obiective adoptate în comun, cu accent pe finanţarea dezvoltării în lumea a treia.

(b) Formularea şi aplicarea unor principii directoare pentru intervenţii oficiale pe pieţele de schimb şi pentru politici mai bune de ajustare. Atribuirea responsabilităţii intervenţiilor pe piaţă în cadrul unor principii directoare şi a unor sume maxime revizuite periodic — şi /sau al unor limite temporare maxime ale fluctuaţiilor — unui comitet executiv permanent.

(c) Ambele obiective enunţate mai sus trebuie urmărite de toate ţările care sînt gata să le accepte, în special prin organizaţii regionale, ori de cîte ori ele nu sînt încă negociabile la scară mondială.

9.3 Propuneri pe termen lung

Un acord la scară mondială asupra unei unităţi internaţionale de rezervă, ca numitor comun pentru cursurile de schimb şi pentru multe contracte internaţionale şi ca mijloc de intervenţie, decontare şi acumulare de rezerve pentru autorităţile monetare naţionale. Formularea unor politici concertate privind crearea unor rezerve cu adevărat internaţionale, avînd ca scop promovarea şi susţinerea unor ritmuri de creştere realizabile neinflaţioniste ale comerţului şi producţiei mondiale şi utilizarea potenţialului de acordare a împrumuturilor rezultat pentru obiective adoptate la nivel internaţional, acordînd ponderea cuvenită finanţării dezvoltării lumii a treia (propunerea „legăturii").

Un acord la scară mondială asupra unor metode preferabile privind cursurile de schimb şi/ sau alte ajustări, în special între grupurile regionale.

Comasarea regională a valutelor (integrarea monetară deplină) între ţările care au fost capabile : (a) să menţină stabilitatea cursurilor lor reciproce de schimb printr-o integrare suficientă a politicilor lor interne cu angajamentele corespunzătoare referitoare la sprijinul monetar reciproc ; (b) să consolideze şi să instituţionali- zeze o astfel de integrare economică şi astfel de angajamente financiare prin transferurile necesare de autoritate de la organismele *naţionale* administrative şi politice, consultative şi de luare a deciziilor la cele *regionale.*

Capitolul 10

Redistribuirea veniturilor şi finanţarea dezvoltării

10.1 Principalele propuneri şi recomandări

într-o lume tot mai interdependentă, caracterizată prin speranţe sporite şi printr-o creştere generală a producţiei probabil mai lentă, politica economică va trebui să acorde mai multă atenţie problemelor distribuţiei în cadrul naţiunilor şi între naţiuni. Convenţiile sociale implicite formate în cadrul societăţilor şi între ele s-au bazat în timpul generaţiei trecute pe aşteptarea că se va ajunge la o împărţire între bogaţi şi săraci a beneficiilor ritmurilor mondiale înalte de creştere. Această împărţire s-a situat cu mult sub aşteptări şi în condiţiile unei încetiniri a ritmurilor globale de creştere vor apărea presiuni sporite în direcţia acordării unei atenţii mai mari distribuţiei beneficiilor creşterii şi atacului asupra sărăciei în masă. Ne putem aştepta ca astfel de presiuni să crească în cadrul societăţilor ; mai previzibil însă, ele vor creşte între societăţi.

Realizarea unei distribuţii mai echitabile a veniturilor ar putea fi facilitată prin reducerea şi, în cele din urmă, prin eliminarea inflaţiei veniturilor. Un aspect al unor astfel de politici inflaţioniste constă în reducerea cererii prin limitarea circulaţiei monetare. Cu toate acestea, pentru *a* conduce la rezultatele dorite, propunerile destinate să combată inflaţia trebuie să fie însoţite în ţările industrializate de politici eficace privind veniturile. Fără acestea este de presupus că reforma monetară ar putea avea ca rezultat sporirea şomajului, care ar fi inacceptabilă din punct de vedere social şi nedorită din

punct de vedere economic.

Totuşi, dacă se urmăreşte ca treimea cea mai săracă a populaţiei lumii — cu un venit anual pe locuitor de 200 de dolari sau mai mic — să aibă acces la bunurile de trai de strictă necesitate către sfîrşitul acestui secol, este nevoie de mult mai mult decît atît. O ordine socială echitabilă cere ca cele mai rele manifestări ale sărăciei maselor să fie eliminate în jurul anului 2000, şi aceasta prin aplicarea a trei seturi de măsuri :

(a) un transfer substanţial sporit de resurse de la naţiunile bogate către naţiunile sărace, acordîndu-se o atenţie deosebită resurselor concesionate sporite, menite să atace direct problema sărăciei maselor în ţările cele mai sărace ;

(b) un transfer sporit al resurselor de la minoritatea mai bogată şi mai privilegiată din ţările lumii a treia către majoritatea săracă ; şi

(c) revizuirea strategiilor de dezvoltare ale majorităţii ţărilor lumii a treia şi ale unor ţări industrializate, cu scopul de a acorda o atenţie mult mai mare asigurării locurilor de muncă şi a unor niveluri minime de nutriţie, adăpost şi îmbrăcăminte, sănătate şi educaţie pentru grupurile lor cele mai sărace.

Avînd în vedere amploarea transferurilor necesare, pare foarte modestă cererea repetată adesea de ţările lumii a treia, formulată pentru prima oară în 1961 şi reafirmată la cea de-a Vil-a sesiune specială a O.N.U., de a fixa ca obiectiv public privind ajutorul cifra de 0,7% din produsul naţional brut al ţărilor industrializate, cifră ce trebuie realizată înainte de 1980.

Există dovezi recente încurajatoare într-un număr de ţări din lumea a treia, cu o gamă largă de sisteme economice, care demonstrează că nevoile minime de bunăstare umană pot fi satisfăcute pentru marea majoritate a populaţiei chiar şi în

condiţiile unor niveluri foarte modeste ale venitului pe locuitor atunci cînd în cadrul strategiilor de dezvoltare se acordă o atenţie deosebită mai degrabă satisfacerii nevoilor majorităţii mai sărace decît urmăririi fără discemămînt a obiectivelor de creştere a produsului naţional brut.

Trebuie arătat, de asemenea, că dacă în ţările sărace nu sînt dezvoltate mecanisme internaţionale care să permită ca transferurile de resurse externe să fie canalizate în aşa fel încît să contribuie direct la atenuarea manifestărilor celor mai rele ale sărăciei, orice extindere a transferurilor de resurse externe va fi mult mai puţin justificată. Aceasta sugerează, inevitabil, în unele cazuri, necesitatea unor reforme structurale interne. Efortul de dezvoltare al naţiunii trebuie susţinut în cea mai mare parte de însăşi naţiunea în cauză ; transferurile de resurse externe pot contribui la sporirea perspectivelor de autosusţinere, dar pot juca numai un rol de sprijinire.

Cele trei seturi de măsuri schiţate mai sus sugerează împreună necesitatea unui *nou cadru* pentru transferurile de resurse internaţionale, ca o componentă esenţială a strategiilor de instaurare a unei noi ordini mondiale. Acest cadru trebuie să se bazeze mai curînd pe *indicar tori* ai sărăciei şi nevoii, acceptaţi la scară internaţională, decît pe generozitatea nesigură a celor bogaţi. Indicatorii sînt necesari ca mijloace de determinare a priorităţilor şi pentru asigurarea distribuţiei optime a transferurilor între ţările beneficiare. In formularea strategiei pentru cel de-al doilea Deceniu de dezvoltare (D2D), indicatorii au fost elaboraţi pe baza presupunerilor privind *nevoile, realizările şi perspectivele* ţărilor în curs de dezvoltare. Indicatorii n-ar trebui să cuprindă numai venitul pe locuitor, ci şi o puternică componentă socială. Se propune ca indicatorii

să fie astfel încît să facă posibilă măsurarea progreselor obţinute în atingerea de către toate ţările, către sfîrşitul acestui secol, a următoarelor obiective naţionale: longevitatea — 65 de ani + ; ştiinţa de carte 75% + ; mortalitatea infantilă 50 la mie sau mai mică ; rata naşterilor 25 la mie sau mai mică.

în deplasarea centrului asistenţei internaţionale către ţările cele mai sărace şi către cele mai sărace grupuri din cadrul acestora este nevoie de un tot mai mare automatism al generării resurselor şi de o componentă mult sporită a subvenţiilor, în aşa fel încît să se evite creşterea pasivelor (reprezentate de rambursarea datoriilor) la nivelurile extreme ale sărăciei. (Pentru obţinerea unor venituri mai ridicate, ţările lumii a treia au nevoie mai curînd de un acces mai larg la pieţele de capital şi de extinderea posibilităţilor de comerţ, decît de o asistenţă concesionată mai mare.) Legarea asistenţei internaţionale de programele naţionale care urmăresc satisfacerea nevoilor umane minime — oricît de dificil ar fi să se definească precis acest concept —, ar conferi eforturilor de asistenţă internaţională un centru şi o direcţie şi ar face din aceasta o problemă pe o perioadă limitată, pînă ce unele dintre cele mai nefavorabile aspecte ale sărăciei vor fi depăşite şi pînă ce va fi sporită capacitatea guvernelor naţionale de a lansa atacuri concertate şi susţinute împotriva sărăciei. Dacă cadrul transferurilor de resurse internaţionale urmează să fie restructurat în conformitate cu principiile indicate mai sus, rezultă că pentru orientarea acestei asistenţe trebuie utilizate canale multilaterale, şi anume, de preferinţă, cele bilaterale. Aceasta ar fi în concordanţă cu un mai mare automatism al generării resurselor, cu alocaţiile bazate mai curînd pe sărăcie şi nevoie decît pe relaţii speciale şi cu un sistem mai

ordonat de distribuire a sarcinilor. De asemenea, este esenţial ca structura instituţiilor internaţionale să fie revizuită, pentru a le permite să acţioneze mai eficace şi să reflecte noile realităţi. Astfel, structura Naţiunilor Unite trebuie revizuită (eforturile desfăşurate în prezent, iniţiate de raportul „Grupului de experţi al celor 25“, pot conduce la aranjamente mai eficace şi mai realiste), iar Banca Mondială şi alte instituţii financiare multilaterale trebuie să asigure o mai mare participare a noilor ţări donatoare nete (de exemplu, naţiunile O.P.E.C.) şi a ţărilor beneficiare. Un nou cadru pentru transferul de resurse reclamă, de asemenea, un efort major pentru elaborarea de mecanisme prin care ţările cu planificare centralizată mai bogate să poată juca un rol mult mai substanţial decât în prezent.

Nu numai că transferurile viitoare de resurse trebuie să fie mult mai mari decît în prezent, dar, de asemenea, un procent mult mai ridicat al acestora trebuie să 1a forma *cheltuielilor bugetare curente.* Finanţarea dezvoltării prin- tr-un buget curent oferă nu numai avantajul că este mult mai simplă din punct de vedere administrativ, ci şi că evită *problema datoriilor,* una din principalele piedici actuale ale finanţării. în legătură cu aceasta, trebuie notat că aplicarea dezvoltării naţionale şi a politicilor sociale a devenit mai eficace în momentul în care s-a permis tezaurelor naţionale să joace un rol mult mai activ în procesele de dezvoltare. în ţările mari, bine organizate, acestea ocupă frecvent o poziţie mai puternică decît băncile centrale sau băncile de investiţii. Din punct de vedere tehnic şi organizatoric nu există nici un motiv pentru care această tendinţă de sporire a rolului jucat de tezaurele naţionale să nu fie extinsă dincolo de graniţele naţionale, desigur cu condiţia ca criteriile participării, realizabili- tăţii politice şi eficienţei să poată fi

satisfăcute în mod corespunzător (vezi paragraf 7.2).

Aceste observaţii ar putea sugera că, cu timpul, un *Tezaur mondial* ar putea forma un instrument eficace pentru atingerea unora dintre obiectivele comunităţii internaţionale. Prin fap- tul că ar funcţiona pe baza unui buget curent de cheltuieli, el ar necesita un buget curent de venituri. Acesta ar putea deriva din două surse evidente : veniturile din *taxele internaţionale* şi veniturile din *proprietatea* comunităţii mondiale asupra *resurselor productive.* Taxele şi cîştigurile, profiturile, utilizarea resurselor deficitare şi redevenţele provenite din concesiuni ar putea figura printre cele mai importante tipuri de venituri. Puterea de a acorda împrumuturi financiare ar putea proveni din împrumuturi făcute pe pieţele de capital, din contribuţii benevole ale ţărilor industrializate şi ale altor ţări bogate şi din părţi ale noilor emisiuni de D.S.T.-uri (aşa-numita „legătură"), în particular, ţările lumii a treia cu active lichide externe importante trebuie să hotărască împreună cu alte ţări din acest grup, în contextul bazării colective pe forţele proprii, căile şi mijloacele de canalizare a unei părţi mai mari din fondurile lor mai curind pentru investiţii reciproce, decît pentru investire şi depozitare în economiile industrializate.

Structura instituţiilor schiţate implică niveluri naţionale, regionale şi mondiale de luare a deciziilor. Instituţiile naţionale s-ar putea angaja într-o cooperare bilaterală, iar cele regionale, într-o cooperare regională. Lipsurile existente în operaţiile la nivel mai scăzut ar trebui compensate de rezultatele deciziilor luate şi prin operaţiile organizate la nivel mondial. Şi în acest caz alternativele ar trebui să fie judecate în raport cu criteriile participării, realiza- bilităţii şi eficienţei politice.

10.2 **Propuneri pe termen mediu**

(a) Trebuie făcut un efort viguros pentru a atinge obiectivul transferului de resurse concesionate echivalând cu 0,7% din produsul naţional brut în 1980 şi de a-l mări la 1% după aceea, prin diferite forme de impozite internaţionale şi de transferuri benevole.

(b) Tuturor ţărilor bogate trebuie să li se ceară să prezinte un program concret de atingere în timp a obiectivului de 0,7%, program care ar trebui supravegheat de Naţiunile Unite în numele comunităţii internaţionale. Naţiunile incapabile să realizeze obiectivul pînă în 1980, din cauza timpului deja pierdut, trebuie să accepte să compenseze întîrzierea prin niveluri mult mai ridicate în anii următori.

(c) Trebuie constituit un element de automatism în ceea ce priveşte generarea resurselor internaţionale, prin legarea acesteia de crearea lichidităţii internaţionale şi de introducerea taxelor internaţionale asupra formelor nedorite de consum din ţările bogate şi asupra cheltuielilor pentru armament. Trebuie făcute eforturi pentru ca în deceniul următor cel puţin jumătate din totalul transferurilor de resurse să se efectueze pe o bază automată.

(d) Alocarea asistenţei concesionale trebuie deplasată către ţările cele mai sărace, cu venituri pe locuitor sub 200 de dolari. Deoarece aceste ţări beneficiază în prezent numai de jumătate din totalul asistenţei concesionale, există posibilităţi considerabile pentru realo- carea acestei asistenţe din ţările lumii a treia cu un venit mediu în ţările cele mai sărace şi pentru compensarea celor dintîi prin concesii comerciale mai mari.

(e) Aceste resurse concesionale trebuie orientate către programele naţionale care au ca scop satisfacerea nevoilor umane minime în ţările cele mai sărace. Comunitatea

internaţională trebuie să accepte să furnizeze în cursul deceniului următor circa 10—12 miliarde de dolari anual (la preţurile din 1974) pentru investiţii în programele de combatere a sărăciei, în colaborare cu un viguros efort intern desfăşurat de înseşi naţiunile cele mai sărace, care vor trebui să asigure continuarea acestor programe.

(f) Trebuie stabilite aranjamente pentru a asigura un forum de negociere privind rambursarea ordonată a datoriilor din trecut ale ţărilor celor mai sărace. Cea mai potrivită formă de uşurare a sarcinii datoriilor ar fi aceea de a consolida datoriile lor din trecut şi de a le re- finanţa în condiţii foarte avantajoase de tipul A.I.D.

(g) în viitor, asistenţa acordată ţărilor celor mai sărace trebuie oferită în condiţiile cele mai avantajoase posibil. Ca obiectiv, ar trebui acceptat ca cel puţin 90% din asistenţa publică internaţională să le fie furnizată fie sub formă de subvenţii, fie de împrumuturi în condiţiile A.I.D.

(h) Ţărilor lumii a treia ou un venit mediu (de peste 200 de dolari) trebuie să li se asigure un acces sporit la piaţa internaţională a capitalului şi pieţe lărgite pentru exporturile industriale. Trebuie, de asemenea, stabilite aranjamente instituţionale pentru a le asigura o plată eşalonată a datoriilor lor pe termen scurt prin intermediul pieţei capitalului, precum şi „reţele de siguranţă" suplimentare şi lichidităţi internaţionale care să amortizeze efectele fluctuaţiilor pe termen scurt ale balanţelor lor de plăţi tot mai vulnerabile.

(i) Transferurile de resurse trebuie canalizate, de preferinţă, prin instituţii multilaterale. Pe lingă o creştere reală substanţială a împrumuturilor B.I.R.D. şi A.I.D. şi o creştere importantă a resurselor băncilor regionale de dezvoltare, trebuie luate în consideraţie, de asemenea, aranjamente pentru asigurarea unor fonduri

mai mari pe termene medii, cum ar fi aranjamentele de tipul „celei de-a treia ferestre".

(j) Rolul ţărilor lumii a treia, inclusiv al celor din O.P.E.C., precum şi al economiilor cu planificare centralizată în conducerea instituţiilor financiare internaţionale trebuie mult sporit.

(k) Trebuie imaginat un mecanism care să permită o renegociere eşalonată a vechilor concesiuni, închirieri şi contracte oferite de ţările lumii a treia întreprinderilor transnaţionale. Acest lucru trebuie făcut într-o perioadă de timp specificată şi sub supraveghere internaţională (vezi capitolul 15).

10.3 **Propuneri pe termen lung**

în sfîrşit, este nevoie de echivalentul unui Tezaur mondial, ale cărui resurse să provină din impozite internaţionale şi din proprietatea asupra resurselor productive internaţionale (cum ar fi resursele oceanelor). Obiectivul fundamental al Tezaurului mondial ar fi acela de a promova dezvoltarea echitabilă a lumii şi eradicarea sărăciei.

Trebuie stabilit un obiectiv legat de reducerea considerabilă, în jurul anului 2000, a decalajului relativ în venituri dintre ţările industrializate şi ţările lumii a treia (vezi capitolul 6), acordîndu-se o atenţie deosebită eradicării sărăciei absolute cu mult înainte de sfîrşitul acestui secol.

Capitolul 11
Producţia de hrană

11.1 Principalele propuneri şi recomandări

Fără o intervenţie urgentă şi pozitivă a comunităţii mondiale în cea mai serioasă dintre toate problemele producţiei, lipsurile importante de hrană vor deveni, probabil, o caracteristică permanentă a deceniilor următoare. Asemenea lipsuri par să ameninţe unele părţi ale lumii — unele părţi din Asia şi Africa şi anumite regiuni arabe fiind deosebit de expuse — şi aceste ameninţări ar putea fi mult accentuate de creşterea presiunilor demografice şi deteriorarea condiţiilor climatice.

Planurile de acţiune destinate să soluţioneze problema hranei nu trebuie să se bazeze exclusiv pe transferul de hrană de la naţiunile şi regiunile care dispun de surplusuri către cele cu deficite. Chiar dacă producţia mondială totală de hrană ar fi capabilă să ţină pasul cu o populaţie mondială în continuă expansiune (100 000 000 de noi guri de hrănit în fiecare an), dificultăţile legate de distribuţia şi transportul hranei, ca şi disponibilitatea mijloacelor de a o plăti ar fi insurmontabile. Transferurile internaţionale de hrană — cu precădere cerealele — se ridică în prezent la 100 000 000 de tone anual, şi ar fi nerealist să se presupună că acestea s-ar putea extinde mult peste 200 000 000 de tone. Mai mult, practic toate cerealele implicate în prezent în transferurile de hrană sînt produse în ţările industrializate, la costuri ridicate şi cu un consum intensiv de energie.

Deşi transferurile internaţionale de hrană vor constitui o componentă necesară, planurile de acţiune trebuie să caute o soluţie mai de durată a problemelor mondiale

referitoare la hrană. Aceasta trebuie găsită în aplicarea principiului dezvoltării prin forţele proprii. Fiecare naţiune trebuie să depună toate eforturile pentru a atinge *autosatisfacerea în ceea ce priveşte producţia de hrană,* ţintind la maximizarea resurselor sale naturale pentru a-şi satisface nevoile fundamentale de hrană. Acest obiectiv nu trebuie privit numai ca un imperativ economic, ci şi ca un imperativ uman şi politic : principiile bazării pe forţele proprii — care stau la temelia tuturor eforturilor de dezvoltare — cer ca naţiunile să-şi asume întreaga responsabilitate în ceea ce priveşte producerea hranei proprii şi minimalizarea dependenţei lor faţă de alte naţiuni pentru satisfacerea nevoilor lor fundamentale. Deoarece unele ţări nu vor fi capabile să realizeze obiectivul autosatisfacerii chiar şi pe termen lung, ele trebuie să-şi organizeze eforturile de producere a hranei în cadrul cooperării regionale şi al bazării colective pe forţele proprii.

Extinderea producţiei de hrană a unei ţări sau a unui grup de ţări nu este exclusiv o problemă de sporire a investiţiilor, îngrăşămintelor şi seminţelor. în multe cazuri ea reclamă reforme structurale care acoperă aspectele politice, sociale şi economice ale dezvoltării agriculturii. Ea poate reclama reforma agrară reală şi acţiuni destinate să asigure ca micul fermier şi ţăranul lipsit de pământ să fie eliberaţi de exploatarea şi discriminarea la care erau supuşi prin tradiţie, fiind astfel capabili să-şi joace adevăratul rol în procesul de dezvoltare. Pentru a putea face acest lucru, ei pot cere sprijinul organizaţiilor rurale active în cadrul strategiilor de dezvoltare rurală.

Deoarece în multe cazuri autosatisfacerea nu poate fi atinsă pe termen scurt, vor fi necesare o serie de măsuri de tranziţie şi de sprijinire — unele cu un caracter mai de durată.

Ca primă prioritate, producţia de hrană în

lumea a treia trebuie sporită foarte mult nu numai pentru că aici este probabil să apară şi să se dezvolte lipsuri mari, dar şi pentru că, în multe cazuri, rezultatele actuale pot fi sporite cu uşurinţă la un cost scăzut. De exemplu, îngrăşămintele, varietăţile noi de culturi şi uneltele noi pot contribui într-o mai mare măsură la producţia generală de hrană atunci cînd sînt utilizate în mod corespunzător în lumea a treia, decît atunci cînd sînt utilizate în ţările industrializate.

în timp ce planurile pentru transferul de hrană din ţările industrializate, care dispun de surplusuri, către ţările lumii a treia, care suferă de pe urma unor lipsuri severe, pot servi ca instrumente utile în anumite situaţii, ele trebuie concepute astfel incit aceste transferuri să nu se interfereze cu programele de creştere a producţiei de hrană, în special în ţările care dispun de un important potenţial de creştere. Transferurile trebuie organizate în aşa fel, încît să nu afecteze preţurile primite de ţărani.

Deoarece apa este adesea factorul-cheie pentru creşterea producţiei agricole, transferurile internaţionale de capital pentru facilitarea realizării unor *proiecte de irigaţie* pe scară mică sau extinsă, cele mai mari acoperind uneori cîteva ţări, pot servi ca un stimulent foarte puternic pentru creşterea producţiei de hrană.

Trebuie organizat un *sistem de garantare a preţurilor* şi un *program de producţie* pentru produsele alimentare de bază care prezintă interes pentru ţările lumii a treia. Nivelul preţurilor trebuie să fie suficient de ridicat pentru a acţiona ca un stimulent pentru ţăranii din lumea a treia, în scopul de a facilita adoptarea de către aceştia a unor practici tehnologice îmbunătăţite.

Producţia de *îngrăşăminte* din lumea a treia trebuie extinsă, de exemplu, prin programele de cooperare cu ţările exportatoare de petrol.

Propunerea făcută la Alger (martie 1975) de către şefii de state ai ţărilor O.P.E.C. de a se furniza îngrăşăminte la preţul de cost ţărilor din lumea a treia merită o consideraţie deosebită în această privinţă.

Situaţia actuală a stocurilor de hrană reclamă o structură mai stabilă pentru soluţionarea cazurilor de urgenţă. Rezervele mondiale de grîne trebuie să se ridice la un nivel mult mai înalt decît cel actual şi trebuie să facă obiectul unui control internaţional mai temeinic. Nivelul stocurilor mondiale de hrană, inclusiv al celor în curs de formare, trebuie sporit cu 60 000 000—70 000 000 de tone peste cele 100 000 000 de tone existente în prezent, în finanţarea constituirii şi menţinerii unor rezerve corespunzătoare, ţările lumii a treia ar putea beneficia de ajutoare în condiţii avantajoase dacă resursele ar urma să fie păstrate pe o bază descentralizată.

De o importanţă specială pe termen scurt sînt încercările ţărilor lumii a treia de a reduce pierderile de hrană datorită netratării bolilor plantelor, dăunătorilor, depozitării defectuoase şi condiţiilor de transport necorespunzătoare. Ratele de revenire ale investiţiilor în aceste domenii pot fi în multe cazuri deosebit de ridicate. Trebuie întreprinse eforturi pentru a reduce pierderile de hrană după recoltare, în scopul de a atinge o reducere de 50% a acestora în 1985, obiectiv propus şi adoptat de cea de-a Vil-a sesiune specială a O.N.U.

Trebuie acordată o mai mare atenţie factorilor tehnici implicaţi în producţia de hrană, în special în lumea a treia. în acest caz, problema are în esenţă două aspecte : asigurarea unui transfer efectiv de tehnologii corespunză- zătoare din ţările industrializate şi, mai important, dezvoltarea unor tehnici complet noi şi a unor tehnologii destinate

special cerinţelor proceselor producţiei agricole din ţările lumii a treia, în special la tropice. Aceste tehnologii noi trebuie să fie intensive în ceea ce priveşte mîna de lucru, sănătoase din punct de vedere ecologic şi cu un consum de energie scăzut sau mediu. Sînt necesare tehnologii noi, în special pentru sporirea productivităţii şi pentru irigaţii şi drenaj, precum şi pentru producerea ploii artificiale.

Cercetările privind căile şi mijloacele de extindere a producţiei de hrană ar trebui facilitate prin crearea de *institute de cercetări regionale,* de exemplu în America Latină, Africa de nord, sahelianã şi centrală, Orientul Mijlociu, Asia de sud-est şi subcontinentul indian. Asemenea institute ar trebui să-şi concentreze şi să-şi coordoneze eforturile de cercetare asupra tuturor aspectelor producţiei de hrană din regiunile respective. Ele ar trebui să răspundă, de asemenea, de determinarea bilanţurilor regionale actuale şi viitoare de hrană şi de supravegherea realizărilor legate de autosatisfa- cerea regională în ceea ce priveşte hrana.

Crearea unor condiţii care să conducă la o reducere a *creşterii populaţiei,* în special în ţările şi regiunile în care progresele obţinute în realizarea unor niveluri înalte de autosatisfacere vor fi lente, precum şi *schimbările efectuate în modelele de consum* ale celor prosperi constituie două dintre cele mai puternice instrumente legate de aspectul cererii, pentru atingerea unui echilibru corespunzător între producţia de hrană şi necesarul de hrană pe termen lung. în legătură cu cel de-al doilea instrument, consumul de came pe locuitor, consum ce necesită cantităţi mari de cereale, el depăşeşte adesea în multe ţări industrializate consumul necesar pentru o alimentaţie sănătoasă şi absoarbe o parte din grînele necesare

săracilor pentru o alimentaţie minimă. în astfel de ţări, guvernele ar trebui încurajate, în interesul propriilor lor popoare, ca şi al celor lipsite de hrană, să reducă consumul de came, de exemplu, prin introducerea unor înlocuitori ai cărnii şi a unor produse de înlocuire, precum şi a unor impozite asupra consumului de came şi asupra grînelor destinate hranei animalelor. Ţările care introduc astfel de măsuri trebuie să iniţieze mecanisme corespunzătoare pentru a face economii indirecte de hrană, economii pe care să le pună la dispoziţia celor nevoiaşi.

Dacă vrem ca lumea să se elibereze de coşmarul continuu al foamei şi subnutriţiei, aceste măsuri, ca şi cele propuse de Conferinţa mondială a alimentaţiei — F.A.O., trebuie traduse în viaţă în întregime şi necesită crearea unei *Autorităţi mondiale a alimentaţiei,* cu puteri extensive şi reale ; sau, ca o soluţie de categoria a doua, crearea unui consiliu mondial al alimentaţiei, propus de Conferinţa mondială a alimentaţiei.

11.2 Propuneri pe termen mediu

(a) Aplicarea măsurilor destinate sporirii autosatisfacerii ţărilor lumii a treia în ceea ce priveşte producţia de hrană în cadrul bazării colective pe forţele proprii, inclusiv, acolo unde este necesar, aplicarea programelor de reformă agrară.

(b) Aplicarea deciziilor Conferinţei mondiale a alimentaţiei : crearea de stocuri corespunzătoare, ce trebuie stimulată prin presiuni ale organizaţiilor agricole asupra guvernelor ţărilor industrializate.

(c) Contribuţii suplimentare la Fondul de dezvoltare pe termen lung a agriculturii în lumea a treia, pentru care trebuie exercitate presiuni asupra guvernelor ţărilor industrializate de către, de exemplu, producătorii de

plante ce necesită îngrăşăminte. Promovarea transferurilor internaţionale de capital pentru executarea proiectelor de irigaţii pe scară redusă sau pe scară largă, în special în regiunile tropicale şi subtropicale.

(d) Acorduri asupra preţurilor şi programe privind producţia de produse alimentare de bază ce prezintă interes pentru ţările lumii a treia, care să stimuleze producţia de hrană din lumea a treia. Nivelul preţurilor trebuie astfel stabilit, înciît acestea să acţioneze ca un stimulent pentru ţăranii din ţările lumii a treia, în scopul de a facilita adoptarea de către aceştia a unor practici tehnologice îmbunătăţite.

(e) Suplimentarea transferurilor de îngrăşăminte gratuite sau în condiţii avantajoase către lumea a treia, pentru care producătorii de îngrăşăminte trebuie să facă presiuni asupra guvernelor.

(f) Măsuri destinate să reducă risipa de hrană în ţările industrializate, inclusiv propaganda pentru reducerea consumului de carne pe locuitor, sprijinite prin politici de preţuri şi taxe asupra cărnii şi cerealelor pentru hrana animalelor. Crearea de mecanisme pentru realizarea de economii de cereale, economii destinate ţărilor cu un deficit de hrană.

(g) Sporirea eforturilor ţărilor lumii a treia de a reduce pierderile provocate de bolile netratate ale plantelor, de dăunători, de depozitarea defectuoasă şi de condiţiile de transport necorespunzătoare. Aceste eforturi trebuie să ţintească la o reducere, în 1985, de 50% * pierderilor de după recoltare.

(h) în cadrul strategiilor de dezvoltare trebuie pus un accent deosebit pe dezvoltarea comunităţii rurale, cu scopul de a spori calitatea vieţii prin educaţie şi îngrijire medicală îmbunătăţite şi prin sprijin instituţional, în aşa fel încât să se reducă rata migraţiei din regiunile rurale către cele urbane. Strategiile

de dezvoltare trebuie să urmărească, de asemenea, păstrarea capacităţii productive a femeilor în procesul de modernizare a agriculturii şi creşterea veniturilor locuitorilor mai săraci ai oraşelor prin crearea de locuri de muncă şi prin redistribuirea veniturilor în aşa fel încît ei să-şi poată cumpăra hrana de bază.

(i) Extinderea considerabilă a eforturilor de cercetare privind căile de sporire a producţiei de hrană şi temele corelate. Trebuie iniţiate studii asupra obiectivelor nutriţionale pe termen lung atît la macroniveluri, cît şi la micro- niveluri, studii care să orienteze extinderea producţiei. Trebuie făcute eforturi continue pdh'tiîi â dez'Vblta Varietăţi noi; nu numai de cerealej ci şi de seminţe leguminoase Şhu **oleaginoase şi de** legume, precum şi noi surse netradiţionale de hrană, în special hrană provenită din mări şi oceane, în aşa fel încît să se asigure o alimentaţie mai corespunzătoare din punct de vedere nutriţional şi să se atenueze parţial presiunea asupra culturilor de cereale. Cercetările agricole trebuie lărgite pentru a include cercetări asupra dezvoltării unor noi tehnologii agricole potrivite nevoilor ţărilor lumii a treia, cercetări asupra unei mai bune administrări a apei, cercetări asupra desalinizării apei şi producerii ploii artificiale. Lărgirea volumului experienţelor făcute cu comunităţile săteşti şi cu organizaţiile de dezvoltare rurală, în special asupra aspectelor sociologice şi psihologice. Eforturile de cercetare ar putea fi facilitate prin înfiinţarea unor institute de cercetări rurale în principalele regiuni ale lumii a treia.

(j) Trebuie acordată urgent atenţie creării unui sistem de supraveghere în cooperare cu Organizaţia meteorologică mondială. Sistemul de supraveghere ar trebui să aibă în vedere nu numai previziunile privind culturile, ci şi

evaluarea continuă a modurilor de utilizare a terenurilor aflate în continuă schimbare, inclusiv schimbări produse în ecosferă.

11.3 Propuneri pe termen lung

Ca urmare a aplicării propunerilor pe termen mediu, cele mai multe ţări ar urma să atingă în mare măsură autosatisfacerea în ceea ce priveşte producţia de hrană, ţările mai mici organizându-şi producţia în cadrul politicilor de bazare colectivă pe forţele proprii. Atunci producţia de hrană ar putea fi reglementată în principal prin manevrarea suprafeţelor de teren agricol productive din ţările cele mai bogate. TrebiUe realizate proiecte pe scară largă, destinate Sa amelioreze irigarea şi prevenirea inundaţiilor în marile delte asiatice, să dezvolte producţia în regiunile aride şi aride şi să îmbunătăţească şi să extindă reţelele (locale) de transport. Aceste proiecte vor necesita investiţii mari şi vor trebui finanţate în mare măsură prin mijloace internaţionale.

In principalele regiuni ale lumii vor trebui constituite stocuri de cereale comestibile de cîteva sute de milioane de tone pentru cazuri de urgenţă. Acestea vor fi necesare în special pentru a oferi protecţie împotriva condiţiilor climatice care se pot deteriora. Ca urmare a aplicării diferitelor măsuri conţinute în acest raport, presiunea populaţiei asupra rezervelor de hrană se va atenua treptat.

Capitolul 1?

Industrializarea, comerţul şi diviziunea internaţională a muncii

12. 1 Principalele propuneri şi recomandări

Dezvoltările viitoare în aceste domenii trebuie să urmărească eradicarea sărăciei de masă şi a şomajului şi garantarea capacităţii de satisfacere a nevoilor umane de bază — în special a celor de hrană şi adăpost — prin utilizarea optimă a resurselor umane şi fizice din întreaga lume. Aceasta necesită cea mai eficace producţie şi cea mai echitabilă distribuţie a bunurilor şi serviciilor, precum şi accesibilitatea lor pentru utilizatori în cadrul limitelor impuse de mediul înconjurător natural şi al obiectivelor globale ale unei noi ordini internaţionale. Necesită, de asemenea, utilizarea raţională a resurselor neregenerabile şi dezvoltarea unor modele alternative de producţie şi de consum şi a programe de exploatare şi înlocui’’"-

aiructura actuală, practicile şi instituţiile din sfera comerţului internaţional şi a industrializării au evoluat, în esenţă, potrivit diferitelor interese ale ţărilor industrializate. Actuala diviziune internaţională a muncii nu este în realitate nici universală ca acoperire şi nici conformă unui set de obiective raţionale şi globale. Unul dintre obiectivele unei noi ordini internaţionale trebuie să fie acela de a urmări instituirea unei diviziuni internaţionale a muncii cu adevărat optime şi dinamice — optimă în termenii creşterii şi distribuţiei.

Trebuie observat că expresia „diviziunea internaţională a muncii'[1] se referă la localizarea geografică a activităţilor economice în lume

sau la „ce şi unde se produce'[1]. Această expresie este adesea înţeleasă greşit, ca însemnînd un mecanism static de redistribuire care implică o deplasare a infrastructurii industriale actuale dintr-o ţară în alta. Expresia „diviziunea internaţională a muncii[11] este utilizată în cazul de faţă într-un sens mult mai dinamic : deplasarea progresivă în timp a modelelor producţiei între regiuni şi ţări, în aşa fel încît toate să beneficieze de pe urma avantajelor şi specializărilor relative în continuă schimbare.

Principalele obiective în domeniul industrializării sînt conţinute în „Declaraţia" şi „Planul de acţiune[1]' rezultate din cea de-a II-a Conferinţă generală a O.N.U.D.I., ţinută la Lima în martie 1975. Declaraţia şi Planul, susţinute de cea de-a Vil-a sesiune specială a Adunării Generale a O.N.U., cer extinderea contribuţiei ţărilor lumii a treia la producţia industrială mondială de la 7%, cît este în prezent, la 25% în jurul anului 2000. Pentru a atinge acest obiectiv, precum şi obiectivele corelate este nevoie de un nou cadru de reguli şi instituţii pentru reglementarea şi încurajarea industrializării, comerţului şi dezvoltării. Acest lucru este necesar pentru a elimina modelele şi practicile care s^au dezvoltat în esenţă pe baza intereselor bilaterale şi de grup, dintre care multe sînt incompatibile cu atingerea unei ordini internaţionale economice şi sociale echitabile. „Declaraţia" şi „Planul de acţiune" accentuează necesitatea stabilirii unui sistem internaţional de consultări şi acorduri între ţările industrializate şi cele din lumea a treia în ceea ce priveşte politicile şi investiţiile în domeniul industriei. Acestea ar trebui, de asemenea, să sporească multilateralitatea relaţiilor comerciale şi să includă sisteme de obligaţii, supraveghere şi arbitraj obligatoriu legate de aspectele specifice ale producţiei şi

comerţului, nu numai pentru industrie, ci şi pentru agricultură.

Aceasta poate conduce în mod efectiv la stabilirea, prin acorduri, a unei *strategii internaţionale de industrializare,* cuprinzînd un set de programe mondiale vizînd în special, şi ori de cîte ori este posibil, nivelul regional. Asemenea programe ar ajuta naţiunile în formularea unor politici de industrializare consecvente şi ar putea servi ca o bază pentru negocieri cu alte părţi, în special cu întreprinderile transnaţionale. Ele ar trebui să includă, de asemenea, măsuri destinate să conducă la o administrare mai raţională a materiilor prime, mineralelor şi mărfurilor primare industriale de bază, în special în situaţiile de criză sau în cazul existenţei unor temeri privind epuizarea acestora. De asemenea, ar putea fi elaborate şi aprobate la scară internaţională coduri de conduită, ca părţi ale strategiei. Ele ar putea acoperi domenii cum sînt procedurile comerciale, transferul de tehnologie, standardizarea, transferul de capital şi competenţele manageriale şi tehnologice. Desigur, naţiunile care participă la astfel de coduri trebuie să-şi asume anumite responsabilităţi interne referitoare la aplicarea lor. Aplicarea unei astfel de strategii ar necesita proceduri şi facilităţi de sprijinire pentru identificarea şi finanţarea proiectelor viabile, de preferinţă pe o bază competitivă, în aşa fel încât să se creeze o „piaţă" a proiectelor de industrializare.

In formularea politicilor lor de industrializare, ţările lumii a treia trebuie, ţinînd seama de diferenţele privind înzestrarea şi stadiile de dezvoltare, să acorde prioritate creării de locuri de muncă şi producerii de bunuri necesare pentru satisfacerea nevoilor umane fundamentale, precum şi prelucrării materialelor locale şi extinderii exporturilor de produse finite. Astfel de politici ar trebui să includă măsuri care să asigure grupurilor

cele mai sărace ale populaţiei puterea de cumpărare necesară — prin crearea de locuri de muncă şi prin redistribuirea veniturilor — pentru a putea obţine bunurile şi serviciile fundamentale produse şi ar trebui să constituie o parte a planurilor de dezvoltare naţională care să acopere intercorelaţiile industriale. Ar trebui să se acorde prioritate, ori de cîte ori este posibil, şanselor de extindere a exporturilor de produse finite către pieţele din ţările industrializate, în aşa fel încît să se achite, parţial, achiziţionarea mijloacelor de producţie şi a bunurilor reclamînd un volum mare de cunoştinţe. Utilizarea acestor şanse ar contribui la eventuala dezvoltare a comerţului intraindustrial de produse finite cu ţările industrializate.

Vor trebui luate măsuri corespunzătoare în domeniul dezvoltării, adaptării şi transferului de tehnologie (vezi capitolul 14). Vor trebui dezvoltate noi tehnologii adaptate nevoilor ţărilor lumii a treia, deoarece în majoritatea acestor ţări va trebui menţinut un *sistem dublu al tehnologiei* — utilizarea unor niveluri diferite de tehnologie în diferite sectoare —, în aşa fel încît să fie stimulată crearea de locuri de muncă, pe de o parte, şi creşterea industrială şi extinderea exporturilor de produse finite, pe de altă parte. Dacă sînt realizate ritmurile de creştere necesare pentru atingerea obiectivelor producţiei industriale stabilite la Lima, această dualitate poate dispărea în următorii 10—20 ani. Unele ţări industrializate au examinat un plan privind înfiinţarea unui *Institut internaţional pentru industrializare,* care a fost recomandat Adunării Generale a O.N.U. de către delegaţia Statelor Unite.

La rîndul lor, ţările industrializate vor trebui să introducă *politici de reglementare,* să dezvolte specializarea în ceea ce priveşte produsele ce necesită un volum mare de cunoş-

tinţe şi să introducă şi să aplice treptat standarde de protecţie a mediului înconjurător. Aceasta implică reducerea în continuare şi chiar abolirea taxelor impuse de către ţările industrializate asupra produselor finite şi semifabricate ale lumii a treia, tendinţă care ar contribui la combaterea inflaţiei în ţările industrializate. Probabil că de o şi mai mare importanţă se va dovedi reducerea *barierelor ne- tartfare,* deoarece acestea constituie un obstacol major în calea comerţului intraindustrial. Dacă această reducere nu este posibilă fără introducerea unor clauze de exceptare, ar trebui să se asigure ca mecanismele de protecţie temporară să fie regresive, adică în concordanţă cu un grafic specific de timp, strîns corelat cu măsurile de reglementare.

Strădaniile avînd ca scop îmbunătăţirea diviziunii sociale a muncii nu trebuie să se concentreze exclusiv asupra industriei, ci trebuie să cuprindă de asemenea sectorul agricol. Aici, primul pas ar trebui să fie identificarea produselor pe care le produc în prezent diferite ţări sau pe care le-ar putea produce în mod potenţial, *cu avantaje relative,* într-un context dinamic orientat spre dezvoltare. Politicile agricole ar trebui apoi organizate în aşa fel în- cît să încurajeze producţia acestora şi, respectiv, să determine o realocare a resurselor. în acelaşi timp, politicile comerciale trebuie să conducă treptat la accesul liber pe piaţă al tuturor produselor agricole. în plus, ele ar trebui să urmărească stabilirea unor asigurări negociate multilateral, cum ar fi contractele ga- rantînd fiecărei ţări o aprovizionare minimă cu produse alimentare de bază. Obiectivele acestor contracte ar putea fi lărgite, urmărind, de exemplu, reducerea fluctuaţiei preţurilor şi creşterea preţurilor-plafon pentru produsele ţărilor lumii a treia. Este

evidentă importanţa includerii ţărilor cu planificare centralizată în încercările de a modela o nouă diviziune internaţională a muncii atît în domeniul industriei, cît şi în domeniul agriculturii.

Programul integrat privind mărfurile primare, lansat de U.N.C.T.A.D., constituie un exemplu de ceea ce s-ar putea face. în orice caz, principalul obiectiv ce trebuie realizat este de a reglementa preţurile principalelor exporturi ale ţărilor lumii a treia în aşa fel, încît să se îmbunătăţească continuu puterea de cumpărare exprimată în funcţie de preţurile importurilor din ţările industrializate. Mijloacele de a realiza acest obiectiv includ indexarea, finanţarea compensatorie, un control sporit al activităţilor apropiate de sfera circulaţiei mărfurilor — prelucrarea locală, depozitarea şi activităţile bancare, procesele de transport şi comercializare. Realizarea obiectivului şi aplicarea diferitelor mijloace ar putea constitui responsabilităţile unei *Organizaţii mondiale pentru comerţ şi dezvoltare,* formată prin extinderea activităţilor şi competenţei U.N.C.T.A.D. — aşa cum a sugerat Conferinţa de la Manila a „Grupului celor 77".

Pentru a realiza o *multilateralitate deplină* în relaţiile comerciale sînt necesare un schimb extensiv de informaţii şi consultări, precum şi cooperarea la nivel interguvemamental. Cadrul instituţional existent, şi anume Comisia economică a Naţiunilor Unite pentru Europa, U.N.C.T.A.D., O.N.U.D.I. şi secretariatele lor ar trebui să-şi lărgească în mod corespunzător sfera activităţilor lor.

12.2 **Propuneri pe termen mediu**

(a) Intensificarea şi, acolo unde este posibil,

încheierea consultărilor internaţionale pentru a se ajunge la o mai mare multilateralitate a relaţiilor comerciale.

(b) Reducerea piedicilor din calea importurilor de produse industriale şi semifabricate provenite din lumea a treia cu ajutorul presiunilor Uniunilor consumatorilor, presiuni exercitate în acest scop asupra guvernelor lor.

(c) Traducerea în viaţă a programului integrat al U.N.C.T.A.D. privind mărfurile primare, şi în special reglementarea pieţelor instabile, cu ajutorul unui fond comun pentru finanţarea stocurilor-tampon necesare şi prin finanţarea compensatorie, în aşa fel încît să se reglementeze în mod corespunzător veniturile provenite din exporturi.

(d) Transformarea U.N.C.T.A.D. într-o Organizaţie mondială pentru comerţ şi dezvoltare globală, avînd ca sarcină reglementarea preţurilor principalelor exporturi ale ţărilor lumii a treia, în scopul îmbunătăţirii puterii de cumpărare exprimate în funcţie de preţurile importurilor provenite din ţările industrializate. Aceasta trebuie să se realizeze prin aplicarea unei game de măsuri destinate să sporească participarea lumii a treia la activităţile apropiate de sfera circulaţiei mărfurilor şi controlul asupra acestora — prelucrarea locală, activităţile bancare şi procesele de depozitare, transport şi comercializare.

(e) Sporirea puterii de negociere a ţărilor lumii a treia prin controlul asupra resurselor lor naturale şi prin intensificarea eforturilor lor orientate spre bazarea colectivă pe forţele proprii.

(f) Stabilirea unei strategii şi a unor politici şi programe mondiale de dezvoltare industrială, în aşa fel încît să se realizeze obiectivele producţiei industriale formulate la

Lima, inclusiv ajustarea politicilor ţărilor industrializate ; cooperarea regională în programele de industrializare. Redesfăşurarea industrială ar trebui considerată ca im instrument principal al unor astfel de programe.

(g) Reconsiderarea realizabilităţii Institutului internaţional pentru industrializare, recomandat recent Adunării Generale a O.N.U.

(h) Stabilirea unor obiective integrate privind crearea de locuri de muncă şi distribuţia veniturilor în cadrul strategiilor naţionale şi internaţionale de industrializare.

12.3 **Propuneri pe termen lung**

Politica de folosire deplină a mîinii de lucru ar trebui adoptată de toate guvernele ca parte a planurilor lor de dezvoltare. Politicile comerciale nu pot fi hotărîte la nivel naţional şi nici chiar regional: ele fac obiectul unui arbitraj obligatoriu, aşa cum s-a preconizat deja în Carta de la Havana privind organizarea comerţului internaţional. Protecţia este redusă în funcţie de nivelul de dezvoltare al unei ţări.

La nivelul anului 2000, obiectivul Conferinţei de la Lima privind o contribuţie a ţărilor lumii a treia de 25% la producţia industrială mondială va fi atins. Atunci aspectele calitative ale unei politici veritabile de industrializare vor trebui să iasă în evidenţă, ca rezultat al introducerii unei mai echitabile diviziuni internaţionale intrasectoriale a muncii.

Capitolul 13

Energia, minereurile şi mineralele

13.1 Principalele propuneri şi recomandări

Deşi temerile exprimate în ultimii ani privind epuizarea rapidă a resurselor naturale par a fi, în unele cazuri, exagerate — pe baza datelor disponibile —, acest lucru nu trebuie interpretat ca permiţînd libertatea de a continua irosirea patrimoniului nostru natural. Disponibilitatea în continuare a resurselor naturale va depinde, în primul rînd, de ritmul exploatării lor, care este intim legat de evoluţia modelelor consumului din ţările industrializate şi, în al doilea rînd, de rezultatele cercetărilor tehnologice şi dezvoltării privind noile procese de producţie, înlocuitorii şi metodele de localizare a rezervelor. în ambele cazuri există motive de îngrijorare. în legătură cu cele din urmă, este important să nu se adopte optimismul facil potrivit căruia soluţiile tehnologice pentru rezolvarea problemelor resurselor naturale vor apărea în mod necesar la timp. Timpul necesar pentru ca noile tehnologii să devină operative în acest domeniu este lung (de ordinul a 10—20 de ani) şi, deoarece schimbările apar într-un ritm atît de rapid, există pericolul ca răspunsurile tehnologice corespunzătoare să nu poată ţine pasul cu problemele resurselor naturale.

în ultimii ani, ţările lumii a treia au avut tot mai mult tendinţa să-şi exercite suveranitatea teritorială deplină şi controlul asupra resurselor lor naturale, în special asupra acelora aflate în mîinile întreprinderilor transnaţionale. Faptul că această dezvoltare reduce dezechilibrele din structura internaţională actuală a puterii trebuie considerat, pe termen scurt, compatibil cu încercările de a modela o ordine

internaţională economică şi socială echitabilă. Ţările lumii a treia au urmărit, de asemenea, mai viguros vechile aspiraţii de a prelucra local materialele pe care le produc, de a-şi extinde participarea la operaţiile din sfera circulaţiei mărfurilor şi de a obţine deci o parte mai mare din preţul final plătit de consumatorii din ţările industrializate. Aceste dezvoltări au făcut ca ţările industrializate, dintre care multe sînt puternic dependente de importurile de materii prime provenite din lumea a treia, să ajungă la concluzia că sînt necesare modificări în structura actuală a investiţiilor producţiei, comerţului şi cercetării şi în dezvoltarea resurselor minerale din punctul de vedere al propriilor lor societăţi.

Problema resurselor naturale, în general, şi a energiei, în particular, este o problemă Nord-Sud, prin aceea că poziţia adoptată de ţările exportatoare de petrol a declanşat o rundă de negocieri globale între ţările industrializate şi ţările lumii a treia. Cu toate acestea, resursele naturale nu reprezintă exclusiv o problemă Nord-Sud. Resursele minerale nu sînt răspîndite în mod egal pe suprafaţa pămîntului : multe ţări industrializate sînt producători majori pentru unele minerale, în timp ce multe ţări din lumea a treia sînt deficitare în ceea ce priveşte înzestrarea cu resurse minerale. Deci, în esenţă, problemele au două aspecte : sporirea cîştigurilor realizate de ţările lumii a treia din exporturile de materii prime, în aşa fel încît să se ajungă la o distribuţie internaţională a veniturilor mai echitabilă ; crearea unor garanţii privind aprovizionarea neîntreruptă a ţărilor consumatoare.

Planurile de acţiune în domeniul materiilor prime trebuie să ţină seama de următoarele :

(a) Ţările producătoare trebuie să primească pentru produsele lor o proporţie justă din preţurile plătite de consumatori. Trebuie studiată organizarea pieţei şi

formarea preţurilor în scopul de a determina beneficiile pe care le-ar putea obţine producătorii prin prelucrarea locală, prin eliminarea imperfecţiunilor pieţei şi a marjelor comerciale excesive, prin facilităţi mai bune de credit şl sisteme de distribuţie.

(b) Trebuie evitate fluctuaţiile mari. Stabilizarea preţurilor sau indexarea n-ar trebui să constituie un pretext pentru evitarea unor preţuri mai mari atunci cînd acestea sînt raţionale. Pieţele instabile, cum sînt cele ale resurselor naturale, ar trebui să facă obiectul unei reglementări prin acorduri internaţionale.

(c) Ţările consumatoare trebuie asigurate cu garanţii privind aprovizionarea neîntreruptă.

(d) Asociaţiile producătorilor de mărfuri primare ar trebui acceptate ca instrumente legale de negociere colectivă. Acestea ar trebui să se pregătească pentru negocieri înainte de întîl— nirile cu ţările consumatoare. într-o situaţie de inegalitate în ceea ce priveşte puterea pe piaţă, această procedură poate spori puterea părţii mai slabe.

Se recomandă crearea unei Agenţii mondiale pentru resursele minerale, ca parte a Organizaţiei mondiale pentru comerţ şi dezvoltare propuse (vezi capitolul 12). Această agenţie ar răspunde de supravegherea respectării acordurilor de către guvernele participante. Mai exact, ea ar răspunde de :

(a) coordonarea şi continuarea activităţilor agenţiilor specializate în anumite produse şi a unor acorduri asupra produselor a căror situaţie nu este încă reglementată ;

(b) elaborarea şi vehicularea informaţiilor asupra rezervelor cunoscute, asupra rezervelor exploatabile eventual în viitor şi asupra tendinţelor pe 10 ani privind structura

costurilor şi cererea. Aceste informaţii vor fi utile întreprinderilor publice şi particulare în formularea programelor lor de prospectare şi explorare;

(c) prezentarea periodică a unor comentarii şi sugestii asupra modului de dirijare a politicilor de exploatare a resurselor minerale, ţările putând să-şi menţină deplina suveranitate şi avind libertatea deplină de a respinge asemenea sugestii ;

(d) elaborarea şi vehicularea informaţiilor asupra tranzacţiilor comerciale.

Pe termen lung, şi presupunînd că progresele în crearea unei ordini internaţionale economice şi sociale echitabile conduc la o comasare a resurselor mondiale materiale şi nemateriale, resursele minerale vor trebui privite ca un patrimoniu comun al omenirii. Acest concept implică atît o piaţă mondială reală pentru toate resursele minerale, cît şi un sistem mondial de taxe care să înlocuiască taxele naţionale asupra mineritului. Cîştigurile realizate ar trebui redistribuite între ţările lumii a treia — posibil printr-o agenţie cum ar fi A.I.D. — potrivit anumitor criterii (ţinînd seama, de exemplu, de mărimea populaţiei, de nevoia de a eradica sărăcia în masă şi de a satisface nevoile umane fundamentale, de proiectele de redistribuire a veniturilor etc.) şi care n-ar trebui să excludă în mod necesar înseşi ţările producătoare.

Aceste taxe ar putea, de exemplu, să fie introduse într-un ritm moderat şi să crească treptat pînă la circa 70% din profiturile obţinute de pe urma combustibililor fosili şi pînă la 50% din valoarea producţiei de minereuri (inclusiv uraniul).

O astfel de taxă ar fi plătită de fapt de către consumatori, ca şi taxele actuale asupra produselor petroliere. Ea ar avea trei avantaje în comparaţie cu practicarea unor preţuri mai ridicate :

(a) le-ar ajuta pe toate ţările lumii a treia, în timp ce o creştere a preţurilor ar îmbunătăţi numai situaţia ţărilor producătoare (care includ unele dintre ţările cele mai industrializate) ;
(b) nu ar dezechilibra piaţa, deoarece nu ar spori preţurile primite de producători şi, în consecinţă, nu ar conduce la creşterea producţiei dincolo de nivelul cererii;
(c) nu ar afecta situaţia competitivă relativă a unui mineral în comparaţie cu altele.

O asfeYnenea taXăj lâ proporţiile propuse, i-ar obliga probabil pe consumatori să-şi restrîngă consumul de materii prime minerale (făcînd economii în folosirea lor, recidîndu-le şi înlo- cuindu-le cu materialele neminenale etc). Ar putea rezulta o uşoară scădere a vînzărilor de resurse minerale de către lumea a treia, dar veniturile realizate din taxe, la care ele ar participa, le-ar permite să-şi creeze alte industrii sau să extindă explorarea resurselor lor.

în ceea ce priveşte resursele de *energie,* nevoile viitoare fac obiectul unor forţe opuse: pe de o parte, în ţările industrializate pot apărea economii în ceea ce priveşte utilizarea excesivă a energiei, ca rezultat al unor ritmuri mai lente de creştere economică şi al aplicării programelor de conservare a energiei; pe de altă parte, industrializarea şi dezvoltarea lumii a treia va avea ca rezultat o cerere mult sporită de energie. Noile tehnologii necesare pentru prelucrarea minereurilor sărace şi pentru asigurarea în viitor a unor surse de apă proaspătă pot avea, de asemenea, ca rezultat o creştere a cererilor de energie.

Va trebui făcut un efort considerabil pentru a dezvolta noi surse de energie capabile să înlocuiască rezervele finite, cum ar fi cele de petrol, gaze naturale şi chiar cărbune. Acest efort este în interesul tuturor ţărilor, atît al celor din lumea a treia, cît şi al celor indus-

trializate. Dat fiind timpul considerabil necesar pentru dezvoltarea practică a noilor resurse, eforturile aflate în prezent în curs de desfăşurare trebuie intensificate. Formele de energie nucleară utilizate în prezent prezintă unele riscuri serioase, cum ar fi pericolele proliferării şi ameninţările pe care ele le pot reprezenta pentru clima planetei. Cercetarea inter- disciplinară şi politicile legate de problemele economice şi, de exemplu, de problemele mediului înconjurător ar trebui să se concentreze asupra altor surse de energie, cum ar fi energia geotermală sau solară, energia mareelor şi fuziunea nucleară, ca şi asupra unor surse neconvenţionale mai mici. Neurmărirea acestor alternative ar putea avea ca rezultat extinderea programelor bazate pe reactoare nucleare, cu riscurile inerente legate de furtul plutoniu- lui şi de diversiuni, ca şi de gravele pericole la care este expus mediul înconjurător. Aceste consecinţe pot fi de o asemenea amploare, încît ele trebuie să cîntărească greu în combaterea răspîndirii unor astfel de programe.

Crearea, în cadrul Naţiunilor Unite, a unei *Autorităţi mondiale pentru cercetări asupra energiei* s-ar putea dovedi a fi mijlocul cel mai eficace pentru intensificarea activităţilor de cercetare şi pentru integrarea funcţională a diferitelor organizaţii existente, naţionale şi internaţionale, active în domeniul energiei. Activităţile sale ar putea fi finanţate în parte prin cîştigurile provenite dintr-o taxă asupra kilo- watt-orelor de energie produsă prin fisiune nucleară, în aşa fel încît să se stabilească legătura necesară între extinderea programelor de producere a energiei prin fisiune nucleară şi volumul cercetărilor asupra energiei.

13.2 **Propuneri pe termen mediu**

(a) Insistarea asupra negocierii acordurilor privind mărfurile primare în scopul de a stabiliza producţia, pieţele şi preţurile în termeni reali referitori la cele mai importante materii prime minerale.
(b) încurajarea şi acceptarea formării asociaţiilor producătorilor de mărfuri primare care, ca instrumente legale de negociere colectivă, pot ajuta la contracararea concentrării considerabile a puterii economice investită în prezent în scopul cumpărării.

(c) Examinarea urgentă a structurii preţurilor şi a activităţilor actuale de marketing privind mărfurile primare, pentru a determina avantajele ce pot fi obţinute de ţările producătoare din lumea a treia, de exemplu din prelucrarea suplimentară a mărfurilor primare şi din participarea la activităţile din sfera circulaţiei mărfurilor.
(d) Crearea, ca parte a Organizaţiei mondiale pentru comerţ şi dezvoltare, a unei Agenţii mondiale pentru resursele minerale, avînd următoarele sarcini : pregătirea şi supravegherea respectării viitoarelor acorduri privind mărfurile primare, elaborarea şi vehicularea informaţiilor privind tranzacţiile comerciale, rezervele de minereuri şi tendinţele existente în exploatarea lor ; formularea unor comentarii şi sugestii privind politicile de minerit ale ţărilor interesate.
(e) Extinderea informaţiilor privind dotarea cu minereuri ; internaţionalizarea informaţiilor obţinute cu ajutorul sateliţilor Pămîntului. Intensificarea cercetărilor asupra posibilităţilor de reciclare, în special privind resursele neregenerabile şi extinderea activităţilor de reciclare dovedite a fi

realizabile şi sănătoase din punctul de vedere al mediului înconjurător.

(g) Stimularea puternică a cercetărilor asupra energiei geotermale, solare, produsă de maree şi prin fuziune nucleară, care este posibil să fie coordonate de o Autoritate mondială pentru cercetări asupra energiei (în cadrul O.N.U.) şi finanţată parţial prin cîştigurile provenite dintr-o taxă asupra kilowattorelor de energie produsă prin fisiune nucleară.

(h) Realizarea măsurilor de economisire a energiei în ţările cu un consum intens de energie şi utilizarea mai bună a căldurii, inclusiv recuperarea parţială a pierderilor de căldură, în special de la termocentrale.

(i) Extinderea cercetărilor asupra consecinţelor poluării termale asociate cu dezvoltarea surselor de energie, cu accent asupra efectelor lor asupra climei, incluzînd rolul ce poate fi jucat de apele de adine ale oceanelor.

13.3 **Propuneri pe termen lung**

După ce exercitarea suveranităţii naţionale de către ţările lumii a treia asupra resurselor naturale a ajutat la stabilirea unei mai bune egalităţi între ţările producătoare şi cele consumatoare de minerale, este recomandată trecerea la conceptul de „patrimoniu comun al omenirii*[1] şi transformarea treptată a principiului suveranităţii teritoriale în suveranitate funcţională. Aceasta trebuie privită ca fiind abordarea cea mai indicată pentru administrarea mondială a resurselor naturale şi de altă natură, materiale şi nemateriale.

Politicile viitoare trebuie să se concentreze asupra menţinerii unor preţuri remunerative pentru producători, asupra unei aprovizionări previzibile, neperturbate, cu resurse şi asupra evitării unor fluctuaţii mari ale preţurilor. Agenţia mondială pentru resursele minerale

care s-a propus să fie înfiinţată în următorii 10 ani, ca parte a Organizaţiei mondiale pentru comerţ şi dezvoltare, va avea de jucat un rol mai funcţional în administrarea pe termen lung a resurselor şi, mai precis, în administrarea unei pieţe mondiale reale pentru toate resursele minerale şi a unui sistem de taxare mondială care să înlocuiască parţial taxele naţionale asupra mineritului. Cîştigurile obţinute astfel ar trebui redistribuite între ţările din lumea a treia ca o recunoaştere a faptului că resursele minerale constituie un patrimoniu comun şi că toţi trebuie să beneficieze de pe urma lor.

Reciclarea unei proporţii mult mai mari a resurselor neregenerabile va trebui să devină un fapt obişnuit; dezvoltarea tehnologică trebuie să ţintească continuu la sporirea numărului de noi forme de reciclare.

în ceea ce priveşte energia, există speranţa că va fi posibil să se evite fisiunea nucleară şi să se recurgă la radiaţia solară şi la fuziunea nucleară ca surse principale ; această speranţă poate fi întărită prin eforturi susţinute de cercetare.

Utilizarea hidrogenului ca purtător de energie, atractiv din punct de vedere ecologic şi uşor de transportat, constituie o altă alternativă pe termen lung pentru energie, alternativă care ar trebui serios investigată.

Capitolul 14

Cercetarea ştiinţifică şi dezvoltarea tehnologică

14.1 Principalele propuneri şi recomandări

Cercetarea ştiinţifică şi aplicaţiile sale în tehnologie au o importanţă fundamentală pentru procesul de dezvoltare. Noua ordine internaţională, în încercarea de a elimina decalajele enorme în ceea ce priveşte capacitatea de cercetare şj dezvoltare dintre ţările industrializate şi cele din lumea a treia, trebuie să îndeplinească următoarele patru cerinţe principale :

(a) accesul ţărilor lumii a treia la „know-how"-ul tehnologic trebuie mult îmbunătăţit ;

(b) capacitatea de cercetare a lumii a treia trebuie mult sporită prin înfiinţarea şi extinderea unor institute de cercetări de înaltă calitate, organizate pe bază naţională, subregională şi regională ;

(c) ţările industrializate trebuie să-şi dedice o mai mare proporţie a cercetării şi dezvoltării lor problemelor lumii a treia ; şi

(d) prioritatea acordată punctelor (a) şi (b) trebuie orientată spre satisfacerea nevoilor majorităţii sărace a lumii.

Deoarece cercetarea aplicată este mai importantă pentru dezvoltare deoît cercetarea fundamentală, tipul de cercetare pentru care accesul îmbunătăţit este preferabil poate fi adesea asigurat de întreprinderile particulare din ţările industrializate. Cu toate acestea, cunoştinţele care interesează sînt păstrate în general cu grijă şi fac obiectul legii internaţionale a patentelor. Guvernele ţărilor industrializate nu pot în nici un fel să-şi forţeze industriile să-şi cedeze proprietatea

tehnologică, care, în multe cazuri, a implicat costuri extrem de ridicate ale cercetării şi dezvoltării şi care determină poziţia lor competitivă atît pe pieţele interne, cît şi pe cele internaţionale. Ca urmare, ţările lumii a treia trebuie, în general, să cumpere cunoştinţele tehnologice pe pieţele naţionale şi internaţionale. Firmele particulare trebuie să perceapă un preţ pentru cunoştinţe care să le acopere cheltuielile şi care să le permită să realizeze un profit rezonabil, necesar pentru investiţii în propriile lor activităţi viitoare de cercetare.

Există posibilităţi considerabile de ameliorare a acestei situaţii. Negocierile între ţările industrializate cu o economie de piaţă ar putea urmări, de exemplu, stabilirea unor condiţii acceptate, preferenţiale pentru vînzarea diferitelor categorii de patente şi „know-how" ţărilor lumii a treia sau a unor politici prin care guvernele unor astfel de ţări ar subvenţiona vînzarea proprietăţii tehnologice ţărilor lumii a treia, ca parte a politicii lor de asistenţă oficială de dezvoltare. O astfel de *cercetare subvenţionată* ar trebui să se concentreze asupra proceselor de producţie care, în general, nu sînt nici prea sofisticate şi nici nu necesită capitaluri excesiv de mari, procese care reclamă utilizarea la maximum a materiilor prime locale şi care sporesc perspectivele unei ţări de a satisface nevoile umane şi perspectivele unei dezvoltări bazate pe forţele proprii, întreprinderile transnaţionale ar putea servi ca mijloc pentru a pune la dispoziţia ţărilor destinatare rezultatele cercetării.

O creştere a volumului activităţii de cercetare şi dezvoltare nu are în mod automat ca rezultat o sporire a performanţelor economice. Acest lucru este determinat în mare măsură de tipul cercetării întreprinse şi de condiţiile pentru asimilarea rezultatelor cercetării în procesul de dezvoltare. în mod necesar, atenţia trebuie să se concentreze

asupra procesului de inovare tehnologică în care cercetarea şi dezvoltarea, fie ele indigene sau importate, sînt considerate mărimi de intrare iniţiale, deşi, fără îndoială, esenţiale. *Politicile naţionale privind ştiinţa şi tehnologia* ar trebui, de aceea, să fie elaborate în concordanţă cu politica economică, socială, educaţională sau de alt fel. Este extrem de important ca ţările lumii a treia, în evoluţia capacităţilor lor tehnologice, să nu privească politicile în acest domeniu ca fiind autonome, ci mai degrabă să le lege organic de politicile şi planurile economice şi sociale.

Politicile elaborate pentru dezvoltarea tehnologică legată de obiectivele economice şi sociale pe termen lung implică existenţa unor cunoştinţe detaliate asupra procesului inovaţiilor tehnologice şi capacitatea de a selecta procesele cele mai potrivite. Totuşi, experienţa a arătat că, atunci cînd lipsesc cunoştinţe suficiente despre tendinţele ştiinţifice şi tehnologice mondiale, se poate întîmpla cu uşurinţă ca o ţară să facă inovaţii foarte costisitoare privind subiecte depăşite. Abilitatea de a selecta procesele cele mai potrivite ar fi mult sporită prin crearea unor *nomenclatoare de cunoştinţe tehnologice* acoperind tehnologia, care ar putea fi importată, inclusiv cu valorile ei sociale şi economice, cu nevoile de pregătire a cadrelor şi comportamentul şi eficienţa diferitelor firme care vînd tehnologia. Organizaţiile internaţionale de tipul U.N.C.T.A.D. şi O.N.U.D.I. ar trebui să se angajeze mai hotărît în redactarea unor astfel de nomenclatoare.

Cea de-a doua cerinţă importantă este stabilirea unei *capacităţi indigene de cercetare şi dezvoltare.* Aceasta este esenţială pentru propunerile pe termen lung, deoarece altfel ţările dependente de tehnologia importată vor rămâne mereu cu cîteva decenii în urma ţărilor active din punctul de vedere al

tehnologiei. Dacă o ţară nu este capabilă să ajungă la o cunoaştere a dezvoltărilor importante ale ştiinţei mondiale, este improbabil ca ea să atingă un prag al cunoaşterii tehnice care să-i permită să selecteze şi să negocieze cumpărarea tehnologiei de care au nevoie obiectivele ei economice şi sociale şi asimilarea efectivă a acesteia. Este deci de o mare importanţă ca în ţările lumii a treia să fie înfiinţate şi extinse *institute de cercetări de înaltă calitate,* cu programe de pregătire a cadrelor de un înalt nivel. Acestea ar trebui organizate pe bază naţională, subregională şi regională şi ar trebui să acorde o atenţie specială cercetărilor în domenii ca : fixarea azotului la cereale, varietăţile de culturi rezistente la dăunători, şistozomiaza şi filârioza din ţinuturile aride şi semiaride. Crearea unei cercetări indigene şi a unei capacităţi de dezvoltare, menţionate în strategia de dezvoltare pentru cel de-al II-lea Deceniu de dezvoltare, asigură de asemenea un mijloc puternic de contracarare a „exodului creierelor" (,,brain-drain“), una din problemele majore ale ţărilor lumii a treia. Finanţarea acestei capacităţi ar trebui să constituie unul din principalele obiective ale transferurilor financiare internaţionale (vezi capitolul 10).

Cea de-a treia cerinţă este că noile institute de cercetări, ca şi cele existente, trebuie să-şi concentreze eforturile asupra *nevoilor celor săraci* şi să caute răspunsuri inovatoare pentru sporirea posibilităţilor de dezvoltare pe baza forţelor proprii, în special la *nivel local.* De asemenea, cercetarea ar trebui să se concentreze mai puţin asupra îmbunătăţirii şi adaptării tehnologiilor dezvoltate în ţările industrializate şi mai mult asupra dezvoltării unor tehnologii complet noi, specifice, adaptate cerinţelor fiecărei ţări şi dotării ei, şi, acolo unde este cazul, legate de tehnologiile tradiţionale utilizate de

populaţiile locale.

Sînt propuse două reforme majore, care nu numai că ar face cooperarea internaţională în domeniul cercetării şi dezvoltării mai eficace, dar, de asemenea, ar ajuta ca ţările lumii a treia să poată participa la deciziile majore luate în acest domeniu şi să aibă un acces îmbunătăţit la rezultatele activităţii de cercetare şi dezvoltare.

Prima propunere urmăreşte să facă ca funcţiile consultative şi de cercetare ale Naţiunilor Unite şi ale programelor şi agenţiilor sale specializate să devină mai relevante, mai eficace şi mai coerente decît rezultatele oarecum frac- ţionate şi ineficace obţinute în prezent. Pentru a realiza aceasta se sugerează ca funcţiile strategice şi de planificare ale înseşi Naţiunilor Unite în acest domeniu să fie întărite, pentru a face posibilă o formulare clară a obiectivelor şi priorităţilor majore privind cercetarea, şi să fie raportate la un cadru social-economic, cu recunoaşterea cuvenită a conflictelor şi completărilor ce vor apărea probabil la realizarea acestor obiective, sector cu sector. După aceasta ar urma un exerciţiu de planificare şi programare pe care agenţiile şi programele Naţiunilor Unite l-ar întreprinde împreună pentru a determina în mare liniile directoare ale unui *program O.N.U. de cercetare şi dezvoltare.* Ele ar delega responsabilitatea îndeplinirii diferitelor elemente diferitelor organizaţii, făcînd uz nu numai de capaoităţile locale ale diferitelor unităţi care cooperează, ci şi de cele mai potrivite facilităţi, fie ele naţionale sau internaţionale.

în al doilea rînd, se sugerează că multe din problemele şi deficienţele actuale ar putea fi rezolvate prin crearea unei *Autorităţi mondiale de dezvoltare tehnologică,* sprijinită de o *Bancă internaţională pentru dezvoltare tehnologică.* Autoritatea, care ar putea fi formată prin extinderea puterilor şi competenţei unei

instituţii internaţionale existente, nu ar fi o agenţie operaţională care să acţioneze ea însăşi, ci mai degrabă un organism de planificare şi programare care ar întreprinde studii de rea- lizabilitate, ar imagina programe detaliate, ar aranja traducerea lor în viaţă prin contracte cu cele mai potrivite organizaţii pentru fiecare caz în parte — instituţii de cercetare, corporaţii, întreprinderi de stat şi/sau universităţi, ar urmări progresele activităţii şi ar acţiona ca un custode al proiectelor tehnologice rezultate, în numele tuturor naţiunilor. Avantajele pentru ţările lumii a treia ar consta în asocierea lor în etapele de planificare, în posedarea în comun a proprietăţii şi beneficiilor pe termen lung ale pregătirii cadrelor şi ale cunoştinţelor intime privind noile tehnici şi „know-how"-ul, prin asocierea ţărilor lor la proiecte specifice.

Aceste două propuneri ar putea servi ca subiecte de discuţie la Conferinţa Naţiunilor Unite asupra ştiinţei şi tehnologiei ce urmează să fie ţinută în 1979.

14.2 **Propuneri pe termen mediu**

(a) Promovarea unui sistem de preţuri de subvenţionare la care „know-how"-ul tehnologic să fie oferit ţărilor lumii a treia. O astfel de cercetare subvenţionată ar trebui să se concentreze asupra capacităţii ţărilor lumii a treia de a-şi lărgi posibilităţile de angajare a mîinii de lucru, de a satisface nevoile de bază şi de a promova stilurile autosusţinute de dezvoltare.

(b) Organizarea unui fond comun de informaţii tehnologice (un nomenclator al unor astfel de cunoştinţe) care să poată fi utilizat de guvernele ţărilor lumii a treia în negocierile lor referitoare la transferul de tehnologie şi în eforturile lor de formulare a

unor politici chibzuite de dezvoltare tehnologică, legate organic de atingerea unor obiective sociale şi economice ; aceasta ar rezulta din cooperarea dintre agenţiile implicate ale Naţiunilor Unite.

(c) Elaborarea unui cod internaţional de conduită pentru transferul de tehnologie sub diferite forme şi revizuirea Convenţiei de la Paris asupra protecţiei proprietăţii industriale în lumina nevoilor de dezvoltare a ţărilor lumii a treia.

(d) Reexaminarea corespunzătoare şi completarea sistemului Naţiunilor Unite. Trebuie făcute încercări urgente de a formula programe coerente de cercetare ştiinţifică şi dezvoltare tehnologică ; asemenea programe trebuie să acorde atenţia cuvenită dezvoltărilor din cadrul sistemului O.N.U. şi să fie elaborate prin strădania şi cooperarea agenţiilor specializate. Asemenea programe ar contribui la îmbunătăţirea eficienţei unor astfel de agenţii ; proiectata Conferinţă a O.N.U. asupra ştiinţei şi tehnologiei ar trebui orientată, printre altele, către această sporire a eficienţei.

(e) în ţările lumii a treia, şi în special în regiunile aride şi semiaride, trebuie înfiinţate şi extinse institute de cercetări de înaltă calitate, cu programe de pregătire a cadrelor de un înalt nivel, pe bază naţională, subregională şi regională, în scopul de a concentra cercetarea asupra problemelor ţărilor sărace şi de a reduce „exodul creierelor". Trebuie acordată o prioritate specială cercetărilor cu beneficii deosebite pentru grupurile cele mai sărace din aceste ţări şi regiuni. Exemple de astfel de cercetări cuprind fixarea azotului la cereale, varietăţile de culturi rezistente la dăunători, şistozomiaza şi filarioza din ţinuturile aride şi semiaride. De asemenea, trebuie pus accentul pe dezvoltarea tehnologiilor „celor mai potrivite".

14.3 **Propuneri pe termen lung**

Peste 40 de ani se presupune că se va ajunge la o distribuţie mai echitabilă a efortului de cercetare şi dezvoltare între diferitele părţi ale lumii, însoţită de apariţia unor centre de cercetare de înaltă calitate, organizate pe o bază atît naţională, cît şi internaţională, în ţările care în prezent constituie lumea a treia. O proporţie mare din totalul efortului ştiinţific şi tehnologic al ţărilor industrializate şi din lumea a treia trebuie să se preocupe mai curînd de problemele bunăstării umane decît de problemele militare, de prestigiul naţional şi de sprijinirea unei economii de consum, aşa cum se întîmplă în prezent. Mai mult, un volum considerabil de cercetări ar trebui dedicat problemelor cu un caracter inerent global, prin programe internaţional acceptate, deşi nu efectuate în mod necesar în laboratoare internaţionale.

Dezvoltarea tehnologică mondială îşi va spori probabil costul în mod considerabil, iar nevoile globale privind o nouă tehnologie vor reclama o repartizare a costurilor ; propusa Autoritate de dezvoltare tehnologică şi banca sa vor asigura un cadru instituţional pentru aceasta. De asemenea, se vor putea obţine progrese considerabile în elaborarea unor tehnologii eficiente, cu o folosire intensivă a mîinii de lucru, programe care ar mări diversitatea culturală. O mare parte din noile cercetări vor trebui să aibă în mod inevitabil un caracter multidisciplinar şi de sistem, şi acest fapt va necesita multe modificări în structurile şi atitudinile educaţionale şi de cercetare.

în sfîrşit, ştiinţa şi tehnologia trebuie privite ca un patrimoniu comun al omenirii.

Capitolul 15
Întreprinderile transnaţionale

15.1 Principalele propuneri şi recomandări

Datorită mărimii lor crescînde, sferelor de activitate tot mai largi, procesului de generalizare, concentrării sporite şi factorilor productivi pe care îi controlează, întreprinderile transnaţionale deţin o putere considerabilă în făurirea structurii dezvoltării naţionale şi internaţionale. Această putere face ca, în urmărirea activităţilor lor de afaceri, deciziile întreprinderilor transnaţionale să poată influenţa societăţile în care funcţionează într-o serie de domenii neeconomice. Prin însăşi acţiunea de investiţie într-o ţară străină, ele sînt capabile să creeze condiţii pentru dispute internaţionale. Aceasta a condus la cazuri de intervenţii politice subversive, de confruntări acute privind exercitarea dreptului de naţionalizare, de utilizare a oamenilor de afaceri ca paravan pentru activităţile de spionaj, de represalii politice şi economice din partea guvernelor autohtone, situaţii în care asociaţii întreprinderilor transnaţionale au fost supuşi unor măsuri unilaterale de către guvernele-gazdă, de conflicte juridice şi de probleme corelate din punct de vedere politic.

In aceste condiţii şi din punctul de vedere al unei noi ordini internaţionale, problema fundamentală ce trebuie rezolvată este ce funcţii trebuie să îndeplinească întreprinderile transnaţionale în viitor şi în concordanţă cu ce criterii vor fi definite aceste funcţii la nivel naţional şi internaţional. Aşa cum s-a arătat în paragraful 3.9, întreprinderile transnaţionale au acumulat vaste cunoştinţe tehnologice şi de marketing şi au dezvoltat un proces foarte

eficace de luare a deciziilor transnaţionale. Aceste capacităţi pot juca un rol pozitiv în îmbunătăţirea condiţiilor de trai ale maselor sărace din lumea a treia în măsura în care se conformează regulilor formulate la nivel naţional şi internaţional, orientate către acest obiectiv.

Ar trebui investigată posibilitatea de a stabili limite pentru mărimea corporaţiilor şi pentru procesul de concentrare. Ar trebui dezvoltate criterii care să poată servi ca linii directoare pentru aceasta. Legată de aceasta este problema controlului social şi a răspunderii întreprinderilor transnaţionale. Conceptul de eficienţă sau de mărime optimă poate varia considerabil atunci cînd este judecat după criterii publice (adică după cheltuielile sociale) distincte de cele particulare. Nu este vorba de eliminarea proprietăţii private, ci de controlarea motivaţiei particulare prin cea publică în stabilirea priorităţilor de cercetare şi producţie.

Guvernele „ţărilor-gazdă" ar trebui să-şi bazeze negocierile cu întreprinderile transnaţionale pe o politică social-economică în care interesele săracilor sînt puternic reprezentate. Obiectivul lor principal ar trebui să fie acela de a urmări o distribuţie mai puţin inegală a puterii de cumpărare, permiţând prin aceasta grupurilor ou venituri scăzute să cumpere bunurile necesare pentru a-şi satisface nevoile de bază. O astfel de politică ar trebui exprimată printr-un plan de *dezvoltare,* ale cărui obiective să fie îndeplinite de întreprinderile transnaţionale.

Pentru ca activităţile întreprinderilor transnaţionale să aibă ca rezultat o creştere efectivă şi corespunzătoare a produsului naţional brut al ţării-gazdă, o întărire a bazei sale industriale şi o maximizare a valorii adăugate local, ar trebui ca întreprinderile să recurgă la o conducere adecvată în domeniile economic, financiar, comercial şi tehnologic,

în concordanţă cu politicile ţării-gazdă şi sub controlul acesteia. Pentru a asigura ca activităţile întreprinderilor transnaţionale să creeze cît mai multe locuri de muncă, ar trebui să fie alese *tehnologii corespunzătoare,* care să formeze obiectul negocierii. Pentru ca guvernele să poată conduce efectiv asemenea negocieri, accesul lor la cunoştinţele tehnologice trebuie îmbunătăţit. Guvernele ţărilor industrializate ar trebui încurajate să subvenţioneze preţurile la care întreprinderile transnaţionale pot pune la dispoziţie tehnologiile cele mai importante (vezi capitolul 14).

Poziţia de putere a ţărilor lumii a treia în negocierile lor cu întreprinderile transnaţionale trebuie să crească. Ea ar putea fi sporită prin forma»ea de grupări regionale, cum ar fi Grupul andin şi alte grupuri similare, şi de asociaţii ale producătorilor. Astfel de grupări şi asociaţii pot stabili coduri comune privind investiţiile în scopul organizării negocierilor cu întreprinderile transnaţionale. Codurile ar trebui să se refere la unele probleme cum sînt proprietatea şi controlul asupra ei, fluxurile financiare şi balanţa de plăţi, cercetarea şi dezvoltarea, comercializarea tehnologiei, angajarea mîinii de lucru şi forţa de muncă, protecţia consumatorilor, concurenţa şi structura pieţei, stabilirea preţurilor pentru transferuri, sistemul de taxe, standardele de contabilitate şi de dezvăluire publică a cifrelor de afaceri, în formularea codurilor, o deosebită atenţie ar trebui acordată explorării următoarelor alternative politice : stabilirea unor limite pentru profiturile directe sau indirecte ; orientarea cercetării şi dezvoltării către activităţile cu o utilizare intensivă a forţei de muncă ; utilizarea întreprinderilor transnaţionale mai degrabă ca entităţi consultative decît productive, adică ca investitori direcţi sau ca furnizori pe bază de contract cu statul sau cu alţi parteneri locali, de echipamente industriale, tehnologie de

producţie şi/sau de pieţe de desfacere ; eliminarea exceptărilor de taxe discriminatorii ; limitarea utilizării pieţei locale a capitalului la întreprinderile locale ; controlul strict al tranzacţiilor în cadrul aceleiaşi companii ; standarde minime privind dezvăluirile publice referitoare la cifrele şi natura afacerilor.

Singurele acorduri corespunzătoare între guverne şi întreprinderile transnaţionale sînt acordurile echilibrate. Acestea necesită o mai mare transparenţă şi o mai amplă dezvăluire a activităţilor întreprinderilor transnaţionale. Ar trebui avută în vedere o renegociere sistematică după o anumită perioadă de timp şi renego- cierea imediată a contractelor flagrant inechitabile.

Comunitatea internaţională ar putea aplica cîteva măsuri pentru a influenţa poziţiile relative de putere. Una din acestea este ca din consiliul întreprinderii să facă parte reprezentanţi ai muncitorilor şi consumatorilor, alături de reprezentanţii deţinătorilor capitalului — fie el public sau particular. Un început în această direcţie ar putea fi făcut, de exemplu, în transporturi sau în industria farmaceutică. O altă măsură este crearea de întreprinderi internaţionale publice, de exemplu pentru a exploata resursele oceanelor. Un al treilea instrument ar fi un cod internaţional acceptat, cu elemente juridice de întărire privind *standardele minime de comportament* şi criteriile de evaluare a *mărimii maxime* a întreprinderilor transnaţionale. Deşi toate întreprinderile transnaţionale răspund unor tipare similare de motivaţie, generalizările prea stricte pot conduce la erori. Atunci cînd sînt tratate individual, diferenţele de comportament care apar reflectă factori ca : mărimea şi puterea ţărilor de origine ; politicile lor de cercetare şi dezvoltare ; localizarea ; natura procesului lor intern de luare a deciziilor ; gradul în care recurg la presiuni politice sau la practici ilegale şi

abilitatea lor de a se adapta la circumstanţele locale. Aceasta sugerează că ar trebui stabilit un nomenclator internaţional al întreprinderilor individuale în scopul de a se putea identifica în mod specific, în legătură cu fiecare companie individuală, aspectele pozitive sau negative. Un organism internaţional compus din consilieri tehnici voluntari ar putea asista elaborarea unui astfel de nomenclator şi ar putea da sfaturi asupra altor probleme legate de întreprinderile transnaţionale.

Manipularea efectivă a unora dintre instrumentele imaginabile aflate la dispoziţia comunităţii internaţionale ar fi facilitată prin înfiinţarea unei *Autorităţi internaţionale privind întreprinderile transnaţionale.* Aceasta ar putea fi constituită prin extinderea puterilor şi competenţelor unei agenţii existente. In orice caz, ca „putere de contracarare'[1], sindicatelor ar trebui să li se acorde un rol în conducerea autorităţii.

O continuare a activităţii Grupului de persoane competente al O.N.U. ar putea lua în consideraţie aceste diferite sugestii.

15.2 Propuneri pe termen mediu

(a) Acordurile trebuie negociate pe baza unor informaţii minime ce trebuie furnizate de întreprinderile transnaţionale referitor la activităţile lor, la locurile de muncă create, la capitalul total şi local utilizat, la investiţiile pe locuitor şi la unele caracteristici ale tehnologiei (productivitate, ponderea capitalului etc., în comparaţie cu ţările de origine).

(b) înfiinţarea unui fond comun de cunoştinţe tehnologice (vezi capitolul 14), aflat la dispoziţia guvernelor ţărilor lumii a treia în negocierile cu întreprinderile transnaţionale şi a unui nomenclator cu caracteristicile întreprinderilor transnaţionale din diferite ţări.

(c) Respectarea planului de dezvoltare al ţă- rii-gazdă de către întreprinderile transnaţionale, plan care specifică obiectivele de cea mai mare urgenţă, cum sînt crearea de locuri de muncă, creşterea producţiei de hrană şi redistribuirea veniturilor.
(d) Efectuarea unei cercetări privind diferitele modalităţi de realizare a funcţiei întreprinderilor transnaţionale, inclusiv întreprinderile internaţionale publice.
(e) Cooperarea sporită între guverne pentru a se ajunge la o putere de contracarare şi la structuri mai uniforme ale taxelor.
(f) Cooperarea sporită a întreprinderilor transnaţionale cu Centrul de cercetări şi informaţii al O.N.U. Crearea unui organism internaţional de consilieri tehnici voluntari.
(g) Formularea unui Cod de conduită, cu elemente juridice de întărire, referitor la întreprinderile transnaţionale, în aşa fel încît să fie satisfăcute cele mai urgente necesităţi ale ţări- lor-gazdă. Acest cod ar trebui să se refere la unele probleme cum sînt : proprietatea şi controlul, fluxurile financiare, valoarea adăugată local şi balanţa de plăţi, cercetarea şi dezvoltarea, comercializarea tehnologiei, angajarea mîi- nii de lucru şi forţa de muncă, protecţia consumatorilor, concurenţa şi structura pieţei, stabilirea preţurilor pentru transferuri, sistemul de taxe, standardele de contabilitate şi de dezvăluire publică a cifrelor de afaceri şi obligaţia de a nu interveni în afacerile politice ale ţării-gazdă.

15.3 Propuneri pe termen lung

Pe termen lung, întreprinderile transnaţionale vor constitui încă o parte a structurii mondiale, fie sub forma actuală a întreprinderilor particulare, fie într-o formă renovată a întreprinderilor internaţionale

veritabile. Existenţa întreprinderilor multinaţionale de diferite feluri este justificată ori de cîte ori diferite ţări pot furniza factori de producţie complementari.

Statutele întreprinderilor transnaţionale ar trebui supravegheate de o autoritate internaţională sau supranaţională, care ar trebui să perceapă taxe asupra profiturilor lor. întreprinderile transnaţionale ar trebui să formeze o parte a unui cadru internaţional al activităţilor economice concrete şi condiţiile lor de muncă ar trebui negociate cu sindicatele reprezentative, naţionale şi internaţionale.

Capitolul 16

Mediul înconjurător al omului

16.1 Principalele propuneri şi recomandări

Conferinţa de la Stockholm din iunie 1972 a proclamat mediul înconjurător — habitatul global al omului — ca fiind o preocupare permanentă a naţiunilor lumii şi a stabilit prin Programul Naţiunilor Unite pentru mediul înconjurător (U.N.E.P.) un mecanism incipient care să se ocupe de această nou recunoscută dimensiune a dezvoltării şi a problemelor internaţionale. în şirul lung de conferinţe organizate de Naţiunile Unite, Conferinţa de la Stockholm are o poziţie aparte datorită succesului avut în identificarea unei noi problematici mondiale şi în ajungerea la un consens Nord-Sud cu privire la modurile de abordare ale acestei problematici. Confruntarea a fost evitată. Amîndouă părţile au înţeles că trăiesc pe *un singur Pămînt* şi că existenţa unor bunuri comune internaţionale

— oceanele, fundul oceanelor, condiţiile meteorologice şi clima —, precum şi caracterul finit al „navei spaţiale Pămînt“ le unesc într-un sistem de interdependenţe reale.

Dată fiind amploarea fără precedent a interferenţei omului cu natura şi cu echilibrele ecologice, neluarea în consideraţie a problemelor mediului înconjurător s-ar putea dovedi dezastruoasă pentru toţi. Politicile egoiste de însuşire a resurselor de către minoritatea bogată, deversarea reziduurilor în mări, care sînt transformate treptat în haznale, şi eliberarea unor cantităţi din ce în ce mai mari de căldură trebuie înlocuite printr-o administrare mai echilibrată a resurselor mondiale şi a mediului înconjurător. Administrarea echilibrată trebuie să vizeze simultan lansarea unei bătălii imediate împotriva sărăciei şi salvgardarea intereselor generaţiilor viitoare, asigurîndu-le acestora moştenirea unei planete locuibile. Amîndouă problemele sînt predominant politice, nu tehnice ; amîndouă aparţin încercărilor de modelare a unei noi ordini internaţionale.

Efectele combinate ale industrializării, creşterii populaţiei şi urbanizării din secolul al XX-lea şi mai ales de după cel de-al doilea război mondial au ridicat produsul mondial brut la un nivel nevisat de generaţia bunicilor noştri. în acelaşi timp, aceste efecte au amplificat diferenţele de venituri dintre bogaţi şi săraci. De asemenea ne-au adus în pragul unor dezastre ecologice ireversibile şi al epuizării unor resurse esenţiale. Putem oare să ne permitem să ne continuăm netulburaţi drumul cumulînd bogăţii, distribuţii defectuoase şi accidente ecologice ?

Aceste întrebări au fost ridicate într-un mod dramatic (şi probabil supradramatizat) în raportul „Limitele creşterii" şi în alte lucrări mai mult sau mai puţin apocaliptice. Toate îşi au originea în observaţia banală şi

indiscutabilă că creşterea exponenţială într-un mediu finit nu poate dura la nesfîrşit.

Totuşi, problema nu este dacă aceste limite extreme, a căror depăşire ar fi fatală, există cu

 adevărat. In afara cazurilor de optimism tehnologic nesăbuit şi total nefundamentat, existenţa acestor limite nu este pusă la îndoială. Ceea ce trebuie să facem este să stabilim cît de mult ne-am apropiat de ele şi, chiar mai important decît aceasta, să stabilim ce poate fi făcut pentru a le îndepărta.

Privite din această perspectivă, ritmurile creşterii economice sînt mai puţin importante decît ritmurile de exploatare a naturii, presupunînd că ştim cum să le măsurăm. Pot fi imaginate situaţii în care un ritm de creştere mic sau chiar negativ este însoţit de epuizarea rapidă a stocului de resurse care nu se regenerează (capitalul naturii) şi de degradarea considerabilă a mediului înconjurător. Invers, un ritm destul de înalt de creştere economică se poate dovedi sănătos din punct de vedere ecologic şi economicos din punctul de vedere al resurselor potenţial deficitare prin utilizarea unor resurse care se regenerează. Aceasta este mai uşor de spus decît de făcut ; are totuşi meritul de a arăta că există o ieşire din această dilemă (falsă) — creştere sau grijă pentru mediul înconjurător.

Ar fi mult mai bine dacă, în loc să urmăm modelele actuale de creştere inegală, am căuta posibilităţi de schimbare a utilizărilor creşterii, acordînd prioritate satisfacerii nevoilor fundamentale ale întregii populaţii şi începînd în acest scop cu eradicarea sărăciei. O creştere egală ar face mai puţin dificilă acceptarea de către oameni a principiului cumpătării în ceea ce priveşte satisfacerea nevoilor materiale, temelia ideologică a viitoarei „stări de echilibru** Ea ar crea, de asemenea, condiţiile sociale necesare pentru autocontrolul mărimii familiei şi în

consecinţă, pentru reducerea presiunii populaţiei ; campaniile de control al naşterilor vor rămîne, probabil, în mare măsură ineficiente (dacă nu se foloseşte constrîngerea, ceea ce ar fi în mod evident inacceptabil) atîta timp cît ţăranii nu vor fi eliberaţi de nesiguranţa materială, ratele mortalităţii infantile nu vor scădea şi folosirea muncii copiilor va mai fi necesară pentru a o scoate la capăt.

în lumina celor arătate mai sus, mediul înconjurător apare mai degrabă ca o dimensiune adiţională importantă a dezvoltării decît ca un subiect în sine, un sector sau o alternativă a dezvoltării. El afectează dezvoltarea pe două căi : ca potenţial de resurse ce trebuie folosit spre binele omenirii într-un mod sănătos din punct de vedere ecologic ; şi ca o componentă directă a calităţii vieţii, prin intermediul valorilor fizice şi estetice ale componentelor sale naturale, transformate de om sau făurite de om. Din alt punct de vedere, a fi conştient de problemele mediului înconjurător înseamnă în realitate a introduce perspectiva pe termen lung, solidaritatea diacronică cu generaţiile viitoare. In măsura în care protejarea mediului înconjurător necesită anumite cheltuieli, acestea trebuie considerate o investiţie în viitor, compensată ca de obicei prin sacrificii în consumul curent şi justificată economiceşte, în majoritatea cazurilor, prin costul redus al acţiunilor preventive în comparaţie cu cheltuielile de remediere.

în acest raport se argumentează că dezvoltarea trebuie să se bazeze pe forţele proprii şi să fie endogenă — adică bazată pe luarea autonomă a deciziilor şi pe o capacitate de proiectare autonomă în viitor —, orientată după necesităţi şi sănătoasă din punctul de vedere al mediului înconjurător. Pentru a traduce în viaţă acest din urmă aspect al dezvoltării, apreciem că sînt necesare :

(a) un set de criterii de motivaţie socială

lărgită pentru administrarea şi folosirea resurselor, bazat pe etica dezvoltării ;

(b) un mecanism instituţional pentru administrarea globală a resurselor ;

(c) o strategie specifică pentru armonizarea obiectivelor sociale şi ecologice.

Prin urmare, este necesar să se exploreze diferite stiluri de dezvoltare. Aceasta impune reevaluarea modelelor de stil de viaţă şi a modelelor de consum, căutarea unor tehnologii corespunzătoare şi localizarea inteligentă a activităţilor umane.

Conceptul de ecodezvoltare, susţinut activ de U.N.E.P., constituie o aplicare a abordării prezentate mai sus. Acest concept subliniază necesitatea căutării unor strategii concrete de dezvoltare capabile să ducă la folosirea raţională şi sănătoasă din punct de vedere ecologic a unui ecosistem dat, pentru satisfacerea nevoilor fundamentale ale populaţiei locale. Eco- dezvoltarea scoate în evidenţă varietatea situaţiilor ecologice şi culturale şi, ca urmare, diversitatea soluţiilor propuse, precum şi importanţa participării cetăţenilor la identificarea nevoilor şi resurselor, la căutarea tehnicilor corespunzătoare, la conceperea şi realizarea schemelor de dezvoltare şi a schimbărilor structurale atunci cînd acestea sînt necesare. Ecodezvoltarea nu este un simplu set de ecotehnici, deşi redefinirea opţiunilor tehnologice va juca, probabil, un rol important.

Ecodezvoltarea a fost concepută iniţial ca o orientare pentru definirea strategiilor de dezvoltare microregionale şi regionale în regiunile predominant rurale de la tropice. De aici rezultă interesul în evaluarea prin studii etnobo- tanice şi botanice a potenţialului pădurilor locale, al plantelor de cîmp şi de apă, în domesticirea speciilor de animale locale, în proiectarea şi testarea unor culturi mixte, a unor sisteme de creştere a vitelor şi peştilor adaptate vieţii în pădure, a unor

ferme ecologice care să-şi producă energia din deşeuri, vînt, mici căderi de apă etc. şi care să accentueze la maximum toate complementarităţile. Bineînţeles că există întotdeauna loc pentru introducerea unor „specii exotice[1]", dar într-un astfel de caz trebuie preferate plante şi animale din ecosisteme similare.

Cu privire la construcţia de locuinţe — atît rurale cît şi urbane —, ecodezvoltarea subliniază necesitatea unor proiecte corespunzătoare din punct de vedere ecologic, atît pentru aşezările omeneşti, cit şi pentru locuinţele individuale. Aspectele de proiectare sînt decisive în acest domeniu şi ele ar putea fi suplimentate cu o serie de tehnologii ieftine şi flexibile pentru încălzirea şi răcirea apei, pentru climatizare etc. Bineînţeles că materialele locale de construcţie trebuie folosite în primul rînd, copacii şi plantele trebuind să joace un important rol funcţional şi estetic.

Argumentul în favoarea dezvoltării unor industrii bazate pe bioconversia energiei solare poate fi interpretat ca adăugarea unui „etaj industrial[1]" strategiilor de ecodezvoltare, prin aceasta extinzîndu-le enorm aplicabilitatea atît în ţările lumii a treia, cit şi în ţările industrializate.

16.2 **Propuneri pe termen mediu**

Cîteva din priorităţile de cercetare relevante pe termen mediu pot fi rezumate după cum urmează :

(a) Avem nevoie de o mai bună înţelegere a modului în care intervin limitele extreme şi, în legătură cu acesta, a interacţiunilor dintre procesele naturale şi cele sociale. Trebuie dezvoltată o „evidenţă contabilă a naturii" care să ne permită să urmărim schimbările din stocul de capital natural. Această evidenţă

contabilă trebuie pusă de comun acord cu indicatorii sociali ai calităţii vieţii şi cu contabilitatea economică a cheltuielilor necesitate de strategiile de dezvoltare. De asemenea, trebuie găsite moduri de cuantificare a risipei ce însoţeşte actualele modele de utilizare a resurselor. Este necesară o reevaluare majoră a efortului tehnologic, în scopul promovării unor utilizări noi ale energiei solare şi a resurselor regenerabile, punîndu-se un accent deosebit pe tehnologiile de utilizare descentralizată a surselor neconvenţionale de energie. Trebuie să învăţăm să concepem structurile tehno-industriale ca sisteme veritabile şi să explorăm interconexiunile dintre stilurile de viaţă, proiectarea urbană şi sistemele de producţie. Ecodezvoltarea necesită mobilizarea în masă a cercetării participatorii a soluţiilor specifice problemelor locale. Gama de subiecte explorate în perspectiva ecodezvoltării trebuie să acopere toate nevoile fundamentale din domeniul hranei, habitatului, sănătăţii şi igienei, precum şi al educaţiei. Deoarece ecodezvoltarea reclamă inovaţii instituţionale şi organizatorice curajoase, experimentele la scară naturală trebuie să beneficieze de un sprijin activ din partea U.N.E.P., a P.N.U.D. şi a organizaţiilor internaţionale care acordă împrumuturi, fără a uita însă că responsabilitatea primară pentru dezvoltarea endogenă aparţine prin definiţie populaţiilor interesate şi organelor lor politice.

(b) Trebuie create agenţii naţionale care să aibă responsabilităţi de administrare globală a resurselor. Aceste agenţii trebuie să fie învestite cu puterea de a supraveghea şi coordona activităţile organismelor sectoriale şi regionale

(c) Viabilitatea propunerii de schimbare a stilurilor de dezvoltare depinde de abilitatea

noastră de a proiecta strategii de tranziţie. Aceste strategii trebuie să acorde o atenţie specială utilizărilor alternative ale capacităţilor de producţie existente, relansării activităţilor industriale, substituirii resurselor neregenerabile prin resurse regenerabile şi creării de noi locuri de muncă în administraţia resurselor şi în serviciile sociale. Proiectarea acestor strategii de tranziţie trebuie să înceapă cît mai curînd.

(d) Trebuie încurajate experimente de eco-dezvoltare la scară naturală în ecosisteme şi medii culturale diferite, şi experienţa astfel cîşti- gată trebuie comparată, analizată şi diseminată.

(e) Este necesar să se definească la nivel internaţional regimul bunurilor internaţionale comune şi să se înfiinţeze o agenţie care să exploateze resursele comune în interesul celei mai sărace părţi a populaţiei lumii. Trebuie luate în considerare introducerea de taxe cu privire la oceane şi aer. O altă agenţie trebuie înfiinţată pentru a controla utilizarea bunurilor internaţionale comune. Evaluarea impacturilor noilor proiecte industriale asupra mediului înconjurător ar putea fi încredinţată unei unităţi de asistenţă tehnică înfiinţată de O.N.U.D.I.

16.3 **Propuneri pe termen lung**

Problema administrării globale a resurselor şi mediului înconjurător va trebui atacată la nivel regional, interregional şi chiar mondial, precum şi la nivel naţional. Chestiunile implicate sînt foarte complexe şi delicate din punct de vedere politic. încă nu dispunem de un mecanism eficace care să se ocupe de conflictele ce apar în urma administrării unor rîuri, lacuri, bazine marine aparţinînd mai multor ţări sau ca urmare a efectelor transnaţionale ale poluării. Naţiunile Unite şi în primul rînd U.N.E.P. trebuie să acorde atenţia cuvenită

acestei probleme.

Oricît de folositoare ar fi, o instituţie pentru rezolvarea conflictelor nu poate înlocui un mecanism pozitiv care să se ocupe de administrarea resurselor mondiale şi a mediului înconjurător ; acesta din urmă ar preveni probabil apariţia conflictelor. Dată fiind sensibilitatea guvernelor la problema controlului suveran asupra resurselor, o agenţie supranaţională nu pare realizabilă nici măcar pe termen lung. Prin urmare, eforturile trebuie orientate către o formă de continuă formulare şi coordonare voluntară a politicilor cu privire la resursele naturale, la mediul înconjurător şi la localizare. în cele din urmă, o astfel de procedură va implica armonizarea într-o mare măsură a planurilor economice, care vor include mediul înconjurător ca o dimensiune a dezvoltării. Aceasta constituie o încercare importantă şi dificilă pentru noua ordine internaţională, chiar ca obiectiv pe termen lung. Se speră că Proiectul mediteranean, iniţiat cu sprijinul U.N.E.P., va permite obţinerea unor date şi concluzii utile. în orice caz, conceperea proiectelor instituţionale trebuie să înceapă fără întîrziere, în acest sens U.N.E.P. trebuind să le acorde o prioritate de prim ordin. Propunerile făcute în capitolul 18 şi anexa 10 cu privire la administrarea oceanelor, de înfiinţare a unor confederaţii funcţionale ale organizaţiilor internaţionale şi de creare a unor mecanisme integrative sînt deosebit de semnificative în acest context.

Capitolul 17

Reducerea armamentului

17.1 Principalele propuneri şi recomandări

Nivelul actual al cheltuielilor pentru înarmare reprezintă o ameninţare deosebită pentru viitorul omenirii şi o irosire de proporţii uriaşe a resurselor umane şi fizice, resurse care ar putea fi utilizate pentru dezvoltare.

În afara ameninţării continue cu noi războaie, care s-ar putea transforma destul de uşor într-un război nuclear, cursa înarmărilor şi multiplele ei implicaţii au o legătură directă cu posibilităţile de îndreptare a erorilor umane din trecut şi din prezent, erori ce au avut ca rezultat inegalităţi, suferinţe şi distrugeri de mari proporţii. Cursa înarmărilor este incompatibilă cu încercările de stabilire a unei noi ordini internaţionale.

Pînă în prezent, rezultatele convorbirilor de limitare a armamentului sînt departe de a fi impresionante. Motivele sînt numeroase, printre cele mai importante numărîndu-se ;

(a) Dezvoltarea tehnică în domeniul armamentului, mai ales în ceea ce priveşte cele două mari supraputeri, pare să aibă o viaţă proprie şi să urmeze propriile ei legi, ca şi cum ar fi dirijată de nişte „forţe necunoscute". Ea duce la noi doctrine şi strategii militare, care au cel mai adesea ca rezultat ridicarea unor noi obstacole în calea unei dezarmări reale.

(b) Complexul militar-industrial din ţările puternice pare să exercite presiuni considerabile asupra autorităţilor politice şi formează un obstacol pentru concesiile care ar putea duce la dezarmare.

(c) Secretul excesiv cu privire la nivelul actual al cheltuielilor militare, precum şi cu pri-

vire la tipul, calitatea şi capacitatea diferitelor tipuri de arme pare să creeze o atmosferă de teamă şi neîncredere reciprocă, ducînd probabil la contramăsuri inutile şi la o cursă a înarmărilor în spirală.

(d) Noile arme şi/sau sisteme de arme par a fi prezentate la convorbirile cu privire la dezarmare ca „subiecte de tocmeală" ; dacă negocierile nu au dus momentan la rezultate pozitive, aceste arme şi/sau sisteme de arme sînt dezvoltate şi uneori desfăşurate, conducînd la niveluri noi, superioare ale cursei înarmărilor.

(e) Conceptul de securitate naţională pare a fi încă — în anul 31 al erei nucleare — asimilat cu securitatea militară, concept ce pierde din credit cu fiecare nouă fază a proliferării nucleare pe verticală şi pe orizontală.

(f) Capacitatea şi puterea militară şi, în particular, posesia unor arme nucleare par încă să confere prestigiu şi respect naţiunilor.

Aceşti factori — materiali sau nemateriali — trebuie examinaţi cu grijă şi evaluaţi ca făcînd parte din eforturile permanente de dezarmare. Date fiind ameninţările uriaşe şi risipa provocate de cursa competitivă a înarmărilor, este esenţial ca negocierile multilaterale şi bilaterale pentru limitarea armamentului, aflate în curs de desfăşurare, să aibă rezultate mai con

cludente decît pînă în prezent. Deşi aplicarea procedurii „pas cu pas“ pare încă necesară, trebuie observat că aceasta a dus în cadrul negocierilor multilaterale la adoptarea unor aşa-numite măsuri colaterale sau chiar subcolate- rale, lăsîndu-se neatinse foarte multe probleme importante.

Condiţiile pentru unirea majorităţii covîrşitoare a omenirii în sprijinirea eforturilor de dezarmare nu au fost niciodată mai bune ca în prezent. Sînt speranţe ca opinia unui public unit şi informat să se dovedească un factor decisiv pentru o nouă impulsionare şi structurare a negocierilor de dezarmare. Mulţi experţi în problemele de dezarmare sînt din ce în ce mai mult de părere că măsurile de dezarmare parţială preconizate pînă în prezent au participat la împingerea competiţiei înarmării în direcţii noi, şi mai virulente, şi că singura cale de ieşire din această situaţie o poate oferi o abordare atotcuprinzătoare. Dacă, aşa cum consideră aceşti experţi, s-a dovedit inutilă angajarea tehnicienilor militari în discuţii asupra detaliilor tehnice, atunci probabil că mai mult succes ar putea avea adăugarea la această

Intr-adevăr, chestiunile de principiu sînt implicate în eforturile de dezarmare. Deoarece viitorul omenirii este inextricabil legat de schimbări drastice în conducerea lumii, dezarmarea trebuie inclusă ca o parte integrală şi importantă a problemei globale a supravieţuirii, adică a noii ordini internaţionale.

Actualele eforturi făcute în cadrul Naţiunilor Unite pentru examinarea posibilităţii reducerii bugetelor militare ale statelor cu un potenţial economic şi militar important trebuie continuate fără întîrziere. Trebuie sprijinite toate eforturile de stabilire a unei planificări negociate, pentru reducerea

metodă a unor chestiuni de principiu, probleme de economie, de morală şi, extrem de simplu, de supravieţuire.
eficace al resurselor astfel eliberate către o utilizare civilă constructivă, care să includă scopuri de dezvoltare. Este, de asemenea, recomandabil ca toate ţările care au tendinţe de creştere — măsurate în preţuri reale — a bugetelor militare să acorde o atenţie serioasă posibilităţilor şi avantajelor inversării fenomenului.

Măsurile ce vizează reducerea echilibrată a bugetelor militare ar fi uşurate de o sinceritate mai mare între ţări cu privire la cheltuielile lor reale de înarmare. Este de asemenea necesar să se stabilească mijloace pentru reglementarea, prin legislaţii naţionale sau în alt mod, a înfloritorului comerţ cu arme.

O atenţie specială trebuie acordată în continuare eforturilor de a împiedica proliferarea pe orizontală şi pe verticală a armelor nucleare şi a capacităţii de a efectua explozii nucleare, precum şi de întărire şi extindere substanţială a măsurilor de protecţie de tot felul referitoare la utilizarea, transportul şi depozitarea materialelor şi facilităţilor nucleare.

Trebuie conceput un mod de interzicere a folosirii armelor convenţionale cu acţiune nediscriminatorie.

Pînă în prezent, foarte puţine ţări au consimţit să sprijine şi să contribuie la o Forţă de pace permanentă a O.N.U. Trebuie depuse toate eforturile pentru înfiinţarea unei astfel de forţe ca mijloc de menţinere a păcii, şi aceasta trebuie organizată în contextul democratizării Consiliului de Securitate al O.N.U.

O dezvoltare binevenită este stabilirea de către cea de-a XXX-a sesiune a Adunării Generale a Naţiunilor Unite a unui comitet ad-hoc pentru revizuirea rolului O.N.U. în domeniul dezarmării. Comitetul va formula propuneri privind modalităţile şi mijloacele prin care poate fi întărit acest rol şi le va

prezenta celei, de-a XXXI-a sesiuni a Adunării Generale. Se susţine totuşi că, pentru a face eforturile multilaterale de dezarmare cu adevărat eficiente precum şi pentru a supraveghea aplicarea treptată a actualelor şi viitoarelor acorduri de dezarmare, este necesară înfiinţarea, în cadrul Naţiunilor Unite, a unei *Agenţii mondiale pentru dezarmare.*

17.2 **Propuneri pe termen mediu**

(a) Exercitarea unor puternice presiuni politice şi morale asupra supraputerilor, prin acţiuni naţionale şi internaţionale, pentru redirijarea cheltuielilor militare către dezvoltare, din cauza ameninţărilor enorme pe care le exercită astfel de cheltuieli asupra întregii omeniri şi din cauza risipei de resurse financiare, materiale şi umane pe care ele le constituie.

(b) încheierea unui tratat de interzicere atotcuprinzătoare a experienţelor nucleare şi începerea unei dezarmări nucleare veritabile.

(c) încheierea unei convenţii pentru interzicerea armelor chimice.

(d) Interzicerea armelor convenţionale cu acţiune nediscriminatorie.

(e) Transferarea treptată a resurselor ştiinţifice şi tehnologice folosite în prezent în scopuri militare către scopuri de dezvoltare.

(f) Stabilirea de mijloace pentru reglementarea comerţului cu arme prin legislaţii naţionale sau altfel.

(g) întărirea Forţei de pace a Naţiunilor Unite în contextul democratizării Consiliului de Securitate al O.N.U.

(h) Regîndirea necesităţii şi realizabilităţii unei Agenţii mondiale pentru dezarmare în cadrul Naţiunilor Unite.

17.3 **Propuneri pe termen lung**

Reducerea tensiunilor sociale atît din cadrul ţărilor, cît şi între ţări şi regiuni, este unul din cele mai importante mijloace fundamentale de care dispune omenirea pentru ă reduce nevoia de înarmare. Principala premisă pentru funcţionarea acestei forţe fundamentale este recunoaşterea, de către toate părţile, a diversităţii culturale ca trăsătură dorită, şi nu periculoasă, a viitoarei comunităţi mondiale. Este necesar un grad de toleranţă din partea tuturor tipurilor de sisteme sociale, pentru ca schimbarea socială a fiecărei ţări şi regiuni să fie lăsată la latitudinea ţării sau regiunii interesate. Reducerea armamentului va fi o consecinţă a dezvoltării acestei toleranţe. Prin urmare, există o necesitate şi un ţel important pentru stabilirea încrederii între naţiuni. Un prim pas ar cere o mai mare sinceritate între ţări cu privire la cheltuielile de înarmare.

Capitolul 18
Administrarea oceanelor

18.1 **Principalele propuneri şi recomandări**

Una din problemele cele mai dificile ce stau în faţa comunităţii internaţionale este problema *administrării oceanelor* şi a modului în care ar trebui adaptat dreptul tradiţional al mării la condiţiile de utilizare şi exploatare intensă şi variată a mediului marin, condiţii determinate de revoluţia tehnologică contemporană. *Cea de-a III-a Conferinţă a Naţiunilor Unite asupra dreptului mării,* care trebuia să se ocupe de aceste probleme, a oferit o ocazie

istorică pentru dezvoltarea unor noi forme de cooperare şi organizare internaţională, care ar fi putut avea un efect profund şi imediat asupra realizării concrete a unei noi ordini internaţionale. Cu toate acestea, discuţiile care au avut loc demonstrează marile dificultăţi pe

care le implică tratarea problemelor interdependente şi a utilizărilor contradictorii ale spaţiului oceanic şi încercarea de a pune de acord interesele divergente ale statelor.

Conferinţa a fost convocată în 1973. De la sfîrşitul celei de-a treia sesiuni, ţinută la Geneva în 1975, discuţiile s-au bazat pe un document numit „Textul neoficial unic de negociere". Deşi acest text constituie încă obiectul unor schimbări şi amendamente, tendinţele de bază sînt clare : efectul principal al unui tratat bazat pe acest document va fi o deplasare radicală în balanţa dreptului tradiţional al mării de la principiul libertăţii mărilor către acela al suveranităţii de stat asupra zonelor riverane ; jurisdicţia naţională ar urma să se extindă la cel puţin 35% din spaţiul oceanic ; o extindere ulterioară va fi posibilă pe baza unor măsuri vagi cu privire la trasarea unor linii de bază drepte şi cu privire la limitele platoului continental legal, redefinit în funcţie de marginea continentală. Deşi este adevărat că „Textul unic de negociere" introduce schimbări substanţiale în dreptul tradiţional al mării, este păcat că sînt menţinute conceptele de libertate a mărilor, pe de o parte, şi de suveranitate naţională extinsă şi virtual nelimitată, pe de altă parte.

Libertatea mărilor s-a bazat pe ipoteza că mările sînt atît de întinse, utilizările lor atît de limitate şi resursele lor vii atît de vaste în raport cu nevoile şi capacitatea de exploatare, încît o reglementare internaţională nu era necesară. Aceste ipoteze sînt evident depăşite. Pe de altă parte, principiul suveranităţii îşi are rădăcina nu numai în considerentele de securitate ale statelor, dar şi în presupunerea

că statele individuale riverane sînt cele mai indicate pentru a reglementa eficient toate utilizările spaţiului oceanic din apropierea coastelor. Aceasta ar putea fi adevărat cu privire la utilizarea mărilor în legătură cu extragerea resurselor minerale, dar este mai puţin aplicabil în legătură cu exploatarea resurselor vii — chiar a acelora care se înmulţesc şi trăiesc în interiorul zonelor de jurisdicţie maritimă ale statelor riverane. în foarte multe alte probleme, natura oceanelor şi a utilizărilor lor prezente şi previzibile subliniază interdependenţa ; fragmentarea spaţiului oceanic între o sută sau mai multe state nu ar putea decît să stingherească serios utilizările vitale comune ale oceanelor, cum sînt navigaţia, survolarea şi cercetarea ştiinţifică, şi să facă practic imposibil controlul eficient al poluării marine. Regiuni foarte importante pentru pescuitul comercial încalcă parţial limitele de jurisdicţie şi nu pot fi administrate într-un regim de suveranitate exclusivă.

Deplasarea interesului conferinţei de la construirea unei noi ordini internaţionale bazate pe conceptul „patrimoniului comun al omenirii" către alocarea spaţiului şi resurselor oceanice statelor riverane a accentuat diviziunea şi a întărit disputele nu numai dintre statele industrializate şi statele în curs de dezvoltare, dar, de asemenea, dintre înseşi statele în curs de dezvoltare. Problemele fundamentale, cum sînt împuternicirile şi structura noii Autorităţi internaţionale a fundului mării, drepturile statelor fără ieşire la mare în zonele maritime aflate sub jurisdicţia statelor riverane sau natura sistemului de reglementare a disputelor, sînt încă nerezolvate. Ceea ce este şi mai rău este că subiecte de o importanţă vitală pentru administrarea oceanelor sînt fie total neglijate, fie tratate pe baza unor criterii învechite, cum este definiţia producţiei maxime ce poate fi susţinută de o specie.

Interesele naţionale sînt împăcate pe baza unor ambiguităţi care invită la viitoare conflicte şi la expansiunea ulterioară a revendicărilor naţionale. Există temerea justificată că orice tratat rezultat din prezentele negocieri creează mai multe probleme decît rezolvă.

A sosit momentul pentru reformularea fundamentală a strategiilor şi politicilor, dacă se doreşte cu adevărat utilizarea imensei bogăţii a oceanelor în beneficiul tuturor oamenilor — şi în special al celor din ţările mai sărace — în cadrul mai larg al unei noi ordini economice internaţionale.

Structura fundamentală ce trebuie să rezulte este simplă şi îşi are rădăcinile în dezvoltările care au loc şi care trebuie să aibă loc indiferent de rezultatul fazei următoare a Conferinţei asupra dreptului mării.

Conceptul de suveranitate teritorială în ceea ce priveşte mările trebuie înlocuit cu conceptul de jurisdicţie definit ca puterea legală de a controla şi reglementa anumite utilizări ale spaţiului oceanic în zone definite supuse unor limitări prin tratate concepute să protejeze interesele întregului, din care zona aflată sub jurisdicţie naţională constituie numai o parte. Cu alte cuvinte, conceptul tradiţional de suveranitate teritorială trebuie înlocuit cu conceptul de *suveranitate funcţională,* care separă jurisdicţia privitoare la utilizări specifice de suveranitatea asupra unui spaţiu geografic. Aceasta ar permite întreţeserea jurisdicţiei naţionale şi a competenţelor internaţionale în cadrul aceluiaşi spaţiu teritorial şi ar deschide posibilitatea aplicării conceptului de patrimoniu comun al omenirii atât dincolo, cît şi în interiorul graniţelor supuse jurisdicţiei naţionale.

Modul cel mai promiţător de asamblare a relaţiilor complexe dintre jurisdicţiile naţionale şi cele internaţionale şi dintre sistemele de administrare va fi o *confederaţie*

funcţională a organizaţiilor internaţionale, bazată pe agenţiile existente, dar restructurate, ale sistemului Naţiunilor Unite şi la care se adaugă propusa Autoritate internaţională a fundului mării (I.S.A.). întregul sistem urmează să fie realizat cu ajutorul unui *mecanism de integrare,* care va reuni politicile în prezent disparate ale acestor organisme, nu la un nivel de cooperare între secretariate, ci la un nivel bazat pe formularea politicilor lor sau pe structura Adunării Generale. Avantajul unei astfel de abordări constă în aceea că în viitor s-iar putea utiliza şi dezvolta rezultatele conferinţei : combinarea integrării la nivelul politic cu maximum de descentralizare la nivel operativ ; ea ar putea servi la stabilirea unui model pentru celelalte sectoare ale noii ordini internaţionale (vezi paragraful 19. 5. 3).

Principalele elemente ale mecanismului Naţiunilor Unite care se ocupă în exclusivitate de utilizările oceanelor sînt : Organizaţia consultativă maritimă interguvernamentală (O.C.M.I.) pentru navigaţie ; Comisia pentru zonele de pescuit (C.Z.P.) a F.A.O., pentru resursele vii ; şi Comisia oceanografică interguvernamentală (C.O.I.) a UNESCO, pentru oceanografie. Structura şi funcţiile acestor organizaţii trebuie revizuite pentru a le face capabile să-şi asume competenţele de reglementare şi administrare necesare, similare cu cele ale noii Autorităţi internaţionale a fundului mării.

Totuşi, aceasta nu este suficient. Un *mecanism de integrare* este necesar pentru :

(a) a integra activitatea acestor organizaţii la nivelul politic ;

(b) a se ocupa de activităţile pe oceane care nu cad în zona competenţelor specifice a nici uneia dintre aceste organizaţii ;

(c) a stabili căile directoare pentru utilizarea multilaterală a spaţiului oceanic, ţinînd cont de necesitatea cooperării dintre sistemele naţionale şi cele internaţionale de

administrare ;
(d) a asigura cooperarea cu ţările mai puţin avansate din punct de vedere tehnologic în dezvoltarea spaţiului oceanic naţional ;
(e) a asigura împărţirea echitabilă a beneficiilor rezultate din exploatarea spaţiului oceanic internaţional ;
(f) a promova dezvoltarea progresivă a dreptului mării ; şi
(g) a-şi asuma o serie de funcţii cu privire la reglementarea disputelor.

Propunerile pe termen mediu şi lung sînt grupate în funcţie de trei ipoteze.

Primul grup de propuneri ar putea fi realizat independent de existenţa sau lipsa unui tratat. Ele ar aduce o serie de îmbunătăţiri treptate şi ar spori participarea lumii a treia la administrarea oceanelor.

Al doilea grup de propuneri presupune adoptarea unui tratat şi stabilirea de către Conferinţa asupra dreptului mării a unui *mecanism de urmărire,* care să supravegheze traducerea în viaţă a tratatului şi să coordoneze restructurarea agenţiilor O.N.U. care se ocupă de utilizările oceanelor. Un astfel de mecanism de urmărire ar putea fi materializat de întîl— niri periodice ale statelor semnatare, sprijinite de un mic secretariat şi complementate de un comitet interguvernamental sau, mai bine, de o Comisie de persoane competente care să propună măsuri corespunzătoare pentru accelerarea şi coordonarea procesului de restructurare a C.Z.P., C.O.I. şi O.C.M.I. şi care să întreprindă studii la cererea statelor.

Al treilea grup de propuneri (pe termen lung) presupune semnarea unui tratat şi stabilirea nu numai a unui mecanism de urmărire, ci şi a unui mecanism de integrare care să închege un sistem eficient de instituţii de administrare a oceanelor.

18.2 Propuneri pe termen mediu

A. *Independente de tratat*

(a) întărirea *cooperării şi organizării regionale* în ceea ce priveşte pescuitul şi administrarea resurselor vii, cercetarea ştiinţifică, transferul de tehnologie şi asigurarea de servicii bazate pe ştiinţă, protecţia mediului marin şi interacţiunea tuturor utilizărilor spaţiului şi resurselor marine ; astfel de aranjamente trebuie considerate ca fiind complementare şi indispensabile obiectivului pe termen lung reprezentat de progresul continuu către un sistem mondial, şi nu alternative pentru acesta. Acţiuni în acest sens ar putea fi iniţiate prin comisii economice regionale şi prin acorduri ad-hoc între statele din jurul mărilor închise sau semiînchise.

(b) înfiinţarea unor *institute regionale* pentru ştiinţa şi tehnologia marină şi coordonarea lor prin organizaţii mondiale, cum este C.O.I. Acţiunea ar putea fi iniţiată de orice grup de naţiuni, în special în regiunile mai puţin dezvoltate, prin mijlocirea băncilor regionale sau a P.N.U.D.

(c) Sporirea participării statelor în curs de dezvoltare fără ieşire la mare şi a statelor insulare în curs de dezvoltare la economia marină, prin acorduri bilaterale sau multilaterale, în contextul mai larg al recomandărilor U.N.C.T.A.D.

(d) Creşterea ponderii naţiunilor în curs de dezvoltare în tonajul naval mondial şi în comerţul maritim internaţional.

(e) Aplicarea Codului de conduită adoptat de U.N.C.T.A.D. la conferinţele societăţilor de transport maritim.

(f) Extinderea conceptelor de zone ale păcii şi securităţii la alte regiuni oceanice, cum este, de exemplu, Marea Mediterană.

Adunarea Generală a Naţiunilor Unite a aprobat înfiinţarea unei zone a păcii în Oceanul Indian.

(g) Restructurarea C.Z.P., C.O.I. şi O.C.M.I. pentru a corespunde necesităţilor politice, economice, ecologice şi tehnologice în schimbare ; întărirea cooperării cu organizaţiile din afara sistemului Naţiunilor Unite, cum este Biroul hidrografic internaţional. Acţiunile trebuie iniţiate în cadrul agenţiilor respective, dar ar putea fi încurajate de rezoluţii sau recomandări adoptate de Adunarea Generală şi sau de Conferinţa asupra dreptului mării.

B. *Pe baza unui tratat şi a stabilirii mecanismului de urmărire*

(a) Clarificarea ambiguităţilor principale din tratat şi luarea în consideraţie a unor chestiuni importante şi urgente nemenţionate în tratat.

(b) Clarificarea părţilor din Dreptul mării referitoare la utilizările militare ale spaţiului oceanic, un subiect neglijat, din motive practice, în tratat.

(c) Stabilirea unor criterii pentru armonizarea utilizărilor spaţiului oceanic, atît în interiorul, cît şi în afara graniţelor în care se exercită jurisdicţia naţională, alt subiect ignorat în tratat.

(d) Stabilirea de legături la nivel naţional, regional şi internaţional între dezvoltarea administrării resurselor marine şi dezvoltarea pe uscat în domenii ca hrana, extragerea mineralelor, producerea energiei, comerţul internaţional, autosusţinerea colectivă, relaţiile ou întreprinderile transnaţionale etc.

(e) Includerea realizării unei noi ordini economice internaţionale privind oceanele pe agenda altor forumuri internaţionale permanente sau ad-hoc, cum sînt U.N.C.T.A.D., comisiile economice regionale ale Naţiunilor Unite, conferinţele la nivel înalt ale ţărilor

nealiniate etc.

18.3 Propuneri pe termen lung pe baza unui tratat, restructurarea agenţiilor şi înfiinţarea unui mecanism integrativ

(a) Conservarea eficientă a mediului marin, inclusiv a faunei şi florei marine.
(b) Administrarea şi dezvoltarea raţională a resurselor spaţiului oceanic, atît în zonele supuse jurisdicţiei naţionale, cît şi în afara acestor zone strict delimitate, prin acţiuni de cooperare între instituţiile internaţionale şi autorităţile naţionale.

(c) Armonizarea utilizărilor spaţiului oceanic prin coordonarea măsurilor la nivel naţional şi internaţional.
(d) împărţirea realistă a beneficiilor, o atenţie deosebită acordîndu-se nevoilor ţărilor mai puţin dezvoltate, prin diferite mecanisme, incluzînd *întreprinderile publice internaţionale* (vezi capitolul 15), mai ales *pentru pescuit* şi *extragerea petrolului în largul coastelor ; taxe internaţionale asupra utilizărilor oceanelor etc.*
(e) Cooperarea efectivă în domeniul transferului de tehnologie cu privire la activităţile în spaţiul oceanic.
(f) Reglementarea efectivă a activităţilor întreprinderilor transnaţionale în spaţiul oceanic, în cooperare cu statele riverane.
(g) Efectuarea în cooperare, prin intermediul unor mecanisme internaţionale, a unor servicii pentru comunitatea internaţională, cum sînt supravegherea stării gheţurilor, supravegherea mediului marin etc., servicii ce sînt efectuate în prezent pe baze naţionale.
(h) Un sistem coercitiv şi obligatoriu de reglementare a disputelor.

Capitolul 19

Pachete de propuneri pentru negocieri cuprinzătoare

19.1 Introducere

O temă majoră a acestui raport a constituit-o faptul că actualul sistem internaţional necesită schimbări structurale fundamentale, nu reforme marginale. Au fost făcute un număr de propuneri avînd în vedere acest obiectiv. Aceste propuneri, deşi cît se poate de selective, acoperă aproape toate sectoarele activităţii umane. Poate exista totuşi sentimentul că au fost făcute prea multe propuneri şi că acestea sînt prea puţin integrate. (Toate propunerile pe termen mediu sînt enumerate în Apendicele 2 de la sfîrşitul părţii a IlI-a.) De asemenea, s-ar putea considera că s-a discutat prea puţin despre cadrul temporal în care pot fi traduse în viaţă propunerile şi în care se va desfăşura procesul real de negociere necesar pentru realizarea lor. De aceea, acest capitol va fi dedicat discutării acestor probleme.

Trebuie recunoscut de la început că activitatea economică internaţională nu a evoluat pînă în prezent pe baza unui proces metodic şi planificat de schimbare şi că va mai trece mult timp pînă cînd să se întîmple aşa ceva. Schimbările propuse în sistemul mondial sînt în esenţă schimbări pe termen lung, a căror negociere şi traducere în viaţă se vor întinde probabil pe cîteva decenii. Tot ce se poate face în această etapă este să se indice ordinea priorităţilor şi să se elaboreze anumite pachete de propuneri, care ar fi preferabil să formeze obiectul unor negocieri cuprinzătoare. în acelaşi timp trebuie să recunoaştem că aceste pachete au mai curind rolul de a stimula gîndi- rea şi interesul internaţional în legătură cu anumite probleme de extremă urgenţă, decît de a sugera un

program concret de acţiune.

19.2 Selecţia priorităţilor

Deşi există un număr de criterii relevante pentru stabilirea priorităţii propunerilor de schimbare prezentate, unul este predominant : *necesitatea urgentă de a înlătura inechităţile evidente* din ordinea mondială. Indiferent dacă sistemul politic mondial este gata sau nu pentru aceasta şi indiferent dacă acest criteriu serveşte sau nu intereselor tuturor naţiunilor, nu există astăzi o sarcină mai urgentă decît aceea de a asigura eliminarea cît mai rapid posibil a cazurilor de inegalitate flagrantă a veniturilor şi a şanselor economice din viaţa internaţională. Fără aceasta, conceptul de egalitate a şanselor între oameni şi naţiuni va rămîne o frază goală. Pentru ca forţele puternice ale justiţiei şi echităţii să poată fi utilizate în mod eficient în sprijinul unor schimbări constructive, trebuie ca atît naţiunile în curs de dezvoltare, cît şi naţiunile dezvoltate să acorde acestui obiectiv o prioritate absolută.

Există trei criterii distincte, subordonate acestei consideraţii precumpănitoare, care pot fi folosite pentru stabilirea priorităţii propunerilor făcute în acest raport. Acestea sânt :

(a) *Realizabilitatea politică.* Trebuie luate în consideraţie în primul rînd propunerile care au şansa maximă de a fi acceptate de comunitatea internaţională în viitorul apropiat. In general, aceasta înseamnă să se acorde prioritate propunerilor care menţin un echilibru între interesele explicite ale diferitelor grupe de ţări, deoarece acestea au şansa de a găsi o mult mai largă acceptare politică. Totuşi, aceasta nu înseamnă că actualul cadru politic internaţional trebuie acceptat ca atare. Din contra, trebuie făcută o încercare consistentă pentru organizarea

unor grupuri de influenţă, intelectuale şi politice, care să reeduce opinia publică internaţională (vezi paragraful 7. 6). Totuşi, va fi mult mai avantajos să se axeze negocierile pe propunerile realizabile din punct de vedere politic ; consensul realizat în prima etapă ar ajuta la stabilirea unei baze viabile de la care să se treacă la propuneri mai cuprinzătoare care să implice redistribuirea efectivă a puterii. Aceasta ar reflecta creşterea conştiinţei lumii în curs de dezvoltare cu privire la rolul ei în procesul mondial al negocierilor şi, în paralel, recunoaşterea acestui rol de către partenerii din ţările industrializate.

(b) *Beneficiile nete aşteptate.* Va trebui acordată o prioritate înaltă acelor propuneri care produc pentru comunitatea internaţională cel mai mare beneficiu net, compatibil cu optimizarea bunăstării ţărilor sărace. Aceasta înseamnă că cheltuielile şi beneficiile nete ale fiecărei propuneri trebuie calculate cu grijă şi la un nivel tehnic corespunzător, încît cei însărcinaţi cu luarea deciziilor să poată evalua meritele şi prioritatea fiecărei propuneri. La această etapă se va ajunge prin negocieri serioase, cînd vor trebui luate decizii concrete prin evaluarea cheltuielilor şi beneficiilor diferitelor propuneri şi prin studierea cu atenţie a beneficiilor potenţiale ale ţărilor lumii a treia, acordîn- du-se o atenţie specială ţărilor celor mai sărace.

(c) *Rezultate timpurii.* Deoarece negocierea unei ordini internaţionale sociale şi economice mai echitabile este un proces progresiv, este necesar să fie luate în consideraţie în primul rînd acele propuneri care produc rezultate timpurii şi palpabile. O astfel de strategie va avea, de asemenea, avantajul de a menţine trează speranţa lumii

în curs de dezvoltare într-o schimbare metodică printr-un proces de negociere şi ar asigura ca discuţiile interminabile să nu devină o tactică de întîrziere pentru amînarea reformelor fundamentale.

19.3 Necesitatea unor pachete de propuneri cuprinzătoare

Există un număr de motive care justifică încercarea de a grupa diferitele propuneri făcute în acest raport în pachete viabile pentru negocieri reale.

În primul rînd, astfel de pachete sînt necesare pentru a demonstra legăturile dintre propuneri. Acţiunile întreprinse într-un domeniu declanşează o reacţie în lanţ şi au efecte îndepărtate într-un număr de alte domenii. Este important să recunoaştem aceste efecte şi să prezentăm mai integrat diferitele propuneri. În al doilea rînd, pachetele sînt necesare pentru a echilibra interesele divergente ale ţărilor bogate şi ale ţărilor sărace. Deşi, aşa cum s-a arătat în acest raport, interesele pe termen lung pot fi în întregime compatibile, perceperea acestor interese poata să difere, iar cheltuielile pe termen scurt ale reformelor pe termen lung ar- putea încuraja naţiunile bogate să reziste schimbărilor. Prin urmare, devine important şi chiar necesar din punct de vedere tactic să se realizeze pachete care să echilibreze interesele pe termen lung ale tuturor părţilor şi care să dezvolte totodată în ţările industrializate o mai mare conştiinţă a cheltuielilor şi beneficiilor reale ale fiecărui pachet. De exemplu, naţiunile sărace au interesul de a realiza cîştiguri stabile din exporturi în funcţie de importuri, după ce au obţinut preţuri mai echitabile pentru exporturile lor. Pe de altă parte, naţiunile bogate sînt interesate să aibă surse de aprovizionare sigure şi neîntrerupte pe termen mai lung. Atît

naţiunile bogate, cît şi naţiunile sărace trebuie să acorde interesul cuvenit luptei împotriva risipei resurselor deficitare şi neregenerabile. De asemenea, aşa cum naţiunile lumii a treia au interesul să obţină o parte mai mare din beneficiile rezultate din investiţiile făcute de întreprinderile transnaţionale şi să deţină un control mai efectiv al activităţilor acestora, tot aşa şi întreprinderile înseşi au interesul de a-şi asigura securitatea şi creşterea pe termen lung a investiţiilor lor. Ţările industrializate au interesul să promoveze nu numai exporturile de produse finite, dar, de asemenea, într-o tot mai mare măsură, exporturile de mijloace de producţie, prin alte forme decît investiţiile directe, cum sînt afacerile comune sau contractele de producţie, implicînd la momentul potrivit aranjamente de marketing sau altele asemănătoare. Aceste forme s-ar putea să constituie cele mai bune mijloace de dezvoltare rapidă pentru ţările lumii a treia, cu condiţia ca alegerea industriei să optimizeze valoarea adăugată pentru ţara-gazdă şi ca condiţiile financiare, condiţiile transferului de tehnologie şi ale pregătirii cadrelor şi dezvoltării cercetării locale să fie corespunzătoare. In plus, dacă naţiunile sărace simt necesitatea specială de a fi cît mai independente în ceea ce priveşte asigurarea hranei, potenţialul lor pentru o producţie agricolă mai ieftină poate contribui la încetinirea creşterii inflaţioniste a costurilor producţiei de hrană din ţările industrializate. Există multe alte situaţii asemănătoare şi de aceea este posibil să se grupeze diferitele propuneri în aşa fel încît să se obţină avantaje maxime de pe urma complementarităţii intereselor.

în al treilea rînd, un anumit grad de grupare a propunerilor este necesar pentru a putea vedea mai clar cum pot fi atinse obiectivele finale prin procesul negocierilor

actuale. în diversele forumuri mondiale în care se desfăşoară negocierile cu privire la noua ordine internaţională va fi în mod clar avantajos să se ia în consideraţie pachete de propuneri, şi nu propuneri individuale. în acest fel se va mări probabil gradul lor de acceptabilitate pentru toate părţile interesate. Pachetele sînt necesare şi cu scopul de a se obţine rezultate cuprinzătoare, în loc ca negocierile să se împotmolească în analiza tehnică detaliată a fiecărei propuneri individuale.

19.4 Pachetele de propuneri şi structura internaţională a puterii

Negocierea pachetelor care reflectă interesele legitime atît ale naţiunilor sărace, cît şi ale naţiunilor bogate, vizînd realizarea unei distribuţii mai echitabile a şanselor economice şi bogăţiei, implică un proces de „tocmeală", un element de „învoială" colectivă. Dat fiind stadiul actual al problemelor internaţionale, această abordare pe bază de „învoială" trebuie apreciată ca raţională. Cu toate acestea, trebuie recunoscut că „învoielile" au sens atunci cînd sînt negociate între egali. Aşa cum am văzut, relaţiile inegale de putere dintre naţiuni stau în centrul inegalităţii existente a şanselor globale şi, în consecinţă, poziţia la negocieri a multor ţări din lumea a treia este mai slabă decît aceea a ţărilor industrializate. Negocierea pachetelor pe bază de „învoială" este astfel însoţită de pericolul de a duce la perpetuarea actualului sistem internaţional, raţionalizîn- du-l în aşa fel încît să vină în întâmpinarea nevoilor presante ale naţiunilor bogate şi privilegiate. în cele din urmă, crearea unei noi ordini internaţionale trebuie dirijată cţe forţele echităţii, şi aceasta reclamă o întărire substanţială a poziţiei de negociere a ţărilor celor mai dezavantajate. O

astfel de întărire trebuie privită ca o premisă pentru negocierea cu succes a unor pachete cuprinzătoare.

în realitate, poziţia de putere a lumii a treia a crescut considerabil atît din punct de vedere politic, cît şi, mai recent, din punct de vedere economic. Cu toate acestea, structura şi funcţionarea sistemului economic şi financiar internaţional sînt încă în urma acestei evoluţii şi de aceea mai întîi ele trebuie adaptate la evoluţie, care apoi trebuie accelerată.

în acest raport sînt prezentate diferite propuneri cu scopul de a redresa dezechilibrele din structura internaţională a puterii şi de a democratiza procesele economice mondiale de luare a deciziilor. Cîteva din aceste propuneri sînt rezumate mai jos :

(a) Relaţiile de dependenţă ale ţărilor lumii a treia trebuie reduse prin noul stil de dezvoltare, bazată pe forţele proprii, printr-o mai mare independenţă în ceea ce priveşte articolele alimentare de bază, printr-un nou cadru de transfer al resurselor de la naţiunile bogate către naţiunile sărace, cane să fie automat şi mai puţin, dependent de generozitatea fluctuantă a naţiunilor bogate şi printr-o funcţionare mai echitabilă a pieţelor şi mecanismelor financiare internaţionale.

(b) Ţările lumii a treia trebuie să-şi exercite suveranitatea deplină asupra exploatării propriilor resurse naturale şi de altă natură, trebuie să joace un rol mai mare în prelucrarea acestora şi toate contractele lor cu persoanele străine ce fac investiţii şi cu întreprinderile transnaţionale trebuie revizuite în acest sens.

(c) Deoarece ţările lumii a treia sînt adesea individual slabe în negocierile internaţionale, este dreptul lor legitim să dezvolte cadre colective de încheiere a tranzacţiilor prin forumurile Naţiunilor Unite, prin organizaţii ale

asociaţiilor regionale şi prin stabilirea unor mecanisme de securitate economică colectivă.
(d) Ţările lumii a treia pot urmări bazarea colectivă pe forţele proprii, încurajînd comerţul şi transferul de tehnologie între ele, în aşa fel încît să devină din ce în ce mai independente de fluctuaţiile economice şi politice din ţările industrializate.
(e) Este dreptul legitim al ţărilor lumii a treia să organizeze asociaţii ale producătorilor pentru anumite mărfuri primare, cu scopul de a crea o forţă de contracarare a concentrării considerabile de putere existentă deja la cumpărare şi să exercite astfel un control mai mare asupra preţurilor produselor lor, să obţină o pondere mai mare a valorii adăugate, rezultată din prelucrarea acestor mărfuri primare.
(f) Ar fi de dorit să se înfiinţeze întreprinderi publice internaţionale pentru a permite ţărilor lumii a treia să-şi dezvolte propriile resurse, asigurîndu-se astfel o alternativă pentru întreprinderile transnaţionale particulare. In plus, ar trebui adoptate coduri de conduită, care să conţină elemente executorii din punct de vedere legal, pentru reglementarea activităţilor întreprinderilor transnaţionale şi pentru transferul de tehnologie, în aşa fel încît să existe un arbitraj internaţional în acele domenii în care ţările sărace sînt în prezent vulnerabile sau au o putere de negociere individuală foarte redusă.
(g) Trebuie dezvoltate „noi coaliţii" ale grupurilor din ţările industrializate interesate în realizarea obiectivelor ţărilor lumii a treia, de exemplu grupuri de influenţă ale consumatorilor care să ceară înlăturarea barierelor comerciale, coaliţii ale producătorilor de echipamente din ţările industrializate pentru sprijinirea programelor de asistenţă în străinătate etc.

(h) Trebuie înfiinţat un nou tip de instituţie internaţională care să aibă capacitatea de a administra resursele, precum şi responsabilităţi cu privire la exploatarea patrimoniului comun al omenirii, cum sînt resursele oceanelor. Fără o astfel de instituţie, aceste resurse vor fi exploatate în mod unilateral de către naţiunile bogate în propriul lor interes, deoarece foarte multe ţări ale lumii a treia nu au în prezent nici tehnologia, nici capitalul necesar pentru a se angaja în astfel de activităţi.

(i) Trebuie democratizate instituţiile financiare internaţionale, în special instituţiile înfiinţate prin acordul de la Bretton Woods, pentru a se acorda o putere de vot corespunzătoare naţiunilor lumii a treia.

Toate aceste propuneri au nevoie de timp pentru a fi traduse în viaţă, dar scopul lor fundamental este realizarea unei noi structuri a puterii economice internaţionale, care va îmbunătăţi poziţia la negocieri a naţiunilor celor mai slabe. Dacă dezechilibrele actuale din structura mondială a puterii nu sînt reduse considerabil sau chiar înlăturate complet, nu va fi posibil să se extindă egalitatea de posibilităţi între naţiuni într-un mod care să aibă sens. Acelaşi principiu se aplică şi în cadrul naţiunilor.

19.5 Pachetele prioritare

Pe linia abordării prezentate mai sus şi presupunînd că eforturile de redresare a dezechilibrelor de putere vor continua, pot fi identificate cel puţin trei pachete distincte de propuneri pentru negocieri cuprinzătoare :

(a) propuneri ţintind înlăturarea inechităţilor flagrante din distribuţia veniturilor şi şanselor economice în lume ;

(b) propuneri de asigurare a unei creşteri mai armonioase a sistemului economic mondial ; şi

(c) propuneri care să asigure începuturile unui sistem de planificare mondială.

19. 5. 1 *Înlăturarea inegalităţilor flagrante.* Unul din modurile principale de înlăturare a inegalităţilor flagrante din distribuţia veniturilor şi şanselor economice este acordarea unei atenţii speciale problemelor naţiunilor celor mai sărace (acelea din zecimea inferioară ; vezi capitolul 6). în procesul de dezvoltare, aceste ţări au rămas mult în urmă. între anii 1960 şi 1975 inegalitatea dintre veniturile naţiunilor celor mai sărace şi veniturile naţiunilor industrializate a crescut în termeni ai puterii reale de cumpărare de la 10:1 la 14:1, iar inegalitatea dintre ele şi cele mai puţin dezavantajate ţări din lumea a treia a crescut de la 2:1 la 3:1. în multe din aceste ţări ale lumii a treia majoritatea populaţiei este în prezent incapabilă să-şi satisfacă nevoile de bază în ceea ce priveşte alimentaţia, îngrijirea sănătăţii, adăpostul şi alte servicii sociale necesare pentru un nivel minim de decenţă umană şi pentru crearea condiţiilor în care familiile să aibă motivaţia şi înlesnirea necesară pentru a reduce substanţial rata naşterilor. Aducerea acestor naţiuni cel puţin la pragul supravieţuirii economice şi respectabilităţii, aşa încît ele să înceapă să participe la fluxul principal al vieţii economice internaţionale, trebuie să fie considerată ca fiind una dintre cele mai urgente probleme de pe agenda omenirii.

Cea mai înaltă prioritate trebuie acordată unei convenţii mondiale cu privire la sărăcie, convenţie concepută pentru atacarea în decursul deceniului următor a celor mai grave forme de sărăcie pe întreg globul. Obiectivul esenţial al unei astfel de convenţii trebuie să fie asigurarea cel puţin a nevoilor fundamentale minime pentru marea majoritate a populaţiei din naţiunile cele mai sărace, atît prin eforturi proprii, cît şi prin ajutorul corespunzător acordat de comunitatea internaţională. Un număr de propuneri făcute în acest raport se încadrează în conţinutul unei astfel de convenţii cu privire la sărăcie.

Naţiunile cele mai sărace trebuie să-şi sprijine propria cauză prin lansarea unor programe care să urmărească accelerarea producţiei de hrană, o mai mare mobilizare a resurselor interne, mai ales a capitalului uman, o restructurare fundamentală a priorităţilor investiţiilor în favoarea păturilor celor mai sărace ale societăţii şi controlul populaţiei, obiectiv ce devine realizabil cînd celelalte măsuri au produs deja rezultate concrete. Naţiunile bogate pot sprijini acest efort global prin grăbirea aducerii ajutorului oficial de dezvoltare (A.O.D.) la nivelul de 0,7% din P.N.B., prin redirijarea ajutorului lor în favoarea acelor programe de care beneficiază cei mai săraci oameni şi prin reprogramarea rambursării datoriilor externe ale ţărilor lumii a treia în aşa fel încît să permită o creştere netă a fluxului de resurse către acestea.

Se estimează că atenuarea celor mai grave forme de sărăcie în jurul anului 1985 necesită investiţii anuale de 15—20 de miliarde de dolari în deceniul următor. Deoarece naţiunile cele mai sărace cheltuiesc deja 3—4 miliarde de dolari anual pentru astfel de programe şi pot creşte acest efort în mare măsură, ceea ce se cere de la comunitatea internaţională se ridică la 10—12 miliarde de dolari anual în următorul deceniu. Dacă s-ar face un astfel de efort comun coordonat, ar fi posibil să se înlăture într-o perioadă de timp rezonabilă inegalităţile copleşitoare In ceea ce priveşte posibilităţile economice, inegalităţi ce confruntă astăzi naţiunile cele mai sărace. Un astfel de efort administrat în mod eficient ar servi nu numai cauzei echităţii şi justiţiei, dar totodată ar îmbunătăţi stabilitatea politică şi ar grăbi momentul cînd s-ar realiza stabilitatea populaţiei şi cînd ajutorul concesionai nu ar mai fi necesar.

Aceasta este o sarcină urgentă care nu necesită studii tehnice detaliate, ci o mobilizare a voinţei politice. Pentru a mobiliza voinţa po-

litică, comunitatea mondială trebuie să elaboreze urgent o strategie mondială de combatere a sărăciei. Odată clarificată orientarea, pot fi întreprinse o serie de studii tehnice detaliate cu privire la propunerile din acest raport care au legătură cu conţinutul unei astfel de convenţii.

19.5.2 *Creşterea mondială armonioasă.* în acest raport au fost făcute o serie de propuneri al căror obiectiv fundamental este asigurarea unei creşteri mai armonioase a sistemului economic mondial. Dacă aceste propuneri ar fi traduse în viaţă, s-ar evita o reîntoarcere la ritmurile dezastruoase ale inflaţiei, care au zguduit întreaga lume în prima jumătate a acestui deceniu, şi la sărăcirea maselor deja lipsite de privilegii ale lumii a treia. Cheltuielile provocate de stagnările dezvoltării economice mondiale sînt foarte ridicate şi au tendinţa să crească ; din acest motiv preîntîmpinarea stagnărilor este un domeniu în care există un mare grad de compatibilitate între interesele naţiunilor sărace şi interesele naţiunilor bogate.

Sistemul economic internaţidnal trebuie transformat cît se poate de repede, printr-o serie de reforme, astfel incit să funcţioneze mai eficient şi mai bine pentru toate naţiunile. Aşa cum s-a arătat anterior, o premisă a participării ţărilor lumii a treia la aceste reforme fundamentale este acordarea unei ponderi mai mari lumii a treia în procesele decizionale ale sistemului internaţional şi o cotă mai mare din beneficiile creşterii în urma transformării sistemului.

Următoarele propuneri vizează asigurarea unei creşteri mondiale armonioase :

(a) Reforme fundamentale ale sistemului mondial internaţional, în aşa fel incit lichidităţile internaţionale să nu fie create intr-un mod neplanificat, care să genereze cicluri de

inflaţie, stagflaţie şi depresiune. Dacă valutele naţionale de rezervă ar fi înlocuite de o valută internaţională de rezervă care să fie creată şi administrată de comunitatea mondială în corespondenţă cu necesităţile reale ale creşterii sistemului economic internaţional şi în special cu nevoile presante ale lumii a treia, s-ar putea evita în mare măsură unele din fluctuaţiile neplanificate ce tulbură în prezent activitatea economică. Şi alte propuneri ar contribui la reducerea inflaţiei mondiale. De exemplu, o creştere substanţială a producţiei de hrană în ţările lumii a treia — în special în acele ţări în care mari suprafeţe sînt subexploatate — este necesară pentru a se evita o creştere de 250% a preţului cerealelor ca urmare a unei scăderi cu 3% a producţiei mondiale.

(b) Internaţionalizarea informaţiilor într-o serie de domenii cum sînt întreprinderile transnaţionale şi tehnologia, transferul de tehnologie şi dezvoltarea unor pieţe şi mecanisme financiare corespunzătoare, care să apere interesele ţărilor lumii a treia, ar contribui la o funcţionare mai lină a economiei mondiale.

(c) Aşa cum se arată în paragraful 19.5.3, multe propuneri vor introduce elemente conştiente de planificare la nivel mondial, astfel încît sistemele economice internaţionale să fie apărate de efectele deciziilor unilaterale şi necoordonate luate la nivel naţional.

(d) Pe termen lung este esenţial să se opereze o serie de schimbări fundamentale în modelele creşterii şi în strategiile de dezvoltare, în aşa fel încît să se asigure o creştere mondială mai armonioasă. Aceasta impune o schimbare fundamentală în stilurile de consum atît la naţiunile sărace, cît şi la naţiunile bogate. Naţiunile sărace trebuie să-şi dedice resursele lor limitate în primul rînd satisfacerii nevoilor umane de bază, asigurării unor servicii sociale ieftine şi dezvoltării unor

stiluri de consum mai potrivite stadiului lor de dezvoltare şi valorilor lor culturale şi sociale. Pe de altă parte, naţiunile bogate trebuie să adopte noi stiluri de consum, care implică o risipă mai mică şi o utilizare pe scară mai restrînsă a resurselor şi care sînt orientate mai curînd spre consumul de servicii sociale, decît spre consumul unor mărfuri de folosinţă îndelungată inutile. Un alt element important este că noile strategii de dezvoltare trebuie să fie construite pe temelia unei ecodezvoltări echilibrate, aşa cum s-a arătat în capitolul 16.

(e) Unul din aspectele importante ale unui sistem economic internaţional armonios este necesitatea realizării unui echilibru între creşterea populaţiei şi producţia de hrană, mai ales în cazul naţiunilor celor mai sărace. Deoarece multe ţări sărace sînt extrem de vulnerabile în privinţa necesităţilor lor fundamentale de hrană, trebuie creat un sistem internaţional de aprovizionare cu alimente care să protejeze ţările sărace împotriva unor fluctuaţii mari ale proviziilor mondiale, printr-un mecanism de rezerve mondiale de cereale şi prin acordarea unor ajutoare de hrană în situaţii critice.

19.5.3 *Sistemul de planificare mondială şi de administrare mondială a resurselor.* Una din temele principale ale acestui raport s-a referit la consecinţele neprevăzute ale acţiunilor naţionale necoordonate. La nivel naţional a avut loc o evoluţie în timp a instituţiilor şi mecanismelor, avînd ca scop o mai mare planificare şi coordonare a diverselor activităţi economice în cadrul obiectivelor naţionale generale. Dezvoltarea sistemelor de taxe progresive, dezvoltarea băncilor centrale şi a comisiilor de planificare reprezintă elemente ale acestei evoluţii. O evoluţie similară la nivel internaţional este numai o

problemă de timp. Deseori evoluţia instituţiilor internaţionale a urmat aceeaşi cale ca şi cea a instituţiilor naţionale, deşi cu o întîrziere de cîteva decenii. Una din problemele de bază ce confruntă comunitatea internaţională este dacă acest proces de evoluţie ar trebui accelerat şi dacă ar trebui introduse în mod conştient elementele unui sistem de planificare mondială şi de administrare mondială a resurselor. Multe propuneri au legătură cu acest obiectiv :

(a) Introducerea treptată a unui sistem internaţional de taxe care să fie dirijat de o Trezorerie mondială şi care să aibă ca scop satisfacerea necesităţilor curente şi de dezvoltare ale naţiunilor mai sărace.

(b) Crearea unei valute internaţionale de rezervă de către o autoritate internaţională, de exemplu o Bancă centrală internaţională, care trebuie să fie sub administrare internaţională, fără a fi dominată de interesele unui anumit grup de naţiuni.

(c) Au fost propuse o serie de măsuri menite să asigure o mai bună planificare şi coordonare în domeniul producţiei interne şi al livrărilor internaţionale de hrană, inclusiv crearea unor rezerve mondiale de cereale, întărirea rolului Fondului internaţional pentru dezvoltarea agriculturii şi instituţionalizarea ajutorului alimentar în situaţii critice. în cele din urmă s-ar putea să fie necesară înfiinţarea unei Autorităţi mondiale pentru alimentaţie, care să supravegheze acest domeniu vital al activităţii şi supravieţuirii omenirii.

(d) în domeniul comerţului trebuie înfiinţată, prin extinderea responsabilităţilor U.N.C.T.A.D., o Organizaţie internaţională pentru comerţ şi dezvoltare, care să aibă un mandat larg de coordonare generală a măsurilor politice cu privire la comerţul internaţional de mărfuri primare şi produse finite. în mod asemănător trebuie sporite responsabilităţile O.N.U.D.I., pentru a-i per-

mite să participe la planificarea unei ordini industriale mondiale mai echitabile.

(e) în plus, a fost propusă înfiinţarea unei serii de alte mecanisme şi agenţii internaţionale, o Bancă internaţională pentru dezvoltare industrială, o Autoritate mondială pentru cercetări energetice, un sistem internaţional al instituţiilor de administrare a oceanelor, o Agenţie mondială pentru dezarmare etc. Deşi trebuie să fim con- ştienţi de complexitatea problemelor pe care le ridică crearea acestor organizaţii, trebuie remarcat totuşi că numai astfel de instituţii pot acţiona eficient în vederea unei planificări şi coordonări mai bune a sistemului economic mondial.

(f) Planificarea şi administrarea eficientă reclamă restructurarea fundamentală a Naţiunilor Unite, în sensul învestirii ei cu largi puteri economice şi cu un mandat cu putere mai mare în luarea deciziilor cu privire la problemele economice internaţionale. Se speră că în acest sens va fi formulat raportul pe care trebuie să-l prezinte Comitetul Naţiunilor Unite pentru probleme generale despre acest subiect. Totodată se speră că în următorul deceniu vor avea loc schimbări importante în structura Naţiunilor Unite, astfel încît aceasta nu numai să joace un rol mai important în problemele politice mondiale, ci, de asemenea, să devină într-o mai mare măsură o Autoritate mondială de dezvoltare, care să conducă treburile sociale şi economice ale comunităţii internaţionale.

Pentru a putea planifica, pentru a putea lua decizii şi pentru a le impune, o organizaţie mondială, funcţionînd pe o *bază cu adevărat democratică,* trebuie să fie împuternicită să acţioneze astfel. Cel mai eficient mod de îmbinare a funcţiilor de planificare şi conducere ale acestei organizaţii va fi formarea unei confederaţii funcţionale de organizaţii internaţionale, bazată pe agenţiile

Naţiunilor Unite existente restructurate şi, în unele cazuri, pe agenţii noi, agenţii ce urmează să fie legate printr-un mecanism de integrare. Acest sistem şi mecanismul său, pentru a putea reflecta în mod real interdependenţele dintre naţiuni şi solidaritatea dintre oameni, trebuie în cele din urmă să tindă către punerea în comun şi către împărţirea *tuturor* resurselor, materiale şi nemateriale, inclusiv mijloacele de producţie, avînd în permanenţă în vedere asigurarea planificării şi administrării eficiente a economiei mondiale şi a utilizării resurselor mondiale într-un mod care să corespundă obiectivelor fundamentale de echitate şi eficienţă.

Realizarea sistemului de planificare şi administrare mondială impune un *transfer* conştient *al puterii* — cu siguranţă un transfer treptat — de la statul naţional către organizaţia mondială. Organizaţia poate deveni eficientă şi clar orientată numai după ce acest transfer a avut loc.

Dacă naţiunile vor răspunde sau nu acestei sarcini istorice în mod corespunzător — iată una dintre problemele-cheie ale noii ordini internaţionale.

19.6 Cadrul temporal

Cadrul temporal de realizare a acestor pachete de propuneri va varia în funcţie de înţelegerea şi acceptarea realizabilităţii lor de către comunitatea internaţională. Totuşi, este urgentă realizarea convenţiei asupra sărăciei, deoarece obiectivul ei este de a înlătura unele dintre cele mai grave forme de privaţiuni. în funcţie de timp, propunerile vizînd asigurarea unei dezvoltări mondiale mai armonioase vor fi probabil considerate ca cele mai acceptabile, deoarece aceste propuneri sînt în interesul tuturor naţiunilor, chiar şi pe

termen scurt.

Propunerilor nu li se poate acorda aceeaşi prioritate şi, de asemenea, ele nu pot fi traduse în viaţă în acelaşi timp. De exemplu, elementele principale ale unui sistem de planificare mondială mai conştientă au nevoie de un timp considerabil pentru a se dezvolta, aşa cum a fost, dealtfel, şi cazul sistemelor de planificare naţionale. De aceea este important, din punct de vedere tactic şi din punctul de vedere al programării, ca propunerile menţionate în paragraful de mai sus să fie luate în consideraţie în primul rînd în cadrul negocierilor.

19.7 Procesul de negociere

Scopul prezentării diferitelor pachete pentru negocieri cuprinzătoare a fost de a arăta inter- condiţionările dintre aceste propuneri, precum şi legătura lor cu obiectivele finale pe care trebuie să le urmărească comunitatea internaţională. Aceasta nu înseamnă că un anumit pachet trebuie negociat într-un anumit forum sau că pachetele prezentate mai sus sînt singurele care pot fi concepute şi negociate. Este evident că procesul real de negociere se va desfăşura într-o serie de forumuri diferite. Cu toate acestea există trei elemente care trebuie să fie scoase în evidenţă. In primul rînd, aşa cum s-a arătat mai sus, există o necesitate urgentă de a elabora o strategie globală pentru combaterea sărăciei, preferabil în 1977. In al doilea rînd, pentru negocierea serioasă şi detaliată a diferitelor propuneri poate fi necesară utilizarea dialogului Nord- Sud ce se desfăşoară la Paris sau a altor forumuri similare. Propunerile pot fi prezentate comunităţii internaţionale pentru aprobarea finală după ce au fost

detaliate suficient. în al treilea rînd, un sistem restructurat al Naţiunilor Unite este cea mai bună speranţă pentru negocieri constructive şi continue între naţiunile bogate şi cele sărace, pe baza unei mai mari egalităţi şi participări.

19.8 Concluzii

Ultimele decenii au adus prosperitate unor naţiuni şi un complex de probleme tuturor naţiunilor. Ele au ridicat un semn de întrebare în legătură cu multe din valorile, ideile şi noţiunile pe baza cărora au fost făurite relaţiile dintre naţiuni şi din cadrul naţiunilor. Ele au legat naţiunile într-o reţea complexă de interdependenţe, din care nici o naţiune, oricît de puternică ar fi, nu se poate autoexclude în mod realist. Ele au plasat omenirea în pragul unor noi alegeri şi şanse şi au expus-o unor pericole fără precedent.

Acest raport a încercat să treacă în revistă o serie de opţiuni posibile şi să sugereze modurile în care pot fi şi trebuie folosite noile ocazii de făurire a noilor structuri internaţionale. S-a argumentat că viitorul omenirii stă în dezvoltarea unei noi etici mondiale, bazată pe cooperare, pe o mai bună înţelegere mutuală, pe reducerea necesară a suspiciunilor şi a intereselor egoiste şi mioape şi mai degrabă pe stabilirea unor norme pentru supravieţuire, decît pe considerarea supravieţuirii ca o normă. Raportul a trecut în revistă eforturile enorme ce trebuie făcute pentru a evita prăpăstiile care înconjură poteca îngustă ce duce către o ordine mondială echitabilă.

Vor fi, cu siguranţă, unii care vor pune la îndoială realismul propunerilor de schimbare conţinute în acest raport. Vor fi alţii care le vor găsi prea puţin radicale pentru necesităţile timpurilor noastre. Scopul acestui raport nu este de a da apă la moară pesimiştilor sau radicalilor, ci de a schiţa modul evoluţiei instituţiilor umane care ar putea asigura cel mai bine o mai mare egalitate a şanselor între oameni şi naţiuni. Aceasta este o sarcină pusă în faţa întregii specii umane. Nu putem decît să sperăm

.31R

că noi, ca indivizi şi ca naţiuni, vom avea înţelepciunea, curajul şi clarviziunea de a răspunde în mod corespunzător acestei sarcini supreme.

Apendicele 2.
Propunerile pe termen mediu

Perspectivă generală privind propunerile
(a) *Acţiunea de convingere a opiniei publice şi politice.* Trebuie făcut un efort coordonat şi intensificat, în special în ţările industrializate, pentru a face cunoscută publicului necesitatea creării unei ordini sociale şi economice internaţionale care să fie considerată de toţi oamenii ca fiind mai echitabilă. Este neîndoielnic faptul că fără ca opinia publică să fie conştientă de nevoia de schimbare şi de beneficiile pe care întreaga omenire le poate obţine de pe urma instaurării unei lumi mai echitabile, progresul către o nouă ordine socială şi economică internaţională va fi foarte lent şi că tensiunile şi conflictele actuale ar putea avea ca rezultat o criză mondială acută. Sarcina de bază a multor organizaţii neguvernamentale trebuie să fie aceea de a întreprinde efortul sugerat.
(b) *Reforma sistemului Naţiunilor Unite.* Eficienţa politică şi economică a sistemului Naţiunilor Unite trebuie îmbunătăţită în contextul Cartei Naţiunilor Unite, care rămîne un ghid de inestimabilă valoare pentru comunitatea mondială. Sub aspect politic, reforma trebuie să ţintească în particular la democratizarea Consiliului de Securitate. Sub aspect economic, ea trebuie să se desfăşoare conform majorităţii punctelor sugerate de „Grupul celor 25“. Pentru ca

Naţiunile Unite să poată deveni un instrument major eficace al cooperării politice şi economice internaţionale în beneficiul tuturor este nevoie de o sporire a eficienţei acestui sistem. O astfel de îmbunătăţire este de fapt esenţială pentru traducerea în viaţă a multora dintre propunerile prezentate mai jos.

(c) *Asigurarea securităţii mondiale.* Una dintre preocupările vitale ale omenirii de astăzi este aceea de a face ca lumea să fie asigurată împotriva riscului distrugerii nucleare. Deoarece şansa unor conflicte este cu mult mai mare într-o lume nedreaptă, trebuie recunoscut faptul că traducerea în viaţă a propunerilor făcute pentru a îmbunătăţi egalitatea şanselor şi pentru a face ca lumea să devină tot mai dreaptă va reduce de asemenea simultan şansele unor asemenea conflicte. Reducerea planificată şi concertată a cheltuielilor mondiale în scopul apărării, întărirea Forţei de pace a Naţiunilor Unite, alături de democratizarea Consiliului de Securitate şi înfiinţarea unei Agenţii mondiale pentru dezarmare trebuie să contribuie la asigurarea unei mai mari securităţi mondiale. Trebuie subliniat, de asemenea, faptul că un efort major de a dezvolta noi surse de energie, cum ar fi cea solară, geotermală şi cea rezultată din fuziunea nucleară, ar face ca toate ţările să fie mai independente şi ar încetini în mare măsură proliferarea uzinelor pentru fisiunea nucleară, reducînd totodată toate riscurile implicite privind mediul ambiant şi pericolul răspîndirii armelor nucleare.

(d) *Negocierea unui tratat-cadru.* Atunci cînd vor fi întreprinse măsuri importante pentru crearea unei noi ordini mondiale, ar fi recomandabil să se ia în consideraţie negocierea unui tratat-cadru bazat pe Carta drepturilor şi îndatoririlor economice ale statelor, adoptată de Naţiunile Unite în 1974. Scopul unui asemenea tratat ar fi, pe de o

parte, de a pune bazele legale ale unei noi structuri a relaţiilor economice între toate statele şi, pe de altă parte, de a asigura o bază legală pentru negocierea unor acorduri internaţionale necesare pentru instaurarea unei noi ordini mondiale. în legătură cu aceasta se subliniază faptul că negocierea unui tratat-cadru n-ar trebui să întîrzie traducerea în viaţă a principalelor propuneri conţinute în acest raport şi că, mai mult chiar, el n-ar trebui avut în vedere înainte ca elementele majore ale noii ordini să fi fost adoptate printr-un acord internaţional.

(e) *Suveranitatea* yi *patrimoniul comun al omenirii.* Pentru ca toţi oamenii să poată trăi într-o lume mai bună şi mai stabilă, în care toţi membrii comunităţii internaţionale să se considere parteneri egali, primul obiectiv ce trebuie realizat este obţinerea de către ţările lumii a treia a suveranităţii depline asupra resurselor lor, în conformitate cu Carta drepturilor şi îndatoririlor economice ale statelor. Numai după ce acest obiectiv va fi fost realizat, conceptul de patrimoniu comun al omenirii, limitat în mod tradiţional la resursele considerate „ale nimănui" („res nullius"), cum sînt oceanele şi spaţiul extraterestru, poate fi extins la noi domenii, cum sînt resursele minerale, ştiinţa şi tehnologia, mijloacele de producţie şi alte surse de bogăţie. După ce exercitarea suveranităţii naţionale va fi contribuit la crearea unei ordini internaţionale mai echitabile, obiectivul ar fi ca toate resursele mondiale — materiale şi nemateriale — să fie comasate în scopul de a se asigura planificarea şi administrarea eficace a economiei mondiale şi a resurselor globale într-o manieră care să satisfacă obiectivele duale de echitate şi eficienţă, în această perspectivă, resursele ar trebui să fie administrate pe baza suveranităţii planetare descentralizate (vezi paragraful 5.8). Propunerile referitoare la aplicarea conceptului de patrimoniu comun

unor domenii particulare trebuie privite deci în acest context mai larg.

Ordinea monetară internaţională
(a) Eliminarea valutelor naţionale de rezervă şi a aurului din crearea rezervelor şi restrîngerea acestora din urmă, într-o măsură tot mai mare, la active de tipul D.S.T.-urilor create prin decizii comune utilizate pentru obiective adoptate în comun, cu accent pe finanţarea dezvoltării lumii a treia.
(b) Dezvoltarea şi întărirea unor principii directoare pentru intervenţii oficiale pe pieţele de schimb şi pentru politici mai bune de reglementare. Atribuirea responsabilităţii intervenţiilor pe piaţă, în cadrul unor principii directoare şi al unor sume maxime revizuite periodic — şi / sau al unor limite temporare maxime ale fluctuaţiilor —, unui comitet executiv permanent.
(c) Ambele obiective enunţate mai sus trebuie urmărite de toate ţările care sînt gata să le accepte, în special prin organizaţii regionale, ori de cîte ori ele nu sînt încă negociabile la scară mondială.

Redistribuirea veniturilor şi finanţarea dezvoltării
(a) Trebuie făcut un efort viguros pentru a atinge un obiectiv de transfer al resurselor concesionale de 0,7% din produsul naţional brut în 1980 şi de a-l mări la 1% după aceea prin diferite forme de impozite internaţionale şi de transferuri benevole.
(b) Tuturor ţărilor bogate trebuie să li se ceară să prezinte un program concret de atingere în timp a obiectivului de 0,7%, program care ar trebui supravegheat de Naţiunile Unite în numele comunităţii internaţionale. Naţiunile incapabile să realizeze obiectivul pînă în 1980, din cauza timpului deja pierdut, trebuie să accepte să

compenseze întîrzierea prin niveluri mult mai ridicate în anii următori.

(c) Trebuie instituit un element de automatism în ceea ce priveşte generarea resurselor internaţionale prin legarea acesteia de crearea lichidităţii internaţionale şi de introducerea taxelor internaţionale asupra formelor nedorite de consum din ţările bogate şi asupra cheltuielilor pentru armament. Trebuie făcute eforturi pentru ca în deceniul următor cel puţin jumătate din totalul transferurilor de resurse să se efectueze pe o bază automată.

(d) Alocarea asistenţei concesionale trebuie deplasată către ţările cele mai sărace, cu venituri pe locuitor sub 200 de dolari. Deoarece aceste ţări beneficiază în prezent numai de jumătate din totalul asistenţei concesionale, există posibilităţi considerabile pentru re- alocarea acestei asistenţe din ţările lumii a treia cu un venit mediu în ţările cele mai sărace şi pentru compensarea celor dintîi prin concesii comerciale mai mari.

(e) Aceste resurse concesionale trebuie orientate către programele naţionale care au ca scop satisfacerea nevoilor umane minime în ţările cele mai sărace. Comunitatea internaţională trebuie să accepte să furnizeze în cursul deceniului următor circa 10—12 miliarde de dolari anual (la preţurile din 1974) pentru investiţii în programele de combatere a sărăciei, concomitent cu un viguros efort intern desfăşurat de înseşi naţiunile cele mai sărace, care vor trebui să asigure continuarea acestor programe.

(f) Trebuie stabilite aranjamente pentru a asigura un forum de negociere privind rambursarea ordonată a datoriilor din trecut ale ţărilor celor mai sărace. Cea mai potrivită formă de uşurare a sarcinii datoriilor ar fi aceea de a consolida datoriile lor din trecut şi de a le refinanţa în condiţii foarte avantajoase, de tipul A.I.D.

(g) In viitor, asistenţa acordată ţărilor celor mai sărace trebuie oferită în condiţiile cele mai avantajoase posibil. Ca obiectiv ar trebui acceptat ca cel puţin 90% din asistenţa publică internaţională să le fie furnizată fie sub formă de subvenţii, fie de împrumuturi în condiţiile A.I.D.

(h) Ţărilor lumii a treia cu un venit mediu (de peste 200 de dolari) trebuie să li se asigure un acces sporit la piaţa internaţională a capitalului şi pieţe lărgite pentru exporturile industriale. Trebuie, de asemenea, stabilite aranjamente instituţionale pentru a asigura o plată eşalonată a datoriilor lor pe termen scurt, prin intermediul pieţei capitalului, precum şi „reţele de siguranţă" suplimentare şi lichidităţi internaţionale care să amortizeze efectele fluctuaţiilor pe termen scurt ale balanţelor lor de plăţi tot mai vulnerabile.

(i) Transferurile de resurse trebuie canalizate de preferinţă prin instituţii multilaterale. Pe lîngă o creştere reală substanţială a împrumuturilor B.I.R.D. şi A.I.D. şi o creştere importantă a resurselor băncilor regionale de dezvoltare, trebuie luate în consideraţie, de asemenea, aranjamente pentru asigurarea unor fonduri mai mari pe termene medii, cum ar fi aranjamentele de tipul „celei de-a treia ferestre" („celui de-al treilea ghişeu").

(j) Rolul ţărilor lumii a treia, inclusiv al celor din O.P.E.C., precum şi al economiilor cu planificare centralizată în conducerea instituţiilor financiare internaţionale trebuie mult sporit.

(k) Trebuie imaginat un mecanism care să permită o renegociere eşalonată a vechilor concesiuni, închirieri şi contracte oferite de ţările lumii a treia întreprinderilor transnaţionale. Acest lucru trebuie făcut într-o perioadă de timp specificată şi sub supraveghere internaţională.

Producţia de hrană

(a) Aplicarea de măsuri destinate sporirii gradului de autosatisfacere a necesarului de hrană al ţărilor lumii a treia în cadrul bazării colective pe forţele proprii, inclusiv, acolo unde este necesar, aplicarea programelor de reformă agrară.

(b) Aplicarea deciziilor Conferinţei mondiale a alimentaţiei : crearea de stocuri corespunzătoare, care trebuie stimulată prin presiuni ale organizaţiilor agricole asupra guvernelor ţărilor industrializate.

(c) Contribuţii suplimentare la Fondul de dezvoltare pe termen lung a agriculturii în lumea a treia, pentru care trebuie exercitate presiuni asupra guvernelor ţărilor industrializate de către, de exemplu, producă-torii de plante ce necesită îngrăşăminte. Promovarea transferurilor internaţionale de capital pentru executarea proiectelor de irigaţie pe scară redusă sau pe scară largă, în special în regiunile tropicale şi subtropicale.

(d) Acorduri asupra preţurilor şi programe privind producţia de produse alimentare de bază ce prezintă interes pentru ţările lumii a treia, care să stimuleze producţia de hrană din lumea a treia. Nivelul preţurilor trebuie astfel stabilit, încît acestea să acţioneze ca un stimulent pentru micii fermieri din ţările lumii a treia, în scopul de a facilita adoptarea de către aceştia a unor practici tehnologice îmbunătăţite.

(e) Suplimentarea transferurilor de îngrăşăminte gratuite sau în condiţii avantajoase către lumea a treia, pentru care producătorii de îngrăşăminte trebuie să facă presiuni asupra guvernelor.

(f) Măsuri destinate să reducă risipa de hrană în ţările industrializate, inclusiv propaganda de reducere

a consumului de carne pe locuitor, sprijinite prin politici de preţuri şi taxe asupra cărnii şi cerealelor pentru hrana animalelor. Crearea de mecanisme pentru realizarea de economii

de cereale, economii destinate ţărilor cu un deficit de hrană.
(g) Trebuie sporite eforturile ţărilor lumii a treia de a reduce pierderile provocate de bolile netratate ale plantelor, de dăunători, de depozitarea defectuoasă şl de condiţiile de transport necorespunzătoare. Aceste eforturi trebuie să ţintească o reducere de 50% a pierderilor de după recoltare în 1985.
(h) In cadrul strategiilor de dezvoltare trebuie pus un accent deosebit pe dezvoltarea comunităţii rurale, cu scopul de a spori calitatea vieţii prin educaţie şi îngrijire medicală îmbunătăţite şi prin sprijin instituţional, în aşa fel încît să se reducă rata migraţiei din regiunile rurale către cele urbane. Strategiile de dezvoltare trebuie, de asemenea, să urmărească păstrarea capacităţii productive a femeilor în procesul de modernizare a agriculturii şi creşterea veniturilor celor mai săraci locuitori ai oraşelor prin crearea de locuri de muncă şi prin redistribuirea veniturilor, în aşa fel încît să-şi poată cumpăra hrana de bază.
(i) Extinderea considerabilă a eforturilor de cercetare privind căile de sporire a producţiei de hrană şi subiectele corelate. Trebuie iniţiate studii asupra obiectivelor nutriţionale pe termen lung atît la macroni- veluri cît şi la microniveluri, studii care să orienteze extinderea producţiei. Trebuie făcute eforturi continue pentru a dezvolta varietăţi noi nu numai de cereale, ci şi de seminţe leguminoase sau oleaginoase şi de legume, precum şi noi surse netradiţionale de hrană, în special hrană provenită din mări şi oceane, în aşa fel încît să se asigure o alimentaţie mai corespunzătoare din punct de vedere nutriţional şi să se atenueze parţial presiunea asupra culturilor de cereale. Cercetările agricole trebuie lărgite, pentru a include cercetări asupra dezvoltării unor noi tehnologii agricole potrivite nevoilor ţărilor lumii a treia, cercetări asupra unei mai bune

administrări a apei, cercetări asupra desalinizării apei şi producerii ploii artificiale. Lărgirea volumului experienţelor făcute cu comunităţile săteşti şi cu organizaţiile de dezvoltare rurală, în special asupra nivelurilor sociologice şi psihologice. Eforturile de cercetare ar putea fi facilitate prin înfiinţarea unor institute de cercetări rurale în principalele regiuni ale lumii a treia.
(j) Trebuie acordată urgent atenţie creării unui sistem de supraveghere, în cooperare cu Organizaţia meteorologică mondială. Sistemul de supraveghere ar trebui să aibă în vedere nu numai previziunile privind culturile, ci, de asemenea, să asigure o evaluare continuă a modurilor de utilizare a terenurilor, moduri în continuă schimbare, inclusiv a schimbărilor produse în ecosferă.

Industrializarea, comerţul şi diviziunea internaţională a muncii

(a) Intensificarea şi, acolo unde este posibil, încheierea consultărilor internaţionale pentru a se ajunge la o mai mare multilateralitate a relaţiilor comerciale.
(b) Reducerea piedicilor din calea importurilor de produse industriale şi semifabricate provenite din lumea a treia cu ajutorul presiunilor uniunilor consumatorilor, presiuni exercitate în acest scop asupra guvernelor lor.
(c) Traducerea în viaţă a programului integrat al U.N.C.T.A.D. privind mărfurile primare şi în specia! reglementarea pieţelor instabile cu ajutorul unui fond comun pentru finanţarea stocurilor-tampon necesare şi prin finanţarea compensatorie, în aşa fel îneît să se reglementeze în mod corespunzător veniturile provenite din exporturi.
(d) Transformarea U.N.C.T.A.D. într-o Organizaţie mondială pentru comerţ şi dezvoltare globală, avînd ca sarcină reglementarea preţurilor principalelor ex-

porturi ale ţărilor lumii a treia în scopul îmbunătăţirii puterii de cumpărare, exprimată în funcţie de preţurile importurilor provenite din ţările industrializate. Aceasta trebuie să se realizeze prin aplicarea unei game de măsuri destinate să sporească participarea lumii a treia la activităţile apropiate de sfera circulaţiei mărfurilor şi controlul asupra acestora — prelucrarea locală, activităţile bancare şi procesele de depozitare, transport şi comercializare.

(e) Sporirea puterii de negociere a ţărilor lumii a treia prin controlul asupra resurselor lor naturale şi prin intensificarea eforturilor lor orientate spre bazarea colectivă pe forţele proprii.

(f) Stabilirea unei strategii şi a unor politici şi programe mondiale de dezvoltare industrială. în aşa fel incit să se realizeze obiectivele producţiei industriale formulate la Lima, inclusiv politicile de ajustare în ţările industrializate ; cooperarea regională în programele de industrializare. Relansarea industrială ar trebui considerată un instrument principal al unor astfel de programe.

(g) Reconsiderarea realizabilităţii Institutului internaţional pentru industrializare, recomandat recent Adunării Generale a O.N.U.

(h) Stabilirea unor obiective integrate privind crearea de locuri de muncă şi distribuţia veniturilor în cadrul strategiilor naţionale şi internaţionale de industrializare.

Energia, minereurile ţi mineralele

(a) Insistarea asupra negocierii acordurilor privind mărfurile primare, în scopul de a stabiliza producţia, pieţele şi preţurile în termeni reali referitori la cele mai importante materii prime minerale.

(b) încurajarea şi acceptarea formării

asociaţiilor producătorilor de mărfuri primare, care, ca instrumente legale de negociere colectivă, pot ajuta la contracararea concentrării considerabile a puterii economice învestite în prezent în scopul cumpărării.
(c) Examinarea urgentă a structurii preţurilor şi a activităţilor actuale de marketing privind mărfurile primare, pentru a determina avantajele ce pot fi obţinute de ţările producătoare din lumea a treia, de exemplu, din prelucrarea suplimentară a mărfurilor primare şi din participarea la activităţile din sfera circulaţiei mărfurilor.
(d) Crearea, ca parte a Organizaţiei mondiale pentru comerţ şi dezvoltare, a unei Agenţii mondiale pentru resursele minerale, avînd următoarele sarcini : pregătirea şi supravegherea respectării viitoarelor acorduri privind mărfurile primare, elaborarea şi vehicularea informaţiilor privind tranzacţiile comerciale, rezervele de minereuri şi tendinţele existente în exploatarea lor ; formularea unor comentarii şi sugestii privind politicile de minerit ale ţărilor interesate.
(e) Extinderea informaţiilor privind dotarea cu minereuri ; internaţionalizarea informaţiilor obţinute cu ajutorul sateliţilor Pămîntului.
(f) Intensificarea cercetărilor asupra posibilităţilor de reciclare, în special privind resursele neregenerabile, şi extinderea activităţilor de reciclare dovedite a f>. realizabile şi sănătoase din punctul de vedere al mediului înconjurător.
(g) Stimularea puternică a cercetărilor asupra energiei geotermale, solare, produsă de maree şi prin fuziune nucleară, care este posibil să fie coordonate de o Autoritate mondială pentru cercetări asupra energiei (în cadrul O.N.U.) şi finanţată parţial prin cîşti-

gurile provenite dintr-o taxă asupra kilowaţilor-oră de energie produsă prin fisiune nucleară.
(h) Realizarea măsurilor de economisire a energiei în ţările cu un consum intens de energie şi utilizarea mai bună a căldurii, inclusiv recuperarea parţială a pierderilor de căldură, în special de la termocentrale.
(i) Extinderea cercetărilor asupra consecinţelor poluării termale asociate cu dezvoltarea surselor de energie, cu accent asupra efectelor lor asupra climei şi incluzînd rolul ce poate fi jucat de apele de adîne ale oceanelor.

Cercetarea ştiinţifică şi *dezvoltarea tehnologică*
(a) Promovarea unui sistem de preţuri de subvenţionare la care know-how-ul tehnologic să fie oferit ţărilor lumii a treia. O astfel de cercetare subvenţionată ar trebui să se concentreze asupra capacităţii ţărilor lumii a treia de a-şi lărgi posibilităţile de angajare a mîinii de lucru, de a satisface nevoile de bază şi de a promova stilurile de dezvoltare bazate pe forţele proprii.
(b) Organizarea unui fond comun de informaţii tehnologice (un nomenclator al unor astfel de cunoştinţe) care să poată fi utilizat de guvernele ţărilor lumii a treia în negocierile lor referitoare la transferul de tehnologie şi în eforturile lor de formulare a unor politici chibzuite de dezvoltare tehnologică, legate organic de atingerea unor obiective sociale şi economice ; aceasta ar rezulta din cooperarea dintre agenţiile Naţiunilor Unite implicate.
(c) Elaborarea unui Cod internaţional de conduită pentru transferul de tehnologie sub diferite forme şi revizuirea Convenţiei de la Paris asupra protecţiei proprietăţii

industriale în lumina nevoilor de dezvoltare ale ţărilor lumii a treia.

(d) Reexaminarea corespunzătoare şi completarea sistemului Naţiunilor Unite. Trebuie făcute încercări urgente de a formula programe coerente de cercetare ştiinţifică şi dezvoltare tehnologică ; asemenea programe trebuie să acorde atenţia cuvenită dezvoltărilor din cadrul sistemului O.N.U. şi să fie elaborate prin strădania şi cooperarea agenţiilor specializate. Asemenea programe ar contribui la îmbunătăţirea eficienţei unor astfel de agenţii ; proiectata Conferinţă a O.N.U. asupra ştiinţei şi tehnologiei ar trebui orientată, printre altele, către această sporire a eficienţei.

(e) In ţările lumii a treia şi în special în regiunile aride şi semiaride trebuie înfiinţate şi extinse institute de cercetări de înaltă calitate, cu programe de pregătire a cadrelor de un înalt nivel, pe bază naţională, sub-regională şi regională, în scopul de a concentra cercetarea asupra problemelor ţărilor sărace şi de a reduce „exodul creierelor". Trebuie acordată o prioritate specială cercetărilor cu beneficii deosebite pentru grupurile cele mai sărace din aceste ţări şi regiuni. Exemple de astfel de cercetări cuprind fixarea azotului la cereale, varietăţile de culturi rezistente la dăunători, sistozomiaza şi filarioza din ţinuturile aride şi semiaride. De asemenea, trebuie pus accentul pe dezvoltarea tehnologiilor „celor mai potrivite".

întreprinderile transnaţionale

(a) Acordurile trebuie negociate pe baza unor informaţii minime ce trebuie furnizate de întreprinderile transnaţionale referitor la activităţile lor, la locurile de muncă create, la capitalul total şi local utilizat, la investiţiile pe locuitor şi la unele caracteristici ale

tehnologiei (productivitate, ponderea capitalului etc. în comparaţie cu ţările de origine).
(b) înfiinţarea unui fond comun de cunoştinţe tehnologice, aflat la dispoziţia guvernelor ţărilor lumii a treia în negocierile cu întreprinderile transnaţionale, şi a unui nomenclator cu caracteristicile întreprinderilor transnaţionale din diferite ţări.
(c) Respectarea planului de dezvoltare al naţiunii- gazdă de către întreprinderile transnaţionale, plan care specifică obiectivele de cea mai mare urgenţă, cum sînt crearea de locuri de muncă, creşterea producţiei de hrană şi redistribuirea veniturilor.
(d) Efectuarea unei cercetări privind diferitele modalităţi de realizare a funcţiei întreprinderilor transnaţionale, inclusiv întreprinderile internaţionale publice.
(e) Cooperarea sporită între guverne pentru a se ajunge la o putere de contracarare şi la structuri mai uniforme ale taxelor.
(f) Cooperarea sporită a întreprinderilor transnaţionale cu Centrul de cercetări şi informaţii al O.N.U. Crearea unui organism internaţional de consilieri tehnici voluntari.
(g) Formularea unui Cod de conduită, cu elemente juridice de întărire, referitor la întreprinderile transnaţionale, în aşa fel încît să fie satisfăcute cele mai urgente necesităţi ale ţărilor-gazdă. Acest Cod ar trebui să se refere la unele probleme cum sînt: proprietatea şi controlul, fluxurile financiare, valoarea adăugată local şi balanţa de plăţi, cercetarea şi dezvoltarea, comercializarea tehnologiei, angajarea mîinii de lucru şi forţa de muncă, protecţia consumatorilor, concurenţa şi structura pieţei, stabilirea preţurilor pentru transferuri, sistemul de taxe, standardele de contabilitate şi de dezvăluire publică a cifrelor de afaceri şi obligaţia de a nu interveni în afacerile politice ale ţării-gazdă.

Mediul înconjurător al omului

(a) Avem nevoie de o mai bună înţelegere a modului în care intervin limitele extreme şi, în legătură cu acesta, a interacţiunilor dintre procesele naturale şi sociale. Trebuie dezvoltată o „evidenţă contabilă a naturii", care să ne permită să urmărim schimbările din stocul de capital natural. Această evidenţă contabilă trebuie pusă de comun acord cu indicatorii sociali ai calităţii vieţii şi cu contabilitatea economică a cheltuielilor necesitate de strategiile de dezvoltare. De asemenea, trebuie găsite moduri de cuantificare a risipei ce însoţeşte actualele tipare de utilizare a resurselor. Este necesară o reevaluare majoră a efortului tehnologic, în scopul promovării unor utilizări noi ale energiei solare şi a resurselor regenerabile, punîndu-se un accent deosebit pe tehnologiile de utilizare descentralizată a surselor neconvenţionale de energie. Trebuie să învăţăm să concepem structurile tehno-industriale ca sisteme veritabile şi să explorăm interferenţele dintre stilurile de viaţă, proiectarea urbană şi sistemele de producţie. Ecodezvol- tarea necesită mobilizarea în masă a cercetării par- ticipatorii a soluţiilor specifice problemelor locale. Gama de subiecte explorate în perspectiva ecodez-voltării trebuie să acopere toate nevoile fundamentale din domeniul hranei, habitatului, sănătăţii şi igienei, precum şi al educaţiei. Deoarece ecodezvoltarea reclamă inovaţii instituţionale şi organizatorice cura-joase, experimentele la scară naturală trebuie să beneficieze de un sprijin activ din partea P.N.U.M.I., a P.N.U.D. şi a organizaţiilor internaţionale care acordă împrumuturi, fără a uita însă că responsabilitatea primară pentru dezvoltarea endogenă aparţine prin definiţie populaţiilor interesate şi organelor lor politice.

(b) Trebuie create agenţii naţionale care să aibă responsabilităţi de administrare globală

a resurselor. Aceste agenţii trebuie să fie învestite cu puterea de a supraveghea şi coordona activităţile organismelor sectoriale şi regionale.
(c) Viabilitatea propunerii de schimbare a stilurilor de dezvoltare depinde de abilitatea noastră de a proiecta strategii de tranziţie. Aceste strategii trebuie sâ acorde o atenţie specială utilizărilor alternative ale capacităţilor de producţie existente, relansării activităţilor industriale, substituirii resurselor neregenerabile prin resurse regenerabile şi creării de noi locuri de muncă în administraţia resurselor şi în serviciile sociale. Proiectarea acestor strategii de tranziţie trebuie să înceapă cît mai curînd.
(d) Trebuie încurajate experimente de ecodezvoltare la scară naturală în ecosisteme şi medii culturale diferite, iar experienţa astfel cîştigată trebuie comparată, analizată şi diseminată.
(e) Este necesar să se definească la nivel internaţional regimul bunurilor internaţionale comune şi să se înfiinţeze o agenţie care să exploateze resursele comune în interesul celei mai sărace părţi a populaţiei lumii. Trebuie luate în considerare introducerea de taxe cu privire la oceane şi aer. O altă agenţie trebuie înfiinţată pentru a controla utilizarea bunurilor internaţionale comune. Evaluarea impacturilor noilor proiecte industriale asupra mediului înconjurător ar putea fi încredinţată unei unităţi de asistenţă tehnică înfiinţată de O.N.U.D.I.

Reducerea armamentului
(a) Exercitarea unor puternice presiuni politice şi morale asupra supraputerilor prin acţiuni naţionale şi internaţionale pentru redirijarea cheltuielilor militare către dezvoltare, date fiind primejdiile enorme pe care le implică astfel de cheltuieli pentru întreaga omenire şi risipa de resurse

financiare, materiale şi umane pe care ele o constituie.
(b) încheierea unui Tratat de interzicere atotcuprinzătoare a experienţelor nucleare şi începerea unei dezarmări nucleare veritabile.
(c) încheierea unei convenţii pentru interzicerea armelor chimice.
(d) Interzicerea armelor convenţionale cu acţiune nediscriminată şi inutil de crude.
(e) Transferarea treptată a resurselor ştiinţifice şi tehnologice folosite în prezent în scopuri militare către scopuri de dezvoltare.

(f) Stabilirea de mijloace pentru reglementarea comerţului cu arme, prin legislaţii naţionale sau altfel.
(g) întărirea Forţei de pace a Naţiunilor Unite în contextul democratizării Consiliului de Securitate al O.N.U.
(li) Revederea necesităţii şi realizabilităţii unei Agenţii mondiale pentru dezarmare în cadrul Naţiunilor Unite.

Administrarea oceanelor
A. Independente de tratat

(a) întărirea *cooperării şi organizării regionale* în ceea ce priveşte pescuitul şi administrarea resurselor vii, cercetarea ştiinţifică, transferul de tehnologie şi asigurarea de servicii bazate pe ştiinţă, protecţia mediului marin şi interacţiunea tuturor utilizărilor spaţiului şi resurselor marine ; astfel de aranjamente trebuie considerate ca fiind complementare şi indispensabile obiectivului pe termen lung reprezentat de progresul continuu către un sistem mondial şi nu alternative pentru acesta. Acţiuni în acest sens ar putea fi iniţiate prin comisii economice regionale şi prin acorduri ad-hoc între statele din jurul mărilor închise sau semiînchise.
(b) înfiinţarea unor *institute regionale* pentru

ştiinţa şi tehnologia marină şi coordonarea lor prin organizaţii mondiale, cum este I.O.C. Acţiunea ar putea fi iniţiată de orice grup de naţiuni, în special în regiunile mai puţin dezvoltate, prin mijlocirea băncilor regionale sau a P.N.U.D.

(c) Sporirea participării statelor în curs de dezvoltare fără ieşire la mare şi a statelor insulare în curs de dezvoltare la economia marină, prin acorduri bilaterale sau multilaterale, în contextul mai larg al recomandărilor U.N.C.T.A.D.

(d) Creşterea ponderii naţiunilor în curs de dezvoltare în tonajul naval mondial şi în comerţul maritim internaţional.

(e) Aplicarea Codului de conduită U.N.C.T.A.D. la conferinţele societăţilor de transport maritim.

(f) Extinderea conceptelor de zone ale păcii şi securităţii la alte regiuni oceanice, cum este, de exemplu, Marea Meditcrană. Adunarea Generală a Naţiunilor Unite a aprobat înfiinţarea unei zone a păcii în Oceanul Indian.

(g) Restructurarea C.Z.P., C.O.I. şi O.C.M.I. pentru a corespunde necesităţilor politice, economice, ecologice şi tehnologice în schimbare ; întărirea cooperării cu organizaţiile din afara sistemului Naţiunilor Unite, cum este Biroul hidrografic internaţional. Acţiunile trebuie iniţiate în cadrul agenţiilor respective, dar ar putea fi încurajate de rezoluţii sau recomandări adoptate de Adunarea Generală şi/sau de Conferinţa asupra dreptului mării.

B. Pe baza unui tratat şi a mecanismului de urmărire

(a) Clarificarea ambiguităţilor principale din tratat şi luarea în consideraţie a unor chestiuni importante şi urgente nemenţionate

în tratat.
(b) Clarificarea părţilor din Dreptul mării referitoare la utilizările militare ale spaţiului oceanic, un subiect neglijat din punct de vedere practic în tratat.
(c) Stabilirea unor criterii pentru armonizarea utilizărilor spaţiului oceanic, atît în interiorul, cît şi în afara graniţelor în care se exercită jurisdicţia naţională, alt subiect ignorat în tratat.
(d) Stabilirea de legături la nivel naţional, regional şi internaţional între dezvoltarea administrării resurselor marine şi dezvoltarea pe uscat în domenii ca hrana, extragerea mineralelor, producerea energiei, comerţul internaţional, bazarea colectivă pe forţele proprii, relaţiile cu întreprinderile transnaţionale etc.
(e) Includerea realizării unei noi ordini economice internaţionale privind oceanele pe agenda altor forumuri internaţionale permanente sau ad-hoc, cum sînt U.N.C.T.A.D., comisiile economice regionale ale Naţiunilor Unite, conferinţele la nivel înalt ale ţărilor nealiniate etc.

PARTEA A IV-A

RAPOARTE TEHNICE

Introducere La partea a IV-a

ţ

Partea a IV-a este dedicată rapoartelor pregătite de cele zece grupuri de lucru R.O.I. Aceste rapoarte constituie „suportul faptic" al proiectului R.O.I. şi formează baza pe care s-au construit părţile precedente ale acestui raport. In general, fiecare raport începe cu o analiză a problemelor principale şi apoi se ocupă de perspectivele de viitor. Rapoartele se încheie cu propuneri şi recomandări pentru acţiuni pe termen mediu şi lung.

Anexa 1

ORDINEA MONETARĂ INTERNAŢIONALĂ

de Duncan Ndegwa ***** şi Robert Triffin

1.1 Banii şi instituţiile monetare

Banii servesc drept lubrifiant pentru ordinea social- cconomică. Mijloacele de plată sînt indispensabile pentru comerţ şi pentru celelalte tranzacţii în cadrul şi în afara frontierelor naţionale. Etaloanele monetare au evoluat de la scoici şi vite la metale preţioase ; apoi aurul şi argintul au cedat locul monedelor simbolice şi documentelor fiduciare. Banii de credit au înlocuit complet metalele preţioase în comerţul intern, iar folosirea lingourilor de aur pentru decontările internaţionale a fost în mare măsură înlocuită de folosirea monezilor fiduciare — convertibile sau nu în aur — chiar înainte de august 1971. Folosirea aurului ca stoc de rezervă de către băncile centrale trebuie şi va fi eliminată treptat.

încrederea în administraţia monetară şi în autorităţile monetare are o importanţă

***** Cu colaborarea lui Brian Oliver.

deosebită. Această încredere a fost serios zdruncinată de inflaţia preţurilor care a cuprins întreaga lume capitalistă, asociată cu creşterea necontrolată a ofertei de bani, bani aflaţi atît în proprietatea statelor emitente, cît şi în proprietatea băncilor şi autorităţilor monetare ale altor state.

Băncile centrale sînt într-o mare măsură responsabile de administrarea valutelor naţionale şi de menţinerea în ordine a unor pieţe, în cadrul cărora valutele naţionale să poată fi schimbate cu alte valute pentru plăţile internaţionale curente. Deşi în comerţul internaţional pot fi folosite multe valute naţionale, băncile centrale au considerat convenabil să folosească una sau două valute de largă circulaţie ca „valute de rezervă" pentru a controla piaţa propriei valute în scopul menţinerii cursurilor de schimb, în cazul celorlalte valute folosindu-se numai forţele (arbitrajul) pieţei.

Tranzacţiile de schimb nu se echilibrează de la o zi la alta şi nici chiar după perioade destul de lungi şi, în absenţa unor intervenţii oficiale, dezechilibrele pot avea ca rezultat variaţii substanţiale ale preţurilor (cursurilor de schimb). Intervenţiile oficiale pentru contracararea tendinţelor de reevaluare a valutelor naţionale duc la acumularea de valute de rezervă de către autorităţile care intervin.

Acumularea necontrolată şi în exces a valutelor de rezervă de către unele instituţii oficiale şi neoficiale, adesea sub formă lichidă, a facilitat *creşterea neîntreruptă a preţurilor pe piaţa mondială.* Mişcările speculative ale unor astfel de fonduri lichide pot duce lu echilibru, dar, de asemenea, pot avea efecte contrare puternice. __

1.2 Mişcarea către o reformă monetară

La sfîrşitul anilor ’60 s-a resimţit o

îngrijorare în sensul opus : a devenit clar că crearea de rezerve prin creşterea stocurilor de valute naţionale nu mai este suficientă pentru finanţarea creşterii dorite în comerţul mondial şi, ca urmare, membrii Fondului Monetar Internaţional (F.M.I.) au adoptat o serie de amendamente la articolele acordului lor (amendamente intrate în vigoare în iulie 1969) care permit Fondului Monetar Internaţional să aloce statelor membre care participă la contul special de tragere al Fondului o nouă formă de capital de rezervă, denumită *Drepturi speciale de tragere* (D.S.T.-uri).

D.S.T.-ul a fost definit, ca şi unitatea precedentă de cont a Fondului, ca echivalentul a 0,888 671 grame de aur fin, dar neconvertibil în aur : valoarea lui depindea de obligaţia fiecărui participant la cont de **a** accepta D.S.T.-uri pentru anumite sume şi de a furniza valută naţională contra lor. Această formă de capital a fost concepută pentru a permite expansiunea deliberat şi internaţional controlată a rezervelor mondiale, în concordanţă cu cerinţele unei creşteri nein- flaţioniste a producţiei şi comerţului mondial.

De atunci, mica expansiune datorată acestei surse a fost total copleşită de acumularea necontrolată a unor stocuri în continuă creştere de valute naţionale, aflate în posesia unor instituţii oficiale şi neoficiale ale altor state. Creşterea rezervelor oficiale este prezentată în tabelul 1.

După devalorizarea din 1971 a dolarului american, care fusese definit iniţial prin aceeaşi cantitate de aur, Fondul Monetar Internaţional a adoptat D.S.T.-u! ca unitate de cont pentru toate operaţiile sale ; începînd cu iulie 1974, valoarea acestei unităţi în tranzacţiile dintre F.M.I. şi membrii săi a fost stabilită în funcţie de media comparată a 16 valute aparţinînd ţărilor ale căror exporturi în perioada 1968—1972 au

constituit 1% sau mai mult din exporturile mondiale, în august 1975 s-a ajuns la un acord prin care s-a hotărit renunţarea la preţul oficial al aurului, ţările „Grupului celor 10“ fiind de acord să respecte anumite restricţii pentru a elimina orice încercare de stabilizare a preţului aurului.

în principiu, s-a căzut de acord ca o şesime din aurul Fondului Monetar Internaţional să fie vîndută în beneficiul ţărilor în curs de dezvoltare, iar o altă şesime să fie restituită tuturor membrilor, proporţional cu subscripţiile lor la vechiul preţ oficial, acum depăşit (1).

1.3 Urgenţa reconstrucţiei monetare internaţionale

Inflaţia mondială şi modificarea forţată a sistemului de la Bretton Woods a făcut ca realizarea unui acord internaţional asupra reformelor fundamentale ale sistemului monetar mondial să fie mai presantă ca orieînd. Direcţiile largi ale unui astfel de acord par să se fi bucurat de o largă aprobare după mai bine de zece ani de dezbateri oficiale (dezbaterile au început în octombrie 1963).

Cu toate acestea, obstacolele care au rămas în calea unui astfel de acord au crescut ca urmare a dezechilibrărilor puternice ale balanţelor de plăţi şi a perspectivelor nesigure declanşate de criza energiei. Astăzi guvernele sînt mai reticente ca orieînd să-şi lege mîinile prin obligaţii internaţionale, pe care mîine s-ar putea să nu poată sau să nu dorească să le onoreze. Acest fapt, deşi uşor de înţeles, este totuşi regretabil din două motive :

(I) dezechilibrele puternice ale balanţelor de plăţi şi inflaţia mondială *au precedat* şi *au*

contribuit la explozia preţurilor în lume ; urmările lor ne vor însoţi mîine, chiar dacă problema petrolului va fi rezolvată ;

[1] Raport către Consiliul guvernatorilor al F.M.I. prezentat de preşedintele Comitetului interimar pentru sistemul monetar internaţional. 1 septembrie 1975 (F.M.I., Washington, D.C.).

(II) reformele monetare internaţionale, care s-an bucurat mai înainte de un larg acord, asigură o soluţie mai cuprinzătoare, mai raţională şi reciproc mai avantajoasă problemei „reciclării" surplusurilor O.P.E.C. decît „facilitatea Witteveen", „reţeaua de siguranţă Kissinger-Simon" şi alte paleative aflate în prezent în curs de negociere. După o reformă cuprinzătoare, toate ţările (şi nu numai ţările O.P.E.C.) ar urma să se oblige să acumuleze surplusurile lor viitoare în veritabile conturi internaţionale de rezervă în cadrul F.M.I.-ului (în mare măsură similare cu D.S.T.-urile), conturi care să ofere garanţii corespunzătoare în ceea ce priveşte menţinerea valorii şi caro să fie disponibile pentru finanţarea unor obiective reciproc acceptate.

Acordul, realizat în ianuarie 1976 în Jamaica, confirmă, din păcate, înmormîntarea practică — pentru moment — a reformelor cuprinzătoare avute în vedere anterior şi înregistrate în „Reforma monetară internaţională: documentele Comitetului celor 20*. Amendamentele propuse în Jamaica pentru articolele acordului abia dacă ating problemele importante identificate anterior ca reclamînd o reformă fundamentală, probleme ce sînt discutate mai jos.

1.4 Problemele principale

Au fost identificate trei probleme majore

care reclamă o reformă fundamentală. Aceste probleme sînt :
(I) adaptarea creării rezervelor mondiale la cerinţele neinflaţioniste ale creşterii potenţiale a comerţului şi producţiei mondiale ;
(II) un sistem mai prompt şi mai simetric de ajustare a balanţelor de plăţi între ţările membre ;
(III) reducerea la minimum a mişcărilor de capital generatoare de dezechilibre şi neutralizarea mişcărilor care nu pot fi evitate în mod eficace.

1.4.1 *Crearea rezervelor mondiale.* Metoda existentă, necontrolată, de creare a rezervelor mondiale a devenit, fără discuţie, un *motor important al inflaţiei mondiale:* rezervele mondiale, exprimate în dolari, mai mult decît dublate între sfîrşitul anului 1969 şi sfîrşitul anului 1972, *au crescut în acest scurt interval de trei ori mai mult decît în toate secolele ce au trecut de la Adam şi Eva.* Rezervele aproape s-au dublat, chiar dacă se foloseşte ca unitate de măsură D.S.T.-ul (creşterea astfel măsurată este de 87%). Prăbuşirea, în august 1971, a „etalonului de schimb aur“, sau, mai degrabă, a „etalonului dolar convertibil în aur", care a dominat schimburile internaţionale după sfîrşitul celui de-al doilea război mondial, şi generalizarea „cursurilor flotante" în martie 1973 nu au schimbat fundamental tendinţa semnalată anterior. Rezervele mondiale au continuat să crească în ritmuri inflaţioniste, ritmuri care pe anii 1973 şi 1974 s-au ridicat în medie la 11% pe an măsurate în D.S.T.-uri şi la 18% măsurate în dolari (2).

Folosirea „valutelor de rezervă" naţionale ca rezerve internaţionale constituie sursa covîrşitoare a funcţionării inflaţioniste a sistemului monetar internaţional.

Componenta rezervelor mondiale constituită de „valutele de rezervă" a crescut de aproape patru ori în intervalul dintre sfîrşitul anului 1969 şi sfîrşitul anului 1974 şi reprezintă 92% din creşterea totală a rezervelor în aceeaşi perioadă (vezi rîndul II B din tabelul 1).

Din contra, rezervele de aur au rămas practic neschimbate (rîndul I). Crearea concertată de rezerve internaţionale — alocările D.S.T. şi F.M.I. şi creditele Băncii Reglementelor Internaţionale (B.R.I.) — a contribuit cu numai 7% la creşterea totală a rezervelor mondiale în perioada 1970—1974 (rîndul II A). Din aceste fapte, negociatorii în problemele monetare internaţionale au tras o concluzie evidentă : crearea pe viitor a rezervelor va trebui să se axeze pe D.S.T.-uri internaţional convenabile (sau pe conturi de rezervă în cadrul F.M.I.), în timp ce aurul şi valutele de rezervă vor trebui eliminate din sistem.

[1] Pentru simplificare, estimările care urmează vor fi exprimate în D.S.T.-uri.

	Lumea troag g.ţ.	industrializate Total	Ţările A. Cele-	Total	O.P.E.C.	Ţările lumii a treia Celelalte	lalte
I. Surplusurile eau deficitele balanţelor de plăţi " Aur (—) (=111—II)	**0,3**	**-66,2**	**22,5**	**-43,7**	**44**	**33,6**	**10,4**
11. Beneficiarii oreării de credit:	**99,6**	**62,4**	**34,0**	**96,4**	**3,2**	**0,2**	**2,9**
A. Ai creării rezervelor	**7.3**	**1,2**	**2,8**	**4,2**	**3,2**	**0,2**	**2,9**
1. Alocaţii D.3.T.	**9,3**	**2,3**	**4,7**	**7,0**	**2,3**	**0,4**	**2,0**
2. împrumuturi nete F.M.I.	**-14**	**-l,0**	**-l,2**	**-2,2**	**0,9**	**-o.i**	**1,0**
3. împrumuturi nete B.R.I.-	**-0,6**	**-**	**-0,6**	**-0,6**	**-**	**-**	**-**
B. Ai acoeptării valutelor naţionale ca rezerve	**92,3**	**61.1**	**31,2**	**92,3**	**—**	**—**	**—**
ÌII. Rezervele brute	**99,9**	**-3,8**	**56,5**	**52,7**	**47,2**	**33,9**	**13,3**
la sfirşitul anului 1969	**78,1**	**17,0**	**46,7**	**62,6**	**16,5**	**4,2**	**11,3**
1970	**92,4**	**14,5**	**60,0**	**74,5**	**18,0**	**5,0**	**13,0**
1971	**120,0**	**12,1**	**86,8**	**98,9**	**21,1**	**7,7**	**13,4**
1972	**145,6**	**12,1**	**104,2**	**116,8**	**28,8**	**10,0**	**18,8**
1973	**150,7**	**11,9**	**103,**	**115,5**	**35,3**	**12,0**	**23,3**
1974	**178,0**	**13,1**	**102,**	**115,3**	**62,7**	**38,1**	**24,6**

SURSE ŞI NOTE :

1. Toate evaluările sînt luate din tabelele Rezervele Internaţionale apărute in numerele din ianuarie (pentru 1969) şl mal 1976 ale publicaţiei Internaţional Flnanclal Statistics şi, din păcate, nu Includ ţările comuniste, pentru care nu sint publicate evaluări corespunzătoare.

2. împrumuturile nete F.M.I. (rtndul n A 2) reprezintă suma dintre „investiţiile şl depozitele de aur" ale F.M.I. şl „folosirea creditului Fondului", minus profiturile nedistribuite ale F.M.I., alocate aici in funcţie de cote : 23% pentru S.U.A., 49% pentru celelalte ţări industrializate, 5% pentru ţările O.P.E.C. şi 23% pentru celelalte ţări ale lumii a treia.

3. Se poate presupune că ţările Industrializate sînt singurele beneficiare ale creditelor de rezervă ale Băncii Reglementelor Internaţionale (B.R.I.) şi ale Fondului european (F.E.) (= excesul de pasive sub formă de depozite în aur faţă de deţinerile de aur) şi ale acumulării valutelor lor naţionale cu rezerve internaţionale de către băncile centrale străine.

4. Evaluarea moderată a pasivelor dc valute de rezervă ale

5. U.A. (coloana a Il-a, rindul II B) le include numai pe cele raportate de băncile americane către instituţiile oficiale ca pasive directe ale lor şl

ale sucursalelor lor din străinătate şl publicate în tabelul 19 b apărut în Federal

lleserve Bulletln. Datoriile către B.R.I. şl F.E. nu slnt raportate separat, dar sînt Incluse In evaluările din rindul n в.

S. Surplusurile sau deficitele balanţelor de plăţi (rîndul I) sînt măsurate prin diferenţele dintre creşterile rezervelor brute ale ţărilor (rindul m) şl pasivele lor (rindul II). Totalul net pentru Întreaga lume este egal, prin definiţie, cu creşterea rezervelor mondiale de aur, inclusiv cele ale B.R.I. şl F.E.

1.4.2 *Procesul de ajustare.* Aceeaşi concluzie a reieşit, inevitabil, în urma dezbaterilor cu privire la al doilea obiectiv principal al unui sistem monetar internaţional care funcţionează bine: păstrarea şi restaurarea unor forme sănătoase şi viabile ale balanţelor de plăţi dintre ţări. Astfel de forme nu trebuie să excludă dezechilibrele temporare, considerate mai acceptabile decît consecinţele suprimării lor bruşte, atît de către ţările cu surplusuri, cît şi de cele cu deficite. De exemplu, în primii ani de după cel de-al doilea război mondial, redistribuirea rezervelor americane în exces ţărilor sfîşiate de război a fost primită favorabil de către toţi cei interesaţi şi a accelerat ritmul reconstrucţiei postbelice. In general, transferul de rezerve, ca şi al altor fonduri de rezervă de la ţările cu rezerve mari, relativ supracapitalizate, suferind presiuni deflaţioniste, către ţările cu rezerve scăzute, relativ subcapitalizate, suferind de presiuni inflaţioniste, trebuie salutat de ambele grupuri.

Acelaşi lucru este adevărat în cazul mişcărilor speculative, reversibile de capital, reclamînd mai degrabă acţiuni colective de compensare din partea Fondului Monetar Internaţional, decît reajustări ale cursurilor de schimb, susceptibile să perturbe în loc să restaureze relaţiile competitive în domeniul preţurilor şi cheltuielilor. Ceea ce sistemul monetar internaţional trebuie să excludă definitiv este finanţarea excesivă **cu** rezerve a

deficitelor naţionale prin exportarea presiunilor inflaţioniste către alte ţări, cît şi a surplusurilor naţionale prin exportarea presiunilor deflaţioniste către alte ţări.

Nu trebuie să se permită nici unei ţări să împiedice reajustarea dezechilibrelor sale, indiferent dacă c **vorba de** surplusuri sau deficite :

(I) ţările cu deficite, prin impunerea propriei valute în plăţile faţă de creditori ;

(II) ţările cu surplusuri, prin acumularea valutei naţionale a uneia sau cîtorva ţări debitoare în speranţa transferării lor altor ţări pentru achitarea unor viitoare deficite.

Din această cauză trebuie favorizată o regulă puternică cu privire la reglementarea problemei activelor, de genul celei cuprinse în propusa „facilitate de substituţie", care are în vedere atît reglementările multilaterale şi simetrice cu privire la viitoarele surplusuri şi deficite, excluzînd pasivele în „valute de rezervă", cît şi un sistem acceptabil de stabilizare a soldurilor de valute de rezervă în exces, moştenite din trecut. Această regulă trebuie să constituie o *bază* de la care să se admită excepţii numai prin decizii colective, care să stipuleze că finanţarea este mai potrivită decît ajustarea, pentru motivele rezumate în primul alineat al acestui paragraf.

Tabelul 1 arată cît de defectuos a funcţionat sistemul monetar internaţional în ultimii cinci ani din acest punct de vedere. Deciziile internaţionale luate în comun (rîndul II A) sînt răspunzătoare numai pentru 7% din creşterea rezervelor în perioada 1970— 1974, iar creşterile fizice ale stocului mondial monetar de aur reprezintă mai puţin de 0,5% din aceeaşi creştere. Acceptarea valutelor de rezervă nu numai că a contribuit cu 92% la explozia inflaţionistă a rezervelor mondiale, dar de fapt a finanţat dezechilibrele balanţelor

de plăţi într-o manieră opusă criteriilor rezumate mai sus.

(I) Reglementarea problemei activelor a fost *total inversată* în cazul ţărilor cu valute de rezervă, şi în primul rînd în cazul S.U.A., ale căror deficite cumulate (măsurate prin pierderi nete de rezerve şi prin alocaţii de D.S.T.-uri) au totalizat mai mult de 66 de miliarde de D.S.T.-uri (aproape de patru ori activele de rezervă ale S.U.A. la sfîrşitul anului 1969) şi au putut fi susţinute numai pentru că 94% din valoarea lor **a** fost finanţată prin creşterea pasivelor (62 de miliarde de D.S.T.-uri) şi foarte puţin prin pierderile de active (4 miliarde de D.S.T.-uri). Mai mult, această creştere a pasivelor a servit ca bază pentru expansiunea ulterioară necontrolată a creditelor în dolari pe pieţele valutelor europene.

(II) Această finanţare uriaşă a rezervelor nu reflectă o decizie *colectivă,* ea rezultînd mai ales din împotrivirea ţărilor cu surplusuri de a lăsa ca valutele lor să fie reevaluate în raport cu dolarul.

(III) Rîndul II al coloanelor a patra şi a cincea din tabel arată că 27 de ţări dezvoltate au beneficiat de
96,4 miliarde (97%), în timp ce 99 de ţări mai sărace şi mai puţin capitalizate au beneficiat numai de 3,2 miliarde (3%).

Aceste împrumuturi şi investiţii de rezerve nu numai că au permis ţărilor dezvoltate să finanţeze deficitele totale ale balanţelor lor la plăţi, în valoare de 43,7 miliarde (măsurate prin pierderile de rezerve *nete,* arătate în rîndul I), dar, mai mult, au depăşit aceste deficite cu 52,7 miliarde, care au fost adăugate rezervelor *brute* (rîndul III), dublîndu-le aproape în aceşti cinci ani şi contribuind prin aceasta la inflaţia monetară internă.

Estimările publicate identifică aproximativ jumătate (60,6 miliarde de dolari) din creşterea cu 120,3 miliarde de dolari a rezervelor de devize ca fiind pasive ale S.U.A. şi 2,2 miliarde de dolari ca fiind pasive ale Marii Britanii, dar, din păcate, nu defalcă diferenţa rămasă, de 57,5 miliarde de dolari, între creşterile de active şi pasive înregistrate. Din această cauză, defalcarea prezentată în coloanele a doua şi a treia ale tabelului este foarte ipotetică. Ea doar adaugă la pasivele directe raportate ale S.U.A. faţă de instituţiile oficiale din străinătate pasivele rapor- ţate ale sucursalelor din străinătate ale băncilor americane faţă de aceleaşi instituţii — adică mai puţin de jumătate din „deţinerile de eurodolari oficial identificate" raportate pentru anii 1969—1973, în raportul anual al F.M.I., la pag. 39 — şi atribuie restul celorlalte ţâri dezvoltate (3). în felul acesta sînt subevaluate pasivele S.U.A. şi supraevaluate în mod corespunzător pasivele celorlalte ţări. Dar şi în această situaţie creşterea pasivelor S.U.A. reprezintă două treimi din creşterea totală a deţinerilor de valute de rezervă (rîndul II B), totalul împrumuturilor şi investiţiilor de care au beneficiat S.U.A. (rîndul II) finanţînd mai mult de 94% (62,4 miliarde) din deficitele cumulate ale S.U.A. pe perioada acestor cinci ani (rîndul I : 66,2 miliarde) (4).

Din acest document deprimant apar două observaţii izbitoare :

(I) Acceptarea valutelor naţionale ca rezerve internaţionale a fost de-a lungul acestor ani de departe principala sursă de frustrare a mult lăudatului proces de ajustare a balanţelor de plăţi şi în acelaşi timp un generator important de inflaţie. Ea a permis ţărilor cu valute de rezervă (în primul rînd S.U.A.) să facă faţă unor deficite enorme şi persistente, iar altor

ţări (în special din Europa de vest şi Japoniei) să administreze surplusuri tot atît de mari şi de persistente fără să determine adoptarea unor schimbări corespunzătoare şi oportune în politica internă a acestor ţări, în cursurile de schimb sau în ambele.,

(II) Acest model de împrumut şi investiţii a mers în direcţie opusă rezoluţiilor pioase şi adesea repetate ale O.N.U. care cereau accelerarea exporturilor de capital de la ţările cele mai bogate şi mai capitali-

[3] Deţinerile de rezerve în valute ale ţărilor mai puţin dezvoltate au fost pînă acum nesemnificative, dar în viitor vor include probabil unele valute „forte" O.P.E.C. şi, să sperăm, valutele ţărilor participante la acordurile regionale existente şi viitoare. Deţinerile de obligaţii B.I.R.D., mici, dar în creştere, sînt de asemenea grupate în tabel la coloana ţărilor dezvoltate.

[4] Ultimii doi ani de cursuri flotante generalizate au dus la suprafinanţarea deficitelor S.U.A., adăugind 1 miliard la rezervele brute americane. Deprecierea dolarului în raport cu D.S.T.-ul a provocat pierderi nete de devize, de 5,3 miliarde de dolari pentru celelalte ţări dezvoltate şi de 12,4 miliarde de dolari pentru ţările mai puţin dezvoltate (pierderi măsurate prin diferenţa dintre activele nete în devize calculate în dolari şi în D.S.T.-uri la sfîrşitul anului 1974).

zate către ţările cele mai sărace şi mai puţin capitalizate. Mecanismul de împrumuturi şi investiţii, mecanism ce se află sub controlul complet al autorităţilor monetare naţionale şi internaţionale, a fost folosit exact pe dos, „ducînd apă la puţ". După cum se recunoaşte, acest mecanism a contribuit ca ţările beneficiare să-şi poată extinde împrumuturile şi investiţiile în lumea a treia (5), dar în cantităţi şi direcţii determinate unilateral de către ele, pe baza unor considerente atît politice, cît şi economice şi umanitare.

în plus, o parte substanţială din aceste credite a putut fi deviată spre alte scopuri, cum sînt escaladarea militară şi preluarea de întreprinderi prin investiţii directe, neachitate, care cu greu ar putea fi considerate ca servind obiectivelor prioritare

ale comunităţii internaţionale sau ale principalilor furnizori de rezerve.

1.4.3 *Mişcările de capital generatoare de dezechilibre.* Ajustările defectuoase ale balanţelor de plăţi discutate anterior sînt în primul rînd răspunzătoare de creşterea dramatică a mişcărilor dezechilibrante ale capitalului speculativ din ultimii ani. Deşi acestea sînt greu de măsurat cu precizie şi greu de izolat de alte mişcări de capital, este evident că ele au contribuit substanţial la creşterea dramatică a exporturilor americane de capital particular (ţinînd seamă de erori şi omisiuni) de la o medie anuală de 5,5 miliarde de dolari în deceniul al şaptelea la aproape 20 de miliarde de dolari în 1971, la aproximativ 13,6 miliarde de dolari în următorii doi ani şi la 25,4 miliarde de dolari în 1974.

în plus, măsurile luate de autorităţile monetare ale ţărilor cu surplusuri de a evita fluxurile nedorite au încurajat formarea unor depozite foarte mari de valute străine de către băncile comerciale din Europa şi din alte părţi ale lumii. în general, autorităţile de supraveghere cer băncilor care acceptă depozite de

[5] Şi chiar să suprafinanţeze deficitele reale ale conturilor curente ale acestor ţări, permiţîndu-le să-şi mărească de patru ori slabele lor rezerve internaţionale (vezi rîndul de jos al coloanei a cincea). valute străine să folosească fondurile în aceeaşi valută sau, dacă le folosesc într-o altă valută, să acopere riscurile convertirii prin contracte anterioare. Depozitele pe piaţa de eurovalută sînt dificil de măsurat, pentru că piaţa depinde, din punctul de vedere al lichidităţii, de o reţea de depozite interbancare, dar activele şi pasivele globale în valută străină ale băncilor europene sînt estimate de către B.R.I. la 177 de miliarde de dolari la sfîrşitul anului 1974. Acest total include o parte relativ mică, dar nedeclarată, de rezerve oficiale, dar depăşeşte cele 160,8 miliarde de dolari estimate de către B.R.I. ca fiind totalul deţinerilor oficiale de valute străine ale tuturor ţărilor. F.M.I. estima, la

aceeaşi dată, deţinerile oficiale de valute străine ale tuturor membrilor, plus Elveţia, la 153 de miliarde de dolari.

Deţinerile neoficiale se pot deplasa dintr-o bancă în alta şi dintr-o valută într-alta cu o rapiditate uimitoare atunci cînd creditorii sau debitorii găsesc de cuviinţă să se protejeze împotriva modificărilor anticipate în cursurile de schimb ale valutelor sau să obţină un avantaj din aceasta. Agenţii de bursă bine informaţi pot compensa dezechilibre temporare şi prin aceasta pot reduce fluctuaţiile preţurilor; cu toate acestea, foarte puţini operatori sînt astăzi în poziţia de a adopta în mod voluntar o poziţie „des- chisă" de la o zi la alta şi cu atît mai puţin de la o lună la alta. Accentuarea obligaţiei de a minimiza expunerea la riscuri în ceea ce priveşte operaţiile de schimb creşte volatilitatea mişcărilor cursurilor de schimb, pentru că operatorul sau intermediarul este obligat să-şi accelereze reacţiile, şi prin aceasta precipită uneori mişcarea întrevăzută, asigurîndu-se la efecte de avalanşă.

Pentru reducerea mărimii mişcărilor dezechilibrante de capital şi pentru menţinerea lor la un nivel acceptabil este necesară o acţiune de îmbunătăţire a cadrului juridic al sistemului monetar internaţional, care finanţează în prezent orbeşte ajustările defectuoase privind balanţele de plăţi ale ţărilor deţinătoare de valute de rezervă. Pe lîngă aceasta, consultările internaţionale ar trebui să vizeze promovarea;

(I) unor măsuri, convenite şi întărite reciproc, de încurajare a mişcărilor echilibrante de capital, acceptate atît de ţările ce pierd capital, cît şi de cele care primesc capital, şi de împiedicare a mişcărilor dezechilibrante, inacceptabile pentru toate ţările ;

(II) unei acţiuni compensatorii sau de „reciclare", care să fie realizată de către F.M.I. şi care să compenseze mişcările

perturbante de capital printr-o realocare a resurselor Fondului între ţările interesate.

1.5 Concluzii şi recomandări concrete

Reconstruirea ordinii monetare internaţionale necesită un efort accelerat de negociere promptă a unor acorduri asupra cărora s-a realizat în anii precedenţi un consens larg în cadrul F.M.I., „Grupului celor 10", „Comitetului celor 20“ etc.

1.5.1 *Crearea de rezerve.* Depozitele internaţionale de rezerve îp cadrul F.M.I. în linii mari similare cu D.S.T.-urile actuale, dar mai flexibile şi mai atractive decît acestea — ar trebui să devină principalul instrument de reglemente şi rezervă pentru toate ţările (atît O.P.I.C., cît şi O.P.E.C.) ; în acelaşi timp, o unitate de cont definită la nivel internaţional — alta decît aurul sau dolarul american — ar trebui să devină numitorul comun (sau „numeraire") pe baza căruia să se definească, să se măsoare şi să se schimbe, dacă este necesar, cursurile efective de schimb (6).

Este clar că această unitate de cont va fi D.S.T.-ul, **a** cărui valoare va rezulta din amestecul ponderat al unui grup de valute, Consiliul Fondului avînd latitu-

[6] Vezi, de exemplu : Committee on Reform of the Internaţional Monetary System and Related Issues (Committee of Twenty), raportul din iunie 1974 către Consiliul guvernatorilor, secţiunea 24, p. 15, în *International Monetary Reform, Documents of the Committee of Twenty* (F.M.I., Washington, D.C., 1974), şi raportul preşedintelui Comitetului asupra sistemului monetar internaţional adresat Consiliului guvernatorilor F.M.I. la 1 septembrie 1975 (F.M.I., Washington, DC.). dinea să schimbe compoziţia amestecului dacă se întruneşte adeziunea a 70% din voturi.

Operaţiile viitoare de împrumuturi şi investiţii ale F.M.I. trebuie să vizeze ajustarea expansiunii rezervelor mondiale în funcţie de necesităţile unei creşteri realiste, neinflaţioniste a comerţului şi producţiei mondiale (7). Va trebui, probabil, impusă prin articolele acordului o „furcă** anuală — procentul maxim şi minim — asupra dimensiunii rezervelor create în viitor ca lege *prezumptivă,* de la care să se facă excepţie numai prin votul special al unei majorităţi ponderate, în cazul în care în economia mondială există tendinţe inflaţioniste sau deflaţioniste recunoscute.

Puterea de împrumut obţinută de către F.M.I. prin- tr-o astfel de reformă — prin care depozitele de rezerve din cadrul F.M.I. urmează să fie acceptate la plăţi şi păstrate ca rezerve de toate ţările membre — va avea un caracter de lungă durată. Ea trebuie folosită în exclusivitate pentru finanţarea unor obiective stabilite de comun acord şi care să aibă cea mai înaltă prioritate pentru comunitatea internaţională. Unul dintre obiectivele majore din această categorie, obiectiv sprijinit în repetate rînduri de rezoluţiile Naţiunilor Unite, este finanţarea dezvoltării în ţările cele mai sărace şi cele mai puţin capitalizate ale lumii a treia (8). Alte obiective posibile sînt operaţiile tradiţionale ale F.M.I., care includ compensarea mişcărilor dezechilibrante de capital şi, de asemenea, — atunci cînd opinia este suficient de pregătită pentru a o accepta — finanţarea altor obiective prioritare ale Naţiunilor Unite, ale Organizaţiei Mondiale a Sănătăţii etc.

Traducerea în viaţă a acestor reforme reclamă, aşa cum s-a căzut deja de acord în principiu, eliminarea aurului şi valutelor de rezervă din sistemul internaţional de

reglementele şi rezerve (9). †††† ‡‡‡‡

(I) în ceea ce priveşte *aurul,* consensul realizat de către comitetul interimar al F.M.I. în august 1975 şi confirmat în ianuarie 1976 în Jamaica (10) asigură un compromis foarte ingenios şi acceptabil între foarte diferitele şi legitimele îngrijorări şi obiective naţionale şi internaţionale, şi anume :

(a) Confirmarea „democratizării" actuale a aurului, în sensul că aurul va fi asimilat celorlalte mărfuri primare al căror preţ este determinat în principal de piaţă, şi nu stabilizat prin cumpărări sau vînzări nelimitate de către o autoritate monetară — naţională sau internaţională — în funcţie de rambursările şi emisiunile corespunzătoare de valută. Preţul oficial al aurului va fi abolit.

(b) Posibilitatea atît pentru autorităţile monetare naţionale, cît şi pentru F.M.I. de a mobiliza deţinerile acumulate de aur la un preţ realist, atît în afacerile bilaterale, cît şi pe piaţă.

(c) Asigurări complexe că o parte substanţială a profiturilor obţinute din vînzările aurului F.M.I. sau din restituirea lui către membri la preţul oficial actual va fi folosită în favoarea ţărilor mai puţin dezvoltate şi mai ales în favoarea acelora cu venituri pe locuitor mai mici de 300 D.S.T.-uri în 1973.

(II) Eliminarea *valutelor de rezervă* din sistemul internaţional de reglementare şi rezerve are o importanţă şi mai mare dacă se ia în consideraţie imensul lor impact inflaţionist trecut şi prezent şi faptul că ele sînt principala sursă de frustrare a disciplinei

---

†††† Idem, secţiunea 25, p. 15.

‡‡‡‡ Idem, secţiunile 29 şi 30, p. 17—18, şi anexa 10, p. 45—48. De asemenea, propunerea adoptată de sesiunea a VII-a specială a Adunării Generale a Naţiunilor Unite la 16 septembrie 1975 (A/AC 176 L. 3 UN New York).

‡‡‡‡ Idem, secţiunea 24, p. 15 şi urm.

balanţelor de plăţi impusă ţărilor cu deficite şi acceptată de acestea. Depozitele de rezerve internaţionale din cadrul Fondului trebuie să devină în cele din urmă mijlocul unic de reglementare şi acumulare de rezerve oficiale. Pentru ca acest fapt să devină posibil, depozitele de rezerve ale F.M.I. „nu mai trebuie să fie limitate la operaţii şi reglementare oficiale, ci trebuie comercializate şi deţinute de pieţele particulare" (11).

[10] Vezi Studiul F.M.I. din ianuarie 1976, p. 18—19.

[11] Idem, p. 123. Vezi, de asemenea, secţiunea 12, p. 12, anexa 3, p. 32—33, şi p. 122—124 pentru sistemele mai complexe de intervenţie independente de deţinerile particulare de D.S.T.-uri.

Depozitele prin intermediul Fondului trebuie să fie mai atrăgătoare pentru autorităţile monetare decît orice altă formă de deţineri de rezerve. Evaluarea prin amestec ponderat a unităţii de cont a Fondului şi deciziile din 1974 cu privire la remuneraţie şi dobînda la Drepturile Speciale de Tragere acţionează în această direcţie. Va fi necesar ca principalele autorităţi să cadă de acord asupra limitării creşterii soldurilor neoficiale de devize la un ritm neinflaţionist şi, de asemenea, asupra evitării acumulării pe viitor în cadrul rezervelor oficiale a creanţelor la vedere exprimate în alte valute naţionale. în perioada de tranziţie necesară dezvoltării unei pieţe pentru depozitele de rezerve ale F.M.I., intervenţia zilnică în piaţa de schimb va continua să necesite utilizarea instrumentelor mai familiare oferite de valutele naţionale, dar autorităţile monetare trebuie să evite soldurile excesive, recurgînd la Fond pentru creditarea contului ţării depozitare şi pentru debitarea contului ţării emitente şi, de asemenea, trebuie să evite soldurile valutelor naţionale în exces după anumite criterii. Povara imensă reprezentată de datoriile în valute de rezervă moştenită din trecut nu

poate fi înlăturată peste noapte. Ea ar trebui consolidată într-un „Cont de substituire" aşa cum s-a sugerat în p. 42 şi urm. şi 162—179 ale raportului *Comitetului celor 20.*

Din nefericire, acest aspect crucial al propunerilor de reformă anterioare este total omis din amendamentul propus în Jamaica, amendament ce a fost trimis tuturor ţărilor membre pentru ratificare.

1.5.2 *Politicile de reajustare.* Dezechilibrele excesive şi persistente — atît surplusuri cît şi deficite — din tranzacţiile şi reglementele internaţionale ale unei ţări trebuie să declanşeze consultări la nivelul F.M.I. pentru a stabili care dintre politicile de reajustare sînt cele mai puţin păgubitoare şi cele mai acceptabile pentru toate părţile interesate : schimbări în politicile monetare şi fiscale interne, reajustări ale cursului de schimb sau flotare, stimularea sau împiedicarea intrărilor sau ieşirilor de capital prin adaptarea ratei dobînzilor şi altor măsuri şi/sau finanţarea în continuare a unor astfel de surplusuri sau deficite. Mă- şurile asupra cărora s-a căzut de acord trebuie traduse în viaţă şi susţinute de toate ţările interesate. Se disting totuşi cu privire la aceasta două cazuri.

în primul rînd, orice ţară trebuie să accepte aşa- numitul *„beneficiu al îndoielii"* în astfel de consultări privind măsurile pe care ea trebuie să le adopte şi să le traducă în viaţă pentru a-şi corecta dezechilibrele. în absenţa unui acord, regula de urmat ar fi aceea ca ţara respectivă să fie liberă să-şi restrîngă sau să-şi înceteze intervenţiile pe piaţa de schimb a valutelor şi să lase cursul de schimb al propriei valute să floteze, în conformitate cu orientările generale adoptate de către Fond. Acesta este cazul ţărilor relativ mici, ale căror surplusuri sau deficite nu sînt atît de mari încît să exercite o influenţă importantă asupra comunităţii internaţionale.

în al doilea rînd, ceilalţi membri, şi îndeosebi Comitetul executiv, Consiliul sau Directorul F.M.I. trebuie să aibă autoritatea să *iniţieze consultări* şi *propuneri* cu privire la surplusurile sau deficitele a căror mărime pot avea un impact major asupra altora. Creşterile sau descreşterile rezervelor care depăşesc un anumit procent din rezervele mondiale şi care aduc rezervele unei ţări mult deasupra sau dedesubtul nivelurilor „normale" (definite într-o primă aproximaţie ca un procent al rezervelor mondiale corespunzător ponderii respectivei ţări în comerţul mondial şi în încasările şi cheltuielile legate de alte balanţe de plăţi identificabile) trebuie să declanşeze o astfel de iniţiativă şi să acorde „beneficiul îndoielii" celorlalte ţări cu privire la măsurile necesare pentru remedierea unui astfel de dezechilibru. în lipsa unui acord, aceste ţări trebuie să fie cel puţin eliberate de obligaţia de a interveni pe piaţa de schimb a valutelor cu preţul unor viitoare cîştiguri sau pierderi de rezerve atunci cînd intervenţiile dăunează propriilor lor obiective politice legitime, antiinflaţioniste sau antideflaţioniste (12).

1.5.3 *Cursurile de schimb.* Cea mai controversată problemă, *avînd cele mai puţine şanse* să fie rezol-

[12] Vezi sugestii similare, suplimentare şi diferite despre ajustare în op. cit., secţiunile 4—17, p. 8—13, **anexele** 1 şi 2, p. 24—30 şi urm. vată în mod satisfăcător la nivel mondial în viitorul apropiat, este cea a gradului de flexibilitate al cursurilor de schimb, care să faciliteze ajustările balanţelor de plăţi fără să degenereze în acţiuni şi politici naţionaliste incompatibile şi destructive pentru ordinea monetară şi economică internaţională.

Multe ţări — şi îndeosebi ţările dezvoltate — favorizează valori nominale şi cursuri de schimb „stabile, dar ajustabile*[1], în timp ce S.U.A. promovează o mai mare „flexibilitate" decît este acceptabil pentru aceste ţări (13).

Fluctuaţiile mari ale cursului de schimb al dolarului din ultimii ani au provocat, în mod inevitabil şi justificat, diferite reacţii din partea celorlalte ţări, în funcţie, în primul rînd, de structura geografică a relaţiilor lor comerciale, financiare şi politice. Unele ţări au continuat să-şi definească şi să-şi reajusteze cursurile de schimb în funcţie de dolar, continuînd să fie, de fapt, membre ale „zonei dolarului". Dintre ele, unele care au considerat această legătură convenabilă în perioada de la sfîrşitul anului 1974 şi începutul anului 1975, cînd dolarul a fost depreciat, au rupt această legătură odată cu creşterea puternică a dolarului în decursul anului 1975. La cealaltă extremă, ţările Comunităţii europene încearcă să stabilizeze — şi ocazional să reajusteze — cursurile lor de schimb mai degrabă una faţă de cealaltă decît faţă de dolar şi tind către realizarea unei uniuni economice şi monetare totale, care să culmineze în cele din urmă cu înlocuirea valutelor naţionale cu o valută europeană unică.

1.5.4. *Integrarea regională.* Această dihotomie impune o alegere dureroasă pentru ţările ale căror relaţii comerciale, financiare şi politice sînt mai puţin clare. Aceasta va avea ca efect accelerarea tendinţei actuale către integrare regională în diferite părţi ale lumii, ca, de exemplu, în America Centrală, grupul ţărilor andine, C.A.E.R., E.S.C.A.P. etc. Aceste grupări regionale, la fel ca şi ţările individuale, vor căuta să graviteze către ţările cu care sînt mai strîns legate

” Idem, secţiunile 11—13, p. 11—12, anexa 4, p. 33— 37 şi urm.

şl să realizeze acorduri oficiale sau neoficiale cil ele. Această tendinţă trebuie încurajată, ca fiind un mijloc de :

(I) a atenua rezultatele funeste ale întîrzierilor previzibile în realizarea unor

acorduri la nivel mondial ;

(II) a facilita astfel de acorduri şi de a elibera F.M.I. de responsabilităţile care pot fi traduse în viaţă mai uşor şi mai eficient la o scară regională, care este mai puţin incomodă şi mai descentralizată ;

(III) a exploata mai complet şansele unei mai strînse integrări — pînă la nivelul uniunii monetare, economice şi politice — ce va fi posibilă, încă pentru o perioadă lungă de timp, numai între ţările a căror strînsă interdependenţă poate genera sprijinul politic şi acceptarea pentru contopirea parţială a „suverani- tăţilor naţionale**, indispensabilă pentru o integrare avantajoasă a politicilor şi instituţiilor lor.

1.5.5 *Rezumatul concluziilor.* Trebuie observat în concluzie că *înlocuirea* valutelor naţionale de rezervă *cu conturi de rezerve ale Fondului,* ca instrument principal sau chiar unic pentru reglemente şi acumulări de rezerve, *este premisa cea mai importantă pentru realizarea tuturor obiectivelor fundamentale ale reformei monetare internaţionale :*

(I) Ajustarea concertată a creării de rezerve în conformitate cu cerinţele unei creşteri potenţiale nein- flaţioniste a producţiei şi comerţului mondial.

(II) Utilizarea creării de rezerve pentru finanţarea unor obiective aprobate la nivel internaţional şi îndeosebi pentru finanţarea dezvoltării ţărilor mai puţin dezvoltate (acţiune mai utilă decît susţinerea fără discernămînt a preţului oficial al aurului sau a deficitelor balanţei de plăţi ale uneia sau ale cîtorva ţări privilegiate, ale căror valute sînt valute de rezervă).

(III) Reducerea şi compensarea fluxurilor dezechi- librante de capital speculativ, a căror sursă principală au fost excesul de valute de rezervă şi supraevaluarea lor.

(IV) Posibila revenire la cursuri de schimb

stabile, dar ajustabile, care vor rămîne inacceptabile pentru ţările cu surplusuri atîta timp cît sistemul mondial de rezerve poate fi inundat cu cantităţi neprevăzute de valute naţionale de rezervă. Acesta a fost, dealtfel, principalul motiv pentru suspendarea cursurilor de schimb stabile şi ajustabile, flexibilitatea cursurilor de schimb părînd singura măsură de siguranţă la dispoziţia ţărilor cu surplusuri, la nivel naţional, de luare a deciziilor împotriva achiziţionărilor inflaţioniste de către băncile lor centrale de valute de rezervă create prin emisiunile interne inflaţioniste de valute forte.

In măsura în care acordurile la nivel mondial rămîn zădărnicite de regula unei majorităţi apropiate de unanimitate pentru adoptarea amendamentelor la articolele acordului Fondului Monetar Internaţional, acestea trebuie realizate într-o măsură cît mai mare prin decizii politice concertate şi prin înţelegeri între ţările care sînt gata şi chiar dornice să încheie astfel de acorduri.

Celelalte reforme instituţionale în mecanismul F.M.I., propuse sau deja adoptate, trebuie să accelereze consultările şi acordul cu privire la evoluţia continuă şi funcţionarea unei ordini monetare internaţionale juste, acceptabile şi avantajoase, atît pentru toate ţările membre, cît şi pentru comunitatea internaţională în ansamblu.

Anexa 2

REDISTRIBUIREA VENITURILOR ŞI FINANŢAREA INTERNAŢIONALA A DEZVOLTĂRII

de James Grant şi Mahbub ul Haq

2.1 Introducere

într-o lume tot mai interdependentă, caracterizată prin speranţe sporite şi printr-o creştere generală a producţiei probabil mai lentă, politica economică va trebui să acorde mai multă atenţie problemelor *distribuţiei în cadrul naţiunilor şi între naţiuni.* Convenţiile sociale implicite, structurate în cadrul societăţilor şi între ele, s-au bazat în timpul generaţiilor trecute pe speranţa de a se ajunge la o împărţire a beneficiilor ritmurilor mondiale înalte de creştere între bogaţi şi săraci. Această împărţire s-a situat cu mult sub aşteptări. Triplarea fără precedent a produsului global brut în perioada postbelică a avut loc fără o distribuţie reală *între* naţiunile bogate şi cele sărace sau *in cadrul* naţiunilor. în condiţiile unei încetiniri a ritmurilor globale de creştere va fi tot mai mult nevoie — şi în acest sens vor apărea presiuni — să se acorde mai multă atenţie distribuţiei beneficiilor creşterii şi soluţionării sărăciei în masă. Ne putem aştepta ca aceste presiuni să se dezvolte în cadrul societăţilor ; mai previzibil, însă, ele vor creşte între societăţi. Aceste tendinţe pot doar să accentueze cererile privind crearea unei noi ordini internaţionale.

Ca un element esenţial în stabilirea unei noi ordini internaţionale este necesar să se dezvolte un nou cadru pentru ceea ce a VII-a sesiune specială a Adunării Generale a O.N.U. a numit *transferuri de resurse* „previzibile, sigure şi continue" *de la bogaţi la săraci,* cadru bazat mai curînd pe unele nevoi internaţional acceptate, ale celor săraci, decît pe generozitatea nesigură a bogaţilor. Ca şi în cazul evoluţiei ordinilor naţionale progresiste, asigurarea egalităţii şanselor pentru naţiunile sărace trebuie să ajungă să fie privită nu ca o chestiune de caritate, ci ca o parte a unei noi înţelegeri care să le ofere o pondere semnificativă în cadrul unei ordini sociale echitabile. Succesul ţărilor sărace în

susţinerea revendicărilor lor în faţa ţărilor bogate, pe baza echităţii şi dreptăţii, va depinde atît de puterea lor de negociere, cît şi de măsura în care ele pot prezenta garanţii mai mari decît în prezent, garanţii că transferul sporit de resurse se va face efectiv *în beneficiul majorităţilor lor sărace.*

2.2 Caracteristicile ordinii economice actuale

Pentru înţelegerea schimbărilor necesare sprijinirii efective pe plan internaţional a dezvoltării trebuie făcută o scurtă trecere în revistă a caracteristicilor ordinii actuale.

Punctul de plecare îl constituie recunoaşterea faptului că realizările spectaculoase obţinute în ştiinţă şi tehnologie în ultimele decenii au făcut ca secolul nostru să fie primul din istoria omenirii în care satisfacerea cerinţelor minime ale unei vieţi decente pentru toţi reprezintă mai mult decît o speculaţie, învăţăm că sărăcia şi bolile nu mai trebuie să fie soarta marii majorităţi a omenirii. In ultimele decenii am fost martorii unor ritmuri de creştere economică fără precedent. Multe ţări din lumea a treia s-au dezvoltat mult mai repede decît au făcut-o ţările industrializate în etapele similare ale dezvoltării. Numai în ultimul deceniu, ţările din sudul Asiei au înfăptuit o „revoluţie verde" în producţia de grîu, demonstrînd realizările remarcabile care devin posibile atunci cînd ştiinţa şi tehnologia sînt folosite în mod inteligent în sprijinul dezvoltării economice. In ansamblu, venitul pe locuitor a devenit mai mult decît dublu în perioada postbelică, ajungînd la peste 1 000 de dolari. Generaţia trecută a fost de asemenea martora unei mişcări fără precedent către autoguvernare şi către participarea sporită a maselor la

progresul societăţii. Au apărut peste 80 de state noi şi peste un miliard de oameni s-au eliberat de sub colonialism.

2.2.1 *Declanşarea crizelor.* Cu toate acestea, în ultimii ani au început să apară cîteva serii de crize, perspectivele de continuare a progresului material fiind tot mai mult ameninţate de nesocotinţa oamenilor. Aceste crize s-au centrat în jurul :

(I) creşterii fără o distribuţie adecvată între ţări ;

(II) creşterii fără o distribuţie adecvată în cadrul ţărilor ;

(III) supraîncărcărilor şi colapsurilor sistemelor internaţionale, ca o consecinţă a creşterii rapide;

(IV) valorilor în schimbare referitoare la obiectivele şi strategiile dezvoltării.

A. *Problema diferenţelor dintre ţări*

O serie de crize apar ca urmare a faptului că progresele rapide în ceea ce priveşte creşterea s-au făcut *fără o distribuţie adecvată între societăţile industriale puternice şi fările sărace, mai numeroase.* Diferenţa enormă dintre bogăţii şi săracii lumii mai curînd creşte decît scade (vezi capitolul 6). In ţările lumii a treia se manifestă tot mai mult convingerea că interdependenţa crescîndă între ele şi ţările industrializate se bazează pe inegalitate, în timp ce interdependenţa ţărilor industrializate are la bază o egalitate mult mai mare.

Din păcate, sistemele economice internaţionale existente tind să favorizeze economiile care sînt deja bine cunoscute ca fiind „avute“ (1). Negocierile comerciale din anii ’60 au condus la înjumătăţirea taxelor între ţările industrializate, dar nu au adus aproape nici o reducere a taxelor asupra principalelor produse vîndute de ţările lumii a treia. Mai mult, în decursul ultimilor 10 ani au

fost create o mulţime de bariere netarifare, orientate în special împotriva produselor lumii a treia.

Ţările sărace, în eforturile lor de a prospera, suferă şi de pe urma dezavantajului de a avea rate de creştere a populaţiei care, în ansamblu, sînt de circa trei ori mai ridicate decît cele din ţările industrializate. Aceste rate, ca urmare a asistenţei medicale şi a practicilor nutriţionale îmbunătăţite, sînt duble sau chiar şi mai mari decît cele pe care ţările europene industrializate de astăzi le-au avut într-o etapă istoric comparabilă a dezvoltării.

B. *Problema diferentelor în cadrul ţărilor*

Problemele care apar astăzi din cauza *participării necorespunzătoare la beneficiile progresului — şi la distribuţia acestora* — în cadrul ţărilor bogate sînt în primul rînd probleme ale minorităţilor rasiale şi culturale ; totuşi, în majoritatea ţărilor lumii a treia ele caracterizează viaţa majorităţii sărace a oamenilor. In multe din ţările lumii a treia, prăpastia dintre

[1] Acest fapt este amplu demonstrat în Anexa 1, care arată gradul în care ţările industrializate, în general, şi S.U.A., în particular, au beneficiat cel mai mult în ultimii ani de pe urma creării rezervelor internaţionale. Similar, în timp ce de „Runda Kennedy" au beneficiat toate ţările, ea s-a dovedit deosebit de avantajoasă pentru ţările bogate. minoritatea în beneficiul căreia lucrează sistemul — muncitorii din fabrici, fermierii cu gospodării mai mari, funcţionarii de stat, oamenii de afaceri şi politicienii — şi majoritatea săracă, care nu profită deloc sau abia profită de pe urma sistemului, se lărgeşte în mod periculos.

Ţările occidentale au reuşit în mare măsură, în cadrul eforturilor lor din ultimii 50—100 de ani, să obţină o *distribuţie mai echitabilă a veniturilor. O* distribuţie mai egalitară a veniturilor a fost realizată, de asemenea, în

Europa de est, la un nivel mai scăzut al venitului pe cap de locuitor. Inegalităţile au scăzut substanţial în cadrul veniturilor regionale, veniturilor pe beneficiar şi veniturilor pe consumator. Acest lucru este adevărat atît pentru venitul primar (brut, înainte de perceperea impozitului), cît şi pentru venitul secundar (după perceperea impozitului) şi terţiar (după redistribuirea completă). în Europa occidentală, *proporţia veniturilor provenite din capital* s-a redus de la 40% în 1860 la 20% în 1960. Veniturile particulare provenite din capital sînt virtual absente în Europa de est. Venitul mediu al licenţiaţilor uni- vesitari din Olanda a fost în 1900 de circa 7 ori mai mare decît media naţională, iar în 1970 de circa 4 ori mai mare, în această perioadă în sistemul educaţional avînd loc schimbări structurale. Se aşteaptă ca acest raport să scadă la 2,5 în jurul anului 1990. Cifre asemănătoare se aplică şi în cazul S.U.A. pentru aceeaşi perioadă. Această reducere înregistrată în ţările occidentale este rezultatul a doi factori cu acţiune contrară : dezvoltarea tehnologică şi nivelurile îmbunătăţite de educaţie, care oferă mai multe posibilităţi de a participa la procesele economice şi politice, ca, de exemplu, prin intermediul sindicatelor, în timp ce dezvoltarea tehnologică tinde să mărească raportul, educaţia şi participarea la procesul de luare a deciziilor tind să-l micşoreze.

Pînă acum majoritatea ţărilor au dat dovadă de o *inegalitate crescîndă* a veniturilor în fazele *de început* ale dezvoltării şi de o *inegalitate descrescîndă* în *ultimele faze* ale acesteia. Experienţa ţărilor bogate sugerează că participarea sporită a majorităţii sărac? la procesul economic, socializarea, educaţia, mobilitatea mîinii de lucru şi a capitalului şi sistemele fiscale progresive cuprind mijloace de reducere a inegalităţii veniturilor. Unele dintre aceste mijloace pot fi (şi intr-adevăr

sînt) aplicate într-o etapă mai timpurie a dezvoltării ţărilor lumii a treia decît în cazul ţărilor actualmente industrializate. Totuşi, majoritatea ţărilor sărace nu au procedat aşa şi suferă acut din cauza lipsei de eficacitate în soluţionarea problemelor majorităţilor lor sărace, aşa încît viabilitatea lor politică pe termen mai lung este ameninţată, în plus, limitele impuse mobilităţii internaţionale a mîinii de lucru necalificate, care astăzi sînt mult mai stînjenitoare decît atunci cînd cele mai multe din ţările occidentale se industrializau, sporesc dificultăţile dezvoltării în zilele noastre.

Strategiile generale din ultimii 25 de ani ale majorităţii ţărilor lumii a treia au mizat pe — şi de aceea au stimulat — limitarea consumului, investiţiile masive în sectorul „modern* al economiei, bazat pe utilizarea intensivă a capitalului, sector deja privilegiat, ca mijloc de a spori la maximum economiile şi ritmurile investiţiilor şi concentrarea cheltuielilor guvernamentale în proiecte „economice*, şi nu „sociale", cum ar fi educaţia, construcţia de locuinţe şi salubritatea. O atenţie insuficientă a fost acordată structurii producţiei, care are o influenţă importantă asupra participării majorităţii sărace la dezvoltare şi la distribuţia veniturilor. Acum a devenit clar ce a însemnat pentru cei mai săraci 40% din populaţia multor ţări această *strategie de „strîngere a curelei".* Nu numai că veniturile şi nivelurile lor de trai relative au scăzut, uneori foarte mult, dar există numeroase dovezi care sugerează posibilitatea scăderii chiar şi **a** *veniturilor absolute ale celor mai săraci 10—ZO^/o.*

în ciuda cîtorva succese, distribuţia veniturilor continuă să se înrăutăţească în multe din ţările lumii **a** treia, cu toate că ritmurile de creştere ale P.N.B. sînt substanţiale. Astfel, comparînd distribuţia

veniturilor între grupul celor mai bogaţi 20% şi grupul celor mai săraci 40% (2 :1 în unele ţări ca S.U.A., Marea Britanie, Japonia şi Canada), datele sugerează decalajul mare între venituri în unele ţări cum sînt Venezuela (8 :1), Mexic (6 :1), Jamaica (7 :1), Brazilia (6 :1), Tunisia (5 :1) şi Coasta de Fildeş (5:1) (2). In primii ani după 1950, venitul total al celei mai bogate cincimi a populaţiei mexicane era de zece ori mai mare decît cel al celei mai sărace cincimi; în 1969 raportul era 16.

Distribuţia defectuoasă a veniturilor este un indicator financiar al multor probleme sociale acute care apar din cauza imperfecţiunilor strategiilor actuale de dezvoltare: şomajul extensiv şi folosirea incompletă a mîinii de lucru ; migraţia masivă din zonele rurale în cele urbane, care depăşeşte cu mult posibilităţile de angajare în oraşe; sistemele educaţional şi de sănătate de care beneficiază doar o minoritate privilegiată ; productivitatea scăzută la hectar în agricultură etc.

Există tot mai multe dovezi care demonstrează că o consecinţă serioasă a celui mai obişnuit tipar de dezvoltare actual, care lasă majorităţii sărace beneficiile limitate ale „strîngerii curelei**, este aceea că *încurajează rate ridicate ale naşterilor* şi perpetuează explozia populaţiei, care consumă în prezent o parte atît de mare din beneficiile creşterii economice. Din contra, în cele cîteva, relativ puţine, ţări şi regiuni în care majoritatea populaţiei şi-a împărţit beneficiile economice şi sociale ale progresului naţional într-o măsură mult mai mare decît în majoritatea ţărilor sărace — sau în majoritatea ţărilor occidentale, în perioadele lor comparabile ale dezvoltării —, ratele naşterilor au scăzut vertiginos, în ciuda venitului naţional pe locuitor relativ scăzut şi în ciuda noutăţii relative a programelor de planificare a familiei. Politicile adecvate care sporesc

disponibilitatea asistenţei medicale, educaţiei şi locurilor de muncă pentru grupurile cu venituri mai scăzute contribuie în mod semnificativ la motivaţia unor familii mai mici, motivaţie ce reprezintă o condiţie preliminară pentru o reducere importantă a naşterilor.

[2] Vezi Anexa A-10 ; *The U. S. and World Develop- ment: Agenda for Action 1975,* J. W. Howe (ed.), The Overseas Development Council, Praeger, New York, 1975.

C. *Problema supraîncărcării sistemelor*

O altă serie de crize apare ca urmare a faptului că ritmurile fără precedent ale creşterii economice şi, în particular, ritmurile de creştere de 5—6% ale producţiei globale de bunuri şi servicii din ultima parte a deceniului 1960—1970 şi din primii ani de după 1970 depăşesc capacitatea instituţiilor umane de a răspunde şi de a se adapta, constituind astfel o supraîncărcare a sistemelor. Ca şi scurtcircuitele din- tr-un sistem electric supraîncărcat, numărul mare de colapsuri ale societăţii este un rezultat al faptului că instituţiile noastre nu se adaptează suficient de repede pentru a permite o continuare a creşterii rapide a producţiei din ultimii ani.

încărcarea sistemelor a ajuns la ordinea zilei atît în cadrul ţărilor, cît şi între ele, pe măsură ce lumea s-a deplasat de la o economie de 1 trilion de dolari către sfîrşitul deceniului 1940—1950 către o economie de 3 trilioane de dolari în primii ani după 1970. Lumea a început să resimtă *supraîncărcarea ecologică :* poluarea oraşelor, eutroficarea lacurilor şi scăderea cantităţilor globale de peşte prins. Creşterile fără precedent din anii ’60 şi din primii ani după 1970 în ceea ce priveşte populaţia şi bogăţia au extins atît de mult cererea, încît la o listă tot mai mare de mărfuri relaţia cerere-ofertă s-a deplasat către o „piaţă a *vîmătorului"* de la ceea ce fusese timp de mulţi ani o „piaţă a *cumpărătorului".* Petrolul oferă o bună ilustrare privind această

deplasare şi modul în care vînzătorii altădată slabi din ţările lumii a treia şi-au utilizat noua putere pentru a tranşa vechile lor nemulţumiri economice şi politice. Aceleaşi forţe care au provocat o creştere a cererii au condus la criza actuală, pentru o perioadă de mai mulţi ani, a cîtorva mărfuri primare critice, în special hrană şi îngrăşăminte. „Stagflaţia" — o inflaţie de ordinul doi însoţită de o producţie economică cu stagnări — este un alt simptom.

Evenimentele pun tot mai clar în lumină faptul că lumea nu mai poate extrapola cu încredere pentru următorii 25 de ani tiparul de creştere al anilor ’50 şi ’60, care ar conduce la un produs global brut mai mult decît triplu faţă de cel actual. Aceasta va ridica probleme politice serioase într-o eră cu rate ridicate de creştere a populaţiei şi cu aşteptări tot mai mari de perpetuare a bunăstării materiale personale. Devine urgentă necesitatea de a făuri noi sisteme, mai capabile să efectueze schimbările cerute în sfera aprovizionării cu resurse deficitare, pentru a putea fi menţinute ritmuri de creştere raţionale şi pentru a împărţi povara încetinirii creşterii cît mai echitabil. Dependenţa fiecărui stat de sistemele internaţionale conduse în comun este atît de mare, încît dezvoltarea insuficientă a ţărilor sărace devine frecvent o problemă a ţărilor bogate, tot aşa cum risipa, poluarea şi recesiunea tot mai adîncă a acestora din urmă devin adesea probleme ale ţărilor sărace.

D. *Schimbarea stilurilor de viaţă fi dezvoltarea prin forţele proprii*

O altă caracteristică a ordinii economice actuale o constituie faptul că *semnificaţia dezvoltării este pusă tot mai des în discuţie* atît în cele mai bogate, cît şi în cele mai sărace ţări ; în primele, ca urmare a invadării lor cu bunuri materiale şi cu consecinţele acestora ; în celelalte, din cauza conştiinţei crescînde a faptului că atît experienţa

capitalistă, cît şi cea comunistă sînt în multe privinţe nepotrivite pentru ele.

Dezvoltarea a însemnat multă vreme pentru majoritatea oamenilor din ţările bogate producerea a tot mai multe bunuri — hrană, automobile, locuinţe, frigidere, medicamente ş.a.m.d. Acum, cînd necesităţile vieţii sînt satisfăcute pentru marea majoritate a populaţiei ţărilor bogate, mulţi îşi dau seama că mai multe bunuri nu înseamnă în mod necesar mai multă „fericire" şi că, de fapt, pot însemna tocmai contrarul, adică poluare, aglomeraţie în oraşe şi alte probleme generate de bogăţie, multiplicate ca număr şi sporite ca gravitate. Cuvinte ca tehnologie, creştere şi urbanizare, toate provocînd o reacţie pozitivă în multe din ţările lumii a treia, pot provoca acum o reacţie negativă din partea multor americani şi europeni. Mişcările pentru o contra-civilizaţie de acum cîţiva ani şi succesul unor cărţi ca *Greening of America* (3) s-au potolit poate, dar întrebările pe care le-au ridicat sînt acum bine întipărite în societatea occidentală. Inspirat de criza energiei şi a hranei — care favorizează reducerea temperaturii în locuinţe, automobile mai mici, carnea obţinută cu un consum mai mic de cereale, ca mijloace de a soluţiona dezechilibrele ofertă-cerere prin limitarea ofertei —, un nou sistem valoric, mai potrivit nevoilor viitoare, poate lua naştere, zbătîndu-se şi ţipînd, în deceniul următor.

în paralel cu această conştiinţă crescîndă a inadec- vărilor unei teorii a dezvoltării, care atît în societăţile capitaliste, cît şi în cele socialiste a avut ca scop să producă „mai mult, tot mai mult", se situează recunoaşterea faptului că multe din societăţile care sînt sărace în prezent, şi în special pătrimea cea mai săracă a omenirii, nu pot spera să atingă nivelurile actuale ale bogăţiei materiale — şi risipa extensivă — din America de Nord şi

Europa şi trebuie să-şi dezvolte *modele* de dezvoltare bazate în mai *mare măsură pe forţele proprii,* modele potrivite condiţiilor lor specifice (vezi capitolul 5). Există tot mai mult credinţa că ele au nevoie nu numai de sisteme mai eficace în ceea ce priveşte costurile care să asigure sănătate, educaţie şi servicii agricole marii mase a populaţiei lor, şi nu numai unei minorităţi privilegiate ca în prezent, dar au de asemenea nevoie de noi valori în înţelegerea dezvoltării şi progresului

2.2.2 *Principalele caracteristici ale ordinii actuale bazate pe „ajutor".* Numai în acest context pot fi revizuite relaţiile viitoare dintre ţările bogate şi cele sărace şi poate fi căutată o nouă bază pentru transferurile internaţionale de resurse. Dar, înainte de a face asta, este important să schiţăm unele ipoteze pe care se bazează actuala ordine a „ajutorului" şi ce este greşit în ele. Ceea ce este mai important poate fi rezumat după cum urmează :

(I) Transferurile actuale de resurse din ţările bogate în cele sărace sînt *totalmente voluntare,* depinzînd numai de voinţa politică fluctuantă a ţărilor bogate.

[3] Charles A. Reich. *The Greening of America,* Ran- dom House, New York, 1970.

Volumul şi condiţiile celei mai mari părţi a asistenţei sînt dictate de decizii pe termen scurt, fără nici o perspectivă pe termen mai lung în ceea ce priveşte garantarea acestei asistenţe.

(II) Ca urmare, nu există nici o bază *acceptată* pentru transferurile de resurse. „Ajutorul" este acordat dintr-o varietate de motive, incluzînd considerente legate de războiul rece, întîietatea internaţională, influenţa politică, relaţiile speciale cu fostele colonii, interesele economice interne şi internaţionale, considerentele morale, ponderea relativă a acestor factori

schimbîndu-se mult în timp şi de la o ţară la alta. Ca o ilustrare, circa 25% din totalul transferurilor de resurse sînt guvernate încă în prezent mai curînd de „relaţii speciale" cu cîteva foste colonii (constituind numai 3% din populaţia totală a lumii a treia), decît de sărăcia relativă sau de nevoile de creştere ale ţărilor sărace.

(III) Singura învoială internaţională care există în prezent în legătură cu transferurile de resurse este cuprinsă în acceptarea de către naţiunile bogate a Unei sarcini de 1% din P.N.B., din care 0,7% ca ajutor oficial de dezvoltare (A.O.D.) în condiţii destul de avantajoase. Cu toate acestea, acceptarea acestei sarcini de către ţările bogate s-a făcut lent şi în silă (multe ţări nesubscriind încă oficial la această sarcină sau, aşa cum este cazul S.U.A., neajungînd la un acord asupra datei la care această sarcină trebuie îndeplinită). Realizările reale au fost foarte dezamăgitoare. Ajutorul oficial de dezvoltare din partea a 17 ţări membre ale C.A.D. a scăzut în realitate de la 0,52% în 1960 la 0,3% în 1975.

(IV) Pînă acum, transferurile internaţionale de resurse au fost considerate în primul rînd ca o responsabilitate a ţărilor industrializate *occidentale.* Economiile cu planificare centralizată au acordat un mie ajutor bilateral şi nu au participat la nici unul din canalele multilaterale importante de asistenţă. Ţările O.P.E.C., de curînd solvabile, au intrat recent în scenă şi au început deja transferarea unor sume considerabile (un procent estimat la 2% din produsul lor naţional brut combinat, sub formă de plăţi efectuate în 1974, acest procent fiind aşteptat să crească în 197Ş şi 1976, ca rezultat al angajamentelor din 1975, estimate la 11 miliarde de dolari sau 5% din P.N.B.), dar nu sînt încă sistematic integrate în cadrul general al transferurilor internaţionale de resurse.

(V) în trecut nu s-a acordat suficientă

atenţie *condiţiilor* asistenţei internaţionale şi conceptului de *transfer net* de resurse. Ca urmare, lumea a treia a acumulat pînă acum o datorie financiară totală de circa 150 de miliarde de dolari, în aşa fel încît aproape jumătate din ajutorul nou pe care îl primesc ţările lumii a treia este folosită pentru plata anuală a datoriilor.

(VI) în timp ce ajutorul extern a jucat la un moment dat un rol important în dezvoltarea unor ţări, contribuţia generală a acestui tip de transfer de resurse la nivelul şi caracterul dezvoltării economice rămîne *controversată :* lumea a treia a formulat în repetate rînduri acuzaţia că acest ajutor a fost acordat uneori în aşa fel încît să submineze fermitatea naţională, să intre în conflict cu priorităţile planificării naţionale, să transfere tehnologii, sisteme de educaţie şi concepte de dezvoltare neesenţiale, să lege ţara destinatară de sursa de ajutor la un cost prohibitiv, să promoveze mai curînd interesele unei minorităţi privilegiate din ţara destinatară, şi nu pe cele ale majorităţii. Criticile aduse ajutorului în ţările industrializate pretind că ajutorul se iroseşte în mare parte, că sprijină guverne represive (sau experienţe socialiste) şi că descurajează eforturile indigene de a economisi şi a investi. Aceste controverse nu constituie un ghid invariabil către adevăr în fiecare caz, dar ele ilustrează în general cît de nefericiţi sînt destinatarii tipului actual de ajutor, cu cîtă nemulţumire privesc donatorii această saţcină permanentă şi cît de urgent este un nou start în această direcţie.

2.3 Căutarea unui nou cadru al ordinii economice internaţionale

Lumea a devenit atît de interdependentă, încît pentru prima oară este nevoie de o ordine economică care să ţină seama de

nevoile întregului glob. Este foarte clar acum că o nouă ordine mondială trebuie în mod necesar să se bazeze pe recunoaşterea interdependenţei între naţiuni, fie ele bogate sau sărace, şi, ca urmare, pe reciprocitatea avantajelor pe care le implică această noţiune. Această nouă ordine economică globală reclamă înainte de toate un răspuns la provocarea făcută ţărilor industrializate ale Nordului de către ţările în curs de dezvoltare ale Sudului, provocare întruchipată în apelul lor pentru o nouă ordine economică internaţională, o atenţie deosebită fiind acordată nevoilor miliardului cel mai sărac din populaţia lumii. Perspectivele de succes ale acestei noi ordini economice mondiale sporesc în măsura în care ea răspunde de asemenea nevoilor ţărilor industrializate în eforturile lor de a face faţă interdependenţei crescînde în acest cadru nou. Este evidentă nevoia ca răspunsul la această provocare să fie dat cu o asemenea ingeniozitate, încît toate părţile principale să-şi dea seama că în cele din urmă vor avea de cîştigat.

O *„învoială" planetară în privinţa dezvoltării,* care ţinteşte realizarea unor avantaje pentru lumea a treia, şi îndeosebi pentru miliardul cel mai sărac al populaţiei ei, ar trebui să ajungă în curînd să fie privită ca avantajoasă pentru o majoritate largă a guvernelor, atît din ţările dezvoltate, cît şi din cele în curs de dezvoltare. Motivele pentru care ea va fi considerată avantajoasă vor diferi mult: de la cele pur umanitare pînă la interesele personale cele mal calculate, atît în ţările bogate, cît şi în cele sărace. Ceea ce poate uni aceste guverne şi grupuri de interese divergente este recunoaşterea faptului că un *atac* eficace şi finanţat în comun *asupra sărăciei* poate uşura problemele generale ale :

(I)creşterii populaţiei (prin accelerarea

ritmului „tranziţiei demografice* în ţările lumii a treia);

(II) deficitului de hrană (prin sporirea ponderii forţei de muncă în producţia de hrană, ca parte a strategiilor de dezvoltare rurală) ;

(III) deteriorării mediului înconjurător (în măsura în care aceasta este legată de curba mărimii **populaţiei) |**

(IV) creşterii şomajului în ţările lumii a treia;

(V) costurilor politice ale unui răspuns necorespunzător la nevoile umane de bază.

Guvernele sceptice în ceea ce priveşte meritele abordării acestui pachet de probleme ar putea fi convinse dacă problema regulilor accesului la resurse (pentru ţările industrializate) şi la pieţe (pentru ţările lumii a treia), precum şi cooperarea în soluţionarea unor nevoi comune, cum ar fi revizuirea importantă a ordinii monetare, ar fi direct legate de „atacul asupra sărăciei".

2.3.1 *Redistribuirea veniturilor.* Dreptatea şi o ordine mondială efectivă reclamă o reducere substanţială, preferabil o înjumătăţire în jurul anului 2000, a *decalajului relativ privind veniturile* între ţările dezvoltate şi cele în curs de dezvoltare, o atenţie deosebită fiind acordată celei mai sărace zecimi a populaţiei lumii. Dacă acest obiectiv este realizat, problema sărăciei absolute va fi rezolvată în cadrul acestui proces. Aceste două obiective — reducerea decalajelor relative privind veniturile şi *abolirea sărăciei absolute* — pot fi realizate prin trei seturi cuprinzătoare de măsuri :

(I) un transfer sporit de resurse din ţările industrializate către *ţările mai sărace din lumea a treia,* acor- dîndu-se o atenţie sporită utilizării acestor resurse pentru soluţionarea directă a problemei sărăciei ;

(II) un transfer sporit de resurse de la

minoritatea mai bogată şi avantajată din ţările lumii a treia către majoritatea săracă ;

(III) revizuirea strategiilor de dezvoltare ale majorităţii ţărilor lumii a treia şi a unor ţări industrializate, pentru a se acorda o atenţie mult mai mare asigurării *locurilor de muncă,* precum şi asigurării unor niveluri minime de *educaţie, sănătate, nutriţie, adăpost şi îmbrăcăminte.* Aceasta ar pregăti calea unei abordări mai raţionale a planificării familiei pentru majorităţile lor sărace. Există dovezi recente, încurajatoare, provenite dintr-un număr de ţări ale lumii a treia cu o gamă largă de sisteme economice, care sugerează că condiţiile esenţiale minime ale bunăstării umane pot fi satisfăcute pentru marea majoritate a populaţiei şi că ratele naşterilor pot fi reduse brusc, în timp ce nivelurile venitului pe locuitor sînt încă destul de scăzute, atunci cînd se acordă o atenţie deosebită în cadrul strategiilor de dezvoltare mai curînd soluţionării nevoilor majorităţii sărace decît urmăririi cu orice preţ a obiectivelor de creştere a P.N.B.

Trebuie subliniată legătura intimă dintre ordinea economică naţională şi ordinea economică internaţională. Dacă nu se operează schimbări structurale interne care să permită ca transferurile externe de resurse să fie canalizate spre satisfacerea nevoilor umane de bază, orice extindere a transferurilor externe îşi va pierde mult din justificare, deoarece asemenea transferuri abia dacă pot întări structurile de putere existente. Iar dacă nu se produc schimbări structurale interne în ţările bogate pentru a facilita o redistribuire raţională şi echitabilă a industriilor, forţele politice interne din ţările bogate vor împiedica ţările sărace să aibă un acces mai corespunzător la pieţele lor de produse finite şi bunuri prelucrate.

2.3.2 *Finanţarea dezvoltării.* Un nou cadru pentru transferurile internaţionale de

resurse constituie o parte esenţială a efortului de a instaura o nouă ordine internaţională. Va fi nevoie de timp pentru negocierea unui astfel de cadru şi pentru aşezarea diverselor lui elemente la locul lor ; totuşi pot fi identificate de pe acum unele din principiile pe care ar trebui să se bazeze acest cadru.

(I) în sistemul de transfer al resurselor trebuie introdus un element de *automatism.* Realist vorbind, comunitatea mondială se află încă într-o etapă prea timpurie de evoluţie şi de recunoaştere a interdependenţelor ei pentru a accepta conceptul de impunere a ţărilor bogate în beneficiul ţărilor sărace. însă conceptul nu este necesar să fie acceptat în întregime ; el poate fi introdus treptat, prin diverse instrumente : (a) o proporţie mai mare din lichiditatea internaţională creată de F.M.I. (fie prin D.S.T.-uri, fie prin vînzări de aur) poate fi pusă la dispoziţia ţărilor lumii a treia pentru dezvoltare, fie prin instituţii financiare internaţionale sau regionale, fie direct; (b) pot fi dezvoltate unele *surse de finanţare internaţională* — cum ar fi impozitul pe resursele neregenerabile, impozitul asupra poluanţilor internaţionali, impozitul asupra activităţilor întreprinderilor transnaţionale, bonificaţii acordate ţării de origine din impozitele asupra cîştigurilor imigranţilor calificaţi din ţările lumii a treia, impozite sau indemnizaţii privind activităţile comerciale legate de administrarea bunurilor internaţionale — de exemplu, fundul oceanelor, spaţiul extraterestru, regiunea Antarcticii ; diferite propuneri pentru impunerea funcţionarilor civili internaţionali, bunurilor de consum de folosinţă îndelungată şi cheltuielilor pentru armament; (c) dacă ţările industrializate bogate nu sînt de acord să se autoimpună, *alţii pot colecta şi* distribui aceste sume rezultate din impozite pe baza a ceea ce consumă ţările bogate — de exemplu, un „impozit de dezvoltare" de un singur dolar

pe baril aplicat de O.P.E.C. ar putea crea un fond comun de dezvoltare de peste 10 miliarde dolari anual. Instrumentele sînt numeroase : cel mai dificil aspect este de a convinge ţările bogate că un sistem mai automat al transferurilor internaţionale de resurse va fi pînă la urmă în propriul lor interes, prin aceea că el va reduce în mare măsură conflictele actuale şi controversele fără sfîrşit dintre ţările bogate şi cele sărace în problema „ajutorului".

(II) Centrul asistenţei internaţionale trebuie *să se deplaseze spre ţările cele mai sărace* şi, în cadru! acestora, către *păturile cele mai sărace* ale populaţiei. Acestea sînt în general ţările cu un venit pe locuitor mai mic de 200 de dolari, în majoritatea lor din Sudul Asiei şi din Africa Saheliană, conţinînd peste un miliard din oamenii cei mai săraci din lume. Pentru ţările în curs de dezvoltare cu venituri mai mari, ceea ce este important este accesul lor la piaţa internaţională a capitalului şi lărgirea posibilităţilor comerciale, şi nu asistenţa concesională. în prezent, naţiunile cele mai sărace cu un venit pe locuitor mai mic de 200 dolari beneficiază numai de jumătate din totalul asistenţei ngrambursabile. Există posibilităţi considerabile pentru trecerea asistenţei nerambursabile de la ţările în curs de dezvoltare cu un venit mediu la ţările cele mai sărace şi pentru compensarea celor dintîi prin concesii comerciale mai mari. Dacă asistenţa internaţională este reorientată astfel, este esenţial de asemenea ca ea să ia forma subvenţiilor, fără a crea o obligaţie inversă de creştere a pasivelor reprezentate de plata datoriilor la un nivel scăzut dc sărăcie. Ca un obiectiv intermediar, ar trebui adoptat angajamentul ca cel puţin 90% din asistenţa publică internaţională să ia forma fie a subvenţiilor, fie a împrumuturilor în condiţiile A.I.D.

(III) Ar fi de asemenea logic ca asistenţa

internaţională să fie legată de *programele naţionale avind. ca scop satisfacerea nevoilor umane minime,* oricît de slab ar putea fi acest concept. Aceasta ar asigura eforturilor internaţionale de asistenţă atît un obiectiv, cît şi o direcţie şi ar face din asistenţă o problemă pe o perioadă de timp limitată, pînă cînd unele din cele mai negative manifestări ale sărăciei — subnutriţia, analfabetismul şi condiţiile mizere de trai — vor fi eliminate, atît prin eforturi internaţionale, cît şi prin sporirea capacităţii guvernelor naţionale de a lansa un atac direct asupra sărăciei. Totuşi, aceste programe n-ar trebui să se bazeze pe conceptul unui simplu transfer de venituri către cei săraci, ceea ce ar crea o dependenţă permanentă, ci pe creşterea productivităţii săracilor şi pe integrarea lor în sistemul economic. Este dificil să se estimeze ce investiţie va fi necesară pentru a aduce majoritatea omenirii la nivelul nevoilor umane minime ; pentru aceasta este nevoie de multă muncă de concepţie şi practică. Totuşi, o evaluare aproximativă, bazată pe diverse studii ale Băncii Mondiale, arată că s-ar putea să fie nevoie de o investiţie totală de circa 125 de miliarde de dolari (la preţurile din 1974) într-o perioadă de 10 ani (de exemplu, hrană şi nutriţie — 42 de miliarde de dolari, educaţie — 25 de miliarde de dolari, alimentare cu apă în zonele rurale şi urbane — 28 de miliarde de dolari, locuinţe urbane — 16 miliarde de dolari, transport urban — 8 miliarde de dolari, programe privind populaţia şi sănătatea — 6 miliarde de dolari). Desigur, aceste estimări vor varia considerabil, în funcţie de stilul de dezvoltare urmărit de diferite ţări. Cu toate acestea, avantajele stabilirii unui astfel de obiectiv pentru eliminarea sărăciei constau în faptul că el poate fi uşor înţeles de publicul (şi, există speranţa, de politicienii) din ţările bogate ; el poate constitui baza unui efort conjugat între guvernele naţionale şi

comunitatea internaţională ; el oferă o formulă pentru asistenţa nerambursabilă şi stabileşte o perioadă **de** timp specifică în care ar trebui îndeplinită această **sarcină. Mai** mult, trebuie acordată atenţie compoziţiei investiţiei, în special investiţiei în dezvoltarea resurselor umane. Desigur că satisfacerea nevoilor majorităţii sărace nu este numai o problemă de investiţii. Ea este, de asemenea, o problemă de schimbare socială, unele aspecte ale acesteia nereclamînd deloc investiţii substanţiale.

(IV) Asistenţa internaţională, mai automată şi bazată numai pe subvenţii, ar trebui acceptată de comunitatea internaţională ca un *aranjament de tranziţie,* care urmează să-şi înceteze existenţa de îndată ce unele din cele mai negative manifestări ale sărăciei **vor** fi eliminate. Acest lucru este necesar atît pentru a proteja îndemnul de bazare pe forţele proprii în lumea a treia, cît şi pentru a sublinia faptul că elementul esenţial în noua ordine internaţională nu este atît redistribuirea veniturilor şi bogăţiei din trecut, cît distribuţia şanselor de creştere viitoare. *Accentul trebuie pus pe egalitatea şanselor, nu pe egalitatea veniturilor.* Fiecare ţară în curs de dezvoltare trebuie să-şi structureze propriul ei model de dezvoltare şi propriul ei stil de viaţă şi, pentru ca aceasta să se poată realiza, asistenţa internaţională trebuie să fie considerată doar ca o suplimentare temporară a eforturilor interne ale ţărilor cele mai sărace.

(V) *Cine trebuie să asigure* această asistenţă şi cum trebuie împărţite sarcinile ? Evident, ea ar trebui să fie asigurată de ţările cele mai bogate prin prisma venitului lor pe locuitor. Totuşi, în următorii cîţiva ani problema va consta în faptul că ţările industrializate bogate — cu un venit mediu pe locuitor de circa 4 700 de dolari, pentru membrii C.A.D. — pot întîmpina dificultăţi ale balanţelor de plăţi, în timp ce majoritatea

ţărilor solvabile din O.P.E.C. (altele decît Arabia Saudită, Kuweit, Libia, Qatar şi Uniunea Emiratelor Arabe, cu un venit mediu pe locuitor de circa 4 000 de dolari) nu sînt destul de bogate pentru a furniza fonduri mari pentru subvenţii, deoarece venitul lor mediu pe locuitor este încă mai mic de 500 de dolari. O soluţie evidentă ar fi să se combine volumul împrumuturilor oferite de O.P.E.C. cu disponibilitatea de fonduri pentru subvenţii provenite din ţările industrializate şi din cele mai bogate ţări din O.P.E.C. Dar o asemenea formulă va furniza probabil resurse în condiţii intermediare, cu o proporţie a subvenţiilor de 50—60°/o Şi nu integral sub formă de subvenţii, cum s-a recomandat mai sus. Totuşi, această *„soluţie de ordinul a' doilea"* constituie singurul curs de acţiune posibil pentru următorii cîţiva ani, în afară de cazul în care unele din mecanismele automate sugerate la punctul I de mai sus intră în funcţiune.

(VI) Trebuie făcut, de asemenea, un efort important pentru a asigura un cadru în care *ţările socialiste* mai bogate să poată juca un rol mult mai substanţial decît contribuţia lor actuală limitată.

(VII) Dacă cadrul transferurilor internaţionale de resurse va trebui restructurat conform principiilor indicate mai sus, un corolar logic este acela că trebuie folosite tot mai mult *canale multilaterale* pentru orientarea asistenţei, acestea fiind preferate canalelor bilaterale. Acest lucru va fi în concordanţă cu un mai mare automatism al transferurilor, cu alocaţii bazate mai curînd pe sărăcie şi nevoie decît pe relaţii speciale şi cu un sistem mai ordonat de împărţire a sarcinilor.

(VIII) în scopul de a dezvolta un nou cadru al asistenţei, este important să se iniţieze o schimbare fundamentală în cel puţin trei direcţii:

(a) Trebuie făcute aranjamente pentru a se

asigura un forum de negociere pentru *achitarea eşalonată a datoriilor din trecut.* Este momentul să se revitalizeze propunerea Comisiei Pearson de a se convoca o conferinţă a principalilor creditori şi debitori pentru a discuta şi adopta principiile unei modalităţi de uşurare a sarcinilor din trecut. Pentru ţările cele mai sărace, cea mai potrivită formă de uşurare a poverii datoriilor ar fi ca datoriile lor din trecut să fie consolidate şi refinanţate în condiţiile A.I.D.

(b) Deoarece concesiile, închirierile şi contractele negociate în trecut de ţările lumii a treia cu *întreprinderile transnaţionale* reflectă adesea puterea lor inegală de negociere şi deoarece în prezent există un climat de agitaţie continuă şi de nesiguranţă în privinţa investiţiilor străine particulare, trebuie stabilit un mecanism care să permită o *negociere eşalonată a contractelor din trecut,* într-o perioadă de timp specificată şi sub supraveghere internaţională. Raportul recent al Grupului de Persoane Competente prezentat Secretarului General al O.N.U. (4) furnizează un cadru în care poate fi elaborat şi adoptat în sistemul O.N.U. un nou cod de conduită pentru întreprinderile transnaţionale şi pot fi asigurate aranjamente pentru supravegherea internaţională a respectării acordurilor (vezi Anexa 7).

(c)Este esenţial de asemenea *să fie revizuită structura instituţiilor internaţionale,* pentru a le permite să funcţioneze mai eficace şi să reflecte noile realităţi. Astfel, trebuie revizuită structura Naţiunilor Unite (eforturile iniţiate în prezent de raportul „Grupului de Experţi ai celor 25“ pot duce la aranjamente mai eficace şi mai realiste), iar Banca Mondială şi alte instituţii financiare multilaterale trebuie să asigure o participare mai mare a noilor ţări donatoare nete (de exemplu, ţările O.P.E.C.) şi a ţărilor destinatare. Trebuie făcut un efort important pentru a integra toate transferurile

de resurse, inclusiv cele din ţările socialiste şi din ţările O.P.E.C., într-un cadru general. în sfîrşit, este nevoie de echivalentul unui Tezaur Mondial, ale cărui resurse să provină dintr-un sistem de taxe internaţionale şi din proprietatea asupra resurselor productive internaţionale (cum este fundul oceanelor) şi al cărui obiectiv fundamental să fie dezvoltarea echitabilă a lumii şi eradicarea sărăciei.

Realist vorbind, nu va fi uşor să se negocieze simultan toate principiile de mai sus sau să fie traduse imediat în viaţă. Ideea de bază în enunţarea lor este mai curînd de a indica sensul negocierii unui nou cadru pentru transferurile internaţionale de resurse şi nu de a oferi un plan de detaliu, care poate fi elaborat

[4] *The Impact of Multinaţional Corporations on De- velopment and on Intêrnaţional Relations,* UN, N. York, 1974.

numai după negocieri dificile şi serioase menite să asigure un echilibru între diferitele interese opuse. Un cadru „idealizat** ar include majoritatea elementelor menţionate mai sus ; un cadru mai practic va trebui desigur să recurgă la multe compromisuri şi „soluţii de ordinul al doilea**, cel puţin pe termen scurt.

2.4 Propuneri concrete : Implicaţiile pentru Banca Mondială

Orice cadru nou ce va fi negociat va avea *implicaţii* majore pentru viitorul *Băncii Mondiale,* în prezent cea mai importantă instituţie internaţională de canalizare a asistenţei către lumea a treia (5). Primatul rolului Băncii Mondiale în viitor va depinde, desigur, de cît de bine şi cît de repede se

poate adapta aceasta la realităţile în schimbare. înainte de a indica natura schimbărilor cărora Banca Mondială va trebui să le facă faţă şi pe care va trebui să le accepte, ar fi util să trecem în revistă foarte pe scurt esenţa concepţiei care a stat la baza acestei instituţii de la începuturile sale, adică din 1946.

Banca Mondială şi-a început existenţa sub forma unui efort finanţat de S.U.A. pentru reconstrucţia Europei şi Japoniei, şi nu ca un efort internaţional pentru canalizarea asistenţei către lumea a treia. In 1964, circa o treime din plăţile ei erau încă destinate ţărilor industrializate, care în prezent nu mai sînt incluse în programul său de împrumuturi. In ultimele trei decenii, ea a manifestat un dinamism considerabil, în lumina realităţilor în permanentă schimbare. Mai întîi, ea a devenit un intermediar (prin mijlocirea împrumuturilor B.I.R.D.) între pieţele de capital ale lumii şi ţările lumii a treia mai demne de credit, care încă nu puteau obţine acest capital pe baza propriilor lor garanţii. Pe măsură ce povara datoriilor a crescut în ţările cele mai sărace, banca a creat în 1960 o fereastră „flexibilă** (A.I.D.), pentru

[5] Multe din cele expuse aici se aplică de asemenea bancilor de dezvoltare regionale. a furniza acestui grup de ţări resurse pe termen lung în condiţii avantajoase. Prioritătile sale sectoriale s-au schimbat, şi ele, odată cu cerinţele destinatarilor. Cu toate că în prima fază a furnizat în special echipament şi consultanţi pentru proiecte de infrastructură, ea a promovat în ultimii cinci ani un atac direct asupra sărăciei: de exemplu, în perioada 1964—1968, circa două treimi din împrumuturile sale totale au fost folosite pentru dezvoltarea transportului, energiei şl comunicaţiilor, în timp ce în prezent o proporţie asemănătoare este destinată dezvoltării rurale, industriei, educaţiei, alimentării cu apă, nutriţiei şi proiectelor privind populaţia. Banca a acordat din ce în ce

mai rar împrumuturi ţărilor lumii a treia cu un venit mai ridicat pe locuitor (peste 1000 de dolari) şi şi-a concentrat atenţia asupra ţărilor cele mai sărace (sub 200 de dolari), pentru care singurele limitări sînt impuse de disponibilitatea totală a resurselor concesionale : peste 90% din resursele A.I.D. sînt orientate în prezent către ţările cu un venit pe locuitor sub 200 de dolari. Astfel, vitalitatea Băncii Mondiale s-a reflectat în capacitatea ei de a se adapta şi de a improviza pe măsură ce situaţia a cerut acest lucru. Nevoia de adaptare va fi cu mult mai mare în viitor. Nu este posibil să intrăm aici în detalii, dar din discuţiile anterioare este deja clară cel puţin o direcţie generală a schimbării, care va fi rezumată foarte pe scurt în cele ce urmează.

(I) Pentru a deveni o instituţie cu adevărat internaţională şi pentru a şterge imaginea ei de asociaţie occidentală, *Banca Mondială trebuie să vizeze universalitatea calităţii de membru,* atît în privinţa contribuabililor ei potenţiali, cît şi în privinţa destinatarilor (beneficiarilor). Ca urmare, unele dintre regulile iniţiale ale jocului, care împiedică intrarea în asociaţie a unor noi membri, trebuie schimbate. De exemplu, dacă baza de capital a B.I.R.D. este lărgită, membrii actuali au dreptul de preempţiune asupra subscripţiilor suplimentare de capital, astfel încît noii membri nu pot intra în posesia acestora sau cotele lor relative nu pot fi schimbate decît cu permisiunea tacită a membrilor actuali. Similar, drepturile de vot în A.I.D. se bazează pe contribuţiile cumulate din 1960 încoace, astfel încît dacă O.P.E.C., de exemplu, ar dori să contribuie chiar şi cu 50% la recompletarea A.I.D va obţine doar 10% din totalul drepturilor de vot, ceea ce nu ar încuraja probabil participarea sa. De asemenea, un obstacol stînjenitor în calea aderării *ţărilor socialiste* la Banca Mondială l-a constituit condiţia ca ele să devină în prealabil membre ale F.M.I., condiţie neacceptabilă pentru ele. Principalul aspect constă în aceea că în timp

ce, în momentul conferinţei de la Bretton Woods, Banca Mondială era imaginată în primul rînd ca o asociaţie occidentală, în prezent trebuie găsite căi pentru a face ca ea să devină cu adevărat internaţională şi în acest sens trebuie negociată activ participarea ţărilor O.P.E.C. şi a ţărilor socialiste la acţiunile ei. In climatul în curs de cristalizare, universalitatea calităţii de membru devine unul din principiile cele mai importante care trebuie urmărit în evoluţia ei viitoare.

(II) Din cele de mai sus rezultă că trebuie găsite formule noi pentru restructurarea *drepturilor de vot* în cadrul Băncii Mondiale (inclusiv A.I.D.). Cu toate că drepturile de vot au fost revizuite de-a lungul timpului, ele mai reflectă încă în mare echilibrul puterilor economice, financiare şi politice din anii '40. De exemplu, Marea Britanie continuă să aibă o putere de vot dublă faţă de R.F.G. şi aproape triplă faţă de Japonia ; Belgia şi Olanda au împreună o putere de vot mai mare decît ţările O.P.E.C. luate la un loc ; Iranul are o putere de vot mai mică decît India, iar Pakistanul are o putere de vot dublă faţă de Arabia Saudită. In total, ţările lumii a treia (exclusiv O.P.E.C.) deţin doar 31% din puterea de vot totală. De aceea, este important să se efectueze o revizuire generală şi temeinică a structurii puterii de vot, care să conducă la înlocuirea trecutului istoric cu realităţile actuale în aşa fel încît ţările O.P.E.C. să poată fi convinse să joace un rol mai mare, ţările lumii a treia să obţină mai multe asigurări că vocea lor se va face mai mult şi mai atent ascultată atunci cînd se iau decizii care le afectează dezvoltarea, iar liderii stabiliţi să continue să joace un rol important, deşi în mod necesar mai redus, în conducerea instituţiei. Nu este necesar să se pornească de

la formule preconcepute ; ceea ce este într-adevăr necesar, este să se stabilească o recunoaştere clară a nevoii de schimbare şi de a asigura forumuri adecvate de negociere, în care să poată fi imaginate formule acceptabile.

(III) Dacă transferurile internaţionale de resurse tind să devină mai *automate,* aşa cum s-a argumentat mai devreme, Banca Mondială poate apărea ca un prim canal pentru acele transferuri, cu condiţia ca ea să poată cîştiga încrederea comunităţii mondiale în ansamblu. în orice caz, este nevoie de un mai mare automatism în asigurarea resurselor financiare ale Băncii Mondiale /A.I.D./, pentru ca Banca Mondială să fie eliberată cît mai mult de presiunile bilaterale şi pentru ca ea să joace un rol cu adevărat multilateral în cadrul unei noi ordini economice. Astfel, trebuie făcute eforturi pentru a lega cel puţin o parte din fondurile A.I.D. de crearea de D.S.T.-uri sau de vîn- zările de aur sau de unele surse provenite din taxe internaţionale, aşa cum s-a menţionat mai înainte, în ceea ce priveşte B.I.R.D., ar fi logic ca în loc să se ceară permisiunea guvernului implicat înainte de emiterea garanţiilor sale, ea să aibă dreptul în mod automat să împrumute pe orice piaţă de capital unde ţara în cauză are o balanţă generală de plăţi pozitivă.

(IV) în timp ce Banca Mondială a manifestat o vitalitate considerabilă în adîncirea activităţilor sale, ea nu a arătat aceeaşi vitalitate în extinderea gamei serviciilor sale (adică finanţarea stocurilor tampon, finan- ţarea creditelor la exporturi, utilizarea puterii sale de garanţie etc.). Aceste ultime aspecte vor deveni probabil şi mai importante în anii ’70, pe măsură ce lărgirea comerţului va ajunge să fie recunoscută ca un supliment tot mai important al transferurilor de resurse.

(V) Deşi B.I.R.D. şi A.I.D. au servit

admirabil ca mecanisme pentru canalizarea asistenţei către lumea a treia, devine tot mai necesar să se elaboreze un mecanism nou pentru a se obţine şi orienta asistenţa în condiţii intermediare între B.I.R.D. şi A.I.D. Ca urmare, recenta introducere a *„celei de-a treia ferestre"* este un răspuns practic şi inevitabil la circumstanţele în schimbare. Este regretabil faptul că domeniul de acţiune al acestei facilităţi a rămas foarte limitat pînă acum şi că ea a fost introdusă pentru o perioadă de numai un an.

(VI) Este de asemenea momentul să se treacă la o *revizuire generală a Statutului* Băncii Mondiale care a fost conceput şi elaborat în condiţiile anilor ’40. Acest lucru este necesar din mai multe motive. De exemplu, Statutul iniţial avea în vedere, foarte justificat în acea perioadă, ca grosul asistenţei Băncii să ia forma de proiecte şi de devize, astfel încît regulile jocului includeau restricţii împotriva împrumuturilor pentru finanţarea unor programe şi împotriva finanţării costurilor locale. în operaţiile sale reale, Banca a recurs la improvizaţii pentru a evita aceste restricţii, pe măsură ce a apărut această necesitate ; cu toate acestea, umbra Statutului este totdeauna prezentă, iar flexibilitatea de care e nevoie lipseşte adesea. *Împrumuturile pentru finanţarea programelor* şi *finanţarea costurilor locale* trebuie încă să fie justificate, de la caz la caz, ca devieri de la tendinţa normală, care influenţează forma şi caracterul împrumuturilor. Se pot găsi şi alte exemple privind caracterul restrictiv al Statutului, de exemplu, asigurarea de bunuri şi servicii limitată doar la membrii Băncii, marja preferenţială extrem de limitată a ţărilor în curs de dezvoltare pentru achiziţii în propriile ţări, o viziune strict financiară a criteriului beneficiilor etc. Practicile Băncii s-

au îndepărtat, deşi nu suficient, de unele aspecte restrictive ale Statutului iniţial. Este însă momentul ca însuşi acest Statut să fie revizuit, nu numai pentru a fi pus în concordanţă cu practicile actuale, ci pentru a fi suficient de flexibil, pentru a se putea adapta necesităţilor anilor ’70 şi rolului foarte schimbat pe care Banca Mondială îl va avea de **jucat în viitor.**

Anexa 3

PRODUCŢIA ŞI DISTRIBUŢIA HRANEI
de Sukhamoy Chakravarty şi Maurice Guernier

3.1 **Natura problemei**

Soluţionarea problemei hranei în lume are o importanţă strategică în edificarea noii ordini internaţionale. Cu toate acestea există păreri foarte diferite în legătură cu ce constituie de fapt problema hranei în lume. De o parte sînt cei care consideră că întreaga problemă îşi are originea în „explozia populaţiei" din lumea a treia. De cealaltă parte sînt analiştii, care văd problema exclusiv în termeni politici, atît în legătură cu structurile interne de putere din lumea în curs de dezvoltare, cît şi în funcţie de inegalitatea dintre puterea de negociere a ţărilor dezvoltate şi cea a ţărilor în curs de dezvoltare. Deşi nu este o surpriză faptul că o problemă atît de acută ca hrana constituie subiectul multor discuţii polemice, totuşi, dacă nu se studiază problema cu maximum de obiectivitate, nu poate fi oferită nici o soluţie valoroasă. Pentru o evaluare obiectivă a problemei trebuie recunoscute deschis o serie de adevăruri de bază în legătură cu situaţia actuală.

În primul rînd în ceea ce priveşte zîua de azi, ar exista suficientă hrană în lume pentru a-i hrăni pe toţi, dacă producţia actuală ar fi

distribuită în mod egal. Problema apare pentru că producţia este inegal distribuită între diferitele ţări, precum şi între diferitele pături ale populaţiei în cadrul aceleiaşi ţări. Tabelul 1 ilustrează situaţia alimentaţiei în lume cu referire mai ales la Asia de Sud, care dealtfel joacă un rol principal în discuţiile contemporane cu privire la hrană. Tabelul arată că, în raport cu fiecare element nutritiv, situaţia este mai proastă în Asia de Sud şi în Asia de Sud-Est, în comparaţie cu situaţia din lumea dezvoltată, inclusiv Japonia. De asemenea, tabelul arată că, în ceea ce priveşte consumul de proteine animale, cifra pentru Asia de Sud este mai mică de o cincime din cea pentru America de Nord. Acest aspect ne conduce la a doua trăsătură importantă a actualei situaţii alimentare.

Este vorba de faptul că în timp ce în ţările în curs de dezvoltare cea mai mare parte a cerealelor este consumată direct de către oameni, proporţia consumată direct de oameni în ţările dezvoltate este relativ mică. Pe baza documentelor F.A.O. rezultă că în Canada, dintr-un consum anual total de aproape 1000 de kg pe locuitor, cerealele consumate direct se ridică la aproximativ 100 de kg. In India, dintr-un consum total de 158 de kg cereale pe locuitor, partea consumată direct este de 130 de kg. Este de asemenea interesant de observat că în timp ce gama consumului direct de cereale este destul de îngustă, gama consumului total este mult mai largă. Cifrele pentru S.U.A. şi Canada sînt de cinci ori mai mari decît cifra pentru India. O cifră semnificativă este şi ponderea produselor brute în consumul de hrană. In S.U.A. proporţia este în prezent de 20%. Cifra corespunzătoare pentru India este de aproape 74%.

Din punct de vedere al nutriţiei există un consens crescînd că consumul de proteine animale este mult prea mare în lumea dezvoltată. In plus, este tot atît de important

de observat că modelul de consum din ţările bogate şi modul în care acesta evoluează reflectă faptul că *resursele mondiale sînt utilizate ineficient* din punct de vedere al asigurării populaţiei lumii cu caloriile necesare, ţinînd cont chiar şi de variaţiile agroclimatice. Aceasta se datorează faptului că producătorii de carne realizează conversii ineficiente. S-a estimat că un animal trebuie hrănit cu 3 pînă la 8 kg de cereale pentru a produce 1 kg de carne. Prin urmare, rezultă că aceeaşi cantitate de resurse utilizată în prezent în agricultură ar putea fi folosită mult mai bine din punct de vedere al nutriţiei pentru rezolvarea problemei foametei în lume, chiar dacă aceasta ar însemna că părţile bogate ale lumii vor trebui să impună anumite restricţii asupra obiceiurilor lor alimentare.

Din datele de mai sus rezultă că în măsura în care există o fărîmă de adevăr în spatele ipotezei exploziei „cererii", aceasta se regăseşte în aceeaşi măsură în sfera belşugului crescînd rezultat de pe urma boomului postbelic din ţările dezvoltate cît şi în creşterea populaţiei multor ţări în curs de dezvoltare. Acest fapt este pus în evidenţă de datele din tabelul 2, care arată că în perioada 1950—1970 realizările ţărilor în curs de dezvoltare nu sînt nesemnificative dacă se ia ca unic criteriu de evaluare producţia totală.

In ai treilea rînd, producţia agricolă din ţările dezvoltate, dintre care unele cum sînt S.U.A., Canada şi Australia, sînt ţări exportatoare, utilizează mari cantităţi de elemente de intrare industriale — îngrăşăminte chimice, combustibil petrolier, energie electrică şi utilaje — pentru a-şi susţine nivelurile actuale de productivitate. Pe de altă parte, ţările în curs de dezvoltare depind în mare măsură de utilizarea unei mari cantităţi de forţă de muncă şi de energia furnizată de animalele de tracţiune. Intr-un studiu recent, necesarul de energie al agriculturii din S.U.A. a fost apreciat la 2,9

milioane kilocalorii pentru fiecare acru plantat cu porumb (1). Este de asemenea interesant de observat că o mare parte a energiei consumate ia forma îngrăşămintelor azotoase şi a benzinei. Prin urmare nu este surprinzător faptul că eficienţa îngră-

TABELUL 1

Nivelurile nutriţionale în anumite regiuni ale înmii

Indicatorul nutriţional				Japonia			1 Europa Ooidentală	Europa de Est
Calorii pe si	2	2161	2 069	2	3	3	3	318
Total proteine (grame	52,4	56,0	58,7	77,7	96,6	100,	88,6	92,9
Proteine animala pe zi)	6,7	10,4	9,2	82,8	69,4	69,4	48,7	40,9
Total grăsimi	28,4	28,2	31,5	52,8	153,	144,	123,	88,0

SURSA : F.A.O. : Proiectil privind produsele agricole, 1970— 1980, voi. 1, tabelul 8, p. 57, Coloana pentru Japonia extrasă din ECAFE Bulletin, voi. XXV, nr. 1, iunie 1974.

[1] Vezi *Food Production and Energy Crisis de* D. Pi- mental, L. E. Hurd, A. C. Bellotli, H. J. Foster, I. N. Oka, O. D. Sholes, R. J. Whitman în *Science,* voi. 182, p. 443—449. şămintelor este mult mai mică în S.U.A. decît într-o ţară ca India. Chiar în S.U.A., raporturile ieşire-intrare sînt într-o permanentă scădere, sugerînd că activităţile agricole se desfăşoară într-un regim de diminuare continuă a rezultatelor în raport cu energia consumată. Exprimat în kilocalorii, raportul a scăzut de la 3,70 în 1945 la 2,82 în 1970.

Prin urmare, contrar unor păreri neavizate, agricultura în ţările dezvoltate este mult mai costisitoare, în ceea ce priveşte utilizarea resurselor şi în special a resurselor neregenerabile, decît agricultura din multe ţări în curs de dezvoltare, ca de exemplu India.

Pe lîngă aprecierea importanţei factorilor structurali menţionaţi mai sus, este de asemenea necesar să recunoaştem că deşi problema hranei este una din cele mai serioase probleme ce confruntă omenirea, ea

este de fapt o problemă de creare şi adaptare a unor mecanisme instituţionale care să se ocupe de producţia crescută, pe de o parte, şi de reglementarea cererii, pe de altă parte. Deşi reglementarea ratei de creştere a populaţiei are o importanţă vitală, mai ales pe termen lung, evocarea spectrului lui Malthus sau diferite scenarii apocaliptice nu contribuie la o mai bună înţelegere a problemei sau la identificarea unor sfere de acţiune.

Este mult mai productiv să se adopte o abordare care să vizeze *planificarea. Cu* alte cuvinte, ipoteza de bază trebuie să fie capacitatea oamenilor de a-şi „inventa" viitorul. In acest scop, trebuie să se pornească de la evaluarea, făcută de F.A.O. şi de alte agenţii internaţionale, privind perspectiva cererii şi ofertei pe termen scurt şi pe termen mediu, evaluare bazată pe extrapolarea tendinţei constatate în ultimii 25 de ani. Intrucît aceste proiecţii arată că, dacă tendinţa se va menţine, prăpastia dintre ţările dezvoltate şi cele în curs de dezvoltare se va mări şi mai mult, fiind însoţită în majoritatea cazurilor de o creştere a presiunilor asupra poziţiei balanţei de plăţi a ţărilor în curs de dezvoltare importatoare de petrol, trebuie iniţiate acţiuni de corectare într-un mare număr de domenii, acoperind diferite perioade de timp. în timp ce unele măsuri pot fi realizate numai de înseşi ţările interesate, există măsuri importante care nu pot fi iniţiate decît pe bază regională sau internaţională.

3.2 **Perspective şi acţiuni pe termen scurt**

Din punct de vedere tehnic, cuvîntul termen scurt este definit ca intervalul de timp în care distribuţia factorilor productivi în diferite părţi ale lumii se aşteaptă să rămînă aceeaşi. Prin urmare, scopul acţiunilor pe termen scurt

este în principiu limitat la variaţii în *folosirea anumitor elemente de intrare comercializabile, cum sînt îngrăşămintele sau combustibilul,* care pot influenţa limita creşterii sau descreşterii surplusurilor/deficitelor regionale cu privire la hrană.

In determinarea obiectivelor acţiunilor pe termen scurt trebuie avuţi în vedere doi factori. Intîi, producţia mondială a scăzut în anul 1974, în timp ce populaţia a crescut cu 70 milioane. Al doilea, stocurile mondiale de rezervă din 1974 erau substanţial mai mici decît cele din 1961, fapt a cărui semnificaţie este mai bine înţeleasă dacă se ţine seama de creşterea substanţială a populaţiei în această perioadă, în 1961 stocurile de rezervă reprezentau aproximativ consumul pe 95 zile, în timp ce în 1974 reprezentau mai puţin de consumul pe o lună.

Pornind de la aceşti doi factori de bază, care caracterizează situaţia actuală, rezultă două direcţii principale de acţiune.

în ţările în curs de dezvoltare în care producţia de hrană a stagnat sau a scăzut din cauza preţurilor ridicate şi/sau din cauza disponibilităţii limitate de elemente de intrare esenţiale, cum sînt combustibilul şi îngrăşămintele, este necesar un *sprijin financiar* corespunzător pentru compensarea scăderii capacităţii lor de import.

în plus, toate ţările în curs de dezvoltare importa toare de petrol au trebuit să reducă investiţiile publice în termeni reali, ca rezultat al evoluţiilor inflaţioniste pe plan mondial. în consecinţă, investiţiile critice, cum sînt irigaţiile, au fost menţinute sub nivelul

TABELUL 2

Ritmul creşterii producţiei de brand, corelaţi eu populaţia, In lume ţi in principalele regiuni, 1952—1962 şl 1962—1972 (procente anuale)*

	1952-62 Populaţia	Total	Pe loouitoi	1962-72 * Populaţia	Total	Pe loouitor
Economiile de piaţă voltale*	**1,2**	**2,5**	**1,3**	**1,0**	**2,4**	**13**
Europa Ocoident&lă	**0,8**	**2,9**	**2,1**	**0,8**	**2,2**	**1,4**

America de Nord	**1.8**	**1.»**	**0,1**	**1,2**	**2,4**	13
Oceania	**2,2**	**3,1**	**0,9**	**2,0**	**2,7**	**0,7**
Europa de Est şi	**1,6**	**4,6**	**8,0**	**1,0**	**3,5**	**2,5**
Toate ţările davollaie	**V**	**3,1**	**1,8**	**1,0**	**2,7**	**1,7**
Economiile de piaţă in de dezvoltare* *	**2,4**	**3.1**	**0,7**	**2,5**	**2,7**	**0,2**
Afrioa	**2,2**	**2,2**	**—**	**2,5**	**2,7**	**0,2**
Orientul îndepărtat	**2,3**	**3,1**	**0,8**	**2,5**	**2,7**	03
America Latină	**2,8**	**3,2**	**0,4**	**2,9**	**3,1**	**0,2**
Orientul Apropiat	**2,6**	**M**	**0,8**	**2,8**	**3,0**	**0,2**
Economiile asiatice* eu *nificare centralizată	**1,8**	**3,2**	**1.4**	**1,9**	**2,6**	**0,7**
Total ţări în cun de voltare	**2,4**	**3,1**	**0,7**	**2,4**	**2,7**	**0,3**
întreaga lume	**2,0**	**3,1**	**1,1**	**1,9**	**2,7**	**0,8**

*** Rata de creştere a producţiei de hrana calculată după metoda dobînzll compuse.**

**** Inclusiv ţările din alte regiuni nespeclficate.**

SURSA : Assesment of World Food Situation, F.A.O., Roma, 1974.

care ar fi fost posibil în alte condiţii. Prin urmare, transferul internaţional de capital pentru realizarea în ritm accelerat a unor proiecte mari şi medii de irigaţii în ţările în curs de dezvoltare poate constitui un ajutor important, ţinînd cont că apa este adesea factorul *critic.*

A doua direcţie de acţiune se referă la constituirea unor *stocuri de rezervă* mai mari. în acest context, se ridică o serie de întrebări. Ce mărime trebuie să aibă stocurile de rezervă ? Cum urmează să fie finanţate ? Cum vor fi administrate ? Deşi diferite persoane, inclusiv agenţii cum este U.N.C.T.A.D., au făcut propuneri pentru constituirea unor stocuri tampon proprietate internaţională şi administrate internaţional, trebuie să recunoaştem că în multe cercuri acestei idei i se opune o mare rezistenţă. în timp ce beneficiile unei stabilităţi mai mari pot fi demonstrate atît pentru exportatori, cît şi pentru importatori în condiţiile unor ipoteze plauzibile, nu încape îndoială că, în funcţie de regulile adoptate, unii pot cîştiga probabil

ceva mai mult decît alţii. De exemplu, dacă cheltuielile de transport vor fi suportate exclusiv de exportatori, aceştia vor cîştiga mai puţin decît în cazul în care ar contribui şi importatorii la aceste cheltuieli.

Deoarece *comerţul cu cereale* are, în general, *un caracter rezidual,* şi deoarece este probabil ca o creştere a preţurilor alimentelor să aibă un impact considerabil asupra nivelurilor bunăstării naţionale, o comportare precaută din partea importatorilor ar arăta că importatorii sînt dornici să contribuie la fondurile necesare pentru administrarea stocurilor de rezervă. în legătură cu aceasta, se ridică două probleme. în primul rînd este problema specială a surplusurilor S.U.A., care au încurajat în general lumea să aştepte ca S.U.A. să îndeplinească funcţia de purtător de rezerve. în al doilea rînd, deşi U.R.S.S. a devenit un mare cumpărător pe piaţa mondială, este clar că o parte substanţială a importurilor este necesară unor ţări extrem de sărace. Dacă presupunerea că S.U.A. nu vor dori să-şi păstreze rolul din trecut este corectă, securitatea hranei în lume cere constituirea unor fonduri pentru deţinerea unor *stocuri de rezervă internaţionale.* în timp ce contribuţia la un astfel de fond trebuie să fie universală — dealtfel chiar ţările sărace vor dori să posede o parte din stocurile tampon, în aşa fel încît să atenueze fluctuaţiile, inclusiv situaţiile posibile de urgenţă — fără îndoială că contribuţia va trebui gradată în funcţie de capacitatea de a plăti. în ciuda numeroaselor sale deficienţe, P.N.B. pe locuitor poate servi ca bază pentru această gradare. Aceasta va implica fără îndoială ca membrii O.P.E.C. să figureze printre sursele donatoare.

Dacă miopia care domină în problemele legate de acordurile economice internaţionale nu va permite întreprinderea unor acţiuni care să ducă la crearea unui stoc mondial de hrană sub auspicii internaţionale, ar trebui ca

cel puţin stocurile tampon naţionale sâ funcţioneze conform unui set de reguli *convenite* la nivel internaţional. Totuşi, dacă: nu se stabilesc orientări clare cu privire la preţurile maxime şi minime şi dacă nu se realizează un acord cu privire la cînd şi cît de mult să se elibereze, un astfel de sistem nu poate asigura în practică o securitate corespunzătoare. O premisă importantă pentru stabilirea unui sistem internaţional de securitate cu privire la hrană este schimbul total de informaţii. în momentul de faţă există anumite îndoieli în această privinţă, deoarece multe ţări în curs de dezvoltare consideră că informaţiile ar putea fi folosite necorespunzător, contribuind la intensificarea speculaţiilor în comerţul de cereale. Astfel de temeri trebuie potolite.

Concomitent cu constituirea urgentă a stocurilor de cereale, pentru a atenua amplitudinea fluctuaţiilor probabile, trebuie avut grijă ca administrarea unui astfel de sistem să nu pericliteze politica de încurajare a producţiei de hrană în ţările în curs de dezvoltare. Ceea ce este foarte important, este ca *preţul real al alimentelor,* adică preţul alimentelor împărţit la indicele preţurilor cu ridicata, *să fie stabil în limite rezonabile.* Aceasta înseamnă că preţurile trebuie coborîte de pe piscurile pe care s-au ridicat nu de mult. Tot atît de adevărat este şi faptul că dezvoltarea pe termen lung a agriculturii impune ca preţurile să fie destul de atrăgătoare pentru actualii producători marginali, astfel încît să existe un stimul suficient pentru creştere.

Un ajutor indispensabil pentru administrarea hranei este *administrarea surselor de îngrăşăminte.* Deoarece consumul de îngrăşăminte este în prezent foarte scăzut în toate ţările în curs de dezvoltare şi deoarece cîteva dintre aceste ţări ar putea să-

şi sporească mult producţia de hrană dacă ar fi disponibile cantităţi mai mari de îngrăşăminte la preţuri rezonabile, este foarte importantă constituirea unui fond comun mondial de îngrăşăminte, cu scopul de a feri aceste ţări de incertitudinile pieţei mondiale de îngrăşăminte. Ar fi de asemenea util ca principalele ţări producătoare de îngrăşăminte *să rezerve o parte din producţia lor de îngrăşăminte* pentru livrări Ia preţuri convenabile, care să asigure un profit rezonabil. Ponderea acestei părţi în producţia totală trebuie să ţină seama de necesităţile minime ale ţărilor în curs de dezvoltare, necesităţi definite în funcţie de — printre alţi factori — populaţie şi o raţie minimă de calorii pe locuitor. Ingrăşămintele vîndute deasupra şi peste nivelul minim pot fi comercializate pe o piaţă liberă. Este necesară o referire specială în legătură cu schema adoptată de con ferinţa la nivel înalt a O.P.E.C. din martie 1975, cînd ţările membre s-au angajat să producă şi să livreze îngrăşăminte, în cantităţi egale cu două treimi din importurile totale ale ţărilor lumii a treia, ţărilor în curs de dezvoltare cel mai serios afectate de criza economică. Astfel de livrări urmează să fie asigurate pe o bază normală, la preţul de cost şi distribuite sub egida F.A.O. In acest mod şi prin altele similare, se poate exercita o influenţă stabilizatoare asupra situaţiei alimentaţiei în lume, cu preţul unor miei cheltuieli suplimentare sub formă de ajutoare. Pe lîngă aceasta, menţinerea unei profitabilităţi acceptabile a producţiei de îngrăşăminte ar putea duce la o creştere corespunzătoare a capacităţii pe termen mediu, punct ce va fi discutat mai tîrziu.

Deoarece unul din factorii principali care provoacă presiuni pe piaţa mondială de cereale este nevoia tot mai mare de furaje în ţările dezvoltate, nevoie rezultată din creşterea nivelului de trai, o *taxă pe carne*

poate servi într-o oarecare măsură la reducerea cererii. în plus, resursele financiare obţinute printr-o astfel de taxă pot ajuta la creşterea producţiei în zonele în care aceasta era blocată din cauza lipsei de resurse financiare. Cu toate acestea, este posibil ca taxa pe carne să nu reducă în suficientă măsură consumul de carne, reducere ce constituie de fapt obiectivul de bază al perceperii taxei. în acest caz, trebuie luată serios în consideraţie raţionalizarea con ■ sumului de carne. Pierderea veniturilor din taxa pe carne poate fi eventual compensată din alte surse independente de consumul de carne. Atacul general al acţiunii pe termen scurt trebuie orientat spre îndepărtarea piedicilor din calea producţiei, piedici
ce au crescut ca rezultat al recentelor evoluţii din economia mondială. Aceasta implică creşterea capacităţii de a *importa elemente de intrare esenţiale* pentru agricultură. în plus, trebuie făcute eforturi pentru terminarea *principalelor proiecte de irigaţii şi asanări* din diferite ţări şi regiuni în curs de dezvoltare. Finanţarea internaţională a acestor proiecte, fie ea numai parţială, poate servi ca un puternic catalizator. Dacă se întreprind acţiuni urgente orientate în aceste direcţii, aprovizionarea cu hrană în ţările în curs de dezvoltare poate creşte cu ceva mai mult decît actualul procent de 2,7%, deşi este îndoielnic că ea va atinge sarcina fixată pentru al Doilea Deceniu de Dezvoltare, de 4% pe ansamblul ţărilor în curs de dezvoltare.

în ceea ce priveşte cererea, în cazul ţărilor în curs de dezvoltare există puţine motive să se presupună că ea poate fi suprimată. încrederea lor în forţele normale din comerţul internaţional nu va duce la nici o îmbunătăţire în consumul de alimente pe locuitor. în cazul în care va apare o situaţie critică ca aceea din 1972, cînd seceta s-a întins din zona sahelianâ pînă în Bangladesh, multe din ţările cele mai dezavantajate vor fi incapabile să evite

tragedii umane de mari proporţii. Prin urmare, pe termen scurt este necesar să se asigure acestor ţări un *sprijin,* corespunzător al *balanţei de plăţi,* atît pentru folosirea unor metode de creştere a producţiei, cît şi, în anumite situaţii, pentru cumpărarea hranei în condiţii avantajoase. în unele ţări, un astfel de ajutor pentru hrană poate fi folosit ca instrument în promovarea unor investiţii reale, mai ales cînd se ţine seama de extinderea şomajului total sau parţial în regiunile rurale.

3.3 **Perspective ţi acţiuni pe termen mediu**

3.3.1 *Perspective* şi *cerinţe.* După recentele proiecţii ale F.A.O., este probabil ca în anul 1985 ţările în curs de dezvoltare, în ansamblu, să aibă un deficit de 76 milioane de tone cereale pentru hrană. Pentru economiile asiatice cu planificare centralizată, proiecţiile indică un surplus de 9 milioane tone. Deci, deficitul economiilor de piaţă în curs de dezvoltare este estimat la 85 milioane tone. Acest calcul se bazează pe ipoteza că în perioada pînă în 1985 cererea va creşte cu o rată anuală de 3,6% Şi că producţia va creşte într-un ritm de 2,6% P^e an, adică aproximativ procentele din perioada 1962—1972. Rezultă că, chiar dacă rata compusă medie a creşterii populaţiei ar fi de 2% pe an, ceea ce ar însemna o scădere a ratelor de creştere a populaţiei, acest nivel mărit al cererii de hrană ar corespunde unei creşteri a consumului pe locuitor de 2,5%, dacă elasticitatea cererii în funcţie de venit se fixează la 0,6 pentru ţările în curs de dezvoltare, cifră ce corespunde estimărilor statistice cunoscute. Cu aproximaţie, aceasta ar corespunde unui ritm de creştere al P.N.B. de 5% pe an, dacă se permite o creştere a

raportului economii-venituri pentru accelerarea ritmului creşterii. Orice efort de redistribuire a consumului de la bogaţi către săraci va duce la creşterea ratei necesare a cererii de hrană. Mai mult, dacă s-ar stabili ca obiectiv un ritm de creştere al P.N.B. mai mare, de exemplu 6%, în mod firesc rata creşterii cererii va fi şi ea mai mare. Studii detaliate pentru India au arătat că este necesar un ritm de creştere de cel puţin 4% pe an pentru a ridica nivelul mediu de consum al celor mai săraci 30% la un *nivel minim de alimentaţie,* presupunînd că populaţia va creşte cu 2% pe an şi că ritmul total de creştere a produsului naţional brut va fi de aproximativ 5,5% pe an. Şi în alte părţi studiile au condus la concluzii similare, din aceleaşi motive evidente.

Pare deci, că chiar şi un obiectiv modest de îmbunătăţire a distribuţiei consumului de hrană ar necesita un ritm de creştere a producţiei de hrană mai mare decît ritmul de 2,6%, calculat de F.A.O. De fapt, dacă ritmul actual se va menţine, fără îndoială că distribuţia consumului de hrană în lume se va îmbunătăţi foarte puţin sau deloc. Mai mult, chiar o îmbunătăţire uşoară în consumul pe locuitor este condiţionată de o ipoteză optimistă cu privire la reducerea ratei de creştere a populaţiei.

Presupunerea Gă menţinerea ritmului de creştere din trecut a producţiei în lumea în curs de dezvoltare ar putea îmbunătăţi semnificativ *disponibilitatea* de hrană pe locuitor, nemaivorbind de distribuţia către cei mai săraci 30%, pare a fi o mare greşeală dacă se ţine seama de capacitatea de import a ţărilor în curs de dezvoltare. în plus, din cauza deficitelor persistente la unele alimente, preţurile la care acestea se pot obţine vor fi mai mari decît îşi pot permite păturile sărace din ţările în curs de dezvoltare, excepţie

făcînd cazurile cînd vînzările ar fi subvenţionate pe scară largă. La rîndul lor, aceste subvenţii ar secătui resursele necesare dezvoltării. *Concluzia inevitabilă este că ritmul creşterii producţiei de hrană trebuie mărit. Pe* baza nivelurilor de productivitate tipice pentru lumea în curs de dezvoltare şi ţinînd cont de faptul că prilejurile de a face investiţii care să se bazeze pe utilizarea intensivă a muncii şi pe consumuri mici de energie s-au înmulţit în ceea ce priveşte cerealele cele mai importante, cum este orezul pe terenuri irigate sau pe terenuri unde apa este utilizată în mod eficient, rezultă că un ritm de creştere de 3,5% pe an nu constituie un obiectiv exagerat de ambiţios pe termen mediu, adică pentru perioada 1985—1990. Deşi recomandări detaliate vor fi făcute în secţiunea următoare, trebuie evidenţiat aici faptul că ţările în curs de dezvoltare au crescut în ultimele decenii în ritmuri care nu sînt cu mult sub 3,5%. După cum arată tabelul 2, în deceniul 1952—1962, ritmul creşterii a fost de 3,1% pe an. Cu toate că ritmul creşterii a fost ceva mai scăzut în perioada 1962—1972, nu există dovezi care să indice că agricultura în ţările în curs de dezvoltare a intrat într-un regim defavorabil de lungă durată. De fapt, situaţia este explicată în parte de faptul că investiţiile în agricultură nu au fost corespunzătoare, din cauza incapacităţii de a mobiliza surplusurile interne într-o perioadă cînd ajutorul extern net a scăzut brusc (2). Pe de altă parte,

[2] S-a estimat de către savanţi de renume că controlul pe scară mondială al dăunătorilor şi bolilor ar duce la o creştere a hranei disponibile cu cel puţin 40%, în condiţiile unei creşteri mici a cheltuielilor. o contribuţie importantă a avut-o şi ritmul lent da realizare a reformei agrare in ţările în curs de dezvoltare. Deoarece nu există alternative convenabile, nu putem accepta că aceşti doi factori sînt ireversibili. Stă cu siguranţă în puterea noastră să schimbăm aceste tendinţe, care par să constituie o încercare crucială.

Un ritm mediu de creştere de 3,5% pentru ţările în curs de dezvoltare în ansamblu implică că unele vor creşte mai repede, iar altele mai încet. Dacă tendinţele actuale din economia alimentară mondială se vor menţine, ţările ce vor creşte mai încet vor importa probabil alimente din economiile de piaţă dezvoltate. *Un curs mai corespunzător al dezvoltării va implica din partea întregii lumi în curs de dezvoltare un grad mai mare de bazare pe forţele proprii în ceea ce priveşte producţia de hrană.* Totuşi aceasta nu trebuie să excludă complet schimburile dintre ţările dezvoltate şi cele în curs de dezvoltare, mai ales în perioada de tranziţie.

Pe scurt, în paralel cu menţinerea tendinţelor actuale din economiile de piaţă dezvoltate şi din cele cu planificare centralizată, o accelerare a ritmului de creştere în ţările în curs de dezvoltare la 3,5% pe an va asigura o îmbunătăţire a nivelurilor consumului în ţările în curs de dezvoltare, preîntîmpinînd totodată o dislocare structurală importantă în agricultura ţărilor dezvoltate. Surplusurile pe care le-ar putea acumula în această perioadă ţările dezvoltate ar putea fi utilizate pentru asigurarea securităţii alimentaţiei în lume (3).

3.3.2 *Acţiuni pe termen mediu.* în condiţiile situaţiei schimbate din deceniul al optulea şi începutul deceniului al nouălea, realizarea ritmului propus al creşterii de 3,5% pentru ţările în curs de dezvoltare va depinde de cîţiva factori :

(I) în regiunea C.E.S.A.P. va fi necesară creşterea substanţială a producţiei la hectar. Sporul de pro

[3] Trebuie observat că, luate în ansamblu, aceste ipoteze presupun un ritm de creştere mai mic de 3,5% pe an pentru agricultura mondială. ducţie realizabil prin creşterea suprafeţei arabile este mic, cu excepţia

cîtorva ţări, cum ar fi Malaezia şi insulele mai îndepărtate al Indoneziei. La prima vedere, potenţialul de creştere a suprafeţei arabile pare a fi mult mai mare, deşi aceasta este o chestiune discutabilă. In Africa, experienţa anilor '60 a fost foarte dezamăgitoare. Cauzele trebuie cercetate cu grijă, dar se pare că populaţia redusă constituie un factor important de limitare. Alţi factori sînt natura tehnicilor utilizate, insuficienţa investiţiilor de pregătire a terenurilor şi natura proprietăţii asupra pămîn- tului. Sînt necesare studii pentru fiecare ţară, cu scopul de a identifica limitările precum şi mijloacele de a le depăşi cu cheltuieli cît mai mici.

(II) Suprafaţa însămînţată poate fi mărită prin creşterea intensităţii de cultivare. în regiunea C.E.S.A.P., această posibilitate poate fi materializată prin irigaţii şi prin introducerea unor soiuri care se maturizează rapid.

(III) Terenurile considerate ca sterpe pot fi redate circuitului agricol parţial prin irigaţii şi parţial prin schimbarea sistemului de rotaţie a culturilor. Mai mult, suprafaţa cultivată poate fi sporită prin încurajarea trecerii de la păşunatul natural la nutreţul produs. De asemenea, suprafeţele împădurite pol fi valorificate prin introducerea unui sistem de ferme forestiere. Aceste posibilităţi par a fi interesante mai ales pentru Africa şi America Latină.

(IV) Producţia integrată, care include culturile, şep- telul şi păsările, poate reduce suprafeţele necesare pentru hrănirea animalelor. Studiul cu privire la dezvoltarea şeptelului în Asia a indicat posibilităţi considerabile în această direcţie.

(V) Surse sigure de apă şi administrarea lor corespunzătoare constituie o cerinţă indispensabilă pentru creşterea producţiei în cea mai mare parte a lumii în curs de dezvoltare.

(VI) Există în multe ţări un cîmp de acţiune considerabil pentru utilizarea intensă a îngrăşămintelor chimice. Totuşi, rezultatele cele mai bune se obţin în combinaţie cu apa,

cu noi soiuri de plante şi cu pesticide.
(VII) Mecanizarea are un cîmp de acţiune limitat în C.E.S.AJ'., dar în America Latină posibilităţile par a fi mai mari.

In toate regiunile, *tehnologia poate contribui la creşterea producţiei cu condiţia ca infrastructura cercetării ştiinţifice şi scara la care se utilizează să fie corespunzătoare* şi *ca guvernele să fie suficient de inovatoare în ceea ce priveşte instituţiile rurale, astfel incit avantajele să revină celei mai mari părţi a populaţiei rurale.* Adaptările instituţionale, de genul reformelor agrare şi consolidării terenurilor, sînt necesare, în primul rînd, în legătură cu folosirea în comun a apelor freatice şi de suprafaţă şi pentru încheierea unor înţelegeri convenabile cu privire la lucrările de drenare. Este de asemenea necesar să se micşoreze investiţiile de capital prin promovarea unor tehnici bazate pe utilizarea cu precădere a forţei de muncă. *In principal, o mare parte a problemei instituţionale se reduce la născocirea unor măsuri pentru internalizarea „economiilor externe", problemă a cărei importanţă nu poate fi supraevaluată în legătură cu o mare clasă de investiţii agricole.*

Experienţa aşa-numitei „revoluţii verzi" este suficient de instructivă pentru a merita o atenţie specială. Este neîndoielnic faptul că impulsul iniţial care a însoţit „revoluţia verde" s-a epuizat în primul rînd pentru că nu a avut o bază ştiinţifică suficient de largă. In al doilea rînd, deşi în esenţă „revoluţia verde" are un caracter neutru, premisele realizării ei sînt asigurarea cu apă şi creditele, care în general sînt foarte inegal distribuite, atît la scară regională, cît şi între diferitele pături ale populaţiei rurale. Ca urmare, beneficiile s-au polarizat în jurul păturii fermierilor mai bogaţi. Şi peste toate acestea, „revoluţia

verde" a fost puternic înclinată către import, fapt ce a mărit vulnerabilitatea agriculturii faţă de fluctuaţiile economice internaţionale. Deşi înclinaţia către import nu este un lucru rău în sine, totuşi, combinată cu o situaţie dificilă şi instabilă în ceea ce priveşte schimbul de devize, a dus la accentuarea instabilităţii interne. în plus, a fost neglijată utilizarea resurselor locale (4).

Pe scurt, trebuie să recunoaştem că deşi „revoluţia verde", cu accentul ei pe creşterea productivităţii prin utilizarea unor seminţe mai bune şi a îngrăşămintelor, a fost mai bine adaptată dotării cu resurse a ţărilor din regiunea C.E.S.A.P., efectul ei asupra subcontinentului indian, care include Bangladeshul, India, Pakistanul şi Sri Lanka, a fost relativ modest, în afara necesităţii de a crea soiuri mai bune de orez, care să reziste la secetă şi la boli — domeniu în care s-au înregistrat progrese în ultima vreme — este esenţial să se realizeze reforme care să confere mai multă securitate cultivatorilor de terenuri luate în arendă. De asemenea, este necesar să se modifice natura asimetrică a proprietăţii asupra terenurilor, natură care promovează practici necorespunzătoare de mecanizare, tinzînd să reducă folosirea forţei de muncă, inclusiv a femeilor, într-o perioadă în care ritmul expansiunii serviciilor neagricole este lent. Asigurarea unor credite corespunzătoare fermierilor mici şi marginali formează o componentă fundamentală a oricărei politici ce vizează o răspîndire mai largă a tehnologiei.

în ceea ce priveşte resursele de îngrăşăminte şi combustibili, posibilităţile unei cooperări de producţie mai mari între ţările în curs de dezvoltare trebuie explorate cu multă grijă. Este posibil ca o relaţie triunghiulară, care să implice know-how-ul din ţările dezvoltate, hrană pentru animale disponibilă la preţuri mici în ţările în curs de

dezvoltare exportatoare de petrol şi o piaţă garantată şi în creştere pentru îngrăşăminte în ţările în curs de dezvoltare, poate contribui substanţial la realizarea unui nivel mai înalt al producţiei agricole, asociat cu creşterea volumului comerţului mondial.

[4] Există o literatură bogată despre „revoluţia verde". Atrage atenţia în special lucrarea lui S. Ishikawa *Agricultural Development Strategies in Asia: Case Studies in the Philippines and Thailand.* Există multe lucrări cu acest subiect despre India, dar nu a apărut încă un studiu definitiv. Indiferent de meritele lor, toate studiile confirmă problemele ridicate aici.

Cercetarea şi îndeosebi cercetarea internaţională poate juca un rol foarte important în îmbunătăţirea producţiei agricole. Cunoştinţele noastre despre agricultura din regiunile tropicale ale Africii sînt evident insuficiente. Eforturile de cercetare în regiunea C'.E.S.A.P se desfăşoară în prezent într-un ritm mai satisfăcător. Cu toate acestea, necesitatea îmbunătăţirii continue a soiurilor, mai ales în ceea ce priveşte plantele leguminoase şi oleaginoase, este foarte mare. Dată fiind lipsa de proteine din ţările în curs de dezvoltare, aceste plante merită mult mai multă atenţie decît li s-a acordat pînă în prezent.

De asemenea, trebuie să se acorde o atenţie considerabilă factorilor tehnici ce participă la producerea hranei. Importanţa acestor factori este adesea mult subapreciată. Problema care se pune este dublă : asigurarea unui transfer efectiv de tehnologii corespunzătoare din lumea industrializată şi, mai important, dezvoltarea unor tehnici şi tehnologii noi, concepute special pentru procesele producţiei agricole din ţările lumii a treia. Aceste noi tehnologii trebuie să îndeplinească trei condiţii generale : să utilizeze intensiv forţa de muncă ; să fie sănătoase din punct de vedere ecologic ; să necesite un consum mic

sau mediu de energie. Noi tehnologii sînt necesare mai ales în ceea ce priveşte irigaţiile şi drenajul, pe de o parte, şi purificarea şi desalinizarea apei, pe de altă parte, tehnologiile actuale fiind prea scumpe şi necesi- tînd un consum mare de energie. Aşa cum s-a atras atenţia mai înainte, apa poate fi factorul tehnic care limitează creşterea producţiei agricole. Trebuie menţionată de asemenea necesitatea găsirii unor metode alternate de cultivare, care să degradeze mai puţin solul, problemă deosebit de importantă în regiunile tropicale şi subtropicale.

Fondurile pe termen lung acordate în condiţii avantajoase pentru investiţii agricole, mai ales pentru cercetări, sînt esenţiale pentru cele mai multe ţări în curs de dezvoltare (5). Totuşi, în acest context trebuie subliniată relaţia de complementaritate poten-

' Unele posibilităţi în această privinţă sînt prezentate în anexele 2 şi 6. ţială dintre ţările în curs de dezvoltare importante producătoare de hrană şi unele ţări O.P.E.C. Această relaţie este deosebit de importantă nu numai pentru că poate contribui la eliminarea dezechilibrelor balanţelor de plăţi ale ţărilor în curs de dezvoltare importatoare de petrol, dar de asemenea pentru că efectul îngrăşămintelor poate fi mult mai mare în anumite ţări în curs de dezvoltare, cu condiţia ca dezvoltarea resurselor de infrastructură rurală să nu fie neglijată. Deoarece activităţile legate de infrastructură utilizează în mare măsură forţa de muncă, cooperarea în aceste direcţii poate duce la crearea unor noi locuri de muncă.

Pentru a realiza ritmul de creştere de 3,5%, menţionat mai înainte, toate propunerile menţionate mai sus trebuie traduse în viaţă cu o vigoare nemaiîn- tîlnită încă la scară mondială. Deoarece productivi- tăţile terenurilor irigate sînt mult mai mari decît cele ale terenurilor neirigate, trebuie acordată o înaltă prioritate irigaţiilor şi gospodăririi apelor. Trebuie intensificate cercetările cu privire la exploatarea terenurilor aride şi de

asemenea trebuie modificate aşezările umane pentru a corespunde condiţiilor agroclimatice. În anumite regiuni va trebui acordată prioritate pomiculturii. Şi mai presus de orice, organizaţiile rurale trebuie să promoveze inovaţiile, concomitent cu lupta pentru atenuarea inegalităţilor existente. Problema administrării cooperative a satelor cere o atenţie serioasă din partea politicienilor şi a planificatorilor. În afara faptului că un astfel de aranjament ar fi mai echitabil, ar contribui de asemenea la creşterea cantităţilor disponibile efectiv, prin reducerea pierderilor la depozitare şi transport. În plus, este de aşteptat să apară şi un efect indirect asupra producţiei prin promovarea unor condiţii mai bune de îngrijire a sănătăţii.

Problema asigurării necesarului de proteine pentru populaţia lumii trebuie tratată cu multă atenţie. Carnea este evident costisitoare, din motive care au fost deja menţionate. Există alte două căi de urmat care trebuie explorate pe deplin : peştele şi produsele înrudite din oceane şi *cerealele cu un conţinut ridica', de proteine.* în plus, soia poate asigura o parte din necesarul de proteine în ţările unde nu este cultivată în prezent pe o scară cît de cît semnificativă, cum este cazul subcontinentului indian.

Din nefericire, producţia mondială de peşte, după ce a crescut foarte mult în perioada 1950—1970, a stagnat. Această stagnare trebuie înlăturată urgent, în ceea ce priveşte creşterea conţinutului de proteine în cereale, cercetarea mai are de străbătut o cale lungă. De asemenea, în ceea ce priveşte soia nu s-au obţinut creşteri semnificative ale productivităţii. Prin urmare, creşterea poate fi realizată numai prin mărirea suprafeţelor afectate acestor culturi, fapt ce impune o planificare corespunzătoare a culturilor. Posibilităţile de prelucrare a turtelor de seminţe uleioase, pentru a le face comestibile pentru oameni, trebuie luate serios în

consideraţie.

O *politică de preţuri* corespunzătoare este o componentă importantă a oricărui plan echitabil pentru agricultură. Este evident că fermierul trebuie să aibă un cîştig bun de pe urma investiţiilor sale, mai ales atunci cînd acestea sînt riscante, aşa cum este cazul încercării unui soi nou. în asemenea situaţii va fi necesar ca guvernul să *garanteze un preţ minimal,* astfel încît, chiar dacă cererea scade temporar, fermierul să nu aibă pierderi substanţiale. Interesele consumatorilor orăşeni pot fi protejate printr-un sistem de stocuri tampon. Deoarece preţurile alimentelor determină într-o mare măsură salariile în majoritatea ţărilor în curs de dezvoltare, indiferent de politica monetar-fiscală urmată, necesitatea minimizării inflaţiei rezultă din creşterea masivă a preţurilor alimentelor şi funcţionarea „efectului de cli- chet" ce o însoţeşte, este un punct de care trebuie să ţină seama atît planificatorii, cît şi cei care formulează politica. în timp ce părţile cele mai bogate ale economiei urbane nu doresc altceva decît o stabilitate rezonabilă a preţurilor alimentelor, distribuţia alimentelor bazată pe preţ nu va reuşi să facă dreptate celor mai săraci 30% din populaţie. Pentru aceştia *o mai mare ocupare a forţei de muncă* trebuie să fie însoţită de o metodă de distribuţie controlată a cerealelor de bază pînă la un anumit nivel minim. Măsura în care va fi controlată distribuţia va depinde de subvenţiile pe care guvernul le poate face. Deoarece cele mai multe guverne au la dispoziţie fonduri limitate, problema este foarte dificil de rezolvat în practică. Totuşi, nu încape îndoială că orice ritm de creştere a cantităţilor disponibile de alimente s-ar adopta, va dura mai mult timp pînă cînd să se ajungă la satisfacerea necesităţilor de hrană dacă nu se concepe un sistem corespunzător de distribuţie publică. Pentru cele mai multe ţări, distribuţia publică trebuie susţinută pe

baza producţiei interne, suplimentată cu o cantitate mică de alimente importate în condiţii comerciale. Totuşi, trebuie avut în vedere că în anii mai dificili ar putea fi necesare importuri concesionale de alimente. Menţinerea unui stoc tampon internaţional va ajuta la stabilizarea preţurilor, prin aceasta atenuînd parţial nevoia unor mari livrări concesionale în situaţiile foarte grele.

în sfîrşit, o importanţă deosebită pe termen scurt o au încercările ţărilor lumii a treia de a reduce risipa de hrană provocată de bolile netratate ale plantelor, de dăunători, de transportul şi depozitarea necorespunzătoare. Ratele amortizării investiţiilor din aceste domenii pot fi în multe cazuri foarte mari. Eforturile de reducere a pierderilor de hrană după recoltare trebuie organizate în aşa fel încît să se obţină o reducere de cel puţin 50% în 1985, aşa cum a propus şi adoptat Sesiunea a VII-a Specială a O.N.U.

3.4 **Perspectiva pe termen lung**

Pe termen lung, trebuie puternic accentuaţi doi factori importanţi şi anume declinul accelerat al creşterii populaţiei şi schimbările în modelele de consum ale ţărilor bogate.

în plus, nu poate fi supraestimat rolul cercetării, mai ales cu privire la resursele neconvenţionale de hrană şi economisirea resurselor naturale neregenerabile.

în ceea ce priveşte prima direcţie de acţiune, cel puţin în regiunea C.E.S.A.P., există toate motivele să se creadă că *planificarea populaţiei* va începe să dea roade în jurul anului 1985. Aceasta pentru că ratele naşterilor au început să scadă chiar şi în India, deşi într-o mică măsură. In ţările din Asia de Est, scăderile sînt mai substanţiale. Aşa cum s-a subliniat peste tot în acest raport, problema creşterii populaţiei nu poate fi tratată izolat. Succesele în această direcţie

depind de acţiunile, atît naţionale cît şi internaţionale, dintr-o serie de domenii corelate.

Problema schimbării obiceiurilor de consum ale minorităţii bogate se va dovedi probabil mult mai dificilă. Schimbările de atitudine sînt mult mai greu de realizat în această privinţă. Totuşi creşterea conştiinţei în legătură cu problemele mondiale poate fi utilă pe termen lung. *Reducerea creşterii populaţiei* în lumea dezvoltată, chiar dacă în prezent creşterea este mult mai mică decît în ţările în curs de dezvoltare, trebuie de asemenea accentuată prin prisma consumului de resurse pe locuitor (vezi anexa 8, paragraful 8.4).

Pentru ţările în curs de dezvoltare, aşa cum s-a arătat mai înainte, deficitul actual de proteine este mult mai mare decît cel de calorii. Dacă ne referim numai la consumul de proteine, contribuţia proteinelor animale este cu mult mai mică. Este clar că pe termen lung această situaţie trebuie remediată. Deci, problemei înlăturării deficitului de proteine în modul cel mai ieftin cu putinţă în ţările C.E.S.A.P. şi în Africa trebuie să i se acorde cea mai mare atenţie. In traducerea în viaţă a unei politici alimentare corespunzătoare, primul pas este înlăturarea decalajului de calorii, deoarece acesta pare să fie cel mai presant. Pe de altă parte, în ceea ce-i priveşte pe copiii din ţările în curs de dezvoltare, deficitul de proteine este fără îndoială foarte important deoarece poate avea urmări negative ireversibile. Dar se pare că fără îmbunătăţirea raţiei de calorii, deficitul de proteine nu poate fi înlăturat în mod satisfăcător, fapt ce are o importanţă strategică în adoptarea unei politici alimentare corespunzătoare.

Reciclarea corespunzătoare a deşeurilor agricole pare a fi utilă prin prisma reducerii necesarului de îngrăşăminte chimice, prevenindu-se astfel şi degradarea mediului

înconjurător. Suscită un mare interes în rîndul oamenilor de ştiinţă problema fixării azotului pentru producţia agricolă. In prezent se fac cercetări intense asupra proceselor atît biologice, cît şi abiologice. Acestea includ mărirea gradului de fixare simbiotică a azotului de către plantele leguminoase, domeniu în care utilizarea îngrăşămintelor a avut puţin succes. De asemenea, dezvoltarea unor metode economice de utilizare a energiei solare pentru lucrări agricole, cum sînt pompele solare, poate ajuta la reducerea necesarului de combustibili fosili (vezi anexa 8, paragraful 8.5).

Pe termen lung, apa se poate dovedi a fi un factor limitator foarte critic pentru susţinerea unui nivel înalt al producţiei agricole. Aceasta va necesita o planificare largă a bazinelor rîurilor, precum şi proiecte de desalinizare a apei mărilor. Ambele acţiuni impun acţiuni regionale, dacă nu chiar cooperarea internaţională. De asemenea, o importanţă decisivă s-ar putea să o aibă în viitor tendinţa evidentă către condiţii climatice fluctuante. Din acest punct de vedere, perioada 1935—1955 poate fi considerată ca o perioadă optimă. Posibilitatea deteriorării condiţiilor climatice subliniază necesitatea creării de stocuri tampon de alimente, organizate pe bază regională.

Prin urmare, este extrem de hazardat să se prezică cu pretenţii de exactitate ritmul creşterii pe termen lung. Tot ce se poate afirma este că obiectivul de 3% stabilit în capitolul 6 al acestui raport nu poate fi atins prin improvizaţii ad-hoc. Numai dacă se dă dovadă de un spirit de previziune corespunzător cu privire la controlul creşterii populaţiei, cu privire la limitarea creşterii cererii celor bogaţi şi cu privire la orientarea tehnologiei în domenii care să evite potenţialele strangulări, este posibil să se realizeze un echilibru mai bun decît ccl actual între om şi mediul înconjurător.

Nu se poate face nici o previziune viabilă pe termen lung pentru economia mondială dacă nu reuşim să schimbăm perspectivele pe termen scurt şi mediu. Prin urmare, este necesar să întreprindem acţiuni pe direcţiile recomandate în paragrafele precedente. Pe termen scurt şi mediu, problemele principale sînt provocate de creşterea insuficientă din ţările în curs de dezvoltare, de dificultăţile cronice ale balanţelor de plăţi, de creşterea ca număr şi ca scară de adoptare a unor tehnologii şi stiluri de viaţă neco-respunzătoare mediilor lor social-economice. Deşi trebuie iniţiate acţiuni de corectare pe toate fronturile, inclusiv schimbări instituţionale în ţările în curs de dezvoltare, o ordine internaţională mai echitabilă poate contribui substanţial la realizarea schim-bărilor structurale necesare pe termen lung. O nouă ordine este bineînţeles incompatibilă cu utilizarea la scară internaţională a hranei ca mijloc de exercitare a unor presiuni politice, mai ales asupra ţărilor în curs de dezvoltare.

Anexa 4

INDUSTRIALIZAREA, COMERŢUL ŞI DIVIZIUNEA INTERNAŢIONALĂ A MUNCII

de Ibrahim Helmi Abdel Rahman
şi Helmut Hesse

4.1 Obiectivele principale

Noua ordine economică internaţională implică o utilizare optimă a resurselor umane şi fizice ale întregii lumi, adică o diviziune internaţională optimă a muncii. Deoarece comerţul este inseparabil legat de diviziunea

muncii, acest optimum necesită reguli speciale pentru guvernarea comerţului internaţional. Mai mult, el reclamă o schimbare a modelului producţiei, în special în domeniul industriei prelucrătoare. Ca urmare, evoluţia şi apariţia în viitor a politicilor comerciale şi a modelelor de industrializare necesare vor adăuga un element dinamic conceptului de diviziune internaţională optimă a muncii şi de aceea vor prezenta diferenţe importante faţă de experienţa trecutului. Trebuie observat că expresia „diviziunea internaţională a muncii" se referă la localizarea geografică a activităţilor economice în lume sau la „ce şi unde se produce". Ea este adesea interpretată în mod greşit ca reprezentînd un instrument static de redistribuire, care implică o deplasare a infrastructurii prelucrătoare de la o ţară la alta. Expresia „diviziunea internaţională a muncii" este utilizată aici într-un sens mult mai dinamic : deplasarea progresivă în timp a modelului producţiei între regiuni şi ţări, în aşa fel încît toţi să beneficieze de pe urma unor avantaje şi specializări în continuă schimbare.

Vor trebui dezvoltate tehnologii speciale care să corespundă condiţiilor predominante în ţările lumii a treia (1) şi, de asemenea, să ajute la restructurarea activităţilor industriale în ţările industrializate. Politicile şi strategiile industriale la nivel naţional, regional şi internaţional vor trebui să fie formulate împreună cu procedeele, sistemele de informaţii şi instrumentele de acţiune necesare pentru a asigura traducerea lor în viaţă şi armonizarea la toate nivelurile. Mai mult, este evident că atingerea obiectivelor în domeniile comerţului şi industrializării presupune o diversitate de schimbări şi politici nu numai în domeniul economic, ci şi în structurile sociale şi politice.

4.2 Analiza situaţiei actuale a sistemului comercial

Sistemul comercial actual nu poate fi considerat optim, din cîteva motive. In primul rînd posibilităţile diviziunii reciproc avantajoase a muncii între ţările cu economie planificată centralizat şi ţările cu economie de piaţă nu Sînt utilizate în mod corespunzător, deşi comerţul între aceste două grupuri de ţări, împiedicat pentru o perioadă de „războiul rece" şi confruntat cu unele dificultăţi provenite din diferenţele între sistemele economice, a marcat o creştere rapidă în ultimii ani. S-ar părea că monopolul de stat asupra corner-

[1] Dezvoltarea tehnologică şi problema tehnologiei adecvate sînt discutate în Anexa 8 (Mediul înconjurător al omului) şi Anexa 6 (Ştiinţa şi tehnologia). Rolul întreprinderilor transnaţionale este discutat în Anexa 7.

ţului exterior existent în ţările cu economie planificată centralizat nu constituie un obstacol insurmontabil în calea dezvoltării comerţului lor cu Occidentul. Cu toate acestea, sporirea în continuare a flexibilităţii în planificarea comerţului exterior şi în conducerea întreprinderilor de comerţ exterior ar putea contribui la o creştere mai accelerată a acestui comerţ. Avînd în vedere înzestrarea cu resurse a ţărilor cu planificare centralizată — gradul înalt de industrializare şi abundenţa mîinii de lucru calificate — se pare că există posibilităţi largi pentru ca ţările cu economii de piaţă dezvoltate şi în curs de dezvoltare să-şi sporească comerţul cu ele. Există posibilităţi considerabile pentru cooperare intraindustrială, incluzînd dezvoltarea reciprocă a producţiei anumitor materii prime, unele tipuri de întreprinderi comune etc.

în al doilea rînd, modelul, practicile şi

instituţiile actuale din domeniul comerţului internaţional între ţările cu economie de piaţă au evoluat în esenţă în funcţie de necesităţile şi în concordanţă cu interesele *partenerilor majori.* Reciprocitatea, unul din principalele elemente ale Acordului General (G.A.T.T.), este acceptată în general ca un principiu corect în cadrul negocierilor atunci cînd toate ţările au o putere egală din punct de vedere economic şi politic ; o tranzacţie se poate încheia numai între ţări care fie că au ceva de oferit, fie că cred că au ceva de cîştigat. Tranzacţiile pe baza reciprocităţii, care au fost tipice pentru sistemul comercial, nu pot asigura echitatea dacă di- feriţii parteneri deţin *puteri inegale.* Acelaşi lucru este valabil şi pentru principiul naţiunii celei mai favorizate, celălalt element principal al G.A.T.T. Acesta este un instrument adecvat pentru reglementarea relaţiilor[1] comerciale între egali, dar este cu siguranţă nepotrivit pentru reglementarea comerţului între ţările industrializate şi lumea a treia.

De aceea, este lesne de înţeles de ce ţările lumii a treia au intervenit pentru introducerea unui amendament la principiul naţiunii celei mai favorizate, con- stînd în aceea ca ţărilor industrializate să le fie permis să aplice tarife vamale preferenţiale ţărilor mai puţin dezvoltate, iar acestea din urmă să-şi poată acorda un tratament preferenţial lor înseşi. Deşi este adevărat că aceste revendicări au fost luate în consideraţie la timpul cuvenit în Partea a IV-a a G.A.T.T. (intrată în vigoare la 27 iunie 1966) şi adoptate în cadrul Sistemului General de Preferinţe, nu este nici o exagerare să se spună că reducerile de tarife vamale în întreaga perioadă postbelică au favorizat în principal ţările industrializate. Deoarece în trecut negocierile privind abolirea barierelor comerciale au fost iniţiate de obicei de către ţările industrializate avansate, nu este surprinzător că *taxele*

vamale asupra mărfurilor de export ce prezintă interes pentru ţările lumii a treia rămîn comparativ ridicate. Cu alte cuvinte, datorită elementelor specifice care au fost alese pentru a reglementa sistemul comercial după cel de-al II-lea război mondial, diviziunea muncii între ţările industrializate (în special o diviziune intraindustrială a muncii) s-a dezvoltat cu mult mai rapid şi mai intensiv decît diviziunea muncii între ţările industrializate şi cele în curs de industrializare.

în plus, concentrarea asupra reducerilor la taxele vamale explică de ce tehnica tranzacţiilor bilaterale a dominat perioada postbelică. *Tranzacţia multilaterală,* urmărind obiective globale, este încă *subdezvoltată.* Astfel, este de înţeles că au fost doar puţine cazuri de înţelegeri internaţionale nu numai cu privire la unele măsuri de reglementare a relaţiilor comerciale, ci şi, totodată, cu privire la alocarea de resurse naţionale pentru îmbunătăţirea diviziunii internaţionale a muncii. Mai mult, excepţiile s-au dovedit dezamăgitoare. De exemplu, Acordul pe Termen Lung a luat într-a- devăr în consideraţie acţiunea cooperativă şi constructivă necesară pentru a promova dezvoltarea comerţului mondial şi, de asemenea, pentru a satisface nevoile fundamentale ale ţărilor în curs de dezvoltare privind sporirea exporturilor. S-a hotărît ca aceste obiective să fie realizate prin îndepărtarea obstacolelor din calea comerţului şi prin continuarea eşalonată a ajustărilor în ţările industrializate. Cu toate acestea, nu s-a dat curs niciodată acestei acţiuni. Din contră, în absenţa oricărui control efectiv şi a unui arbitraj obligatoriu, acordul a fost folosit mai curînd ca o lege pentru *limitarea comerţului* decît ca o obligaţie pentru ţările industrializate de a încuraja realocarea factorilor de producţie afectaţi

unor activităţi noi.

Deoarece G.A.T.T. nu a reuşit să reprezinte interesele şi preocupările lumii a treia, ţările în curs de dezvoltare au fost nevoite să creeze o nouă organizaţie, U.N.C.T.A.D., care, în multe privinţe, concurează direct cu G.A.T.T. Crearea U.N.C.T.A.D. marchează începutul unei evoluţii treptate către dualitatea instituţională în domeniul comerţului şi dezvoltării. Această dispersare a activităţilor constituie un obstacol serios în calea eforturilor de a formula o nouă ordine a comerţului exterior şi a diviziunii muncii la nivel internaţional.

Cel de-al treilea motiv pentru care sistemul comercial actual este suboptim, este că diviziunea internaţională a muncii în *sectorul agricol* este defectuoasă. Majoritatea ţărilor industrializate şi-au izolat sectoarele agricole de concurenţa internaţională. Acest lucru poate fi explicat în mare măsură prin faptul că ţările relativ dezavantajate în ceea ce priveşte produsele agricole sînt puse adesea în situaţia de a opta între eficienţa alocării resurselor la scară mondială şi distribuţia naţională a veniturilor, precum şi securitatea naţională. Dată fiind această situaţie, obiectivele politicii naţionale s-au bucurat de prioritate faţă de crearea unul mecanism de concurenţă internaţională; practic nu a fost întreprins nici un efort serios pentru a face ca costurile comparate să joace progresiv un rol mai important în comerţul agricol internaţional — eforturi care ar fi contribuit la o îmbunătăţire în diviziunea internaţională a muncii.

Cel de-al patrulea motiv este legat de tendinţa puternică de deplasare de la un sistem comercial unic, bazat pe principiul nediscriminării, către un regionalism mai accentuat în relaţiile economice internaţionale şi către dezvoltarea *blocurilor orientate spre interiorul lor,* sub conducerea ţărilor industrializate bogate. Cîteva grupuri de ţări

au exploatat Articolul 24 al Acordului General pentru a negocia acorduri comerciale preferenţiale. Această tendinţă spre regionalism în comerţul internaţional sporeşte riscul izolaţionismului politic şi al protecţionismului comercial şi chiar al războaielor comerciale. Ea determină eficacitatea organizaţiilor internaţionale în detrimentul lumii a treia şi al ţărilor industrializate mai mici. Ea generează presiuni pentru ca anumite ţări în curs de dezvoltare să intre într-un bloc anumit, lărgind prin aceasta sferele economice de influenţă ale ţărilor deja puternice. Ar trebui totuşi notat că aspectele negative ale unor astfel de grupări ce leagă ţările dezvoltate de cele în curs de dezvoltare pot fi atenuate prin generalizarea principiului nere- ciprocităţii în relaţiile dintre ele.

Toate aceste presiuni constituie obstacole în calea îmbunătăţirii unei diviziuni a muncii la scară mondială. Totuşi, atît timp cît aceste presiuni sînt resimţite, este nevoie de un grad corespunzător de protejare a intereselor ţărilor mai slabe. Una din modalităţile eficace de a realiza acest lucru este integrarea economică în grupări economice regionale şi un anumit sistem preferenţial intern al grupului, fără obligaţia de a acorda — conform principiului naţiunii celei mai favorizate — aceste privilegii ţărilor terţe. Acest lucru este important în special pentru ţările în curs de dezvoltare căci, prin dezvoltarea integrării economice, aceste ţări pot — aşa cum arată cîteva exemple — să creeze pieţe mai largi pentru produsele noi, să realizeze economii de mare anvergură, să evite folosirea neeconomică a factorilor de producţie deficitari prin înfiinţarea unor aşa-numite industrii de integrare şi să organizeze cercetarea în domeniul tehnologiilor corespunzătoare condiţiilor locale. De asemenea, prin aceasta se întăreşte poziţia lor

în cadrul dialogului cu partenerii mai dezvoltaţi. Oricît de pozitivă ar putea fi considerată această situaţie în lumea actuală, trebuie să existe garanţii că ea nu va avea ca rezultat un nou pas către o lume divizată în blocuri de ţări puternice şi orientate numai spre interiorul lor. Aceasta ar face ca realizarea unei diviziuni internaţionale optime a muncii să fie chiar şi mai dificilă.

4.3 Unele aspecte ale politicii de industrializare

Deşi între ţările lumii a treia există diferenţe considerabile în ceea ce priveşte modelul şi gradul lor de industrializare, pot fi făcute unele observaţii generale. In comparaţie cu ţările industrializate, ţările în curs de dezvoltare au o pondere redusă a producţiei şi exporturilor industriale. Lumea a treia participă doar cu 7% la produsul total de bunuri industriale, proporţie care nu a crescut apreciabil în ultimele trei decenii. Proporţiile corespunzătoare pentru diferitele sectoare de prelucrare variază de la valori ridicate pentru industriile alimentară, textilă şi a pielăriei pînă la valori scăzute pentru industriile de utilaj mecanic greu şi echipament electric şi, în general, pentru industriile bazate pe ştiinţă. Se aplică în general politici de înlocuire a importurilor, politici care duc la o producţie locală protejată prin bariere vamale şi limitată la pieţe locale izolate. Prelucrarea materiilor prime locale, inclusiv mineralele, iniţiază o formă de industrializare şi sporeşte exporturile, dar rareori avansează dincolo de o etapă limitată, datorită dificultăţilor şi barierelor comerciale ridicate de ţările industrializate. Industriile locale de asamblare sînt iniţiate pe baza componentelor importate şi a produselor intermediare, dar nu ating în general o înaltă productivitate sau competitivitate din cauza limitărilor pieţei.

în ţările în curs de dezvoltare relativ avansate şi de asemenea în unele ţări mari în

curs de dezvoltare, a fost posibil să se stabilească o bază industrială relativ puternică şi integrată, incluzînd metalurgia grea, construcţia de maşini şi industria chimică de bază, sprijinite de instituţiile de proiectare, cercetare şi marketing necesare. Industriile tradiţionale, ca şi industriile mici şi artizanale, sînt în general proprietate particulară, însă întreprinderile moderne şi mari sînt înfiinţate cu participarea şi sprijinul puternic al sectorului public. Participarea capitalului străin nu a fost atît de masivă ca în cazul industriilor extractive, plantaţiilor şi industriilor de servicii, dar ea sporeşte treptat, contribuind cu tehnologie străină şi cu experienţă de conducere. Distribuţia cotelor nete din profituri depinde în mare măsură de condiţiile şi împrejurările specifice.

Remarcile de mai sus asupra politicilor dc înlocuire a importurilor necesită unele rezerve. In anumite ţări şi în anumite faze ale industrializării, asemenea politici au trebuit menţinute pur şi simplu pentru că nu au existat ocazii de a exporta bunurile manufacturate şi materiile prime prelucrate. In alte cazuri, ele au fost necesare, în ciuda neajunsurilor lor evidente, pentru a stabili o bază industrială mai largă sau pentru a oferi o protecţie împotriva practicilor incorecte de dumping. Ca urmare, este de aşteptat să persiste diferite faze şi un anumit grad de continuitate a politicilor de înlocuire a importurilor, pe o scară redusă. în afară de înlocuirea importurilor şi de prelucrarea materiilor prime locale, cu limitările şi dificultăţile lor, foarte puţine ţări din lumea a treia au fost capabile să dezvolte şi să traducă în viaţă politici integrate de industrializare. Din cauza lipsei de capital şi de competenţă, au fost sprijinite industriile bazate pe un volum mare de muncă şi de mică anvergură (2). De curînd a atras atenţia promovarea exporturilor de bunuri manufacturate, dar acestea pot fi eficace numai în condiţii foarte

specifice. Integrarea şi armonizarea regionale pot fi de folos în măsura în care lărgesc pieţele şi evită concurenţa pentru capital, în măsura în care industriile prelucrătoare corespund priorităţilor planificate la nivel regional şi sînt controlate efectiv de ţările care se angajează în procesul de integrare. Cu toate acestea, mişcarea către integrare regională s-a dovedit lentă şi asaltată de multe dificultăţi.

în ciuda tuturor acestor dificultăţi, industria prelucrătoare reprezintă încă sectorul cel mai dinamic al creşterii în multe din ţările lumii a treia. Dinamismul industriei se reflectă în ritmul său de creştere în general mai ridicat în comparaţie cu alte sectoare, în necesitatea de a dezvolta noi tipuri de competenţe şi specializare şi în importantele implicaţii sociale ale industrializării. Ar trebui imaginate

[2] Pentru o discuţie privind avantajele industriilor cu un volum mare de muncă şi de mică anvergură, vezi Anexa 6. şi aplicate cu atenţie politici care să evite unele dintre efectele cele mai serioase ale unei industrializări greşite. In particular, este esenţială coordonarea între dezvoltarea agricolă şi industrială, în special în anii următori, în care cererea de hrană şi preţurile aferente este probabil să creeze presiuni sporite asupra resurselor ţărilor în curs de dezvoltare. Dacă sînt satisfăcute anumite cerinţe, industrializarea poate fi privită ca o condiţie preliminară pentru edificarea structurii economice viitoare a ţărilor lumii a treia. Pot fi deja găsite exemple de reuşită, altele fiind aşteptate să urmeze. Acest fapt în sine oferă unele speranţe că în deceniile următoare poate fi instaurată o nouă diviziune internaţională a muncii în industrie.

Diviziunea actuală a muncii, aşa cum este binecunoscut, îşi are originea în perioada colonială. Deşi de atunci s-a modificat marginal, ea îşi menţine trăsăturile generale de concentrare a industriei prelucrătoare şi a dezvoltării tehnologiei aproape exclusiv în ţările industrializate. In general, ţărilor lumii a treia le-au fost lăsate doar ceva mai mult

decît producţia materiilor prime şi un minimum al activităţilor de prelucrare locală pentru satisfacerea nevoilor de bază. Importurile sporite de bunuri industriale, care într-o etapă ulterioară au justificat politicile de înlocuire a importurilor şi de protejare a industriilor în faşă, fie că au fost legate de producţia de materii prime, cum ar fi agricultura şi mineritul, fie că au urmărit să satisfacă în esenţă nevoile populaţiilor cu venituri mai mari şi ale celor urbane. Pare deci rezonabil să se presupună că industrializarea care a avut loc în majoritatea ţărilor lumii a treia nu a fost orientată spre satisfacerea nevoilor de bază ale grupurilor cu venituri scăzute, şi, ca urmare, poate fi justificată mai puţin pe baze sociale decît pe baze economice. Puterea de cumpărare limitată a celor săraci, în absenţa unor politici deliberate de distribuire a veniturilor, a făcut imposibilă lărgirea pieţelor interne şi susţinerea planurilor integrate de industrializare. Desigur, pot fi găsite cu uşurinţă excepţii de la aceste observaţii, dar chiar şi în cazurile în care s-au făcut eforturi serioase pentru redistribuirea veniturilor, productivitatea muncii nu a înregistrat o creştere corespunzătoare, rezultatul fiind acela că industrializarea s-a lovit de alte dificultăţi.

Tehnologia industrială, aşa cum e cunoscută în prezent, este creată aproape exclusiv în ţările industrializate Principalele două surse de finanţare şi orientare a tehnologiei sînt aplicaţiile militare şi interesele legate de profituri industriale pe scară largă. Dată fiind această situaţie, este evident că tehnologia din ţările dezvoltate nu va corespunde nevoilor presante ale lumii a treia. Totuşi, dificultatea constă în aceea că în multe cazuri aceasta este singura tehnologie disponibilă. Nu există nici capacitate suficientă şi nici resurse pentru a crea tehnologii adaptate specific satisfacerii nevoilor maselor de săraci, neprivilegiate, din lumea a treia. Mai râu încă,

transferul de tehnologie se desfăşoară pe baza unor practici şi condiţii considerate, în general, nefavorabile pentru ţările destinatare. Şi chiar dacă ar fi dezvoltată o tehnologie potrivită, ar fi nevoie de timp şi de un efort considerabil înainte ca ea să poată avea un impact major asupra comerţului şi producţiei industriale.

Această situaţie trebuie remediată, în caz contrar industrializarea corespunzătoare şi accelerată a ţărilor în curs de dezvoltare nefiind posibilă (3).

Problemele formulate privind o nouă tehnologie industrială potrivită ţărilor în curs de dezvoltare în următorii 25 de ani trebuie să ţină seama de creşterea rapidă necesară. Cel mai probabil este că se va ajunge la o dualitate tehnologică şi industrială. Din cauza creşterii populaţiei şi a nevoii de a crea locuri de muncă cu puţin capital, va fi necesară o tehnologie cu un consum intensiv de muncă. Pe de altă parte, creşterea industrială rapidă impune extinderea exporturilor şi asigurarea unor elemente de input industriale de bază, necesitînd un sector industrial modern cu o investiţie masivă de capital. Experienţa chineză recentă ilustrează această situaţie, dar nu constituie în mod necesar singurul răspuns la această problemă a dualităţii. Este clar că industrializarea accentuată nu trebuie să atragă după sine şomajul în masă sau

* Problema dezvoltării tehnologice şi condiţiile transferului de tehnologie sînt discutate în Anexa 6. alţi factori perturbatori pentru structura socială **a** ţărilor în curs de dezvoltare. Aceste probleme trebuie examinate şi pentru rezolvarea lor trebuie stabilite obiective şi politici pe termen lung. Nu este suficient ca ele să fie examinate doar pe baza experienţei trecutului

4.4 Obiectivele unei noi politici de industrializare

Pe termen lung, stabilirea unei diviziuni internaţionale optime a muncii depinde de acceptarea ideii că industrializarea lumii a treia nu contravine intereselor ţărilor actualmente industrializate. De asemenea, trebuie realizat faptul că modelele viitoare de industrializare, ca şi tehnologia industrială, nu se pot baza pe simpla proiecţie şi continuare a tendinţelor din trecut.

în formularea politicilor de industrializare viitoare, ţările lumii a treia trebuie să stabilească noi priorităţi — priorităţi care trebuie să includă mai curînd producerea mărfurilor de bază necesare pentru satisfacerea nevoilor majorităţii sărace, decît producerea unor bunuri mai sofisticate pentru satisfacerea gusturilor minorităţii bogate. înainte de toate, trebuie să figureze printre priorităţi hrana şi energia, în special în ţările cu deficite de hrană. De aceea, anumite activităţi industriale legate de hrană şi energie trebuie să se bucure de cea mai înaltă prioritate. Acestea includ îngrăşămintele, insecticidele, utilajul şi uneltele agricole, facilităţile de prelucrare, transport şi depozitare şi în general agroindustriile. De asemenea, ar trebui să se acorde o înaltă prioritate tehnologiei pentru producerea textilelor de bază, materialelor de construcţie, medicamentelor şi echipamentului şcolar.

Viitorul model al producţiei şi consumului industrial din ţările industrializate trebuie de asemenea să difere de cel din trecut. Unul dintre motive este acela că limitările privind folosirea energiei şi materiilor prime nu vor permite simpla extrapolare, în timp ce constrîngerile legate de mediul înconjurător şi schimbările de atitudine vor duce, se speră, la gospodărirea mai raţională a resurselor mondiale, inclusiv a materiilor prime şi a

energiei pentru industriile prelucrătoare.

Avînd în vedere aceste considerente, diviziunea optimă a muncii trebuie să recomande cea mai eficientă utilizare a resurselor, inclusiv energia şi resursele umane, în concordanţă cu anumite modele ale cooperării inter şi intraindustriale. Ea nu se poate baza în mod simplu pe diviziunea industriilor în industrii cu utilizare intensivă a forţei de muncă şi industrii cu utilizare intensivă a capitalului şi atribuirea unora sau altora unui grup de ţări. In lumina experienţei industrializării, asemenea criterii simple sînt evident insuficiente. Este necesar să se considere industrializarea mai curînd ca o activitate socială a grupurilor umane decît ca produs al acţiunilor individuale. Această abordare de grup ar permite stabilirea unor anumite legături între diferite proiecte industriale pentru a forma complexe. De asemenea, ar permite să se acorde prioritate producerii mărfurilor de bază, ţinîndu-se seama de etapele şi activităţile corelate necesare pentru a face viabilă această producţie.

Această imagine a unei viitoare diviziuni a muncii ar trebui să ţină seama nu numai de factorii legaţi de activităţile prelucrătoare, ci şi de factorii comerciali şi tehnologici. Trebuie notat că chiar şi în cazul unui sistem ideal de comerţ liber vor exista totdeauna anumite limitări impuse de stocuri, pieţe şi preţuri şi că tehnologiile noi pot afecta considerabil avantajul cooperativ al bunurilor comercializate, de la o perioadă la alta. Ca urmare, această diviziune optimă nu va fi statică, ci va fi supusă unor adaptări continue şi treptate la situaţiile în schimbare, inclusiv disponibilităţile de capital, formarea competenţelor umane şi inovaţia tehnologică. De asemenea, ea trebuie să fie legată în mod necesar de modelele consumului şi de cererea în continuă schimbare, care determină în cele din urmă piaţa producţiei şi a muncii.

Realizarea sarcinilor de industrializare stabilite la Lima implică un ritm de creştere mult mai înalt decît cel de 8% recomandat în cadrul Strategiei de Dezvoltare pentru cel de-al Doilea Deceniu de Dezvoltare al O.N.U. (4). Acest ritm poate fi realizat, şi chiar şi atunci probabil doar parţial, numai dacă se vor înregistra unele schimbări şi evoluţii importante legate de transferul de capital şi tehnologie către lumea a treia, de pregătirea cadrelor şi dezvoltarea calificării şi capacităţii de conducere în lumea a treia, precum şi de restructurarea activităţilor industriale în ambele grupuri de ţări. In viitor va fi mai important ca oricînd să se stabilească programe raţionale şi minuţioase de cooperare internaţională în scopul evitării acţiunilor individuale şi eratice ale ţărilor sau ale grupurilor de ţări, acţiuni ce pot conduce la represalii, tulburări economice şi iociale şi, în cele din urmă, la confruntare militară-

4.5 Perspective pe termen lung in sistemul comercial

Instaurarea unei noi ordini Internaţionale Implică crearea unui nou sistem comercial, acţiune ce va trebui să se desfăşoare pas cu pas. Pe termen lung, acest sistem ar trebui să fie caracterizat de cel puţin trei trăsături.

în primul rînd, importanţa principiului bilaterali- tăţii ca tehnică de negociere ar trebui redusă substanţial : ar trebui să mai existe doar puţine negocieri bilaterale bazate pe interesele partenerilor ce conduc la concesii reciproce (care sînt apoi extinse la toate celelalte ţări). în schimb, aproape toate negocierile ar trebui să fie multilaterale, orientate în funcţie de obiective globale şi vizînd contracte internaţionale. Principiul

reciprocităţii n-ar trebui să guverneze aceste negocieri, deşi toate părţile contractante ar

[1] Declaraţia şi Planul de Acţiune adoptate la Lima, declaraţia Comitetului Executiv al Forumului Lumii a Treia şi deciziile Conferinţei ţărilor nealiniate, precum şi multe alte documente similare elaborate la întruniri guvernamentale şi neguvernamentale în cursul ultimelor două decenii conţin propuneri detaliate în privinţa măsurilor recomandate pentru industrializarea ţărilor în curs de dezvoltare în cadrul Noii Ordini Economice Internaţionale. trebui să accepte ca acordurile să ducă la o diviziune internaţională a muncii avantajoasă pentru toate părţile.

In al doilea rînd, acordurile n-ar trebui să acopere doar reglementări specifice ale politicii comerciale, ca de exemplu taxele vamale sau restricţiile cantitative. Ele ar trebui de asemenea să guverneze comportamentul guvernelor în influenţarea sau reglementarea procesului de alocare în ţările lor. Trebuie negociate coduri de conduită cu responsabilităţi interne, care să acopere domeniile interdependente ale cercetării tehnologice, investiţiilor, producţiei şi comerţului, Acestea ar asigura ca strategiile de dezvoltare sau politicile de creştere ale partenerilor să fie în armonie unele cu altele şi ar face posibilă o diviziune intrain- dustrială a muncii între ţările în curs de dezvoltare şi cele dezvoltate. Contractele ar trebui să includă garanţii privind accesul la sursele de materii prime şi pieţe.

In al treilea rînd, acordurile i-ar obliga pe parteneri. Totuşi, din cauză că efectele comerciale ale acordurilor vor fi foarte dificil de prevăzut, pare justificat să se pretindă ca numai acele ţări care se supun regulilor stabilite să profite de pe urma acestora. De aceea, în acest sens, clauza necondiţionată a naţiunii celei mai favorizate ar trebui înlocuită cu clauza condiţionată a naţiunii celei mai favorizate. In scopul de a întări caracterul obligatoriu al acordurilor, ar trebui introdus

principiul multilateralităţii. El ar sprijini nu numai responsabilităţile şi deciziile comune, ci şi supravegherea internaţională şi prezenţa continuă a unui forum interesat, căruia o ţară i-ar putea adresa plîngerile sale şi prin intermediul căruia ar putea căuta o mediere în cazul dezacordurilor cu alte ţări. Ar putea fi asigurat chiar şi *arbitrajul obligatoriu* şi s-ar putea stabili dacă ar fi sau nu de dorit să se creeze un mecanism da sancţionare prin care ţările care au fost de acord să respecte anumite reguli, dar care acţionează în contradicţie cu ele, ar putea face obiectul unor practici discriminatorii.

Pregătirea acordurilor (inclusiv organizarea procesului de informare şi consultare) ca şi supravegherea multilaterală şi controlul mecanismului de aplicare a sancţiunilor ar trebui încredinţate unei singure *organizaţii comerciale internaţionale,* prin aceasta rezolvîndu-se problema dualităţii instituţionale existente în prezent. Această organizaţie ar trebui înfiinţată curînd, fie prin fuzionarea U.N.C.T.AT). şi G.A.T.T., fie altfel, şi ar trebui lansate — în mod practic — primele acorduri.

4.6 Recomandări pe termen scurt şi mediu

Conferinţa de la Lima a adoptat o Declaraţie şi un Plan de acţiune privind dezvoltarea şi cooperarea industrială care conţineau multe recomandări detaliate şi specifice, inclusiv obiectivul ca ponderea ţărilor lumii a treia în producţia industrială mondială să ajungă la 25% în jurul anului 2000, obiectiv la care ne-am referit mai înainte. Cifra de 25% este un obiectiv, nu o proiecţie. Totuşi, în lumina experienţei recente şi a celei actuale privind dezvoltarea mondială, ea ar putea fi considerată ca fiind prea ambiţioasă, chiar nerealistă. Desigur, realizarea acestui obiectiv

va necesita acţiuni concertate într-o gamă de domenii intercorelate. Conferinţa a recomandat de asemenea să se înfiinţeze în cadrul O.N.U.D.I. şi al altor organisme internaţionale corespunzătoare un *sistem de consultări* între ţările dezvoltate şi cele în curs de dezvoltare. Astfel de consultări pot fi întreprinse în scurt timp în legătură cu îngrăşămintele, fierul şi oţelul.

Recomandările Planului de Acţiune de la Lima sînt împărţite în acţiuni la nivel naţional ale ţărilor în curs de dezvoltare, la nivelul cooperării între ţările în curs de dezvoltare, între ţările dezvoltate şi cele în curs de dezvoltare şi, în sfîrşit, în legătură cu grupul ţărilor cel mai puţin dezvoltate, ţărilor fără ieşire la mare şi insulare în curs de dezvoltare. Planul de Acţiune se încheie cu un set de recomandări cu caracter instituţional privind O.N.U., inclusiv propunerea de a se înfiinţa un Fond de Dezvoltare Industrială. Cea de-a VII-a Sesiune Specială a Adunării Generale a Naţiunilor Unite, ţinută în septembrie 1975, a examinat problema industrializării ţărilor în curs de dezvoltare şi a votat un număr de recomandări, sprijinind în general concluziile la care s-a ajuns în cadrul Conferinţei de la Lima, în spec ial în legătură cu înfiinţarea unor forumuri pentru consultări industriale între ţările dezvoltate şi cele în curs de dezvoltare. Totuşi, par necesare o serie de observaţii şi recomandări suplimentare. Acestea sînt discutate sub patru titluri principale : informaţiile ; programarea şi administrarea resurselor; ajustarea; politicile comerciale. Din această listă lipsesc două domenii de probleme care afectează foarte mult politicile de industrializare : achiziţionarea şi transferul de tehnologie şi rolul corporaţiilor transnaţionale. Acestea au fost lăsate la o parte pentru simplul motiv că sînt tratate în Anexele 6 şi, respectiv, 7.

Trebuie notat că recomandările de acţiune conţinute în această secţiune nu reclamă în

general crearea unor instituţii, ci mai curînd reorientarea şi intensificarea acţiunilor centrelor existente de luare a deciziilor şi ale agenţiilor de cooperare internaţională. în ultimii ani a fost studiat un proiect pentru înfiinţarea unui *Institut Internaţional pentru Industrializare,* proiect ce a fost recent recomandat Adunării Generale a O.N.U. de către delegaţii Statelor Unite.

4.6.1 *Informaţiile.* Au fost făcute cîteva încercări pentru intensificarea fluxului de informaţii necesare pentru dezvoltarea industrială. Acest flux începe de la studiile şi publicaţiile libere, trece prin informaţiile comerciale şi tehnice privind echipamentul şi mărfurile industriale, ajungînd la forme foarte specifice de informaţii supuse restricţiilor, inclusiv patentele, know-how-ul şi tranferul de tehnologie. Datorită ritmului accelerat de schimbare şi perturbării pieţelor şi procedurilor tradiţionale, în toate aceste domenii vor trebui făcute mai multe eforturi, printr-o varietate de mijloace, inclusiv tîrgurile industriale, întrunirile pentru promovarea exporturilor şi investiţiilor, întreprinderile comune şi mecanismele de finanţare, precum şi urmărirea şi analizarea atentă a tendinţelor actuale şi a dezvoltărilor tehnologice recente. Nu toate aceste informaţii pot fi făcute publice pe scară largă, şi nici nu trebuie să fie aşa. Trebuie înlesnit schimbul de informaţii pe scară limitată între ţările în curs de dezvoltare şi cele dezvoltate. Este bine cunoscut faptul că întrunirile actuale ale Băncii Mondiale şi ale Băncilor Regionale de Dezvoltare furnizează rezultate fructuoase pantru participanţi, prin consultări şi schimb de informaţii. Incepînd cu anul 1969, O.N.U.D.I. a organizat anual întruniri de consultări între băncile industriale naţionale, regionale şi internaţionale şi organizaţiile de finanţare. Aceste întruniri şi-au sporit

importanţa şi servesc unui scop foarte util.

Preţurile şi situaţiile pieţei pentru principalele mărfuri industriale ar putea forma subiectul unui efort util de informare şi consultări. Mineralele şi mărfurile agricole de folosinţă îndelungată dispun de „pieţe" cu preţuri şi specificaţii acceptate. Este desigur momentul ca îngrăşămintele, produsele chimice de bază, principalele produse din metal, precum şi echipamentul şi produsele industriale standard să fie organizate în mod similar; crearea unui mecanism organizat de ofertă-cerere constituie de fapt o „piaţă" care, oricît de imperfectă ar fi, ar reprezenta un prim pas pozitiv în direcţia dorită. La asemenea produse poate fi stabilit preţul pentru livrările curente şi pentru disponibilităţile viitoare. Acest sistem de informaţii şi consultări ar putea fi extins mai tîrziu pentru a include mai multe produse, care ar putea fi supuse normalizării, în aşa fel încît să fie adecvate pentru cerere şi ofertă. Este improbabil că un asemenea sistem va fi util pentru echipamente complexe sau specifice sau pentru fabrici întregi. în asemenea cazuri ar putea fi îmbunătăţită procedura actuală, care este şi singura, aceea de a căuta preţurile şi de a compara specificaţiile.

Ţările lumii a treia ar trebui să fie asistate, prin bănci de date şi organizaţii de referinţă, în stabilirea informaţiilor corecte privind produsele şi partenerii implicaţi, inclusiv competenţa şi reputaţia consultanţilor şi ale diferitelor organisme consultative. Băncile de date înmagazinează deja rezultatele unui număr mare de studii de realizabilitate privind proiectele industriale din diferite sectoare. Dacă se urmăreşte ca lumea a treia să se industrializeze rapid şi să acorde priorităţi cerinţelor de bază şi tehnologiilor cu o folosire intensivă a forţei de muncă, va fi nevoie de un volum de muncă considerabil în domeniul proiectării şi evaluării proiectelor industriale.

Procedurile actuale sînt prea greoaie şi în multe cazuri depind de experienţa limitată a cîtorva consultanţi. Este nevoie stringentă de cîteva coduri referitoare la consultări.

In sfîrşit, trebuie avută în vedere o *piaţă a „investiţiilor",* în cadrul căreia să poată fi oferite şi negociate furnizarea şi cererea de finanţe şi tehnologie, management şi pieţe pentru proiecte industriale specifice. Aşa cum s-a arătat mai înainte, ţările lumii a treia se află într-o situaţie deosebit de nefavorabilă în ceea ce priveşte poziţia de negociere faţă de furnizorii străini sau investitorii de perspectivă, în special în cazul corporaţiilor transnaţionale care au o experienţă vastă şi recurg la abordări integrate. Ar trebui dezvoltate noi sisteme de informaţii şi consultări pentru a întări poziţia ţărilor lumii a treia, în aşa fel încît să se sporească capacitatea lor de luare a deciziilor şi de aplicare efectivă a lor în domeniul industrial.

„întrunirile de promovare a investiţiilor" ţinute în decursul multor ani de către O.N.U.D.I. în diferite regiuni şi pentru anumite ramuri industriale vizează în realitate crearea unei astfel de „pieţe a investiţiilor". Ideea a constituit subiectul unei recomandări a Naţiunilor Unite şi a fost larg răspîndită, deşi experienţa O.N.U.D.I. putea fi considerată ca fiind una din multiplele forme posibile. Intr-adevăr, rolul Băncii Mondiale în promovarea investiţiilor industriale, prin evaluarea proiectelor şi prin asigurarea capitalului provenit din resurse naţionale, regionale sau particulare, pentru a suplimenta contribuţia limitată a Băncii, ar putea fi sporit în continuare în aşa fel încît să devină mai eficace, nu numai proiect cu proiect, ci pe baza unui grup de proiecte prezentat de o ţară (ca în cazul grupurilor şi consorţiilor consultative) sau într-o ramură specifică, aşa cum este în prezent cazul înaltei priorităţi acordate de Bancă anumitor investiţii industriale, ca de exemplu, în- grăşămintele.

Scopul înfiinţării unei „pieţe a investiţiilor" ar fi ca totdeauna să se permită ţărilor în curs de dezvoltare să dispună de diferite propuneri dintr-o varietate de surse şl să existe asigurarea că proiectele sînt pregătite şi evaluate cu atenţie. Ca şi în cazul tuturor pieţelor de „bunuri", beneficiile ar putea fi considerabile pentru toate părţile.

Este de competenţa înseşi ţărilor în curs de dezvoltare să accepte sau să refuze parteneri în stabilirea activităţilor industriale din ţările lor. Ele trebuie să se asigure că asemenea activităţi corespund cu priorităţile stabilite prin planul naţional de dezvoltare, în special în privinţa legăturilor create de noile întreprinderi. Trebuie stabilite criterii riguroase pentru selectarea unor asemenea industrii, astfel încît să fie asigurată contribuţia lor deplină la dezvoltarea şi creşterea ţării şi la armonizarea cadrului condiţiilor sociale, economice, financiare şi de forţă de muncă. Ar putea exista speranţa că „planurile naţionale" să fie ele însele în armonie cu „planurile" mai largi, regionale şi internaţionale, în aşa fel încît să se asigure contribuţii optime la o nouă diviziune internaţională a muncii. Pentru mulţi ani de acum încolo, politicile naţionale şi regionale vor trebui să fie dominante în acest domeniu al cooperării industriale. Aceste obiective ar putea fi sprijinite la început prin instituirea unei bănci de date cuprinzătoare referitoare la deciziile şl proiectele de investiţii în curs de desfăşurare, combinată cu proiecte cuprinzătoare şi detaliate, privind aprovizionarea, cererea şi preţurile. Mai tîrziu, informaţiile ar putea fi utilizate pentru consultări şi negocieri, fie în cazuri individuale, fie în cazuri colective, cu asistenţa unui mecanism adecvat.

In acest domeniu al negocierilor complexe vor fi necesare noi *reguli de conduită* şi *de arbitraj.* In pregătirea propunerilor referitoare la acest domeniu s-au înregistrat progrese

considerabile, în special cu privire la achiziţionarea şi transferul de tehnologie. Trebuie reexaminată întreaga sferă a condiţiilor şi costurilor transferului de tehnologie.

4.6.2 *Planificarea şi administrarea resurselor.* Politicile sănătoase de industrializare vor necesita noi abordări ale planificării şi administrării resurselor şi ale dezvoltării la nivel internaţional. Situaţia actuală

se caracterizează printr-o formulare ad-hoc a politicilor şi programelor, ca răspuns la situaţiile de criză : ele sînt mai curînd rezultatul crizelor decît o încercare de a le anticipa. Aşa s-a întîmplat cu mediul înconjurător şi, mai recent, cu hrana. In lumina lipsei de prevedere a principalelor ţări importatoare de petrol, politicile privind energia şi petrolul par să urmeze aceeaşi cale hazardată.

In prezent se recunoaşte că un sistem mai elaborat de gospodărire judicioasă şi de administrare a materiilor prime şi a resurselor deficitare este inevitabil (vezi Anexa 8). O anumită opoziţie se înregistrează din partea grupurilor care beneficiază de pe urma actualei situaţii haotice şi din partea celor ce se tem că o reglementare internaţională „excesivă" va inhiba concurenţa şi va duce la mişcări nedorite ale preţurilor şi stocurilor. In orice caz, complexitatea condiţiilor de luare a deciziilor a avut ca rezultat o abordare în esenţă unilaterală a politicii şi a formulării programului, adică o grijă pentru mărfuri singulare (de exemplu, petrolul), sau pentru probleme singulare (de exemplu, poluarea industrială). Doar în ultimul timp s-au făcut încercări serioase de a plasa politicile într-o perspectivă mai largă şi de a ţine seama de problemele corelate şi de a le asambla, adică s-a manifestat interes pentru abordările

cuprinzătoare. Pericolele abordării unilaterale sînt deosebit de evidente în cazul politicii de industrializare. De exemplu, fără abordări mai cuprinzătoare referitoare la luarea deciziilor, se poate imagina cu uşurinţă o situaţie în care, să zicem, 50 de ţâri din lumea a treia, în lipsa cunoştinţelor privind tabloul global şi întreaga gamă de opţiuni, cumpără aceeaşi capacitate pentru a realiza aceleaşi produse. Suprainvestiţiile pot fi la fel de păgubitoare ca şi subinvestiţiile. Fluctuaţiile în ceea ce priveşte cererea apar în multe industrii şi în multe ţări industriale ; de exemplu construcţia de nave con- stitue un caz de supraofertă, în timp ce îngrăşămintele reprezintă un caz de supracerere. Ţările lumii a treia, cu resursele şi experienţa lor limitată, nu vor putea suporta asemenea fluctuaţii şi nici nu vor fi dornice să accepte sfaturi, dacă acestea nu sînt bazate pe un sistem de verificare a conduitei şi a sincerităţii.

4.6.3. *Ajustări în ţările industrializate.* La rîndul lor, ţările industrializate vor trebui să introducă politici de ajustare şi, treptat, un set de reguli privind amplasarea industriei şi protecţia mediului înconjurător şi să dezvolte specializarea în cadrul industriilor bazate pe un volum mare de cunoştinţe. Deoarece realizarea unei diviziuni internaţionale optime a muncii presupune un grad înaintat de cooperare intraindustrială cu ţările în curs de dezvoltare, diferitele procese şi componente necesare pentru fabricarea unui produs final trebuie examinate cu grijă, în scopul de a determina dacă ele pot fi localizate sau produse mai avantajos în ţări sau regiuni din lumea a treia. Trecînd în revistă avantajele comparative, trebuie identificate cerinţele specifice ale ţărilor lumii a treia. Noile procese de producţie trebuie să contribuie nu numai la atingerea obiectivelor internaţionale, ci şi, de asemenea, la realizarea obiectivelor de dezvoltare naţională, în special a acelora privind satisfacerea nevoilor de bază şi

eradicarea sărăciei. Privite în acest mod, măsurile de ajustare adoptate de ţările industrializate pot nu numai să contribuie la realizarea unei diviziuni optime a muncii, dar şi să servească în mod direct ca un important instrument de ridicare a nivelului de trai al săracilor şi năpăstuiţilor lumii.

In acest domeniu, o importanţă deosebită o au strategiile de dezvoltare industrială la nivel naţional şi regional. Modelele de industrializare din ţările lumii a treia diferă considerabil, iar unele dintre ele nu sînt nici bine înţelese. Desigur, simpla presupunere care a prevalat mai înainte, aceea că autorităţile publice asigură infrastructura, iar investitorii străini fac restul, nu mai este acceptată. Trebuie studiat cu grijă rolul sectorului public, fie în sine, fie în combinaţie cu capitalul particular, străin şi autohton, şi în special cu întreprinderile transnaţionale.

4.6.4 *Recomandări privind politicile comerciale.* Deşi în ultimă instanţă trebuie să ne străduim să creăm un sistem comercial nou şi integrat, acesta nu poate fi realizat peste noapte. Totuşi, este important să se acorde o înaltă prioritate anumitor acţiuni şi măsuri care nu numai că sînt de o importanţă vitală prin ele însele, dar ar putea servi drept catalizator pentru crearea şi modelarea unei noi ordini. Sîntem de părere că sarcinile imediate ale politicii comerţului internaţional privesc trei domenii principale.

în primul rînd, ea ar trebui să faciliteze o îmbunătăţire a diviziunii muncii între ţările industrializate şi ţările lumii a treia printr-o nouă reducere sau chiar prin abolirea taxelor impuse de ţările industrializate asupra produselor industriale ale lumii a treia. Este probabil ca de o şi mai mare importanţă să fie reducerea barierelor nevamale (de exemplu, standardele industriale), deoarece acestea constituie o piedică majoră în calea

comerţului intraindustrial.

Ori de cîte ori vor fi abolite barierele comerciale, sectoare particulare ale industriei din ţările industrializate vor avea de suferit ca rezultat al creşterii concurenţei din cauza importului. Pentru a evita şomajul şi o revenire la protecţionism (care atunci ar fi orientat spre crearea de locuri de muncă), ţările industrializate, ca parte a politicilor de ajustare, ar trebui să încurajeze ca factorii de producţie afectaţi să fie realocaţi în activităţi noi, mai eficiente, dt exemplu în producţia de bunuri şi servicii ce necesită un volum mare de cunoştinţe. Din cauză că acest proces de realocare va cere timp şi va fi dificil, ne putem aştepta ca ţările industrializate să tindă către includerea unor clauze de exceptare. De aceea, pentru industriile afectate trebuie asigurată o garantare temporară a protecţiei. Totuşi, aceasta ar trebui să des- crească în concordanţă cu un program definit şi ar trebui să fie strîns corelată cu măsurile de ajustare.

De asemenea, o îmbunătăţire a diviziunii muncii între ţările în curs de industrializare şi cele industrializate poate fi realizată de înseşi ţările în curs de dezvoltare. în scopul de a încuraja transferul de capital şi know-how din ţările industrializate, ele ar trebui să îmbunătăţească climatul investiţiilor. Atît timp cît oamenii de afaceri străini se tem de perspectiva exproprierii sau au credinţa că vor fi trataţi incorect, nu ne putem aştepta ca ei să încurajeze transferul de capital, tehnologie şi asistenţă managerială către lumea a treia. De aceea, ţările lumii a treia trebuie să fie pregătite să ofere garanţii corespunzătoare investitorilor străini. Nu mai e cazul să argumentăm că asemenea garanţii trebuie să fie echitabile pentru ambele părţi şi nu trebuie să dăuneze intereselor legitime ale ţărilor în cauză. Garanţii de acest fel ar putea fi stabilite prin elaborarea în comun a unor reguli internaţionale, a căror aplicare ar

trebui să constituie o obligaţie pentru toate părţile implicate. Trebuie notat că investiţiile directe nu constituie singura formă de cooperare între întreprinderile străine şi ţările gazdă. în ultimii ani am fost martorii unei tendinţe crescînde a ţărilor în curs de dezvoltare de a recurge la alte forme, cum ar fi servicii de consulting, contracte de producţie, pregătirea cadrelor şi marketing. în timp ce aceste noi forme de cooperare au tendinţa să asigure garanţii sporite privind suveranitatea ţărilor gazdă, extinderea lor rapidă trebuie reglementată internaţional pentru a evita riscul practicilor incorecte sau neloiale.

în al doilea rînd, s-ar părea că în sectorul agricol îmbunătăţirile sînt mai dificil de realizat decît în sectorul industrial. Aceasta datorită faptului că guvernele insistă asupra obiectivelor naţionale legate de politica lor agricolă, cum ar fi „securitatea*[1] şi „distribuţia echitabilă a veniturilor**. Din acest motiv este improbabil ca politicile comerţului internaţional să aibă succes dacă nu vor reuşi să ţină seama de politicile agricole naţionale ale ţărilor în cauză.

Primul pas în această direcţie ar trebuie să fie acela de a identifica produsele agricole pe care diferitele ţări le produc efectiv sau pe care le-ar putea produce cu avantaje comparative. Apoi politicile agricole ar trebui organizate în aşa fel încît să încurajeze producţia acestor şi numai a acestor produse şi, respectiv, să se iniţieze o realocare a resurselor. în acelaşi timp, politica comercială trebuie să ducă treptat la accesul liber pe pieţe al tuturor produselor agricole, în aşa fel încît să nu apară probleme mari legate de şomaj. în plus, ea trebuie să vizeze garanţii negociate multilateral — cum ar fi contracte care garantează fiecărei ţări o aprovizionare minimă cu produse alimentare de bază în

timpul crizelor politice sau economice, fie din stocuri tampon naţionale şi internaţionale, fie în virtutea unor angajamente din partea unor ţări exportatoare. Ţările lumii a treia trebuie incluse într-un astfel de program. în acest caz, obiectivele trebuie lărgite şi mai mult, în special prin scăderea fluctuaţiilor preţurilor şi prin ridicarea preţurilor plafon pentru producători. Acest program integrat privind mărfurile primare trebuie considerat ca un pas înainte pe calea către o nouă ordine economică internaţională. Acesta constituie o inovaţie în măsura în care ţine seama cu adevărat de obiectivele globale şi nu numai de cele ale cîtorva naţiuni.

în al treilea rînd, trebuie făcute eforturi pentru a îmbunătăţi diviziunea muncii între ţările cu planificare centralizată şi ţările cu economie de piaţă. Aceste eforturi nu trebuie să se limiteze la eliminarea de către unele ţări occidentale a măsurilor discriminatorii care au fost menţinute. Trebuie întreprinse măsuri eficace pentru realizarea unei multilateralităţi depline în relaţiile comerciale. Acordurile bilaterale trebuie limitate la cîteva cazuri evident indispensabile, guvernate de regulile comerţului echitabil. Deosebit de importantă este lărgirea sferei cooperării industriale între întreprinderile din ţările cu planificare centralizată şi cele din ţările cu economie de piaţă. Producerea în comun a anumitor produse şi schimbul reciproc de subansambluri şi piese ar contribui la crearea unor legături economice şi tehnice permanente şi la o reală diviziune a muncii.

Realizarea unei asemenea diviziuni a muncii ar necesita un schimb intens de informaţii, consultări şi cooperare la nivel interguvernamental. Cadrul instituţional existent, şi anume Comisia Economică a Naţiunilor Unite pentru Europa, U.N.C.T.A.D.,

O.N.U.D.I. şi secretariatele lor, trebuie să-şi lărgească în mod corespunzător sfera de activitate.

în viitoarea revizuire a regulilor G.A.T.T. trebuie să se ţină seama de noua situaţie care se profilează în comerţul mondial.

Anexa 5

ENERGIA, MINEREURILE ŞI MINERALELE

de Robert Gibrat[§§§§§] şi Tetsuo Noguchi

5.1 Structura anexei: Suveranitatea naţională şi patrimoniul comun

5.1.1 Structura *anexei.* în această anexă sînt discutate problema energiei, precum şi problema resurselor minerale neenergetice. Aceste probleme au fost cuplate pentru că au anumite trăsături comune. Ca urmare, însă, structura anexei este diferită de cea a celorlalte anexe. Sînt discutate trei subiecte principale : cea mai potrivită strategie cu privire la resursele naturale pentru realizarea unei noi ordini internaţionale (5.1) | problema energiei (5.2) (şi problemele privind mineralele neenergetice (5.3). Propunerile şi recomandările sînt prezentate în paragrafele respective.

5.1.2 *Suveranitatea naţională asupra resurselor minerale.* Ţările în curs de dezvoltare au relevat dreptul lor de a-şi exercita suveranitatea naţională asupra energiei şi resurselor minerale ce le aparţin. Această intenţie este conţinută într-un mare număr de declaraţii şi în rezoluţiile ulterioare adoptate atît de Adunarea Generală a O.N.U., cît şi de U.N.C.T.A.D. şi O.N.U.D.I. (Lima, 1975). Punctele 80 şi 82 ale memorandumului în 105 puncte „Petrolul, materiile prime şi dezvoltarea", prezentat de Algeria la cea de-a

§§§§§ Cu colaborarea lui Franţois Callot

Vl-a Sesiune Specială din aprilie 1974, constituie o declaraţie clară de intenţii cu privire la acest subiect. „Folosirea materiilor prime abundente ale ţărilor în curs de dezvoltare aduce un venit care este inerent acestor materii prime. Ţările dezvoltate şi-au însuşit acest venit. Ţările în curs de dezvoltare trebuie să-l recupereze" (punctul 80).

„Pe lingă recuperarea acestui venit, ţările în curs de dezvoltare trebuie să folosească materiile prime de bază de care dispun pentru a lansa un proces de dezvoltare economică. Ele nu au mult timp pentru aceasta" (punctul 82).

Exercitarea suveranităţii teritoriale naţionale asupra resurselor minerale este incompatibilă cu acceptarea principiului „patrimoniului comun al omenirii" formulat de Adunarea Generală a O.N.U. în 1970 (rezoluţia 2749XXV) cu privire la folosirea fundului mării şi a spaţiului extraterestru, principiu care, în contextul unei solidarităţi umane totale, este aplicabil tuturor resurselor naturale. în acest raport se argumentează că solidaritatea umană trebuie să constituie unul din principiile călăuzitoare în realizarea unei ordini internaţionale, sociale şi economice optime. Strategiile ţărilor industrializate nu s-au bazat pe o astfel de solidaritate şi ca urmare aceste ţări deţin practic monopolul asupra dezvoltării tehnologice şi asupra producţiei de bunuri esenţiale. Atît timp cît ordinea internaţională nu aduce echitatea, exercitarea suveranităţii teritoriale asupra resurselor naturale este una din puţinele arme la dispoziţia ţărilor lumii a treia. Date fiind dezechilibrele din actuala structură internaţională de putere, *exercitarea suveranităţii naţionale asupra resurselor naţionale este o armă care trebuie folosită in lupta pentru o nouă ordine internaţională.*

Acest fapt este clar prezentat în memorandumul al- gerian. Punctul 16

declară :

„într-o lume inegală... orice luptă la scară naţională în care se pot angaja cei mai săraci îşi va atinge eficacitatea maximă numai cînd va deveni o parte a unei mişcări universale, în raport cu care să fie atît componentă, cît şi rezultantă şi căreia să-i aducă propriul ei dinamism, trăgîndu-şi în acelaşi timp tăria din ea".

Exercitarea suveranităţii naţionale asupra resurselor lor naturale de către ţările în curs de dezvoltare este deci necesară şi trebuie acceptată ca bază pentru acţiunile pe termen scurt şi mediu. După realizarea unei ordini internaţionale echitabile, conceptul de suveranitate teritorială trebuie să lase locul conceptului de suveranitate funcţională (vezi anexa 10) şi aplicării principiului „patrimoniului comun al omenirii", adică folosirii resurselor naturale ale Pămîn- tului în beneficiul tuturor locuitorilor lumii. în legătură cu aceasta, trebuie observat că acţiunile pe termen scurt sînt complicate de faptul că multe ţări dezvoltate (de exemplu S.U.A., U.R.S..S, Australia, Canada) sînt producători importanţi de materii prime şi au căpătat o nouă vigoare economică după creşterile preţurilor materiilor prime după 1973.

5.1.3 *Creşterea, mediul înconjurător şi utilizarea energiei în ţările industrializate.* Subiectele principale corelate cu problema noastră sînt:

(I) Dezbaterea tot mai amplă din ţările dezvoltate cu privire la ritmurile creşterii economice şi cu privire la necesitatea unui nou tip de societate, diferită de societatea de consum de astăzi. Rezultatele acestei dezbateri vor avea un efect hotărîtor asupra epuizării energiei şi resurselor minerale şi în primul rînd a petrolului. Toate etapele de dezvoltare ale lumii a treia vor depinde de

ritmurile viitoare ale consumului de energie şi de resurse minerale. Punctul 28 al Declaraţiei de la Lima subliniază că ponderea ţărilor în curs de dezvoltare în totalul producţiei mondiale industriale trebuie să ajungă în anul 2000 la cel puţin 25%. Dar lumea a treia s-ar putea să se gîndească la producţia industrială şi la bunurile de consum de tip occidental actual; ţările dezvoltate vor evolua însă mult în această perioadă. Tehnologiile se vor schimba. Trebuie să fim conştienţi de întîrziere, mai ales că aceasta poate fi foarte importantă.

(II) Dezbaterea asupra problemelor mediului înconjurător, pe care lumea a treia pare uneori că le ignoră (cuvîntul „poluare" este menţionat o singură dată în memorandumul algerian în 105 puncte). Pentru a lua numai un exemplu, petrolul, atît în calitatea de combustibil de uz general, producînd sulfuri, cît şi în calitatea de combustibil pentru motoare, producînd oxizi de azot cu efecte cancerigene, este un factor poluant de primă importanţă care trebuie controlat.

(III) In sfîrşit, controversa cu privire la energia obţinută prin fisiune nucleară, controversă dezlănţuită în ţările occidentale, a suscitat reacţii slabe în lumea a treia. Occidentul se deplasează treptat către o *acceptare resemnată* a acestei forme de energie „pentru o perioadă relativ scurtă în care problemele specifice ale fisiunii nucleare — securitatea reactoarelor, radioactivitatea, depozitarea deşeurilor radioactive — rămîn în limite rezonabile, atît din punct de vedere cantitativ cît şi calitativ"(l). Prin urmare, viitorul pe termen scurt va fi predominant nuclear, dar o consecinţă inevitabilă a acestei acceptări temporare va fi lansarea ţărilor dezvoltate într-o căutare acerbă şi aproape disperată a unor noi surse de energie. Iar sursele la care ne aşteptăm pe termen lung, în principal soarele şi fuziunea nucleară, nu vor

mai necesita materii prime minerale.

Ar fi o mare greşeală să se subestimeze importanţa acestor trei puncte. In lumea occidentală, cei care se opun actualei societăţi de consum, care doresc să protejeze mediul înconjurător şi sînt împotriva obţinerii energiei din fisiunea nucleară se bucură de acelaşi sprijin din partea populaţiei în ansamblu ca în trecut mişcările de eliberare din lumea a treia şi eforturile lor de recuperare a veniturilor pierdute. Cu alte cuvinte, reflectarea în conştiinţa publică a acestor probleme în ţările dezvoltate şi implicaţiile ce rezultă pentru proprietăţile indivizilor sau ale societăţii reflectă aceleaşi aspiraţii fundamentale ca şi cele exprimate în dorinţa lumii a treia de a recupera venitul ei de bază, cu scopul de a-şi accelera dezvoltarea.

5.1.4 *Nici un conflict de interese cu privire la noile forme de energie.* Căutarea unor noi forme de energie nu contravine intereselor pe termen mediu şi lung ale lumii a treia. Avem mare încredere în potenţialul oferit de energia solară, potenţial a cărui valorificare va cere un efort enorm de cercetare şi dezvoltare.

Energia solară, mai ales, poate contribui la industrializarea rapidă a lumii a treia ; ţările lumii a treia sînt în general situate convenabil pentru utilizarea acestei forme de energie, atît datorită calităţii radiaţiei solare cît şi mai ales datorită suprafeţelor întinse

[1] Declaraţia D-lui Spaak, ex-director al Comunităţii Europene, la Conferinţa Nucleară Europeană, 21—25 aprilie 1975.

disponibile pentru captarea radiaţiei solare. Apariţia „civilizaţiei hidrogenului" (vezi paragraful 5.2.6) pare să fie de bun augur pentru creşterea productivităţii lumii a treia

5.2 **Problema energiei**

5.2.1 *Sarcini pe termen scurt.* în acest paragraf vom considera ca fiind pe termen scurt măsurile necesare pentru asigurarea surselor de energie *pînă în anul 2 000.* Există motive pentru a proceda astfel:

I. pe de o parte, succesul sau eşecul a două mari aventuri tehnice care urmăresc în prezent să dezvolte sursele de energie şi anume reactorii regeneratori şi reactorii cu temperaturi înalte nu vor influenţa în mare măsură consumul de uraniu j

II. pe de altă parte, în afara cazului cînd s-ar face eforturi supraomeneşti, nu vor exista noi surse de energie produse pe scară industrială înainte de sfîr- şitul secolului.

Astăzi trebuie să ne preocupe dezvoltarea acelor surse de energie deja cunoscute ca realizabile din punct de vedere tehnic, cum sînt energia *geotermică* şi energia *mareelor.* în trecut aceste surse au fost trecute pe planul al doilea de preţul redus al petrolului. Chiar şi în prezent, dată fiind amploarea problemei, este de aşteptat ca ele să exercite o influenţă limitată. Acelaşi lucru este valabil şi pentru celelalte forme de energie legate de mare (termică, a valurilor etc.) şi probabil şi pentru cea *eoliană.*

în acelaşi timp, ţările cu mari rezerve de cărbune, cum sînt S.U.A., Polonia, India şi altele, vor dezvolta distilarea cărbunelui şi alte procese în limitele restricţiilor impuse de mediul înconjurător.

în plus, trebuie observate următoarele discrepanţe în legătură cu dezvoltarea unor surse alternative dc energie, atît pentru ţările bogate, cît şi pentru ţările sărace :

(I) distribuţia resurselor de energie pe planetă este neuniformă ;

(II) orice sistem de conversiune de mare anvergură va fi confruntat cu limitele a ceea

ce poate suporta *mediul înconjurător;*

(III) cercetarea şi dezvoltarea resurselor de energie va fi accelerată în viitor; rezistenţa marelui public faţă de programele de *conservare* a energiei pare substanţială.

Varietatea majorităţii surselor alternative de energie (cu excepţia energiei nucleare) poate implica schimbări substanţiale în tehnologie, precum şi dezvoltarea unui potenţial local, care este posibil să nu fie transferabil altor ţări.

Combustibilii fosili nu sînt suficienţi pentru a asigura omenirii energia nucleară necesară garantării unei mai mari prosperităţi după anul 2000. Fuziunea nucleară, precum şi energiile solare, geotermică şi eoliană sînt considerate cele mai promiţătoare alternative pentru sursele actuale de energie, alternative diversificate din punct de vedere geografic în conformitate cu condiţile naturale. Pînă în anul 2000 recurgerea la energia nucleară va fi din nefericire inevitabilă. Cu excepţia folosirii energiei mareelor, toate celelalte moduri de producere a energiei afectează clima, fapt ce trebuie să constituie subiectul unor cercetări urgente. Problemele deşeurilor radioactive gazoase sau lichide nu par să fie grave. Accidente s-ar putea întîmpla ; totuşi, probabilitatea lor este comparabilă cu riscurile cu care a trebuit să trăiască omenirea din totdeauna.

5.2.2 *Necesitatea unei Agenţii Mondiale pentru Cercetări Energetice.* Un pericol real îl constituie totuşi posibilitatea *proliferării nucleare.* Mai concret, cea mai mare ameninţare o constituie posibilitatea *furtului plutoniului.* Un raport recent asupra acestui subiect afirma : „cîţiva oameni (chiar indivizi izolaţi) cu o pregătire ştiinţifică elementară, în posesia a 10 kg de plutoniu şi a unei cantităţi moderate de explozivi chimici convenţionali, vor fi capabili să proiecteze şi

să construiască în cîteva săptămîni o bombă grosolană cu fisiune şi pot face aceasta fără a avea cunoştinţe de specialitate şi utilizînd un echi-

pament ce poate fi procurat de la orice furnizor da echipament de laborator pentru învăţăminte (2).

Este evident că dacă instalaţiile nucleare s-ar înmulţi într-o ţară dincolo de o anumită limită, din motive de securitate vor fi necesare măsuri poliţieneşti sau de altă natură, măsuri ce se pot dovedi din ce în ce mai greu de acceptat. Deci, este necesar, fără a se mai pierde timpul, să se pună în mişcare un *efort gigantic* de stimulare cît mai rapidă a apariţiei unor noi surse de energie. In prezent aceste eforturi sînt extrem de mici. încetineala cu care se pun la dispoziţie mijloacele necesare a anulat, de exemplu, şansele de utilizare masivă a energiei solare sau chiar şi a energiei de fuziune înaintea anului 2000. Problema trebuie tratată la *nivel internaţional*; orice ţară va refuza întotdeauna să pună ea singură la dispoziţie fondurile necesare pentru proiecte pe termen lung de această natură.

Deci propunerea noastră este de a se înfiinţa o *agenţie mondială, finanţată în mod corespunzător,* de exemplu printr-o taxă pe kilowaţii-oră produşi din energia nucleară, cu scopul de a stabili *legătura* necesară dintre *expansiunea* utilizării energiei nucleare şi *volumul cercetării* unor noi surse de energie, contribuind prin aceasta la sarcina fundamentală de oprire a proliferării energiei nucleare înainte ca aceasta să devină insuportabilă.

Informaţii cu privire la noi tipuri de energie sînt date în paragrafele care urmează (5.2.3 — 5.2.5).

5.2.3 *Fuziunea nucleară.* Procesul de *fuziune* este fundamental diferit de procesul de fisiune. Reactorul utilizat pentru cercetări este construit pe principiul fuzionării a doi izotopi ai hidrogenului : deu- teriu şi tritiu. Fuziunea implică o pierdere de masă şi deci, în concordanţă cu legea lui Einstein, o gene-

rare de energie. Temperatura necesară este de o sută sau două sute de milioane de grade. Cercetările sînt orientate spre găsirea unor mijloace care să asigure ca un amestec cu această temperatură să nu vină în

[8] M. Wilrich şi T. Taylor : *Nuclear Theft: Risks and Safeguards.* Raport pregătit pentru Fundaţia Ford, 1974.

contact cu pereţii reactorului. Aceste cercetări, începute în urmă cu 20 de ani, au la bază principiul sustentaţiei magnetice. Cîmpurile create s-au dovedit foarte instabile şi numai foarte recent, după multe eşecuri, au apărut speranţe în legătură cu realizabilitatea soluţiei. Cu o doză de optimism în ceea ce priveşte programele actuale, oamenii de ştiinţă speră ca producerea industrială de energie pe această cale să înceapă în jurul anului 2000.

Acum doi sau trei ani, Teller, părintele bombei cu hidrogen, a dezvăluit că în laboratoarele militare se studia în secret o a doua posibilitate şi anume *microexplozia.* Treptat, S.U.A., Uniunea Sovietică şi Franţa şi-au publicat rezultatele. Condiţiile în care are loc fuziunea sînt aceleaşi care apar într-o bombă termonucleară ; energia generată de microcxplozie, corespunzătoare dispariţiei unui miligram de amestec deuteriu-tritiu, este de 80 kg TNT. Prin urmare, prin aducerea unor cantităţi mult mai mici în proces se poate spera să se limiteze microexplozia într-un container potrivit şi prin repetarea ei la intervale de timp constante, să se genereze energie, practic continuu, într-un mod asemănător procesului din motorul cu ardere internă. în S.U.A. se consideră necesar să se dirijeze asupra ţintei o sursă de energie de 20 la 30 g TNT într-o nanosecundă pentru a declanşa o reacţie foarte mică care să fie suficientă pentru verificarea calculelor. în prezent se poate produce numai o sutime din această cantitate de energie în intervalul de timp considerat. Totuşi, progresele în domeniul laserilor promit ca în doi-trei ani să se realizeze obiectivul menţionat. După aceea, vor mai fi necesare un lung şir de prototipuri şi un program adecvat de dezvoltare pentru ca producţia industrială să fie posibilă la sfîrşitul secolului.

Fuziunea este preferabilă fisiunii din mai multe motive. în primul rînd, din punct de vedere *ecologic,* pentru că nu produce deşeuri radioactive şi mai ales elemente transuranice cu viaţă foarte lungă. în al doilea rînd, cantităţile de tritiu păstrate în reactor sînt foarte mici (un maxim de 1 kg pentru 1000 MWE). Cu toate acestea, neutronii cu energie foarte mare, rezultaţi din reacţie, vor activa materialele de structură cel puţin la fel de mult ca în reactoarele cu fisiune, în afara cazului că se vor lua precauţii deosebite. în concluzie, însă, nu se poate nega avantajul clar al fuziunii, mai ales în comparaţie cu reactoarele generatoare care utilizează plutoniu. De aici şi întrebarea ce se pune adesea : „Sînt reactoarele generatoare o treaptă indispensabilă între reactoarele termice şi fuziune ?" N-ar fi posibil, ca blocînd dezvoltarea lor în continuare, să economisim miile de milioane de dolari ce trebuie alocate înainte ca aceste reactoare să intre în producţia industrială ? Faptele prezentate mai sus arată că este prea devreme să se dea un răspuns la această întrebare, în ciuda importanţei sale. Nici una din cele două căi către fuziune nu au dus încă la reacţia fundamentală necesară. Aşa cum s-a observat deja, soluţionarea problemelor menţionate este la limita posibilităţilor unei singure ţări ; de aceea se consideră ca indispensabilă o *agenţie internaţională.*

5.2.4 *Energia solară.* Radiaţia solară care ajunge la Pămînt este estimată la 5300 Q/an deasupra stra- tosferei, 3600 Q/an la suprafaţa Pămîntului şi 690 Q/an pe suprafaţa totală de uscat, în comparaţie cu consumul de energie produsă de om în 1970 de 0,24 Q (3). Prin urmare, capacitatea potenţială a acestei radiaţii este cu adevărat foarte mare. Principalele ei avantaje le constituie caracterul permanent şi absenţa poluării. Dezavantajele sînt legate de caracterul ei

intermitent, de distribuţia neuniformă pe suprafaţa globului şi, pînă în prezent, de cheltuielile mari de investiţii pentru captarea ei. în plus, utilizarea pe scară largă a radiaţiei solare ar putea afecta „microclimatul" în zona implicată.

Energia solară poate fi utilizată în diferite moduri : în procese termice solare, în procese *fotovoltaice* şi *jotogalvanice.* Sistemele solare termice includ generarea de energie electrică din energia termică solară, încălzirea sau răcirea încăperilor şi furnizarea de apă caldă cu ajutorul unor încălzitoare solare de apă, distilarea solară, refrigerarea solară, producerea

’ 1 Q — 10^{11} kilowaţi-oră. de gheaţă, furnale solare pentru prelucrări la temperaturi înalte, maşini de gătit solare, utilizări multilaterale în tehnologia agricolă : sere, pregătirea furajelor, topirea zăpezii etc. Atît procesele foto- voltaice cît şi cele fotogalvanice sînt potrivite pentru producerea de energie electrică şi de hidrogen. Printre sistemele termice solare, încălzirea şi răcirea solară a încăperilor şi furnizarea de apă caldă şi generarea de energie electrică sînt două din cele mai importante tehnologii în curs de cercetare şi dezvoltare de către ştiinţa şi ingineria energiei solare. Desalinizarea şi utilizările agricole ale energiei solare trebuie considerate ca fiind foarte importante din punct de vedere al producţiei de hrană.

Costul energiei solare va fi probabil în acest deceniu încă de cîteva ori mai mare decît cel al combustibililor fosili. Totuşi în deceniul următor este de aşteptat ca respectivele costuri să se apropie considerabil. In etapele iniţiale ale cercetării şi dezvoltării tehnologiei de utilizare a energiei solare, cooperarea internaţională joacă un rol important pentru standardizarea şi măsurarea izolaţiei, pentru

metodele de testare a dispozitivelor solare de genul colectoarelor solare şi celulelor solare, în timp ce stimulentele guvernamentale vor fi eficiente în încurajarea elaborării unor sisteme pentru încălzirea şi răcirea, de exemplu, a clădirilor şcolilor.

Cooperarea internaţională va fi importantă pentru schimbul de informaţii şi pentru construirea unor facilităţi de testare la scară mare. La nivel naţional trebuie recomandată instituirea de stimulente şi adoptarea unei legislaţii cu privire la aplicaţiile de mică anvergură.

în jurul anului 2000, 30% pînă la 50% din totalul de energie necesar pentru încălzirea şi răcirea încăperilor şi pentru asigurarea de apă caldă ar putea fi furnizat de energia solară. Generarea de energie electrică cu ajutorul proceselor termice solare şi fotovoltaice va fi cuplată cu celelalte sisteme de producere a energiei electrice, cum sînt cele nucleare, pe bază de hidrogen, eoliene şi utilizînd alte surse de energie. Cererea crescîndă de apă ar putea fi satisfăcută în viitor prin utilizarea energiei solare. Pentru astfel de aplicaţii energia solară prezintă avantaje ecologice şi din punct de vedere al conservării energiei. Desalinizarea şi refrigerarea solară sînt alte aplicaţii potenţiale în regiunile aride şi mai ales în regiunile tropicale ale ţărilor în curs de dezvoltare. Cercetarea şi dezvoltarea surselor industriale de încălzire prin utilizarea unui concentrator solar şi a unor sisteme de înmagazinare a căldurii vor constitui probabil etapele următoare.

5.2.5 *Energia geotermică.* Foarte multă *energie geotermică* poate fi extrasă sub formă de abur, apă fierbinte sau un amestec al acestora, din bazinele formate ca urmare a mişcărilor tectonice din era cenozoică. Deşi cantitatea totală de energie geotermică (0,1

Q) este mult mai mică decît cantitatea de energie solară, această energie disponibilă în crusta Pămîntului ar putea fi accesibilă la temperaturi de pînă la 300° C, la o adîncime de cîţiva kilometri.

Producţia totală a uzinelor electrice geotermice construite pînă în 1973 era de aproximativ 950 MW, iar aceea a uzinelor în construcţie era de 720 MW pentru întreaga lume. Cele mai multe uzine de acest tip se află în Italia, Noua Zeelandă, S.U.A. şi Japonia. Energia geotermică are caracteristici naturale similare cu cele ale energiei solare şi poate fi extrasă fără distrugeri. La Larderello, Italia, se utilizează o tehnologie de utilizare a energiei geotermice pentru producerea de acid boric. Cei 75 de ani de experienţă au arătat că această sursă de energie este competitivă cu combustibilii fosili. Totuşi, transportul energiei termale nu este realizabil şi de aceea utilizarea acesteia se va limita numai la anumite zone.

5.2.6 *„Civilizaţia hidrogenului".* La începutul secolului al XXI-lea ar trebui să existe două sisteme de distribuţie a energiei, de importanţă aproximativ egală : unul bazat pe electricitate, celălalt pe hidrogen. Hidrogenul va fi ieftin şi disponibil în cantităţi mari deoarece va fi obţinut din reacţiile nucleare (fisiune sau fuziune) sau cu ajutorul energiei solare. El ar putea fi introdus *treptat.* Facilităţile de transport, depozitare şi distribuţie existente ar putea manipula 10’/o pînă la 15’7o hidrogen fără a fi necesare modificări. Transportul va semăna cu transportul de astăzi al gazelor naturale şi nu va ridica probleme Importante ; în Republica Federală a Germaniei există deja o reţea de 300 km. O reţea de acest tip va fi de 5 pînă la 10 ori mai ieftină decît o reţea electrică. Depozitarea în rezervoare subterane de

cîteva mii de milioane de metri cubi ar putea fi realizată prin folosirea locurilor de unde au fost extrase în prealabil gaze naturale şi care acum sînt goale.

Avantajele hidrogenului ca combustibil sînt :

(I) sursa de hidrogen depinde de apă, care, fiind combinaţia moleculară cea mai răspîndită pe planeta noastră, este în prezent ieftină şi uşor de obţinut;

(II) nu provoacă perturbaţii ciclurilor ecologice, deoarece nu se răspîndeşte în mediul înconjurător oxid de carbon sau bioxid de sulf şi se răspîndeşte oricum mai puţin oxid de azot decît în cazul combustibililor fosili. Produsul combustiei hidrogenului este apa, care poate fi uşor asimilată de mediul înconjurător ;

(III) transportul hidrogenului prin conducte este mult mai economic decît transmiterea energiei electrice ;

(IV) însuşi combustibilul hidrogen poate forma o componentă a unui sistem de stocare a energiei, deoarece surplusul de energie electrică poate fi utilizat pentru producerea de hidrogen prin electroliză şi poate fi cuplat cu o sursă intermitentă de energie de genul energiei solare ;

(V) sînt probabile aplicaţii într-o serie de domenii diferite, la temperaturi de la 200° la 2 200°C.

Descompunerea apei poate fi realizată prin următoarele procese :

(I) procese termochimice legate de combinarea unor reacţii cu mai multe faze ;

(II) descompunerea termică a apei la temperaturi înalte ;

(III) electroliză ;

(IV) procese chimice de radiaţie.

Aşa cum s-a menţionat anterior, cheltuielile de producţie pot juca primul rol în dezvoltarea hidrogenului ca sursă majoră dc energie. Combustibilul hidrogen poate fi depozitat ca gaz, ca lichid sau ca hidrură

metalică, iar conductele pentru transportarea gazelor naturale pot fi folosite pentru transportul hidrogenului. Cheltuielile pentru transportul hidrogenului s-ar putea situa în viitor între cele pentru gazele naturale şi cele pentru electricitate. în dezvoltarea hidrogenului ca sursă de energie vor trebui luate în consideraţie cercetarea activă şi dezvoltarea, necesare în fiecare etapă a producţiei, transportului şi depozitării, iar mai tîrziu problemele de siguranţă şi întreţinere.

Din punct de vedere ecologic, noţiunea de *sistem total* este recomandabilă prin combinarea unui sistem al hidrogenului cu surse alternative de energie necesare pentru elaborarea combustibilului hidrogen. Gazeificarea pe scară largă a hidrogenului lichid poate avea chiar un impact antipoluant asupra mediului înconjurător, deşi această problemă, ca şi problema efectelor posibile ale unui sistem al hidrogenului asupra mediului înconjurător, mai trebuie încă investigate.

Hidrogenul ca sursă de energie prezintă o serie de avantaje şi din punct de vedere al securităţii. Deşi este o substanţă inflamabilă, hidrogenul are o viteză mare de difuzie. Aceasta face mai uşoară localizarea unor scurgeri în sistem. Şi deoarece difuzează mai repede este potenţial mai puţin periculos.

Evaluarea unui sistem energetic pe bază de hidrogen. precum şi economicitatea lui, ar trebui să constituie subiectul unui efort de cooperare internaţională.

5.2.7 *Modificările climatice.* în sfîrşit, trebuie subliniat un aspect foarte important al producţiei de energie termică. Conform principiului al doilea al termodinamicii, producerea de energie termică necesită două niveluri de temperatură, fluidul sau gazul care circulă fiind încălzit la un capăt şi răcit la celălalt ; funcţionarea lor este simetrică.

Nivelul superior de temperatură se obţine prin utilizarea unui material de bază, producător de energie şi de aceea se pot folosi toate materialele menţionate mai sus. Nivelul inferior este asigurat de atmosferă, care fără discuţie este o resursa comună a omenirii. Pare sigur că marile concentrări de energie care acţionează asupra atmosferei vor avea ca rezultat microclimate modificate, deşi încă nu cunoaştem mecanismul exact. Este de aşteptat ca însăşi clima planetei să fie afectată de producţia de energie în continuă creştere, dar nu ştim cînd şi cum.

Fenomenele meteorologice sînt adesea instabile. Pot fi citate două exemple in care, în primul caz, echilibrul natural este stabil, iar în celălalt caz, echilibrul natural este instabil :

(I) căldura este eliberată sub un cer înnorat, evaporarea creşte, creşte şi volumul norilor, ca urmare creşte albedoul (coeficientul de reflecţie al radiaţiei solare) ; în final atmosfera se răceşte şi se ajunge la un echilibru stabil ;

(II) căldura este eliberată pe un sol acoperit de zăpadă, stratul de zăpadă descreşte, descreşte şi albedoul, atmosfera se încălzeşte, efectele se cumulează şi rezultă instabilitatea.

Se argumentează că în general cantitatea de căldură produsă de om este mică în comparaţie cu schimbul de căldură dintre suprafaţa uscatului şi atmosferă. Totuşi, nu trebuie uitat că această cantitate suplimentară de căldură trebuie întîi să modifice circulaţia generală a atmosferei înainte de a putea să ajungă în spaţiul interplanetar şi astfel să permită stabilirea unui nou echilibru. Aceasta ridică o serie de întrebări. Cum va fi acest nou tip de circulaţie ? Va fi schimbarea temperaturii proporţională cu cantităţile de căldură implicate sau instabilitatea va provoca modificări disproporţionate ?

Pînă nu de mult răspunsurile la aceste întrebări erau formulate în termeni foarte vagi şi se bazau în general pe bunul simţ ; ele stabileau, în general, procentul de căldură produsă artificial care ar putea provoca o modificare la nivel mondial a climei cu l'/(, la ritmurile actuale ale creşterii economice ar mai fi cincizeci sau chiar o sută de ani pînă cînd problema să devină serioasă. Centrul Naţional pentru Cercetări Atmosferice din Boulder City, S.U.A., a simulat clima pe calculatoare în condiţiile degajării unor cantităţi enorme de căldură comparabile cu cele din binecunoscutul scenariu al lui Weinberg (15 kW pe locuitor şi 20 de miliarde de loeuilori). Concluzia a fost că „este o modificare relativ mică a modelului balanţei de căldură a atmosferei Pămîntului ; diferenţele dintre numeroasele experimente cu şi fără considerarea energiei termice au avut ca rezultat modificări de acelaşi ordin de mărime cu fluctuaţiile naturale ale modelului[11]. Un studiu comun început în 1972 de către Institutul de Analiză Aplicată a Sistemelor (I.I.A.S.A., Laxenburg Austria), Oficiul Meteorologic ai Marii Britanii şi Centrul de Cercetări din Karlsruhe, folosind modelul numeric englez, a indicat însă că „cantitatea de căldură degajată poate avea efecte apreciabile atît la scară locală cît şi la scări mai mari".

Este adevărat, aceste rezultate sînt provizorii şi trebuie să fie confirmate de studiile mult mai complete pe care le întreprinde în prezent I.I.A.S.A. Totuşi, rezultatele analizelor făcute în prezent atrag atenţia că problema ar putea fi într-adevăr serioasă şi că apatia prea timpurie faţă de ea nu este justificată. Există dovezi care indică că climele posibile nu sînt o succesiune continuă de stări de echilibru, ci mai degrabă clime separate, obţinute ca urmare a efectului unor fluctuaţii de căldură, de intensităţi şi naturi variabile. Ecuaţiile mişcărilor

atmosferice generale sînt bineînţeles neliniare.

Indicaţii cu privire la probabilitatea catastrofelor meteorologice cum sînt uraganele, ploile torenţiale, trombele etc. pot fi obţinute comparînd incidenţa incendiilor pădurilor (de exemplu, în Australia sau S.U.A.) cu efectele termice corespunzătoare de acelaşi ordin de mărime. Incendii ale pădurilor vor apărea, după toate probabilităţile, în zona din jurul staţiilor de putere cu concentraţii de energie electrică, preconizate uneori a fi foarte mari (50 GWe), cînd clima se deteriorează. Această zonă se poate extinde pe 1 000 km$^{!}$, în funcţie de topografia regiunii. Dale fiind concentraţiile de putere probabile în viitorul apropiat (5 GWe), astfel de incendii par cu greu posibile. In orice caz, sînt necesare progrese mari în meteorologie înainte de a putea fi stabilite răspunsuri precise la toate aceste întrebări.

Pare deci că adevărata limitare a creşterii economice poate să nu se datoreze epuizării surselor de materii prime ;au sufocării omenirii prin poluare, ci reacţiei atmosferei la risipa termică. Pentru prima oară, omul a întîlnit un obstacol pe care nu ştie cum să-l evite sau să-l cucerească. Există totuşi unele speranţe că s-ar putea folosi apele adinei ale oceanelor. Masa oceanelor este de 250 ori mai mare decît aceea a atmosferei, căldura specifică a apei este de 4 ori cît cea a aerului. Capacitatea calorică a întregii atmosfere o egalează pe aceea a unei pături a oceanelor de numai 2,5m adîncime ; este tocmai adîncimea pe care noi o folosim în prezent.

Oceanografia şi meteorologia devin deci discipline vitale pentru studiul creşterii economice. Propusa Agenţie Mondială pentru Cercetări cu privire la Noi Surse de Energie ar trebui să studieze aceste fenomene, precum şi altele similare.

5.3 **Minereurile şi metalele**

5.3.1. *Stadiul dezbaterii; resursele, producţia* şi *consumul.* Teama de epuizarea resurselor naturale, împreună cu măsurile luate de ţările O.P.E.C. a amorsat, la nivel internaţional, discuţiile cu privire la resursele naturale în general şi cu privire la resursele neregenerabile în particular.

Pentru fiecare mineral trebuie să avem în vedere :

(I) *Rezervele cunoscute* exploatabile în actualele condiţii economice. In cazul anumitor minerale (petrol, plumb, zinc, mercur), aceste rezerve se vor epuiza în mai puţin de douăzeci de ani în ritmul actual de consum. Pentru altele (cărbune, fier etc.) există rezerve pentru mai mult de o sută de ani. Aceste rezerve cunoscute se reduc anual cu cantităţile extrase şi cresc cu cantităţile descoperite prin prospecţiuni. în medie, în timp ele rămîn stabile ;

(II) *Resursele planetei.* Acestea sînt cantităţile totale ce pot fi exploatate în viitor şi care pot fi descoperite treptat prin prospecţiuni. Cantitatea de metale şi de alte elemente folositoare conţinută în prima mie de metri din scoarţa Pămîntului şi în mări reprezintă, cu excepţia petrolului, de cîteva milioane de ori sau chiar de cîteva sute de milioane de ori consumul anual.

Deci, penuria generalii de minerale nu pare a constitui în viitorul apropiat un pericol real. Disponibilităţile în viitor vor depinde în mare de :

(I) ritmul de *exploatare,* care este strîns legat de evoluţia consumului atît în ţările bogate, cît şi în cele în curs de dezvoltare ;

(II) dezvoltarea *tehnologiei,* a *metodelor* de estimare a rezervelor şi a unor materiale de înlocuire. Cu toate acestea, ar fi periculos să se adopte un optimism exagerat cu privire la disponibilitatea permanentă a unor înlocuitori

şi a unor posibilităţi de inovare. Timpul necesar pentru aplicarea unor tehnologii dezvoltate din punct de vedere industrial este lung (de la 10 la 20 de ani), în timp ce schimbările situaţiilor tind să se accelereze. Este probabil să fim martorii unei creşteri treptate a preţurilor minereurilor datorită necesităţii exploatării unor zăcăminte mai puţin bogate în mine mai adînci ; în medie este probabilă o dublare a costurilor operaţiilor tehnice în următoarele decenii. Această creştere a cheltuielilor nu trebuie să afecteze nejustificat standardul de trai al omenirii ; valoarea producţiei extractive mondiale în 1973 reprezenta numai 3,5% din produsul intern brut al lumii în ansamblu (trei sferturi din acest procent sînt destinate materiilor producătoare de energie, adică petrolului, cărbunelui şi gazelor naturale).

Bineînţeles că activitatea extractivă este foarte inegal repartizată în lume. Cîteva cifre pentru 1973 ilustrează aceasta :

(I) mai puţin de 10% din populaţia lumii trăieşte în ţări care produc 50% din producţia extractivă mondială şi mai puţin de 25% în ţări care produc 85% ;

(II) producţia medie pe locuitor la nivel mondial este de 42 de dolari ; pentru locuitorii lumii a treia (exclusiv China) cifra este de 31 de dolari (5% din locuitorii lumii a treia produc mai mult de 140 de dolari pe locuitor, în timp ce 55% trăiesc în ţări a căror producţie este nulă sau neglijabilă, totalizînd mai puţin de 2 dolari pe locuitor) ; în ţările cu economie de piaţă dezvoltată cifra este de 78 de dolari pe locuitor.

Prin urmare o creştere a preţurilor minereurilor nu poate ea singură să constituie un mijloc satisfăcător de transfer al resurselor financiare de la ţările bogate către ţările sărace, *deoarece ar aduce avantaje numai unei minorităţi din lumea a treia.*

In 1973, producţia extractivă a ţărilor lumii a treia a fost pentru prima oară echivalentă ca valoare cu cea a ţărilor cu economie de piaţă dezvoltate, totalizînd 58 de miliarde de dolari. In cazul mineralelor producătoare de energie, ponderea ţărilor lumii a treia a crescut continuu, ridicîndu-se între 1950 şi 1973 de la 17% la 40% din volumul produs în întreaga lume. în timp ce ponderea ţărilor cu economie de piaţă dezvoltată a scăzut de la 65% la 32%. In cazul minereurilor neproducătoare de energie, distribuţia producţiei a rămas foarte stabilă din 1950 încoace, jumătate din producţie provenind din ţările cu economie de piaţă dezvoltată, cealaltă jumătate fiind împărţită între ţările lumii a treia şi ţările cu economie planificată.

In timp ce producţia extractivă pe locuitor a ţărilor cu economie de piaţă dezvoltată este de 2,5 ori mai mare decît cea a lumii a treia, consumul este de aproximativ 16 ori mai mare. Primele sînt deci obligate să' importe aproape jumătate din necesarul lor (4) (materii producătoare de energie, metale şi minereuri) în primul rînd din ţările lumii a treia, în timp ce ţările lumii a treia consumă numai un sfert din producţia lor. Ţările cu economie planificată sînt practic independente (U.R.S.S. compensînd deficitul Europei de Est).

Analize recente au arătat *importanţa strategică,* pentru structura industrială actuală a ţărilor dezvoltate, a unor resurse minerale exportate de ţările în curs de dezvoltare. Pînă în prezent, preţurile relativ scăzute ale acestor resurse au stimulat creşterea economică a ţărilor dezvoltate. Ţările producătoare doresc să obţină un profit mai mare de pe urma opera-

« S.U.A. şi Canada sînt dependente de import în proporţie de 25%, Europa occidentală 75%, Japonia 94%.

ţiilor extractive şi pentru a realiza acest

deziderat urmăresc trei direcţii principale :

(I) prelucrarea minereurilor extrase local cu scopui de a exporta produse cu o valoare mai mare şi pentru a obţine o pondere mai mare din preţul plătit de consumatorii finali ;

(II) naţionalizarea întreprinderilor străine (mai ales transnaţionale) pentru a intra în posesia resurselor lor naturale, pentru a le controla şi pentru a beneficia de profitul de exploatare (care este cu atît mai mare cu cît calitatea zăcămintelor este mai bună);

(III) taxe crescute (sau în cazul corporaţiilor de stat, preţuri crescute, ceea ce înseamnă de fapt acelaşi lucru). Astfel de măsuri au fost adoptate în ultimii ani mai ales de ţările O.P.E.C., în cazul petrolului şi de Maroc, în cazul fosfaţilor.

O creştere sistematică a preţurilor, şi prin aceasta o creştere a beneficiilor statelor producătoare, nu a fost posibilă pentru alte minereuri, deoarece o astfel de creştere ar fi încurajat înlocuitorii şi, înainte de toate, exploatarea zăcămintelor cu cheltuieli mari de producţie din ţările gata să accepte un profit mai mic pe tonă extrasă. (în ţările industrializate de exemplu).

Q trăsătură a anumitor minerale o constituie gradul înalt de *instabilitate* a pieţei, care este reflectat de mari *fluctuaţii* ale preţurilor. Această instabilitate este marcantă mai ales în cazul unor metale, cum sînt argintul, cuprul, plumbul, wolframul etc. şi este provocată, în absenţa unui mecanism de reglementare, de lipsa unei ajustări periodice între ofertă şi cerere. Ca urmare, beneficiul ţărilor producătoare fluctuează şi aceste fluctuaţii sînt exagerate de faptul că, pe termen scurt, volumul mineralelor vîndute variază în general simultan şi în aceeaşi direcţie cu preţurile.

Preţurile altor metale sînt mult mai stabile, fie pentru că sînt fixate de un producător sau un grup de producători dominanţi (aluminiu, nichel), fie pentru că sînt reglementate

printr-un acord de piaţă, ca în cazul cositorului. Acordul cositorului, singurul din sectorul minereurilor, a fost reînnoit cu regularitate începînd din 1950. Consiliul Internaţional al Cositorului, în care ţările producătoare şi consumatoare sînt reprezentate în mod egal, fixează o scară a preţurilor, care este revăzută periodic (5), administrează un stoc tampon cu scopul de a menţine preţul pieţei în limitele scării fixate şi, în cazul supraproducţiei, fixează cote trimestriale de export pentru ţările producătoare cu scopul de a menţine preţul la nivelul cerut.

In unele cazuri (cupru, cositor), minereurile sînt *prelucrate local* în metale. în altele, minereurile sînt exportate după ce sînt supuse unui simplu proces de concentrare ; acesta este cazul minereurilor de fier, atît din ţările în curs de dezvoltare cît şi din ţările occidentale (Suedia, Franţa, Canada, Australia). Alte minereuri (plumb, zinc, aluminiu etc.), precum şi petrolul brut sînt din acest punct de vedere într-o situaţie intermediară.

Problema prelucrării locale a minereurilor este legată direct de problemele industrializării şi diviziunii internaţionale a muncii, dezbătute în Anexa 4.

în prezent, utilizatorii de minerale din ţările industrializate importatoare (în principal Europa Occidentală şi Japonia ; Statele Unite sînt mult mai puţin dependente de importuri şi par hotărîte să reducă chiar şi mai mult gradul lor de dependenţă) traversează o perioadă de teamă. Aceasta rezultă din observarea a două aspecte : că industria extractivă necesită cheltuieli foarte mari de capital, atît pentru explorare cît şi pentru dezvoltare şi că multe ţări din lumea a treia nu posedă suficient capital, fie în contul propriu, fie prin agenţiile Naţiunilor Unite şi sînt bănuitoare faţă de întreprinderile

transnaţionale ; astfel de companii nu sînt în orice caz foarte dispuse să investească în aceste ţări. Aceasta duce la teama (pînă în prezent manifestată numai în cercurile specialiştilor) de *întîrziere în prospectare* fi *în crearea unor condifii de exploatare a unor noi zăcăminte,* întîrziere care ar avea ca rezultat în cîţiva ani un dezechilibru între cerere şi ofertă şi ulterior o dezbinare a economiei mondiale, cu tendinţa ca ţările

[5] în dolari cu valoare constantă, preţul cositorului a crescut pe piaţa londoneză cu o medie de 2,6% pe an între 1950 şi 1974, în comparaţie cu media de 1,6% pentru toate minereurile (metalifere şi de altă natură). industrializate să opteze pentru independenţă în detrimentul lumii a treia. Trebuie să avem acest lucru in vedere cînd ne formulăm propunerile.

5.3.2 *Elementele unei soluţii a problemei.* Diversitatea şi complexitatea problemelor sînt de o asemenea natură încît, după cum a propus deja U.N.C.T.A.D., chestiunile legate de exploatarea şi folosirea resurselor minerale, de la stadiul de producţie la consum, trebuie abordate cu atenţie, în asociaţie cu un număr de alte produse. Experienţa Acordului de la Lome ar putea fi luată în consideraţie împreună cu unele din aspectele ei particulare. în prezent se bucură de o atenţie specială doi factori strîns corelaţi : folosirea beneficiilor crescute de pe urma acestor resurse ca element de realizare a unei distribuţii mai corecte a veniturilor la scară internaţională şi siguranţa accesului ţărilor consumatoare la sursele de aprovizionare.

Pentru a se ajunge la o soluţie trebuie să se acorde o atenţie specială următoarelor principii :

(I)Ţările producătoare trebuie să primească pentru produsele lor o *proporţie echitabilă* din preţurile plătite de

consumatori. Trebuie studiate organizarea pieţei şi formarea preţurilor, pentru a decide dacă producătorii pot obţine un preţ mai mare prin *prelucrare locală,* prin eliminarea *imperfecţiunilor pieţei* şi a *marjelor comerciale excesive,* prin facilităţi mai bune de creditare şi prin sisteme mai bune de distribuţie.

(II) Stabilizarea preţurilor şi indexarea nu trebuie utilizate ca *un pretext pentru a refuza* creşterile preţurilor.

(III) Ţărilor consumatoare trebuie să li se *asigure surse de aprovizionare pe termen lung* fără teama unor întreruperi sau întîrzieri deliberate în detrimentul capacităţii de producţie. Ţările posesoare de resurse minerale trebuie îndemnate să ia măsurile necesare pentru explorarea şi exploatarea lor la momentul oportun, cu scopul de a face faţă cererilor din economia mondială. Dacă pentru realizarea acestui obiectiv este necesară utilizarea capitalului şi/sau a tehnicilor străine, atunci posesorii de asemenea capital şi tehnici, precum şi ţările gazdă, trebuie să caute o formulă echitabilă pentru a asigura realizarea la timp a operaţiilor extractive.

(IV) *Asociaţiile producătorilor* trebuie acceptate ca organisme legitime de negociere pentru contracararea presiunilor puternice exercitate de puterea economică a cumpărătorilor.

(V) Este necesară o Agenţie Mondială pentru Resursele Naturale, care să supravegheze îndeplinirea acordurilor cu privire la mărfurile primare.

5.3.3 *Agenţia Mondială pentru Materii Prime Minerale.* Recomandăm crearea unei Agenţii pentru Materii Prime Minerale. Ea ar putea funcţiona sub egida Centrului O.N.U. pentru Resurse Naturale şi Transport sau ar putea fi formată prin extinderea puterilor şi competenţelor U.N.C.T.A.D. Agenţia propusă ar urma să

răspundă de :

(I) coordonarea şi continuarea activităţilor agenţiilor specializate pe produse individuale şi mijlocirea de acorduri privind produsele pentru care acestea nu există ;

(II) compilarea şi circulaţia *informaţiilor* cu privire la *rezervele* cunoscute, la rezervele probabil exploatabile în viitor, la tendinţele, pe zece ani, ale cheltuielilor de exploatare şi ale cererii. Aceste informaţii vor fi utile concernelor publice şi particulare pentru programele de prospectare şi explorare ;

(III) compilarea şi circulaţia *informaţiilor* cu privire la tranzacţiile comerciale ;

(IV) acorduri de dirijare pentru *stabilizarea beneficiilor obţinute din exporturi ;*

(V) *acordarea de consultaţii,* la cerere, cu privire la echitatea acordurilor ce urmează să fie încheiate între guverne şi companiile miniere şi cu privire la viabilitatea proiectelor ;

(VI) arbitrarea, la cerere, a disputelor cu privire la aplicarea acordurilor ;

(VII) formularea periodică a unor comentarii şi sugestii pentru ţările interesate, cu privire la conducerea activităţilor miniere, aşa cum procedează O.E.C.D. cu privire la politica economică a membrilor ei şi Agenţia ei Internaţională pentru Energie, cu privire la politica energetică, *ţările individuale p«strîndu-jt suveranitatea totală fi întreaga libertate dc a respinge asemenea sugestii.*

5.3.4 *Propuneri pe termen lung.* Propunerile noastre pe termen lung se bazează pe următoarele realităţi :

(I) resursele minerale sînt distribuite neuniform pe Pămînt ;

(II) exploatarea lor avantajează un număr mic de ţări cu care natura a fost mai darnică ;

(III) dezvoltarea industrială a actualelor ţări în curs de dezvoltare va mări consumul lor de resurse minerale şi din ce în ce mai multe ţări vor avea nevoie de aceste resurse minerale.

Ţinînd cont de cele de mai sus, este important sâ fie create condiţii pentru a putea trata resursele minerale ca *un patrimoniu comun al omenirii* (vezi paragraful 5.1.2) şi pentru a trece treptat de la exercitatea suveranităţii teritoriale naţionale asupra resurselor minerale la exercitarea suveranităţii funcţionale. Conceptul de patrimoniu comun va implica:
(I) *o piaţă mondială reală* pentru resursele minerale ;
(II) un *sistem mondial de impozite* care să înlocuiască impozitele naţionale asupra resurselor minerale.

Beneficiul obţinut trebuie redistribuit între ţările în curs de dezvoltare prin intermediul unei agenţii ca A.I.D. în conformitate cu anumite criterii (luînd în consideraţie, de exemplu, mărimea populaţiei, venitul pe locuitor, proiectele de redistribuire a veniturilor etc.) şi care nu vor trebui să excludă în mod necesar ţările producătoare înseşi. Aceste impozite ar putea fi introduse pornindu-se de la proporţii moderate şi crescînd apoi treptat pînă la aproximativ 70% din profiturile realizate din combustibilii fosili şi 50% din valoarea producţiei de minereuri (inclusiv minereul de uraniu) (6).

[8] Un impozit pe profituri pare preferabil în cazul combustibililor fosili pentru a încuraja exploatarea unor zăcăminte ce necesită cheltuieli mari de exploatare (petrol submarin, zăcăminte de cărbune de proastă calitate) ; pare mai puţin necesar în cazul minereurilor, cînd un impozit pe preţurile de vînzare pare preferabil ca fiind mai uşor de aplicat.

Astfel de-impozite, ca dealtfel actualele impozite pe produsele petroliere, ar urma *să fie plătite de fapt de consumatori* şi ar prezenta trei avantaje în comparaţie cu preţurile mai mari :
(I) ar *ajuta toate ţările în curs de dezvoltare,*

în timp ce preţul ar îmbunătăţi numai situaţia ţărilor producătoare (care includ unele din cele mai dezvoltate ţări) ;
(II) *nu ar dezechilibra piaţa,* deoarece nu ar mări preţul primit de producători şi deci nu ar mări producţia peste cerere ;
(III) nu ar afecta situaţia competitivă relativă a unui mineral în comparaţie cu celelalte ;
(IV) astfel de impozite, la proporţiile propuse, ar determina probabil pe consumatori să-şi restrîngă consumul de materii prime minerale (raţionalizînd utilizarea lor, reciclîndu-le şi substituindu-le cu materiale neminerale etc.). Probabil că va rezulta o uşoară scădere a vînzărilor de resurse minerale de către ţările în curs de dezvoltare, dar beneficiile pe care le vor primi din impozite le vor permite să creeze alte industrii sau să continue explorarea resurselor lor.

5.3.5 *Reciclarea fi pierderile de călduri.* Este necesar un efort imens la nivel mondial şi ţările trebuie îndemnate insistent să iniţieze acţiuni mai ales cu privire la :
(I) suprimarea consumului inutil de resurse primare şi evitarea risipei ;
(II) expansiunea activităţilor de reciclare)
(III) recuperarea parţială a pierderilor de căldură, mai ales în uzinele termo-electrice.

Punctele (I) şi (II) se referă nu numai la resursele primare, ci. de asemenea, la deşeurile agricole (liîrtie de exemplu) şi animale. Impozitele sugerate în paragraful precedent, dacă se vor ridica la un nivel suficient de înalt, vor determina pe consumatori să raţionalizeze consumul, să recicleze resursele şi să caute înlocuitori şi prin urmare să acţioneze în direcţia dorita. în iniţierea şi sprijinirea acţiunilor de mai sus, trebuie să fim conştienţi de faptul că toate

problemele menţionate sînt *foarte dificile,* mai ales acelea cu privire la recuperarea pierderilor de căldură.

5.4 **Notă finală**

Sîntem convinşi că creşterea nu este ceva ce poate fi cumpărat cu bani sau ceva al cărui transfer poate fi determinat prin mijloace politice. De exemplu, este mai uşor să cumperi o uzină nucleară de producere a energiei electrice decît să asiguri nenumăratele servicii necesare pentru funcţionarea ei şi, mai presus de orice, pentru întreţinerea ei, care necesită sprijinul populaţiei în ansamblu. în cuvîntarea sa la Adunarea Generală a Naţiunilor Unite din aprilie 1974, preşedintele Boumedienne a pledat pentru o revoluţie industrială veritabilă în ţările în curs de dezvoltare : ..Fiecare ţară care doreşte cu adevărat să aibă grijă de viitorul ei, trebuie să-şi asume responsabilitatea propriei dezvoltări, adică trebuie în primul rînd să-şi mobilizeze toate resursele umane şi materiale". Aceasta este practica adoptată în trecut de Japonia, care a învăţat să importe creşterea urmînd regulile jocului folosit în ţările industriale şi asta face astăzi China, cu concepţia ei de „bazare pe forţele proprii".

Deoareoe regulile jocului vor trebui schimbate pentru a crea o nouă ordine internaţională, trebuie creată în ţările dezvoltate (indiferent dacă au sau nu economie planificată) o dorinţă, răspîndită la nivelul maselor, de *solidaritate cu ţările in curs de dezvoltare,* cu scopul de a asigura „exportul" creşterii. Structura instituţiilor noii ordini internaţionale are în principiu o mică importanţă, cu condiţia ca ele să ofere

un loc de întîlnire de la care noile idei pot *ajunge la inimile oamenilor. A* sosit timpul să încercăm aceasta şi în sectorul energiei şi resurselor minerale.

Anexa 6

CERCETAREA ŞTIINŢIFICA ŞI DEZVOLTAREA TEHNOLOGICA

de Alexander King şi Aklilu Lemma

6.1 Introducere

Tehnologia, luînd naştere direct sau indirect din cercetarea ştiinţifică urmată de dezvoltarea tehnologică, a constituit o forţă motrice pentru crearea tipului de lume în care trăim astăzi. Intr-adevăr, de la primele începuturi ale omului, tehnologia a fost principalul său instrument în efortul ascendent de la subzistenţă către o viaţă decentă, sănătoasă şi îndelungată. De la confecţionarea primelor unelte din cremene, descoperirea roţii, pîrghiei, plugului şi folosirea focului, omul a modelat asiduu şi prin mijloace empirice o tehnologie care să-i servească la satisfacerea nevoilor sale materiale. Tehnologia nu este deci un fenomen nou. Ceea ce este astăzi diferit este că descoperirea legilor naturale prin cercetarea ştiinţifică a conferit tehnologiei o nouă dimensiune, cu o influenţă atît de mare încît nu numai că aceasta oferă perspective nelimitate pentru eliminarea sărăciei şi asigurarea unor condiţii de viaţă sănătoase, dar, ca o consecinţă a forţei sale, brutalitatea şi lipsa unui control sistematic exercitat de înţelepciunea umană, ameninţă modelele vieţii, ecologia planetei şi chiar supravieţuirea rasei.

In această anexă ne vom concentra asupra rolului ştiinţei şi tehnologiei în dezvoltare, din două puncte de vedere. Ne vom ocupa mai

întîi de problemele fundamentale ale tehnologiei avansate bazată pe ştiinţă, existentă în prezent în ţările cele mai industrializate şi vom pune în discuţie noi abordări privind căile prin care aceasta poate fi făcută mai disponibilă pentru uzul general şi în beneficiul omenirii în ansamblu. Ţinînd seama de faptul că cea mai mare parte a tehnologiilor avansate bazate pe ştiinţă sînt inaccesibile şi necunoscute multora dintre ţările cel mai puţin dezvoltate care ar putea beneficia de pe urma lor, vom lua de asemenea în consideraţie tehnologii mai tradiţionale, empirice, folosite de marea majoritate a populaţiilor lumii i-e trăiesc încă la niveluri de subzistenţă, dar care, cu ajutorul ştiinţei moderne, sînt capabile de îmbunătăţiri considerabile şi pot ajuta la uşurarea condiţiei umane şi la îmbu nătăţirea calităţii vieţii majorităţii.

Tehnologia bazată pe ştiinţă a condus la apariţia unor societăţi foarte dezvoltate şi bogate în cîteva părţi ale lumii, dar, pînă acum cel puţin, a avut o slabă influenţă asupra maselor largi ale umanităţii. Ea a avut tendinţa să sporească decalajele dintre bogăţii şi săracii lumii, atît între naţiuni, cît şi în cadrul acestora. In contextul Noii Ordini Economico Internaţionale, continuarea dezvoltării tehnologice şi a cercetării pe care se bazează aceasta va avea sens numai dacă poate fi corelată cu procesul dezvoltării, atît economică cît şi socială, şi apoi desfăşurată în beneficiul întregii omeniri.

Distribuţia capacităţii de cercetare ştiinţifică şi dezvoltare tehnologică în spectrul condiţiilor naţionale este foarte disparată şi nu se conformează bine nevoilor fiecăruia. Desigur că unele ţări, cum este India, au o capacitate importantă ; ţările producătoare de petrol, în ultimii ani sau în ultimele luni, au început să-şi construiască o astfel de capacitate şi chiar în ţările cel mai

puţin dezvoltate există o elită puţin numeroasă de oameni cu înţelegere şi pregătire ştiinţifică. Totuşi, în ansamblu, capacitatea ştiinţifică şi tehnologică a lumii, capacitate acum imensă, este concentrată în cele cîteva ţări puternic industrializate care sînt responsabile pentru mai mult de 90% (posibil 95%) din totalul efortului de cercetare şi dezvoltare. Pentru ca cercetarea şi dezvoltarea să devină o forţă motrice a dezvoltării economice în sensul general, şi nu doar un mijloc de care să dispună ţările deja bogate pentru a deveni şi mai bogate, este necesar să se creeze o Nouă Ordine Ştiinţifică şi Tehnologică în cadrul noii ordini internaţionale, bazată pe înfiinţarea şi întărirea capacităţii ştiinţifice şi tehnologice locale în ţările în curs de dezvoltare. Mai mult, o astfel de Nouă Ordine Ştiinţifică şi Tehnologică reprezintă singura alternativă realizabilă din
punct de vedere politic pentru situaţia actuală, în care ştiinţa şi tehnologia din ţările bogate au dominat naţiunile sărace după decolonizarea lor politică.

6.2 Ştiinţa, tehnologia şi dezvoltarea lumii

în niciun domeniu disproporţia între ţările industrializate şi ţările lumii a treia nu este mai evidentă decît în domeniul cercetării ştiinţifice şi al dezvoltării tehnologice. S-a recunoscut de mult că cercetarea ştiinţifică, făcînd posibilă dezvoltarea industriei moderne, a contribuit în mare măsură la structura şi creşterea economiei. Totuşi, abia de puţin timp economiştii au acordat o atenţie mai sistematică *rolului tehnologiei în creşterea economică.* Este evident acum că atît educaţia cît şi cercetarea sînt factori majori în procesul de creştere, în principal

prin îmbunătăţirea calităţii celor două elemente de input esenţiale — capitalul şi forţa de muncă. Educaţia şi instruirea la toate nivelurile, de la cel al conducerii superioare pînă la cel al muncii necalificate, sînt determinante pentru performanţele forţei de muncă, în timp ce, în mod asemănător, tehnologia este esenţială pentru sporirea gradului de utilizare a capitalului, prin sugerarea unor produse noi şi îmbunătăţite, prin sporirea forţei de muncă pe locuitor, prin producerea intermediarilor chimici şi a materialelor structurale şi, mai presus de toate, prin punerea la dispoziţie **a** unor procese **şi** metode de lucru mult mai rapide şi mai eficace. Aceasta nu înseamnă că cercetarea şi o educaţie mai bună vor avea ca rezultat totdeauna, şi în mod automat, o creştere economică mai înaltă. Aceasta depinde de calitatea şi conţinutul educaţiei şi de alegerea cercetării şi dezvoltării potrivite, ca şi de eficacitatea asimilării şi articulării acestora cu procesul de inovaţie şi de creştere. Ca urmare, aceşti factori trebuie priviţi ca o parte integrantă a programelor şi priorităţilor de dezvoltare naţională.

Apoi, dacă experienţa ţărilor industrializate a arătat că ştiinţa şi tehnologia au constituit instrumente majore ale dezvoltării economice, s-ar părea că rezultă de la sine că acest lucru ar fi adevărat şi pentru ţările aflate într-un stadiu mai de început al dezvoltării economice. într-adevăr, ne-am fi putut aştepta ca progresul lor să fi fost mai rapid decît a fost în realitate, deoarece există deja tehnologii şi competenţe elaborate cu încetineală şi cu cheltuieli considerabile de ţările industrializate în timpul celor două secole care au trecut de la revoluţia industrială. Desigur, s-au făcut mari progrese prin transferul direct de competenţe şi tehnici ; comunicaţiile formează o reţea la

scară mondială, unele boli devastatoare cum ar fi malaria, variola şi tuberculoza sînt controlate; agricultura din unele părţi ale lumii a treia a fost mult ajutată prin utilizarea îngrăşămintelor şi prin introducerea unor soiuri de mare productivitate obţinute prin selecţia genetică bazată pe cercetare. Cu toate acestea, în ansamblu, şi în special în sectorul industrial, progresul a fost mult mai lent decît este de dorit pentru eliminarea prăpastiei economice dintre naţiunile bogate şi cele sărace într-un timp rezonabil. Mai mult, există dovezi care sugerează că în multe locuri beneficiile acumulate de pe urma transferului de tehnologie modernă către ţările lumii a treia au fost culese de o mică minoritate privilegiată şi că situaţia maselor ce trăiesc aproape de nivelul de subzistenţă a rămas în mare neschimbată. Astfel, eşecul relativ al procesului de transferare a tehnologiei se datoreşte atît ineficienţei intrinseci a procesului însuşi, ca parte a sistemelor economice existente, cît şi, parţial, factorilor sociali şi politici din ţările destinatare.

Motivele acestor nepotriviri din procesul de transferare a tehnologiei sînt profunde şi complexe. Ele rezidă în parte în *complexitatea inerentă* a însuşi *procesului de inovare tehnologică* şi, în parte, în deţinerea structurilor tehnologiei moderne existente de către mari întreprinderi transnaţionale şi naţionale din ţările industrializate. Una din primele dificultăţi este disponibilitatea capitalului. în ţările lumii a treia, cu foarte puţine disponibilităţi în ceea ce priveşte resursele excedentare — clasicele ,,economii" ale economiştilor —, capitalul este tot mai greu de găsit şi face obiectul unei concurenţe mai mari decît în ţările industrializate, deoarece este cerut cu urgenţă pentru edificarea fiecărui sector. Mai mult,

tehnologia ţărilor deja industrializate a fost concepută în mod deliberat pentru sporirea productivităţii forţei de muncă şi de aceea este intensivă atît în ceea ce priveşte consumul de capital cît şi consumul de energie. Pe de altă parte, în multe ţări din lumea a treia, şomajul şi folosirea incompletă a mîinii de lucru sînt foarte răspîndite şi o asemenea dominaţie a industriei cu consum intensiv de capital nu trebuie în mod necesar să fie considerată binevenită. în consecinţă, o mare parte din tehnologia „de gata" nu este a priori potrivită nevoilor economice şi sociale ale lumii a treia. Alegerea tehnologiilor necesitînd, să zicem, cheltuieli de 5 000 de dolari pe fiecare loc de muncă, în comparaţie cu altele care necesită doar 250 de dolari, poate fi în realitate o alegere între o jumătate de milion de locuri de muncă cu mare eficienţă economică şi 10 milioane de locuri de muncă cu o producţie pe lucrător mai scăzută. Mai mult, o mare parte din tehnologia modernă deţinută de întreprinderile transnaţionale este disponibilă adesea numai ca parte a unui tot care include investiţii de capital străin. în spiritul naţionalismului contemporan, unele ţări din lumea a treia se opun introducerii de tehnologie asociată cu capitalul străin, simţind că acesta întăreşte mai mult dependenţa lor de lumea bogată şi face şi mai dificilă dezvoltarea unei capacităţi tehnologice proprii.

O altă dificultate în calea transferării cu succes a tehnologiei către lumea a treia o constituie lipsa *pe plan local a unor competenţe* corespunzătoare — manageriale, tehnice sau manuale — care trebuie să fie asigurate printr-un sistem educaţional corespunzător, puternic dezvoltat şi sprijinit. în multe ţări, baza generală a învăţămîntului este insuficient dezvoltată, atît cantitativ cît şi calitativ, iar edificarea ei, inclusiv strîngerea resurselor necesare, pregătirea

profesorilor etc., este un proces foarte lung. în plus, lipseşte adesea pregătirea tehnică medie şi superioară şi facilităţile pentru educaţia managerială.

O altă dificultate o constituie *absenţa* în multe ţări *a unei infrastructuri a ştiinţei şi tehnologiei* şi a unei politici deliberate privind ştiinţa. Fără o asemenea infrastructură, ştiinţa şi pregătirea tehnică întîm- pină dificultăţi în menţinerea vitalităţii necesare ; chiar şi utilajele pentru încercările de rutină ale materialelor şi pentru controlul performanţelor producţiei şi al calităţii sînt rudimentare, serviciile auxiliare, de exemplu pentru analiza chimică sau pentru proiectare, sînt dificil de asigurat, iar conştiinţa generală naţională în ceea ce priveşte perspectivele unor noi posibilităţi ştiinţifice şi tehnologice din întreaga lume, de care ar putea beneficia întreaga ţară, este în general necorespunzătoare. Problema este şi mai mult complicată de faptul că elitele locale se mulţumesc cu tehnologiile orientate spre consum, importate sub formă de bunuri şi servicii produse local de filiale ale întreprinderilor transnaţionale. Lipsa inovaţiei tehnologice în lumea a treia se datoreşte nu numai absenţei condiţiilor propice unui astfel de proces, ci şi cererii limitate privind produsele care ar putea rezulta din ea.

Din aceste dificultăţi nu rezultă că adoptarea de către ţările lumii a treia a tehnologiilor avansate este nerecomandabilă sau inutilă. O anumită proporţie din procesele moderne avansate, în ciuda costurilor lor ridicate şi a generării unui număr redus de locuri de muncă, poate contribui în mare măsură la dezvoltarea economiei şi poate asigura resurse pentru crearea de locuri de muncă în alte sectoare. Mai mult, ele sînt importante pentru sporirea competenţei tehnice şi manageriale a ţării în general şi au un efect considerabil asupra nivelului tehnic al

altor industrii. Totuşi, se recomandă ca fiecare tehnologie să fie aleasă cu grijă, în cadrul planului general de dezvoltare economică, să fie pregătită cu grijă cu mult înainte, iar consecinţele ei, inclusiv cele de natură socială, să fie trecute în revistă înainte ca decizia de adoptare a lor să fie luată. Acest lucru devine posibil numai cînd o ţară şi-a dezvoltat propria ei capacitate ştiinţifică şi tehnologică — instituţii, forţă de muncă şi un mediu corespunzător. Mai mult, adoptarea tehnologiilor avansate trebuie compensată prin eforturi atente de a îmbunătăţi metodele tehnice de bază existente în industrie, agricultură şi meşteşuguri, metode care ar putea aduce beneficii imediate larg răspîndite.

Se pune întrebarea dacă ţările lumii a treia ar putea realiza progrese industriale şi economice majore exclusiv pe baza tehnologiilor elaborate în altă parte. Exemplul Japoniei este atractiv, dar nu este în general concludent. Urmarea lui ar necesita edificarea unor capacităţi educaţionale de cercetare şi de dezvoltare pe o scară considerabilă şi după un plan elaborat cu grijă, cu mulţi ani înaintea realizării sale. încrederea numai în tehnologia străină poate fi utilă în etapele de început ale industrializării, dar dacă aceasta nu este însoţită de edificarea unei structuri tehnice indigene, care să includă capacitatea de cercetare şi de dezvoltare necesară, este improbabil ca ea să fie eficientă şi va perpetua în ţările care adoptă o asemenea politică recurgerea la cumpărarea ideilor şi proceselor care au fost scoase la iveală cîteva decenii mai înainte în ţările industrializate, adică va menţine înapoierea tehnologică. Mai mult, se va continua achiziţionarea din străinătate a unor tehnologii moderne orientate pe consum, care satisfac gusturile unor elite locale restrînse, contribuind deci la

perpetuarea inegalităţilor interne, sociale şi economice. De aceea sîntem convinşi că edificarea unor capacităţi naţionale de dezvoltare şi cercetare este esenţială atît în selectarea eficace şi asimilarea rapidă a tehnologiilor importate, cît şi în crearea unui potenţial inovator pentru viitor.

Aceasta ne aduce din nou la problema *decalajelor în ceea ce priveşte cercetarea şi dezvoltarea.* în marea lor majoritate, noile descoperiri ştiinţifice şi tehnice se fac în ţările industrializate şi s-ar părea că capacitatea ştiinţifică actuală a lumii a treia este cu totul insuficientă pentru nevoile ei, inclusiv aceea de a fi capabilă să exploateze efectiv cunoştinţele tehnologice acumulate în prezent în lume, prin modificarea acestora pentru a le adapta la utilizarea disponibilităţilor de materii prime şi forţă de muncă, ca şi la trăsăturile pieţelor interne şi ale pieţelor eventuale pentru exporturi. Decalajele sînt într-adevăr mai mari decît sugerează statisticile generale, deoarece se pare că cu cît o ţară este mai puţin dezvoltată, cu atît o proporţie mai însemnată din efortul ei ştiinţific şi aşa redus este dedicată cercetării fundamentale, în contrast cu cercetarea aplicativă şi dezvoltarea tehnologică, situaţie de înţeles, deoarece acestor ţări le lipseşte în general infrastructura industrială pentru a asigura competenţe, echipament şi alte facilităţi complexe necesare pentru a continua cercetarea fundamentală plină de promisiuni cu etapele cercetării aplicative şi dezvoltării tehnologice şi de a ajunge la utilizarea ei productivă. De asemenea, trebuie reamintit că, în medie, etapa dezvoltării tehnologice necesită cheltuieli de aproximativ zece ori mai mari decît cercetarea pe care se bazează şi că, pe lingă competenţă ştiinţifică, ea necesită o pregătire tehnică corespunzătoare. Statele Unite şi Uniunea Sovietică au fiecare circa 18 ingineri

la mia de locuitori, ţările europene mai mult de jumătate din această cifră, în timp ce în majoritatea ţărilor din Asia şi Africa, numărul inginerilor variază de Ia 1,5 la mia de locuitori pînă la practic niciunul. Reducerea acestor decalaje trebuie să constituie un obiectiv iniţial esenţial al elementului ştiinţific şi tehnologic al noii ordini internaţionale.

6.3 Tehnologia corespunzătoare sau de altă natură

Principalele obiective care au justificat marile cheltuieli de cercetare şi dezvoltare din deceniile ce au urmat celui de-al doilea război mondial au fost apărarea, prestigiul naţional (cum ar fi cercetarea spaţială) şi creşterea economică. în alte direcţii, cum ar fi îmbunătăţirea sectoarelor sociale şi a serviciilor, inclusiv ocrotirea sănătăţii, s-au făcut eforturi relativ neînsemnate. De abia către sfîrşitul anilor ’60, cheltuielile mondiale pentru cercetări legate de probleme militare au încetat să formeze singurul element de mare importanţă.

Pînă de curînd s-a presupus, oarecum în mod naiv, bă creşterea înregistrată de cercetare şi dezvoltare într-o ţară ar avea în mod automat ca rezultat o creştere a performanţelor economice. Totuşi, studiile privind aşa-numita „prăpastie tehnologică" dintre ţările europene şi Statele Unite au indicat că nu există o corelaţie directă între efortul de cercetare al acestor ţări şi performanţele lor economice sau comerciale. Se pare că la acest nivel al dezvoltării, difuzarea noii tehnologii în afara frontierelor prin aranjamente comerciale (vînzări şi schimburi de patente, know-how etc.) este suficient de rapidă pentru a compensa

deficienţele efortului de cercetare intern (autohton). Totuşi, acest lucru este valabil pentru ţările care posedă deja o capacitate tehnologică evoluată, infrastructură industrială, mînă de lucru calificată şi cadre de conducere pregătite. De aceea, nu se poate presupune că o cercetare mai intensivă înseamnă o creştere mai mare ; multe depind de conţinutul cercetării întreprinse şi de existenţa unor condiţii propice pentru asimilarea ei în procesul economic.

De aceea, în momentul de faţă atenţia se concentrează asupra totalităţii procesului de *inovare tehnologică,* în care cercetarea şi dezvoltarea, fie ele autohtone sau importate, constituie doar un element de input iniţial, deşi esenţial, a cărui utilizare eficace depinde de numeroşi alţi factori, cum sînt disponibilitatea capitalului supus riscului, managementid, nivelurile educaţiei şi instruirii, de la conducerea superioară pînă la munca necalificată, politica fiscală, relaţiile între administraţie şi muncitori, psihologia naţională şi tiparele culturale, fără a mai vorbi de abilitatea mecanismelor de marketing. Aceste lucruri sînt valabile atît pentru lumea a treia cît şi pentru ţările industrializate.

în ţările industrializate există multe nelinişti şi resentimente cu privire la efectele secundare negative ale tehnologiei. în primul rînd este poluarea, care în cazul extrem ar putea da naştere unor schimbări ireversibile şi dezastruoase în oceane, în mediul terestru şi în clima planetei. Totuşi, sînt multe alte efecte care sugerează împreună o deteriorare a calităţii vieţii în general. Mai mult, creşterea tehnologică făcută la întîmplare are implicaţii asupra resurselor. O mare parte din noua tehnologie şi produsele ce derivă din ea sînt elaborate pentru satisfacerea unei cereri de bunuri noi şi de lux stimulată artificial, care nu contribuie totdeauna la bunăstarea

omului şi care se adaugă la grămada de avuţii materiale, necesitînd cantităţi şi mai mari de materii prime şi energie pentru fabricarea lor. Intr-o lume cu resurse limitate şi în care decalajele între bogăţiile materiale ale celor „avuţi" şi ale celor „neavuţi" sînt atît de mari, se pune întrebarea cît mai poate continua acest proces de consum stimulat artificial şi risipa. Pe de altă parte, acesta este un element organic al întregului sistem economic al ţărilor cu economie de piaţă şi modificarea lui ar fi dificilă din punct de vedere economic şi social.

Continuarea creşterii economice de către ţările industrializate impune continuarea dezvoltării tehnologiei. Dacă aceasta continuă, ca în prezent, să crească rapid, fără control, este probabil ca poluarea şi toate celelalte dificultăţi să continue să crească, ajungînd să producă tulburări sociale sau de altă natură. Există deci preocupări considerabile în legătură cu faptul că tehnologia viitoare ar trebui să fie elaborată în aşa fel încît să fie *acceptabilă din punct de vedere social.* Aceasta ar necesita în viitor o alegere şi o administrare mult mai atentă a tehnologiei şi este tot mai mult nevoie să se dezvolte mijloace eficace de evaluare a tehnologiei.

Aceasta ne duce la conceptul de *tehnologie corespunzătoare.* Dacă tehnologia este un element major al dezvoltării economice, nu poate fi ea elaborată în mod corespunzător pentru a satisface nevoile umane reale ? Această întrebare, esenţialmente ideologică şi politică, este fundamentală pentru conceptul de nouă ordine internaţională — însă oportunitatea unei tehnologii poate fi acceptată şi realizată numai pe baza unui sistem de valori acceptat pentru dezvoltarea umană generală.

Tehnologia corespunzătoare este deci un concept necesar atît pentru ţările industrializate cît şi pentru ţările lumii a treia

şi nu doar un eufemism menit, aşa cum mulţi consideră, să convingă lumea a treia să adopte niveluri tehnice, şi deci performanţe economice, scăzute. Termenul de tehnologie corespunzătoare trebuie considerat ca însumînd imaginarea şi utilizarea proceselor şi a organizării muncii cele mai potrivite circumstanţelor particulare, atît economice cît şi sociale, ale unei anumite ţări sau ale unui anumit sector. Pentru ţările industrializate, tehnologiile actuale sînt departe de a fi pe deplin potrivite nevoilor actuale şi celor previzibile ; în viitor ele vor trebui să devină mai potrivite, în sensul de a ţine seama de aspectele sociale, de controlul poluării şi de conservarea materialelor şi energiei, fiind de asemenea de dorit ca produsele lor să fie mai durabile — transformare care va necesita schimbări atît în comportamentul public, cît şi în cel industrial.

In asemenea ţări, cercetarea şi dezvoltarea au avut ca scop crearea de procese pentru atingerea unor nivele ridicate ale productivităţii muncii şi producţia pe scară largă pentru a aproviziona pieţe mari şi deci pentru a trage foloase de pe urma economiei pe scară largă. Pentru acest scop, ele au fost potrivite; au deviat însă prin faptul că nu au reuşit să ţină seama de factorii sociali şi de mediul înconjurător. Nu există nici un motiv de a presupune că un efort egal de cercetare şi dezvoltare orientat spre crearea unor tehnologii de mare eficienţă, dar mai intensive în ceea ce priveşte consumul de *muncă,* nu ar fi fost la fel de eficace şi nu ar fi asigurat un grad mult mai înalt de satisfacţie a muncii. Multe din ţările lumii a treia au nevoie permanent să creeze locuri de muncă şi, date fiind structurile demografice actuale, această nevoie va spori în viitor. Ca urmare, s-ar părea că o mare parte din efortul lor tehnologic, ajutat de cercetare, trebuie orientată către acest obiectiv. Asemenea

tehnologii nu trebuie să aibă o situaţie de inferioritate în comparaţie cu tehnologiile cu consum intensiv de capital, adesea nepotrivite în asemenea împrejurări. Nu trebuie făcută nici o distincţie dogmatică între situaţia şi oportunitatea diferitelor tipuri de tehnologie, ele putînd coexista. Intr-adevăr, vor fi necesare şi adecvate în diverse circumstanţe naţionale multe amestecuri diferite între tehnologii ,,moderne" cu un consum intensiv de muncă şi tehnologii mai rudimentare. Pentru ţările lumii a treia sînt disponibile multe tehnologii „libere", de exemplu pentru a realiza înlocuitori importanţi la multe bunuri tradiţionale şi voluminoase obţinute în prezent din străinătate, iar în alte cazuri un însemnat beneficiu social şi economic va rezulta din imaginarea unor metode la scară redusă, cu consum intensiv de muncă, capabile să fie descentralizate, reducîndu-se astfel presiunea urbană şi aducîndu-se bunăstarea în zonele rurale.

Intr-adevăr este nevoie de o deosebită atenţie în ceea ce priveşte *tehnologiile tradiţionale,* elaborate prin mijloace empirice pretutindeni în lumea a treia, în decursul unor lungi perioade de timp. In aproape toate ţările în curs de dezvoltare există un aşa numit sector ,,modern“ al societăţii, care cuprinde elite comparativ foarte puţin numeroase, alături de sectorul „tradiţional", care include marea majoritate a populaţiei, în special pe cei ce trăiesc sub nivelul de subzistenţă în comunităţile rurale. Cele mai multe din nevoile societăţii „moderne" din ţările în curs de dezvoltare sînt mai mult sau mai puţin similare cu cele ale oamenilor din ţările dezvoltate. Nevoile acestor societăţi sint satisfăcute în mare prin intermediul tehnologiilor importate, puţin sau deloc adaptate. Restul populaţiei, în cea mai mare parte rurală, a fost puţin atins de acest proces de modernizare tehnologică şi rămîne

mai mult sau mai puţin în aceeaşi stare de sărăcie ce i-a fost hărăzită de generaţii. Deci „prăpastia" între sectoarele „modern" şi „tradiţional" ale societăţilor din cadrul aceleiaşi ţări în curs de dezvoltare este reală şi similară „prăpastiei" dintre ţările dezvoltate şi cele în curs de dezvoltare. Mai mult, această prăpastie se lărgeşte, cu rezultatul evident că cei ce au deja ceva, strîng mai mult, în timp ce cei ce nu au nimic, rămîn tot cu nimic.

In elaborarea politicilor privind ştiinţa şi tehnologia, în multe ţări din lumea a treia este stringentă nevoie să se dedice un efort considerabil îmbunătăţirii tehnologiei empirice a sectorului tradiţional, în general neglijat şi adesea dispreţuit. Fină acum, acest lucru s-a încercat în principal prin înlocuirea metodelor şi uneltelor tradiţionale vechi cu o tehnologie Importată, cu un succes nesigur, o funcţionare ineficientă şi în condiţii de rezistenţă socială, deoarece aceste inovaţii nu sînt totdeauna privite imediat ca fiind conforme cu nevoile locale şi cu obiceiurile culturale. S-ar putea obţine foarte mult prin aplicarea principiilor ştiinţifice bine cunoscute şi adesea foarte simple pentru îmbunătăţirea uneltelor şi metodelor tradiţionale, cu posibilitatea sporirii însemnate a eficienţei şi creşterii producţiei cu un minimum de perturbări culturale.

Pentru a rezuma : nevoile tehnologice ale lumii a treia, deşi extrem de diferite, reclamă în esenţă crearea unei capacităţi tehnologice, incluzînd forţă de muncă, competenţe, facilităţi, şi mediul potrivit următoarelor funcţii :

(I) de a proteja, selecta şi absorbi în cadrul obiectivelor economice şi sociale naţionale, tehnologii bazate pe ştiinţă, elaborate oriunde, şi de a le modifica în aşa fel încît să se ţină seama de materialele locale, metodele

de lucru, disponibilitatea forţei de muncă şi de calificarea oamenilor ;

(II) de a introduce o gamă largă de tehnologii verificate, de obicei disponibile gratuit, pentru fabricarea produselor de bază sau a bunurilor de consum în prezent importate ;

(III) de a iniţia un efort de cercetare şi dezvoltare, care ar putea fi întreprins în mod avantajos, parţial prin cooperarea între ţări cu nevoi similare, pentru elaborarea de procese eficiente, dar cu un consum intensiv de muncă ;

(IV) de a asigura un organism, atît la nivel naţional cît şi la nivel local, pentru îmbunătăţirea metodelor şi instrumentelor empirice ale sectorului tradiţional prin aplicarea sistematică a principiilor ştiinţifice **şi de a încuraja producţia bazată pe acestea.**

6.4 Reducerea decalajelor tehnologice

Condiţia prealabilă pentru orice încercare radicală de a reduce decalajele economice atît în cadrul ţărilor, cît şi între acestea, este existenţa unei *voinfe politice* de a face aceasta, atît din partea ţărilor industrializate, cît şi din partea ţărilor din lumea a treia. Istoria procesului de ajutorare de pînă acum arată că nu în toate cazurile lucrurile au stat aşa. Totuşi, odată cu aprofundarea înţelegerii naturii decalajelor şi cu recenta recunoaştere de către ţările industrializate a realităţii interdependenţei în cadrul unei lumi finite şi a consecinţelor ignorării acestei realităţi, conceptul de nouă ordine internaţională nu mai sună a iremediabil idealism. Decalajele economice sînt legate intim de decalajele tehnologice şi este improbabil ca prăpastia „economică" să poată fi „umplută* fără o

nouă abordare a difuzării şi asimilării tehnologiei.

Sistemul ştiinţei este foarte diferit de cel al tehnologiei. Conform unei tradiţii îndelungate, rezultatele cercetării în ştiinţele de bază sînt *publicate gratuit şi pe scară internaţională,* astfel încît contribuţiile cercetării din ţările în curs de dezvoltare ca şi din cele avansate din punct de vedere ştiinţific constituie adăugiri la repertoriul cunoştinţelor lumii şi nu proprietatea exclusivă a ţării de origine, sau chiar a interesului specific al acesteia. Intr-adevăr, este probabil ca ele să fie exploatate de ţările cel mai puternic industrializate, cu facilităţile lor superioare de a explora noile cunoştinţe în scopul cercetării aplicative, dezvoltării tehnologice şi producţiei. Procesul de expansiune a cunoştinţelor ştiinţifice constă în adăugarea la mozaicul existent a unor noi elemente ale descoperirii, ori de cîte ori acestea pot apare : cercetarea ştiinţifică este deci în esenţă un proces mondial, dar roadele ei sînd culese de cei ce dispun de instrumentele necesare.

In ciuda absenţei unui cîştig economic direct provenit din cercetarea fundamentală a unei ţări, este esenţial pentru fiecare ţară să o cultive într-o anumită măsură ; ea conferă un sens gustului contemporan pentru procesul educaţional, contribuie la nivelul conştiinţei ştiinţifice şi tehnologice şi constituie un mijloc excelent de instruire pentru cei ce activează în domeniul cercetării aplicative. Fără această conştiinţă şi cultură ştiinţifică, chiar dacă aceasta poate fi concentrată în minţile unor indivizi relativ puţini la număr, este aproape imposibil pentru o ţară să selecteze din numărul vast de descoperiri cu o aplicabilitate potenţială făcute în lume şi din gama de opţiuni tehnologice pe acelea care sînt deosebit de importante pentru dezvoltarea ei. Intr-o asemenea situaţie, ţara este la cheremul

intereselor din afară, care pot urmări să-i vindă procese mai curînd în avantajul autorilor lor decît în cel al importatorilor.

Din contra, cunoştinţele tehnologice, şi în special tipurile noi şi mai avansate, constituie arareori o marfă gratuită, ci mai curînd iau forma unei *proprietăţi industriale* deţinute de indivizi, corporaţii sau state. Aceasta constituie o marfă valoroasă care este cumpărată şi vîndută pe pieţele internaţionale şi ca urmare este păstrată cu grijă. Astfel, cele mai avansate procese şi know-how-ul necesar pentru utilizarea lor nu sînt puse în mod automat la dispoziţia ţărilor lumii a treia şi ca urmare transferul de tehnologie poate fi o afacere costisitoare, care, alături de alte tranzacţii comerciale, necesită multă grijă în alegerea articolelor scumpe înainte de cumpărare. Totuşi, trebuie reamintit că viaţa unui patent este relativ scurtă şi că de aceea există o vastă acumulare de cunoştinţe tehnologice utile care sînt disponibile gratuit, cel puţin din punct de vedere juridic. Totuşi, chiar şi în acest caz, aplicarea cu succes a proceselor disponibile depinde de experienţa şi know-how-ul acumulat în decursul anilor de cei ce le-au folosit şi este posibil să fie necesar să fie cumpărate la un preţ considerabil. Cu toate acestea, trebuie să admitem că disponibilitatea tehnologiilor care pot fi cerute gratuit sau la preţuri scăzute nu este suficient de vizibilă. Este nevoie deci de bănci de informaţii şi de mecanisme de schimb de genul celor propuse la cea de-a Vil-a Sesiune Specială a Adunării Generale a O.N.U., pentru a aduce aceste informaţii în atenţia ţărilor interesate şi pentru a răspîndi descoperirile cercetărilor aplicative. Aceasta ar putea deveni foarte bine o funcţie a U.N.C.T.A.D. şi a O.N.U.D.I.

Există două cerinţe principale pentru transferul efectiv de tehnologie din ţările

industrializate în ţările lumii a treia :

(I) accesul uşor şi condiţii echitabile pentru asemenea transferuri ;

(II) edificarea unor capacităţi corespunzătoare pentru a permite selecţia şi asimilarea tehnologiilor şi competenţelor importate, tehnice şi manageriale, necesare pentru exploatarea eficientă a acestora.

Există probleme majore referitoare la ambele necesităţi. Pentru transferul eficace de *tehnologie* este nevoie de atitudini şi abordări noi atît din partea ţărilor donatoare, cît şi din partea ţărilor destinatare. Aşa cum deja s-a explicat, guvernele ţărilor industriale cu economie de piaţă nu au posibilitatea să impună industriilor lor să-şi împartă proprietatea tehnologică, care, în multe cazuri, a necesitat din partea firmelor respective cheltuieli foarte ridicate de cercetare şi dezvoltare şi a căror deţinere determină situaţia lor competitivă atît pe pieţele interne, cît şi pe cele străine. Acestea fiind spuse, este necesar să se dea dovadă de mai multă raţiune şi echitate în cadrul internaţional al transferului de tehnologie, eventual printr-un instrument multinaţional cu forţă juridică pentru facilitarea transferului, eliminarea restricţiilor şi întărirea capacităţilor tehnologice ale tuturor ţărilor. Din acest motiv, ca şi din altele, în cadrul încercărilor de a instaura o nouă ordine internaţională trebuie întreprinsă o revizuire a sistemului de patente şi de proprietate industrială. Acesta trebuie să asigure ca interesele importatorilor de tehnologie să fie protejate şi să reflecte principiul general acceptat al tratamentului preferenţial şi nereciproc în favoarea ţărilor în curs de dezvoltare.

Deocamdată există posibilităţi considerabile pentru îmbunătăţiri importante în ceea ce priveşte *condiţiile transferului,* prin mijloace noi, plnă acum în cea mai mare

parte neexplorate. De exemplu, s-ar putea imagina negocieri între diferitele ţări industrializate cu economie de piaţă în scopul de a stabili de comun acord condiţii preferenţiale pentru vînzarea diferitelor categorii de patente şi know-how ţărilor lumii a treia, diferenţa dintre aceste condiţii şi cele dintre ţările industrializate fiind suportată de guverne. în acest mod competitivitatea formelor implicate pe pieţele mondiale nu ar fi perturbată. O altă abordare ar fi aceea de a stabili în ţările donatoare politici care le-ar permite, ca parte a politicilor de ajutor, să subvenţioneze vînzarea proprietăţii tehnologice către lumea a treia, pe o bază ad-hoc. Ar trebui stabilite aranjamente speciale între ţările industrializate cu privire la asemenea tranzacţii în care sînt implicate corporaţii transnaţionale ; desigur, acestea au constituit unul din principalele canale pentru transferul de tehnologie din trecut, deşi atît realitatea, cît şi eficacitatea unui astfel de transfer în favoarea ţărilor lumii a treia au fost puse în repetate rînduri la îndoială.

In cadrul ţărilor destinatare, prima necesitate este de a stabili politici deliberate pentru dezvoltarea tehnologică. Aceste politici trebuie să fie legate organic de obiectivele lor economice şi sociale pe termen lung, de achiziţionarea de cunoştinţe detaliate despre procesul de inovare tehnologică, incluzînd aspecte fiscale de planificare a forţei de muncă şi de supraveghere a pieţei. Este extrem de important să existe o capacitate de a selecta procesele optime pentru unele scopuri particulare; este foarte uşor ca o ţară lipsită de cunoştinţe serioase privind gama tendinţelor ştiinţifice şi tehnice mondiale să selecteze procese sau produse necorespunzătoare pentru a le fabrica şi deci să încerce să-şi înnoiască industria adoptînd procese sau produse învechite. Aici întîl- nim cea de-a doua cerinţă

principală referitoare la transferul de tehnologie, şi anume edificarea unei capacităţi *indigene* de cercetare şi dezvoltare. Fără cunoştinţe despre mecanismele reale de creştere ale ştiinţei, care cu greu pot fi dobîndite fără o asemenea capacitate, este improbabil ca o ţară să atingă un nivel al cunoştinţelor tehnologice care să-i permită să aleagă tehnologia, să negocieze cumpărarea ei şi să asigure asimilarea efectivă a acelei tehnologii pe care o reclamă obiectivele ei economice şi sociale. Capacitatea de cercetare proprie este necesară de asemenea pentru obiectivele pe termen lung, cum sint facilităţile de pregătire a cadrelor, pentru achiziţionarea de competenţe tehnice moderne şi pentru generarea de noi posibilităţi de inovare. Fără să dezvolte o astfel de capacitate, care nu trebuie să fie foarte mare dar trebuie să fie de înaltă calitate, ţările lumii a treia vor fi ameninţate să rămînă pe timp nedefinit cu cîteva decenii în urma ţărilor active din punct de vedere tehnologic. Exemplul Japoniei este dat adesea ţărilor lumii a treia, ca stimulent. Totuşi, trebuie recunoscut că succesul industrial al Japoniei — este adevărat, bazat pe tehnologie importată — a fost pregătit cu mulţi ani înainte, prin edificarea şi modernizarea sistemului educaţional, pentru a asigura competenţele necesare la momentul oportun şi printr-un efort de cercetare care a fost sporit treptat pentru a susţine efortul tehnologic naţional la un înalt nivel calitativ. Această capacitate de cercetare a devenit acum ea însăşi generatoare de noi produse şi procese.

Apoi, utilizarea cu succes a tehnologiei străine reprezintă mai mult decît o problemă de acces la patentele şi know-how-ul din străinătate şi chiar şi de disponibilitate a capitalului necesar pentru exploatarea lor. Ea necesită adoptarea unor politici deliberate de inovare tehnologică, ca parte a unei strategii

economice pe termen lung. Asemenea politici ar trebui să urmărească, între altele, următoarele :

(I) dobîndirea unei înţelegeri detaliate a procesului de inovare şi a factorilor care îl încurajează sau îl inhibă i

(II) alegerea cu atenţie a proceselor tehnologice ce urmează a fi cumpărate din străinătate, pentru a asigura un efort economic echilibrat şi acordarea unei atenţii minime inovaţiilor ce urmăresc doar prestigiul sau achiziţionării de metode care nu sînt In concordanţă cu condiţiile culturale naţionale ;

(III) adoptarea unor politici fiscale şi tarifare ţintind facilitarea introducerii unor noi procese şi tehnici şi protejarea noilor industrii în etapele critice de început, fără a se ajunge însă ca produsele să devină necompetitive sau să se tolereze ineficienta sau standarde coborîte ale calităţii ;

(IV) stimularea cercetării şi dezvoltării întreprinse de către întreprinderile industriale locale, prin concesii temporare privind impozitele ;

(V) încurajarea inovaţiilor şi a ridicării calităţii prin cumpărarea producţiei de către guvern, în conformitate cu anumite specificaţii de calitate, măsuri de standardizare şi de control al calităţii şi prin asigurarea unor contracte de cercetare şi dezvoltare, atunci cînd este cazul;

(VI)realizarea unui echilibru între nevoile contradictorii de a poseda o proporţie cît mai ridicată a industriilor ce necesită cheltuieli intensive de capital, cu o înaltă eficienţă economică, şi de a Crea locuri de muncă ;

(VII) instituirea unei planificări anticipate a forţei de muncă, în special pentru dobîndirea competenţelor ştiinţifice, tehnice şi practice şi reelaborarea programelor de educaţie şi instruire pentru a se asigura ca aceste competenţe să fie disponibile la momentul oportun,

(VIII) asigurarea unor reţele de informare pentru uzul întreprinderilor industriale, al planificatorilor guvernamentali şi al cercetătorilor, pentru a transmite cunoştinţele selectate şi relevante de natură practică din întreaga lume în legătură cu posibilităţile tehnologice şi cu datele economice, sociale şi de marketing ;

(IX) crearea unor servicii de consulting industrial, analoage serviciilor de popularizare a cunoştinţelor agricole, pentru a ajuta firmelor industriale să dobîn- dească cea mai bună practică generală a sectoarelor respective şi pentru a contribui la introducerea unor tehnici perfecţionate ;

(X) adoptarea unor politici privind administrarea resurselor şi încurajarea cercetărilor referitoare la noi utilizări ale materialelor indigene ;

(XI) încurajarea în universităţi şi în institutele de cercetare independente a cercetării fundamentale şi aplicative importante pentru nevoile naţionale pe termen lung şi stimularea cercetării prin programe de predare care prezintă interes pentru dezvoltarea naţională şi pentru nevoile ei tehnologice ;

(XII) integrarea în planificarea naţională şi în politicile referitoare la ştiinţă a considerentelor transferului de tehnologie şi stabilirea unor reglementări privind contractele de transfer al tehnologiei ;

(XIII) suplimentarea eforturilor naţionale ale ţărilor lumii a treia prin acţiuni de cooperare ale acestora, în particular prin înfiinţarea unor centre subregionale şi interregionale, atît pentru dezvoltarea şi transferul tehnologiei în general, cît şi în sectoarele critice pre- zentînd un interes particular pentru unele grupuri de ţări ;

(XIV) la nivel internaţional, stabilirea unui cod de bună conduită referitor la transferul de tehnologie.

Asemenea politici cuprinzătoare n-ar putea fi traduse în întregime în viaţă într-un interval scurt în multe ţări din lumea a treia şi ar fi necesare sprijinul şi îndrumarea de către alte ţări şi de către organizaţiile internaţionale. Astfel de eforturi trebuie privite ca esenţiale în încercarea de a modela o nouă ordine internaţională.

6.5 Nevoia unor politici relevante privind ştiinţa şi tehnologia

Odată cu creşterea cheltuielilor guvernamentale de cercetare şi dezvoltare, atît direct cît şi prin contracte cu industriile şi universităţile din ţările industrializate, s-a considerat că este necesar să se stabilească *politici naţionale privind ştiinţa* şi *tehnologia,* atît pentru conducerea cît şi pentru creativitatea eforturilor lor ştiinţifice şi în scopul de a realiza utilizarea lor deplină în soluţionarea problemelor presante ale diferitelor sectoare. O politică cuprinzătoare privind ştiinţa şi tehnologia, îmbrăţişînd întreaga gamă de activităţi, de la cercetarea fundamentală la dezvoltarea tehnologică, este considerată ca fiind complementară politicilor industriale şi de înnoire descrise mai sus şi corelată cu ele prin mecanismul de planificare. Ca urmare, ştiinţa şi tehnologia nu trebuie privite ca domenii autonome ale politicii, ci trebuie elaborate în armonie cu politicile economică, socială, de sănătate, educaţională şi de altă natură. In consecinţă, formularea politicii ştiinţifice şi tehnologice trebuie abordată prin analiza sistemelor, care ia în consideraţie relaţiile dintre sistemul ştiinţei şi tehnologiei, sistemul de producţie şi educaţie şi politică.

Politica ştiinţei este concepută în general ca o bază deliberată şi coerentă pentru decizii naţionale care influenţează investiţiile în

activităţile ştiinţifice, în structurile instituţionale, în creativitate şi în utilizarea cercetării ştiinţifice. Ea nu se ocupă deci numai de orientarea şi conducerea efortului naţional de cercetare şi dezvoltare, ci, de asemenea, de problemele asigurării condiţiilor pentru ca gîndirea şi noile descoperiri ştiinţifice să pătrundă în toate sectoarele activităţii naţionale. Acest accent pus pe aplicativitate include în mod implicit tehnologia în termenul de politică ştiinţifică. Pînă acum, nici o ţară nu a reuşit să traducă în viaţă o asemenea abordare cuprinzătoare ; totuşi, multe ţări depun eforturi în această direcţie.

Nevoia de a asigura ca efortul ştiinţific să fie riguros orientat către nevoile reale ale unei ţări este la fel de importantă în ţările lumii a treia şi în ţările industrializate, multe din ele creînd consilii sau alte instrumente în acest scop. Totuşi, acestea nu interacţionează totdeauna suficient sau în mod realist cu planurile economice şi sociale naţionale. In lumea tehnologică actuală, „ştiinţa este prea importantă pentru a fi lăsată în întregime pe seama oamenilor de ştiinţă". Consiliile Ştiinţifice Naţionale trebuie să includă desigur în componenţa lor o gamă reprezentativă de oameni de ştiinţă şi tehnicieni, dar, de asemenea şi economişti, industriaşi şi persoane care se ocupă cu politica naţională generală. Altfel, asemenea organisme se pot transforma cu uşurinţă în grupuri de interese, contribuind doar accidental şi nesemnificativ la realizarea marilor obiective naţionale. Este uşor să se alunece într-o situaţie în care mica comunitate ştiinţifică a unei ţări sărace, ai cărei membri au fost in- struiţi în majoritate în centre avansate de cercetări din străinătate, se vede exclusă din comunitatea ştiinţifică mondială, lucrînd exclusiv pe baza interesului intelectual, dar în condiţii nefavorabile, în afara curentului principal al

dezvoltării naţionale.

6.6 „Exodul creierelor"

„Exodul creierelor". problema resurselor umane calificate ce se scurg din economiile în care ele îşi pot aduce cea mai mare contribuţie la bunăstarea umană către economiile deja bine aprovizionate cu personal ştiinţific şi administrativ, instruit şi capabil, reprezintă pierderea unei resurse de capital uman de o importanţă vitală. Aceasta este o pierdere ce nu poate fi compensată.

S-a estimat, de exemplu, că între 1949 şi 1961, 43 000 de oameni de ştiinţă şi tehnicieni, dintre care „mulţi" proveneau din ţările mai puţin dezvoltate, au emigra; în Statele Unite. In 1964—1965, aproximativ 11 000 de interni şi secundari din spitalele americane (dintr-un total de 41 000) erau absolvenţi ai unor şcoli medicale străine şi mai mult de 8 000 din aceştia proveneau din ţări în curs de dezvoltare. Scurgerea din unele zone ale Asiei, în special din Taivan şi Coreea de Sud. este cea mai serioasă. Peste 90% din studenţii asiatici care vin să studieze în Statele Unite nu se mai întorc niciodată acasă. S-a evaluat că Statele Unite ar trebui să construiască şi să întreţină funcţionarea a 12 şcoli medicale pentru a produce forţa de muncă specializată provenită din imigrare (aproximativ 1 200 per- soane/an). Valoarea anuală în dolari a acestui „ajutor străin" primit de Statele Unite egalează în mare costul total al întregului său ajutor medical, particular şi public, acordat ţărilor străine.

Situaţia nu este lipsită de ironie. Franţa îşi face merite din ajutorul acordat fostelor colonii, deşi noul stat Togo a trimis mai mulţi doctori şi profesori în Franţa, decît a trimis Franţa în Togo. Marea Bri- tanie, alarmată de exodul ei de talente către Statele Unite, se

bizuie tot mai mult pe doctori străini, în special indieni şi pakistanezi, pentru a asigura personalul Serviciului Naţional al Sănătăţii. Conform statisticii oficiale, 44% din personalul său medical inferior şi mediu este străin. Există mai mulţi specialişti de toate felurile din alte ţări ale Commonwealth- ului care lucrează în Marea Britanie, decît specialişti britanici care lucrează în ţările Commonwealth-ului. Numai în New-York există mai mulţi doctori iranieni instruiţi în America, decît în întregul Iran.

Aşa cum s-a menţionat în repetate rînduri, capitalul uman este indispensabil pentru dezvoltarea economică a unei ţări. Acest lucru este chiar şi mai adevărat pentru anumite competenţe cheie, a căror pierdere poate declanşa „efecte externe" cumulative asupra altor sectoare ale societăţii. Mai mult, în măsura în care forţa de muncă cu pregătire profesională de cel mal înalt nivel necesită cheltuieli mari şi în măsura în care ea implică de obicei investiţii publice substanţiale, pierderea acesteia prin migraţie reprezintă un „cadou" făcut de o ţară alteia — de obicei de o ţară săracă, care nu-şi poate permite acest lucru, unei ţări bogate, care nu are nevoie de el. O asemenea migraţie necontrolată a inteligenţei favorizează astăzi ţările cele mai avansate şi mai bogate.

Ea sugerează că este necesară o anumită intervenţie, analoagă cu protejarea industriilor în faşă, faţă de concurenţa internaţională prematură, pentru a asigura ţările mai puţin avansate, şi în special ţările subdezvoltate, împotriva pierderii unei forţe de muncă specializate de care au vital nevoie pentru a-şi putea realiza aspiraţiile de creştere.

Migrarea este un indiciu al unei extraordinare „atracţii" din afară sau al unei „respingeri" de acasă. Ea reprezintă o manifestare deschisă a unui anumit aranjament structural defectuos — o anumită

deviere de la echilibru — în ţara de emigrare sau de imigrare sau în amîndouă.

In ultimă analiză, exportul de inteligenţă este un indiciu al aranjamentului structural defectuos atît în ţările „expeditoare", cît şi în cele „destinatare*. în cazul acestora din urmă, ea indică o aprovizionare neelastică cu anumite talente şi competenţe, bazată în parte pe restricţiile de intrare monopoliste cărora li se permite să opereze în sectorul profesional al economiei. Ea poate indica de asemenea un volum necorespunzător, un tip greşit sau o administrare greşită a ajutorului străin sau a asistenţei tehnice acordate altor ţări. In cazul ţărilor „expeditoare", exportul de inteligenţă poate fi indiciul dezvoltării întîrziate sau al subdezvoltării. în toate cazurile, exportul de inteligenţă este mai curînd simptomul bolii decît boala în sine ; de aceea, o politică eficientă trebuie să se îndrepte mai curînd către rădăcinile problemei, decît către manifestările ei de suprafaţă. Aceasta necesită mai presus de toate o abordare nesentimentală, nepasională, lucidă.

în ceea ce priveşte ţările în curs de dezvoltare, „exodul creierelor* este atît o cauză cît şi un efect al tuturor factorilor economici, sociali şi politici pe care îi grupăm împreună sub termenul de „subdezvoltare". El indică faptul trist că dezvoltarea economică nu este doar o chestiune de producere a competenţelor necesare, ci şi de producere a ocaziilor de a le utiliza. El explică paradoxul straniu că forţa de muncă necesară va emigra dintr-o ţară în alta, chiar atunci cînd acea ţară are nevoie stringentă de capital uman. Fie că este neplăcut sau nu, problema de bază constă în lipsa de ocazii şi de capacitate de absorbţie, în sensul cererii economice efective, care caracterizează majoritatea ţărilor în curs de dezvoltare.

Este imperativ ca noua ordine internaţională să recunoască importanţa uriaşă a problemei „exodului creierelor", în special pentru că aceasta afectează forţa de muncă calificată în sfera generală a ştiinţei şi tehnologiei, şi să aibă în vedere dezvoltarea unei politici globale pentru a o controla atît la capătul „destinatar", cît şl la cel „expeditor", ţinînd seama de obiectivele duble de alocare optimă şi echitabilă a resurselor şi, în special, în interesul creşterii economice a ţărilor mai puţin dezvoltate ale lumii.

In scopul de a combate cu eficacitate fenomenul „exodului creierelor", trebuie luate în considerare cîteva *măsuri* importante. Acestea includ : revizuirea structurii salariilor; sporirea posibilităţilor profesionale ; **o** mai bună receptivitate locală la schimbare ; restructurarea investiţiilor pentru educaţie şi politici raţionalizate privind forţa de muncă ; promovarea integrării economice şi rezistenţa faţă de „balcani- zarea" politică ; eliminarea discriminării şi a bigotismului ; evident, ţările în curs de dezvoltare, în deplina recunoaştere a acestei probleme, trebuie să se ferească să urmeze politici care ar putea încuraja exodul personalului lor Instruit.

6.7 Ştiinţa la nivel internaţional

Ştiinţa şi tehnologia sînt în mod inerent internaţionale, ca natură şi ca practică. Noile cunoştinţe reprezintă un mozaic de progrese lăudabile, individuale, făcute în toate părţile lumii. în egală măsură, problemele pe care va trebui să le abordeze ştiinţa se inter- naţionalizează rapid. Sîntem martorii apariţiei unei game largi de probleme globale, care interacţionează, cum ar fi „explozia populaţiei", cu consecinţele sale legate de hrană, sănătate şi asigurare;

locurilor de muncă, exploatarea oceanelor, deteriorarea mediului terestru etc., dintre care unele apar ca produse secundare nedorite ale unor succese ştiinţifice anterioare aplicate fără înţelepciune. De aceea, este presantă nevoia dezvoltării unei abordări globale a ştiinţei în sine, atît pentru atacarea dificultăţilor iminente, pentru prevenirea altor efecte secundare nedorite, care ar putea ameninţa lumea şi umanitatea în ansamblu, cît şi pentru realizarea bunăstării universale, însă cercetarea este o afacere extrem de costisitoare şi, pe măsură ce devine tot mai complicată, ea va deveni şi mai costisitoare. Se poate argumenta că multe din problemele noastre actuale care implică importante componente de cercetare şi dezvoltare depăşesc mijloacele tuturor ţărilor, cu excepţia celor mai mari şi mai bogate, şi că chiar şi acestea vor fi solicitate la maximum pentru a furniza resursele necesare. O asemenea situaţie sugerează că este nevoie de o mişcare spre construirea unei politici globale a ştiinţei şi de o acţiune care să ţină seama de două deziderate imediate :

(I) formularea comună a obiectivelor pentru apli**carea** ştiinţei şi tehnologiei în soluţionarea problemelor comune, acordul asupra priorităţilor şi programării principalelor probleme de cercetare pentru întreaga omenire ;

(II) repartizarea costurilor cercetării şi dezvoltării prin împărţirea sarcinilor între naţiuni şi, în cazul unor anumite proiecte mari, prin iniţierea unor po- grame de cooperare internaţională.

în perioada postbelică s-au făcut multe încercări, în special în Europa, prin cooperare şi prin repartizarea costurilor, pentru a întreprinde cercetări comune în domeniile

care necesită cheltuieli deosebit de mari, pe o bază internaţională. Trebuie admis că acestea nu au fost deloc uniforme în ceea ce priveşte succesul lor. Totuşi, s-a acumulat o experienţă valoroasă privind organizarea unor asemenea proiecte şi nevoia actuală de efort comun şi de participare cu resurse a devenit atît de mare încît este momentul să se dea un nou impuls cercetării internaţionale şl modelării unei politici globale privind ştiinţa în cadrul Noii Ordini Economice Internaţionale.

Naţiunile Unite, prin Agenţiile şi Programele sale Specializate au fost responsabile pentru o mare parte din activitatea în acest domeniu. Totuşi, în ansamblu, realizările O.N.U. au dezamăgit din multe motive, inclusiv dispersarea responsabilităţii şi activităţii în multe agenţii, cu dualitatea, efortul submarginal, lipsa de coeziune şi, adesea, de realism ce derivă din această dispersare. In cadrul actualelor încercări de restructurare a mecanismelor Naţiunilor Unite, trebuie acordată o atenţie specială rolului lor în ştiinţă şi tehnologie, care sînt esenţialmente activităţi orizontale, pătrunzînd în aproape toate activităţile sistemului Naţiunilor Unite. De aceea facem două propuneri ce trebuie luate imediat în consideraţie.

6.8 Propuneri ce trebuie luate imediat în consideraţie

6.8.1 *Ştiinţa în cadrul Naţiunilor Unite.* Datorită impactului larg al progresului ştiinţei în întreg spectrul activităţii umane şi politice, în structura superioară a O.N.U. este nevoie — pentru ca ştiinţa să fie folosită efectiv în interesul comun al omenirii — de un Consiliu pentru Ştiinţă şi Tehnologie eficient, care să faciliteze discuţiile între naţiuni cu

privire la considerentele politice de ansamblu şi la necesităţile strategice. Consiliul ar trebui să se compună din reprezentanţi naţionali, reprezentarea diferitelor regiuni ale lumii fiind limitată ca număr şl suficient de mică pentru asigurarea unor discuţii eficace, diferitele naţiuni participînd la discuţii prin rotaţie.

în mod similar, Secretarului General trebuie să i se asigure mijloace de acces direct la gîndirea ştiinţifică avansată, în perspectiva social-economică pe care am susţinut-o în acest articol. In acest scop trebuie constituit un *Grup Consultativ de oameni de ştiinţă,* economişti etc., *independenţi,* care să raporteze direct Secretarului General, dar care să asigure de asemenea consultaţii Consiliului pentru Ştiinţă şi Tehnologie. Grupul Consultativ ar înlocui actualul Comitet Consultativ pentru Aplicarea Ştiinţei şi Tehnologiei în scopul Dezvoltării (A.C.A.S.T.) şi, datorită largului impact al ştiinţei în toate domeniile de interes ale Naţiunilor Unite, ca şi Consiliul, ar avea o sferă de acţiune mai mare decît A.C.A.S.T., adică mai mare decît cea a E.C.O.S.O.C.

Aceste două organisme ar răspunde de selectarea aspectelor majore ce trebuie accentuate în cadrul programelor de ştiinţă şi tehnologie ale sistemului Naţiunilor Unite în ansamblu, ca şi de aspectele strategice şi de politică ale asigurării unei aplicări efective a rezultatelor cercetării şi ale unei supravegheri a funcţiilor consultative ştiinţifice ale Naţiunilor Unite. în această muncă trebuie acordată atenţia cuvenită conflictelor şi întăririlor de poziţii ce vor rezulta probabil din realizarea obiectivelor acceptate, sector cu sector. Ar fi de asemenea discutate chestiuni de acceptabilitate socială şi de evaluare a consecinţelor noilor dezvoltări tehnologice.

Sub egida Consiliului pentru Ştiinţă şi Tehnologie se are în vedere o activitate de planificare şi programare în cadrul căreia Secretariatul Consiliului şi reprezentanţii Agenţiilor şi Programelor Specializate, cu asistenţa experţilor independenţi, dacă este necesară, formulează împreună liniile directoare ale unui program privind ştiinţa şi tehnologia, pentru sistemul Naţiunilor Unite în ansamblu, ţinînd cont de priorităţile stabilite de Consiliu. Prin urmare, sarcina lor ar fi să-şi asume responsabilitatea îndeplinirii în fiecare caz a elementelor programului prin organismele cele mai adecvate ale O.N.U., făcînd uz nu numai de capacităţile proprii ale acesteia, ci şi. acolo unde este necesar, de organismele relevante din afară, fie ele naţionale sau internaţionale. Ar trebui acordată o atenţie deosebită unor elemente ale programului ca acelea privind două sau mai multe organisme din cadrul sistemului O.N.U.

6.8.2 O *Autoritate Mondială a Dezvoltării Tehnologice.* Recoţnandarca de mai sus se referă în esenţă la programul de cercetare şi dezvoltare al Sistemului O.N.U. In timp ce acesta, pe măsură ce se desfăşoară, ar deveni tot mai influent în determinarea direcţiilor largi ale unei politici globale a ştiinţei, principalele instrumente operaţionale ale unei asemenea politici ar rămîne, ca şi în prezent, în afara cadrului O.N.U. Totuşi, există un număr din ce în ce mai mare de probleme ale dezvoltării tehnologice care sînt tot mai generale ca importanţă sau sînt prea costisitoare pentru o singură naţiune sau corporaţie. în viitor va fi dificil să se abordeze astfel de probleme la o scară eficientă altfel decît prin mecanismul repartizării costurilor în cadrul cooperării internaţionale. Exemplele de acest fel includ dezvoltarea surselor de energie netradiţionale şi imaginarea unor tehnici de exploatare a resurselor fundului mărilor

adînci. Ca urmare, se propune înfiinţarea în timp util a unei *Autorităţi a Dezvoltării Tehnologice* susţinută de o *Bancă Internaţională pentru Dezvoltarea Tehnologică.* Cea dintîi nu ar fi un organ operaţional, cu propriile sale laboratoare şi cu facilităţi de uzină pilot, ci o organizaţie de planificare, programare şi instruire care ar realiza studii de practicabilitate, ar imagina programe detaliate de cercetare şi dezvoltare, ar organiza traducerea lor în viaţă în cooperare cu Banca, prin contract cu cele mai adecvate instituţii experimentale pentru fiecare proiect sau subproiect specific — institute de cercetări, întreprinderi de 6tat, firme industriale —, ar supraveghea progresul activităţii în fiecare caz şi ar acţiona, în numele ţărilor participante, ca un custode al proprietăţii industriale care s-ar putea acumula. Avantajele pentru ţările lumii a treia ar consta în participarea lor la etapele de planificare şi de luare a deciziilor, în deţinerea în comun a proprietăţii şi în beneficiile pe termen lung ale instruirii cetăţenilor lor în activităţile de cercetare practică şi de dezvoltare şi ale familiarizării intime cu noile tehnici şi know-how-ul care ar fi elaborate. Trebuie notat că propusa Autoritate a Dezvoltării Tehnologice nu trebuie să fie o agenţie complet nouă, ci mai curînd una formată prin extinderea puterilor şi competenţei unui organism deja activ în domeniul cercetării ştiinţifice şi al dezvoltării tehnologice.

Trebuie recunoscut că aceste două sugestii nu implică crearea unor organisme internaţionale noi ; ele au mai curînd o natură funcţională. Prima este în esenţă o propunere de restructurare şi nu ar duce la o proliferare instituţională ; cea de-a doua ar putea fi o funcţie suplimentară a unei bănci internaţionale mai mari de investiţii.

Aceste două sugestii ar putea servi ca subiecte de discuţii la propusa Conferinţă

asupra ştiinţei şi tehnologiei, planificată de Naţiunile Unite pentru 1978 sau 1979. Ele ar putea servi ca elemente importante în modelarea noii ordini internaţionale.

Anexa 7

ÎNTREPRINDERILE TRANSNAŢIONALE

de Idriss Jazairy, Pieter Kuin şi Juan Somavîa

7.1 Introducere : istoria şi situaţia actuală

7.1.1 *Structura anexei.* Prezenta anexă are trei părţi principale. Tn partea iutii se face o schiţă a istoriei recente şi situaţiei actuale a întreprinderilor transnaţionale. In secţiunea 7.2 se încearcă formularea unui punct de vedere pe termen lung cu privire la poziţia întreprinderilor transnaţionale într-o nouă ordine internaţională. Pentru aceasta trebuie să se acorde atenţie ordinilor naţionale şi dezvoltărilor ce ar fi de dorit în structurile acestora. Secţiunea finală 7.3 este dedicată formulării propunerilor şi recomandărilor importante, pe termen scurt şi mediu, privitoare la întreprinderile transnaţionale.

7.1.2 *Istoria recentă* yl *caracteristicile principale ale întreprinderilor transnaţionale.* Creşterea rapidă a întreprinderilor transnaţionale a constituit una din dezvoltările majore care au modelat actuala ordine internaţională.

Importanţa pe care au căpătat-o este ilustrată de faptul că valoarea adăugată de fiecare din cele mai mari zece întreprinderi transnaţionale este mai mare de 3 miliarde dolari — cifră mai mare decît P.N.B. al 80 din

naţiunile lumii. în 1971, valoarea totală adăugată de întreprinderile transnaţionale a atins 500 miliarde de dolari, reprezentînd 20% din P.N.B. al lumii (exclusiv naţiunile socialiste). Fără schimbări în tendinţele actuale, întreprinderile transnaţionale ar putea controla în 1988 41% din producţia mondială (exclusiv naţiunile socialiste). (1)

în plus, se estimează că întreprinderile transnaţionale sînt în prezent răspunzătoare de o parte tot mai mare a comerţului internaţional. Cele mai mari 300 întreprinderi din S.U.A. şl cele 5 200 filiale străine ale lor efectuează 28% din exporturile mondiale, inclu- zînd 47% din exporturile de produse primare şi 20% din cele de produse finite.

Din punct de vedere monetar, întreprinderile transnaţionale .posedă lichidităţi internaţionale importante legate de operaţiile lor. Numai lichidităţile întreprinderilor americane reprezintă 200 miliarde dolari, ceea ce este mai mult decît dublul rezervelor totale deţinute de toate băncile centrale şi instituţiile monetare internaţionale. Operaţiile speculative cu numai 1% din aceste lichidităţi ar putea provoca presiuni mari asupra unei valute naţionale ; chiar şi fără speculaţii, „întîrzierile şi avansurile" ar putea avea consecinţe similare.

Din aceste motive şi în absenţa unor structuri instituţionale clare care să le controleze activităţile, întreprinderile transnaţionale au, In urmărirea activităţilor lor normale de afaceri, o putere considerabilă în făurirea structurii dezvoltării naţionale şi internaţionale ; deciziile lor influenţează de asemenea societatea într-o serie de aspecte nelegate direct de afaceri. Evenimentele au demonstrat că întreprinderile transnaţionale

pot deveni factori perturbatori din punct de vedere politic.

„Vechea" ordine internaţională, aşa cum a evoluat, a favorizat dezvoltarea structurii producţiei ţărilor- centru în detrimentul ţărilor-satelit. Treptat, a fost stabilit un sistem ale cărui obiective şi principii au stimulat creşterea şi expansiunea transnaţională a întreprinderilor naţionale ale ţărilor-centru. în acest scop, metodele au devenit flexibile. Ele erau cînd liberale (reducerea barierelor comerciale, liberalizarea sistemelor de plăţi şi financiare, stimularea deplasării libere a investiţiilor străine), cînd restrictive (sistem rigid de patente pentru protejarea proprietăţii asupra progreselor tehnologice, acceptarea conferinţelor societăţilor de navigaţie ca „organizatori" ai serviciilor maritime internaţionale), după cum era necesar. Aceste obiective au fost asigurate prin existenţa unor acorduri internaţionale (G.A.T.T., F.M.I.) sau, în absenţa acordurilor, atunci cînd era necesar, prin jocul liber al forţelor.

Tocmai din aceste motive întreprinderile transnaţionale nu pot fi analizate sau înţelese pe deplin dacă sînt separate de secvenţele istorice din care au rezultat sau de localizarea geografică a principalelor lor sedii de conducere.

Ca fenomen studiat de ştiinţa socială ele sînt una din principalele expresii ale expansiunii transnaţionale a capitalismului contemporan. Marea majoritate a întreprinderilor transnaţionale îşi au originea în cîteva ţări în care raţiunea de a fi capitalistă — prin diferite căi formale — constituie criteriul director pentru luarea deciziilor economice.

La nivel microeconomic, expansiunea generală a activităţilor întreprinderilor transnaţionale şi în particular în ţările mai puţin dezvoltate, poate fi atribuită unui număr de motive, incluzînd :

(I) dorinţa de a menţine un ritm înalt al creşterii ;

(II) obiectivul maximizării profitului prin folosirea avantajoasă a diferenţelor internaţionale de salarizare şi a posibilităţilor de acces garantat la alţi factori ieftini de producţie şi prin expansiunea vînzărilor pe pieţe protejate ;

(III) utilizarea tuturor resurselor financiare disponibile în afara ţării de origine a întreprinderilor transnaţionale ;

(IV) îmbunătăţirea transporturilor şi comunicaţiilor internaţionale.

Prin însuşi actul de investire într-o ţară străină, întreprinderile transnaţionale creează condiţii pentru dispute internaţionale. Aceasta a condus la cazuri de intervenţii politice subversive, la confruntări acute în legătură cu exercitarea dreptului de naţionalizare, la utilizarea oamenilor de afaceri ca paravane pentru activităţile de spionaj, la represalii politice şi economice ale guvernelor-gazdă, la conflicte juridice şi la o serie de probleme corelate din punct de vedere politic. In particular, recunoaşterea crescîndă, bazată pe dezvăluiri dovedite sau acceptate privind faptul că practicile de corupere au devenit o normă obişnuită de conducere a afacerilor pentru mai mult de 30 corporaţii americane, a dat un nou imbold acuzaţiei că puterea acestor întreprinderi tinde să le dea sentimentul şi uneori convingerea că acţiunile lor sînt mai presus de reglementările legale. Mai rău încă, faptul că astfel de cazuri de corupţie au devenit cunoscute după investigaţii la nivelurile politice cele mai înalte, care au forţat corporaţiile să le recunoască, aruncă un val de neîncredere peste toate celelalte întreprinderi transnaţionale, indiferent dacă ele se dedau sau nu la asemenea practici. Aceste evenimente particulare sînt o expresie reînnoită a necesităţii de a crea un cadru de

responsabilitate socială pentru aceste întreprinderi.

Incertitudinile cu privire la realizările şi interesele reale ale întreprinderilor transnaţionale sînt legate de faptul că un număr surprinzător de mare dintre ele sînt angajate legal în producţia sau exportul de armament. Corespunzător unor informaţii date publicităţii în Statele Unite de Biroul pentru Controlul Muniţiilor din Departamentul de Stat, 1 033 de companii americane sînt autorizate să exporte sau să producă arme. Dintre ele, 152 sînt pe lista primelor 500 de corporaţii din revista „Fortune", iar dintre aceste 152, 32 se află între primele 50. Multe companii americane, identificate de mult în ochii publicului cu anumite instrumente, cu aparatele de fotografiat şi cu jucăriile, produc de asemenea arme, muniţii şi accesorii de război !

Este un fapt că multe întreprinderi transnaţionale operează în ţări în care drepturile fundamentale ale omului sînt sistematic desconsiderate. De asemenea, este semnificativ că un număr de societăţi nu au inclus în întregime în statuturile şi practicile lor întreaga gamă de drepturi şi libertăţi intelectuale, politice, sociale sau culturale recunoscute de Declaraţia Universală a Drepturilor Omului. Din aceste două realităţi se ridică o întrebare fundamentală. Este justificat oare din punct de vedere moral să se iniţieze şi să se menţină activităţi într-o ţară în care este evident că ordinea socială şi politică este menţinută pe baza desconsiderării sistematice a valorilor umane fundamentale şi în consecinţă să se obţină profituri care îşi au originea — cel puţin parţial — în diferite forme de exploatare umană ? în ce măsură asemenea regimuri se menţin tocmai pentru că sînt sprijinite şi susţinute prin investiţii străine ? Aceste

probleme nu pot fi ignorate multă vreme. Cu puţine excepţii, întreprinderile transnaţionale nu au acordat în trecut consideraţie acestor probleme atunci cînd au luat decizii să iniţieze, să menţină, să extindă, să reducă sau să întrerupă activităţi într-o anumită ţară.

Analiza rolului posibil pe care întreprinderile transnaţionale îl pot juca în stabilirea unei noi ordini internaţionale nu trebuie concepută în termeni morali sau ideologici, deşi amîndouă aceste aspecte pot juca Iun anumit rol în evaluarea utilităţii lor. Fapt este că atît ţările de origine cît şi ţările-gazdă sînt din ce în ce mai stînjenite de întreprinderile transnaţionale. Pentru a găsi soluţii este deci necesar să ne concentrăm forţele în ariile unde există probleme. în cele din urmă, este o chestiune de definire a condiţiilor oractice în care natura relaţiilor dintre întreprinderile ;ransnaţionale şi ţările de origine şi ţările-gazdă poate :i adaptată cerinţelor unei noi ordini internaţionale.

7.1.3 *Procesul de luare a deciziilor întreprinderilor ransnaţionale.* întreprinderile transnaţionale exce- ează în două domenii: ele au acumulat vaste cu- îoştinţe tehnologice şi de marketing şi au dezvoltat tn sistem foarte eficace de luare a deciziilor la nivel ransnaţional, Utilizarea acestor capacităţi puse în exclusivitate la dispoziţia raţiunii lor particulare de a fi, orientată către creştere şi profit, contravine uneori dimensiunilor umane, sociale şi economice mai mari ale dezvoltării, atît din lumea dezvoltată, cît şi din lumea în curs de dezvoltare. întreprinderile transnaţionale nu sînt numai o problemă Nord-Sud, ci o problemă mondială.

Deşi sînt supuse legislaţiei naţionale a ţărilor în care operează, nu există un cadru real de responsabilitate a acţiunilor întreprinderilor transnaţionale ca întreprinderi mondiale. Suma reglementărilor

naţionale ce sînt adesea divergente şi contradictorii nu formează un cadru efectiv pentru controlul activităţilor lor. Nefiind răspunzătoare global faţă de cineva, problema exercitării puterii fără cuvenita responsabilitate devine o chestiune majoră. Toţi aşa-zişii „con- stituenţi" faţă de care întreprinderile sînt răspunzătoare (acţionari, consumatori, furnizori, ţară-gazdă, ţară de origine) au numai o vedere parţială a activităţilor totale în care sînt angajate întreprinderile transnaţionale şi în consecinţă nu pot exercita funcţia socială de supraveghere şi control a exercitării puterii.

In plus, datorită mobilităţii lor internaţionale, care le permite să-şi deplaseze operaţiile dintr-o ţară în- tr-alta sau să le extindă într-una şi să le reducă în alta, întreprinderile transnaţionale au posibilitatea exercitării de presiuni asupra guvernelor ţărilor- gazdă sau chiar să incite ţările-gazdă şi/sau posibilele ţări-gazdă una împotriva alteia. Intr-un număr de cazuri, întreprinderile transnaţionale au utilizat canale diplomatice pentru realizarea propriilor interese, mai ales cînd acestea îşi aveau originea într-o ţară puternică. Se cunosc şi cazuri de mituire a unor oficialităţi influente din ţările-gazdă în acelaşi scop, deşi iniţiativa se poate să fi fost sau nu a reprezentanţelor întreprinderilor transnaţionale.

7.1.4 *Gama de produse.* Stă în natura întreprinderii particulare să urmărească maximizarea profiturilor. Acesta este motivul pentru care gama de produse a întreprinderilor transnaţionale, deşi răspunzînd une: cereri a pieţei, nu coincide în mod necesar cu ce ai

trebui produs pentru a satisface nevoile umane fundamentale. In goana lor după o creştere continuă, ele trebuie să aibă un număr crescînd de cumpărători receptivi şi

de aceea trebuie să mărească cererea efectivă : de aici importanţa publicităţii în strategiile lor de piaţă. în consecinţă, poate exista, în anumite cazuri, o orientare a întreprinderilor transnaţionale către producerea de bunuri neesenţiale. Această orientare poate să găsească sprijin chiar în politicile ţărilor- gazdă, în cazul în care aceste politici nu urmăresc în primul rînd bunăstarea maselor populaţiei şi cînd acestea sînt influenţate de aspiraţiile unei „elite“ locale către stilul de viaţă occidental. Pentru a reconcilia motivaţiile determinate de profit ale întreprinderilor transnaţionale cu obiectivul satisfacerii nevoilor umane fundamentale, ţările mai puţin dezvoltate trebuie să introducă, cînd este necesar, reformele interne necesare şi să întreprindă acţiuni corespunzătoare, individual sau colectiv, cu scopul de a determina întreprinderile transnaţionale să-şi adapteze politicile în consecinţă.

7.1.5 *Tehnologia şi preţurile capitalului, forţei de muncă şi know-how-ului.* Datorită lipsei unei tehnologii disponibile local, ţările mai puţin dezvoltate sînt în mare măsură dependente de tehnologia importată, controlată foarte adesea de întreprinderile transnaţionale. Corespunzînd mai ales strategiei acestor întreprinderi, această tehnologie, cînd este transferată, acţionează ca un suport pentru transferul modelului economic de producţie al ţării de origine a întreprinderilor transnaţionale. Este posibil ca acest model să nu fie cel mai potrivit necesităţilor ţării-gazdă la stadiul ei particular de dezvoltare. Mai mult, transferurile de tehnologie efectuate de întreprinderile transnaţionale au loc adesea ca un proces în întregime intern între compania-mamă şi filialele ei din străinătate,

fără să ducă la vreo creştere a autonomiei tehnologice a ţării-gazdă. în orice caz, tehnologiile folosite de foarte multe întreprinderi transnaţionale au fost dezvoltate în ţările de origine şi corespund Jotării cu capital şi forţă de muncă a lumii dezvoltate.

In general, aceasta înseamnă că tehnologiile respective nu sînt adaptate dotării ţării-gazdă şi că, adesea, ele se bazează pe utilizarea intensivă a capitalului mai mult decît îşi poate permite ţara-gazdă dacă se urmăreşte cu seriozitate crearea de locuri de muncă. Trebuie de asemenea să admitem că autorităţile din multe ţări-gazdă insistă asupra accesului la tehnologia cea mai modernă. Cu toate acestea, nu trebuie subestimate flexibilitatea şi pragmatismul comunităţii internaţionale de afaceri, care îi permite acesteia să se adapteze rentabil la procesele bazate pe utilizarea cu precădere a forţei de muncă şi să folosească condiţiile specifice de muncă dominante în ţările în curs de dezvoltare.

In unele cazuri, tehnologiile alese de întreprinderile transnaţionale au dus, în condiţiile structurii pieţei internaţionale, la o tendinţă de minimizare a valorii adăugate de producţia lor în ţările mai puţin dezvoltate. In plus această tendinţă a fost agravată de preţurile excesiv de mari la care se furnizează uneori know-how-ul tehnologic, de aşa-numitele „tie-in clauses“ — protecţia inclusă în structura tarifelor ţărilor industrializate cu privire la bunurile prelucrate — şi de măsurile tarifare din ţările de origine ale întreprinderilor transnaţionale care acordă un tratament preferenţial numai reimporturilor de materiale care au fost prelucrate superficial în ţările mai puţin

dezvoltate (de exemplu, articolele 806.30 sau 807.00 din lista tarifară a S.U.A.).

Participarea capitalului local la investiţiile directe ale întreprinderilor transnaţionale poate constitui un mod de a transfera pur şi simplu ţării-gazdă efortul financiar ce revenea întreprinderilor transnaţionale De asemenea se întîmplă ca puterea de negociere *i* partenerului local, indiferent dacă este sau nu reprezentat de către guvern, să nu-i permită să ia parte efectiv la procesul de luare a deciziilor. Dacă o struc tură de relaţii dependente devine ferm statornicit prin rădăcini locale puternice, pot apărea dezavantaj pantru eomunitate, dezavantaje atît financiare, cît ■ în ceea ce priveşte autonomia. Aceste dezavantaje pc. fi preîntîmpinate numai dacă guvernul ţării-gazdă. ca partener local, capătă o putere de contracarare mai mare decît capitalul local particular.

7.1.6 *Preţurile produselor* fi *impozitele.* Alt grup de probleme legate de întreprinderile transnaţionale se referă la preţurile produselor cumpărate sau vîn- dute, inclusiv preţurile materialelor de intrare (materii prime), preţurile produselor semifinite, cum sînt cele livrate la cartierele generale sau sediile întreprinderilor transnaţionale din alte ţări decît ţara- gazdă şi preţurile bunurilor vîndute consumatorilor şi altor clienţi (elemente de ieşire). Pe partea intrării, mărimea unei întreprinderi transnaţionale poate însemna puterea ei de a cumpăra la preţuri mici ; pe partea ieşirii, poate însemna puterea ei de a vinde la preţuri mari — amîndouă fiind trăsături ale unei pieţe oligopoliste. Se cunosc puţine lucruri despre avantajele globale obţinute, deşi în cazul anumitor ţări există evidenţa unor asemenea avantaje. Informaţii complete pot fi obţinute

numai printr-o mai mare accesibilitate şi o mai mare dezvăluire a evidenţei contabile a întreprinderilor transnaţionale.

Preţurile folosite în transferul de bunuri către alte sedii ale unei întreprinderi transnaţionale pot fi afectate uşor de întreprinderi şi modificările acestor preţuri implică modificări ale profiturilor în fiecare din ţările implicate. Un determinant important al preţurilor de transfer folosit în prezent este impozitul pe profit care trebuie plătit în diferite ţări. Astfel, dacă o ţară în curs de dezvoltare introduce impozite mari pe profituri, întreprinderile transnaţionale, pentru a reduce profiturile înregistrate, vor tinde să aplice preţuri scăzute de transfer pentru bunurile exportate din acea ţară şi preţuri ridicate pentru serviciile, componentele şi tehnologia importate din ţara de origine. Dacă totuşi o ţară în curs de dezvoltare aplică impozite scăzute sau acţionează ca un refugiu vamal, va domina tendinţa opusă.

In ambele cazuri, aceasta implică o pierdere a venitului potenţial al ţării-gazdă. Sînt posibile anumite verificări, dacă produsul transferat are un preţ de Jiaţă, dar un număr important de materii prime, cum sînt, de exemplu, bauxita şi cîteva produse semifinite şi industriale, nu au o piaţă perfectă sau nu pot fi controlate nici de înseşi întreprinderile transnaţionale. Problema este complicată şi mai mult de tratatele dintre ţări referitoare la taxe şi de principiile de taxare la care a aderat ţara de origine a întreprinderii transnaţionale. Dacă ţara de origine aplică un sistem de exceptare, impozitele pe profit sînt colectate de ţara în curs de dezvoltare implicată. Situaţia este diferită atunci cînd ţara de origine a aderat la un sistem de credit, ca în cazul S.U.A. Intr-un număr de cazuri, întreprinderile transnaţionale au realizat profituri excesive.

Transferarea lor ar fi putut fi împiedicată printr-un control eficient al devizelor, deşi acesta nu ar fi în nici un caz uşor de realizat. Din cele prezentate mai sus, rezultă clar că lipsa de cooperare între guverne în materie de impozite oferă şanse care au fost folosite de întreprinderile transnaţionale pentru a-şi maximiza profiturile nete. Din cauza mărimii şi relaţiilor lor, întreprinderile transnaţionale pot folosi în avantajul lor diferenţele existente în politicile de impozitare ale ţărilor; ele sînt chiar ajutate de politicile de impozitare să minimizeze impozitul total dincolo de limita cerută de stabilirea unei diviziuni optime a muncii între ţări.

Piaţa de eurovalută, controlată în principal de întreprinderile transnaţionale, este o caracteristică structurală nouă a 'sistemului economic internaţional şi este folosită ca un „liman" de împrumuturi pentru stimularea creşterii internaţionale a investiţiilor străine. Activele financiare asupra cărora au control sau pe care le pot influenţa întreprinderile transnaţionale au o asemenea mărime, încît se poate spune că a apărut o „lichiditate particulară internaţională". Ea este caracterizată printr-o mare mobilitate şi este administrată în concordanţă cu nevoile specifice ale întreprinderilor transnaţionale. De asemenea, ea este completată de apariţia la scară universală a anumitor tehnici de vînzare menite să determine pe consumatori să cumpere. în acelaşi timp, ea serveşte ca sursă pentru finanţarea operaţiilor cînd alte surse se dovedesc a fi insuficiente. Puse în faţa acestei situaţii, guvernele naţionale au asigurat în diferite moduri lichiditatea necesară pentru activităţile legate de această formă de expansiune, producînd mari cantităţi de bani şi tendinţele inflaţioniste asociate (vezi Anexa 1). In sfîrşit, a devenit evident că structura oligopolistă a crescut în loc să scadă şi că a apărut o „corelaţie" între

concentrarea mai mare din sectoarele industriale şi tendinţa către creşteri relativ mai mari ale preţurilor.

7.1.7 *Concluzii şi ilustrări.* Să încercăm să rezumăm descrierea situaţiei prezente, adăugind în acelaşi timp material ilustrativ. întreprinderile transnaţionale introduc în ţările în curs de dezvoltare fenomenele unei economii duale (1), despre care se ştie că este una din cauzele importante ale inegalităţii distribuirii veniturilor (2). Unii consideră că acest dualism este o caracteristică inevitabilă a unei anumite faze de dezvoltare ; aceştia iau drept mărturie modelul sovietic de dezvoltare. Noi nu sîntem totuşi convinşi de caracterul său inevitabil şi considerăm că un asemenea dualism trebuie combătut încă din etapele timpurii ale dezvoltării.

Guvernele ţărilor în curs de dezvoltare au fost adesea grăbite să aplice politici de modernizare — definiţia dată de Myrdal dezvoltării — cu parteneri potenţiali din ţările industrializate, inclusiv întreprinderile transnaţionale. In procesul de negociere dintre ţara în curs de dezvoltare şi întreprinderea transnaţională, puterea întreprinderii transnaţionale este mare datorită know-how-ului, poziţiei pe piaţă şi relaţiilor sale. în alegerea gamei de produse, a preţurilor şi tehnologiei, întreprinderile transnaţionale sînt capabile să-şi folosească puterea chiar şi abuziv, mai ales dacă aceasta este susţinută de puterea diplomatică, în cazul în care ţara de origine este o ţară mare. In stabilirea rolului unei întreprinderi transnaţionale într-o ţară în curs de dezvoltare este esen-

[1] Pentru o descriere a acesteia vezi J. H. Bocke *Ob- jective and Personal Elements in Colonial Welfare Policy,* în volumul *Indonesian Economics : The Concept of Dualism in Theory and Policy,* apărut sub în-

grijirea lui W. F. Wertheim şi alţii.

[2] Vezi I. Adelman şi C. Taft Morris, în volumul citat al lui W. F. Wertheim şi alţii. ţială existenţa unui plan de dezvoltare naţională care să fixeze cadrul general al ţelurilor ce trebuie urmărite. Ralierea acţiunilor întreprinderilor transnaţionale la acest plan trebuie să fie asigurată de ţările-gazdă prin mijloace corespunzătoare.

Guvernele ţărilor în curs de dezvoltare pot deveni uşor victimele lipsei de informaţii cu privire la tehno logiile şi activităţile întreprinderilor transnaţionale, deşi recent au început să se ofere mai multe informaţii sub forma necesară conducerii negocierilor într-un mod corespunzător. întreprinderile transnaţionale nu sînt răspunzătoare în faţa comunităţii mondiale, datorită lipsei de integrare dintre guverne, integrare ce se află mult în urma procesului transnaţional de luare a deciziilor (acest lucru este valabil atît pentru guvernele ţărilor dezvoltate cit şi pentru cele ale ţărilor în curs de dezvoltare) şi datorită caracterului inadecvat al datelor furnizate.

Există diferenţe considerabile în atitudinile întreprinderilor transnaţionale, diferenţe ce reflectă factori ca mărimea şi puterea ţării de origine, politicile de cercetare şi dezvoltate, amplasarea filialelor, gradul de centralizare a procesului de luare a deciziilor, măsura în care se recurge la presiuni politice (în unele cazuri întreprinderile transnaţionale, mai ales cele avînd cartierele generale în ţări puternice, şi-au folosit în mod abuziv puterea, amestecîndu-se în probleme politice) şi, în general, capacitatea de adaptare la condiţiile locale. Astfel, în timp ce unele au reuşit, în măsuri diferite, să producă şi să distribuie produse ce satisfac nevoile fundamentale şi care sînt la în- demîna maselor sărace, altele nu au reuşit.

Unele ţări în curs de dezvoltare, cum sînt cele din Grupul Andin, au putut să-şi întărească într-o oarecare măsură prin

cooperare puterea de negociere, înainte de integrare, 317 din cele 409 acorduri încheiate de ţări cu privire la întreprinderile transnaţionale interzic exporturile produselor acestora din urmă în alte ţări ; după decizia lor de a se integra, au fost obţinute prin negocieri un număr convenabil de îmbunătăţiri, rezumate în documentul D.T 107(1971) al U.N.C.T.A.D.

7.2 Punctul de vedere pe termen lung cu privire Ia poziţia întreprinderilor transnaţionale in cadrul unei noi ordini internaţionale

Pentru formularea unor politici consistente pe termen scurt şi mediu care să vizeze modelarea unei noi ordini internaţionale este necesară o amplă perspectivă pe termen lung, atît asupra noii ordini internaţionale, cît şi asupra ordinilor naţionale. Prin ordini naţionale nu ne referim numai la aspiraţiile naţionale, ci, de asemenea, la tipul de societate care să servească cel mai bine interesele populaţiei în ansamblu.

Multe din obiectivele dezvoltării pe baza forţelor proprii descrise în partea a Il-a a acestui raport se ciocnesc cu raţiunea actuală de a fi a întreprinderilor transnaţionale. Bazarea pe forţele proprii este un stil de dezvoltare care porneşte de la recunoaşterea diversităţii culturale şi ca atare este un instrument împotriva omogenizării culturilor. Din contra, raţiunea de a fi a întreprinderilor transnaţionale se bazează pe afirmaţia că foarte multe produse pot fi comercializate profitabil în aproape toate ţările unde acestea operează, ţinînd seama de nivelurile lor de dezvoltare. Vînzarea peste tot a aceloraşi produse sau a unora asemănătoare este o piatră de temelie a tăriei lor. întreprinderile transnaţionale îşi ating eificienţa maximă în măsura în care pot omogeniza pieţele lumii.

Dacă pieţele lor ar fi neomogene şi ar fi

făcute într-o măsură crescîndă receptive la determinanţii culturali şi de gust locali, raţiunea lor de a fi ar fi în pericol. întreprinderile transnaţionale nu au interesul de a răspunde cît mai bine cerinţelor locale, ci de a încorpora capacitatea locală în modele universale de consum în care ele sînt producători predominanţi. „Eficienţa" lor, exprimată în funcţie de propriile lor obiective, constă în faptul că filialele sau reprezentanţele lor produc aceleaşi produse sau produse asemănătoare şi nu produse diferite. Dacă investiţiile locale ar adopta politici de producţie orientate spre satisfacerea nevoilor locale, economiile de anvergură pe care se bazează structurile lor globale de cheltuieli ar fi serios afectate.

Noua societate, pe care o dorim, se va caracteriza prin diversitate culturală ; structura ei urmează să fie aleasă în aşa fel încît să garanteze securitatea fiecărei naţiuni şi nu vor fi impuse a priori elemente dogmatice. Dezvoltarea prin forţele proprii şi parti- cipatorie trebuie promovată fără ca prin aceasta să scadă capacitatea de producţie a ţării. De fapt, trebuie urmărită o sinteză a echităţii şi productivităţii. Aceasta implică, de asemenea, evitarea unei birocra- ţii excesive. Avem în vedere noi forme de cooperare între iniţiativa particulară şi comunitatea reprezentată de guverne, la diferite niveluri şi de întreprinderile proprietate publică. între principalele ţeluri sociale se numără şi distribuţia mai echitabilă a veniturilor şi slujbelor, atît în cadrul ţărilor, cît şi între ţări. în particular, necesităţile fundamentale ale populaţiei unei ţări trebuie să fie satisfăcute cît mai eficient cu putinţă.

Noile forme de cooperare dintre iniţiativa particulară şi autorităţile publice vor trebui să fie caracterizate printr-un anumit echilibru al puterii, în aşa fel încît să servească cît mai bine ţelurilor societăţii. Eficienţa trebuie înţeleasă în sens social, adică com- parînd beneficiile sociale cu sacrificiile sociale şi tinzînd către maximum de beneficii în raport cu sacrificiile. Există o anumită mărime optimă a unităţilor de producţie, mărime care variază în funcţie de ramura de activitate. întreprinderile prea mari — acelea care depăşesc mărimea optimă — nu pot fi considerate ca fiind în interesul societăţii ; ele sînt mai degrabă un exemplu de construcţie de dragul con- strucţiei. Legislaţia americană antitrust se bazează pe recunoaşterea acestui pericol. în multe cazuri, corporaţiile constituite ca „federaţii" ale departamentelor lor au înţeles aceasta şi au difuzat procesul de luare a deciziilor în cadrul structurii lor. Cele de mai sus se aplică şi diverselor ramuri ale

industriei. Mai mult, deşi în anumite cercuri se crede că monopolurile sînt caracteristice pentru actuala etapă a dezvoltării în ţările occidentale, ponderea profiturilor în venitul naţional nu a crescut, ci a scăzut semnificativ. Se evidenţiază astfel o putere de contracarare sub forma sindicatelor, guvernelor şi grupurilor de consumatori.

49Q

Această putere de contracarare trebuie să ducă la o situaţie în care întreprinderile transnaţionale sînt făcute răspunzătoare în faţa comunităţii mondiale.

Noile forme de activităţi ale întreprinderilor transnaţionale pot fi elaborate atunci cînd pot fi făcuţi disponibili factori de producţie complementari, izvo- rînd din ţări diferite. Asemenea factori pot fi asigurarea finanţării, activităţi de service şi consulting din ţările dezvoltate şi resurse naturale şi forţă de muncă din ţările în curs de dezvoltare, cu condiţia ca acordurile să se încheie între parteneri egali. Deci, există o varietate de noi forme de cooperare care pot fi preconizate ca părţi ale noii ordini internaţionale. In particular, structura actuală a întreprinderilor transnaţionale nu trebuie considerată ca fiind un fenomen imuabil. Posibilitatea internaţionalizării veritabile a unor întreprinderi transnaţionale sau a unor operaţii transnaţionale trebuie investigată şi pe viitor. Ele pot fi deţinute, controlate şi conduse de o autoritate internaţională de dezvoltare. Industria farmaceutică ar putea fi folosită ca un prim test pentru analiză, date fiind implicaţiile ei internaţionale şi sociale. Propunerile cu privire la fundul mărilor constituie un alt exemplu potrivit (vezi Anexa 10).

7.3 **Propuneri concrete pe termen scurt şi mediu**

7.3.1 *Guvernele ţărilor-gazdă,* Vom grupa propunerile sub cinci titluri principale, care indică diferiţii actori implicaţi. începem cu cei imediat afectaţi, guvernele ţărilor-gazdă, care în contextul nostru sînt mai ales ţările în curs de dezvoltare.

Ţelul atingerii bunăstării maxime pentru generaţiile prezente şi viitoare şi mijloacele

ce trebuie folosite în acest scop se cer specificate într-un plan de dezvoltare. Acordul întreprinderilor transnaţionale cu acest plan ar putea fi obţinut prin măsuri individuale şi colective luate de ţările în curs de dezvoltare, cum sînt :
(I) la nivel naţional : aprobarea publică a proiectelor de investiţii, stabilirea naturii de „utilitate pu- blică“ pentru anumite întreprinderi, prezenţa unor reprezentanţi publici în consiliile de conducere, orientarea corespunzătoare a sistemului de credit, proprietatea publică asupra anumitor industrii care constituie sectoarele-cheie ale economiei;
(II) la nivel internaţional : realizarea tuturor formelor posibile de autosusţinere între ţările în curs de dezvoltare.

Participarea capitalului local la întreprinderile transnaţionale trebuie făcută dependentă, posibil pe baza unei scări variabile, de contribuţia aşteptată la realizarea planului naţional şi mai ales în ceea ce priveşte satisfacerea nevoilor fundamentale ale oamenilor. Cu toate acestea, o mai bună planificare decît cea folosită pînă în prezent în ţările în curs de dezvoltare cere o elaborare suplimentară a conceptelor macroeconomice şi sociale şi a metodelor de selecţie raţională a proiectelor. Guvernele naţionale pot alege, în cadrul negocierilor cu întreprinderile transnaţionale, modul de cooperare cu acestea. Guvernele care nu doresc ca în ţara lor să existe mijloace de producţie proprietate a întreprinderilor transnaţionale pot studia alte forme de folosire a potenţialului întreprinderilor transnaţionale, cum sînt societăţile mixte, participarea minoritară, contracte de împărţire a producţiei, contracte de management sau alte mijloace contractuale şi pot căuta parteneri potenţiali pentru astfel de contracte, posibil cu ajutorul agenţiilor O.N.U., cum sînt Banca Mondială şi

O.N.U.D.I.

Exercitarea suveranităţii naţionale este unul din drepturile naţiunilor care în actuala etapă de dezvoltare a ţărilor în curs de dezvoltare îşi îmbunătăţesc poziţia de putere. Ea implică posibilitatea naţionalizării întreprinderilor — naţionale sau transnaţionale — care nu au corespuns standardelor aşteptate. Astfel, întreprinderile proprietate de stat, dacă sînt strict supravegheate din punct de vedere al intereselor consumatorilor, ar putea fi folosite pentru realizarea unui echilibru corespunzător în cazurile în care supravegherea directă a guvernului şi controlul întreprinderilor private nu sînt eficiente. în particular, ele pot fi folosite ca o armă împotriva practicilor monopoliste şi oligopoliste posibile ale întreprinderilor transnaţionale, atît naţionale cît şi străine, producînd bunuri şi servicii esenţiale. Bineînţeles că naţionalizarea realizată prin compensarea efectivă bazată pe evaluarea obiectivă a aportului net de capital, tehnologie şi know-how asigurat de întreprinderile transnaţionale nu trebuie să afecteze negativ viitorul aflux de capital străin.

Cooperarea dintre guvernele naţiunilor dintr-o regiune sau subregiune este un mijloc important de îmbunătăţire a poziţiei lor de negociere în raport cu întreprinderile transnaţionale. în acest context, stabilirea unor coduri comune cu privire la investiţiile străine la nivel subregional sau regional şi-a dovedit capacitatea de a spori puterea de negociere a ţărilor- gazdă. Astfel de coduri trebuie să se refere la probleme ca proprietatea şi controlul, fluxurile financiare şi balanţele de plăţi, cercetarea şi dezvoltarea, comercializarea tehnologiei, utilizarea forţei de muncă, protecţia consumatorilor, competiţia şi structura pieţei, preţurile de transfer, impozitarea, normele contabile şi publicarea situaţiilor contabile. în

mod special, ar putea fi explorate următoarele alternative politice : limitarea transferurilor directe şi indirecte a profiturilor, orientarea cercetării şi dezvoltării către tehnologiile cele mai potrivite dotării ţărilor în curs de- dezvoltare, recurgerea la întreprinderile transnaţionale în contextul unor contracte de producţie în locul investiţiilor directe, eliminarea tratamentului discriminatoriu în favoarea întreprinderilor transnaţionale, restrîngerea accesului la sursele financiare locale, controlarea strictă a tranzacţiilor intracompanie şi instituirea unor standarde minime de dezvăluire a activităţilor întreprinderilor transnaţionale. Alte forme de acţiuni comune ale ţărilor în curs de dezvoltare includ înfiinţarea, atunci cînd este cazul, a unor organe interguvernamentale de holding, acolo unde se menţin investiţiile directe ale întreprinderilor transnaţionale.

7.3.2 *Guvernele ţărilor de origine.* Guvernele ţărilor dezvoltate, în care sînt aproape întotdeauna localizate centralele întreprinderilor transnaţionale, trebuie să coopereze cu celelalte guverne pentru prevenirea intervenţiilor politice ale întreprinderilor transnaţionale în ţările în curs de dezvoltare şi a tuturor practicilor incorecte sau restrictive. Guvernele ţărilor de origine şi ale ţărilor-gazdă trebuie de asemenea să coopereze pentru îmbunătăţirea structurii taxelor ce privesc' întreprinderile transnaţionale, în aşa fel încît să limiteze şi să elimine deformarea diviziunii internaţionale a muncii. Obiectivul imediat ar putea fi să se permită colectarea impozitelor pe profituri acolo unde sînt obţinute de fapt (principiul teritorial sau de exceptare) şi nu pe baza principiului ţării de reşedinţă (3).

Un alt obiectiv — desigur pe termen mai lung — ar putea fi încheierea unui acord

împotriva refugiilor vamale. Guvernele ţărilor dezvoltate ar putea de asemenea subvenţiona preţurile la care întreprinderile transnaţionale oferă know-how-ul tehnologic ţărilor în curs de dezvoltare, cu condiţia ca tehnologia să fie corespunzătoare. Această strădanie poate fi îmbinată cu crearea unui fond comun de cunoştinţe tehnologice (vezi Anexa 6). Ţările dezvoltate ar putea de asemenea limita imigrarea muncitorilor din ţările în curs de dezvoltare, dacă asigură capital adiţional şi flux tehnologic corespunzătoare acestor ţări, cu scopul de a crea locuri de muncă pentru muncitori în propria lor ţară, evitînd în acelaşi timp ca întreprinderile transnaţionale să folosească ţările în curs de dezvoltare ca „ladă de gunoi" pentru a combate poluarea la ele acasă.

7.3.3 *Comunitatea internaţională.* Trebuie acordată prioritate recomandării făcute de „Grupul Persoanelor Competente" Secretarului General al Naţiunilor Unite de a aduna informaţii mai utile cu privire la activităţile întreprinderilor transnaţionale. In îmbunătăţirea calităţii informaţiilor, paşii către stabilirea unor sisteme unitare de evidenţă contabilă care să fie folosite de toate corporaţiile, întreprinderile naţionale şi trans-

[3] Pentru un punct de vedere olandez, vezi J. H. Christiaanse *De fiscale positie van de multi-na- tionals,* în *Opstellen aangeboden aan Prof. Mr. J. J. Hofstra,* Kluwer Deventer, p. 17. Un studiu suedez pe acest subiect este în pregătire.

naţionale, ar putea fi de un real folos (4). O măsură ulterioară ar putea fi crearea şi finanţarea unui corp internaţional de consilieri tehnici voluntari cu scopul de a întări puterea de negociere *a* guvernelor posibilelor ţări-gazdă.

în anumite domenii, întreprinderile transnaţionale pot fi înlocuite în viitor de întreprinderi sau autorităţi proprietate publică, cu adevărat multinaţionale, de exemplu în domeniul transporturilor internaţionale pe calea ferată şi aeriene şi în domeniul administrării oceanelor.

Comunitatea internaţională trebuie să formuleze standarde minime de comportament pentru întreprinderile transnaţionale în contextul unui cod de conduită cu elemente consfinţite juridic. Acest cod ar putea cuprinde subiecte ca obligaţiile de a nu interveni în problemele politice ale ţărilor-gazdă şi de a evita practicile discriminatorii în afaceri, respectarea priorităţilor de dezvoltare ale ţărilor-gazdă şi realizarea unei politici corecte cu privire la forţa de muncă. De asemenea ar putea include criterii cu privire la mărimea optimă a întreprinderilor, bazate pe principii social-economice sănătoase. Pentru a permite tuturor părţilor interesate, la nivel naţional şi la nivel internaţional, să contribuie la elaborarea unui astfel de cod şi apoi la traducerea lui în viaţă, este necesară crearea unui cadru corespunzător.

în plus, ar trebui ţinut un registru internaţional care să cuprindă realizările întreprinderilor transnaţionale în toate ţările, registru care să fie pus la în- demîna tuturor celor interesaţi. Pentru aceasta ar putea fi folosit Centrul O.N.U. de Informaţii şi Cercetări cu privire la întreprinderile Transnaţionale, cu sprijinul instituţiilor regionale de genul propusului Centru de Informaţii şi Cercetări al ţărilor nealiniate.

7.3.4 *Întreprinderile transnaţionale.* Aşa

cum s-a atras atenţia mai înainte, întreprinderile transnaţionale trebuie să se supună ţelurilor cuprinse în planurile de dezvoltare ale ţărilor-gazdă. Ele trebuie

[4] Vezi A. J. H. Enthoven *Accountancy and Economic Development Policy,* Amsterdam—London—New York, 1973.

<!)?

să fie conştiente în particular de importanţa covîr- şitoare a maximizării creării de locuri de muncă şi a valorii adăugate în ţările în curs de dezvoltare. Ele trebuie, aşa cum am mai afirmat, să se abţină de la orice formă de amestec politic în problemele ţărilor- gazdă şi să evite practicile restrictive de afaceri. Ele trebuie să coopereze la studierea sarcinilor alternative pe care şi le-ar putea asuma, cum sînt contractele de asistenţă, management şi specializare cu guvernele ţărilor în curs de dezvoltare.

7.3.5 *Sindicatele.* Sindicatele trebuie să-şi sporească eforturile de întărire a puterii de contracarare la nivel internaţional. Ele vor trebui să stabilească regulile şi procedurile de reconciliere a intereselor adesea conflictuale ale sindicatelor naţionale, avînd în vedere diferenţele în ceea ce priveşte stringenţa nevoilor muncitorilor din diferite zone şi ţări şi diferenţele dintre ţări în ceea ce priveşte nivelurile productivităţii.

Anexa 8

MEDIUL ÎNCONJURĂTOR AL OMULUI

de Ignacy Sachs

8.1 introducere : Conferinţa de la Stockholm şl perioada care a urmat

Conferinţa Naţiunilor Unite asupra Mediului înconjurător al Omului, ţinută la Stockholm în iunie 1972, a proclamat mediul înconjurător — habitatul global al omului — drept o problemă care trebuie să constituie o preocupare continuă a naţiunilor lumii şi a

stabilit sub forma Programului Naţiunilor Unite pentru Mediul înconjurător (U.N.E.P.) mecanismul embrionar care să se ocupe de această dimensiune, de curînd recunoscută, atît a dezvoltării, cît şi a afacerilor internaţionale. In lunga serie de conferinţe a Naţiunilor Unite, Conferinţa de la Stockholm se situează deci la un nivel superior, atît datorită succesului în identificarea unei noi problematici generale, cît şi datorită realizării unui consens Nord-Sud asupra modalităţilor de a o aborda. Confruntările au fost evitate. Ţările lumii a treia au înţeles că, departe de a fi o problemă exclusivă a lumii industrializate, degradarea mediului înconjurător şi suprasolicitarea naturii contribuie în mare măsură la situaţia lor grea. Pe de altă parte, ţările industrializate şi-au abandonat concepţia tehnocratică îngustă iniţială despre mediul înconjurător şi au sfîrşit prin a admite că modelele de utilizare a resurselor şi distribuţia greşită a acestora constituie un aspect important al problematicii. Ambele părţi au înţeles cu adevărat că trăiesc *pe un singur Pămînt* şi că existenţa bunurilor comune internaţionale — oceanele, fundul mărilor, condiţiile meteorologice şi clima — ca şi caracterul finit al navei spaţiale-Pămînt le obligă la o interdependenţă reală.

Omiterea acestui lucru, dată fiind anvergura fără precedent a interferenţei omului cu natura şi cu echilibrele biologice, s-ar putea dovedi dezastruoasă pentru toţi. Politicile egoiste de acaparare a resurselor de către minoritatea bogată, deversarea reziduurilor în mări, transformate treptat în haznale, şi eşapa- rea unor cantităţi tot mai mari de căldură, trebuie să lase locul unei administrări mai echilibrate a resurselor mondiale şi a mediului înconjurător. Administrarea echilibrată trebuie să ţintească simultan la angajarea unei bătălii imediate împotriva sărăciei şi la apărarea intereselor

generaţiilor viitoare prin asigurarea moştenirii unei planete locuibile. Ambele obiective constituie chestiuni predominant politice, şi nu tehnice ; ambele ţin de încercările de a modela o nouă ordine internaţională.

Avînd în vedere acest lucru, consensul în mare parte verbal la care s-a ajuns la Stockholm în ceea ce priveşte principiile, oricît de pozitiv ar fi, nu trebuie să ne distragă de la sarcinile ce ne stau în faţă. Transpunerea principiilor generale în acţiune este în mod inevitabil deosebit de dificilă din cauza rezistenţei unor puternice interese vetuste care favorizează tiparul actual de utilizare şi administrare *a* resurselor. Această rezistenţă este deja evidenţiată de realizările mai degrabă modeste ale U.N.E.P. şi de slaba sa capacitate financiară, ca şi de indiferenţa — dacă nu ostilitatea — majorităţii ţărilor industrializate faţă de un document orientat pe acest program, cum este Declaraţia de la Cocoyoc (1). Este de asemenea manifestă în eşecul Conferinţei asupra Dreptului Mării (vezi Anexa 10), în cazul căreia s-a dovedit imposibil să se creeze un regim de exploatare a fundului mării capabil să pună în valoare resursele oferite de bunurile comune internaţionale în lupta împotriva sărăciei şi deci să se asigure pentru U.N.E.P. şi P.N.U.D. (Programul Naţiunilor Unite de Dezvoltare) o sursă independentă de finanţare.

Este nevoie de o acţiune radicală urgentă. Dacă tendinţelor actuale de deteriorare a mediului înconjurător al omului li se permite să continue în următorul sfert de secol, putem ajunge în unele zone la o situaţie fără întoarcere ; la deteriorarea ireversibilă a perspectivelor de dezvoltare veritabilă şi de înlăturare efectivă a sărăciei de pe planeta noastră, dacă nu chiar de supravieţuire a omenirii.

Evidenţierea problematicii mediului înconjurător al omului este o cale de a forţa

oamenii politici, factorii de decizie, instituţiile internaţionale şi naţionale, să abordeze problemele pe termen lung ale unei dezvoltări social-economice susţinute.

8.2 Modul în care se pune problema

Omul este unic între speciile animale prin capacitatea de a se adapta la o gamă remarcabil de largă de nişe ecologice, de a transforma mediul înconjură-

[1] Această Declaraţie, publicată în octombrie 1974, ca rezultat al întrunirii experţilor, sprijinită în comun de U.N.E.P. şi U.N.C.T.A.D., a accentuat necesitatea unei abordări a planificării dezvoltării, orientată după nevoi şi sănătoasă din punct de vedere al mediului înconjurător. Principiile sale fundamentale au fost elaborate în continuare în „What Now", raportul Proiectului Dag Hammarskjold din 1975 asupra Dezvoltării şi Cooperării Internaţionale. tor natural pînă la un punct în care acesta poate deveni în întregime făurit de om şi de a trăi deci în două medii strîns legate şi care se întrepătrund : cel natural şi cel cultural. El este o parte a naturii şi este dependent de ea în ceea ce priveşte supravieţuirea sa şi satisfacerea materială — aerul de respirat, apa de băut, hrana de mîncat, plantele şi mineralele transformate, utilizînd energia, în nenumărate bunuri.

Dar civilizaţia conferă omului puterea de a acţiona asupra naturii pe o scară tot mai largă. Şi în bine şi în rău. El inventează noi utilizări pentru elementele neînsufleţite existente în biosferă, ca şi pentru flora şi fauna ei (transformîndu-le în resurse) ; acoperă suprafaţa planetei cu ogoare, păşuni şi grădini, oraşe şi drumuri (utilizînd spaţiul ca pe o resursă) ; amenajează împrejurimile în care trăieşte, îmbunătăţind mediul înconjurător natural şi artificial şi reducînd în mod periculos fondul genetic de animale şi plante; distruge solurile prin utilizare

abuzivă, provocînd eroziune, inundaţii şi schimbări nedorite şi neaşteptate ale climei ; ameninţă viaţa biologică în oceane, lacuri şi rîuri prin poluarea apelor lor ; otrăveşte atmosfera cu emanaţii nocive ; şi concentrează activităţi industriale şi comerciale în zone suprapopulate, pînă la un punct în care efectele negative ale congestionării, poluării acumulate şi alienării vieţii moderne, industriale şi urbane, anulează cîştigurile în calitatea vieţii obţinute prin ridicarea standardelor materiale ale bunăstării.

Inegalităţile larg răspîndite în ceea ce priveşte distribuţia veniturilor şi bogăţiei, atît în cadrul ţărilor cît şi între acestea, fac ca săracilor din lumea a treia să le rămînă ce e mai rău în cele două lumi. Pe de o parte, sărăcia îi condamnă la o viaţă de mizerie în mahalalele oraşelor ; le lipseşte apa de băut şi o protecţie sanitară elementară ; sînt lipsiţi de accesul în şcoli şi adesea grav subnutriţi. Pe de altă parte, ei sînt victimele poluării cauzate de bogăţie şi pentru care ei nu sînt răspunzători în niciun fel. Oamenii din cartierele sărace ale marilor oraşe nu călătoresc cu maşina şi cel mai adesea nu lucrează în fabrici. Dar sînt cel mai serios afectaţi de automobile şi de poluarea industrială din cauza condiţiilor lor de locuit înspăimîntătoare şi a poziţiei locuinţelor lor.

Cît despre săracii din mediul rural, ei sînt adesea agenţii degradării ecologice. Ei cultivă pantele ce ar trebui să fie lăsate acoperite cu arbori sau permit oilor şi caprelor lor să degradeze păşunile. In această privinţă ei nu au de ales atît timp cît valea fertilă aparţine marelui proprietar de terenuri. Economia lor este o economie a disperării şi nu a gospodăririi clarvăzătoare a resurselor. Şi este inevitabil să fie aşa cît timp nu vor avea acces la un petic de pămînt care să poată

asigura un trai decent unei familii ţărăneşti pe o bază ce poate fi menţinută. Degradarea ecologică de către săraci este consecinţa inegalităţii în distribuţia bogăţiei şi pămînturilor; inegalitate care generează la un capăt al spectrului social suprasolicitarea solurilor şi eroziunea şi, la celălalt, subutilizarea latifundiilor (de exemplu, sub forma creşterii extensive a vitelor) şi modelele risipitoare de utilizare a resurselor pentru consumul ostentativ al elitelor bogate. într-un asemenea caz, deloc departe de realitate, o administrare a resurselor sănătoasă din punct de vedere ecologic nu poate fi realizată fără reforma agrară. Procesele naturale şi sociale apar deci strîns împletite.

Efectele combinate ale industrializării, creşterii populaţiei şi urbanizării obţinute în secolul al XX-lea, şi în special după cel de-al doilea război mondial, an ridicat Produsul Mondial Brut la un nivel nevisat de generaţia bunicilor noştri. în acelaşi timp însă, ele au amplificat diferenţele de venit dintre bogaţi şi săraci, atît între ţările bogate şi sărace, cît şi în cadrul ţărilor sărace (cu excepţia notabilă a Chinei, Coreei de Nord, Vietnamului de Nord şi Cubei). Ele ne-au adus de asemenea mai aproape de pragul dezastrelor ecologice ireversibile şi al epuizării unor resurse esenţiale. Ele au generat un număr de întrebări importante. De exemplu, ne putem noi permite să continuăm netulburaţi această cale, acumulînd bogăţii, o distribuţie defectuoasă a lor şi riscuri ecologice ? Ar trebui oare ca, în schimb, să stopăm creşterea, atît materială cît şi demografică şi să ne deplasăm către o stare stabilă ? Cît timp ne rămîne pentru o astfel de tranziţie ?

Aceste întrebări au fost ridicate într-un mod dramatic (şi probabil supradramatizat) de raportul „Limitele creşterii" şi de alte scrieri mai mult sau mai puţin apocaliptice. Toate emană din observaţia banală şi de netăgăduit

că creşterea exponenţială într-un mediu finit nu poate dura oricît, fie din cauza suprapopulării, fie ţinînd seama de epuizarea unor resurse neregenerabile şi/sau de perturbarea ciclurilor ecologice importante pentru reproducerea resurselor regenerabile. Un al treilea scenariu al colapsului ar putea fi extincţia speciei umane datorită deteriorării calităţii mediului pînă la un punct în care aerul ar deveni de nerespirat ; în acest caz, omenirea ar dispărea în mijlocul belşugului, în loc să fie adusă treptat la inaniţie (şi la exterminarea reciprocă în lupta pentru hrana care lipseşte).

Totuşi, nu se pune problema dacă există limite extreme, a căror depăşire ar fi fatală. în afară de cazul în care cineva dă dovadă de un optimism tehnologic nesăbuit şi cu totul nefundamentat, se poate considera că existenţa acestor limite este sigură. în schimb, trebuie să încercăm să stabilim cît de mult ne-am apropiat de ele şi, mai important încă, ce putem face pentru a le împinge mai departe. în legătură cu aceasta, este important să se realizeze faptul că conceptul de limite extreme nu este un concept absolut, ci unul relativ, cel puţin sub două aspecte. Din cauza diferenţelor actuale în ceea ce priveşte intensitatea exploatării resurselor şi a utilizării spaţiului, este probabil ca limitele extreme să se facă simţite la nivele locale cu mult înainte ca efectele cumulative globale să fie resimţite de nava spaţială-Pămînt în ansamblu. Mai mult, modelul de utilizare a resurselor va fi decisiv pentru aducerea acestor limite mai aproape de noi sau pentru îndepărtarea lor, la un volum dat al activităţii economice. Să considerăm, de exemplu, disipaţia căldurii (poluarea termică) ; mărimea ei este determinată de cel de-al doilea principiu al termodinamicii şi depinde de cantitatea de energie folosită. Totuşi, este o mare diferenţă dacă ne decidem să folosim energia solară — o sursă care este îndreptată

către Pămînt şi este reflectată de el — sau dacă eşapăm cantităţi suplimentare de căldură acumulată din sursele fosile şi nucleare.

In primul caz, echilibrul termic global al Pămîntului nu va fi afectat; în cel de-al doilea caz ar fi. Tocmai de aceea trebuie să sprijinim înlocuirea resurselor pe cale de epuizare cu resurse regenerabile, favorizînd administrarea sănătoasă din punct de vedere ecologic a acestora, în aşa fel încît să se asigure reproducerea lor regulată. Acelaşi argument se aplică reciclării şi utilizării ingenioase a deşeurilor ca materie primă. Pentru o cerinţă dată, solicitarea naturii poate fi astfel redusă în mod radical, iar riscul depăşirii limitelor extreme poate fi deci diminuat.

Privite în această perspectivă, ratele de creştere economică sînt mai puţin importante decît ratele de exploatare a naturii, presupunînd că ştim cum să le măsurăm. Pot fi imaginate situaţii în care o rată de creştere scăzută sau chiar negativă este însoţită de o epuizare rapidă a stocului de resurse neregenerabile (capitalul naturii) şi de o degradare considerabilă a mediului înconjurător. Invers, o rată destul de ridicată a creşterii economice se poate dovedi sănătoasă din punct de vedere ecologic şi economicoasă în ceea ce priveşte resursele potenţial deficitare prin recurgerea la fluxul unor resurse regenerabile. Acest lucru este mai uşor de spus decît de făcut. Totuşi, are meritul de a arăta că ar putea exista o cale de a ieşi din această falsă dilemă : creştere sau mediu înconjurător. Şi asta cu atît mai mult cu cît dacă, în loc de a menţine actualele modele ale inegalităţii creşterii, ne orientăm spre posibilitatea de a schimba utilizările creşterii, acordînd prioritate satisfacerii nevoilor fundamentale ale întregii populaţii şi începînd cu eradicarea sărăciei. In măsura în care acest lucru ar avea ca rezultat încetarea

consumului material ostentativ şi a nevoilor stimulate artificial (fie prin reclamă, fie prin aşa-numitul efect de demonstrare), ar fi atacate cele mai izbitoare cazuri de utilizare risipitoare a resurselor şi de degradare a mediului. In acest fel se poate asigura un timp mai lung pentru tranziţie. Creşterea în egalitate ar face ca oamenii să accepte cu mai puţină greutate principiul autocon- strîngerli în satisfacerea nevoilor materiale — piatra ideologică unghiulară a viitoarei „stări staţionare". Ea ar crea de asemenea condiţiile sociale necesare pentru autocontrolul mărimii familiilor şi pentru reducerea în consecinţă a presiunii populaţiei ; campaniile de control al naşterilor este probabil să rămînă în mare măsură ineficiente (în afară de cazul cînd el ar fi aplicat prin constrîngere, ceea ce este evident inacceptabil) pînă cînd ţăranii nu se vor elibera din situaţia de nesiguranţă materială, ratele mortalităţii infantile nu vor scădea, iar folosirea muncii neplătite a copiilor nu va mai fi necesară pentru a o putea scoate la capăt

Privind lucrurile în această lumină, este evident că din speculaţiile asupra catastrofelor iminente şi asupra datelor probabile ale producerii lor nu se poate cîştiga prea mult. In ceea ce priveşte epuizarea resurselor, calculul făcut după formula dobînzii compuse este doar un joc ilustrativ, dar poate avea ca rezultat exa- gerarea pericolelor unor lipsuri iminente. Probabil că singurul învăţămînt ce poate fi tras dintr-un asemenea divertisment aritmetic este că nu ar fi neîn- ţelept să se extrapoleze tendinţele pentru secolul următor pe baza modelelor de creştere observate în ultimii 25 de ani. In schimb, avem nevoie de cunoştinţe mai exacte despre consumul sporit de energie pentru extracţia şi prelucrarea minereurilor mai sărace şi situate în straturi mai de adîncime şi despre scăderea raportului între producţia de energie netă şi brută (scăderea

randamentului energetic), deoarece acestea pot deveni o problemă critică.

Avem destul timp (de ordinul deceniilor, dacă nu al secolelor) pentru a planifica şi traduce în viaţă o tranziţie ordonată, fără a recurge la eutanasia economică caracterizată de o rată nulă a creşterii materiale, care ar asigura probabil o calitate mai bună a mediului înconjurător pentru cei din vîrful piramidei sociale, însă cu preţul amînării nedefinite a satisfacerii majorităţii nevoilor personale ale celor aflaţi la baza piramidei. Desigur că referirea formală la redistribuţie ar fi de mică utilitate. Datele noastre despre trecut arată că nu am fost capabili să efectuăm o redistribuire nici chiar în perioade cu creşteri foarte rapide ale veniturilor. Prin forţa lucrurilor nu vom reuşi atunci cînd rata creşterii va fi scăzută.

Exagerarea apropierii pericolelor se poate dovedi defetistă din două puncte de vedere. Pe de o parte, poate duce la disperare şi la practici prădalnice („după noi, potopul!"). Pe de altă parte, şi pe motiv că nu mai este timp de pierdut, poate duce la acţiuni disperate ; opţiunile valoroase şi strategiile etapizate cu grijă (începînd cu ridicarea în ritm accelerat a nivelului economic şi social al sărăcimii rurale din ţările lumii a treia) ar putea fi trecute cu vederea, îndepărtarea „săbiei lui Damocles" de deasupra capetelor noastre nu trebuie înţeleasă greşit ca o invitaţie de a uita de mediul înconjurător şi de caracterul în ultimă instanţă finit al navei spaţiale—Pămînt. Trecerea în revistă a posibilităţilor de armonizare a dezvoltării sociale şi economice cu administrarea sănătoasă din punct de vedere ecologic a resurselor şi mediului înconjurător capătă o importanţă deosebită ; ea îşi are propriile sale merite, chiar şi în absenţa pericolelor unui dezastru iminent.

8.3 Variabilele proiectului de armonizare

în lumina argumentării de mai sus, mediul înconjurător apare mai curînd ca o dimensiune suplimentară şi importantă a dezvoltării decît ca un subiect în sine sau un element opus dezvoltării. El afectează dezvoltarea în două moduri : prin faptul că în mod potenţial ridică probleme referitoare la resurse, resurse ce ar trebui folosite în beneficiul omenirii într-o manieră sănătoasă din punct de vedere ecologic ; şi ca o componentă directă a calităţii vieţii, prin valorile materiale şi estetice ale componentelor sale naturale, transformate de om sau făurite de el. Din alt punct de vedere, conştiinţa mediului înconjurător înseamnă în realitate, aşa cum s-a menţionat deja, introducerea unei solidarităţi pe termen lung, diacronice, cu generaţiile viitoare. Economisirea resurselor, evitarea practicilor de jefuire şi protejarea mediului înconjurător sînt echivalente cu asigurarea că nepoţilor noştri (şi nepoţilor lor etc.) le va fi oferit un prilej favorabil de a se dezvolta. In măsura în care protejarea mediului înconjurător poate implica cheltuieli, acestea trebuie privite ca o investiţie în viitor, compensată, ca totdeauna, printr-un sacrificiu în ceea ce priveşte consumul curent şi justificată în cele mai multe cazuri pe baze economice prin costul redus al acţiunilor preventive în comparaţie cu costurile unor acţiuni de remediere.

In acest raport se argumentează că dezvoltarea trebuie să se bazeze pe forţele proprii şi să fie endogenă — adică să se întemeieze pe o capacitate autonomă de luare a deciziilor şi de proiectare a viitorului —, orientată spre satisfacerea nevoilor şi sănătoasă din punctul de vedere al mediului înconjurător. Pentru a face ca ultimele condiţii să devină operaţionale, avem nevoie

de :

(I) un set de criterii largi de justificare socială pentru administrarea şi utilizarea resurselor, bazate pe etica dezvoltării ;

(II) un mecanism instituţional pentru administrarea globală a resurselor ;

(III) o strategie specifică pentru a armoniza obiectivele sociale şi ecologice.

Să examinăm pe scurt fiecare din aceste cerinţe ;

La cele două principii de bază ale eticii dezvoltării ne-am referit deja : solidaritate cu săracii din zilele noastre şi solidaritate cu generaţiile viitoare. Tuturor oamenilor trebuie să li se garanteze dreptul de a-şi satisface nevoile fundamentale nu numai în ceea ce priveşte hrana, locuinţa, protejarea sănătăţii şi accesul la educaţie, ci şi în ceea ce priveşte bunurile şi condiţiile care stimulează activitatea creatoare, pentru a-şi realiza personalitatea ; problema nu este de a asigura condiţii pentru creaturi pasive, ci de a încuraja activitatea umană. Distribuţia greşită, predominantă în prezent, a resurselor trebuie corectată în consecinţă. Dreptul universal la un minimum decent reclamă un plafon al consumului material personal.

Mai mult, pentru a avea siguranţa că se manifestă cu adevărat grijă pentru interesele generaţiilor viitoare, este necesar să se lărgească considerabil orizontul- timp în care sînt luate deciziile privind utilizarea resurselor şi, în unele cazuri, să învăţăm să preţuim viitorul mai mult decît prezentul. Acest lucru este evident în contradicţie cu practicile predominante, care nu ţin deloc seama de viitor. Consecinţa acestui argument este că alocarea resurselor nu poate fi lăsată în întregime pe seama mecanismelor necorectate ale pieţei şi a raţionalităţii unilaterale, axate pe profit, a întreprinderilor. Este nevoie de un mecanism instituţional corespunzător

pentru a aplica criterii de raţionalitate socială mai largă. Acelaşi lucru este adevărat şi în ceea ce priveşte utilizarea spaţiului : prezervarea unor opţiuni pentru viitor şi armonizarea diferitelor utilizări ale aceluiaşi spaţiu nu vor fi realizate fără intervenţia publică.

In sfîrşit, deşi este de conceput să ne aşteptăm ca întreprinderile să ia măsuri pentru încetarea poluării care le afectează funcţionarea ca un factor negativ exterior, echilibrele ecologice globale nu vor fi realizate niciodată prin însumarea acestor măsuri parţiale, nici chiar prin aplicarea reglementărilor inspirate de principiul „cel ce poluează trebuie să plătească" (2).

Ca urmare, administrarea resurselor şi a mediului înconjurător trebuie încredinţată unei autorităţi. Responsabilitatea acesteia ar consta în supravegherea schimbărilor survenite în stocul de capital natural şi în funcţionarea ciclurilor ecologice de bază care susţin

[1] Pentru ce ar trebui să plătească cel ce poluează ? Pentru compensarea pagubelor pricinuite ? Pentru acoperirea cheltuielilor necesitate de măsurile de combatere a poluării, în care caz ar putea obţine dreptul de a continua să polueze ? Pentru trecerea la alte tehnologii, care asigură cantităţi scăzute de deşeuri ? Pe de altă parte, cine va suporta aceste cheltuieli ? Cel ce poluează — prin reducerea ratei profitului, statul — prin perceperea unor impozite mai mici, sau consumatorul — prin plata unui preţ unitar mai ridicat pentru produse ? Răspunsul la ultima întrebare depinde desigur de configuraţia pieţei, de elasticitatea cererii în funcţie de preţuri etc. Cazul teoretic construit pe presupunerea improbabilă a existenţei unei pieţe perfect competitive pentru un bun oarecare, cu o ridicată elasticitate a cererii în funcţie de preţuri, se va dovedi probabil mai curînd o excepţie decît o **regulă.**

fluxul resurselor regenerabile (cum ar fi ciclul apei, regenerarea solurilor, a condiţiilor meteorologice şi climei), în revizuirea

interferenţelor dintre diferitele grupuri de resurse ce sînt tratate de agenţii sectoriale (mări, ape interioare, soluri, păduri, energie, mine) şi de asemenea a interacţiunilor dintre diferitele ecosisteme (munţi înalţi, bazine ale rîurilor, cîmpii de coastă, mări). Autoritatea ar stabili regulile de administrare pe baza unei abordări sistemice şi ar promova în acest fel eliminarea utilizărilor risipitoare ale resurselor, de pildă a apei (3). Pe termen lung, administrarea globală a resurselor interioare se va dovedi decisivă în prevenirea poluării mărilor.

Totuşi, efectele pozitive ale administrării globale a resurselor s-ar pierde în mare măsură dacă ar fi menţinute strategiile actuale de creştere caracterizată printr-o risipă bazată pe inegalitate. Ca urmare, este nevoie să se exploreze alte stiluri de dezvoltare — cuvîntul stil subliniază limitele alegerii societale subiective —, axate pe interesele societăţii, vizînd mai mult egalitate înăuntrul naţiunii şi între naţiuni şi sănătoase din punctul de vedere al mediului înconjurător. Aceasta reclamă simultan reevaluarea modelelor de stiluri de viaţă şi a modelelor de consum, căutarea unor tehnologii corespunzătoare şi localizarea abilă a activităţilor umane.

8.4 Modele de stiluri de viaţă şi modele de consum

Deşi accentuarea necesităţii de a schimba stilul de viaţă a ajuns să fie arhicunoscută, ştim foarte puţine lucruri despre modul în care acest concept poate fi

[3] Gospodărirea apei oferă cel mai izbitor exemplu de risipă, datorită proiectării defectuoase a alimentării cu apă a oraşelor şi a sistemelor de irigaţie, lipsei de facilităţi de reciclare în cadrul industriilor etc. Primejdia lipsei de apă poate fi preîntîmpinată cu succes printr-o mai bună gospodărire, cu

excepţia zonelor deosebit de aride. Chiar şi în cazul acestora se pot pune speranţe în desalinizarea apei cu ajutorul energiei solare şi, în ceea ce priveşte agricultura, în utilizarea mai judicioasă a plantelor tipice zonelor aride, ca şi în recurgerea la tehnici bazate pe circuite închise ale apei. făcut funcţional. Este posibil să se treacă la alte modele de stil de viaţă fără schimbarea oraşelor şi satelor noastre şi a sistemelor de transport ? Este aceasta o problemă de „software", de „hardware" sau o problemă mixtă ? Cît de departe putem ajunge prin modificarea modelelor de utilizare a timpului *(ame- nagement du temps* — administrarea timpului) — individual şi colectiv — zilnic, săptămînal, anual sau pe durata întregii vieţi ? La ce nivel al productivităţii muncii are rost să se reducă orele de muncă în favoarea timpului disponibil, în loc să se sporească şi mai mult bogăţia materială şi serviciile contra cost ? De ce volum al consumului stimulat de piaţă este nevoie şi care ar putea fi contribuţia activităţilor gospodăreşti sau colective neprofesionale, efectuate ca divertisment ? Cum interacţionează modelele de utilizare a timpului cu modelele de utilizare a spaţiului şi de habitat ?

Toate aceste întrebări constituie completări la problemele clasice ale proporţionării consumului între colectiv şi individ, material şi nematerial, oferit pe piaţă sau ca serviciu social. Făcînd analiza următoarelor opţiuni aflate la îndemîna societăţii, este posibil să se introducă ca criterii relevante unele considerente legate de resurse şi de mediul înconjurător : putem, de exemplu, hotărî să alegem un profil de energie scăzută pentru modelele noastre de consum şi să preferăm în acest sens sistemele de locuinţe, de transport urban şi de utilizare a timpului cu un consum scăzut de energie.

8.5 Tehnologiile corespunzătoare

Următoarea etapă va consta în căutarea unor tehnologii corespunzătoare (vezi Anexa

6). Nu se poate evalua în termeni absoluţi cît de adecvată este o tehnologie. Totdeauna este nevoie de o analiză contextuală şi de o specificare clară a criteriilor pertinente — fie ele sociale, economice, politice sau ecologice — care trebuie aplicate într-o situaţie istorică dată. Totuşi, putem sugera cîteva linii directoare largi ce pot fi utilizate în căutarea unor tehnologii prudente din punctul de vedere al mediului înconjurător, tehnologii definite aici într-un mod mai puţin restrictiv decît aşa-numitele „tehnologii moi“ (4).

înainte de toate, astfel de tehnologii trebuie să asigure o risipă cît mai mică. Regula jocului pentru o întreprindere dintr-o economie de piaţă fără restricţii este să internalizeze profiturile şi să externalizeze costurile sociale şi, ca urmare, să arunce poluarea asupra societăţii. Sub presiunea reglementărilor antipoluante, întreprinderea poate să se aranjeze eventual, la capătul lanţului producţie-poluare, ca o verigă antipoluantă. Acest lucru este mai bun decît nimic. Totuşi, din punct de vedere social, aceasta rămîne o soluţie insuficientă. Lupta împotriva poluării se adaugă la P.N.B. în acelaşi fel ca şi armamentul. Contribuţia sa la satisfacerea nevoilor societale pozitive este însă nulă. Ca urmare, este de o importanţă crucială să se caute noi căi de a internaliza dimensiunile referitoare la mediul înconjurător la nivel tehnologic. Acest lucru reclamă proiectarea unor sisteme tehnologice cu puţine deşeuri, care recurg, ori de cîte ori este posibil, la reciclare şi la procese de producţie complementare, în care deşeurile de la un nivel sînt utilizate ca materie primă la nivelul următor. De fapt, singura consecinţă foarte importantă pentru economie a noii conştiinţe a mediului înconjurător s-ar putea să fie redescoperirea ciclului ecologic ca o paradigmă pentru sistemele de producţie şi complexele tehno-industriale şi articularea aşezărilor umane cu

industria, agricultura şi acvacultura.

O altă abordare este aceea de a prelungi ciclul de viaţă al echipamentelor şi bunurilor de folosinţă îndelungată cu posibilitatea, ce decurge din aceasta, de a reduce consumul de energie şi materiale încorporate în aceste produse (şi care nu fac obiectul reciclării sau, altfel, care necesită oantităţi mari de

[4] Sîntem cu toţii în favoarea „tehnologiilor moi" caracterizate prin efecte mici asupra mediului înconjurător, o utilizare medie a resurselor epuizabile, o intensitate ridicată a muncii, absenţa economiilor pe scară largă şi sociabilitate. Cu excepţia faptului că universul unor astfel de tehnologii care satisfac criteriile unei productivităţi rezonabile este pe moment într-adevăr foarte limitat.

energie pentru a fi reciclate). în multe cazuri ar fi posibil şi de dorit să se opună rezistenţă tendinţei actuale de scoatere accelerată din uz a produselor, atît prin introducerea unor modificări în proiectarea lor tehnologică, cît şi printr-o mai bună organizare a întreţinerii lor. Stabilirea ratei de scoatere din uz trebuie să facă obiectul unei politici sociale deliberate. Acest lucru ar face posibil să se evalueze compromisurile între conservarea şi reciclarea materialelor, între o durabilitate sporită şi o rată mai scăzută de introducere a progresului tehnologic (5).

În sfîrşit, trebuie să accentuăm importanţa înlocuirii resurselor neregenerabile, cu resurse regenerabile. In domeniul energiei, aceasta reclamă un efort de cercetare mult sporit în domeniul tehnicilor solare, singurele capabile să ofere o soluţie de durată şi absolut neprimejdioasă pentru problema energiei. Energia solară este mult superioară energiei nucleare, deoarece nu implică nici un „pact faustian", nici complicaţii legate de echilibrul termic al Pămîntului. După un sfert de secol de cercetări fără precedent, uzinele nucleare furnizează doar o mică fracţiune din necesarul nostru de energie ; costurile uzinelor cresc (în mare măsură datorită cerinţelor de securitate), iar studii recente relevă că raportul între energia netă şi cea brută este probabil mai scăzut decît aşteptările iniţiale. în aceste împrejurări, ne-am putea aştepta cel puţin la beneficiul îndoielii şi ca oamenii de ştiinţă care sînt optimişti în privinţa energiei solare să fie sprijiniţi. Şi asta nu din alt motiv decît ca o strategie de asigurare pentru viitor. în loc de aceasta, însă, se fac calcule inutile costuri-beneficii, care sugerează avantajele opţiunii nucleare; acestora nu

[5] Un caz special este oferit de industria construcţiilor. Sîntem astăzi interesaţi să construim şcoli care să dureze timp de

secole, făcînd dificile viitoarele modificări în procesul educaţional ? Aşa-numita „arhitectură flexibilă" se pare că oferă un compromis între folosirea materialelor durabile şi posibilitatea de adaptare uşoară a interiorului clădirii. Să notăm de asemenea că în unele cazuri foarte specifice efemerizarea bunurilor trebuie preferată (de exemplu, siringa pentru o singură injecţie sau batista de hîrtie).

trebuie să li se permită să influenţeze o opţiune care se poate dovedi decisivă pentru soarta omenirii.

Nu ne pronunţăm pentru o încetare completă a construirii uzinelor nucleare. în etapa actuală, acest lucru ar fi imposibil. Dar ceea ce ne mai stă în putere este să militäm pentru o strategie de tranziţie de la o eră a petrolului la o eră solară, în care energia nucleară să joace un rol limitat şi tranzitoriu, în timp ce sursele convenţionale de energie sînt pe deplin exploatate într-o manieră sănătoasă din punct de vedere al mediului înconjurător. într-un sens, am putea spune că este vorba de o reîntoarcere la era solară, deoarece viaţa noastră pe planetă a fost totdeauna condiţionată de bioconversia energiei solare. Foarte diferită de uzinele producătoare de energie din energia solară şi de o mai mică spectaculozitate, dar cu aplicaţii ale energiei solare imediat practicabile în construcţia locuinţelor, agricultură şi tehnologiile de după recoltare, bioconversia apare, după spectaculoasele creşteri ale preţului petrolului, ca un furnizor foarte convenabil de materii prime pentru industrii. Studii recente au subliniat posibilitatea de producere a bioenergiei în condiţii competitive din punct de vedere economic sub formă de metan, metanol şi alcool etilic din produsele pădurii, plantaţii energetice (de exemplu, trestia de zahăr şi manioc), deşeuri agricole şi urbane, ca şl din plante acvatice. O mică creştere suplimentară a preţului relativ al petrolului ar putea deschide piaţa pentru un spectru larg de produse chimice, cum ar fi, de exemplu, masele plastice din materii prime vegetale şi deşeuri. Este de aşteptat ca gama şi competitivitatea lor să crească rapid odată cu progresul ingineriei biologice şi a enzimelor. Materialele de construcţie oferă un alt

domeniu promiţător în care materialele bazate pe bioconversie ar putea înregistra o revenire spectaculoasă. în sfîrşit, să menţionăm producţia de proteine, fie prin extracţie directă din frunze necomestibile, fie prin creşterea microorganismelor pe substrat din celuloză şi reziduuri. Utilizate ca hrană pentru animale, aceste proteine ar permite ca unele suprafeţe folosite pentru cultura furajelor să fie disponibile pentru producerea de hrană pentru om.

Astfel, bioconversia energiei solare ar putea deveni o dată în plus piatra unghiulară a multor industrii. Deşi poate fi interesantă pentru toate ţările, independent de clima şi progresul lor tehnologic, această nouă cotitură a tehnologiei ar fi deosebit de binevenită in regiunile tropicale care comparativ se bucură de avantaje sub raportul condiţiilor naturale pentru fotosinteză. Aceasta pare a fi o ocazie unică ce li se oferă de a se industrializa pe o bază tehnologică cu totul nouă, bine adaptată la condiţiile lor climatice şi sănătoasă din punct de vedere al mediului înconjurător, cu condiţia să se sprijine pe gospodărirea raţională a resurselor regenerabile, replantarea sistema tică a pădurilor etc. Altfel, o asemenea industrializare ar putea duce la un dezastru ecologic major (6).

8.6 Modele de utilizare a spaţiului

Aceleaşi activităţi economice şi umane au în mod inevitabil efecte foarte diferite asupra mediului înconjurător, în funcţie de localizarea lor. Inconvenientele supraaglomerării şi, de asemenea, ale unor densităţi prea mici ale populaţiei sînt foarte bine cunoscute şi ecologii avansează conceptul de capacitate de susţinere a unui ecosistem. în anumite circumstanţe,

localizările prost alese pot amplifica problemele de mediu într-un mod adesea exploziv, pe măsură ce apar efectele cumulative şi sinergetice şi sînt depăşite limitele de toleranţă. Invers, o politică înţeleaptă de localizare poate juca un rol major în armonizarea dezvoltării social-economice cu preocupările legate de mediul înconjurător, prin evitarea unei congestionări suplimentare a zonelor puternic industrializate şi urbanizate, dar şi prin evitarea degradării progresive a zonelor rurale nu prea bine dotate cu terenuri agricole fertile.

Spectrul politicilor de localizare este într-adevăr foarte larg. El se întinde de la alegerea amplasamentului unei fabrici, trece prin proiectarea unei reţele

• O pădure gospodărită în mod raţional este o resursă regenerabilă. O pădure prost gospodărită nu este decît o mină de copaci.

echilibrate de aşezări omeneşti şi ajunge pînă la diviziunea internaţională a muncii şi redesfăşuraren industriilor la scară mondială. Considerentele legate de spaţiu, disponibilitatea resurselor şi problemele de mediu adaugă noi argumente puternice în favoarea industrializării rapide a ţărilor lumii a treia.

8.7 Ecodezvoltarea

Conceptul de ecodezvoltare, sprijinit activ de U.N.E.P., constituie o aplicaţie a cadrului schiţat mai sus. El subliniază nevoia de a căuta strategii concrete de dezvoltare, capabile să asigure o utilizare bună şi sănătoasă din punct de vedere ecologic a resurselor specifice ale unui ecosistem dat, în scopul de a satisface nevoile fundamentale ale populaţiei locale. Ecodezvoltarea insistă asupra diversităţii situaţiilor ecologice şi

culturale şi, ca urmare, asupra diversităţii soluţiilor propuse, ca şi asupra importanţei participării cetăţenilor la identificarea nevoilor şi resurselor, cercetarea tehnicilor adecvate, elaborarea şi traducerea în viaţă a programelor de dezvoltare şi a schimbărilor structurale, atunci cînd sînt necesare. Ea nu este doar un set de ecotehnici, deşi redefinirea opţiunilor tehnologice va juca probabil un rol important.

Ecodezvoltarea a fost concepută în primul rînd ca o linie directoare pentru definirea strategiilor de dezvoltare microregională sau regională, îndeosebi în zonele tropicale rurale. De aici interesul ei pentru evaluarea, prin studii etnobotanice şi botanice, a potenţialului pădurilor locale şi al plantelor de cîmp şi de apă, pentru domesticirea speciilor animale locale, pentru elaborarea şi testarea culturilor mixte, a sistemelor de creştere a peştilor şi vitelor bine adaptate la condiţiile pădurii, pentru fermele ecologice care-şi produc energia din deşeuri sau cu ajutorul vîntului, micilor căderi de apă etc. şi pentru accentuarea la maxim a tuturor complementarităţilor. Desigur, totdeauna se lasă loc pentru introducerea „speciilor exotice", dar în asemenea cazuri sînt preferate plante şi animale din ecosisteme similare.

Aplicată la locuinţe — atît rurale, cît şi urbane — abordarea sub raportul ecodezvoltării accentuează nevoia de proiecte sănătoase din punct de vedere ecologic, atît pentru aşezările omeneşti în ansamblu, cît şi pentru locuinţele individuale. „Software“-ul în acest domeniu este decisiv şi, mai mult, trebuie să fie posibil ca acesta să fie suplimentat cu unele tehnologii „moi", ieftine, pentru răcirea şi încălzirea apei, climatizare etc. Materialele de construcţie locale trebuie desigur folosite, iar plantele şi copacii trebuie să joace un important rol funcţional şi estetic.

Energia ar putea fi obţinută fie dintr-o mică cădere de apă, fie printr-o combinaţie de tehnici neconvenţionale, de preferinţă legate într-un sistem, în aşa fel încît să se asigure o siguranţă rezonabilă a aprovizionării cu energie. Argumentul în favoarea dezvoltării industriilor bazate pe bioconversia energiei solare poate fi interpretat ca reprezentînd adăugarea unui „suport Industrial" la strategiile de ecodezvoltare, extinzînd în acest fel aplicabilitatea lor atît în ţările lumii a treia, cît şi în cele industrializate.

8.8 Perspectiva internaţională

Ne-am referit la strategiile de armonizare la nivel naţional şi la nivel local. Să trecem acum la aspectele internaţionale ale unor asemenea strategii.

înainte de toate, trebuie recunoscut că presiunile asupra resurselor mondiale şi asupra mediului înconjurător provin în prezent în principal din ţările industrializate. Se vorbeşte mult despre „explozia populaţiei", însă milioanele de neconsumatori cîntăresc puţin în balanţa resurselor şi în echilibrele ecologice, în orice caz mai puţin decît minoritatea bogaţilor. Totuşi, neconsumatorii sînt foarte vulnerabili în faţa pericolelor ecologice ce pot să apară departe de sursa de poluare. Această situaţie trebuie recunoscută, iar responsabilităţile trebuie asumate în mod clar ; responsabilităţi privind atît cheltuielile de gospodărire globală a mediului înconjurător, cît şi chestiunea mult mai complexă a găsirii unor căi şi mijloace de

a reduce distribuţia actuală defectuoasă **a resurselor** — principalul subiect al acestui raport.

O problemă mai specifică este aceea de a se

stabili un mecanism corespunzător pentru probabila redes- făşurare a industriilor într-o manieră sănătoasă din punct de vedere al mediului înconjurător. Ţările lumii a treia nu trebuie să ajungă în nici un caz „porturi ale poluării". Ele nu trebuie nici să renunţe la posibilitatea de a-şi spori rapid contribuţia la producţia mondială de bunuri industriale de bază. Calea de urmat este elaborarea şi aplicarea unor politici stricte referitoare la mediul înconjurător pentru unele proiecte industriale noi, ce caută o localizare în lumea a treia. în ultimă instanţă, aceasta este o problemă a guvernelor naţionale. Cu toate acestea, în măsura în care va fi necesară studierea atentă a fiecărui proiect, în aşa fel încît să se stabilească impactul său asupra mediului înconjurător în condiţii precise de amplasare, O.N.U.D.I. trebuie să înfiinţeze o unitate specială care să ajute guvernele în îndeplinirea acestei sarcini.

în sfîrşit, să ne întoarcem la regimul „bunurilor comune internaţionale", extinzînd acest termen nu numai la oceane şi la fundul mării, ci şi la aer, spaţiul extraterestru, climă şi condiţiile meteorologice. Avem de-a face aici cu două probleme diferite. Pe de o parte, trebuie înfiinţată o Agenţie Internaţională de Control care să supravegheze, să împiedice şi să denunţe, ori de cîte ori este cazul, utilizarea abuzivă a bunurilor comune internaţionale, de exemplu depozitarea deşeurilor nocive sau modificarea climei cu efecte negative posibile asupra altor ţări etc. Pe de altă parte, aşa cum deja s-a menţionat, fundul mării şi alte resurse care constituie „patrimoniul comun al omenirii" trebuie utilizate în beneficiul celei mai sărace părţi a omenirii şi ca o sursă autonomă de finanţare pentru activităţile U.N.E.P. şi P.N.U.D. Pentru a realiza acest lucru trebuie instituită o taxă pentru folosirea oceanelor de către nave şi avioane prin analogie cu taxele plătite pentru

autocamioane pe autostrăzi. Dat fiind volumul considerabil al traficului pe mări, chiar şi o taxă-unitate foarte modestă pe tona de mărfuri transportate peste oceane către porturi situate în ţările industrializate ar asigura Naţiunilor Unite o substanţială sursă pentru finanţarea suplimentară a dezvoltării.

8.9 Propuneri pe termen mediu

In această anexă au fost accentuate anumite priorităţi de cercetare. Cele relevante pe termen mediu pot fi rezumate după cum urmează :

(I) Avem nevoie de o mai bună înţelegere a acţiunii limitelor extreme şi, în legătură cu aceasta, a interacţiunilor proceselor naturale cu cele sociale. Trebuie dezvoltată o „contabilitate a naturii" pentru a putea urmări schimbările survenite în stocul capitalului natural. Apoi aceasta trebuie pusă de acord cu indicatorii sociali de calitate a vieţii şi de contabilitate a costurilor strategiilor sociale. Trebuie găsite de asemenea modalităţi de a cuantifica risipa în cadrul modelelor actuale de utilizare a resurselor. Este nevoie de o reevaluare majoră a efortului tehnologic, în scopul de a stimula noi utilizări ale energiei solare şi ale resurselor regenerabile, cu un accent deosebit pe tehnologiile de utilizare descentralizată a surselor neconvenţionale de energie. Trebuie să învăţăm să proiectăm structuri tehno-industriale ca sisteme reale şi să explorăm interferenţele dintre stilurile de viaţă, planificarea urbană şi sistemele de producţie.

Ecodezvoltarea reclamă o mobilizare de masă pentru participarea la cercetările privind soluţiile specifice ale problemelor locale. Gama subiectelor explorate într-o perspectivă a ecodezvoltării trebuie să acopere toate nevoile de bază din sfera

hranei, habitatului, sănătăţii şi igienei, precum şi a educaţiei. Deoarece ecodezvoltarea reclamă de asemenea inovaţii instituţionale şi organizaţionale îndrăzneţe, trebuie promovate experimente la scară naturală cu sprijinul activ al U.N.E.P., P.N.U.D. şi al organizaţiilor deţinătoare de fonduri, fără a uita totuşi că responsabilitatea primordială în ceea ce priveşte dezvoltarea endogenă revine prin definiţie populaţiilor în cauză şi organismelor lor politice.

(II) Trebuie create agenţii naţionale cu responsabilităţi privind administrarea globală a resurselor. Ele trebuie însărcinate cu supravegherea şi coordonarea activităţilor organismelor sectoriale şi regionale.

(III) Viabilitatea propunerii de schimbare a stilurilor de dezvoltare depinde de capacitatea noastră de a schiţa strategii de tranziţie. Aceste strategii trebuie să acorde o atenţie specială alternativelor de utilizare a capacităţilor productive existente, redes-făşurării activităţilor industriale, înlocuirii resurselor neregenerabile cu resurse regenerabile şi creării de noi posibilităţi de angajare în activităţile de administrare a resurselor şi din sfera serviciilor sociale. Munca în această direcţie trebuie începută cît mai curînd posibil.

(IV) Trebuie promovate experimentele de ecodez- voltare la scară naturală în diferite ecosisteme şi medii culturale, iar experienţa cîştigată în acest fel trebuie comparată, analizată şi răspîndită.

(V) La nivel internaţional, este necesar să se definească regimul „bunurilor internaţionale comune" şi să se înfiinţeze o agenţie pentru exploatarea resurselor acestora în interesul celei mai sărace părţi a populaţiei lumii. Trebuie luată în consideraţie introducerea unor taxe pentru utilizarea oceanelor şi spaţiului aerian. O altă agenţie trebuie înfiinţată pentru a controla utilizarea

„bunurilor internaţionale comune". O.N.U.D.I. ar putea fi însărcinată să înfiinţeze o unitate de asistenţă tehnică specializată în evaluarea efectelor noilor proiecte industriale asupra mediului înconjurător.

8.10 Propuneri pe termen lung

Administrarea globală a resurselor şi mediului înconjurător trebuie să fie tratată tot mai mult la nivel transnaţional şi chiar mondial. Problemele incluse sînt foarte complexe şi delicate din punct de vedere politic. Pînă în prezent nu dispunem de un mecanism eficace pentru tratarea conflictelor ce apar din administrarea rîurilor, lacurilor şi bazinelor mărilor aparţinînd cîtorva ţări şi nici pentru tratarea efectelor transnaţionale ale poluării. O.N.U. şi, în primul rînd, U.N.E.P. trebuie să acorde atenţie acestei probleme

Oricît de utilă ar fi o instituţie pentru rezolvarea conflictelor, ea nu poate înlocui un mecanism pozitiv care să se ocupe cu administrarea globală a resurselor şi mediului înconjurător şi, în acest mod, sperăm, să împiedice apariţia conflictelor. O agenţie supranaţio- nală nu pare realizabilă, nici chiar pe termen lung, dată fiind sensibilitatea guvernelor în privinţa controlului suveran asupra resurselor. De aceea, eforturile trebuie îndreptate către o formă de formulare continuă şi de coordonare benevolă a politicilor privind resursele naţionale, mediul înconjurător şi amplasamentele. Pînă la urmă, un astfel de procedeu va include un grad considerabil de armonizare între planurile economice, în care mediul înconjurător va fi internalizat ca o dimensiune a dezvoltării. Aceasta este o problemă majoră şi foarte dificilă pentru noua ordine internaţională, chiar şi ca obiectiv pe termen lung. Se speră că Proiectul Mediteranean iniţiat cu sprijinul

U.N.E.P. va furniza unele elemente de input şi învăţăminte relevante. In orice caz, conceperea unor proiecte instituţionale posibile trebuie începută fără întîrziere, U.N.E.P. urmînd să-l acorde o înaltă prioritate. Propunerile privind administrarea oceanelor, făcute în Anexa 10, de înfiinţare a unor confederaţii funcţionale de organizaţii internaţionale şi de creare a unui mecanism de integrare, par deosebit de relevante în această privinţă.

Anexa 9

REDUCEREA ARMAMENTULUI

de Inga Thorsson

9.1 Introducere

Este o realitate faptul că naţiunile interpretează astăzi problemele securităţii ca necesitînd un gen de măsuri care fac ca perspectivele unei lumi dezarmate să fie intr-adevăr foarte îndepărtate. Şi această interpretare pare destinată să persiste cel puţin în viitorul previzibil. în ciuda acestei „realităţi de viaţă" — şi de moarte —, nivelul calitativ şi cantitativ la care este ţinut armamentul, nivel de la care cursa înarmărilor continuă ascendent, este atît de îngrijorător încît reclamă o atenţie neîntîrziată din partea tuturor celor care sînt preocupaţi de evoluţia viitoare a omenirii : o evoluţie spre o existenţă constructivă şi plină de semnificaţii în căutarea împlinirii umane sau către afirmarea unei capacităţi distructive, lipsită de sens, ameninţînd însăşi supravieţuirea speciei umane.

Supraputerile au construit un arsenal nuclear echivalent cu mai mult de un milion de bombe de calibrul aceleia de la Hiroşima

(1). Numai S.U.A. au un stoc de arme nucleare corespunzînd (în 1974) la 615 385 bombe Hiroşima. Luînd ca bază efectele cataclismului din august 1945, aceste bombe ar putea ucide o populaţie de 12 ori mai mare decît actuala populaţie a lumii. Pe lîngă aceasta, poverile impuse economiilor societăţilor şi fiinţelor umane de cheltuielile militare au crescut în întreaga lume la asemenea proporţii încît constituie obstacole serioase pentru orice ar putea fi numit „progres uman".

9.2 Analiza stadiului înarmărilor

La preţuri şi cursuri de schimb constante (1970), *cheltuielile militare mondiale* se ridicau în 1970 la 210 miliarde dolari. Aceasta reprezintă o creştere anuală a cheltuielilor militare, în preţuri constante, de 68%, în perioada de 20 ani dintre 1954 şi 1974 Suma totală este divizată aproximativ, aşa cum va arăta analiza bugetelor militare a 12 ţări răspunzătoare pentru trei sferturi din cheltuielile militare mondiale, în următoarele categorii : 30% — pentru plata personalului în uniformă, 30% — pentru cumpărarea de arme şi echipament, tot 30% — pentru construirea, funcţiona-

[1] Anuarul Institutului internaţional de cercetări în problemele păcii din Stockholm (S.I.P.R.I.), 197S, rea şi întreţinerea armelor şi echipamentului. Restul de 10% este utilizat pentru finanţarea cercetării şi dezvoltării în domeniul armamentului.

Cheltuielile în preţuri curente au fost în 1973 de 244 miliarde de dolari. Aceasta înseamnă că în fiecare oră a acelui an naţiunile planetei noastre — bogate şi sărace — au cheltuit 30 milioane de dolari pentru forţele lor armate şi pentru armament (2). Creşterea pare să continue ascendent,

cheltuielile în 1975 fiind estimate la *aproximativ 300 miliarde de dolari.*

Aceste sume enorme trebuie comparate în mod necesar cu totalul transferurilor financiare mondiale de la ţările bogate către ţările sărace, transferuri care au ca scop ameliorarea condiţiilor de trai ale oamenilor. Asistenţa oficială pentru dezvoltare s-a ridicat în 1973 la 10 miliarde de dolari, ceea ce înseamnă că ea echivala cu 4% din cheltuielile militare. Cheltuielile militare trebuie de asemenea comparate cu sumele cheltuite în cadrul sistemului Naţiunilor Unite pentru cooperarea internaţională în scopul asigurării păcii şi dezvoltării. Ridicîndu-se la aproximativ 1,5 miliarde de dolari (exclusiv Grupul Băncii Mondiale) acestea sînt de 163 de ori mai mici decît cheltuielile de înarmare.

Este evident că alianţele militare, în general, şi supraputerile, în particular, sînt marii consumatori militari. In spatele acestei tendinţe stă un *export de arme,* în creştere rapidă din ţările bogate în ţările sărace, export care constituie o parte a unui proces prin care bogăţii devin mai bogaţi, iar săracii devin mai săraci în ceea ce priveşte satisfacerea nevoilor umane fundamentale. în 1974, valoarea armamentului exportat în ţările lumii a treia a fost cu 40% mai mare decît în anul precedent.

Exportul de arme nucleare s-a ridicat în 1974 la *18 miliarde de dolari.* Din această sumă două treimi sau 12 miliarde de dolari sînt partea S.U.A. Totuşi, aşa cum s-a subliniat, mai important decît cifrele înseşi este faptul că, în contrast cu situaţia predominantă anterior, comerţul cu arme cuprinde acum

[2] Ruth Leger Sivard *Let them Eat Bullets,* în *Bul- letin of the Atomic Scientists,* aprilie 1975. armele cele mai avansate din punct de vedere tehnologic, armele „fierbinţi de pe planşetele proiectan- ţilor" (3). După Anuarul

pe 1975 al S.I.P.R.I., armele sînt adesea vîndute altor ţări chiar înainte ca ele să intre în arsenalele ţărilor producătoare. Fluxurile de arme sofisticate se deplasează rapid către părţile instabile din punct de vedere politic ale lumii a treia, aşa cum arată clar tabelul 1.

TABELUL 1

Distribuţia regionali a principalelor exporturi de arme către lumea a treia in 1971

Regiunea	Procente din exporturile totale dc arme ale			
	S.U.A.	U.R.S.S.	Franţa	Anglia
Orientul Mijlociu	67,5	74,8	19,5	50,1
Orientul îndepărtat (exolusiv Viet-nam)	9,4	3,6	-	6,7
Asia de Sud	0,4	9,3	8,1	8,3
Afrioa	4,6	7,2	45,2	7,3
America Latină	6,8	4,5	10,6	27,5

SURSA : Disarmament or Destniction, S.I.P.R.I., 1975

O a doua tendinţă importantă o constituie înfiinţarea unor industrii naţionale de apărare în cîteva din ţările lumii a treia, mai ales în cele care, din diferite motive, se tem de o discontinuitate în importurile lor normale de arme. în timp ce în 1960 nu exista practic nici o producţie de arme în lumea în curs de dezvoltare, registrul S.I.P.R.I. cu producători autorizaţi de arme importante cuprinde 18 ţări din lumea a treia. Majoritatea acestora, şi anume 14, posedă o capacitate proprie de proiectare şi producţie.

Implicaţiile cheltuielilor militare mondiale în ceea ce priveşte resursele sînt enorme şi trebuie trecute în revistă, fie chiar numai pe scurt.

După majoritatea evaluărilor obişnuite, aproximativ 50 milioane de oameni sînt angajaţi direct sau indirect în activităţi legate de scopuri militare — atît ca

’ Anne Hessing Cahn, *Have Arms, Will Sell,* în *Bul- letin of the Atomic Scientista,* aprilie

1975, membri ai forţelor armate regulate şi ai forţelor paramilitare, cît şi ca angajaţi în ministerele şi instituţiile apărării (4). O atenţie specială trebuie acordată faptului că aproape jumătate de milion de *oameni de ştiinţă* şi *ingineri* — aproape *jumătate* din forţa mondială ştiinţifică şi tehnică — îşi dedică talentele şi cunoştinţele cercetării şi dezvoltării militare, la un preţ între 20 şi 25 miliarde de dolari anual. Aceste sume reprezintă 40% din totalul cheltuielilor de cercetare şi dezvoltare, publice şi particulare. Sau, cu alte cuvinte : partea civilă a economiei mondiale, cuprinzînd dezvoltarea economică şi socială — 94% din P.N.B. al lumii — utilizează numai 60% din talentele ştiinţifice şi tehnice ale lumii pentru satisfacerea nevoilor umane paşnice, în timp ce sectorul militar — căruia îi corespund 6% din P.N.B. al lumii — dirijează 40% din aceste talente pentru îmbunătăţirea armelor existente şi pentru elaborarea unor arme noi. Aceasta este rezultatul realizării unor arme din ce în ce mai sofisticate, după cum o dovedeşte faptul că ţările cu industrii militare dezvoltate folosesc pentru cercetarea, dezvoltarea şi producerea de echipament militar un procent considerabil mai mare din forţa de muncă, şi cu atît mai mult din oamenii de ştiinţă şi ingineri, decît procentul de cheltuieli militare din P.N.B. (5).

Cheltuielile militare reprezintă, în proporţii diferite, utilizarea unei game largi de *materii prime* în scopuri militare. Unele dintre aceste resurse naturale vor deveni aproape sigur deficitare pe termen lung. Utilizarea lor permanentă în scopuri militare împiedică deja utilizarea lor pentru satisfacerea unor nevoi civile stringente. Un raport al O.N.U. publicat în 1972 **a** trecut în revistă consumul anumitor materii prime în scopuri militare în Statele Unite, în anul 1970. Procentele din consumul total pentru fiecare materie primă sînt prezentate în tabelul 2.

[4] Vezi, de exemplu, Economic *and Social Conse quences of the Arms Race and of Military Expendi ture,* Naţiunile Unite, 1972.
[5] *Idem.*

TABELUL 2

Consumul unor materii prime In scopuri militare In Statele Unite în 1970

Materia prima	Procentul folosit în scopuri militare	Materia primă	Procentul folosit în scopuri militare
Bauxită	14,0	Cositor	8,8
Cupru	13,7	Crom	7,6
Plumb	11,3	Fier	7,5
Zino	11,0	Mangan	7,5
N ichcl	9,7	Petrol	4.8
Molibden	9,3		

SURSA : Disarmament and Developme nt raporlul Grupului de Experţi, Naţiunile Unite, 1972.

Celălalt raport O.N.U. din 1972, la care ne-am referit anterior, prezintă ca evident faptul că nivelul actual al importurilor de arme şi al producţiei de armament în lumea a treia constituie o piedică pentru urmărirea obiectivelor creşterii şi dezvoltării economice. Aşa cum s-a arătat mai înainte, din 1972 cheltuielile militare — şi ca o consecinţă directă utilizarea militară a resurselor deficitare — au crescut vertiginos, sporind prin aceasta devierea acestora de la utilizarea civilă.

Pînă aici ne-am referit la armament şi la cheltuielile de înarmare în general. Totuşi, este evident că trebuie acordată o atenţie specială existenţei unui arsenal *nuclear* imens şi în continuă creştere. Începînd cu zorii erei nucleare, din vara anului 1945, omenirea s-a aflat sub ameninţarea constantă, gravă şi în creştere a exterminării nucleare. Statele care posedă arme nucleare nu au găsit nici voinţa şi nici capacitatea de a neutraliza armele nucleare şi de a renunţa la utilizarea capacităţii nucleare în scopuri militare. Ele nu au reuşit să ajungă măcar la un acord de interzicere generală a tuturor experienţelor cu arme nucleare.

Incredibila putere de distrugere acumulată, cu o *capacitate de „supraucidere"* de cîteva

ori mai mare decît actuala populaţie a lumii, există într-o mare varietate de forme, care sînt continuu îmbunătăţite prin cercetări şi dezvoltări complexe şi costisitoare. Arsenalul nuclear este compus din aşa-numitele arme strategice şi aşa-numitele arme tactice. Capacităţii strategice i s-a acordat cea mai mare atenţie şi ea formează subiectul principal al actualelor tratative bilaterale dintre supraputeri cu privire la limitarea armelor nucleare. Armele nucleare tactice s-au bucurat de mult mai puţină atenţie, situaţie care, ţinînd cont de incredibila lor capacitate distructivă, trebuie să fie urgent remediată. Numai în Europa continentală, S.U.A. şi U.R.S.S. au desfăşurat 10 500 (7 000 + 3 500) arme nucleare tactice. Dacă ar fi vreodată utilizate, rezultatul ar fi distrugerea continentului european şi sfîrşitul civilizaţiei europene aşa cum o cunoaştem noi; strategii militari sînt cu toţii de acord că ar fi imposibil să se împiedice escaladarea nucleară dacă s-ar folosi arme nucleare de orice fel. Bineînţeles că aceeaşi ameninţare există în toate celelalte părţi ale lumii unde statele posesoare de arme nucleare şi-au desfăşurat resursele lor „supra- ucigătoare".

9.3 Perspectivele reducerii armamentului

Tot ceea ce s-a spus în legătură cu cursa înarmărilor şi implicaţiile ei în ceea ce priveşte utilizarea resurselor umane şi materiale în scopuri negative şi distructive are o influenţă directă asupra posibilităţilor acestei generaţii de a *remedia erorile trecute* şi prezente, de a renunţa la utilizarea inumană a resurselor noastre comune, stare de lucruri determinată de dominaţia puterii şi

avînd ca rezultat inechităţi, nedreptăţi, suferinţe umane grave şi teama permanentă de distrugere.

In situaţia actuală de dominaţie a marilor puteri prin forţa militară există totdeauna sub formă implicită primejdia unui nou război mondial, cu dezno- dămîntul său prea evident.

Actuala situaţie în domeniul armamentului este incompatibilă cu realizarea unei noi ordini internaţionale şi trebuie făcute toate eforturile posibile pentru a schimba desfăşurarea actuală şi cea probabilă a evenimentelor. în primul rînd, trebuie obţinute rezul tate mai substanţiale de pe urma negocierilor pentru limitarea armamentului.

Rezultatele obţinute la *negocierile de dezarmare* multilaterale şi bilaterale sînt departe de a fi impresionante. Negocierile multilaterale s-au desfăşurat în forma actuală din 1962, întîi prin ceea ce s-a numit Conferinţa celor 18 Naţiuni pentru Dezarmare, convocată de S.U.A. şi U.R.S.S. sub auspiciile Naţiunile Unite, transformată mai tîrziu în Conferinţa Comitetului pentru Dezarmare (C.C.D), cu o componenţă de 31 de state (deşi Franţa nu a participat niciodată, reducînd-o la 30). în diferite forme, inclusiv tratativele bilaterale şi întîlnirile Ia nivel înalt, S.U.A. şi U.R.S.S. au continuat dialogul cu privire la dezarmare. Acest dialog a avut loc fără participarea altor state. Acestea nu au putut face mai nimic, trebuind să aştepte rezultatele — rezultate care bineînţeles au implicaţii mondiale.

O listă a realizărilor importante multilaterale şi bilaterale obţinute de-a lungul unor ani de negocieri de dezarmare greoaie începînd cu 1960 ar cuprinde următoarele :

A *Acorduri multilaterale*

1 Tratatul antarctic, interzicînd orice măsură de natură militară în Antarctica,

1961.

2 Tratatul de interzicere a experienţelor cu arme nucleare în atmosferă, în spaţiul cosmic şi sub apă (Tratatul de Interzicere Parţială a Experienţelor), 1963.

3 Tratatul cu privire la principiile care guvernează activităţile statelor, de explorare şi folosire a spaţiului cosmic, inclusiv Luna şi celelalte corpuri cereşti (Tratatul Spaţiului Cosmic), 1967.

4 Tratatul pentru interzicerea armelor nucleare în America Latină (Tratatul de la Tlatelolco), semnat în 1967.

5 Tratatul de neproliferare a armelor nucleare (Tratatul de Neproliferare — N.P.T.), 1970.

6 Tratatul de interzicere a amplasării de arme nucleare şi alte arme de distrugere în masă pe fundul mărilor şi oceanelor şi în subsolul acestora (Tratatul cu privire la Fundul Mărilor), 1972.

7 Convenţia cu privire la interzicerea creării, producerii şi stocării de arme bacteriologice (biologice) şi toxice şi cu privire la distrugerea acestora (Convenţia cu privire la Războiul Bacteriologic), 1975.

B *Acorduri bilaterale între S.U.A. şi U.R.S.S.*

[1] Acordul cu privire la măsurile de reducere a riscului izbucnirii unui război nuclear între S.U.A. şi U.R.S.S. (Acordul cu privire la Accidentele Nucleare), 1971.

[2] Tratatul de limitare a sistemelor de rachete anti- balistice (Tratatul S.A.L.T. A.B.M.). 1972.

[3] Acordul provizoriu cu privire la anumite măsuri de limitare a armelor strategice ofensive (Acordul Provizoriu S.A.L.T.), 1972.

[4] Acordul de prevenire a războiului nuclear, 1973.

[5] Protocolul la Tratatul de limitare a sistemelor de rachete antibalistice

(Tratatul S.A.L.T. A.B.M.), semnat în 1974.

[6] Tratatul de limitare a experienţelor subterane cu arme nucleare (Tratatul de Interzicere Limitată a Experienţelor), semnat în 1974.

Punctul de vedere unanim în cadrul comunităţii pentru dezarmare este că lista este departe de a fi impresionantă. Eforturile trebuie să continue în spiritul unei evaluări realiste a situaţiei şi fără pesimism.

Problema unui posibil acord pentru *reducerea cheltuielilor militare,* ca un pas către dezarmare, este înscrisă din cînd în cînd pe ordinea de zi a dezbaterilor referitoare la controlul internaţional asupra armamentelor. Uniunea Sovietică a sugerat în 1973 introducerea pe ordinea de zi a celei de-a XXVIII-a sesiuni a Adunării Generale a Naţiunilor Unite a următorului subiect: „Reducerea bugetelor militare ale statelor membre permanente ale Consiliului de Securitate cu 10% şi folosirea unei părţi din fondurile economisite astfel pentru ajutorarea ţărilor în curs de dezvoltare". Ulterior Adunarea Generală a cerut Secretarului General ca, asistat de un grup de ex- perţi, să pregătească un raport cu privire la această posibilitate ; trebuiau avute în vedere nu numai ţările membre ale Consiliului de Securitate, ci şi alte state cu un potenţial economic şi militar important. Acest raport a fost prezentat celei de-a XXIX-a sesiuni a Adunării Generale din 1974, care a invitat guvernele să comunice Secretarului General punctele lor de vedere şi propunerile cu privire la conţinutul raportului pînă la 30 iunie 1975. Fapt încurajator, Biroul de Coordonare al ţărilor nealiniate, întrunit în martie 1975 la Havana, Cuba, a declarat în legătură cu acest subiect : „în contextul crizei economice, eforturile de a reduce cheltuielile enorme de înarmare şi de a utiliza majoritatea resurselor economisite astfel pentru aju-

torarea ţărilor în curs de dezvoltare au căpătat o nouă importanţă". Această idee a fost reluată la în- tîlnirea miniştrilor de externe ai ţărilor nealiniate de la Lima, în august 1975, cînd, în declaraţia lor finală, miniştrii de externe au subliniat necesitatea urgentă de a transforma resursele folosite pentru armament în resurse pentru dezvoltarea economică şi socială. Ei au propus ca, dacă propusa Conferinţă Mondială pentru Dezarmare nu se va dovedi realizabilă, să se convoace o sesiune specială a Adunării Generale a Naţiunilor Unite care să se ocupe de problema dezarmării.

Aşa cum s-a subliniat anterior, modul în care sînt interpretate interesele securităţii naţionale dictează în mod evident mărimea bugetelor militare. în prezent, interesele sînt înţelese într-un mod care, pentru salvgardarea lor, reclamă angajarea unor importante resurse umane şi materiale. Cu toate acestea, dezbaterile internaţionale cu privire la armament au dus la consensuri largi asupra ideii că interesele securităţii naţionale pot fi apărate în mod realist prin *niveluri de înarmare considerabil mai mici* decît cele actuale. O dovadă în sprijinul acestui argument, la care ne-am referit deja, este că un număr din ce în ce mal mare de state, inclusiv marile puteri, au ajuns la concluzia că creşterea rapidă a cheltuielilor din cauza progreselor rapide ale tehnologiei militare constituie o presiune serioasă asupra economiilor lor. **A-** ceasta sugerează că o reducere a cheltuielilor de înarmare nu trebuie în nici un caz să primejduiască securitatea naţională. Economiile care ar rezulta nu numai că ar fi în folosul economiilor naţiunilor implicate, dar ar putea da noi dimensiuni eforturilor cooperative de dezvoltare.

Economiştii specializaţi în analiza bugetelor militare par să fi căzut de acord asupra unor

avantaje ale reducerii cheltuielilor militare ca mijloc de abordare a dezarmării. După ei, limitarea resurselor momentan destinate scopurilor militare conţine un element de elasticitate şi spirit practic care ar putea să fie atractiv pentru guverne, permiţîndu-le, în unele limite, o anumită libertate de acţiune. Pe de altă parte, pentru a contrabalansa efectele negative pe care le-ar avea asupra altor state această libertate de acţiune, aceşti economişti consideră de o importanţă decisivă să se îmbine acordurile de reducere a cheltuielilor militare cu măsuri care să vizeze limitarea sistemelor de arme. Deosebit de importante sînt în acest caz armele de distrugere în masă şi sistemele ofensive, de pildă armele nucleare şi armele biologice şi chimice.

Nimeni nu trebuie să fie surprins că *dezarmarea nucleară* a fost pe ordinea de zi şi i s-a acordat cea mai înaltă prioritate în cadrul eforturilor de dezarmare de la începutul anilor ’60. Aşa cum s-a arătat mai sus, realizările de pînă acum, avînd în vedere cele cîteva acorduri limitate, sînt complet nesatisfăcătoare, dat fiind că ele nu implică nici o reducere a stocului îngrozitor al arsenalului nuclear.

Viitorul întregului regim de neproliferare, aşa cum este conceput în Tratatul de Neproliferare, poate fi serios periclitat dacă statele posesoare de arme nucleare nu manifestă voinţa şi capacitatea de dezarmare cerute insistent la Conferinţa de revizuire a acestui tratat, ţinută în mai 1975. în Declaraţia Finală adoptată de Conferinţă se spune :

„Conferinţa face apel la statele posesoare de arme nucleare participante la negocierile de limitare a armelor strategice să se străduiască să încheie cît mai devreme posibil noul acord preconizat de conducătorii acestor ţări în noiembrie 1974.

Conferinţa aşteaptă cu nerăbdare începerea

unor negocieri pentru realizarea unor noi limitări. şi reduceri semnificative a sistemelor lor de arme nucleare, cît mai curînd după încheierea acordului'[4].

Această poziţie are o importanţă deosebită, dacă se ţine cont de faptul că comunitatea mondială se află în faţa perspectivei unei creşteri considerabile a capacităţii de a efectua explozii nucleare, ca rezultat al dezvoltării actuale în multe ţări a programelor cu privire la energia nucleară, dezvoltare care ar putea periclita serios ideologia neproliferării nucleare. După părerea unor experţi, aproximativ 35 de state ar putea să dezvolte în decurs de zece ani capacitatea necesară de a exploda un dispozitiv nuclear — pentru scopuri paşnice şi pentru scopuri militare — ca un efect secundar al programelor lor cu privire la energia nucleară. Acest fapt are bineînţeles tot felul de consecinţe pentru lupta omenirii pentru supravieţuire. Trebuie de asemenea citată opinia a cinci experţi care au participat în toamna anului 1975 la un seminar organizat de Harvard/M.I.T. în problema controlului armamentului şi care apreciau că izbucnirea unui război nuclear pare probabilă înainte de sfîrşitul secolului.

Extinderea capacităţii de a efectua explozii nucleare trebuie să fie supusă unei atenţii crescînde în întreaga lume, deoarece ea va avea ca rezultat apariţia unor stocuri din ce în ce mai mari de plutoniu, care implică şi creşterea nevoii de a transporta acest material. Aceasta va mări, în mod periculos, posibilităţile deschise unor grupuri şi indivizi criminali de a obţine plutoniu pe care ar putea să-l folosească pentru sabotaj şi şantaj. Cunoştinţele tehnice necesare pentru fabricarea unui dispozitiv nuclear rudimentar devin din ce în ce mai uşor de obţinut. Foarte multe din celelalte materiale necesare pot fi găsite într-un laborator şcolar de chimie.

Ca rezultat al Conferinţei de revizuire se

speră că, prin propunerile de întrunire a unei a doua Conferinţe de revizuire în 1980 şi de includere pe ordinea de zi a Adunării Generale în 1976 şi 1978 a unei treceri în revistă a concluziilor primei Conferinţe de revizuire, comunitatea mondială nucleară va fi capabilă să menţină treaz elementul dinamic atît de necesar pentru eforturile de *asigurare a succesului neproliferării* yi *dezarmării nucleare.*

în ciuda ororilor unui posibil război nuclear, trebuie să fim conştienţi de *evoluţiile armamentului convenţional* din ultimii ani, evoluţii care au dus la apariţia unor arme cu acţiune nediscriminatorie. Acestea au fost testate recent pe cîmpul de luptă, pe populaţiile civile şi pe mediul înconjurător şi sînt numite pe drept cuvînt „arme ale teroarei[11], iar folosirea lor trebuie să fie oficial condamnată şi interzisă.

9.4 Cîteva cauze ale stagnării actuale a negocierilor de dezarmare

Deşi, în principiu, ar fi dificil să se facă o listă exhaustivă a cauzelor actualei situaţii nesatisfăcătoare a negocierilor de dezarmare — de exemplu, crizele politice curente din diferite părţi ale lumii se pretează cu greu evaluării corecte a impactului lor asupra nivelurilor înarmării — unele cauze mai importante pot fi enumerate :

(I) Dezvoltarea tehnică în domeniul armamentului pare să aibă o viaţă proprie şi să urmeze propriile ei legi, ca şi cum ar fi dirijată de „forţe nevăzute[11]. Aceasta dă naştere unor noi doctrine şi strategii militare, care cel mai adesea au ca rezultat ridicarea unor noi obstacole în calea unei dezarmări reale.

(II) Instituţiile militare — sau ceea ce este uneori numit complexul militar-industrial —

par să exercite presiuni considerabile asupra autorităţilor politice şi formează un obstacol în calea concesiilor care ar putea duce la dezarmare.

(III) Secretele excesive cu privire la nivelurile actuale şi la tipul cheltuielilor de înarmare, la calitatea şi capacitatea diferitelor tipuri de arme, par să creeze o atmosferă de teamă şi neîncredere reciprocă, ducînd la contramăsuri probabil inutile şi la o cursă de înarmare în spirală.

(IV) Noile arme şi/sau noile sisteme de arme par a fi introduse în tratativele de dezarmare ca „subiecte dc tocmeală[11] ; dacă momentan nu se obţin rezultate, aceste arme şi/sau sisteme de arme sînt dezvoltate în continuare şi în cele din urmă chiar desfăşurate, ducînd la niveluri superioare ale cursei înarmărilor.

(V) Conceptul de securitate naţională pare — în anul 31 al erei nucleare — să mai fie echivalat cu securitatea militară, concept ce pierde treptat din credit odată cu fiecare etapă de proliferare nucleară pe orizontală şi pe verticală.

(VI) Puterea şi capacitatea militară şi în particular posedarea unei capacităţi nucleare mai par să confere prestigiu şi stimă naţiunilor, în acest sens putîn- du-se da diferite exemple.

Aceşti factori — cu caracter material şi nematerial — trebuie examinaţi cu grijă şi evaluaţi ca parte a unor eforturi continue de dezarmare.

9.5 Telurile finale ale dezarmării

Ţelurile finale ale eforturilor de dezarmare trebuie să fie :

(I) înlăturarea ameninţării cu războaie viitoare nimicitoare şi chiar — în cel mai rău caz — cu distrugerea civilizaţiei umane aşa cum o cunoaştem ; şi

(II) realocarea resurselor utilizate în prezent

în scopuri militare pentru scopuri paşnice, constructive şi de dezvoltare, în spiritul solidarităţii internaţionale,

Faptul că deceniul opt a fost proclamat atît *Deceniul Dezarmării* cît şi *Deceniul al II-lea de Dezvoltare* asigură legătura necesară între aceste două scopuri. Implicaţiile reale ale acestei legături au fost examinate de Grupul de Experţi la care ne-am referit anterior, grup convocat de Secretarul General al O.N.U. în 1971 şi condus de Alva Myrdal. Raportul său are o importanţă excepţională pentru revizuirea şi evaluarea obiectivelor Deceniului al II-lea de Dezvoltare şi pentru eforturile de stabilire a unei Noi Ordini Economice Internaţionale.

Pe baza unor prime calcule, grupul a raportat că o reducere generală cu 20% a cheltuielilor militare ar putea contribui nu numai la satisfacerea nevoilor economice urgente atît ale ţărilor dezvoltate, cît şi ale celor în curs de dezvoltare, dar şi la reducerea decalajelor economice dintre cele două grupuri, dacă ajutorul de dezvoltare ar creşte în aceeaşi proporţie sau ceva mai mult. în plus, grupul consideră că foarte multe din resursele eliberate prin dezarmare, totală sau parţială, vor fi uşor transferabile în alte scopuri — de exemplu, forţă de muncă, hrană, îmbrăcăminte, transport, combustibili şi produse ale siderurgiei, metalurgiei şi construcţiilor de maşini. Conform unei analize făcute economiei Statelor Unite, numărul întreprinderilor care ar putea să sufere efectele negative ale transferării în alte scopuri a unor resurse absorbite în prezent de cheltuielile militare ar fi mai mic dacă reorientarea ar viza intenţionat creşterea nivelului de asistenţă către lumea a treia, decît dacă reorientarea ar urmări creşterea consumului personal intern.

Importanţa acordată de grup *transferului de resurse umane calificate de la scopurile militare la cele paşnice* este subliniată şi de răspunsul dat de guvernul suedez în iunie 1975 Secretarului General O.N.U., în legătură cu raportul grupului de experţi referitor Ia reducerea bugetelor militare, raport la care ne-am referit mai înainte. Un punct crucial al activităţilor de înarmare în actuala eră tehnologică, din ce în ce mai specializată şi mai izolată de nevoile societăţii civile, îl constituie alocarea de resurse pentru cercetare şi dezvoltare. Reducerile făcute în acest domeniu ar constitui piedici pe termen lung în calea înzestrărilor militare.

Rezultă deci că pentru atingerea celor două scopuri enunţate anterior, eforturile trebuie concentrate în direcţia minimizării alocaţiilor pentru cercetarea şi dezvoltarea militară, împiedieîndu-se astfel noi progrese tehnologice în aceste domenii. în spiritul raportului grupului de experţi conduşi de Myrdal, aceste eforturi trebuie urmărite în deplină cunoştinţă a efectelor pe care le au asupra dezarmării. în legătură cu aceasta, un rol important poate fi jucat de comunitatea ştiinţifică internaţională.' Trebuie încurajată lansarea fără întîrziere a unui apel energic care să vizeze sprijinirea de către oamenii de ştiinţă din întreaga lume a eforturilor de dedicare a competenţelor şi capacităţilor scopurilor paşnice şi constructive, opuse scopurilor militare şi distructive.

O cerere veche a celor ce doresc dezarmarea şi sînt îngroziţi de profiturile realizate de companiile particulare din industria de armament a fost *naţionalizarea acestei industrii* sau a unor părţi ale ei. în cîteva ţâri, această naţionalizare a avut loc. Cu toate acestea, este îndoielnic că o astfel de măsură, prin eliminarea factorului profit din producţia de armament, ar putea încetini

cursa înarmărilor şi în particular comerţul cu arme. S-ar putea argumenta că guvernele din foarte multe ţări au deja o influenţă considerabilă, în unele cazuri chiar decisivă, asupra exportului de armament; aceste ţări includ unii dintre cei mai mari negustori de arme. De aici se pot trage două concluzii : că chiar şi guvernele urmăresc profituri cînd încheie tranzacţii în domeniul armamentului, cum ar fi îmbunătăţirea balanţei de plăţi şi că, pe lîngă aceste consideraţii, alianţele politico-militare şi/sau interesele politico-militare dirijează într-o mare măsură fluxul mondial de arme. Naţionalizarea industriilor legate de armament nu ar modifica semnificativ această situaţie sinistră.

Rezultatele în ceea ce priveşte eforturile de dezarmare au fost, aşa cum s-a repetat adesea, înşelătoare şi puţin impresionante. Necesitatea sprijinirii eforturilor de dezarmare de către majoritatea oamenilor este foarte presantă. O opinie publică informată şi unită ar putea avea o importanţă decisivă pentru un nou avînt şi conţinut al negocierilor de dezarmare. Din ce în ce mai mulţi experţi în probleme de dezarmare sînt de părere că măsurile de dezarmare parţială urmărite pînă în prezent au ajutat la împingerea competiţiei înarmărilor în direcţii noi şi mai virulente şi că singura cale de ieşire poate fi găsită printr-o abordare cuprinzătoare (6). Dacă angajarea specialiştilor militari în discutarea detaliilor tehnice s-a dovedit inutilă, poate că mai mult succes ar avea discutarea

• Bernard T. Feld, *The Charade of Piecemeal Arms Limitation,* în *Bulletin of the Atomic Scientists*, ianuarie 1975. chestiunilor de principiu, a chestiunilor de economie, de etică şi, mai simplu, a problemei supravieţuirii (7).

Intr-adevăr, în problema dezarmării sînt implicate chestiuni de principiu. Deoarece

viitorul omenirii este legat inextricabil de necesitatea unor schimbări dramatice în conducerea lumii, dezarmarea trebuie inclusă ca o *parte integrală* şi importantă a *problemei globale a supravieţuirii,* adică a noii ordini internaţionale.

O lărgire a definiţiei securităţii naţionale pentru a cuprinde şi progresul în domeniile social, economic şi cultural pare să fie singurul mod de a depăşi punctul mort în care se află dezarmarea. Aşa cum a subliniat Miriam Camps (8), chiar într-o sferă tradiţională a politicii la nivel înalt cum este securitatea începem să fim conştienţi de noile interdependenţe şi de noile sarcini ce necesită acţiuni internaţionale. Totuşi nici un conducător politic nu a iniţiat pînă în prezent o dezbatere cu privire la relaţiile dintre securitate şi resursele militare în era nucleară, deşi aceasta are deja 30 de ani. Camps îl citează pe Leonard Beaton. care în lucrarea apărută postum „Reforma Puterii" (9) dezvoltă o teză potrivit căreia nu ar trebui să existe nici o concurenţă între interesele securităţii internaţionale şi cele ale securităţii naţionale şi militează pentru o abordare pas cu pas a creării unui sistem internaţional care să ia cunoştinţă de existenţa şi scopurile tuturor tipurilor de forţe militare, pentru a se ajunge în cele din urmă la crearea unei capacităţi de administrare şi control.

Intre timp, trebuie adresate o serie de *cereri concrete* conducătorilor politici ai lumii. Intîi, negocierile multilaterale şi bilaterale de limitare a înarmărilor trebuie să producă rezultate mai decisive decît pînă în prezent. Trebuie făcute eforturi mari pentru ca la negocierile multilaterale de dezarmare să participe toate marile puteri, membre permanente în Consiliul de Securitate

[7] *Idem.*

[8] Miriam Camps, *The Management of Interdepen- dence, a Preliminary View,*

Council on Foreign Rela- tions, 1974.

[9] Leonard Beaton, *The Reform of Power*, Chalto and Wirdus, Londra, 1972. al O.N.U. Eforturile pe care le fac în prezent Naţiunile Unite pentru examinarea probabilităţilor unei reduceri a bugetelor militare ale statelor cu un potenţial economic şi militar important trebuie continuate de urgenţă. Se recomandă stabilirea unei etapizări a reducerilor succesive ale bugetelor militare ale acestor state şi transferul simultan şi efectiv al resurselor eliberate astfel către utilizări civile, inclusiv pentru scopuri de dezvoltare. De asemenea, se recomandă ca ţările lumii a treia să ia măsuri serioase pentru inversarea tendinţei reflectate în cifrele bugetelor lor militare citate anterior. O atenţie specială trebuie acordată în continuare atît eforturilor de limitare a proliferării pe orizontală şi pe verticală a armelor nucleare şi a capacităţii de a efectua explozii nucleare, cît şi eforturilor de întărire şi extindere a măsurilor de siguranţă în legătură cu facilităţile nucleare şi în legătură cu utilizarea, transportul şi depozitarea materialelor nucleare, cu scopul de a preveni furturi sau devieri de la scopurile civile. Pînă în prezent, foarte puţine ţări şi-au anunţat sprijinul şi contribuţia pentru o Forţă de Pace O.N.U. permanentă. Trebuie făcute toate eforturile pentru înfiinţarea unei astfel de forţe, ca un mijloc pentru menţinerea păcii.

Importanţa crescîndă ce se acordă tratativelor bilaterale de dezarmare, în raport cu negocierile multilaterale, este de rău augur. Astfel, naţiunile şi oamenii din întreaga lume, al căror viitor depinde de rezultatele acestor tratative, au fost lipsiţi de orice posibilitate de a influenţa rezultatele lor. Este necesară găsirea urgentă a unor căi şi mijloace de întărire a eficienţei *eforturilor multilaterale de dezarmare.* De aceea, hotărîrea celei de-a XXX-a sesiuni a Adunării Generale a O.N.U. de a înfiinţa un comitet ad-hoc pentru revizuirea rolului O.N.U. în problemele dezarmării, cu scopul de a prezenta celei de-a XXXI-a sesiuni a Adunării Generale recomandările şi propunerile de întărire a acestui rol, este binevenită. Obiectivul acestui comitet pare a fi pe linia

punctelor de vedere şi sugestiilor lui Miriam Camps şi Leonard Beaton, citate anterior. în acest context, pare a fi necesară înfiinţarea, în cadrul Naţiunilor Unite, a unei *Agenţii Mondiale pentru Dezarmare,* învestită cu responsabilitatea de a supraveghea traducerea treptută în viaţă a dezarmării, prin acorduri care să urmărească o reducere generală autentică a bugetelor militare, mai ales a acelora pentru arme nucleare.

Anexa 10

ADMINISTRAREA OCEANELOR
de Elisabeth Mann Borgese şi Arvid Pardo

10.1 Importanţa generală a oceanelor

Ordinea juridică tradiţională referitoare la oceane este erodată rapid de dezvoltările tehnologice şi politice şi trebuie înlocuită cu o ordine de drept nouă, pentru a evita escaladarea tensiunilor, epuizarea resurselor vii şi deteriorarea serioasă a mediului. Există mulţi factori care fac ca această schimbare să constituie un imperativ. Printre factorii de bază se numără explozia populaţiei, care creează o cerere de cantităţi tot mai mari de hrană şi apă, ca şi intensificarea la scară mondială a industrializării, care va consuma cantităţi enorme şi tot mai mari de apă, materii prime şi energie şi care constituie deja o cauza majoră a degradării mediului înconjurător. In termenii cei mai largi, actuala transformare a ordinii internaţionale în ceea ce priveşte oceanele trebuie considerată în contextul unei duble revoluţii care zguduie întreaga ordine existentă în cea de-a doua jumătate a acestui secol. Componentele sale sînt : schimbarea structurii relaţiilor

internaţionale datorită intrării *nafiunilor noi* în afacerile mondiale şi *revoluţia tehnologică* care depăşeşte limitele statului naţional tradiţional şi transformă conceptele tradiţionale de suveranitate şi proprietate.

Pînă în prezent, omul a folosit intens doar cu puţin peste jumătate din suprafaţa uscatului. Există o slabă speranţă că această porţiune a globului poate să furnizeze — chiar pînă la sfîrşitul acestui secol — toată apa, toată hrana şi toate materiile prime necesare. Ca urmare, există un puternic stimulent de a utiliza tot mai intens acele zone ale planetei noastre care au fost considerate mai înainte fie lipsite de valoare, fie inaccesibile unei activităţi economice susţinute. *Spafiul oceanic* este de departe regiunea cea mai mare şi mai valoroasă a planetei noastre care îşi aşteaptă încă deplina utilizare. Tehnologia furnizează mijloacele pentru a pătrunde, utiliza şi exploata spaţiul oceanic în toate dimensiunile sale.

Spaţiul oceanic acoperă mai mult de două treimi din planeta noastră. El cuprinde suprafaţa mărilor, stratul de apă, fundul mărilor şi subsolul său. Fundul mării are toate caracteristicile uscatului : munţi, şe- suri şi văi, o floră şi o faună variate şi resurse minerale.

Spaţiul oceanic, are o importanţă vitală dinurmătoarele motive ;

(I) conţine mai mult .de 95'/» din apa planetei, probabil mai multe hidrocarburi şi, cu siguranţă, cantităţi, mult mai mari de minerale solide într-o gamă largă.decît .se găsesc pe uscat; conţine de asemenea vaste resurse vii care pot aduce o contribuţie considerabil mai mare în aprovizionarea lumii cu hrană decît în prezent. Unele dintre aceste, resurse, cum sînt krilul şi plantele marine, sînt încă practic neexploatate ;

(II) constituie o imensă sursă potenţială de energic care aşteaptă să fie exploatată ;

(III) nu constituie doar ultima şi cea mai marc rezervă de resurse a planetei noastre, ci, de asemenea, oferă spaţiu pentru activităţi variate desfăşurate în prezent pe uscat şi constituie un mediu esenţial pentru sporirea cunoştinţelor despre planeta noastră, pentru comerţul internaţional şi pentru menţinerea securităţii naţionale, aşa cum este ea înţeleasă astăzi ;

(IV) este de o importanţă fundamentală pentru climă şi, într-adevăr, pentru viaţa pe Pământ şi constituie ultimul bazin de deversare pentru cantităţile uriaşe, tot mai mari şi mai toxice, de. deşeuri produse de societatea noastră industrială în expansiune.

Deoarece maniera în care va fi utilizat şi exploatat spaţiul oceanic influenţează interesele naţionale ale fiecărei naţiuni din lume, el are o importanţă vitală în crearea oricărei ordini internaţionale noi.

10.2 Dreptul tradiţional al mării şi tendinţele actuale

10.2.1 *Suveranitatea* şi *libertatea în spaţiul oceanic.* In ultimele trei secole, dreptul mării a fost guvernat de principiile gemene ale suveranităţii şi libertăţii. Suveranitatea statului riveran, limitată doar de doctrina trecerii inofensive, era recunoscută într-o fişie îngustă de mare limitrofă coastei, numită mare teritorială. Dincolo de apele teritoriale se întindea largul mării unde, teoretic, domnea libertatea, subordonată doar respectării rezonabile a intereselor altor state în exercitarea aceleiaşi libertăţi.

Principiul suveranităţii era, şi este, bazat pe natura comunităţii internaţionale, compusă din state suverane, şi pe securitatea şi nevoile economice ale statelor riverane *în condiţiile tehnologice de acum trei secole.*

Principiul libertăţii mărilor se baza în mod explicit pe presupunerea că resursele vii ale mărilor sînt inepuizabile şi că oceanele sînt suficient de întinse pentru *e* face faţă tuturor utilizărilor de navigaţie fără a fi nevoie de o reglementare. Implicit se presupunea că omul n-ar putea deteriora serios calitatea mediului marin şi că oceanele sînt atît de vaste, iar utilizările lor atît de limitate, încît conflictele serioase privind utilizarea lor ar fi imposibile.

Este evident că presupunerile pe care se bazează principiul libertăţii mărilor sînt, în cel mai bun caz, perimate. Contaminarea vizibilă a unor zone ale mării a stîrnit îngrijorare şi necesită adoptarea unor măsuri de control al *poluării marine,* măsuri care nu pot fi eficiente în condiţiile vechiului principiu al libertăţii mărilor. în prezent ştim că resursele vii ale mării nu sînt nelimitate şi că ele pot fl epuizate; sînt necesare măsuri eficace de *conservare şi administrare.* însă acestea nu pot fi traduse în viaţă în condiţiile menţinerii conceptului vechi de libertate a mărilor. Exploatarea intensificată a *hidrocarburilor* şi în curînd a mineralelor *solide,* ca şi multe din noile utilizări ale spaţiului oceanic — de la porturi în larg, la rezervoare de depozitare a petrolului în larg — necesită exercitarea unei autorităţi recunoscute pentru protejarea investiţiilor, controlul poluării marine, reconcilierea utilizărilor la concurenţă a unor zone tot mai mari ale mărilor şi facilitarea participării echitabile a ţărilor mai puţin dezvoltate. Mai mult, apariţia unor tehnologii tot mai complicate, care în mod potenţial ar putea schimba starea naturală a mediului marin pe mari suprafeţe, ridică probleme politice fundamentale care nu pot fi soluţionate în condiţiile vechiului principiu al libertăţii mărilor.

Extinderea şi diversificarea treptată a activităţilor omului în mediul marin indică o extindere a intereselor statelor riverane şi a fost însoţită de o extindere progresivă a

jurisdicţiei statului riveran. Astfel, Convenţiile de la Geneva din 1958 asupra Dreptului Mării, în afară de codificarea unor domenii majore ale dreptului cutumiar, au recunoscut interesele tot mai mari ale statelor riverane, conferind o recunoaştere internaţională conceptului de *linii de bază drepte,* conceptului de *zonă contiguă* şi conceptului de *platformă continentală legală* în care statul riveran îşi exercită drepturile suverane în scopul explorării şi exploatării resurselor. De asemenea, au fost recunoscute interesele speciale ale statului riveran în menţinerea productivităţii resurselor vii ale mării în zonele de larg adiacente mării teritoriale. Totuşi, nu au fost clar definite nici drepturile şi obligaţiile statelor în aceste zone şi nici limitele lor (în afară de limitele zonei contigue). Mai mult, revoluţia utilizărilor date de noi spaţiului oceanic, cauzată de progresul tehnologic, nu a fost anticipată. Şi, cel mai important, a fost menţinut principiul libertăţii mărilor

Revoluţia utilizărilor date de noi spaţiului oceanic progresează într-un ritm atît de rapid şi implică atît de multe activităţi, încît nu există nici o perspectivă raţională ca procesul lent de negociere a tratatelor şi acordurilor tehnice specifice să poată să reducă suficient, în viitorul previzibil, efectele negative ale *abuzării de largul mărilor* şi de resursele acestora, efecte care sînt o consecinţă inevitabilă a progresului tehnologic, a utilizării tot mai diverse şi a exploatării tot mai intensive, într-o lume a statelor naţionale concurente.

Astfel, datorită atît nevoii de resurse, cît şi necesităţii de a evita consecinţele nefavorabile ale activităţilor altor naţiuni în vecinătatea generală a coastelor lor, statele riverane resimt presiunea crescîndă de a acţiona *unilateral şi,* în unele ocazii, *regional,* pentru a supune autorităţii lor zone din ce în

ce mai mari din spaţiul oceanic — proces facilitat de ambiguităţile şi deficienţele Convenţiilor de la Geneva din 1958. Există adesea şi un alt motiv pentru extinderea jurisdicţiei maritime a statului riveran şi acesta este dorinţa puternică de a egaliza posibilităţile de utilizare a oceanului, deoarece capacitatea de a folosi spaţiul oceanic în mod liber şi de a-i exploata resursele constituie un factor important al decalajului dintre ţările maritime avansate din punct de vedere tehnologic şi celelalte ţări. Intrucît egalizarea posibilităţilor nu poate fi realizată în condiţiile dreptului actual al mării, alternativa pentru statele maritime mai slabe este de a supune progresiv zone mai largi ale oceanelor propriei lor jurisdicţii, încercînd astfel să restrîngă zona în care ţările maritime avansate din punct de vedere tehnologic pot exploata în mod liber resursele oceanului. Dacă tendinţele actuale continuă să fie necontrolate, există o serioasă posibilitate ca cea mai mare parte a spaţiului oceanic să poată face obiectul unor revendicări naţionale, uneori conflictuale.

Totuşi, o împărţire a spaţiului oceanic între statele riverane pe baza suveranităţii este o soluţie tot atît de periculoasă şi de perimată ca şi menţinerea libertăţii mărilor. Autoritatea naţională se poate ocupa efectiv de utilizările oceanului legate de extracţia resurselor minerale. Totuşi, *fragmentarea spaţiului oceanic* între peste 100 de suveranităţi diferite ar împiedica în realitate cu siguranţă utilizările transnaţionale vitale ale mediului marin, cum ar fi survolarea, navigaţia şi cercetarea ştiinţifică. Desigur, aceasta din urmă este o condiţie preliminară esenţială pentru administrarea raţională a resurselor şl pentru dezvoltare. Administrarea cîtorva importante zone comerciale de pescuit ar fi foarte dificilă dacă spaţiul oceanic ar fi împărţit între statele riverane pe baza suveranităţii, iar controlul efectiv al poluării

marine ar fi aproape imposibil. Dar cel mai important lucru este că o împărţire a oceanelor — presu- punînd realizabilitatea delimitării paşnice a zonelor aflate în jurisdicţia statelor riverane — *ar agrava* sensibil *tensiunile din lume.* Aproximativ douăzeci de naţiuni, în majoritate deja bogate, ar dobîndi cam două treimi din spaţiul oceanic, exacerbînd prin aceasta marea inegalitate dintre state şi pricinuind în mod potenţial un grav prejudiciu economic ţărilor dezavantajate din punct de vedere geografic.

In concluzie, în condiţiile contemporane, *nici suveranitatea, nici libertatea* nu sînt corespunzătoare ca bază pentru un regim juridic echitabil viabil şi raţional privind spaţiul oceanic. Trebuie creată o nouă ordine juridică internaţională, bazată pe un principiu nou care să limiteze atît suveranitatea, cît şi libertatea, în interesul comun.

Aceasta trebuie să fie sarcina actualei Conferinţe asupra Dreptului Mării, care a fost convocată de Adunarea Generală a Naţiunilor Unite pentru a dezbate toate problemele în legătură cu Dreptul Mării, în multiplele lor intercorelaţii. (U.N.G.A. Res. 3067. XXVIII). Pînă acum s-au ţinut patru sesiuni (New York, 1973 ; Caracas, 1974 ; Geneva, 1975 ; New York, 1976).

10.2.2 *Textul Neoficial Unic de Negociere.* Sesiunea de la Geneva a Conferinţei asupra Dreptului Mării s-a încheiat cu publicarea unui „Text Neoficial Unic de Negociere", prezentat în trei părţi, la care a fost adăugată şi o a patra parte, mai tîrziu, în 1975. Acest Text a servit ca bază de discuţii în timpul celei de-a patra sesiuni, care a avut loc la New York între 15 martie şi 7 mai 1976. La New York au fost introduse în Text schimbări importante, de la îmbunătăţiri tehnice şi redacţionale pînă la transformări importante, dar nu pozitive în toate cazurile, ale conceptelor de bază. In ciuda unui important progres

al negocierilor către lin consens în unele domenii, „Textul Neoficial Unic de Negociere Revizuit", în patru părţi, publicat la încheierea sesiunii de la New York, are încă statutul de document „neoficial", redactat sub responsabilitatea exclusivă a preşedinţilor principalelor Comitete de lucru şi a preşedintelui Conferinţei.

Partea I a Textului Unic de Negociere tratează comportamentul statelor referitor la fundul mărilor şi oceanelor şi la subsolul acestora, în afara limitelor jurisdicţiei naţionale, comportament bazat pe principiul că această parte a oceanelor constituie „un patrimoniu comun al omenirii" şi că în această calitate trebuie rezervat scopurilor paşnice şi utilizat — iar resursele sale exploatate — în beneficiul întregii omeniri. Apele de deasupra zonei internaţionale a fundului mărilor păstrează statutul tradiţional al largului mărilor. în scopul traducerii în viaţă a principiului patrimoniului comun, se propune înfiinţarea unei agenţii internaţionale, numită Autoritatea Internaţională pentru Fundul Mărilor, „prin care Statele Părţi la Convenţie vor administra zona". In timp ce, în principiu, Autoritatea reprezintă competenţa recunoscută cu privire la toate activităţile din zona internaţională a fundului mărilor, structura propusă pentru ea este articulată în esenţă cu explorarea şi exploatarea resurselor minerale, în special a nodulilor de mangan din zona abisală. Organele principale ale Autorităţii sînt : o adunare, un consiliu, un tribunal, o întreprindere şi un secretariat.

Adunarea, conform Textului Revizuit, este „organul suprem al Autorităţii" şi, ca atare, ea va avea „puterea de a stabili politicile generale care trebuie urmate de Autoritate privind orice probleme sau chestiuni din sfera de competenţă a Autorităţii, prin adoptarea de rezoluţii şi formularea de recomandări", în

timp ce Consiliul format din 36 de membri, aleşi de Adunare, parţial „în concordanţă" cu principiul reprezentării geografice echitabile şi parţial „avînd în vedere reprezentarea unor interese speciale", este conceput ca un organ executiv al Autorităţii, cu puterea „de a stabili politici specifice care trebuie urmate de Autoritate privind orice probleme sau chestiuni din sfera de competenţă a Autorităţii şi într-o manieră consistentă cu „politicile generale stabilite de Adunare[1]'. Consiliul este asistat de o Comisie de Planificare Economică, o Comisie Tehnică şi o Comisie pentru Reguli şi Reglementări. Tribunalului îi revine jurisdicţia finală şi obligatorie privind orice dispută legată de interpretarea sau aplicarea acestei părţi a Convenţiei, orice dispută „legată de încheierea oricărui contract, de interpretarea sau aplicarea acestuia sau de altă activitate din zonă", privind probleme ale legalităţii măsurilor luate de orice organ al Consiliului sau Adunării sau orice violare a responsabilităţilor de către Secretarul General sau colectivul său. Tribunalul trebuie să emită de asemenea opinii cu caracter consultativ la cererea oricărui organ al Autorităţii. Sistemul Autorităţii de aplanare a disputelor este completat printr-o prevedere alternativă de judecare a disputelor de către „cabinete speciale", constînd din trei arbitri numiţi de părţile aflate în dispută.

Mai multe Articole din Partea I a „Textului Unic de Negociere" conţin inovaţii interesante pentru practica curentă a organizaţiilor internaţionale, dar se propune crearea unei întreprinderi care, „supusă directivelor de politică generală şi controlului exercitat de Consiliu, va conduce direct activităţile din această zonă", fapt care ridică cele mai mari probleme — nesoluţionate încă în mod corespunzător în text — şi care deosebeşte în mod potenţial propusa Autoritate dc toate organizaţiile internaţionale din trecut şi din

prezent. Activităţile care trebuie întreprinse de Autoritate prin intermediul întreprinderii sînt definite ca constînd din „toate activităţile de explorare şi exploatare a resurselor din zonă". Dar, aşa cum a explicat preşedintele primului Comitet în nota sa introductivă la textul revizuit, „aceasta nu înseamnă că alte activităţi nu vor fi guvernate de această parte a Convenţiei". Este pentru prima dată cînd unei organizaţii internaţionale publice mondiale îi revine responsabilitatea administrării unor resurse şi acest lucru reprezintă un progres, chiar dacă importanţa exploatării miniere a nodulilor de mangan în afara jurisdicţiei naţionale va fi probabil relativ mică şi dacă întreprinderea, care va trebui să **fie** finanţată de către state prin contribuţii voluntare şi prin acordarea de împrumuturi, va trebui să facă faţă concurenţei companiilor transnaţionale particulare şi concurenţei statelor, în ceea ce priveşte fundul mărilor aflat atît sub jurisdicţia naţională cît şi sub cea internaţională. Partea I a „Textului Unic de Negociere" a fost completată cu trei Anexe. Prima stabileşte condiţiile de bază ale Prospectării, Explorării şi Exploatării, cea de-a doua conţine Statutul întreprinderii, cea de-a treia — Statutul Sistemului de Aplanare a Disputelor referitoare la Fundul Mărilor. In sfîrşit, „un Apendice special" conţine prevederi referitoare la aranjamentele financiare. Sînt prezentate două alternative, „Abordarea A“ şi „Abordarea B“: una mai severă şi alta mai puţin severă în ceea ce priveşte controalele şi reglementările prevăzute.

Partea a I-I-a a „Textului Unic de Negociere" dezvoltă tendinţele existente în actualul drept al mărilor cu privire la probleme atît de complexe- şi importante cum sînt limitele zonelor marine aflate sub suveranitatea sau jurisdicţia naţională, drepturile - şi obligaţiile statelor în aceste zone şi regimul largului mării. In general, se

poate spune că Textul de Negociere extinde controlul statelor riverane In spaţiul oceanic asupra unor zone întinse de fost larg al mării. In acelaşi timp, nu sînt definite precis limitele jurisdicţiei statelor riverane şi nu sînt propuse criterii clare pentru delimitarea între state adiacente sau între state despărţite de mare a zonelor aflate sub jurisdicţia naţională.

Zona maritimă aflată sub regimul largului mării este restrînsă ca urmare a propuselor extinderi ale jurisdicţiei statelor riverane. De asemenea, regimul largului mării este limitat la suprafaţa şi coloana de apă din zonele aflate în afara jurisdicţiei naţionale, în timp ce fundul mărilor este guvernat de principiul cu totul diferit al patrimoniului comun al omenirii. Cu toate că se propun unele schimbări constructive referitoare la actualul regim al largului mării, acest regim nu poate fi reconciliat cu uşurinţă cu noul regim propus pentru fundul mării aflat în afara jurisdicţiei naţionale.

Partea a III-a a „Textului Unic de Negociere[11] tratează *protccfia mediului înconjurător, cercetarea ştiinţifică. şi transferul de tehnologie.* In domeniul protecţiei mediului înconjurător, se stabileşte obligaţia generală a statelor de a proteja şi păstra mediul marin, de a lua toate măsurile necesare pentru a asigura ca poluarea marină să nu se răspîndească în afara limitelor jurisdicţiei lor naţionale şi de a coopera la formularea regulilor, standardelor şi procedurilor internaţionale referitoare la această problemă. Acest capitol al documentului conţine de asemenea articole care se referă în termeni generali la supravegherea mediului marin şi la asistenţa tehnică pentru prevenirea poluării marine. Sfîrşitul capitolului conţine articole referitoare la stabilirea unor standarde privind poluarea provocată de navele maritime şi la adoptarea acestora de către statele riverane sau de cele sub pavilionul cărora navighează

aceste nave.

In capitolul despre *cercetarea ştiinţifică,* articole generale afirmă dreptul tuturor statelor de a întreprinde cercetări ştiinţifice în spaţiul oceanic şi obligaţia generală de a promova cooperarea internaţională în acest domeniu ; în acelaşi timp, este afirmat dreptul statelor riverane de a controla cercetarea ştiinţifică în zonele aflate sub jurisdicţia naţională (cum ar fi platforma continentală şi zona exclusiv economică) şi sînt stabilite condiţiile în care este încuviinţată o astfel de cercetare.

Partea a III-a a Textului de Negociere este completată cu un capitol care recomandă cooperarea internaţională în domeniul *dezvoltării şi transferului tehnologiei marine.* In sfîrşit, sînt afirmate în termeni generali responsabilitatea şi răspunderea statelor în ceea ce priveşte deteriorarea mediului şi conducerea activităţii de cercetare ştiinţifică.

Partea a III-a nu propune nici un mecanism specific pentru traducerea în viaţă a principiilor şi prevederilor Textului de Negociere referitoare la mediul înconjurător, cercetarea ştiinţifică şi transferul de tehnologie. Totuşi, pretutindeni în text se fac referiri generale la „organizaţii internaţionale mondiale sau regionale competente'[1], iar textul revizuit se încheie cu un articol care prevede că „organizaţiile internaţionale competente la care sc face referire în această Parte a Convenţiei vor lua toate măsurile corespunzătoare pentru a asigura, fie direct, fie prin strînsă cooperare între ele, îndeplinirea efectivă a funcţiilor şi responsabilităţilor ce le-au fost atribuite conform prevederilor acestui Capitol al Convenţiei".

Partea a IV-a, care a fost redactată din nou după o săptămînă de dezbateri intense în timpul sesiunii de la New York şi care în

prezent are acelaşi statut ca şi celelalte părţi ale „Textului Unic de Negociere", stabileşte un sistem de aplanare a disputelor referitoare la spaţiul oceanic, separat de fundul mărilor aflat în afara jurisdicţiei naţionale, pentru care a fost stabilit un sistem special în Partea I a „Textului Unic de Negociere". Nu este clar dacă cele două sisteme de aplanare a disputelor sînt legate între ele.

Sistemul propus în Partea a IV-a este cuprinzător şi flexibil şi combină procedurile generale şi speciale sau funcţionale într-o manieră nouă.

In cazul în care unele părţi contractante sînt în conflict, se face referire la Articolul 33 al Cartei O.N.U. sau la orice obligaţie pe care ele este posibil să o fi acceptat printr-un acord general, regional sau special de a aplana disputele prin arbitraj sau prin- tr-o soluţie juridică sau la orice proceduri speciale de aplanare a disputelor conţinute în alte părţi ale propusei Convenţii. Dacă aceste proceduri nu sînt aplicabile sau nu reuşesc să aplaneze disputa, „Textul Unic de Negociere" propune următoarele proceduri speciale de aplanare a disputelor : (I) concilierea de către o Comisie de Conciliere înfiinţată special în acest scop, ale cărei concluzii nu au caracter de obligativitate pentru Părţile aflate în dispută ; (II) arbitrajul asigurat de un Tribunal de Arbitraj înfiinţat special în acest scop, al cărui verdict este definitiv şi fără drept de apel ; şi (III) soluţionarea pe cale juridică de către un Tribunal al Dreptului Mării, ai cărui membri sînt aleşi de părţile contractante pe baza repartiţiei geografice echitabile şi a reprezentării principalelor sisteme juridice ale lumii. Deşi hotărîrea Tribunalului este definitivă şi fără drept de apel, ea are caracter de obligativitate numai pentru
părţile aflate în dispută şi nu constituie un precedent. In plus, este posibil accesul la Curtea Internaţională de Justiţie în cazurile în

care se aplică jurisdicţia acesteia.

Sistemul avut în vedere acoperă în principiu orice dispută între Părţile participante la viitoarea Convenţie, în legătură cu interpretarea sau aplicarea acesteia. Totuşi, există excepţii importante. In versiunea de la Geneva, acestea erau atît de importante, încît ar fi putut să compromită întregul sistem. în versiunea revizuită, ele au fost stabilite cu mai multă atenţie. „Nimic din ceea ce este conţinut în prezenta Convenţie nu va autoriza o Parte Contractantă să recurgă la procedura de aplanare a disputelor în cazul... oricărei dispute legată de exercitarea drepturilor de suveranitate, drepturile exclusive sau jurisdicţia exclusivă, cu excepţia cazului cînd se pretinde că un stat riveran şi-a violat obligaţiile cuprinse în prezenta Convenţie prin încălcarea libertăţii de navigaţie sau survol, libertăţii de a monta cabluri sau conducte submarine sau prin nerespectarea oricărui drept real stabilit în mod specific prin prezenta Convenţie în favoarea altor state ; sau cînd se pretinde că orice alt stat, exercitîndu-şi libertăţile menţionate mai sus, a încălcat obligaţiile cuprinse în Convenţie sau legile şi reglementările adoptate de un stat riveran în conformitate cu prezenta Convenţie ; sau cînd se pretinde că un stat riveran şi-a violat obligaţiile cuprinse în prezenta Convenţie prin neaplicarea standardelor sau criteriilor internaţionale stabilite prin prezenta Convenţie... referitoare la conservarea mediului marin.Mai mult, cînd Convenţia va fi ratificată, o Parte Contractantă poate declara că nu acceptă unele sau nici una din procedurile de aplanare a disputelor specificate în Convenţie, în legătură cu una sau mai multe din următoarele categorii de dispute : (I) disputele referitoare la delimitarea graniţelor maritime între state adiacente sau între state despărţite prin mare, sau cele care implică golfuri sau drepturi istorice, cu condiţia ca,

totuşi, „statele care fac o asemenea declaraţie să indice în declaraţie o procedură regională sau a altei părţi terţe, *care să ducă la o decizie cu caracter de obligativitate,* pe care o acceptă pentru aplanarea acestor dispute[11] ; (II) disputele privind activităţi militare ; şi (III) disputele în legătură cu care Consiliul de Securitate al O.N.U. îşi exercită funcţiile atribuite prin Cartă.

Sînt avute în vedere proceduri speciale de aplanare a disputelor pentru probleme legate de zonele de pescuit,. poluare, navigaţie şi cercetarea ştiinţifică. In aceste cazuri, la cererea oricăreia din părţi, disputele pot fi supuse unui comitet special format din cinci membri aleşi dintr-o listă de experţi stabilită respectiv de C.Z.P./F.A.O., P.N.U.M.I., O.C.M.I. şi C.O.I./U.N.E.S.C.O. Deciziile comitetului special au caracter de obligativitate pentru părţile aflate în dispută, dar nu sînt în mod necesar „definitive". Aceste prevederi completează în mod semnificativ funcţiile exercitate de Agenţiile implicate.

Textul Neoficial Unic de Negociere, cu cele patru Părţi ale sale, este un document fără precedent în istoria dreptului şi organizării internaţionale. Cu toate că Partea I şi a IV-a se referă, cel puţin potenţial, la „transformarea sistemelor", totuşi Partea a II-a se referă în întregime la „conservarea sistemelor", iar Partea a III-a, prin principiile sale, se referă la transformarea sistemelor, dar prin modul de aplicare se referă la conservarea sistemelor. Ca urmare, în contextul actual, trebuia să ne temem că funcţiile de transformare a sistemelor pot deveni în mare măsură ineficace din cauza limitărilor legate de conservarea sistemelor şi a numeroaselor ambiguităţi şi contradicţii care mai persistă în Text. Intr-adevăr, toate acestea pot duce mai curînd la o creştere decît la c descreştere a inegalităţilor între state, la o multiplicare decît la o diminuare a

conflictelor şi la incertitudini considerabile cu caracter juridic. Multe state nu au sesizat însemnătatea dreptului mării pentru edificarea unei noi ordini economice internaţionale. Ca urmare, Conferinţa asupra Dreptului Mării nu ţine seama în mod corespunzător nici de apariţia unor noi utilizări ale mărilor şi de armonizarea acestora, nici de corectitudine şi echitate între state. In schimb, pare să se fi ajuns la un consens, cel puţin între statele riverane, referitor la faptul că se poate ajunge la un nou drept al mării acceptabil, numai schimbînd aceentul, care în dreptul actual este pus pe libertate, în ceea ce priveşte cea mai mare parte a oceanelor, pe suveranitatea naţională asupra celei mai mari părţi a spaţiului oceanic. Aceasta este doar o schimbare în cadrul juridic existent şi ea este neproductivă din punctul de vedere al construirii unei noi ordini juridice internaţionale. Totuşi, în ciuda acestui fapt, Textul Neoficial Unic Revizuit de Negociere poate conţine sămînţa unei noi ordini privind mările.

10.3 **O abordare cuprinzătoare a problemelor oceanelor'**

10.3.T *Scopuri* şi principii. Spaţiul oceanic este o lume nouă care se deschide, treptat pentru a fi uti-. lizată pe deplin. şi exploatată intensiv de către om. Toate statele sînt vital interesate în regimul juridic care va guverna activităţile omului în spaţiul oceanic.

Problemele din ce în ce mai serioase care se ivesc în- legătură cu oceanele nu pot fi rezolvate pe baza actualului drept al mării. Ele nu pot fi rezolvate nici prin simpla punere de acord a intereselor statelor mai influente în contextul unei însuşiri masive a spaţiului oceanic şi a resurselor sale. Aceasta ar

semăna germenii unor tensiuni de durată prin creşterea inegalităţilor dintre state, întrucît douăzeci şi ceva de state cu frontiere lungi la oceanele deschise ar dobîndi aproximativ două treimi din acea vastă porţiune a spaţiului oceanic pe care Textul Unic de Negociere o propune să fie pusă sub jurisdicţia naţională ; statele fără ieşire la mare nu ar dobîndi nimic, iar celelalte foarte puţin. După cum s-a menţionat deja, fragmentarea spaţiului oceanic între peste o sută de suveranităţi mari şi mici nu ar duce la o administrare raţională a majorităţii resurselor vii, la un control efectiv al poluării sau la exercitarea nestînjenită a utilizărilor transnaţionale ale mării, cum ar fi cercetarea ştiinţifică sau navigaţia. Ca urmare, Conferinţa asupra Dreptului Mării trebuie să ţintească nu pur şi simplu la o punere de acord a intereselor naţionale, ci la punerea lor de acord într-un cadru juridic care să ducă la realizarea unor obiective mai generale, foarte de dorit: reducerea tensiunilor din lume; reducerea inegalităţii ; protecţia raţională a mediului marin; controlul tehnologiilor periculoase nou apărute ; promovarea cooperării internaţionale ; administrarea şi conservarea resurselor vii cu deplina participare a ţărilor în curs de dezvoltare etc. Aceasta reclamă crearea unei noi ordini internaţionale în spaţiul oceanic, care: (I) să protejeze interesele comune ale tuturor popoarelor în spaţiul oceanic, în ansamblu; (II) să adapteze în mod flexibil multiplicarea utilizărilor inclusive şi exclusive ale spaţiului oceanic ; (III) să asigure sporirea posibilităţilor pentru toate ţările, în special pentru ţările în curs de dezvoltare, de a utiliza spaţiul oceanic aflat în afara jurisdicţiei naţionale ; (IV) să facă posibilă, printr-o administrare eficientă, dezvoltarea resurselor spaţiului oceanic aflat în afara jurisdicţiei naţionale în beneficiul tuturor ţărilor. în special al celor mai sărace, şi

împărţirea echitabilă a beneficiilor provenite din aceste resurse.

Pentru realizarea acestor obiective este necesar să se ajungă la un acord internaţional privind :

(I) Conceptul de *spaţiu oceanic,* cuprinzînd suprafaţa mării, coloana de apă, fundul mării şi subsolul său. Acest lucru este esenţial deoarece activităţile în mediul marin implică tot mai mult mările în toate dimensiunile lor.

(II) Conceptul de *patrimoniu comun al omenirii,* care trebuie să înlocuiască libertatea tradiţională a mării. Acest concept are cinci implicaţii fundamentale. Prima, patrimoniul comun al omenirii nu poate intra în posesia nimănui. El poate fi *utilizat, dar nu posedat* (conceptul funcţional de proprietate). A doua, utilizarea patrimoniului comun reclamă un *sistem de administrare* la care trebuie să participe toţi utilizatorii. A treia, o *împărţire activă a beneficiilor,* incluzînd nu numai beneficiile financiare, ci şi beneficiile rezultate din administrarea comună şi din transferul de tehnologii. Aceste două implicaţii din urmă, administrarea prin participare şi împărţirea beneficiilor, modifică relaţia structurală dintre naţiunile bogate şi sărace şi conceptele tradiţionale de ajutor pentru dezvoltare. A patra, conceptul de patrimoniu comun implică *rezervarea pentru scopuri paşnice* (implicaţii privind dezarmarea) ; şi a cincea, el implică *rezervarea pentru generaţiile viitoare* (implicaţii privind mediul înconjurător).

(III)Conceptul de *suveranitate funcţională, spre* deosebire de conceptul tradiţional de suveranitate teritorială exercitată de state. Suveranitatea funcţională înseamnă *jurisdicţia asupra unor utilizări determinate,* spre deosebire de suveranitatea asupra unui spaţiu geografic. Această transformare a conceptului de suveranitate este în

concordanţă cu transformarea conceptului de proprietate. Suveranitatea funcţională permite adaptarea sigură a utilizărilor inclusive şi exclusive ale mării sau, cu alte cuvinte, întrepătrunderea jurisdicţiei naţionale cu cea internaţională în cadrul aceluiaşi spaţiu teritorial. Conceptual, ea deschide posibilitatea de aplicare a conceptului de patrimoniu comun al omenirii în zonele marine aflate sub jurisdicţie şi administrare naţională.

(IV) Conceptul de *dezvoltare regională,* în cadrul organizării globale. Un număr de activităţi incluzînd majoritatea aspectelor administrării zonelor de pescuit şi controlului poluării, ale administrării exploatării mineralelor şi ale armonizării utilizărilor, pot fi desfăşurate cu succes pe o bază regională, în timp ce alte activităţi, cum ar fi navigaţia sau cercetarea ştiinţifică, fac în mod mai direct obiectul unor preocupări generale. Nici o regiune oceanică nu este un „sistem închis". In timp ce organizarea generală, pentru a fi eficientă, trebuie articulată într-o suprastructură de organizaţii regionale, organizarea regională, pentru a fi eficientă, trebuie dezvoltată în contextul organizării generale.

(V) Definirea clară şi precisă a *limitelor jurisdicţiei naţionale pentru toate scopurile.* Dacă nu se va putea ajunge la un acord asupra acestui punct, jurisdicţia statelor riverane va continua în mod inevitabil să se extindă.

(VI) Crearea nu numai a unei agenţii pentru problemele fundului mărilor, ci şi a unui sistem *internaţional echilibrat pentru spaţiul oceanic,* cu puteri largi de organizare şi administrare a resurselor aflate în afara jurisdicţiei naţionale. Numai astfel poate exista o asigurare că golul juridic actual în ceea re priveşte mările va fi umplut, că prevederile viitoarei Convenţii vor fi

respectate de state, că toate statele vor beneficia într-o anumită măsură de ordinea internaţională viitoare şi că se vor face încercări serioase pentru a controla abuzurile privind mediul şi cele de altă natură, în afara limitelor jurisdicţiei naţionale.

10.3.2 *Propuneri pe termen mediu şi lung.* în legătură cu spaţiul oceanic trebuie să creăm, pentru prima oară, instituţii internaţionale însărcinate cu responsabilităţi privind *administrarea resurselor* şi implicaţiile ei economice şi ecologice; cu *controlul .şi administrarea ştiinţei şi tehnologiei ;* cu *armonizarea şi integrarea utilizărilor,* inclusiv problemele care apar ca urmare a efectelor *utilizărilor militare abuzive* asupra unui mediu şi a unor resurse, tehnologii şi sisteme de administrare rezervate numai pentru utilizări paşnice ; şi cu *interacţiunea sistemelor naţionale şi internaţionale.* în cazul oceanelor sîntem confruntaţi pentru prima oară concret nu numai cu necesitatea, dar şi cu ocazia de a *iniţia o redistribuire internaţională a veniturilor.* Pe de o parte, administrarea şi dezvoltarea internaţională a resurselor care constituie patrimoniul comun al omenirii generează un venit care poate fi folosit în scopurile dezvoltării internaţionale ; pe de altă parte, şi mult mal semnificativ, nu numai că exploatarea resurselor în zonele aflate în afara jurisdicţiei naţionale, dar de asemenea şi alte utilizări majore ale spaţiului oceanic ar putea fi făcute să genereze venituri pentru comunitatea internaţională şi, în particular, pentru ţările mai sărace. Ar fi posibil, de exemplu, să se dezvolte un sistem prin care statele să aibă contribuţii, bazate pe utilizarea de către ele a oceanului şi a resurselor sale, la instituţiile internaţionale privind oceanul. O condiţie preliminară pentru un asemenea sistem ar fi ca informaţiile şi statisticile

asupra utilizărilor oceanului şi a valorii lor economice să fie mult îmbunătăţite, în scopul stabilirii unei baze raţionale pentru un program de taxe ; mai mult, în ceea ce priveşte diferitele ţări implicate, ar fi necesar să se ţină seama de factori cum sînt populaţia, produsul naţional brut, dependenţa economică de utilizarea mării etc.

In sfîrşit, în cazul oceanelor s-ar putea face un început concret în direcţia controlării acţiunilor internaţionale ale *întreprinderilor transnaţionale* implicate în activităţile legate de spaţiul oceanic : acţiuni privind fundul mărilor, transportul şi comerţul maritim internaţional şi pescuitul, prelucrarea şi comercializarea produselor alimentare obţinute din mări. Instituţiile internaţionale privind oceanul, constituind o parte a unei reţele descentralizate din punct de vedere regional şi funcţional, ar asigura cadrul potrivit pentru traducerea în viaţă, în sfera lor de competenţă, a „Raportului Persoanelor Competente" referitor la întreprinderile transnaţionale publicat de Secretariatul O.N.U. în 1974.

Astfel, în cazul oceanelor s-ar putea face un început concret de edificare a *noii ordini economice internaţionale.*

Elementele actuale ale Sistemului O.N.U. care se ocupă de spaţiul oceanic au doar o competenţă sectorială, neavînd o capacitate independentă. O nouă ordine internaţională în ceea ce priveşte oceanele presupune schimbări considerabile în natura şi funcţiile actualelor Agenţii ale Naţiunilor Unite ale căror activităţi sînt axate pe mediul marin. Aceste schimbări trebuie iniţiate de înseşi aceste Agenţii, însă Conferinţa asupra Dreptului Mării şi Adunarea Generală a Naţiunilor Unite pot stimula această acţiune. De asemenea, Conferinţei i-ar reveni sarcina să creeze un mecanism de integrare care să asigure stabilitate şi corectitudine pentru toate statele şi să furnizeze un sistem demn,

sigur de soluţionare a con troverselor care ne putem aştepta să apară din valorificarea crescîndă a spaţiului oceanic. Partea a IV-a a Textului Unic de Negociere este deja, în acest sens, o parte a acestui „mecanism de integrare".

Un model practic pentru un mecanism de integrare eficient ar putea fi construit pe baza actualelor Agenţii ale Naţiunilor Unite sau a unor segmente ale acestora, ale căror activităţi sînt axate pe mediul marin (numite în cele ce urmează *organizafii fundamentale).* Acestea sînt : Organizaţia Maritimă Consultativă Interguvernamentală (O.M.C.I.), pentru navigaţie ; Comitetul pentru Zonele de Pescuit (C.Z.P.), care în prezent face parte din F.A.O., pentru resursele vii ; Comisia Oceanografjcă Interguverna- mentală (C.O.I.), în prezent parte a U.N.E.S.C.O., pentru cercetarea ştiinţifică — în plus faţă de Autoritatea Internaţională a Fundului Oceanelor (A.I.F.O.) propusă de Conferinţa asupra Dreptului Mării pentru resursele minerale. Dacă Programul Naţiunilor Unite pentru Mediul înconjurător (P.N.U.M.I.), care se ocupă de problemele privind mediul înconjurător în sensul cel mai larg, în legătură cu oceanele, uscatul şi atmosfera, ar înfiinţa un suborgan care să se ocupe exclusiv cu protecţia şi conservarea mediului marin, aces'. organ ar trebui inclus printre „organizaţiile fundamentale". Aceasta ar fi în concordanţă cu Textul Neoficial Unic de Negociere Revizuit. Pe termen lung o asemenea evoluţie ar fi utilă. între timp, pentru a soluţiona problemele de administrare şi problemele regionale menţionate, celelalte patru agenţii trebuie structurate sau, respectiv, restructurate după cum urmează :

(I) Autoritatea Fundului Oceanelor, ca prototip ce întruchipează administrarea internaţională a resurselor, ar putea servi ca model pentru restructurarea celorlalte

„organizaţii fundamentale", deşi există diferenţe evidente în ceea ce priveşte problemele ridicate de administrarea internaţională a resurselor minerale, a resurselor vii, şi în legătură cu serviciile cum sînt navigaţia sau cercetarea ştiinţifică.

(II) C.O.I. şi C.Z.P. trebuie despărţite de U.N.E.S.C.O. şi, respectiv, F.A.O., şi să devină Agenţii autonome, pentru a li se permite să-şi asume noile lor funcţii administrative, judiciare şi de altă natură, lucru dificil de realizat în cadrul limitelor organizaţionale şi bugetare ale organizaţiilor lor tutelare.

(III) Va fi necesar ca fiecare din „organizaţiile fundamentale" să ia măsuri de prevedere corespunzătoare pentru a asigura cooperarea cu alte agenţii şi organizaţii active (deşi nu în mod exclusiv) în problemele maritime, atît din cadrul, cit şi din afara sistemului Naţiunilor Unite, cum sînt Organizaţia Meteorologică Internaţională, Organizaţia Mondială a Sănătăţii, Agenţia Internaţională pentru Energie Atomică, Organizaţia Internaţională a Muncii, Biroul Hidrografic Internaţional etc., precum şi interacţiunea corectă a sistemelor de conducere internaţionale, naţionale şi regionale.

Pentru a satisface cerinţele structurale de coordonare şi integrare a politicilor şi activităţilor, propunem un *mecanism de integrare* cu următoarele funcţii :

(I) Să asigure un forum pentru discutarea problemelor majore referitoare la spaţiul oceanic, în multiplele lor intercorelaţii.

(II) Să se ocupe de problemele spaţiului oceanic din afara jurisdicţiei naţionale ce nu se înscriu în sfera de competenţă specifică a nici unei organizaţii fundamentale.

(III) Să integreze politicile organizaţiilor fundamentale.

(IV) Să stabilească liniile directoare pentru utilizarea multiplă a spaţiului oceanic, ţinînd

seama de nevoia de cooperare între sistemele de conducere naţional şi internaţional.

(V) Să asigure cooperarea cu ţările mai puţin dezvoltate din punct de vedere tehnologic în dezvoltarea spaţiului oceanic naţional.

(VI) Să asigure participarea echitabilă la beneficiile provenite din exploatarea resurselor spaţiului oceanic.

(VII) Să promoveze dezvoltarea progresivă a Dreptului Mării.

(VIII) Să-şi asume funcţiile ce se referă la aplanarea disputelor care sînt de natură proeminent politică.

Mecanismul de integrare trebuie să aibă o bază largă la nivelul elaborării politicii : cu alte cuvinte, trebuie să se bazeze pe un sistem de ansamblu compus din elemente derivate din, sau delegate de, Adunările „organizaţiilor fundamentale". Acest lucru este esenţial pentru că este nevoie de mai mult decît de o cooperare tradiţională între „organizaţiile fundamentale" la nivel de secretariate. Pe de altă parte, ceea ce se propune nu este o nouă organizaţie internaţională de tip tradiţional, ci o *confederaţie funcţională de organizaţii internaţionale,* cu funcţii noi în dreptul internaţional. S-ar părea că acesta este răspunsul organizaţional potrivit la cerinţele ridicate de noile concepte de *suveranitate funcţională* şi *proprietate funcţională* (patrimoniu comun al omenirii).

O confederaţie funcţională de organizaţii internaţionale prezintă un număr de avantaje. In primul rînd, „mecanismul de integrare" ar necesita mai puţină birocraţie internaţională decît tipul tradiţional de organizaţie internaţională, deoarece ar fi folosiţi membri ai personalului şi delegaţii „organizaţiilor fundamentale" existente. Mai mult, ea îmbină *integrarea la nivel de politică* cu un maxim de

descentralizare la nivel operaţional; fiecare din „organizaţiile fundamentale" ar fi în mare măsură autonome în activităţile lor, iar mecanismul de integrare n-ar fi mai mult decît un mecanism de integrare.

Integrarea politicilor la nivelul ansamblului are avantaje suplimentare faţă de coordonarea la nivel de secretariate, aşa cum este practicată în mod curent în sistemul O.N.U. In situaţia actuală, statele pot discuta politicile numai sectorial : pescuitul, în Adunarea C.Z.P.; ştiinţa, în Adunarea C.O.I. ; navigaţia, în Adunarea O.C.M.I.G. ; mineralele, în Adunarea A.I.F.O. Nu există un forum în care statele să poată discuta politica interacţiunii utilizărilor. Un organ la nivel de secretariate este prea limitat pentru a elabora decizii de politică. Sistemul de Ansamblu propus aici va oferi statelor această ocazie.

In acelaşi timp, structura propusă asigură un *sistem echilibrat de interese funcţionale,* deoarece fiecare „organizaţie fundamentală" ar fi reprezentată în sistemul de Ansamblu prin acelaşi număr de delegări. Astfel, fiecare stat ar avea un vot în Adunările fiecărei „organizaţii fundamentale" ca şi pînă acum, iar fiecare „organizaţie fundamentală" ar urma să aibă la rîndul ei acelaşi număr de voturi în Sistemul de Ansamblu al mecanismului de integrare. Noua structură ar împleti astfel reprezentarea statelor şi interesele funcţionale, regionale şi transnaţionale într-o manieră nouă.

în sfîrşit, acest tip de confederaţie funcţională a mecanismelor internaţionale, autonome, dar unite ca scop .şi acţiune, ar putea să fie nu numai un *model* pentru organizarea internaţională în alte sectoare ; ea ar putea deveni o *parte* a unei structuri şi mai largi chiar ; ea ar putea fi extinsă şi pusă în legătură în mod flexibil cu confederaţii funcţionale din alte domenii. Peste 25 sau 50 de ani, s-ar putea imagina într-adevăr existenţa unor sisteme internaţionale de

administrare a resurselor de energie şi hrană, a spaţiului extraterestru şi a sateliţilor, pentru controlul şi modificarea climei şi toate aceste sisteme ar putea fi legate între ele şi coordonate.

Ne-am aventurat în viitor — totuşi un viitor care **a şi** început. Acest studiu arată că activitatea actuală **a** Conferinţei asupra Dreptului Mării poate fi încadrată în totalitatea ei în modelul propus. Modelul restabileşte un centru al atenţiei şi un obiectiv pentru eforturile Conferinţei, care păreau cu totul pierdute, dar care au început să reapară în Textul Unic de Negociere. Trebuie să mergem mai departe în această direcţie.

De modelul propus, care asigură un *cadru instituţional pentru noua ordine economică internaţională,* aplicabil unui sector al economiei mondiale de o importanţă enormă şi mereu crescîndă, ar beneficia în primul rînd naţiunile mici, dezavantajate şi sărace, care au cel mai puternic interes într-o organizare internaţională cuprinzătoare şi solidă. El va fi respins de naţiunile mari, dezvoltate din punct de vedere tehnologic şi aflate într-o poziţie geografică avantajoasă, care cred că încă mai pot beneficia de pe urma libertăţii mării şi a propusei extinderi importante a suveranităţii lor maritime. De mare importanţă va fi cooperarea acelor Agenţii Specializate ale O.N.U., care propunem să fie transformate în „organizaţii fundamentale".

10.3.3 *Propuneri de acfiuni imediate.* Sesiunea de la New York a făcut, cel puţin, un început în direcţia indicată aici. Delegaţia Portugaliei a difuzat un articol cuprinzînd o listă a numeroaselor referiri, făcute peste tot în Textul Neoficial Unic de Negociere **Re-**vizuit, la instituţiile regionale sau globale „adecvate'[1] sau „competente" care ar trebui să îndeplinească di ferite funcţii legate de administrarea resurselor vii, cercetarea

ştiinţifică, protecţia mediului înconjurător, transferul de tehnologie şi navigaţie. Pe baza acestui document, reprezentantul Portugaliei a introdus, la şedinţa de încheiere a sesiunii, o propunere ca, înainte de următoarea Sesiune a Conferinţei, să fie pregătit un al doilea document, de această dată de Secretariatul Naţiunilor Unite : un „ghid adnotat[1]* al agenţiilor şi instituţiilor O.N.U., cuprinzînd o scurtă descriere a structurii şi funcţiilor lor, a responsabilităţilor şi competenţelor lor. Propunerea a fost acceptată în unanimitate. Apoi, o comparaţie între cele două documente, cel portughez şi cel al Secretariatului va scoate în lumină direcţia şi amploarea restructurării necesare. Această acţiune s-ar putea să depăşească sfera de interes a celei de-a IlI-a Conferinţe a Naţiunilor Unite asupra Dreptului Mării, dar ar putea fi iniţiată foarte bine chiar de către aceasta. în acelaşi timp, acestei Conferinţe i-ar reveni sarcina să ia măsuri pentru asigurarea unui tip de „mecanism de continuare" cu funcţii şi responsabilităţi specifice.

Şi asupra acestui punct Sesiunea de la New York a făcut cel puţin un început. Trei delegaţii — Sri Lanka, Surinam şi Portugalia — şi o organizaţie neguvernamentală, Institutul Internaţional de Oceanografie, au pus în evidenţă că este de dorit să se stabilească un „mecanism de continuare[1]* de natură politică, pentru a interpreta Convenţia şi a continua dezvoltarea Dreptului Mării în contextul mai larg al edificării unei noi ordini internaţionale sub aspectele sale instituţionale şi economice. Toţi cei patru vorbitori au fost de acord că cea mai adecvată formă pentru un asemenea mecanism ar fi o întrunire periodică a părţilor contractante — probabil aceeaşi care ar trebui convocată pentru a alege Judecătorii Tribunalului

privind Dreptul Mării, dacă textul final al Convenţiei menţine această prevedere a Textului Unic de Negociere.

Această întrunire periodică a părţilor contractante ar urma să fie sprijinită de un mic Secretariat, iar activitatea sa ar putea fi suplimentată de o Comisie sau un Comitet de Experţi sau de Persoane Competente, care să stabilească măsurile adecvate ce trebuie întreprinse pentru a accelera şi coordona procesul de restructurare al C.Z.P., C.O.I. şi O.C.M.I.G., în scopul de a permite acestor agenţii să devină organizaţii eficiente în noul sistem al oceanelor.

Aceasta este o propunere simplă şi practică, care nu implică cheltuieli ridicate (modesta finanţare necesară ar putea fi obţinută cu uşurinţă de la cele cinci organizaţii care de acum înainte vor fi implicate în mod fundamental în problemele legate de oceane: A.I.F.O., O.C.M.I.G., C.Z.P., C.O.I. şi probabil P.N.U.M.I. sau de o parte a acestora) şi trebuie să sperăm că viitoarea Sesiune a Conferinţei asupra Dreptului Mării va acţiona în acest sens.

în afară de aceasta, există un număr mare de măsuri care ar putea fi luate sau iniţiate în viitorul cel mai apropiat, independent de Conferinţa asupra Dreptului Mării. Acestea ar putea aduce unele îmbunătăţiri şi ar spori participarea naţiunilor în curs de dezvoltare la administrarea oceanelor.

Cooperarea şi organizarea regională ar putea fi întărită în cîteva zone, cum sînt zona mediteraneană, zona Mării Caraibilor, zona Oceanului Indian etc. şi ar putea să se ocupe nu numai de protejarea mediului înconjurător, ca în cazul recent încheiatei Convenţii de la Barcelona pentru zona mediteraneană, ci şi cu pescuitul şi administrarea resurselor vii, cercetarea ştiinţifică, transferul de tehnologie şi asigurarea unor servicii bazate pe ştiinţă. Acest lucru ar fi într-adevăr în concordanţă cu

prevederile privind cooperarea regională din Partea a Il-a a Textului Unic de Negociere, dar ar putea fi iniţiat independent, prin comisii economice regionale şi comisii pentru zonele de pescuit şi prin acorduri ad-hoc între statele ce mărginesc mări închise sau semiînchise. Ar putea fi înfiinţate de către orice grup de naţiuni, şi în special în regiunile mai puţin dezvoltate, institute regionale pentru ştiinţele şi tehnologiile marine, prin intermediul unor bănci regionale sau al P.N.U.D. Coordonarea lor trebuie asigurată prin organizaţii globale, cum este C.O.I. Participarea statelor în curs de dezvoltare fără ieşire la mare şi a statelor insulare mai mici la economia marină ar putea fi întărită prin acorduri hilaterale sau multilaterale, în contextul mai larg, al recomandărilor U.N.C.T.A.D. Ar putea fi luate de asemenea măsuri corespunzătoare pentru sporirea participării naţiunilor în curs de dezvoltare la tonajul transportului mondial şi la comerţul maritim, iar Codul de Conduită al U.N.C.T.A.D. pentru conferinţele societăţilor de navigaţie trebuie respectat. în sfîrşit, ar putea fi întreprinse acţiuni de către forurile internaţionale corespunzătoare nu numai pentru a declara anumite zone marine Zone ale Păcii, ci şi pentru a căuta un acord internaţional privind măsurile de control eficient al armamentului în astfel de zone.

Deci, o nouă ordine internaţională în spaţiul oceanic poate deveni în mod progresiv o realitate începînd probabil din anii ’80, consolidînd prima fază a ceea ce deja reprezintă în mod manifest o revoluţie în relaţiile internaţionale. Dacă Conferinţei asupra Dreptului Mării i s-ar fi permis să se încheie înainte de a fi fost adoptate propuneri care să se ocupe eficient de această revoluţie marină, s-ar fi pierdut o ocazie unică, aşa cum a pus în evidenţă Secretarul General Waldheim în cuvîntul său inaugural la sesiunea de Ia New York a Conferinţei : „Am

pierde o ocazie unică, o ocazie care poate nu va mai apărea, dacă utilizările mării nu vor fi supuse unei evoluţii ordonate în beneficiul tuturor şi dacă Dreptul Mării nu va reuşi să contribuie la un sistem economic global mai echitabil**, pentru **că,** a încheiat el, „nu numai Dreptul Mării se află la răscruce. întreaga structură a cooperării internaţionale va fi afectată, în bine sau în rău, de succesul sau eşecul acestei Conferinţe**.

Lista prescurtărilor

Asociaţia Ţărilor din Asia de sud est.

A. T.A.S .E.	Consiliul de Ajutor Economic Reciproc.
C.A.E.R.	Comisia pentru Zonele de Pescuit (ţine de F.A.O.).
C.Z.P.	Comitetul pentru Asistenţa de Dezvoltare (ţine de O.E.C.D.).
C.A.D.	Consiliul Economic şi Social al Naţiunilor Unite (O.N.U.).
C.E.S.N.U.	Comunitatea Economică Europeană.
(E.C.O.S.O.C.)	Comisia Economică şi Socială pentru Asia şi Pacific.
C.E.E.	Organizaţia pentru Alimentaţie
C.E.S.A.P.	şi Agricultură.
O. A.A.	Acordul General asupra Tarifelor şi Comerţului.
(F.A.O.)	Produsul Naţional Brut.
G.A.T.T.	Banca Internaţională pentru Reconstrucţie şi Dezvoltare (Banca Mondială).
P. N.B.	Camera Internaţională de
B. I.R.D.	Comerţ. Asociaţia Internaţională pentru Dezvoltare (Grupul Băncii Mondi**ale).**

S.I.D. — Strategia Internaţională de Dezvoltare.

F.I.D.A. (I.F.A.D.) — Fondul Internaţional pentru Dezvoltarea Agriculturii.

C.F.I. — Corporaţia Financiară Internaţională.

O.I.M. — Organizaţia Internaţională a

O.C.M.I. — Organizaţia Consultativă Maritimă Intergvernamentală

F.M.I. — Fondul Monetar Internaţional.

INTELSAT — Satelitul Internaţional de Telecomunicaţii.

C.O.I. — Comisia Oceanografică Interguver- namentală (ţine de U.N.E.S.C.O.)

A.I.F.O. — Autoritatea Internaţională a Fundului Oceanelor.

A.O.D. — Ajutorul Oficial de Dezvoltare.

O.E.C.D. — Organizaţia pentru Cooperare şi Dezvoltare Economică.

O.P.E.C. — Organizaţia Ţărilor Exportatoare de Petrol.

O.P.I.C. — Organizaţia Ţărilor Importatoare de Petrol

D.S.T. — Drepturi Speciale de Tragere.

S.I.P.R.I. — Institutul Internaţional de Cercetări pentru Pace de la Stockholm

I.T.N. — întreprinderi Transnaţionale.

U.N.C.T.A.D. — Conferinţa Naţiunilor Unite pentru Comerţ şi Dezvoltare.

P.N.U.D. — Programul Naţiunilor Unite pentru Dezvoltare.

P.N.U.M.I. — Programul Naţiunilor Unite pentru Mediul înconjurător.

U.N.E.S.C.O. — Organizaţia Naţiunilor Unite pentru Educaţie, Ştiinţă şi Cultură

O.N.U.D.I. — Organizaţia Naţiunilor Unite pentru Dezvoltare Industrială

P.M.A. — Programul Mondial pentru Alimentaţie (ţine de F.A.O.).

O.M.S. — Organizaţia Mondială a

O.M.M. — Organizaţia Meteorologică Mondială.

Luări de poziţie ale participanţilor Ia elaborarea raportului R.O.L

Silviu Brucan

Ca marxist, nu sînt de acord cu toate conceptele şi formulările din raportul R.O.I. Această rezervă nu se extinde, însă, asupra validităţii unui raport conceput ca o *platformă comună* pentru lupta unor miliarde de oameni, atît de diferiţi ca cultură, stil de viaţă, idei şi credinţe. Dezacorduri ici şi colo sînt inevitabile într-un studiu ai cărui autori aparţin unor şcoli filozofice, naţiuni şi instituţii diferite. în aceste condiţii, consider raportul R.O.l. ca un compromis echitabil între punctele de vedere şi interesele principalelor forţe sociale mondiale care trebuie să se unească pentru a reuşi această restructurare anevoioasă, dureroasă şi de durată a vechii ordini nedrepte.

Sukhamoy Chakravarty

în Partea I aş fi preferat un mai mare accent pe istorie.

în Partea a Il-a am rezerve în ceea ce priveşte capitolul 5 în legătură cu accentul, ilus-

trarea şi analiza. De exemplu, deşi noţiunea de „putere publică" este corect interpretată, ea este izolată de problema proprietăţii asupra activelor productive non-umane. Reajustarea drepturilor de proprietate este adesea fundamentală pentru exercitarea efectivă a puterii publice. Sînt de acord că aceasta necesită generalizarea conceptului de proprietate ca o variabilă „zero-unu". în plus avem nevoie de o planificare cuprinzătoare. Accentuarea consumului exagerat este inevitabilă în cadrul actualului sistem de piaţă. în Partea a IlI-a, referitor la hrană, trebuie accentuată mai mult imperfecţiunea distribuţiei intra- şi internaţionale. în ceea ce priveşte întreprinderile transnaţionale, rolul lor pe termen lung nu îmi este clar. în legătură cu schimbarea tehnologică, trebuie clarificată problema „mecanismelor de focalizare**. Sub rezerva acestor observaţii, raportul prezintă problemele relevante pentru transformarea energică a ordinii internaţionale.

Robert Gibrat

Un raport de acest gen (21 de specialişti de naţionalităţi şi temperamente diferite, nenumărate studii individuale, discuţii de sute de ore) nu poate pretinde acordul tuturor participanţilor asupra tuturor detaliilor. în ceea ce mă priveşte, eu nu sînt de acord cu raportul în unele probleme de mică importanţă, pe care nu le voi examina aici şi sînt de acord cu raportul în ansamblu, chiar dacă uneori reflectă cam mult poziţiile politice ale Olandei sau Suediei.

Cu toate acestea, vreau să subliniez necesitatea unui acord profund al marilor mase. Raportul este prea optimist. Actualele politici

de *bazare pe forţele proprii* ale lumii a treia, chiar dacă ele pot fi privite în perspectiva unei *încercări de forţă,* slăbesc imaginea ei populară pe fiecare zi ce trece.

James P. Grant

Am apreciat participarea la proiectul R.O.I. datorită faptului că o mai mare egalitate a şanselor între şi în cadrul naţiunilor este o necesitate dacă dorim ca milioane de oameni să nu moară inutil în fiecare an şi dacă dorim ca creşterea şi dezvoltarea mondială să fie relansate în condiţii mai potrivite în acest ultim sfert de veac. Acest raport cuprinde idei importante capabile să provoace discuţiile necesare în Statele Unite. Din păcate redactarea finală a raportului R.O.I., la care eu nu am participat, a avut ca rezultat un text care, mai ales în Părţile I şi a Il-a, este atît de asimetric în tratarea responsabilităţilor ţărilor în curs de dezvoltare şi ale ţărilor dezvoltate pentru realizarea egalităţii şi atît de evident greşit în anumite comentarii şi fapte, încît mă tem că prea puţini americani interesaţi vor găsi convingătoare acele numeroase părţi ale analizei care sînt fundamental judicioase şi pe drept cuvînt critice sau vor considera cu suficientă seriozitate recomandările importante din Partea a IlI-a.

Maurice Guernier

îmi exprim acordul total faţă de raportul R.O.I., care constituie cel mai important progres realizat în domeniul dezvoltării echilibrate a planetei. Cu toate acestea consider că s-a acordat prea multă atenţie la — ceea ce numim în franceză — „l'economisme" şi prea

puţină atenţie sau nu s-a acordat deloc atenţiei umanismului. Dezvoltarea implică o distrugere constantă de structuri sociologice şi psihologice. Problema reală a dezvoltării este echilibrarea raţională a modificărilor pozitive şi reale cu distrugerile grave ce le însoţesc.

De exemplu, în legătură cu aceasta, eu cred că un ritm de creştere de 5% pe locuitor timp de 42 de ani în Asia şi Africa — aşa cum s-a menţionat în capitolul 6 — nu este numai nerealist, dar chiar de nedorit din punct de vedere umanist.

Constituie responsabilitatea fiecărei naţiuni să aleagă între progresul economic şi distrugerea unor structuri socio-psihologice şi să-şi definească propriile obiective fundamentale ale unei dezvoltări reale, care este dezvoltarea omului în totalitate şi a totalităţii oamenilor.

Mahbub ul Haq

Acum mai bine de două sute de ani Rousseau declara că „omul se naşte liber, dar se află pretutindeni în lanţuri". Cîţiva ani mai tîrziu, Revoluţia franceză a dat semnalul mişcărilor de eliberare politică în întreaga lume.

Astăzi, într-o mare parte a lumii, bătălia reală se dă pentru eliberarea economică a oamenilor. Pentru că, din punct de vedere economic, nu toţi oamenii se nasc egali şi foarte mulţi sînt condamnaţi la sărăcie din momentul naşterii lor. Nu poate apărea o nouă ordine economică dacă nu se stabileşte ferm în cadrul naţiunilor şi între ele principiul egalităţii şanselor.

Aceasta poate fi o simplă declaraţie, dar prin implicaţiile ei este un manifest revoluţionar, cerînd modificări fundamentale în structurile de putere politice, economice şi sociale

din întreaga lume.

Dacă ar fi să aleg o recomandare majoră din acest raport, recomandarea căreia eu îi acord cea mai mare importanţă, aceasta este eliminarea celor mai grave forme de sărăcie în cursul deceniului următor printr-un acord larg între ţările dezvoltate şi cele mai sărace ţări în curs de dezvoltare. Dintre instrumentele de realizare la nivel internaţional eu acord cea mai înaltă prioritate introducerii unei impuneri internaţionale şi înfiinţării unei bănci centrale internaţionale.

Helmut Hesse

Deşi sînt convins că economia mondială actuală este în dezordine, datorită problemelor prezentate în acest raport şi deci sînt de acord cu argumentul că cooperarea globală, aşa cum s-a propus, este necesară pentru rezolvarea acestor probleme, nu pot fi de acord cu o serie de judecăţi de valoare, argumente şi propuneri făcute în raport. în special, nu pot fi de acord cu acele judecăţi de valoare care tind spre egalitarism. Eu nu pot blama ţările industrializate occidentale pentru inegalităţile grave din lume, în modul în care se face acest lucru în raport. De asemenea nu pot fi de acord cu substituirea largă a forţelor pieţei printr-un sistem global de planificare şi management. In sfîrşit, nu cred că o indexare a preţurilor şi bazarea pe forţele proprii în producţia de hrană, în locul utilizării avantajoase a diferenţelor comparative ale preţurilor etc. ar putea fi părţi ale unei ordini economice mondiale cu adevărat mai bune.

Idriss Jhzairy

îmi voi limita observaţiile la „întreprinderile Transnaţionale". Deşi sînt de acord cu propunerile, trebuie să accentuez că analiza întreprinsă — tinzînd să subestimeze impacturile negative ale întreprinderilor transnaţionale asupra furnizorilor, consumatorilor, micilor deţinători de acţiuni, forţei de muncă şi în general asupra ţărilor de origine şi gazdă — reflectă spiritul de conciliere ce a domnit între autori.

în timp ce efectele negative avute asupra democraţiei şi echităţii de concentrarea puterii, cîteva întreprinderi omniprezente scăpînd oricărui control parlamentar şi public, au dus la cereri pentru un comportament mai transparent şi mai etic, „liniile directoare", schiţate de C.I.C. ca răspuns, nu au împiedicat ca o serie de întreprinderi transnaţionale să se amestece în afacerile politice, să se dedea la acte de corupţie, speculaţii cu devize, transferuri ilegale sau la alte practici necinstite, aşa cum au arătat de altfel evenimente recente. Aceasta va fi şi soarta recentului cod al O.E.C.D. „Vă rugăm procedaţi aşa“ pe care chiar publicaţia „The Economist" îl apreciază, la 26 iunie 1976, ca „inutil de slab".

. Aşadar raportul propune un cod de conduită pentru I.T.N., care să fie întărit în formă juridică de către comunitatea internaţională şi să asigure ca acţiunile viitoare ale I.T.N. să nu fie orientate exclusiv spre maximizarea profiturilor, ci spre responsabilitatea socială. Trecutul lor nu permite unor observatori imparţiali să considere întreprinderile transnaţionale ca aliaţi ai publicului, nici din ţările dezvoltate şi nici din cele în curs de dezvoltare.

Alexander King

Sînt de acord în general cu textul final şi subscriu în întregime la sugestiile lui. Desigur sînt multe chestiuni de detaliu pe care le-aş fi exprimat altfel sau pe care le-aş fi accentuat oarecum în mod diferit.

Oricum, s-a trecut prea uşor peste consecinţele dublării populaţiei globului în aproximativ treizeci de ani şi, în al doilea rînd, **peste nece**sitatea unor reforme în interiorul ţărilor în curs de dezvoltare. Examinînd activităţile de dezvoltare din ţările în curs de dezvoltare, ne dăm din ce în ce mai bine seama de eforturile mari care se fac în sprijinul unor elite mici influenţate de Occident, **ameliorarea** situaţiei maselor de săraci fiind foarte slabă. Egoismul, şovinismul şi setea de putere nu sînt cu siguranţă monopolul ţărilor bogate şi al liderilor lor. Dacă oamenii din *toate* ţările nu vor înlătura aceste trăsături ale firii omeneşti şi nu vor urmări asigurarea unor posibilităţi pentru copiii şi nepoţii lor, perspectiva pentru Noua Ordine este deprimantă ; ea are şanse de reuşită numai dacă este sprijinită de dorinţa politică şi individuală.

în ultimă instanţă, s-a spus puţin despre necesitatea presantă de inovaţii instituţionale în toate ţările. Instituţiile noastre au fost construite pentru timpuri mai simple şi nu sînt capabile să facă faţă unor probleme atît de ample, complexe, schimbătoare şi incerte ca acelea care marchează lumea noastră contemporană.

Pieter Kuin

îmi voi limita coresponsabilitatea la domeniul meu special, întreprinderile

transnaţionale (I.T.N.). Sînt de acord cu cele mai multe dintre propunerile concrete ; ele vor ajuta să se creeze claritate şi siguranţă. Totuşi, nu împărtăşesc sentimentele negative în care îşi au parţial originea aceste propuneri. Prea adesea greşeli întîmplătoare sînt generalizate drept caracteristici tipice. Efectele preponderent avantajoase ale I.T.N. sînt cel mai adesea subestimate. Este treaba lor să asigure bunuri şi servicii folositoitre şi eu am văzut muncă fizică uşurată, regimuri alimentare populare îmbunătăţite, producţii la hectar crescute, zone îndepărtate devenite accesibile, educaţie facilitată şi activităţi sociale devenite posibile ca rezultat al producţiei I.T.N. Utilitatea pentru oameni şi pentru guverne este principala explicaţie a creşterii rapide a I.T.N. şi a raţiunii lor reale de a fi.

Privite global, I.T.N. excelează în alocarea eficientă a resurselor la nivel internaţional, unind nevoile crescînde cu posibilităţile crescînde. Ele au făcut probabil pînă în prezent mai mult decît guvernele pentru a edifica o economie cu adevărat mondială. Multe dintre ele au arătat o mare responsabilitate atît în conducerea afacerilor cît şi prin iniţierea sau sprijinirea liniilor directoare de bună conduită (C.I.C. 1972, O.E.C.D. 1976). Ele trebuie considerate ca aliaţi, nu ca inamici, în lupta împotriva sărăciei.

Elisabeth Mann Borgese

Spiritul de echipă dezvoltat sub conducerea domnului Tinbergen a fost remarcabil. Foarte multe din conceptele şi ideile dragi şi importante pentru mine au fost incluse în text şi ştiu că colegii mei au trăit

aceeaşi experienţă.

Dacă totuşi aş încerca să indic o diferenţă între propriile mele opinii şi acelea incluse în text, m-aş referi la capitolul 5, la enunţarea pe care o face greşelilor şi slăbiciunilor ţărilor bogate şi la recomandările şi priorităţile pe care le stabileşte. După mine, păcatele ..societăţii de consum'[1] sînt mai mult simptome decît cauze ale dezordinilor din unele naţiuni îmbelşugate. De aceea, o schimbare voluntară în modelele de consum sau în „stilul de viaţă", promovată, în primul rînd. prin educaţie, nu mi se pare a fi o prioritate convingătoare. Această noţiune reflectă încă abordarea fundamental apolitică şi, prin urmare, evazivă exemplificată de lucrarea „Greening of America".

Cauza care stă la baza consumerismului, cursei înarmărilor, utilizării greşite a tehnologiei şi a neocolonialismului este, în politica internă cît şi în cea internaţională, „structura puterii" : complexul industrial — militar — ştiinţific, „societatea corporată". Cauza este structurală şi profund politică. înlăturarea acestei influenţe infame are, după mine, prima prioritate. Toate celelalte vor urma.

Arvid Pardo

Raportul este în general foarte bun, dar aş vrea să subliniez anumite puncte privitoare la Partea a IlI-a.

Perspectiva generală pentru propuneri: Propunerile presupun cooperarea din partea tuturor ţărilor importante, inclusiv a ţărilor *socialiste,* şi de asemenea presupun că toate ţările importante pot să-şi coordoneze şi îşi vor coordona strîns obiectivele, politicile şi priorităţile economice şi sociale.

Ordinea monetară internaţională : Eu sînt un sprijinitor al etalonului aur (valutele fiind convertibile în aur pe baza unor rate stabilite la nivel internaţional). Sînt sceptic în legătură cu valoarea pe termen lung a D.S.T.-u- rilor.
Producţia de hrană : Ar fi fost util să se menţioneze rolul potenţial al cooperativelor. O omisiune surprinzătoare este legată de necesitatea asigurării unor stimulente adecvate fermierilor în scopul creşterii producţiei.
Energia, minereurile şi mineralele : Nu este necesară numai „o aprovizionare neîntreruptă", ci „o aprovizionare corespunzătoare şi neîntreruptă la preţuri remunerative pentru producătorii eficienţi şi corecte pentru consumatori". *Mediul înconjurător al omului :* Printre multe alte lucruri, nu există nici o menţiune cu privire la necesitatea elaborării unei legi internaţionale care să reglementeze responsabilitatea internaţională şi obligaţiile pentru distrugerile cauzate mediului înconjurător.
Reducerea armelor : Ar putea fi menţionat că cursa înarmărilor se extinde în noi medii (spaţiul extraterestru şi adîncurile oceanelor) cu consecinţe care sînt imprevizibile.

Juan Somavia

Acest raport — care reprezintă un efort important de a se ajunge la un compromis — reflectă în mod inevitabil limitările în ceea ce priveşte coerenţa conceptului. Sînt de părere că ar fi trebuit să se insiste mai mult asupra următoarelor aspecte :
a) Instaurarea unei noi ordini internaţionale reprezintă o operaţie politică. Propunerile şi măsurile tehnice sînt în funcţie de obiectivele politice ; numai în acest context se poate dis-

cuta despre „suveranitate funcţională".
b) Contradicţia latentă dintre implicaţiile unei reduceri cantitative a diferenţelor şi aspiraţiile privind „o altă dezvoltare" ; aceste direcţii de gîndire par mai curînd suprapuse decît integrate.
c) „Pactul privind sărăcia" se concentrează mai curînd asupra ţărilor sărace decît asupra oamenilor săraci ; sărăcia şi exploatarea din ţările lumii a treia cu un venit pe locuitor relativ mai ridicat sînt de netăgăduit.
d) Schimbările în sistemul Organizaţiei Naţiunilor Unite vor fi doar de suprafaţă dacă nu se va elimina controlul ţărilor industrializate asupra secretariatelor ei.
e) Oamenii nu vor înţelege nevoia unor schimbări în toate ţările dacă nu se modifică radical structura actuală a sistemului de informaţii transnaţionale.
f) Ideea că un cod de conduită poate rezolva toate problemele tuturor întreprinderilor transnaţionale din toate ţările reprezintă o mistificare pentru ţările lumii a treia. Acţiunea comună a ţărilor lumii a treia şi abordarea sectorială sînt fundamentale în această problemă. Numai survenirea unor schimbări în strategiile de dezvoltare, bazate în prezent pe mimetism, poate modifica realmente relaţiile cu întreprinderile transnaţionale.

Victor L. Urquidi

Acest raport reprezintă o contribuţie majoră la o înţelegere clară a problemelor internaţionale şi globale ale timpurilor noastre, avînd în vedere necesitatea atingerii în cursul următoarelor două generaţii a unor obiective fundamentale pentru omenire. Este esenţial

să se asigure o cunoaştere suficient de profundă a problemelor noastre într-un interval de timp scurt, în scopul de a putea fi întreprinse intensiv acţiuni la nivel naţional şi internaţional. Realizările guvernelor, individuale sau prin intermediul organizaţiilor internaţionale, sînt dezamăgitoare şi nu corespund anvergurii şi complexităţii problemelor mondiale. Dezbaterile actuale dintre birocraţiile naţionale şi internaţionale sînt în cea mai mare parte sterile. Este nevoie de o participare mai generală a oamenilor, prin grupări corespunzătoare. Sper ca acest raport să se bucure de o largă circulaţie şi să dea naştere unor dezbateri ample. Trebuie să năzuim către o societate mondială mai bună, în care inegalitatea să fie radical redusă.

Redactor : SERGIU SARARU
Tehnoredactor : FLORIAN SAPUNARESCU

Coli editură 24. Coli tipar 28,7a

Bun de tipar 31 Ianuarie 1973. Apărut iunie 1978

£

Comanda nr. 8933/70 482

**Combinatul poligrafic „Casa Scînteil",
Piaţa Scînteil nr. 1, Bucureşti,
Republica Socialistă România**

* — ajutor nerambursabil. — *Nota trad.*

*** sub un milion**

NOTA. Cifrele pentru populaţie se bazează pe P.N.B. naţional pe locuitor şi, prin urmare, nu reflectă distribuţia veniturilor în cadrul naţiunilor.

SURSE : Datele despre P.N.B. din raportul prezentat de preşedintele Comitetului de asistenţa pentru dezvoltare, De- velopment cooperation, 1975 Revicw O.E.C.D., Paris, 1975, tabelul 48, p. 260—261, şi datele despre populaţie din

Population Bureau, Inc., 1973 World Populatlon Dala Sheet, Washington, D.C.